ZALKA MIKLÓS

Kilátás a múltba

FÖVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR – BUDAPEST
36
84600
ÉRVÉNYTELEN

Zalka Miklós

Kilátás a múltba

Regények

Szépirodalmi Könyvkiadó
Budapest

© Zalka Miklós, 1978

A bőrzekés

Ha tetszik,
szűkölök, mint anyja-vesztett állat,
kit nem rejtenek a kitakart mezők;
vagy csontos öklömmel tömöm be számat.
(Györe Imre: Ünneplés módozatokkal)

1

Megtorpant.

Az országút egészen váratlanul bukkant eléje a dombnak alig nevezhető magaslat hajlatából, és olyannak tűnt, mint óriási, kék szalag.

Keskenyre húzott szemmel fürkészett a messzeségbe.

Az úton azonban lélek se mutatkozott.

Hűvös szél fújt, de nem gombolta össze a kabátját. Háromnegyedes, fekete „mikádót" viselt – amilyent a gazdák szoktak –, kétoldalt ferdén hasított zsebbel. Mindkét keze a zsebében nyugodott. Barna haját fekete báránybut kucsma takarta. A talpa fázott, dermedtnek, nagyon hidegnek érezte lábán az ujjakat.

A látóhatár szélén füst gomolygott.

„Szolnok..." – gondolta. Szeretett volna leülni, kinyújtóztatni a lábát, pihenni keveset, és tudta, nem lehet: még fáradtabb, elcsigázottabb lenne aztán.

Rágyújtott inkább.

Dohánycsutak lapult a cigarettában, nem akart égni, parázsa szétnyílt, mint a virágszirom. Kipiszkálta belőle a finánclábat, s újra meggyújtotta. Mohó szippantásokkal szívta a füstjét.

A szél faleveleket kergetett az úton. Zizegtek-zörögtek, karikába forogtak.

A parázs a körmére égett. Furcsálló pillantást vetett a cigarettavégre – a gyors szívástól megbarnult a papír, és a kék betűk fehérnek látszottak rajta. Elhajította. A cigarettaárus jutott eszébe, ahogy rekedtes hangján hadarva kínálta: „Szovjet... Finom a Memphis, gyenge a Szovjet... Gyenge a Szovjet..." Hetekkel ezelőtt történt, de mintha most hallaná, és a szája megkeseredett. Pontosan emlékezett a cigarettaárus képére, a kiáltozás közben ugráló bajszára, a mellette ácsorgó gyerekre, a körúti sarokra, a hullámzó embersokadalomra, kaján-cinkos vigyorokra, és most sajnálta, hogy nem tud belevágni – akkor pedig nem vágott bele – a pofájába.

„Gyenge a Szovjet" – dünnyögte. Megborzongott.

A füstgomolyt nézte a távolban. Úgy találta, nagyon messze van, s az útra tekintett. Az úton közelebb lenne...

Az út néptelen volt.

Mégsem szánta el magát, hogy az útra térjen. Átvágott rajta, s a földek felé került. Nyugodt ütemben haladt, de hosszan elnyújtott léptekkel, gyorsan járt.

Kezét ismét a zsebébe dugta.

Az égen bárányfelhők úsztak. Vörösbe öltöztek, akár az ég alja.

Ment, egyre ment.

A bíborszínű ég lassan elszürkült. A füstgomoly nagyobb lett, feketéje élesen kivált az ég színéből.

A gyomra korgott. Valahonnan kutyaugatást hozott a szél. Feje fölött kigyúlt a hold. A csillagok is felragyogtak.

Ritkás ligethez ért.

Nekidőlt egy fának, álldogált kicsit, és újra elszívott egy cigarettát, aztán ment tovább. A hold ezüstösen világított. Patakon gázolt keresztül. Elgémberedett lába melegnek érezte a vizét.

Tarlókon, szántásokon keresztül haladt. Árnyéka hosszúra

nyúlt a holdfényben. Szerette volna, hogy sötét legyen, egészen sötét.

Éhes volt.

Odébb tököket látott a földön. A parcellát fölszántották, elboronálták már, és a tökök ott hevertek benne. Varjúcsapat tanyázott körülöttük. Elővette a bicskát a nadrágja zsebéből, s elindult, hogy vág egyet.

A varjak arrább hessentek előle, de nem röppentek föl.

Megállt, mintha villám sújtotta volna. A szeme kerekre tágult.

Emberfejek voltak, nem tökök. Emberek feje, akiket nyakig földbe ástak, csupán a fejük maradt ki a földből. Torz, összeszabdalt arcok, törött koponyák.

Nem akarta hinni. Leguggolt, egészen közel hajolt az egyikhez.

Fej volt.

„Lóval..." – gondolta. Megismerte a törésről. A ló patája töri ilyenformán a koponyát. Látta lovasroham után, Galíciában.

Zihálva szedte a levegőt.

Fölegyenesedett, a bicskát visszacsúsztatta a nadrágzsebébe. Kabátja ujjával végigtörölte a homlokát.

A torka elszorult. Úgy érezte, zokognia kellene, belesikoltani-ordítani a szélbe a keservét, akkorát üvölteni, hogy föleszméljen a süket világ. De csak hallgatni tudott. Fogait összeharapta, olyan erővel, hogy az állkapcsa belefájdult.

Melle föl-le járt, mint a kovácsfújtató.

Hirtelen hagyta el az ereje. Szédelegve állt. Feje a mellére bicsaklott.

Mintha nagyon messziről hallotta volna, fülébe csendült: „Hová lett a jókedved?..."

Lehunyta csöppet a szemét. A torka száraz volt, akár a tapló.

„...Te is láttad... Csak a vak nem látta..." – forgott agyában.

A halántéka lüktetett.

„Gyenge a Szovjet..."

A varjakat nézte. A szeme égett, akárcsak eleven parázs ülne az üregeiben, és szúró fájdalom hasogatott mögötte.

„Kövérek..." – fogai összecsikordultak a gondolatra, egész testében megrázkódott. Mintha időtlen idő óta állt volna itt.

Csend volt. A holdfény csillogott.

Felsóhajtott. „Menni kell..." – de a lába nem moccant. A varjakat nézte megint. Fabetűs újságcím villant a szeme elé: „Helyreállt a rend" – és a címet együtt látta a varjakkal.

„Bocsássatok meg..." – akarta mondani, mintha a fejek megérthetnék, de a gondolat nem tudott hangos szóvá formálódni ajkán, nyelve nem engedelmeskedett a kívánságnak, csupán a szája széle rándult meg kissé.

A térde remegett, amikor továbblépett. „...Bocsássatok meg..." – kalimpált egyre az agyában.

Nem nézett vissza. Léptei felgyorsultak. Majdnem szaladt.

Keze a zsebében nyugodott. Baljával a gránátot szorongatta. Kukoricagránát volt, nagy, nem fért el a markában. Jobbjában revolver. Tenyere megizzadt a fegyver agyán.

Lihegett.

„...Bocsássatok meg..."

A földeken szél nyargalászott. A bokrok zörögtek.

A füle zúgott. „Maguk miatt..." – szakadt agyába az emlékfoszlány. A népbiztos felesége mondta. Nem is mondta: magából kikelve rikácsolta. Akkor csak elhűlt, csodálkozott, hogy egy népbiztos felesége beszél így – most pedig szeretett volna a szeme közé köpni.

A népbiztosfeleség emigrált – emigrálhatott. A népbiztos elvtárs elintézte. Kapott menedékjogot...

A szája keserű volt. Képzeletében a hosszú sírt látta, a szélén felsorakoztatott tisztekkel. Négy ember... Akkor is így világított a hold, és az árnyékok hosszúra nyúlva feketélltek az ezüstös fényben. Halk vezényszó – a puskák eldörrentek. Másik négy... Újra négy... Megint... A puskák egyszerre dörrentek: tizenhat mauser. Négyszer négy, ahány tiszt, annyiszor négy. Vezényszó, a zárak fémes kattanása, megint szó és dörrenés – különben csönd volt. Rettenetes nagy csönd... Most csodálkozott, hogy akkor miért émelygett a gyomra? Annyira émelygett, hogy egy hajtásra két deci vodkát nyelt le, attól elmúlt valahogy. Be se csípett a vodkától, pedig nem szokta az italt, csak az émelygés múlt el. Szégyellte most, hogy émelygett, és gondolatban újra lőtt, újra és újra, ahogy a parancsszó diktálta, pontosan célozva, szívvel-lélekkel, mintha a golyó saját, meghosszabbított ökleként vágódna a célpontba, nem is a tisztekbe, mindenbe és mindenkibe, aki és ami fölkelt a forradalom békéje ellen. Gyűlölte a háborút. El akarta pusztítani, ne legyen többé. Soha. Aki a forradalom ellen lázadt – ha akarta, ha nem, a háború oldalán lázadt –, ki kell irtani. Egy szálig kiirtani. Ne legyenek, hogy háború se lehessen. Senki ne legyen-létezzen, akinek üzlet a más vére, akinek haszon a más halála, embersége... És pusztuljon az is, aki a védelmükre kel – mert aki őket védi, a háborút védi...

„Ogony!... – szuszogta léptei ütemére. Az arca lángolt. – Ogony!..."

Tizet ütött az óra, amikor Szolnokra ért.

Az utcák néptelenek voltak és sötétek. Itt-ott egy-egy gázlámpa sziszegett. Sárgás fényében kísértetiesnek látszott a környék.

Sietett.

Csak a kerítések árnyékában mindig... Ha ki kellett lépnie a holdfénybe, óvatosan körüllesett előbb.

Bakancsa zaj nélkül rótta az utcákat. Fölül még bakancs volt, alul már semmi. Új katonabakancs: papírtalpa az első kilométerek után szétfoszlott az esőben.

Valahonnan zene hallatszott.

„Mulatnak – gondolta és fölsóhajtott –, csak mulassatok..."

Vasalt lábak koppantak közelebb és közelebb. Az utca végén szurony villant.

„Járőr..."

Behúzódott az árokba, egy áteresz alá. Ujjai a nagánt markolták, a hatlövetűt.

A járőr elmasírozott.

Kicsit várt még, aztán kimászott az árokból, ment tovább.

A ház közelében lassított.

Senki nem követte.

A ház olyannak látszott, mint régen. Az udvar két oldalán a földszintes lakósor, végében az istálló. A vödör is ugyanúgy állt, félrehúzva a kút káváján, mint amikor először látta.

A fal szöglete mögött akkor egy fehér katona lapult lesben. Azt leszúrta.

Az udvar most üres volt. Az ablakok sötétek. Az utcára néző is...

„Lehet, hogy... – nem fejezte be a gondolatot. A fejek jutottak eszébe, s magában mormogta: – El is költözhetett..."

Megkocogtatta az üveget.

Csend volt.

Az udvar felőli ablakot nem akarta megzörgetni. Az ajtót sem. Félt – a szemközti vénasszony mindig mindent tudni akart mindenkiről.

Megint kopogott. Kicsit hangosabban.

Zaj hallatszott odabentről.

Az ajtó felé került. Keze a zsebében, a nagánt szorította.

Kulcs nyikorgott a zárban. Az ajtó feltárult. A küszöbön, a holdfényben: Mária. Hálóingben, mezítláb. Pillanatig állt, mintha nem akarna hinni a szemének, és azt suttogta:

– András... Ondrej...

– Csendesen... – lehelte a férfi, miközben megölelte.

– Tudtam... – suttogta az asszony. Hangján érezni lehetett, hogy sírással küszködik. – Tudtam...

Kibontakozott a férfi karjából, befelé indultak.

– Ne gyújts lámpát – mondta a férfi. – Tegyél valamit előbb az ablakra...

Az ajtó halk nesszel bezárult.

2

Belépett és megállt az ajtó mellett.

Félhomály volt. A holdvilág beözönlött az ablakon. Rideg fénye hosszúkás, kereszt alakú árnyékot vetett a padlóra az üvegkockák szerint.

Az asszony kulcsra zárta az ajtót. A reteszt is rátolta.

A tűz kialudt már, de a szoba még nem hűlt ki egészen. Meghitt, otthonias levegőjéből az asszony illatát érezte és a rég elköltött vacsora szagát. „Paprikás krumpli..." – az étel íze a szájába futott. Nagyot nyelt – nem tudta fegyelmezni magát – hangosan.

– Mindjárt, kedves...

Az asszony suttogását lágy simogatásként érezte. Alakja sejtelmes sziluettnek látszott. Bő, fehér vászon hálóinge csak a combja közepéig takarta, s ahogy sürgött-forgott, libegett utána. Mezítelen talpa halkan, tompán puffant a padlón. Az ágy fölé hajolt, aztán a mosdóhoz perdült. Törölközőt kapott le róla, karjára dobta, a következő pillanatban már az asztalon matatott.

– Mindjárt... – suttogta ismét. – A lepedőt akartam, de... – nem fejezte be. Tenyerét néhányszor az asztal lapjához érintette. – Pedig valahová ide tettem a gombostűket... – bosszankodott. Végre ráakadt a tűcsomóra, ujja közé csípett néhányat, és az ablakhoz lépett.

Ő nem mozdult az ajtó mellől. Tekintete az asszonyra tapadt, nézte, ahogy felágaskodik a holdfényben az ablakhoz, s valósággal érezte bőrén az asszony izmos-ruganyos testének melegét, és komor vonásai megenyhültek. Fellélegzett.

Sötét lett.

Az asszony sietős léptei hallatszottak és a csöndes motozása. Gyufa zörrent, lámpaüveg csikordult, aztán sercenés – a kanóc lángra kapott, vibráló világosság áradt, füst szökkent a mennyezet felé. Az asszony lejjebb csavarta a lámpabelet, egészen kicsi fényűre, s helyébe illesztette az üveget.

A láng megnyugodott, nem is füstölt tovább.

Az asszony elengedte a lámpát, és felé fordult, ő pedig halkan azt mondta:

– Megjöttem... – a hangja rekedt volt, furcsán idegennek érezte, és megköszörülte a torkát.

Az asszony nem felelt. Odalépett hozzá, szorosan eléje állt, úgy nézte, figyelmesen, akár leltárt készítene az arcáról, s ívelt szemöldöke aggodalmasan összerándult. Fölemelte a karját, keze gyöngéd mozdulattal a gyűrött kabát gallérjára pihent.

Ő kérdéseket látott az asszony tekintetében, és szerette volna megnyugtatni. Mosolyt kényszerített az arcára:

– Nem hiszed?

Az asszony csak nézte, mintha örökre emlékezetébe akarná vésni vonásait – a mélyen barázdált homlokot, a sötét karikákat a szeme körül, a borosták mögé búvó keserű, árkos szájszögletet. Fürkészte minden rezzenését, és a szeme megfényesedett.

– Ne, Ondrej... – a torka elszorult, nem tudta folytatni. Szemét a hálóing kurtára szabott ujjához törölte, és amikor ismét a férfira emelte pillantását – a törődött arcon nyoma sem látszott az iménti mosolynak –, felsóhajtott: – Készítek...

A tűzhelyhez ment, leguggolt mellé, a tűzhely alóli ládából fát válogatott a begyújtáshoz, és nem értette, miért érzi olyan távolinak, messze levőnek a férfit, amikor pedig itt van. Szerette volna újra érezni, hogy „tele a szoba" a férfival, hogy a lakás otthonná varázsolódik tőle. Várta a jöttét, és most itt áll az ajtó mellett, akárcsak idegen lenne. Kupacba halmozta a fa apraját, és a férfihoz szaladt.

„Baj van?" – akarta kérdezni, de ahogy közelről az arcába pillantott, butának, egyszersmind értelmetlennek érezte a kérdést. Magától értetődőnek tűnt, hogy ilyen. Persze hogy baj van. És persze hogy ilyen... Tenyerével végigsimított a szakállas arcon, megcsókolta, és ennyit mondott csupán:

– Vetkezz addig...

Visszalépett a tűzhelyhez. Lekuporodott a tüzet rakni.

A férfi lassú mozdulatokkal levetette kabátját, s egy szék támlájára kanyarította. „Húsz négyzetméter nyugalom..." – gondolta újra, és megint körülnézett a szobában. Minden úgy volt, ahogy emlékezetében élt. A tűzhely szélére húzott lábasban a maradék étel, odább a mosdó, a tálban víz, a reggeli mosdáshoz készítve, középen az asztal, újságpapírban hajtűk, csatok, az ágy lábánál szék, az asszony ruháival. A megszokás nyugalmát és változatlanságát érezte belőlük és felsóhajtott. „Húsz négyzetméter békesség..." Sajnálta, hogy perceken belül megbomlik a békesség, szertefoszlik a nyugalom, mert megjött. Látni az asszonyon, megnyugvásra vágyik. Ő pedig menthetetlenül a nyugtalanságot hozza magával, idegességet, bizonytalanságot. Agyán átvillant a tépelődő gondolat; mielőtt nekivágott az útnak, úgy rágta, mint szú a fát: „Dőreség Szolnokra... Nyugat felé vagy északnak... Arra inkább lehet..." – a többiek is ezt mondták. Mindenki ezt mondta, akivel beszélt, és csak az első kilométerek után nyugodott meg végleg az elhatározásában. Szolnokra, mert ott várják. Szolnokra, keresztül a román

király hordáin. Szolnokra, át a tiszti bandákon. Szolnokra, mert testének, lelkének a fele ott maradt.

Úgy érezte, nem lehet más útja.

„Szolnokra . . .”

Tekintete megakadt az asztalon, az újságon. Megismerte: Érdekes Újság. Kihajtva hevert, rajta a hajtűk, fésű, csatok – s a lap alján a kép. Barna volt, mint az egész újság, és szubjektivitásában könyörtelenül tárgyilagos: meztelen tetem – Szamuely Tibor. Elnézte kicsit a fotót, a halott vonásai most is ismerősnek tűntek – és valahogy mégis ismeretlennek. Nem Tibor, csak egy halott volt. Az asszonyra pillantott, s az jutott eszébe, vajon tudja-e, mennyit ér a szeretője? Tudja-e, hogy nincs értékesebb férfi Szolnokon: háromszázezer korona, kék pénzben, élve vagy holtan – annyit fizet érte a román királyi kincstár. Lajosmizsén olvasta, egy plakáton. Háromszázezer – végigmérte magát a plakát előtt, és elhúzta a száját: „Nem is gondoltam volna . . . Egy egész gulya . . . Többet érek száz marhánál . . .” – de most sem tudott mosolyogni a szavakkal való játékon.

Az asszony a tűzhely előtt guggolt. Az aprófából kis tornyot épített a tűztérben, újságpapírt gyűrt marokra, s meggyújtva betolta a kupac alá. Nem nézett őrá, mozdulatai kiszámítottak voltak, nyugodtnak hatottak, a tüzet figyelve forgatta kezében a papírcsomót.

„Nem tudja” – állapította meg magában, s arra gondolt, nem is mondja meg, csak felzaklatná. Majd, amikor túljutnak mindenen. Akkor . . . Ugratni fogja: egyszer lehetett volna gazdag, s elszalasztotta az alkalmat . . . Szerette volna látni az asszony arcát, hogy mit felel majd . . . akkor . . .

A ráncok elsimultak a homlokán. Leereszkedett az ágy szélére. Jólesett ott ülni, nézni az asszonyt – melegnek, puhának érezte a szobát, akár valami madárfészket.

„Kár, hogy nem hoztam el . . .” – a plakátra gondolt is-

36
84600

mét és a „majd... akkor..."-ra. Biztos nem hiszi, tréfának tartja majd, és jó lett volna szétteríteni előtte a papírt bizonyságul. Csodálkozott volna – amikor megcsodál valamit, a szeme gyerekesen nagyra tágul, majdnem kerek lesz, és még kékebbnek tűnik –, neki olyankor mindig kedve szottyan, hogy ölbe kapja, körülforogja vele a szobát, összecsókolja.

Az asszony becsukta a tűzhely ajtaját. Felállt, a lábast a platni közepére húzta, fazekat vett le a stelázsiról, vödörből vizet öntött bele, föltette melegedni, aztán hozzájött. Nem ült az ágyra – lekuporodott a lábánál, s az ölébe hajtotta a fejét.

A tűz pattogott.

„Meg kell mondani..." – gondolta, de hallgatott. Ha megszólal, szétfoszlik a meghitt melegség. Nem akarta. Csak még egy keveset ne... Egy csipetnyit még. Érezni akarta a nyugalmat, az otthonias békességet. Ujjai önfeledten simogatták az asszony barna tincseit, s az járt a fejében, hogy már elég hosszú talán a haja – kontyba lehet tűzni. De ezt sem kérdezte meg. Később kicsit... Biztos föl lehet már tűzni. Rövid haj – kész lebukás. Rövid hajú nőre minden csendőr fölfigyel. Ha nem lehet kontyba, akkor be kell kötni. Valamit a kendő alá dugni, mintha konty lenne, és bekötni...

– Mária – susogta. – Kicsi Mária...

Az asszony megfogta a simogató kezét, az arcához húzta, odaszorította erősen, úgy tartotta néhány pillanatig, aztán fölállt, hogy megnézi az ételt.

Egyszerre sóhajtottak föl, s ezen csöppet elmosolyodtak mindketten.

Az asszony tett még a tűzre. Fölemelte a fedőt. Gőz szökkent a lábas fölé. Tányér zörrent. Telemerte, s odavitte az ágyhoz. Tudta, hogy szeret így enni, az ágyon ülve, de azért megkérdezte, mielőtt odanyújtotta a tányért:

– Az asztalnál akarsz?

Fejét rázta feleletül, s elvette az ételt. Mohón belekanalazott.

Mária kenyeret szelt.

A kenyér fekete volt és jóízű. Nagyokat harapott belőle a krumplihoz.

Az asszony letelepedett mellé az ágyra. Nézte, ahogy eszik.

„Meg kell mondani..." – gondolta. Jóformán nem is rágta a falatokat, csak nyelte, amit a szájába tett. Az asszonyra pillantott. Mária elmosolyodott:

– Hozok vizet.

A padkához lépett, a vödörhöz, megmerítette a poharat. A férfi rajta felejtette a tekintetét.

„Megvarrta..." – kicsit csodálkozott, hogy csak most veszi észre, és magában megállapította: „Kimerültem..."

A régi, hosszú hálóing, legutóbb említette Mária, elfoszlik már az ülepén, újat kreál belőle. „Nagyvilági lesz... – és csiklandósan nevetett, megrántotta a vállát: – Nem is baj... Mindig abban járok majd előtted, még nappal is. Valahányszor rám nézel, megkívánsz... Akarom, hogy mindig megkívánj..." Mosolyognia kellett a kreación: kinyisszantotta a szétmállott ülepét, és ami maradt az aljából, a tetejéhez öltötte – a hálóing új lett és „nagyvilági". Tetszett – a fölfedezés megnyugtatta, elmúlt tőle az önmaga előtt is titkolt szorongása, most valóban itthon érezte magát.

Az asszony visszaült mellé. A poharat a padlóra állította.

Ő rámosolygott a kanál fölött, és Mária is elmosolyodott:

– Neked akartam tetszeni... – mondta halkan, és közelebb fészkelődött hozzá az ágyon.

Lenyelte a falatot, a kanalat a tányérra tette, combjára engedte öklét, s az asszony szemébe nézett:

– Elmegyünk, Mária.

Az asszony bólintott:

– Jó.

A válasz annyira természetesen hangzott, hogy azt hitte, Mária rosszul értelmezi a szavait. Merev tekintettel nézte az asszonyt, és azt mondta:

– Oroszországba...

Az asszonynak a pillája se rezzent. Nem lepődött meg – ő furcsállotta, hogy meg se lepődik –, és kérdéssel felelt:

– Máshová akartál? – kis szünet után megtoldotta: – Máshová minek?

Fejét rázta, hogy nem akar máshová. Kezébe vette a kanalat, tovább evett, most már lassabban: meg is rágta az ételt.

– Először a nénémre gondoltam – sóhajtott az asszony. – Erdély... Mert közelebb van... Egyik néném Erdélybe ment férjhez. Bizonyára mondtam neked. Az jutott eszembe, hogy hozzá. De... – hirtelen elhallgatott.

Ő harapott a kenyérből. „A néném..." – kifejezés megragadt az agyában – testvéreire emlékeztette –, s a szemöldöke csöppet megrándult. A lajosmizsei plakátra gondolt, futó pillantást vetett az asszonyra.

Mária a poharat nézte a padlón. Ő is odapillantott, aztán megjegyezte:

– Erdély szép hely. – A gondolatot úgy forgatta fejében, mint a kenyeret szájában, s gyorsan akarta volna magyarázni, okos érvekkel, hogy viszont Oroszországban a Szovjet az úr, és az más, mint király alatt élni, bojároknak vagy burzsujoknak dolgozni...

Az asszony rémült suttogása kiáltásként hatott:

– Háromszázezer...

Csönd lett.

Mély és rövid csönd. Aztán az asszony felzokogott.

A padlóra tette a tányért, szélére a kenyeret, a kanál mellé.

Magához húzta az asszonyt.

– Nyugodj meg, no... Tudom...

Az asszony válla meg-megremegett. Az ajkát harapdálta. Arca forró volt, mint a láng.

– Olvastam... – susogta neki. – Azt hittem, nem tudod...

– Mint a haramiákat... – bukott ki az asszonyból. A párna alá nyúlt, zsebkendőt vett elő. – Mint a... – félbehagyta a mondatot, a kendőbe temetkezett.

Ő a tenyerén érezte, hogy reszket a válla.

– Egyél – mondta Mária. A hangja is remegett. – Egyél csak. – A tányér után hajolt, fölemelte, és a kezébe adta. – Enned kell.

Elvette a tányért. Evett.

Kicsit később Mária megszólalt. A hangja már nyugodt volt:

– Százezer lej. Aki lejt akar, annak lejben fizetik.

Ezt nem tudta. A plakáton csak a koronát hirdették.

– Holnap nekivágunk – mondta. – Mindjárt sötétedés után...

A tányér kiürült. A pohár vízért nyúlt. Az asszony fölállt.

– Eszel még? – kínálóan tette hozzá: – Van...

A gyomrát valahogy még mindig üresnek érezte, de sokallotta egyszerre a porciót, nemet intett:

– Köszönöm.

– Később még eszel – mondta Mária. – Kell, hogy egyél. Erősnek kell lenned. – A mosogatótálba tette a szennyes edényt, az asztal alá. Cinkos pillantást vetett a férfira, és halkan fölnevetett:

– Akkor már nem mosogatok. Takarítani se fogok...

Ezen ő is földerült. Mária szívből utált mindenféle házimunkát, s a háziasszonykodásnál jobban csak a piszkot utálta.

A víz fölforrt a tűzhelyen.

Az asszony a mosdótálba öntött belőle a hideghez. Elkeverte.

Ő fölállt. A lába nehezen mozdult. Levetette a nyűtt zakót, a keshedt pulóvert és az inget is. Az ing valaha fehér volt – földszínű lett. Röstellte a többihez rakni, a szék mellé hajította.

– Kimosom – szólalt meg az asszony.

Legyintett.

– Venni kellene holnap. Bakancsot is... – odamutatta a talpát.

– Száz koronám van – suttogta ijedten Mária. – És valami apró.

– Nekem adtak. Húszezret. Fönn, a várban, amikor megmondták, hogy vége a proletárdiktatúrának. Mindegyikünk kapott húszezret meg egy doboz pántlikás szivart. Ezt is abból vettem. Mindjárt, ahogy szélnek eresztettek. Szerencsém volt, hogy kiöltöztem. Másnap a fehérek már vadásztak a bőrkabátra. – Egy pillanatra lehunyta szemét. Nem folytatta, hogy akit bőrkabátban elkaptak, ott, az utcán verték agyon. A torka kiszáradt, ivott egy korty vizet. A hangja megfakult: – De neked kellene megvenni...

Az asszony sóhajtott:

– Megpróbálom. – Akadozva hozzátoldotta: – A fűszeres a sarkon engem nem szolgál ki – hirtelen mozdulattal fölemelte az inget a padlóról, ő közben észrevette, hogy a szeme könnyes lett megint, és elfordult. – Kimosom. Beáztatom, és reggel kimosom. Estig meegszárad. Ha szükség lenne rá.

„A fűszeres..." – gondolta. Nem ismerte. Egy fűszeres. Akár a többi. Szeretett volna valami nagyon kedveset mondani Máriának. Mindegy, mit, valami kedveset, amitől elfelejti a fűszerest. De semmi nem jutott eszébe, és keserű, tehetetlen dühvel ismételte magában: „... Nem elfelejteni... A fűszerest sem elfelejteni... Az elvtárs urat..." Fölkapta

a fejét. Ahogy agyába tévedt „az elvtárs úr" a fűszeresről, valósággal hallani vélte a nyifogó könyörgést: „De hát mit kívánnak az elvtárs urak?..." Összeszorította száját. A torkába mintha gombócot gyömöszöltek volna.

Mosdani kezdett.

3

Amíg mosdott, az asszony beáztatta a fehérneműt

Élvezettel csutakolta le magáról a piszkot. A lábának különösen jólesett a meleg víz. Sokáig pancsolt, tapiskált a lavórban, kétszer is megmosta a lábát. De a talpa nem lett fehér. Hiába sikálta körömkefével. Szürkés maradt.

Az asszony a tűzhely mellé húzódott. Nem siettette, hagyta, hadd töltse kedvét a vízzel. Később még dobott szenet a tűzre.

– Már nem spórolok vele... – halkan nevetett, de a hangja szomorúan csendült.

– Legalább nekünk melegít... – mormogta ő, és gondolatban folytatta, hogy az ördög tudja, ki prédálja fel majd a szobát, a holmit. Konc lesz-e, zsoldos jutalma vagy szemforgató szomszédok martaléka? Vállat vont. Egyre megy. De azért... Jobb szerette volna, ha zsoldos kapja, valami pribék. Hadd essen pofára a vörösök kincseitől... Eszébe jutott, hogy amikor majd kiérkeznek Oroszországba, Mária is ilyen szutykos lesz, mint ő volt, s róla is lemállik a ruha. Felsóhajtott.

– Mindegy – ingatta meg a fejét az asszony. – Csak legyünk túl rajta. – Kisvártatva hozzátette: – Szerencsésen.

Az asszonyra pillantott, s elmosolyodott. Jó volt érezni újra meg újra, hogy egyfelé gondolkodnak.

– Túl leszünk, ne félj.

Törölközni kezdett.

– Csomag nélkül indulunk. Akárcsak valamelyik tanyára mennénk, munkába... Legföljebb kis kosarat hozhatsz, elemózsiával. Azt se sokat. Néhány főtt tojás, kevés szalonna, vereshagyma, kenyér. Semmi mást...

Mária biccentett. Töprengve nézett maga elé, aztán halkan mormolta:

– Szólok Ángyikának, hogy elhívtak segíteni, lakodalomba... Arra is megkérem, tartsa szemmel a lakást. Ha levelem jönne, vegye át. Három-négy napig eszükbe se jut keresni...

– Vársz levelet?

Mária mosolygott:

– Tőled vártam... Hadd higgye...

Ángyika – a szemközti vénasszony. Mária mesélgette róla többször, nagy nevetve, hogy mindenki után szaglászik-szimatol: Ángyika a ház szeme, füle, természetesen a nyelve is. Ő néhányszor látta csupán, de valahányszor találkoztak, Ángyika túlságosan alázatos volt és émelyítően szívélyes – ő pedig sohasem szenvedte a szolgajellemeket. A bőrkabátban különösen nem. A bőrkabát a hatalmat jelentette, és az emberség hatalmának emberekre van szüksége, nem szolgákra. Szolgát lehet vásárolni – embert azonban... Ángyika mézessége érthetetlen – vagy túlságosan egyértelmű – volt és kellemetlen. Személyében sértette, hogy egy vénasszony úrrá degradálja, igyekezett kerülni.

Mária ötletét okosnak találta. Bólintott rá. Három-négy nap: azalatt sikerül talán elérni a demarkációs vonalat. Észak felé könnyebb a mozgás, mint a Duna–Tisza között. Talán. Legalább a demarkációs vonalat átlépni... Fehér világ a Masaryké is, de mégse Magyarország. Ott „csak" szöke-

vénynek számít: nem vonult hadba a vörösök ellen... Aztán tovább...

Többet nem beszéltek az útról.

Megtörölközött. Mintha kicserélték volna. Nem érzett fáradtságot. Tenyerével végigsimított a szakállán, összeráncolta szemöldökét.

– Adom – mozdult el Mária a kályha mellől. Elővette a borotvát.

Elmosolyodott, ahogy kézbe vette. Féltékeny is volt már miatta. Hogy kerül egy asszony lakásába borotva? Egy egyedülálló asszony lakásába? Hát?... Aztán, amikor már nagyon elkomorodott, Mária megmondta, hogy az apjáról maradt rá. „Miért nem mondtad mindjárt?" – kérdezte szigorúan, és Mária nevetett: „Úgy tetszett a féltékeny ábrázatod..." Nem tudott haragudni rá.

Beszappanozta arcát, ujjai hegyével dörzsölgette kicsit, aztán hozzáfogott lekaparni a szakállát. Csodálkozott, azt hitte, fájni fog, de a kés alig húzta a bőrét – akárcsak borotvaszappannal, ecsettel pamacsolt volna. Amikor elkészült, föllélegzett, az asszonyra mosolygott:

– Tiszta lettem.

Az asszony is mosolygott, helyére tette a borotvát, s lassan közeledett felé.

„Szép..." – Meghökkent a gondolaton, furcsának érezte, hogy amióta megjött, nem is figyelt az asszony szépségére, s most valósággal elámult. Az avítt vásznon keresztül halványan kirajzolódtak testének formái. Feszes, ék alakú melle kitartotta ingét, s az anyag csak csípőjén simult ismét hozzá, amikor egyet-egyet előrelépett. Lassan jött. „Nagyon szép..." Tekintete az asszony arcára ugrott: az enyhe pír még jobban kiemelte bőrének fehérségét, szája kissé megnyílt, fehér fogai előragyogtak, s az ajkak pirosán nedvesség csillant, akár harmat hullott volna rá, szeméből megejtő

fény parázslott. Szerette volna, hogy gyorsabban jöjjön, s eszébe villant, fáradtnak gondolja, azért tétovázik. Valósággal pattant hozzá, megölelte, hogy az asszony beleszisszent, s a szájára hajolt.

Egyszerre érezte forrónak és hűsítőnek a csókját. Szemhéja önfeledten lecsukódott, csak a csókot érzékelte s az asszony testének enyhe remegését.

Kinyitotta szemét – az asszony két szemét látta maga előtt, és most nem tudott mást látni belőle, csak a szemét: fények lobogtak benne, tündökölt, mint a drágakő.

Úgy nézte, akár a csodát.

Lehajolt, karjába emelte.

– A lámpát... – suttogott Mária.

Ő csöppet megrázta fejét, s ugyanolyan halkan mondta:

– Ne...

Halántéka forró volt – érezte az ér lüktetését. Az ágyra fektette az asszonyt, és egy pillanatig ismét ráfeledkezett a szemére.

A lámpa letompított, sárgás fénye olyan volt, mint a hajnali derengés.

Az asszony lehelete valósággal sütötte az arcát. A szája – ital víz rekkenő hőségben. Az ölét – akár előbb a csókját – egyszerre érezte tüzesnek és üdítően hűsnek. Jó volt látni a testét, mozdulatait, a remegését, a lágy mosolyát. Nézte – szeme nem tudott betelni a látvánnyal –, s a gyönyör szinte fájt, reszketett minden porcikájában.

Feküdt az asszony mellett, hirtelen olyan erőtlennek érezte magát, mintha letaglózták volna. Lehunyta pilláját. Nyugalom vette körül, végtelen nyugalom, mint a tenger.

A lámpa percegett.

Az asszony gyöngéd mozdulattal átkarolta.

Kicsit odébbemelte fejét, az asszony vállára. Jólesett éreznie arcán a bőre hűvösségét.

– Hiányoztál... – az asszony ajkáról sóhajként lebbentek a szavak. Furcsa volt: teste mellett érezte a testét, a szavait mégis mintha nagyon-nagyon messziről hallotta volna. – Azért voltam olyan nyugtalan... – valamivel később pedig azt susogta: – Aludj... Aludj most...

Azt gondolta, hogy feje igent bólint a kedvesének, de csupán alig észrevehetően moccant az asszony vállán.

Az asszony mosolygott.

Ondrej Sokol alatt mintha szakadék nyílt volna, mély álomba zuhant.

4

Orkán tombolt. A vonat robogott.

A kéményből szikrák pattogtak. Tüzes csíkokat húztak, s elillantak a feje fölött.

Korom hullott. Szemcséi még perzseltek. A szél némelykor elsodorta, aztán megint arcába csapta őket, mintha ezer tű bökött volna a bőrébe.

A lámpa fénye tompán csillant a sínpáron, messze futott, s a távolban halványnak és egynek tűnt a két vonal.

Figyelte.

A mozdony zihált, fújtatott, robogott.

Teste akárcsak a gép szerkezetéhez tartozna, érezte a hajszolt kazán belső remegését, a dohogást, a robogás rázkódását. A vaslemez forró volt, melle is megizzadt tőle, a hasa merő lucsok. A háta pedig fázott. A szél vágott, mint a borotva. A bőrkabát jégpáncélként feszült a hátára.

A kerekek csattogtak.

Ökle a géppuska fogantyújára dermedt. A kesztyű mintha nem is fedte volna kezét, ujjai elgémberedtek, hidegek voltak, s szinte a csontjai közepében érezte a szelet. A csattogás az agyában kalapált. A koponyája majd szétrepedt. Pillantása a síneken messze iramló két vonalat fürkészte. Feje ütemesen rándult, ahogy a vonat robogott.

A mozdony régimódi, lapos tetejű jószág volt. Szuszogott,

prüszkölt. De bírta, és elbírta őket is: a géppuskát meg kettejüket.

Kéz nyúlt az ökléhez. A hangot nem értette – beleveszett az orkán zúgásába, a vonat zakatolásába –, de a mozdulatot igen, és átengedte Tibornak a fogantyút. Kinyújtotta ujjait, fájt, ahogy kiegyenesedtek a görcsös, szorongató tartásból, és a vaslemezre fektette tenyerét.

A gőz sziszegve, sisteregve fújt ki a szelepekből, szitáló esőként permetezett hátra.

Dühös volt Tiborra. Amiért itt van, mellette, a mozdony tetején. Meg is mondta neki: „A te fejed, Tibor elvtárs, nem arra való, hogy a vonat tetején zötyögtesd!" Tibor csak nevetett. „Az én fejemet ugyanolyan épségben kell visszajuttatni az asszonyhoz, mint a tiéteket... Különben lesz haddelhadd!" Huncutkásan kacsintott rá és nevetett. Valahogy erőltetettnek tűnt a nevetése. Ő magában fortyogott. Ha közülük egy elesik, megsiratják. Úgy temetik... – a gondolat megakadt agyában, nem akarta azzal folytatni, hogy „testvért" –, mint szeretőt, a többi pedig megy tovább, az élet rendje szerint. De ha Tibor elesik... Fájón hasított belé a felismerés: mi lesz akkor az élet rendje? Lenin-fiú születik minden putriban, de vezető?! Vezető... Hetek visszafojtott keserve szakadt fel a szívéből, mint a vulkán. „Erre az útra is te jössz... Mindig te! Miért te? Nincs más?!" Tibor fölkapta fejét, egy pillanatig merev tekintettel bámult rá, a szeme villámokat lövellt. „Akkor is megmondom. Hiába nézel így! Más rühelli ezt. Nem akar hírbe keveredni. Rajtunk meg hagyják száradni a mocskot... Minden mocskot... Rajtad... Hát nem érted? Te nem érted?!..." Tibor arcára mosoly húzódott, mintha somot majszolt volna, s az húzná el a száját: „Én értem... Csak azt nem értem, miért vagy ilyen ideges?"

A szakaszparancsnok elszólította:

– Sokol, vigyük a géppuskát.

Indulás előtt mégis Tibor mászott föl mellé a mozdonyra.

Körül vaksötét. A kéményből szikrák szálldostak, tüzes csíkjaik elröppentek a feje fölött.

A mozdony lámpáinak fénye messze előttük szaladt a síneken.

A kerekek dübörögve-csattogva rohantak, gőz sziszegett.

Az orkán tombolt.

Tudta, merre mennek. Azt is, hogy megérkeznek nemsokára. A forgalmista messze mögöttük... Nem akart. Erre nem...

A szélvihar megforgatta. A géppuskához kapott, úgy ragadta meg, mint fuldokló a mentőövet. De a géppuska is forogni kezdett. Valamit kiáltani akart, maga sem tudta, mit, csak kiáltani, de hang nem jött ki a torkán, egyre forgott, minden összemosódott-zilálódott a szeme előtt, szorongatta a géppuskát, és forgott, csak forgott, még és még gyorsabban, a szemét behunyta, nem bírta nézni ezt az iszonyú forgást, aztán hirtelen a semmibe szédült.

„Megsebesültem? – villant agyába. A feje fájt, és azt gondolta: – Megsebesültem..."

Amikor kinyitotta a szemét, vakító fényesség áradt. Tűzött a nap.

A szerelvény most is robogott.

Felhő sehol. Az ég kék volt. Annyira kék, hogy miközben az eget nézte, fényes karikák ugráltak a szeme elé.

Az ablak nyitva. Az ajtó is.

Az ajtó keretében állt, a léghuzatban. Hátát a deszkának vetette.

A síkság, kétoldalt, mint a testet öltött nyugalom. Kókadt fák, tikkadt földek. Por. Töménytelen por. A fák levelei valósággal kifehéredtek a portól.

Ember nem látszott a vidéken.

Állat se.

Csak nyugalom és por.

A kerekek egyhangúan kattogtak. A vonat ütemesen ringott. Elálmosodott tőle. Lehunyta szemét. A torka száraz volt. A fülke sarkában, a padlón kristályvizes palack. A víz meg-megcsobbant az üvegben. De nem ivott. Az inge máris csurom verejték. Nem akart még jobban izzadni.

Nagyokat lélegzett.

A levegőben a mozdony kesernyés füstszaga érződött, és mintha tömény port szívott volna magába, kaparta a torkát.

Kiöblítette száját a kristályvízzel, aztán visszaállt az ajtó keretébe.

Por és nyugalom.

Fáradt volt. A szeme lecsukódott.

Messziről harang kondult. „Dél van... – gondolta, és erre kinyitotta a szemét: – Még nem lehet dél..."

Elvesztette egyensúlyát, az ajtókeret másik oldalára zuhant. Homloka csattant a fán.

Fékek csikorogtak.

A kristályvizes palack szétfröccsent a fülke falán. A víz a padlóra ömlött.

Visszatántorodott.

Dörrenés.

A sárga búzatáblából földgejzír szökkent a magasba.

Szilánkok surrogtak a levegőben. Valami a vagon tetejére koppant. Aztán megint. A rögök tompa huppal hullottak a földre. Porfelhő kavargott.

Újabb dörrenés.

A homloka sajgott. „Megdagad..." – gondolta. Eszébe ötlött, le kellene nyomkodni az ütés helyét, hideg késsel, ahogy az anyja szokta.

Morzsányi göröngyök záporoztak. Por dőlt be az ablakon. Az üvegtábla reszketett, kocogott. Szilánkok zuhogtak, akár jégeső verte volna végig a vagon tetejét.

A por csavarta az orrát. Tüsszentenie kellett.

Géppuska kattogott. A golyók szisszenve húztak el a szerelvény fölött. Kisvártatva a másik oldalról is felkattogott egy.

„Tisztek..." – biggyesztette félre a száját. Szerette volna tudni, mi történt. De a vagonban nyugalom volt. A folyosó üres. A szomszéd fülkéből káromkodás hallatszott: a port szidták, és tüsszögtek. „Majd szólnak..." – gondolta. Fejébe nyomta sapkáját, fölvette a bőrkabátot, dereka köré kanyarította a szíjat.

A vonat megrándult. Gurulni kezdett visszafelé.

„Fölszedték a síneket..."

Dörrenés szakította félbe a gondolatot. Szél csapott az arcába, önkéntelen mozdulattal válla közé rántotta a fejét.

Por kavargott. Az ablaktábla kocogott. A tetőn koppanások.

A géppuskák egyre köpték a tüzet. Hosszú sorozatokat lőttek és magasan.

„Tisztek..." – A fronton eleinte csodálkozott, hogy lőni se tudnak. Pedig az a mesterségük. Aztán később megszokta, hogy semmit se tudnak, és nem is akarnak tudni. Élni akarnak csak. Akkor értette meg az apját. Az apja egyszer megkérdezte, mi szeretne lenni, és ő azt felelte: katonatiszt. „Az én fiam? – hökkent meg az apja. – Léhűtő?" – és pofon vágta. Soká nem felejtette el a pofont, és nem értette az apját. A fronton értette meg, és a pofon keserű emléke jóízűvé vált az agyában.

A vonat mozgása felgyorsult.

A következő gránát robbanása előtt már hallotta a vijjogó sivítást. Még kurtán csak, egészen röviden, s a hang mindjárt

beleveszett a robbanás dörejébe, de már hallotta és fellélegzett.

A géppuskák kattogtak, a lövedékek füttyenése azonban elmaradt.

Távírópóznák rohantak el az ablak előtt.

A vonat robogott.

„Biztos megrongálták a síneket..." – Sajnálta, hogy most nem ő áll a mozdonyon figyelni, hanem a félkarú lengyel, és bosszankodott: jöhetne már valaki... elmondani, mi a helyzet. A homloka fájt. Óvatosan tapogatta, sziszegett közben, aztán a tükör elé hajolt. „Ronda, nagy púp..." – állapította meg tárgyilagosan.

A padlón ide-oda lötyögött a víz.

Fölszedte az üveg darabjait, és kihajította az ablakon.

„Majd szólnak..."

De nem szólt senki. Akkor sem, amikor a vonat megállt.

Bakterház előtt álltak. Ugyanott, ahol idefelé jövet, a sorompónál. A sorompó mellett, az út szélén, az autó. A sofőrt nem látta. Ez furcsa volt, és rossz előérzete támadt: a sofőr sohasem szokta otthagyni a kocsiját. Kihajolt a fülke ablakán, körülnézett, hátha csak elunta az üldögélést a sofőr, és ott kószál valahol az autó közelében. De nem látta.

Tibor akkor lépett le a vonatról. Mögötte a lengyel. Bementek a bakterházba.

Tűzött a nap.

A bőrkabát – akár az izzasztókamra.

Nem vette le. Túlságosan terhesnek érezte a csendet és a nyugalmat ahhoz, hogy levesse.

A mozdonyból gőz sziszegett. Ütemesen: három kis fújás, a negyediknél szisszenés. Három fújás, a negyediknél szisszenés.

Idegesítette.

Tücsök cirpelt. Az út fölött nagy, fehér szárnyú pillangók csapongtak.

A bakterház ajtaján a sofőr szaladt ki. Az autóhoz futott, fölkurblizta.

A motor dohogni kezdett.

Nézte az autót meg a sofőrt, észre se vette, amikor a lengyel is kilépett a bakterházból, és a kiáltására összerezzent:

– Sokol, a géppuskát! – és rohant felé.

Az ablakon keresztül nyújtotta le a fegyver csövét. A lengyel ügyesen elkapta a fél kezével, s a vállával alátámasztotta, futott vele az autóhoz.

Ő addig a rakaszokat hordta ki a peronra.

A lengyel az ablakhoz szaladt megint:

– Az állványt! – szólt föl neki.

– Vidd előbb a rakaszokat – felelte. Ismerte a lengyel gyöngéjét: titokban retteg, hogy kevesebbet érőnek tartják a fél karja miatt. Többet akar csinálni, mint az egész emberek. Megértette, hogy a lengyelnek önmagának van szüksége az „egész emberen túli" teljesítményre – de a szíve nem vitte rá, hogy ne füllentsen: – Mindent odakészítettem az ajtóba...

A lengyel elszaladt az ablak alól.

Derékszíjába tűzködte a kézigránátokat, vállára lódította a géppuskaállványt, s szedte a lábát lefelé a vonatról.

– Az autóra kell szerelni – mondta a lengyel.

Az első és a hátsó ülés közé állította a fegyvert. Az állvány lábait dróttal kikötözték. Befűzték a hevedert is.

A motor dohogott.

Rágyújtottak.

– Mit csináltál a fejeddel? – kérdezte a lengyel.

Vállat vont.

– Bevertem, amikor megálltunk.

– Sikerült – állapította meg elismerően a lengyel. Kis szünet után megjegyezte: – Ha megyünk, jobb lesz, kicsit fújja majd a levegő.

Ő erre megtörölte a homlokát.

– Fölszedték a síneket – mondta a lengyel. – Azért álltunk meg.

Biccentett.

Szívták a cigarettát.

Végre Tibor is jött. Megnézte a géppuskát, próbálta, elég szilárdan áll-e a helyén. Bólintott, és azt mondta:

– Rendben lesz. – Kinyitotta a kocsi ajtaját, beszállt a sofőr mellé.

Ők ketten, a lengyellel a hátsó ülésre telepedtek. A bőrhuzat átforrósodott a napon, valósággal perzselt.

Tibor intett a sofőrnek:

– Mehetünk.

A nap sütött. A sofőr megnyomta a dudát. Mindig megnyomta, mielőtt elindult az autóval.

A motor egyre dohogott. A sofőr az utat nézte.

„Na, mi az?" – csodálkozott rá a sofőrre. A sofőr erre-arra tekerte a kormányt, mintha vezetne.

De az autó állt.

A motor dohogott.

Rettenetes meleg volt.

A lengyel mosolygott.

A mozdonyból gőz szisszent. Aztán megint három fújás, szisszenés.

A lengyel feje úgy rázkódott, mint amikor az autó zötyögteti az embert.

De az autó állt.

A sofőr forgatta a kormánykereket.

Pislogott. Megőrültek ezek?

Tibor feje is, akár a lengyelé.

A motor...

A motor dohogott.

A lengyel a fél kezével a géppuska fogantyújába kapaszkodott.

Iszonyú hőség.

A lengyel vállához kapott, meg akarta rázni, de tenyere mintha a semmibe markolt volna. A lengyel ott ült mellette, fogta a géppuskát, mosolygott, és ő nem érezte a testét, hiába markolászta, a keze úgy járt a lengyel testében, mint a levegőben, és a döbbenettől tágra meredt szemmel bámulta, és a lengyel csak mosolygott, ő pedig szeretett volna felkiáltani, de egyetlen szó, egyetlen hang nem préselődött ki a torkán.

Előrehajolt, az ülés támlája fölött megragadta Tibor vállát, fülébe akarta ordítani, hogy árulás!!! – áll az autó, és mindenki úgy tesz, mintha robognának – de akár egy szobor vállát fogta volna a kezével. Tibor ült, mintha kővé változott volna, nem fordult hátra, nem is pillantott felé, csak ült mereven, előrenézett.

Ő a száját harapdálta kínjában, agyába nyilallt: rohanni – nem rohanni, száguldani, repülni – kell be, Soltra... a faluba... és már azt is tudta, lőni fogják az autót, és ő is lőni fog, végigpásztázza az egész utca hosszát, a házsort, és az autó robog, a hátuk mögött porfelleg, a lelke majd kirázódik a rossz úton, és a lengyel az ülés támlájának dőlve egyengeti a hevedert, a géppuska kattog, a töltényhüvelyek pattognak az autóban... Tibor kezében pisztoly, az autó rohan, ott stoppol a sofőr a fészer előtt... Porfelhő borul rájuk. Ki az autóból, be a fészerbe...

Abban a pillanatban látta a fészert, a megbilincselt foglyokat és a kecskelábú asztalhoz kötözve azt az embert. A keze keresztben az asztalra kötve, és az asztalon hevertek

az ujjai, a földön pedig a véres kapa... Az az ember nézte az asztalon szerteszét heverő ujjait, úgy nézte, mintha nem is az övéi lettek volna, nem sírt, nem jajgatott, döbbent csodálkozással meredt rájuk, és azt motyogta: „Az ujjaim..." Ő elfordult, nem bírta látni, ahogy az nézi az ujjait, felnyögött, kirohant a fészerből...

Tibor valamit kiáltott neki, de mintha nem is hallotta volna.

Rohant...

Az első hirtelen bukkant elé, s pisztolyt szorongatott a markában.

Megelőzte. A szeme közé lőtt.

Tovább...

A férfi karjai remegtek, ahogy a levegőbe emelte. A fehér ing fölött fekete mellényt viselt, kordbársony, barna bricseszt, boxcsizmát. A csizma szárán – mintha víz permetezett volna rá – apró pöttyök.

– Én csak egy szegény paraszt vagyok...

A hangja reszketett, akár a karjai.

Ő a pöttyöket nézte.

– Töröld le!

A férfi értetlenül bámult rá. Ő a csizmára bökött. A másik erre leengedte a fél karját, a nadrágzsebébe akart nyúlni.

– A kezeddel! – förmedt rá.

A férfi kicsit megrándította vállát, előredőlt.

– Mutasd!

Piros maszatok a tenyerén...

Az arcára pillantott. „Már érti..." – állapította meg, és közelebb lépett hozzá.

– Nem én... – motyogta a másik. – Én nem bántottam, én csak...

A pisztoly magasba lendült, a beszélő arcba sújtott. A férfi megtántorodott, a földre zuhant.

Nem lőtt bele.

Addig verte a pisztoly agyával, amíg mozdult. Akkor belerúgott.

Tovább...

Csendőregyenruha. Fölemelt kéz.

– A Nemzetközi Vöröskereszt...

A lövés pontot tett a mondat végére.

A fogait csikorgatta, és rohant tovább.

Fogoly nem volt.

Egyetlen fogoly sem volt.

Az autóban ült megint, és Tibor vállát fogta. Tibor, mint a szobor. A motor dohogott, és a sofőr, forgatta a kezében a kormánykereket. Megrázta Tibor vállát. „Hát nem érted?! Az elvtársak..." – de egy hang sem jött ki a torkából, és olyan érzése volt, hogy üvölteni kell, kiabálni, és akkor a lengyel megint lengyel lesz, Tibor pedig Tibor, és az autó elindul végre, és berobognak Soltra, neki látnia kell azt az embert, ahogy nézi az ujjait, látnia kell, hogy ne tudja nézni, és rohannia kell az utcán... Rohanni, bőgve, zokogva, és lőni, ütni, lőni, szétlőni az Úristent is, azt a rothadt, kulákszülő, urat teremtő, tiszteket formáló Úristent... Hogy akinek eddig nem metélték le az ujjait kapával, legalább az maradjon épségben... „Árulás! Hát nem érted? Te nem érted?!"

A lengyel már nem ült mellette, és a motor dohogott. Tibor az utat nézte.

„Árulás!!!"

Akkor Tibor megszólalt, és csöndesen azt mondta:

– Miért erőlködsz, Sokol elvtárs? Én halott vagyok, és semmi közöm az egészhez. Különben is, neked nincs útleveled a másvilágra. Teljesen jogtalanul vagy itt.

„Nem igaz – kalimpált agyában. – Nem igaz... Itt a géppuska, és a másvilágon nem szaladgálnak géppuskával..." – és érezte, üvölteni, üvölteni kell. Csak üvölteni, és akkor elmúlik ez az átok... A torkát mintha fogó szorította volna össze, és végre kiszakadt belőle:

– Árulás!

5

Ült az ágy végében, mindkét tenyere az ágy deszkáján, s úgy szorongatta, hogy a csontja belefájdult.

– ... árulás ... – lihegte.

Testéről patakokban csorgott a verejték.

A lámpa tompa, sejtelmes fényt árasztott.

Agya még kába volt. Hirtelenében nem tudta, hol van, s azt sem, hogyan került ide.

Mária egyenletesen, nyugodtan lélegzett.

Nézte kicsit az alvó arcot. Jólesett nézni, és jólesett látni a nyugalmát meg azt, hogy szép. Aztán fölsóhajtott, keze fejével végigtörölte izzadt homlokát.

Fölkelt, megtörölközött.

Az asztalon ott hevert a szétnyitott újság a halott fényképével. Összehajtotta a lapot, és keserűen, megvetően elmosolyodott az önámításon. Hát ha nincs a szeme előtt, akkor nem fáj?

A fénykép olyan élesen, világosan rajzolódott eléje, mintha látta volna a papíron.

Cigarettát vett ki a dobozból. Óvatos-csöndes mozdulatokkal rágyújtott. Lassan szívta.

Az álomra gondolt.

– Árulás ... – motyogta.

A szó úgy keringett agyában, akár a körhinta forog.

Borzongott tőle. Eloltotta a cigarettát, ivott néhány korty vizet, és visszafeküdt az ágyba, az asszony mellé.

„Aludni kell..." – gondolta.

Becsukta a szemét.

Nem bírt aludni.

Feküdt az asszony mellett, hunyt szemmel, mozdulatlanul, és a gondolatok úgy őröltek agyában, mint a malomkerekek.

Mária egyenletesen, nyugodtan lélegzett.

Meleg volt. A lámpa percegett, és ő felsóhajtott, jó, hogy nem oltották el a lámpát, nincs az a szurkos sötét. Aztán mindjárt eszébe ötlött, hogy odakünn sem fekete az éjszaka: világít a hold. Csukott szemhéja mögött látta az ezüstösrideg fényt, mint jöttében, a hosszúra nyúlt árnyékokat, a szántott-boronált földeket, és megborzongott, felnyitotta pilláját.

Mária megmoccant, aztán aludt tovább.

Ő is szeretett volna aludni. Aludni, és kipihenni magát. Úgy aludni, álomtalanul, ahogy a robogó vonaton tudott, és frissen ébredni, jókedvűen. Az úton elképzelte: Máriánál megpihen. Együtt lesznek, és megnyugszik. Akármi történik azután – már együtt élik át. Attól erősebb lesz az ember. Többet elbír a másik kedvéért. „Együtt" – valósággal bűvös hatalmúnak érezte a szót. Együtt – minden sikerül. Sikerülnie kell.

A fehér mennyezet sárgásnak tűnt a sápadt fényben.

„Sikerül..."

Arra számított, Mária kérni fogja, induljanak egy nappal később, hogy búcsút mondhasson rokonnak, ismerősnek. Jólesett, hogy nem kérte. Jólesett, hogy csak hozzá tartozik, senki máshoz. Hozzá mindenelőtt.

A rokonságot csupán hallomásból ismerte, és nem szerette. A szülők halálával széthullott, lecsúszott, hétszilvafás

család – ebben semmi kivetnivalót nem talált. De abban igen, hogy a két nagybácsi Mária kiházasításán keresztül akarta zsírosabbra kenni a kenyerét. Máriát külön becsülte érte: talpára tudott állni, inkább lett gürcölő-robotos senki, mint jómódban élő, feleség címet-rangot élvező, szalonképes prostituált, köznapi szóval: úriasszony.

Amikor Mária elmondta, hogyan került a gép mellé, a cukorgyárba, ő elszomorodott. Kételkedett az asszony szavaiban, és félt utánaérdeklődni. Túlságosan szépnek vélte Máriát, túlságosan váratlanul bukkant rá, és annyira álomszerű volt az egymásra találásuk, hogy szorongani kezdett: mindjárt el is veszíti. De utánajárt – kicsit talán dacból –, és aztán még jobban szerette, és boldog lett attól, hogy így szeretheti.

Fölemelte kissé a fejét, elgyönyörködött az asszonyban, mosolygott.

„Sikerül..." – suttogta.

„Aludni kell végre..."

Mozdulatlanul hevert. Agya forgott, mint a gép. A föld jutott eszébe újra. Mélyen szántott, gondosan boronált, akár otthon, Antoné. Meg a paraszt, Kalocsán. És a fejek, amelyek töknek látszottak messziről. A varjakat is látta megint, és iszonyúnak érezte, hogy föl se röpültek előle. Most utólag szerette volna, hogy riadjanak el, de azok gunnyasztottak, mint amikor valóban látta őket, s gondolatban feléjük hessentett a kezével. A varjak azonban csak néztek rá.

Nagyot nyelt.

„Megszokták..."

Könnycsepp csordult ki a szeme sarkából.

Nem értette, miért. Miért nem tudja megszokni? Miért? Ábris villant fel emlékezetében, Kalász Ábris, ahogy a pincében hevert, a sarokban, és nyöszörgött, mint egy megvert kutya. Azt is hitte először, kutya nyüszít, s csak amikor

odavilágított, jött rá, hogy összekötözött ember. Nem ismerte meg mindjárt, föléhajolt, és akkor döbbent meg, hogy ez Ábris. A mókás Ábris – a hadifogolytábor fő tréfamestere. Színésznek készült, és nagyszerűen tudott meghalni. Az volt a legsikerültebb száma: eljátszotta, hogyan hal meg a pap, az apáca, a földesúr, a kokott, a katonatiszt, mindenféle náció. Remekül karikírozott. Dőltek a nevetéstől valamennyien. Egyszer fogadásból úgy meghalt, hogy a szanitéc el akarta vinni, és elájult, amikor a hordágyra tett hulla fölült, száraz, mekegő hangján közölte a lefőzött fogadóval:

– Szóval kimosod a gatyámat...

A pincében Ábris nem alakított. Szava sem volt már. A szemében páni rettegés, úgy húzódzkodott össze a sarokban, mint sündisznó a kutya előtt, egyre nyöszörgött, és amikor ő föléje hajolt, rimánkodva felhördült:

– Ne... Neeee...

– Ábris, mi van veled?

A kerekre borzadt szemekből állati rémület villogott:

– Ne...

– Ábris, én vagyok... Sokol, a négyes barakkból...

– Ne... Ne...

– Ábris... Mi történt? Beszélj...

Ábris már nem beszélt. Még néhány órán át nyöszörgött, hogy „Ne... Ne..." – aztán elhallgatott. A sebei beszéltek csak, a hosszú vágások a húsában, amelyeket cérnával-tűvel öltöttek össze, mint ahogy szabó férceli egybe a ruhát, és a megvörösödött sószemcsék a sebek körül.

Nem barátkoztak különösebben Ábrissal a táborban. Ismerte csupán, ahogy a legtöbb embert a barakkból. De a könnye kicsordult akkor – és azóta is sokszor.

Nem tudta megszokni. Most, az ágyon fekve, kicsit csodálkozott ezen. Miért tudták megszokni mások? De ha nem is szokták meg, szemet tudtak hunyni fölötte. Befogták a

szájukat, fütyültek mindenre-mindenkire, és élték – élhették – a világukat. Amelyik eb nem ugat, azt nem rugdossa a rabló.

Csak egy pillanatra fordult agyába, hogy úgy kellett volna, s rögtön röstellte is a gondolatot. Nem lehet úgy. Ábris miatt nem és az Ábrisok meg a bugrisok miatt nem.

„Az ember miatt nem..." – javította ki önmagát, és felsóhajtott. Eltűnődött rajta: érdekes, hogy a vandalizmust mindig újra meg újra fölfedezik, akár Amerikát. Moszkvában úgy gondolta, elmaradott, barbár ország, tudatlan-vak nép, azért eshetett meg Kalász Ábris tragédiája. De a népnek ahhoz semmi köze nem volt. Végigmustrálta a foglyaikat: tanítók, ügyvédek, orvosok, diákok, de a legtöbb mégis – tiszt. Munkás: egy se, paraszt néhány. Az intelligencia. Akik az észt, a gondolkodást jelentik egy népben, akik – így fogalmazta magában – a tudás élesztőmorzsái a tanulatlanság tésztájában. Fájt, hogy éppen ezek ilyenek. Rosszul esett. De ilyenek voltak, és megnyugodott a vandalizmusoktól. Addig azt hitte, fegyvert fogott azok ellen, akik folytatni akarják a háborút. Hadifogoly nyelvre fordítva: akik miatt még mindig nem lehet felülni a vonatra, zötyögni csigalassúsággal, órákon, napokon át vesztegelni bakterházaknál égető türelmetlenségben, éhezni-szomjazni a vánszorgó vagonban, tetveket vadászni – de nevetni, kacagni, örülni a napnakfelhőnek, az életnek... Haza... Kalász Ábris adta tudomására, hogy nem ezért. Nem csak és nem elsősorban ezért. Másért is. Mindenért.

Pontosan emlékezett rá, mielőtt az eszerek ellen fegyvert fogott, néhány pillanatig töprengett: helyes-e? Más nép ügye – mi köze neki hozzá? Intézzék el maguk... egymás között. De haza akart... Haza. És ez a vágy elnyomott minden észbeli érvet. Haza – ha az eszerek hulláin át, akkor azokon keresztül... De, haza, haza végre...

Az emlékezés kesernyés vonást húzott a szája sarkába. Csukott pillái mögött látta a házat – a fehér meszelés térdmagasságig fölhólyagzott, lemállott, hiába meszelték újra, a vizes fal nem tűrte –, a kis kertet is látta, és a házból beszélgetés-szóváltás ricsaja hallatszott, aztán az ismerős kiáltás: „Ondrej, hol vagy? – és kicsit csöndesebben: – Az ördög tudja, hol kujtorog ez már megint..." A kertben mindjárt elöl két öreg szilvafa, odébb pedig füzek, egészen a Vágig, sűrű lombjaik között a folyó fölé látni. A Vágon, az aláereszkedő tutajokon emberek, mintha csupán a fejük suhanna lefelé. A part eltakarja a tutajt, magát a folyót is, az emberek lábát, törzsét, csak a fejek utaznak, gyorsan, ahogy a víz sodra hajtja őket, és a fejek énekelnek.

Sajnálta, hogy nem jutott haza, és tisztában volt azzal, hogy már sohasem jut el oda, és azzal is, hogy így van rendjén. De azért sajnálta.

Feküdt, moccanatlan. Az asszony lélegzését figyelte és elmosolyodott. Kedvesnek érezte a szuszogását.

A lámpa megint percegett.

Eszébe ötlött, kicsit följebb kellene csavarni a kanócot.

Óvatosan kelt föl, lábujjhegyen osont a lámpához. Megigazította, aztán ugyanolyan nesztelen tolvajléptekkel settenkedett vissza, és lefeküdt.

Pillantását a mennyezeten felejtette, de mintha nem is látta volna, a szeme messzire nézett.

Akik legjobban akartak hazamenni – az eszerek ellen indultak.

Ezért indult ő is. Nagyon akart haza. Az út világos: eszereken át...

Talált eszereket. És mást is. Még valamit Ábrison kívül is.

A fölkelést úgy nevezték, eszerlázadás. A fölkelőket eszereknek hívták. Ezt logikusnak tartotta. Orosz ügy, úgy hívják, ahogy akarják.

Orosz ügy.

De a foglyok között nemcsak orosz entellektüelek és orosz tisztek voltak: németek meg osztrákok és magyarok is – az ezredparancsnoka maga is, a századparancsnoka szintén... és Gerencsér főhadnagy úr, a tábori lelkész. Gerencsér tisztába tett mindent.

Ahol Gerencsér van, ott nem imádkozni, oda lőni kell...

Különben bátran halt meg. Díszlépésben, olyan peckesen, ahogy Galíciában ellépett az arcvonal előtt, hogy aztán megáldja az ütközetbe induló fegyvereket, masírozott a sírgödörhöz, sarkos-szabályos „hátraarc"-ot csinált, és odakiabált az osztagnak:

– A császár tisztje meg tud halni a császárért! Az Isten szolgája az Úrért! – és állt vigyázzba meredve, akár díszszemlén.

Nem várta be a tűzparancsot. A puska eldörrent a kezében, és Gerencsér főhadnagy úr széttárta karját, hanyatt zuhant a gödörbe.

A gyomra csak később kezdett émelyegni.

Gerencsért ismerte – tőle nem émelygett. Kicsit sajnálta, hogy nem áll módjában megkérdezni a tábori lelkésztől: katolikus pap létére mi köze a pravoszláv Istenhez, magyar tiszt létére, az orosz császárhoz? Vagy mindegy az Isten is, a császár is, csak burzsujvilág legyen?

Utólag hálát érzett Gerencsér iránt. Felelni ugyan nem tudott a tábori lelkész az ő föl nem tett kérdéseire, de a leckét, internacionalizmusból, mindenesetre megadta. A tőkés világ – nemzetközi világ. A pénznek sehol sincs szaga, akármelyik országban verték, és az úr – mindenekelőtt úr, másodszor is, harmadszor, tizedszer is úr –, csak aztán orosz vagy magyar, vagy német. Úr. Ha a magyarnak fáj – nem biztos, hogy neki fáj, hiába magyar. De ha úrnak fáj – akkor is fáj, ha hottentotta úrnak sajog. Ha a magyarságát sértik, kibírja,

de ha az uraságát! Ábrisok lesznek akkor. Ujjcsonkok az asztalon. Fejek a földben. Elszabadul a pokol.

„Úri pokol..." – fogait csikorgatta tehetetlen mérgében. Olyan egyszerű az egész, egyszerűbb, mint kétszer kettő. És nem értik.

Nem értette: miért nem?

Szerette volna, hogy értsék. Mindenki. Lehetetlen, hogy valaki embernek érzi magát, és ne értse! Iszonyú, hogy nem értik. Vagy nem akarják? Bele kellene kiáltani mindenkinek a fülébe, olyan hangosan belekiabálni, hogy értsék meg...

„Aludni... – sóhajtott. – Nem gondolni semmire és elaludni..."

A szeme égett. Becsukta.

„Semmire sem gondolni" – kóválygott agyában.

Az óra egyhangúan ketyegett.

„Ember..." – zsongott a fejében. A szót megcsúfoltnak érezte, és tehetetlennek, kiszolgáltatottnak önmagát, mintha gúzsba kötve heverne. Reménytelen vágy fogta el a vonat után, az álmatlan, idegtépő robogás, a küzdelem, a vég nélküli rohanás – a harc után.

Ember.

Egyszerű, mint a kétszerkettő. Még annál is egyszerűbb – akár a pofon.

Miért nem értik?

Életről-halálról van szó, és a frontok világosak.

Vörös vagy fehér?

A vonaton szeretett volna lenni.

A paraszt jutott eszébe ismét. Ott Kalocsán. A vonat mellett. Egy paraszt – akár a többi. Pontosan olyan. Külsőre más – de belül, mint akármelyik paraszt. Szófukar és töprengő. Ezenkívül makacs, keményfejű, és a szeme mélyén gyanakvás lapult.

Az a paraszt – fájt. A rongyos ülepű nadrágja fájt, a vásott csizmája, a szakadt inge. Szinte fizikailag fájt.

Nem akart rágondolni.

Az óra ketyegett, és megpróbálta elképzelni, hogy a monoton ketyegés – a kerekek csattogása a síneken.

De a paraszt nem ment ki a fejéből. Ott állt a szeme előtt, és a földet bámulta. Szerette volna megrázni, hogy értse meg.

Az óra közben már kattogott.

Anton sem értette.

Furcsa volt, hogy ez a paraszt jobban fáj, mint Anton...

A vonat robogott, és ő dühös volt Tiborra, amiért itt van.

A szikrák tüzes csíkokat húztak a vonat fölé.

„Álom" – gondolta, mert egyszerre a mozdony lapos tetején feküdt, és látta a hátrairamló szikrákat meg önmagát is a géppuska mögött. „Meg kell csípni a karomat" – villant eszébe, de nem tudta eldönteni, melyik önmagát csípje meg, a géppuska mögöttit vagy pedig aki az egészet látja.

Szél visított-zúgott.

Körül sötét.

Vállán érezte Tibor tenyerét. Ösztönös mozdulattal nyúlt a géppuska fogantyúja után.

Tibor átadta a fegyvert.

Ő dohogott magában: „...minden mocsok..." – és szerette volna, hogy ne Tibor legyen itt. Valaki más. Egy olyan szószátyár humanista. Egy szájtépő tolsztojánus, aki mindenkinek jót hirdet, és elítéli az erőszakot. Vagy akárki. Egy szocdem... Hadd lássa, miért kell az ököl, miért kell ütni... Üssön... Ő üssön...

Tiborra leskelt a szeme sarkából. Ugyanúgy melengette a tenyerét a vason, mint ő az imént.

Elmosolyodott. Jó, hogy itt van, és hogy pontosan ő van itt, nem más. De azért dühös volt érte. „Elvből" – gondolta,

és ezen mosolyognia kellett. Majd megmondja neki. Hadd nevessen.

Gőz sziszegett, a pára, mint a harmat, permetezett rájuk. Korom hullott.

A lámpa fénye messze siklott a sínpáron, s a távolban egynek tűnt a két csillogó vonal.

– Nem az enyém... – ez azonban a paraszt hangja volt. Keserű, konok hang, és ismét a fülébe csendült, de most már vádolt is: – Nem az enyém... Nekem mindegy...

Fölrebbent.

Az óra ismét ketyegett csak.

Az asszony aludt.

Pillantása a mennyezetre merengett, nagyot sóhajtott.

„Miért nem értik?"

Szerette volna, hogy a paraszt értse. Maga elé idézte az arcát, s gondolatban nógatta, bólintson, hogy érti.

De a paraszt nem nézett rá. Szeme a földre bámult, mint ott, a vonat mellett.

A torka elszorult, sírni támadt kedve, gyerekmód bőgni, és nem tudott. A melle hullámzott, mint a kovács fujtatója. Vonásai eltorzultak – mintha kitörne a belső zokogása –, de sírni nem tudott és megkönnyebbülni sem.

A paraszt a földet nézte.

Ő is a földet nézte, és a szíve majd belefacsarodott: nem értette a parasztot, és a paraszt sem őt.

6

Az óra közönséges vekker volt, és az edényespolc tetején állt, a kályha mellett.

Nem nézett az órára. Hallgatta a ketyegését, és a lutrira gondolt. A parasztról mindig a lutri jutott az eszébe.

Gyűlölte a lutrit. Mint a bűnt. Az ártatlanságáért utálta.

Megtesz az ember négy számot. Potom pénz, fillérekbe kerül az egész. Ha elúszik, hát elúszik – egy pohár sörrel kevesebb. Ha kihúzzák: vagyon.

Gazdagság a semmiből.

Tulajdonképpen sajnálta, hogy gazdagnak lenni kellemes dolog. Gyönyörteljesebb, mint az ital mámora, búfelejtőbb, mint a kártya izgalma vagy a lóverseny.

A lóversenyt is utálta. A kártyát is – pénzben, és az italt – szenvedélyként.

Mindent megvetett, ami azt a célt szolgálja, hogy a világot feledtesse. Nem akart elbújni a világ elől – hová lehetne? Meg akarta inkább érteni a világot és változtatni rajta: ne legyen baj és gond, ami elől bújni szeretne az ember. Úgy érezte, olyasmi ez, mint a tüzérségi tűz – aki megszalad, a srapnel lekaszabolja. A gránátok utánanyúlnak, akárhogy fut előlük és agyoncsapják. Aki azonban keresztültör a tűzön és elfoglalja a battériát: megmenekül. A tüzérség elől csak előre szabad futni. Ezt a legostobább baka is tudja,

mielőtt a frontra kerül. Ott aztán még az okosabbja is elfelejti.

Akár a lutri vagy a lóverseny meg a mámor.

Minden jankó tudja, hogy nyerni annyi a reménye, mintha kincset kutatna a pusztán. Volt, aki talált már. Példa van, dobra is ütik, akkora reklámot vernek körülötte, mintha mindenki nyert volna.

A többi pedig bízik az Istenben, a szerencsében – amiben tetszik, és reménykedhet a következő húzásig. Aztán megint... Ha ugyanazokat a számokat újítja meg, engedményt is kap...

A gazdaság állandó reménye olcsóbb tíz percenttel...

Gazdagnak lenni jó.

Még sohasem volt gazdag. Csak látta a gazdagságot. Kápráztatóbb, mint a drágakő. Császári gazdagságot látott. Bele is ült, és nagyot nevetett, és nevetett mindenki, aki ott volt.

A Nyugati pályaudvaron állomásozott a vonat. Az egyik külső vágányon pedig Ferenc József szerelvénye vesztegelt.

Megnézték. Egy vasutas kísérte őket.

Kívülről egy vonat, és kész. Meg is jegyezte hangosan, akár a többi.

– De erre nem írták rá, hogy hat ló vagy negyven ember – vetette közbe az egyik társa.

Ő már a lépcsőre hágott, onnan felelt vissza:

– Nem hát, ezt egyetlen ökörre méretezték.

Nevettek. Nevetett ő is. Beljebb haladt, még egyre nevetett, és a kupéba lépve hirtelen elcsöndesedett.

A kupéban nem voltak válaszfalak, az egész vagon egyetlen helyiségből állt. A falak vörös selyemmel behúzva. A tető is. A padlón vastag, bolyhos szőnyeg – rajzolata pontosan követte a tető selymének csipkeszerűen finom szövésmintá-

ját, és annyira vastag, hogy teljesen fölfogta a bakancsos léptek zaját –, szintén vörös. A függönyök is vörösek, nehéz bársonyból, súlyos aranyrojtozás díszítette valamennyit. Az egyetlen bútordarab, a bejárattal szemközt, kis pódiumon – cikornyás faragású szék. Támláján a vörös kárpitba beleszőve a kétfejű sasos, koronás császári címer, alatta a monogramm: I. F. J. A szék lába, karfája arannyal futtatva.

– A trónterem... – mondta halkan a vasutas.

Tulajdonképpen egy üres szoba – de a maga semmiségében, jelentéktelenségében elképesztően pompázatos. A vasutasra pillantott – ötven körüli ember, a haja állami szolgálatban deresedett meg –, és most már értette a halk szó titkát. A pompa lenyomja, hódolásra készteti az embert, itt éppúgy nem illik hangosan beszélni, akár a templomban. Társaira nézett. Ők is csöndesek voltak, álmélkodva bámulták a pazar semmit.

Nyomasztónak, megalázónak érezte a csendet. A hangtalan ámulat mintha a császárnak adózott volna, és személyében sértette. Kikerülte a középen álló vasutast, keresztülment a helyiségen. A szőnyeg – akár párnán járt volna.

– Arra nincs ajtó, elvtárs.

A vasutas majdnem suttogott.

Megállt a pódium előtt. Szemügyre vette a széket. A címer szövésében drágakövek ragyogtak. „Érdekes..." – eddig nem is figyelt rá.

A vasutas hangjában értetlenség és csodálkozás keveredett:

– Arra nem lehet kimenni.

A halkra fojtott figyelmeztetés dühítette.

A pódiumra lépett. Sarkon fordult. A szemekben csodálkozás. A vasutas úgy nézett rá, mint valami szentségtörőre.

Leült, kezét a trón karfájára nyugtatta.

A vasutas szeme kerekre tágult.

Gondosan hangsúlyozva minden szót, mondani kezdte tisztán, ércesen:

– Mi, első Ferenc József, Isten kegyelméből Ausztria császára, Magyarország és Csehország királya, Halics és Szlovénia nagyhercege...

A vasutas ajka remegett.

Egyik társa fölnevetett, és arra nevetni kezdett mind, és a szavalat belefulladt a kacagásukba.

Abbahagyta, és nevetett ő is.

A vasutas hüledezve állt egyik lábáról a másikra.

– Eleget trónoltál, hadd próbáljuk meg mi is!

Beleültek sorban, ő pedig örült, hogy az a szolgai csend szertefoszlott, és azon töprengett, hogy gazdagnak, úrnak lenni jó dolog. Sokan szeretnének gazdagok lenni, és urak lenni – és nagyon kevesen gondolnak rá, hogy az uraskodáshoz szolgaságra is szükség van. Szolga nélkül semmit sem ér az úr. Szolga nélkül minden ember egyforma. Ha nincs szolga, úr sincs.

A paraszt azt mondta, érti. Így mondta: „Értem én..." – de aztán sóhajtott, elfordította tekintetét, a földre bámult, és nem nézett az ő szeme közé.

Érezte, hogy a paraszt nem érti, és ő nem talált szavakat hozzá, hogy megmagyarázza. Egyenesen fölfoghatatlan volt számára, hogy az a másik ember ilyen egyszerű igazságot nem képes fölfogni. Az apjára gondolt meg a lutrira – az apja is értette: délibábot kerget. Mégis, mindig megtette a lutrit. „Legalább reménye legyen az embernek..." – mondta.

Nem akart délibáb után szaladni. A délibáb végül mindig szétfoszlik.

De gazdagnak lenni – az finom mulatság. A gazdagság – minden. Még szerelem is. De ha az nem – akkor legalább a látszata.

Gyűlölte a látszatokat. Az illúziók pontosan olyanok, mint a délibáb. Semmivé válnak. Előbb vagy utóbb, de semmivé.

A paraszt pedig a földet nézte.

Ő is a földet nézte, és magyarázott. A föld – akár a munkásnak a szerszám. Olyan, mint az esztergapad. Az ember befogja azt a munkadarabot, beállítja a kést – aztán gyerünk. Az esztergapad – a föld, a kés – az eke. Az ország tulajdona a gyár a szerszámokkal és a föld a maga szerszámaival. Nem az úr hasznára termelnek – az ország, mindenki javára. Miért kellene a földnek személyek tulajdonában lennie? Hiszen csak szerszám... Semmi több... Akár munkásnak az esztergapad... Mi lenne, ha minden munkás egyszer csak nem lenne hajlandó a gyárban dolgozni, hanem azt akarná, hogy osszák szét a szerszámokat, és melyiknek mi tetszik, azt fabrikálhasson.

Mondta, mondta, és érezte a paraszt hallgatásán, hogy szavai a semmibe hullnak. A paraszt hallgatja, mert ő mondja, de akár falra hányna borsót, és ez a meddő beszéd fölingerelte:

– Ez a helyzet a földdel – fejezte be kurtán.

A paraszt maga elé bámult, kedvetlenül morogta:

– Hát... – aztán kevés szünet után hozzátette: – Nagyon várta a nép a földet... – és bólogatott.

Nem felelt rá. Nem tudott mit felelni. A paraszt újra megszólalt:

– Nagyon várta.

Ő hallgatott. Kezdje elölről? Hogy mire jó a saját szerszám egy-egy embernek, hogy a magántulajdon nem a kommunisták elve? Mit mondjon? És minek? Mintha két nyelven beszélnének.

Csend szakadt közéjük.

– Mennem kell – nyújtotta oda a kezét a parasztnak. A paraszt megfogta a kezét, ahogy az ember illendőségből

kezel valakivel, mert nem kívánja megsérteni. Ő pedig szedte a lábát a vonathoz.

Fellélegzett, amikor beszállt a kocsiba.

De a paraszt azóta se hagyta nyugton. Kellett a parasztra gondolnia, és a parasztról a lutri jutott eszébe, a lutriról pedig az apja meg Anton – és megfordítva, mintha körbeforogna, akár a kerge birka.

Az óra egyhangúan tiktakolt.

A mennyezet hullámos volt. Egyenetlenül vakolták, és a gyér lámpafényben a domború részek sárgása mellett a homorúak meszelése szürkésnek, majdnem piszkosnak hatott. Nem piszkos – tudta. Ő meszelte nyáron.

A paraszt fájt, sajgott. Jobban, mint Anton. Talán azért jobban, mert Antont ismerte – akár a tenyerét. Anton – egy személy. A paraszt azonban... A paraszt már szinte személytelenné vált gondolataiban, valóságos jelképpé nőtt, akár a címer a vasúti kocsi trónszékén.

Mária szuszogott. Kedvesnek érezte a hangot, nagyon meghittnek, jó volt hallania, és jólesett tudni, hogy Mária ember a talpán, úrnak-szolgának egyaránt alkalmatlan, és ő sem kerget ábrándképeket.

„Az ábrándok – a forradalom ellenségei..." – Fölvonta szemöldökét a gondolatra. Nagyon igaznak érezte, és sajnálta, hogy akkor ezt nem tudta megmagyarázni, és nem tudta megértetni a paraszttal.

Olyan egyszerű.

Szerette volna pofon ütni saját magát, amiért akkor nem fogalmazódtak kerek, észre ható mondatokká gondolataiérzései. Frázisok tolakodtak csak a szájára. Pontosan a lényeget nem magyarázta el. Pedig akár a kétszerkettő. Gazdagodjon mindenki – a munkája szerint. Amennyit odatesz a tálba, annak arányában vegyen a tálból. Dolgozzon mindenki – a mindenki gyárában. De a mindenkiében, mert ez a

lényeg. Senkinek ne legyen saját szerszáma. A saját szerszám – saját hasznot termel... A saját haszon pedig a tőke világát, a háború világát... Haszon és háború úgy együvé tartoznak, mint a kard pengéje meg a markolata. Markolat nélkül nem kard a penge, és penge nélkül nem kard a markolat.

Miért nehéz ezt megérteni? Hiába van valaki a háború ellen, ha az egyéni haszon talaján áll. A tőkés haszon – végül is háború.

Azon töprengett, miért olyan erős a látszat világa. Szövevényei – akár a hajókötél. Mindenki meggazdagodhat – és az emberek futnak a gazdagodás lehetősége után, és nem akarják reálisan látni, eszükbe se jut a valóságnak megfelelően értékelni az életet: a befutás lehetősége minimális, úr csak töredék lehet – a zöm, a lehetőség kábulatában rekedt szolga marad.

„Sem úr, sem szolga" – gondolta.

A tágas, széles kirakat bukkant föl emlékezetéből. Amikor elbocsátották őket azzal, hogy vége a proletárdiktatúrának, és markukba nyomták az egész doboz pántlikás szivart meg a húszezer koronát, a városban csatangolt. Régi szállásán nem akart maradni – a háziak tudták, hogy a Lenin-fiúk csapatában szolgál, a rendkívüli forradalmi törvényszék különvonatán, hogy a „Szamuely legénye", nem csinált titkot az életéből. Ott maradni – lebukás. Ismerőshöz sem akart – csak bajt hozna rájuk. Éjszakánként néhány órát aludt a Rákos patak környékén, grundokon, a budai hegyekben, nappal pedig járkált az utcákon. Akkor látta a kirakatot, a vaskos, fekete betűket, a keresztbe fektetett nemzetiszínű zászlók alatt: „Török sorsjegy újra nyer!" – és az apjára gondolt.

„Nincs proletárdiktatúra, van mézesmadzag."

Ismét a paraszt arca villant a szeme elé. Hát ki értse meg,

ha az sem akarja, akinek a bőrére megy a játék? Aki a munkással együtt döglik a lövészárokban?

„Értsd meg..."

Amikor a vagon ablakából a paraszt után leskelt, még látta: komótosan lépkedve távolodott a vonattól, a fejét lehorgasztotta.

„Akkor ki értse meg?" – nyilallt belé, szeretett volna utánaszaladni, hogy ne menjen így el, nem lehet, hogy így menjen el, értse meg... és érezte, hogy a paraszt nem érti, hiába mondja-magyarázza, a paraszt földet akar, a lehetőséget, a saját szerszámot, és szeretett volna kitalálni valamit, odanyomni a földet a markába, legyen az övé, személy szerint az övé, de valahogy úgy, hogy mégse saját hasznú szerszámot adjon a kezébe – csak ne menjen így el, nem szabad így elmennie...

A paraszt pedig ment, nem sietett, lehorgasztott fővel bandukolt, mintha elveszített volna valamit a kanyargós ösvényen, s most azt keresné, aztán eltűnt a földek hepehupái mögött.

A vonat ablakából kinézve dühös volt rá, amiért elment. Most fájt, mint az eleven seb.

„Tőlünk ment el, és nem vette észre, hogy önmagát hagyta faképnél..."

Mintha ismét a kirakat vastag üvege előtt állt volna: „Török sorsjegy újra nyer!"

Felsóhajtott.

„Aludni..."

Furcsának tűnt – a paraszton bőszült fel akkor, és Anton fájt. Anton azóta egészen messzire került, akár más bolygón élne, a paraszt pedig mintha a testvére helyére lépett volna.

Behunyta szemét. Megpróbálta újra elképzelni az óra hangját, akár a kerekek kattogását, és megpróbált nem gondolni a parasztra.

De a paraszt fájt, a tiktak pedig tiktak maradt.

7

Csukott szemmel feküdt, mozdulatlanul. A halántéka tüzelt.

Az asztalon az összehajtott újság, benne a fénykép. „. . .önkezével vetett véget az életének . . .” – így írták. Nem hitte. Hazugság. Tibor és az öngyilkosság?! Csak úgy, minden további nélkül, öngyilkosság? Lehetetlen. Akkor előbb néhány csendőr kinyúlt volna az utolsó, az öngyilkos lövedékig. Megölték.

Anton követségbe jött. Ezzel Anton maga sem volt tisztában, őt csupán a szíve hozta, a testvéri szeretet. De a családot képviselte.

Ő éppen aludni készült. Rettenetesen fáradt volt. Előző este érkeztek meg Kalocsáról, aztán mindjárt őrségbe osztották, a szovjetházba. Már nem emlékezett rá, ki szólt be a szobába, hogy egy elvtárs keresi, lenn várja a hallban. Kicsit csodálkozott. Ki az ördög keresheti? Eszébe ötlött, ugratni akarják. De azért felöltözött, és lement.

Amikor meglátta Antont, megtorpant a lépcsőn, azt hitte, a szeme káprázik. Szólni sem tudott a meghatottságtól. Aztán rohant hozzá.

A nyakába borult.

Anton szemében könnyek csillogtak.

A kapuban – őrség. A hallban is emberek. Nézték őket, kíváncsian.

– Hazulról jöttem... – Anton hangja rekedtes volt, reszketett kicsit, és megköszörülte a torkát: – Már azt hittem, sose találok rád.

Szlovákul beszélt.

Jólesett, hogy szlovákul beszélt. Rég hallotta az anyanyelvét, és a dallamos szavak zeneként csendültek a fülébe, otthoni ízeket, emlékeket idéztek, elérzékenyült tőlük.

– Anton... – mormogta, és még mindig úgy nézett rá, akár az égből pottyant volna ide.

Anton kicsit zavartan mosolygott:

– Én, hát... Nehezen értem ide, de mégiscsak sikerült.

Persze Anton, a makacsságával... Fejébe vette, hogy jön – jött.

Az őr a kapun belül állt. Leplezetlen kíváncsisággal fürkészte őket. Anton fejével intett az őr felé:

– Beszélnünk kellene – mondta.

Szlovákul mondta.

– A bátyám – szólt oda az őrnek. – Feljön velem kicsit.

Az őr beleegyezése jeléül biccentett, de Anton megszólalt:

– Ne itt... Valahol négyszemközt. Akár az utcán.

Szlovákul.

Pillanatra gyanút fogott, azért beszél Anton szlovákul, mert nem akarja, hogy más is értse, amit mond. Elhessentette. Anton mindig szemérmes-szégyenkezős természetű volt, feszélyezi a mások jelenléte. Megfogta a karját:

– Legalább összeismerkedsz velük, nagyszerű emberek. Rajtam kívül még egy szlovák van a szakaszban. Örül majd, hogy hazai szót hall.

– Séta közben a legalkalmasabb...

Nem unszolta tovább.

Szólt a szakaszparancsnoknak, hogy kimegy a városba, és elindultak.

Hallgatott.

Anton se beszélt. Csak amikor másik utcába fordultak, szólalt meg, ismét szlovákul:

– A régi kvártélyodon kerestelek, ott mondták meg, hogy a Batthyány-palotában talállak.

– Ide szállásoltak be bennünket – felelte.

– Rengeteget kérdezősködtem. Az emberek a vállukat vonogatták, mintha nem akarnák tudni, hol vagytok.

Valami furcsa mellékzöngét vélt érezni Anton hangjából. Haragudott érte magára. Képzelődik – de a jókedve elhagyta.

– Tavaszon kaptuk meg a leveled. Akkor már mozgott a front. Apánk sírt. Azt mondta, megszakad a szíve, hogy a vesztedbe rohansz. Nem tudtuk megvigasztalni. Most nyugodott meg valamelyest, amikor eljöttem.

– Apánk?! Hát apánk is szabad területen van? – Száján önkéntelenül csúszott ki a magyar szó.

Anton rövid szünet után felelt:

– Apánk otthon van.

Szlovákul.

Megállt, szembefordult Antonnal:

– Hát hogy kerülsz ide? Nem a tanácsköztársaságból jössz? A Szlovák Tanácsköztársaságból? – a kérdés keményebbre sikerült, mint szerette volna, ridegen hangzott, és el akarta venni a bántó élét: – Hát, hogy tudtál idejönni?

Anton a szeme közé nézett:

– Átjöttem a fronton. Érted jöttem.

Erre csak pislogott:

– Értem?! – és mintha nem hinne a fülének, újra kérdezte: – Énértem?!

Anton bólintott:

– Azért, hogy hazavigyelek.

Farkasszemet néztek. Léptek koppantak. Ők nézték egymást. Valaki elhaladt mellettük. Akkor ő megindult újra. Anton követte.

– Hát ezért jöttél... – mondta csöndesen.

– Ezért. Nincs jogod itt maradni. Egyszerűen nincs jogod hozzá, és hazaviszlek.

A szeme sarkából pillantott Antonra. Ennyire együgyű lenne?

Anton arca komoly volt és határozott.

Ballagtak.

Az idő kellemes, az utca néptelen. Szellő játszadozott. A fák levelei susogtak. A lombok között rigó fütyörészett.

– Elsirattunk. Tizenhét derekán jött az írás, hogy elestél. De apánk nem hitte. Akartunk misét mondatni, azt sem engedte. Váltig mondogatta, hogy élsz, ő megérezné, ha bajod esett volna. Titokban mondattunk misét érted. A nagyobbik húgod beszélte meg a pappal, Flórika. Csak úgy, a saját feje után. Beállított a paphoz, és megbeszélte, aztán tőlem kért tíz koronát. Annyiba került, de szebb volt, mint egy ötvenkoronás mise. Flórika nagylány lett azóta, rá sem ismernél. Amikor a tavaszon megjött a leveled, apánk magánkívül volt. Hogy élsz, ő érezte. Úgy berúgott, mint anyánk temetése után. Nyugta nem volt többé, ahogy a leveled olvasta, félteni kezdett. A forrófejűséged miatt. Hogy vesztedbe rohansz. Egyre azon volt, kutassalak föl tüstént. Magam is szerettem volna. De már megindult a front.

Lépteik visszhangosan koppantak a macskaköveken.

Hallgatta Anton beszédét, és magában mosolygott. A szlovák szó, mintha körülölelte volna a lelkét – így gondolta, és derült saját szentimentalizmusán –, legyezgette, mint üdítő szellő, és közben önkéntelenül magyarul gondolkodott. Furcsának érezte, s nem tudta volna okát adni, miért? „Idill...”

– jutott eszébe. A konyhára emlékezett, a tűzhely fölötti falvédőre, amelyen piros fonállal kivarrt fiú hat darab libát cipelt a puttonyában, s a szájából kék írással jöttek a szavak: „Egyszerűen, de jól élünk, senkivel se cserélünk..." Érezte, hogy Anton lopva rá-rápillant a szeme sarkából, figyeli mondatai hatását.

– Apánk bizonyos volt benne, ha ide jössz előbb és nem haza, baj lesz. Belekeveredsz valamibe. Egyre azon sopánkodott, csak bele ne keveredj...

„Idill..." – a szó megrekedt agyában, mint szekér a kátyúban. Szerette a családját. Apját is, Antont, Flórikát, a többieket, mind. Tízen voltak testvérek, nyolc lány, két fiú, ha egymás mellé álltak, úgy festettek, akár az orgonasípok, évenként egy gyerek. A tizedikbe belepusztult az anyjuk. Apjuk az ötödiknél kezdett inni. Búfelejtőnek, gondűzőnek ivott. Módszeresen. Anyjuk először szidta, később jeleneteket rendezett, aztán megszokta és beletörődött. Apjuk pedig ivott tovább. Ezenkívül lutrizott. Különben az egész falu szerette. Amikor csak mámoros volt, és nem részeg, gyönyörűen mesélt. Hősökről, királyokról, nagyemberekről. Elhallgatta volna egyvégtében hetekig. Később jött rá – nem mesét mondott olyankor, hanem történelmet. Másképp, mint az iskolában oktatta. Az iskolában azt mondta és pontosan úgy, ahogy a tankönyvben állt. Szó szerint kellett tudni, és saját gyerekeit feleltette elsőnek. Amikor az anyjukat eltemették, napokig beszélni sem lehetett vele. Ült a szobában, maga elé meredt, akár valami szobor. Hiába szóltak hozzá. A bábaasszony az újszülöttet elvitte egy szoptatós mamához, és Antont megtanította rá, hogyan kell tisztába tenni a legkisebb húgukat, aztán az apjuk lement a pincébe. Négy nap múlva jött fel, még mindig tökrészegen. Két napon át egyhuzamban aludt, amíg végre kijózanodott. Akkor megköszönte a bábaasszony jóságát, és megkérte a kezét. A bába-

asszony igent mondott, s hozzájuk költözött. Vidám asszony volt, jóságos. Az esküvő napján Antont megrúgta egy ló, a lábát törte, azóta is kacskán jár, katonának se vitték be. Az esküvő után az apjuk felöltözött ünneplőbe, őt is felöltöztették, és Esztergomba utaztak. „Deputációba" – magyarázta apjuk a vonaton, és a lelkére kötötte, hogyan viselkedjék. Az út – mintha álmodta volna. Életében először ült vonaton, és nem győzött betelni a látnivalóval. Esztergom. A prímási palota. Apjuk hajlongott, és tisztelteljesen, zokszó nélkül várakozott. Sokat kellett várni, aztán óriási, teremnek beillő szobába léptek. Magas támlájú karosszék elé kerültek – a hercegprímás ült benne. Kicsi, aszott ember, hatalmas székben. Apja térdre ereszkedve csókolta meg a kezét, és elmondta, hogyan élnek, a segítségét kérte. Amit mondott, egy pap elismételte hangosan. A prímás közbekérdezett. Nem apjához intézte szavait, hanem a paphoz latinul, az továbbította a kérdést az apjukhoz magyar nyelven. „A hercegprímás úr őkegyelmessége kegyesen aziránt érdeklődik, hogy..." Ő csak a száját tátotta, és szerette volna tudni, mire jó a lila sapka a prímás fején. Miért nem tesz föl igazi sapkát, ha fázik a feje? A pap egy szekrénykéhez lépett, kivett belőle valamit, és az apjuknak adta. A pap arca annyira bevésődött az emlékezetébe, hogy tíz évvel később is azonnal ráismert Gerencsér tábori lelkész főhadnagy úrban. Kezet kellett csókolni a hercegprímásnak, apja köszönetet dadogott – úgy akadozott a nyelve, mintha ivott volna –, és kijöttek. A prímási palota előtt odalökte elé az öklét, és kinyitotta: arany csillogott a tenyerében. „Ezt kaptuk. Egy körmöci. Tizenegy korona. – Keserűen felnevetett, miközben a könnyei a fekete ünneplőre potyogtak. – Erre áldomást iszunk..." Amikor vonatra szálltak, hazafelé, már kapatos volt megint. Mesélt – történelmet. Időnként félbeszakította önmagát, és megjegyezte: „...Egy körmöci arany... – Az-

tán az ő kezébe nyomta: – Tedd el Csernoch úr ajándékát, legyen a tiéd annak emlékére, hogy meghallgatta nyomorúságunkat." Ő eltette. Úgy eltette, hogy a háborúba is magával vitte, még a fogságban is megmaradt ez az arany, fél világ kincséért meg nem vált volna tőle, és most is a sárga bőrzeke zsebében lapult.

Anton beszélt. Szlovákul, és mintha mégsem ismert nyelven ejtette volna ki a szavakat.

– Amióta a leveled megjött, apánk szinte csak rólad beszél. Nyert, sorsjegyen, de annak sem tudott szívből örülni. Pedig tudod, mennyire reménykedett mindig, hogy nyerni fog, és jobbra fordul az élet. Egyre csak téged emleget.

Elmosolyodott, kicsit csodálkozva.

– Sorsjegyen? – kérdezte. Úgy tudta, lutrizik az apjuk.

– Sorsjegyen – lelkendezett Anton. – Abbahagyta a lutrit, vett egy sorsjegyet, és még azon a héten kihúzták. Tíz hold földet vásárolt belőle. Ötöt nekem, ötöt neked. A lányoknak meg kelengyét.

– Ezért menjek haza?

Anton elhallgatott, mintha megütötte volna. Rövid töprengés után komoly hangon mondta:

– A földből meg tudsz élni. Egyelőre. Aztán, ha akarod, el is adhatod. Vagy megnősülhetsz. A föld, az minden időben föld.

Ebben a pillanatban Anton a kalocsai parasztra emlékeztette. Ugyanúgy bámult maga elé, mint a paraszt, és a szavakat is olyan megfontoltan, nehézkesen ejtette ki a száján, mintha külön-külön mindegyiket megrágta volna. Nézte a bátyját és megsajnálta. Szerette volna megölelni, és megmondani neki, hogy ne legyen ilyen. Más legyen. „Idill..." – a szó akár beleragadt volna az agyába. A Csernoch prímás könyörületessége után még két esztendeig bírta otthon. Apjuk ivott, mama szidta, és jeleneteket rendezett. Mama nem

törődött bele, mint az anyja, a jelenetek elviselhetetlenekké váltak. A nyomor is, a részegség is és a lutri reménysége is. A szemforgató álszenteskedés is, ahogy időnként megpróbálták mutatni a világnak: egyszerűen, de jól élünk. A világ: a pap, az állatorvos, a segédjegyző. A néptanítóval együtt a világ. A tudás élesztőmorzsái a faluban. Utálta őket. Apjuk is utálta. Az apjuk tudta a világot, és a helyére tudta tenni, de nem tette, elfogadta: ez a világ van, ebbe kell beleilleszkedni. Tudta, hogy össze kellene zúzni-törni, de megnyugodott benne: ivott, lutrizott. Ő nem bírta, döntött: elmegy. Ahogy a többi legény is el-elment a faluból, ki üveggel a hátán, ki bádoggal fölszerelve. Inkább a nyomorúság, mint a cifrálkodó nyomorúság. Apjuknak nem merte mondani, tudta, nem engedné. A néptanító fia, drótostótként?! Antonnak mondta meg, titokban. Anton a fejét rázta: „Bolondság. Kivárom, amíg megnősülök. Néhány hold hozományt adjanak csak a lánnyal, a magam ura leszek. Biztosabb, mint nekivágni a vakvilágnak. Úgyse szereznél semmit. Más se szerzett..." Ráhagyta Antonra, tisztában volt vele, úgysem értené meg, hogy ő nem akar földért házasodni, ha százszor, ezerszer mindenki azt csinálja, akkor sem. Szó és búcsú nélkül szedte a sátorfáját. Egy szájjal kevesebb, annyival nagyobb kenyér jut a többibe. Hirtelen ötlött agyába a rosszmájú sejtés: Anton biztosan megnősült azóta. Szerette volna, hogy ne úgy legyen, és megkérdezte:

– Te már megházasodtál?

Hangja ismét élesebb volt, mint akarta.

Anton a macskaköveket nézte, nem pillantott rá. Bólintott.

– Még nem érkeztem elmondani... A lányok közül csak Flórika meg Mari van pártában. Ha minden igaz, Mari is férjhez megy még az idén. Éva meghalt tavalyelőtt. Mama pedig a múlt évben. Zsófika férje a magyarok ellen esett el, Salgótarjánnál... Kláráé Oroszországban...

– Kit vettél feleségül?

Anton megmondta.

A név ismerős volt, de a lány arcára nem emlékezett. „Mindegy" – gondolta, de azért, inkább önmaga megnyugtatására, föltette a kérdést:

– Mit hozott a házhoz?

Anton gyors, fürkésző tekintete mosolyra késztette. „Nem tudja, igazán érdeklődöm vagy gúnyból..." – mulatott magában, és barátságosan unszolta:

– No? Mit?

– Három holdat kapott hozományul. Meg két lovat, szerszámokat.

Mosolygott, szánakozóan. Sajnálta Antont.

– Ezért menjek haza?!

Anton hallgatott.

Figyelte a bátyja arcát: maga elé meredt, a macskakövekre. Homlokán ráncok. Sajnálta a ráncokért, szerette volna kisimítani a homlokából, de hazudni sem akart neki:

– Odaér a Vörös Hadsereg, és a hozománynak fuccs. – Lassan, tagoltan beszélt. – Hiába vetted feleségül...

A vér Anton arcába szökött, piros lett, akár a paprika.

– Mi?!

– Mondom, hiába vetted feleségül. Mármint a földet.

Anton hangja tompa volt:

– Rendes asszony.

– Én a földről beszélek.

Anton nem felelt. Orrcimpái remegtek mérgében, és az arca haragospiros volt.

Sajnálta Antont, és úgy érezte, meg kell mondania, akkor is, ha fájdalmat okoz neki. Kötelessége megmondani: elvétette az életét. Ki mondja meg, ha nem a tulajdon öccse?

Anton szuszogott:

– Kitöröd a nyakadat – a köveket nézte közben, mintha azoknak beszélt volna.

– A földet nacionalizálni fogják.

Anton felsóhajtott:

– Jól érezte apánk. Mégis van abban valami, hogy a szülők megérzik... – és ismét sóhajtott.

Ő mosolygott, átölelte a bátyja vállát. Anton csodálkozva pillantott rá.

– Beállsz a Vörös Hadseregbe. Együtt megyünk neki minden látszatcsaládnak, látszatjólétnek. Együtt megyünk haza.

– Földet nacionalizálni – húzta félre a száját Anton.

– Emberi életet csinálni. Úr nélkül, szolga nélkül. Egyszerűen emberi életet. Amelyikben se vagyon, se föld nem köti gúzsba az embert. Amelyikben minden ember ember...

Anton odébbhúzódott mellőle, és ő elvette a kezét a bátyja válláról.

Csendben mentek. Lassan. Nem siettek.

– Álmodozol – mondotta később Anton hűvös hanghordozással. – Ébredj fel. Gyere haza velem, mert ki fogod törni a nyakadat. A fronton átviszlek. Elintéztük, hogy ne legyen bántódásod, amiért nem vonultál be a mozgósítási parancsra. Minden rendben lesz... De ébredj fel!

Hallgatta Antont, és érezte a hangján, hogy a bátyja nehezen tűrtőzteti magát. „Annyira beleragadt a hazug világba, hogy ki se lehet rángatni belőle... – töprengett, és az jutott eszébe: – ami nekem a fölemelkedés, az neki az álmaivágyai szertefoszlása..." – és csak sajnálni tudta érte.

– Már akkor fölébredtem, amikor otthagytam a családi idillt és a lutris illúziókat. Még egyszer beleszédülni... – fejét ingatta.

– Őrült! – bukott ki Antonból. Szembefordult vele, megragadta mellén a bőrkabátot: – Őrült! Százezer ember áll a

fronton a mi oldalunkon! – lihegett fölindultságában. A mondatok szaggatottan, hadarva lökődtek a szájára: – Értsd meg! Csak csehszlovák katona százezer. Meg a román front... És délen a franciák... Mit akarsz még?!

– Meg még az ellenforradalmi bandák idebenn. És ha elengeded a kabátom, nem rázod ki belőlem a szuszt. Majd elverjük őket sorban, mint az oroszok.

Anton szeme könnybe lábadt.

– Megölöd apánkat – suttogta.

– Magamat ölném meg, ha hallgatnék rád.

– Jöjjön meg az eszed! Jézus-Mária! Miért vagy ilyen konok?!... Elpusztítod magad, és abba apánk belehal. Apánk miatt jöttem magam is. Addig rágta a fülemet. Az én bőrömet nem féltette, hogy kockára tegyem miattad! Mintha kést forgatott volna a szívemben. Faképnél hagytad, otthagytál mindannyiunkat, mégis ideszalajtott utánad. Akár annyi lenne az egész, hogy átruccanni a szomszéd faluba vagy Trencsénbe...

Nézte a bátyját, a keserű könnyeket, és amikor Anton szava elfúlt, kimondta, amit gondolt:

– Apánk azt szereti bennem, ami belőle hiányzott. És ha teljesíteném, amit akar, olyan lennék, akit nem tudna többé úgy szeretni.

– Nemcsak apánk. A család – mormogta Anton.

– A család is. Te is azért szerettél, mert más vagyok, mint te.

Anton kendőt vett elő. Az orrát fújta.

– Gyere haza – motyogta. – Ne csináld... Gyere...

Mintha szipogó gyerek rimánkodott volna.

Sajnálta, és rosszul esett, hogy nem tudja mivel megvigasztalni. A hercegprímás jutott eszébe, Csernoch és a körmöci arany. Anton irigyelte az aranyat, mindig a szemére hányta, hogy tulajdonképpen őt illeti az adomány, mert ha

nem rúgja meg a ló, őt viszi magával a prímáshoz az apjuk. Évekig nem járt otthon, miután hátára vette a foltozóalkalmatosságot, és amikor hazalátogatott, már a háti apparátus nélkül ment. Gépen dolgozott, a Weiss Manfrednál, Csepelen. Szakma volt a kezében, gránátokat esztergált. Ő mesélni szeretett volna, elmondani az éveket, elmondani, hogy megállt a saját lábán, a gyárat, a gépeket, az embereket, akik megfogták a kezét. Mindent elmondani, az életet, a gondokat, a keze alatt készülő halált. Apjuk részeg volt, mama kiabált, Anton lábatlankodott csupán körülötte, s kivárva az alkalmas pillanatot, oldalba bökte: „Az arany... Megvan még?" Ő csak bámult, értetlenül, aztán eszébe jutott, milyen arany, és bólintott szomorúan. Fájt, hogy ez érdekli Antont. „Jó, hogy megőrizted. Már tizenhárom koronát adnak érte..."

Az emlék kilódította szívéből a sajnálat érzését. Már csak szánakozott rajta. Zsebébe nyúlt, elővette a bukszáját, s kihalászta a külön rekeszből az aranyat.

– Nesze, Anton. Legyen a tiéd. Nekem már nem kell úri adomány...

Anton nem nyúlt érte. Pillantása sötét volt, a hangja rekedt:

– Mondják... Raboltok eleget... Mindenki beszéli...

Felelni se tudott, csak a szemét meresztette a bátyjára.

– Hiába nézel! Az utat nem szívesen mutatják meg hozzátok! Dőzsöltök, raboltok. Mindenki tudja. Senki, semmi nem szent előttetek. Akasztófára juttathatsz engem is. Biztos fizetnek érte. Megérdemlem, amiért idevergődtem...

Egy lépéssel közelebb lépett a bátyjához, Anton ujjasának zsebébe csúsztatta az aranyat, és csak annyit mondott:

– Ökör.

Sarkon fordult. Könnyed, ruganyos léptekkel indult visszafelé. „Dőzsölés tökfőzeléken, paprikás krumplin... – fortyogott magában, de közben hátrafülelt. – Ha utánam jön

agyoncsapom" – dohogott, és megrándította a vállát: butaság. Szerette volna, hogy Anton jöjjön. De a bicegő láb jellegzetes kopogása nem hallatszott. Az első keresztutcán befordult, és titokban visszalesett. Anton lassan baktatott lefelé az utcán. Megsajnálta ismét. „A testvérem – gondolta, de a következő pillanatban a vér a fejébe szállt. – Fizetnek érte..."

Dühbe gurult, amiért egyáltalán eszébe jutott utánanézni.

Lassan, töprengve lépkedett a Batthyány-palota irányába. Bakancsa ütemesen kopogott, akár az óra tiktakja. Ismét agyába tolakodott: „...a testvérem..." – és találgatta, mi hozta ide tulajdonképpen Antont? Valóban csupán a „családidill", a rokonszeretet érzése, vagy kell a munkáskéz is: tíz hold föld meg három a hozományból. Anton azzal nehezen boldogul. Vállat vont. „Egyre megy... – tanakodott magában, és újra megállapította: – Teljesen egyre megy..." Megkönnyebbült a szentenciától, és el is képedt kicsit, hogy az idill kötelékei ennyire erősen hatnak még őrá is. Furcsállotta. Máriára gondolt. Sajnálta, hogy nem mondta meg Antonnak Máriát. Meg kellett volna. „Én is megnősültem. Papír és pap nélkül, és a feleségem a testét hozta hozományul. Pontosan úgy nem tudok lemondani róla, mint te a földről, pedig nem írták a nevemre..." Kajánul elmosolyodott. Vadházasság. Anton elájult volna. „Kár, hogy elfelejtettem megmondani..." Bosszankodott, az jutott eszébe, jó lenne, ha Mária gyereket várna, és jó lett volna azt is megmondani Antonnak, hogy ennek ellenére sem kötnek „isten és ember előtt" házasságot, és ez a frigy mégis tovább tart majd, mint amelyek az égben köttettek, földre, lóra, ekére, boronára...

Mosolygott.

Szellő fújdogált. A fák lombjai susogtak.

Szeme elé idézte az utcán lefelé bicegő Antont, s kicsit bántotta, hogy annyira rideg és elutasító volt hozzá. „Szé-

pen megmagyarázni... – Fölsóhajtott. – Szépen vagy gorombán, a lényeg ül, és az a fontos. A lényeg mindennél fontosabb..." Gondolatban elnézte Anton távolodó alakját, és nem született benne olyan érzés, hogy vissza kellene hívnia. Helyette a parasztot látta, ahogy ballag, mintha keresne valamit az úton, és a szája íze megkeseredett a képtől.

A bakancsa kopogott a macskaköveken...

... Feküdt az ágyon, mozdulatlanul, csukott szemmel. Máriára gondolt, de nem nyitotta ki a szemét. „Szerencse, hogy nem esett teherbe" – ötlött agyába, és elfogta a kívánság, megölelni, erősen, nagyon. De csak hevert mozdulatlanul.

Hirtelen rettent föl, s fölült az ágyon.

Odakünn, mintha reccsent volna valami, vagy ajtó nyikorgott volna.

Fülelt.

Valami neszezett.

„Kutya..." – gondolta, de azért kihajolt az ágyból, kabátja zsebéből elővette a nagánt. A kakas halkan kattant, amikor fölhúzta.

Mária aludt.

Ő még ült kicsit az ágyon, kezében a revolverrel, és fülelt. Aztán fölkelt, az ablakhoz óvakodott, kileskelt a törülköző szélénél.

A hold világított. Az udvar üres volt.

Nézte. Ángyika jutott az eszébe. Erőltette a szemét, hogy az öregasszony ajtajára lásson – oda nem sütött a hold. Az ajtó sötét volt.

„Hallucinálok" – biggyesztette félre a száját. Még jó, hogy nem riasztotta föl az asszonyt. A nagánt visszadugta a kabát zsebébe és lefeküdt.

Az óra ketyegett. Ütemesen. Egyhangúan.

8

A szél úgy vijjogott, mint amikor gránát hasítja a levegőt. Az orkán tombolt.

Körül vaksötét.

Korom hullott.

A meghajszolt mozdony zihált, prüszkölt, zakatolt. A vonat dübörgött. A kerekek csattogtak.

Pedig csak az óra ketyegett.

Tudta. Hallotta is: tiktak, tiktak... – ütemesen, egyhangúan...

Unta. Ment volna már.

De ülni kellett, és hallgatni a beszélgetést.

Nagyon unta. Néha önfeledten fölsóhajtott, és titokban elásította magát.

Negyedszer hallgatta ugyanazt. Körülményesen, cikornyásan, hosszú lére eresztve, más és más szavakkal, de ugyanazt.

Arra gondolt, még szerencse, hogy csak négytagú a küldöttség. Ha tizenketten lennének, tizenkétszer ismételnék...

Tibor, akár a megtestesült nyugalom: hallgat figyelmesen, időnként bólogat. Mosolyog, mintha nem lenne más dolga, csak az ismételgetésükkel törődni.

Ők pedig mondják. Akár a verkli.

A szobában fullasztó meleg volt. Cigarettafüst úszkált az íróasztal fölött.

Az óra ütni kezdett. Mélyen zengőn.

Magában számolgatta: „...nyolc... kilenc... tizenkettő..." – és felsóhajtott.

Tibor széke megreccsent. Rosszalló pillantással nézett rá, aztán gyors mozdulattal visszafordult az elvtársak felé.

Összehúzta magát a székén. Magában fortyogott: „Félóra alatt elintézhettek volna mindent... Harmadik órája... Rég kidobtam volna őket..."

Este nyolckor megy vonat Szolnokra. Hatig – szolgálat Tibor mellett. Hatra jön a váltás. Éjfél előtt Máriánál lesz. Hajnalban indulás vissza.

Ezek pedig beszélnek. „A népbiztos elvtárssal kell beszélnünk... Sopronból. Delegáció..." – A kapuban éppen a lengyel strázsált, a félkezű, akit ugyanúgy hívnak, mint a párizsi kommün hadügyminiszterét. Rettenetesen büszke a nevére, és ha azt hallja, hogy a népbiztost keresik, feltétlenül ide küldi a pácienseket. Akárki, akármilyen ügyben jött. „A népbiztos" – ezen a lengyel csak Tibort érti. Mintha más népbiztos nem létezne rajta kívül a népbiztosságon. Hiába magyarázza. A lengyelnek népbiztos – az Tibor. Ha legalább valami szófukar vendégeket küldene...

Dühös volt rájuk, mintha az ő utazását késleltetnék.

Tibor pedig türelmesen mosolyog. Barátságos. Cigarettásdobozt nyújt feléjük.

– Gyújtsanak rá, elvtársak.

Ahelyett hogy kidobná őket.

Tibornak a kezére kellene csapni. Jó nagyot, hogy kipottyanjon belőle a cigaretta. Ne szívjon annyit.

Kínálja őket sorban, aztán majd odanyújtja neki is, végül maga vesz.

Megcsóválta a fejét:

– Akkora füst van... – fölállt, kitárta a félig nyitott ablakot.

Tibor oda se figyelt a megjegyzésre. Nyújtotta felé a dobozt. Ő kivett egyet. Rágyújtott. „Majd megmondom Jolinak" – dohogott magában. Hadd szidja össze Tibort a felesége...

Csöppnyi csend.

„Végre" – gondolta.

– Hát akkor intézzük sorban... – mondta Tibor, és fölvette a hallgatót a telefonkészülékről. Közben csöngetett a titkárnőnek.

Amíg a telefonra várt, lediktált egy utasítást.

A titkárnő ment legépelni. Tibor közben beszélt a telefonon. Ő pedig éhes volt, és rosszkedvűen gondolt az ebédre. „Biztosan tök lesz ma is..." A titkárnő Tibor elé tette a papírt. Aláírta és újabbakat diktált. Aztán telefonált megint.

Végre.

Minden papíron aláírás. A titkárnő elvitte őket lepecsételni.

– Az elvtársak hol ebédelnek?

A küldöttség összenézett. Aztán aki elsőnek beszélt közülük, felelt mindannyiuk nevében:

– Még nem tudjuk, népbiztos elvtárs. Őszintén szólva, nem is mertük gondolni, hogy ilyen egykettőre rendbe tevődnek a gondjaink.

Azt hitte, leszédül a székről. Nekik ez egykettő? Hát ha még nem szószátyárkodtak volna?!

– Akkor itt esznek az elvtársak – mondta Tibor. – Sovány koszt ugyan, de étel.

A küldöttség ábrázatát mintha kisubickolták volna.

– Nagyon köszönjük, elvtárs... Igazán, ilyen gyorsan... Napokra gondoltunk...

Hosszadalmas hálálkodás, körülményes és tömjénszagú. Unta. Tudta, hogy Tibor se szereti. Különben is, le lehet olvasni az arcáról, úgy hallgatja, mint akinek a fogát fúrják. Ezért külön bosszankodott a deputációra: észrevehetnék. De csak mondják. Aztán az egyik tétovázva megszólalt:

– Még egyet elintézhetne nekünk a népbiztos elvtárs... – elakadt, mint aki máris megbánta, hogy kinyitotta a száját.

„Na, Atyaisten..." – rémüldözött magában, hogy újrakezdik a litániát.

– Mit? – kérdezte Tibor biztatóan.

– Hát... Azt, hogy ugye, nem mintha haragudnánk rá, vagy ilyesmi... Nem is félünk tőle, legalábbis mi vörösök nem... Ne tessék félreérteni, de az emberek... Szóval, ha arra kerülne sor, hogy valaki lejön Sopronba, akkor például a népbiztos elvtárs jöjjön... Ne a Szamuely elvtárs...

A szeme kikerekedett, előrehajolt ültében, mint aki roszszul hall.

– ...Vagy lehet akárki más. Csak a Szamuely elvtárs ne...

A vér a fejébe tódult. Az izmai megmerevedtek, föl akart ugrani, és...

Enyhe nyomást érzett a combján. Tibor keze volt, maga Tibor, szemben a küldöttekkel, mintha valami idegenről lenne szó, fejét kissé félrehajtva mosolygott:

– Mi kifogásuk van az elvtársaknak Szamuely ellen? – érdeklődött annyira közömbös hangon, hogy ő egészen elképedt. „Kivágni őket, mint a huszonegyet..." – méregette öklelő pillantással a társaságot.

– Kifogásunk, ugye, nekünk nincs... De az emberek annyi mindent beszélnek... Jobb lenne más. Valaki olyan... Szóval, akinek a neve után nem vetnek keresztet...

Tibor fölnevetett:

– A Szamuely névnek ilyen klerikális hatása van?

– Hát kimondom én kereken, amit beszélnek. A Szamuely minden szíre-szóra akasztat... A gyilkolás szórakozás neki... Az emberei rabolnak, fosztogatnak... Ahová befut a vonatuk, rekvirálás... A gatyát sem hagyják a népen... Erőszakoskodnak nőkkel, öregekkel. Mindenkivel erőszakoskodnak, aki nem gazsulál nekik... A vonaton dáridózás... Folyik a bor, az ital, rájuk nem érvényes a szesztilalom...

Anton szavai jutottak eszébe, és a fogai összecsikordultak. Anton is bevette, ezek is beveszik. Mindenki beveszi... „Kivágni őket... A lábuk se érje a földet..."

Tibor – a testet öltött nyugalom:

– Ilyen veszedelmes híre van Szamuelynek?

A felelet: sokat mondó legyintés.

Tibor kicsit széttárta a karját:

– Sajnos, ez nem tőlem függ. Nincs sok beleszólásom abba, hogy kit, hová küldenek. Ha engem küldenek, természetesen én megyek...

Arcán halvány mosoly.

– Próbálja meg, népbiztos elvtárs...

Tibor biccentett a kérlelésre. Fölállt.

Ő is fölállt. A küldöttség is szedelőzködött.

– Még néhány dolgot el kell intéznem... – mentegetőzött Tibor, amiért nem megy velük. – Az ebédlőben találkozunk majd... – megkerülte az íróasztalt, kezét nyújtotta a küldöttség vezetőjének, és bemutatkozott: – Szamuely Tibor vagyok.

A deputáció feje úgy nézett Tiborra, mint aki rémet lát.

– Tessék?!

Tibor barátságosan bólintott:

– Mondom, Szamuely Tibor a nevem...

A másik arca vörös, mint a főtt cékla:

– A... Az... – dadogta.

Tibor legyintett.

– Harag azért nincs. Együtt ebédelünk. Csak kezdjenek hozzá, mi is megyünk mindjárt – nyújtotta a kezét a többieknek.

A küldöttség kitámolygott az ajtón.

Tibor szája szélesre húzódott. Felnevetett. Úgy kacagott, hogy a könnyei kicsordultak.

– Ez jó – mondta.

Ő hallgatott. Nem tudott nevetni az eseten.

– Félnek tőlünk – jegyezte meg csöndesen.

Tibor kendőt vett elő, megtörölte a szemét.

– Ha félnek, hadd féljenek – vonta meg a vállát. – Akinek félnie kell, csak reszkessen.

Ő a fejét csóválta:

– Olyanok is félnek, akiknek nem kellene. A mieink.

Tibor a padlót nézte. Zsebébe dugta a kendőt. Nem felelt.

– A rémhíreknek nem a burzsujok meg az ellenforradalmárok ülnek fel. A mieink. Minden mocsok rajtunk szárad. Senki se szól ellene. Mintha valakik akarnák, hogy rajtunk száradjon. Mintha akarnák, hogy a mieink ne higgyenek bennünk.

Tibor arca megrándult. A pillantása szúrt:

– A tanácskormány megbízását teljesítjük – hangja kemény volt. De a következő másodpercben elfordította fejét, sóhajtott, összeráncolta homlokát. Az asztalhoz lépett. Valamilyen iratot keresgélt.

Ő hallgatott.

– Csak hadd féljenek – ismételte Tibor, mintegy önmagának.

– Neked is fáj, Tibor elvtárs – mondta halkan. – Hiába titkolod.

Tibor újra nevetett, hamiskásan hunyorított rá:

– Szerencsére nincs időm szomorkodni. Különben is olyan éhes vagyok, mint a farkas. Gyerünk ebédelni.

A deputáció tagjai mellé telepedtek le az ebédlőben. Tibor néhány mondattal föloldotta feszélyezett hangulatukat. Az ebéd végén már ők maguk is nevettek melléfogásukon.

Aztán vissza Tiborral a szobába.

Ugyanolyan nap, mint a többi: emberek jöttek, emberek mentek. Sokan. Egymás kezébe adták a kilincset. Telefonok, intézkedések. Lakásügyek és frontjelentések. Művészeti kincsek nacionalizálása és élelmiszerproblémák. Ellenforradalmárok tevékenysége és napköziotthon-szervezés. Mint mindig. Ő oldalt ült, kicsit hátrább, mint Tibor, és vigyázott rá. Keze a zsebében, a fegyveren. Féltette Tibort. Vigyázta – a szolgálatából, féltette – a szívéből. Szerette volna, hogy teljen már le a szolgálat, utazhasson Máriához, és ugyanakkor, furcsa módon, rosszul esett itthagynia ezt az embert, mintha valami baj érhetné, amíg nem ő őrködik a biztonsága fölött.

Az óra pedig egyhangúan ketyegett.

Tudta: csak az óra.

Pedig a vonat robogott.

Körül szuroksötét.

A mozdony dübörgött.

A szél vágott, mint a beretva.

Sopron felé...

A deputációra gondolt. Biztosan összeakadnak, ha nem is mind a néggyel, de legalábbis valamelyikkel közülük. Elmosolyodott. Szerette volna, hogy találkozzanak. Ha találkoznak, megkérdezi, félnek-e.

Váltók. A kazán remegett. A vonat rohant.

Korom. A gőz – akár a jeges eső.

A lámpák fénye messze futott a síneken.

A kerekek kattogtak, akár a géppuska.

Tudta: csak az óra tiktakol.

Nem akart megint Sopronba. Oda nem.
„Elvégre álmodom . . .” – villant agyába.
Valami mást akart álmodni. Valami szépet.
„. . . és az egész csak az óra . . .”
Hirtelen kivilágosodott.

9

A nap kikandikált a felhők alól.

Zöld színű gabonatáblák. A fák levelei akár a smaragd.

Tudta, hogy álmodik, de orrában érezte a mozdony kesernyés füstjét.

Az idő mintha megállt volna. Mintha napok óta úton lennének, holott alig egy órája indultak. Gunnyasztott a géppuska mögött, és a pokolba kívánta ezt a keserves zötyögést.

Pedig a vonat rohant.

Zöld legelők... Bokrok... Szép nagy bokrok. Kedvtelve nézte a friss, tavaszi zöld színüket. Sajnálta, hogy elsuhannak a vonat mellett.

Újra bokrok.

Egyikből tűz lángolt fel.

A gránát elsüvöltött a vonat felett. Érezte a szelét.

A dörej csak azután hallatszott.

A géppuskára hajolt.

Fékek csikorogtak. A kerekek visongva csúsztak a síneken.

Majd fölbukott.

Másik bokorból is lángnyelv csapott feléjük.

Dörrenés.

A vonat még csúszott. Egyre csúszott. A kerekek fülsértően visítottak.

A géppuskába kapaszkodott, nehogy elessen.

Végre...

A mozdony pöfögött.

Be a hevedert!

A bokor felé fordította a csövet.

Embert nem látott. Az ágyút se látta. Csak a bokrot, a szép zsenge, zöld levelekkel.

A géppuska kattogni kezdett.

A lengyel a fél kezével igazgatta a hevedert.

Rövid sorozatok. Gyorsan, egymás után. Agyába villant a kép: aki a bokor mögött bújik, most a földre lapul, válla közé húzza a fejét.

A vagon végében a másik géppuska is rákezdte: a másik bokorra.

Szavakat nem hallott. Csak a géppuska kattogását.

A bokorból tűz lövellt megint.

Ösztönösen behúzta a fejét. A gránát elvijjogott fölötte, messze a vonat mögött robbant. Döreje egybefolyt az ágyú robajával.

A lengyel már előkészítette az új rakaszt.

A zár fölakadt. Káromkodott. Kapkodó mozdulatokkal befűzte a hevedert.

A géppuska ismét reszketni kezdett a kezében.

A dörej akár a mennydörgés. Egészen süketté vált tőle. A bokor eltűnt. Könnyű füst szállt fölötte. Amikor eloszlott, láthatóvá lett az ágyú. Féloldalra dőlt, csöve az égnek meredt. Egy ember fölpattant mellőle a földről, hanyatthomlok rohant az ellenkező irányba.

Célba vette. Rövid sorozat.

A szaladó alak szétvetette a karját és fölbukfencezett.

A másik géppuska még szórta a tüzet.

Oldalt pillantott. A löveg a szomszéd vagon előtt foglalt állást, mindjárt mellette, ahogy legurították a nyitott teherkocsi platójáról. Az új gránátot akkor lökték be a csőbe.

A bokorból ismét kicsapott a láng.

Dörrenés.

A lövedék az alacsony töltésen túl, messze, a mozdony előtt robbant.

„Tisztek..." – gondolta megvetően.

Vezényszó csattant. Hirtelen kitátotta a száját. Az ágyú eldörrent. Fájdalom hasított a fülébe.

A bokor előtt földgejzír szökkent a magasba.

A füle csengett.

Még egy gránát. Ez oldalt csapott be, közvetlenül a bokor mellett.

Csend.

A füle még mindig csengett.

– Négy elvtárs átkutatja a környéket!

Nevek hangzottak. Nem értette a szavakat. A fülében mintha papír zizegett volna. A lengyel meglökte:

– Eredj...

Bólintott. Lódult a többi után.

A bokrok között hullák. Élő egy maradt: pelyhes állú parasztsiheder. Feküdt a földön, maga elé bámult, aztán megrázta a fejét, és ismét a földre meredt.

Megállt fölötte.

A suhanc a fejét rázta megint, aztán a földre bámult.

„Légnyomás..." – gondolta. Lehajolt hozzá, megfogta a vállát:

– Gyere!

A fiú nem pillantott rá, vinnyogott, mint egy kutya.

– Gyere! – kiáltott rá.

A suhanc fölegyenesedett, imbolygott, mintha részeg lenne, s visszarogyott a földre.

Elkapta a karját, talpra állította.

– Gyere...

A fiú botladozva, bukdácsolva elindult

– Megyek – motyogta, megrázta a fejét és eldőlt.

Fogta, nem engedte elesni. Átkarolta a derekát, valósággal cipelte. A fiú gépiesen rakta a lábát, egymás után, de hol előre szédült, hol meg hátra.

– Megyek – mormogta, és időnként a fejét rázta.

„Taknyos. Nyavalyás taknyos" – gondolta. Furcsa volt: nem gyűlölte. Szeretett volna a fenekére húzni jó nagyot, hogy fájjon a csipásnak, de nem gyűlölte. Csodálkozott ezen. „Ki kell végezni az ilyent... – dohogott magában, és a homlokát ráncolta. Sajnált volna belelőni. – Pedig ki kell... Ő akart elbánni velünk az ágyújával..."

Tibor hallgatta ki.

– Az intéző úr mondta... A főhadnagy úr...

Az apja kocsis volt az uradalomban. Az anyja cseléd ugyanott.

– Az intéző úr parancsolta, vagyis a főhadnagy úr...

Az intéző, vagyis a főhadnagy úr az első lövés után rögtön hátrakúszott, hazament, hogy, mint mondotta, embereket kerítsen még, meg lőszert hozasson. Az ágyúkat két obsitos tüzér vezénylete alatt rájuk hagyta.

– Az intéző úr azt is mondta, hogy kapunk földet, ha... Nem gondoltunk mink semmire... Az intéző úr parancsolta úgy, hogy...

Amikor Tibor azt mondta, hogy menjen haza, bamba tekintettel nézett vissza rá.

– Elengednek?

Nem hitte. Tovább állt, mintha a lába gyökeret eresztett volna, és a felsőteste imbolygott, akár a nádszál a szélben.

– És nem lőnek agyon? Az intéző úr azt mondta... Hogy maguk pogányok... Úgyis agyonlövik a katolikusokat mind, aki templomba jár. A templomból meg istállót csinálnak. Csak a zsidót nem bántják.

A löveget visszagurították a vagonba.

Ő is fölmászott a géppuska mellé.

A siheder a töltés szélén állt, ugyanazon a helyen, ahol Tibor kihallgatta.

A mozdony dohogott. A vonat elindult.

Még látta a sihedert – a távolodó vonat után nézett, aztán megfordult –, lehorgasztott fővel baktatott a mezőn a szétroncsolt ágyúk felé.

„Két jó frászt azért le kellett volna húzni neki" – gondolta.

A vonat robogott, és a siheder eltűnt.

A kerekek csattogtak.

Gubbasztott a géppuska mögött.

A vonat mintha állt volna, és láthatatlan kéz forgatná el a vidéket a szeme előtt.

Zöld gabonatáblák. A fák levelei – akár a smaragd.

A lába elzsibbadt, előrefordult, a menetirányba, és a messzeségbe kémlelt. A látóhatár szélén füst gomolygott.

„Szolnok... – motozott agyában... – Az már Szolnok..."

Hirtelen döbbent meg: Szolnok... Ez csak álom. Mindez valamikor később történt. De lehet, hogy korábban – mindenesetre máskor. „Álom... Nincs is csónak..." – és arra gondolt, hogy még nem ismeri Máriát.

Sötét lett.

A víz lomhán hömpölygött.

Ismét eszébe ötlött: álom az egész, az óra ketyegését álmodja vízcsobogásnak, és ismeri Máriát.

Fülelt.

De csönd volt.

Az óra nem ketyegett, és a víz se csobbant.

A füzek levelei susogtak.

Állt, hallgatta, és nézte a folyót.

A holdfény ezüstösen csillogott a vízen.

Aggodalmasan összeráncolta homlokát, az ég felé kémlelt. Óriási, kék kupola. Felhő sehol. A csillagok, mint lámpák a távolban. A hold kerek, akár egy tányér. „Elbújhatna" – gondolta, és felsóhajtott.

A csónakok a parton, a füzek alatt. Mind a három.

Csönd – még mindig.

„Jöhetnének..." – mormogta. Cigarettára gyújtott. A parazsat a tenyerébe rejtette. A füst nem esett jól, végigszívta mégis a cigarettát csonkig. A vízen úgysem dohányozhat.

Semmi nesz. Csak a levelek susogtak.

Ágat tört az egyik fűzfáról, a víz széléhez ment s behajította.

A folyó halkan megcsobbant. Karikákat vetett a vessző körül – a holdfény csillogott a táguló gyűrűkön –, tovasodorta.

„Gyors... – állapította meg magában, és a holdra gondolt ismét: – Elbújhatna."

Visszaballagott oda, ahol az imént állt.

Már ment volna. Idegesítette a várakozás. Az idő múlik.

De még senki.

Vastag törzsű, öreg fűzfához támaszkodott, s újra elővette a cigarettásdobozt, rágyújtott. Most nem szívta félig sem, eldobta. Kesernyés íz maradt a szájában.

Csak csönd.

Egyik lábáról a másikra nehezedett. Nem szerette a várakozást, és az ilyen nagyon nagy csöndet sem. Abból a túl nagy csöndből mindig nagy zenebona támad...

„Most a mi csöndünk..." – csillapította önmagát.

De azért jöhettek volna már.

A parti füzek árnyéka hosszúra nyúlt a folyó hátán. „Mindig a szélén... Csak a szélén..." – sóhajtott. Sajnálta, hogy nincs egészen sötét.

Végre: léptek.

Ők.

A csónakokat a vízre tették.

Hosszúkás, lapos fenekű, könnyű alkotmányok voltak. Szórakozáshoz valók. Egy-egy pár evező mindegyikhez.

Beszállt s az evező mellé zökkent.

Társa a csónak farában helyezkedett el.

– Viszontlátásra, elvtársak...

Nekifeszült az evezőnek.

Tíz perc múlva indul a másik csónak. Újabb tíz perc múlva a harmadik. A térkép szerint félórát lehet evezni. Kiszámították pontosan. Aztán tilos. Dohányozni, beszélgetni is tilos. Mozogni is. Ha pedig fölfedezik őket – élve az ellenség kezébe kerülni is tilos.

A folyó sodra erős volt. A csónak valósággal repült. A víz halkan locsogott az evezők alatt.

Mindig a part szélén, a fák árnyékában...

Hűvös volt, de nem érezte. Homlokán verejték gyöngyözött. Húzta az evezőket, szuszogott igyekezetében.

Társa megszólalt:

– Elég lesz – mondta halkan.

– Már? – csodálkozott. Nem tűnt olyan hosszúnak az idő. Mintha percekkel előbb szálltak volna vízre. Abbahagyta az evezést, behúzta a lapátokat, és kifújta magát. Most jólesett volna egy cigaretta.

A csónak futása meglassult.

– Feküdj le – morogta.

Társa a csónak fenekére csúszott, ő pedig hasra feküdt a csónak orrában, s előreleskelt.

A hold világított.

Csönd volt.

Szép lassan csorogtak lefelé a vízen.

Jó lett volna rágyújtani.

A víz csillogott.

„Kiszállunk, mindjárt elszívok egy cigarettát" – tervezgette magában.

A part fölött tábortűz.

Óvatos mozdulatokkal keze ügyébe készítette a nagánt. Egy kézigránátot is, nyeleset.

A csónak lassan úszott alá.

Már az emberek is látszottak. A tűz rőtre festette az arcokat.

Eszébe ötlött: átvágni a folyó másik oldalára, ott ereszkedni le tovább.

A hold világított.

„Evezni tilos..."

A csónak sodródott.

Román uniformisok. A kezekben nyárs, forgatták a tűz fölött.

A tűz pattogott. A katonák a nyársat figyelték.

A csónak elhaladt mellettük.

Föllélegzett. Keze fejével megtörölte a homlokát.

A csillagok – akár távoli lámpák. A pokolba kívánta őket a holddal együtt. „Szerelmeseknek való..." – gondolta megvetően.

A siheder jutott eszébe, ahogy a fejét rázta, és aztán a földre bámult.

Sajnálta.

A nyársforgató katonákat is sajnálta.

A siheder képe belevésődött az emlékezetébe. Amint a fejét rázta, meg ahogy elindult a töltéstől a szétlőtt ágyúk felé.

Felsóhajtott.

Fájt, hogy sajnálnia kell, és ennél jobban csupán egy fájt, hogy hiába sajnálja. Akár a sihedert, akár a nyársforgató katonákat. Ők jönnek a fegyvere ellen – őket lövi, őket öli halomra, vagy teszi lázadásra-támadásra alkalmatlan nyomorékká. Szerencsétlenné, aki talán örök életén át a fejét rázza, és bambán bámul maga elé. Mint a siheder. Nagyon megesett a szíve rajta. A fiatalsága, a butasága, a korlátoltsága miatt. Jött, mert az intéző, vagyis a főhadnagy úr mondta. A főhadnagy úr természetesen nem vétett a proletárhatalom ellen. Ott sem volt. Idejében nem volt ott. Csak a szava volt a szolgalelkűekkel. A szelleme uralkodott rajtuk. Ő maga semmit sem csinált. Akik csinálták, azok megbűnhődtek. Halállal, kivéve a sihedert: az talán még rosszabbul járt, mint akik meghaltak.

A csónak lassan úszott lefelé.

Hűvös volt. A csónak alján át érezte a víz hidegét. „Pedig itt a nyár" – gondolta és megborzongott.

Furcsának találta: ilyen nagy folyó, és mennyire csendes. A Vág mindig forr-sistereg-zúg, mintha tűz égne alatta. Pedig sokkal kisebb. Elmosolyodott. Gyermekkorában úgy képzelte, hogy minél nagyobb a víz, annál hangosabb, és valahányszor nagyobb folyóhoz veti a sors, mindig elcsodálkozik, hogy másképp van.

Fázott. Felgombolta a bőrkabát galléját.

Az intézőre gondolt, akit nem ismert, és aki „azt mondta"... Szeretett volna a szeme közé nézni. Talán nem is lőné agyon. Elvinné csak tűsznak. Munkát is adna neki, és kötelességévé tenné, hogy vagy tíz ilyen sihedert tartson el. Sihedereket, akiknek ő meg a fajtája „azt mondta"... Halálig tartsa el őket. Ha pedig keveset keres rájuk, hát bottal serkentené. Ahány étkezésnél éhesek maradnak az áldozatai, annyiszor tíz bot.

Bólintott az ötletére. Igazságosnak tartotta – és megvalósíthatatlannak. „A golyó, az a biztos" – gondolta.

A víz nyugodtan hömpölygött, hangtalanul vitte hátán a csónakot.

Az intézőre gondolt ismét „Agyonlőném – állapította meg. Aztán hozzátoldotta a gondolathoz: – ahogy a félrevezetetteket is el kell pusztítanom, hogy a jövő ne pusztuljon el..."

A fronton egyszer sem lőtt emberre. Feküdt a lövészárokban, és mindig rendkívül pontosan célzott. Soha nem tüzelt vaktában, nehogy véletlenül embert találjon a golyója.

Nem is talált.

Császárért vagy királyért ölni?!

A gyáros hasznáért? A földesúr profitjáért?

Miért?

Az istenért?

Minek?

Nem talált.

Az eszer fölkelés juttatta arra a tanulságra Moszkvában, hogy az életért meg kell semmisíteni az élet ellenségeit. Nem egyszerűen legyőzni és megverni – megsemmisíteni, mert különben megölik az életet. Magát az életet kötik gúzsba, és kínozzák halálra, akárcsak Ábrist. A haszonért. A haszon világáért. Semmi másért – csupán azért.

Majdnem fölnevetett a gondolaton: véget ért a háború, és ami a háborúban nem sikerült, az békében igen – azonnal talált lőni való embereket.

A csónak úszott. Mindig a part mentén, az árnyak alatt.

A kormányt a társa vigyázta.

Ő a partot leste.

Jó lett volna rágyújtani. Már nagyon kívánt egy cigarettát.

A csónak úszott a csöndben, és ő arra gondolt, hogy a csönd a fehérek fülében ugyanúgy csönd. A napkelte ugyanúgy napkelte. Sajnálta, hogy csak ilyesmiben egy a fehér a vörössel. A jó ember – ez már más a fehérnek, és más a vörösnek. Az igazság is más, meg a hazugság és a szeretet is. Merőben más. És ő most nyugodt lelkiismerettel megy ölni, titkon, alattomban, a vörös igazságért, a vörös szeretet jegyében, a vörös jóság érdekében. Ölni, lényegében azt, aki „azt mondta"... de mindenkit, könyörtelenül, irgalmatlanul, aki ellene fordítja a fegyvert.

Mosolygott ezen.

Nem szívelte a széplelkeket. Viszolygott tőlük.

A fogolytáborban emeletes priccsek voltak, akár a kaszárnyákban. Egy tanító aludt fölötte. Sokat beszélt, és ő szívesen hallgatta. Becsülte is. Hadapród létére otthagyta a tiszti barakkot, a tiszti ellátást, s hozzájuk költözött, a legénységi kosztra. Szépen beszélt, és mindenkinek jót akart. Csak jót. Békét – mindenkinek. Nyugalmat – mindenkinek. Dolgos életet, boldogságot, szőlőt, lágy kenyeret – mindenkinek. Hitte és vallotta, hogy a világ jó, mint minden Isten teremtménye, de az emberek elromlottak benne, s meg kell javítani őket. Neki eleinte tetszett, amiket mondott, ha nem is minden, de sok belőle. Különösen, amikor arról is beszélt, mennyire elfajultak Isten szolgái magától az Istentől. Igaznak tűnt, és hangzatos volt. Aztán a forradalom jött és az eszerek... Ő ment – a tanító maradt. „Gyilkolni bűn..." – közölte megfellebbezhetetlenül. Ő Ábrist említette, és hogy kevés a vörös erő. „Gyilkolni bűn... – hangzott újra. – A gyilkolás akkor is bűn, ha gyilkost ölnek..." Erre megkérdezte, mit kell hát csinálni a gyilkossal? Mit kell csinálni, hogy ne legyenek gyilkosok? „Nevelni kell, és példát mutatni számukra, hogy igazán emberré válljanak..." Ő pedig méregbe gurult, és odavágta: „Az ábrisok pedig hadd dögölje-

nek rakásra, amíg a gyilkosokra rájön a jámborság? Mi?! Hát én inkább kitiprom a belüket!"

Nem volt szavuk többé egymással.

Azóta megvetette az ábrándozókat, akik mindenkinek jót és mindenkinek békét áhítoztak. Ha a kunyhókban béke van – reszket a palota, és ha a palotában nyugalom lakozik a kunyhó nyomorog. Vagy egyik, vagy másik: a kettő nem fér össze, hiába akarja-óhajtja bárki. Két igazság ez – valamelyiknek győznie kell. Annak, amelyik a nagyobb emberségesség igaza, amelyik az emberek legnagyobb tömegének igaza. Bizonyos volt benne, győzni is fog. Kell. Ez az élet rendje.

Harc nélkül azonban – nincs győzelem.

A csónak siklott a vízen.

A távolban lámpák hunyorogtak.

– Szolnok – suttogta. – Már látszanak a fények...

Társa megmoccant. Nem szólt, csak sóhajtott.

„Szeretne kinyújtózni" – gondolta és elmosolyodott. Kiszállnak a csónakból, ő azonnal nyújtózik egy akkorát, hogy a csontjai beleropognak. És rágyújt. Mindjárt...

A csónak egyre úszott, hangtalanul.

A fények már nem hunyorogtak.

Még mindig csönd.

Már látta a lámpákat és az oszlopokat is. Odébb ladikok raja sötétlett.

A csónak orra a parthoz fordult. Kinyújtotta karját a csónak elé, hogy felfogja az ütődés erejét.

Halk súrlódás.

A part magas volt, szakadékos.

Gyökér akadt a kezébe, megragadta s tartotta vele a csónakot.

Társa már bepólyálta rongyba a bakancsát, és a muníciót rakta zsebre.

– Kész – mormogta.

Ő is rongyba csavarta a bakancsot, átkötötte zsineggel, és a zsebét teletömte gránáttal. Sok volt, nem fért bele mind. A nyeleseket az övébe tűzködte, a dereka köré. Egyet-egyet meg a két lábszárvédőbe, mint parasztlegények a bicskát.

– Eredj... – susogta.

Társa ügyetlenül mászott a partra. Göröngyök potyogtak alóla. Halkan puffantak a csónak fenekén. A víz meg-megcsobbant.

Leguggolt, s mintha rugó lökte volna, feldobta magát a partra. Hasára esett. A következő pillanatban már ugrott is, talpra.

A csónak széles ívben lódult el a parttól. A víz hersegett alatta – mint amikor almába harap az ember.

– Kár volt – mondta a társa.

Rosszallást érzett a hangjából, nem sajnálkozást.

– Azokat is eloldjuk, mind... – suttogta, és alább, a ladikok felé intett. – Hadd higgyék, hogy hadsereg érkezett...

Elindultak.

Embert nem találtak a csónakok körül. Csak egy kutyát. A kutya nézte őket, a farkát csóválta, de amikor a ladikhoz közeledtek, ugatni kezdett.

– Kuss, te... – szólt rá csöndesen.

De a kutya ugatott.

Sajnálta a kutyát és azt, hogy nincs semmije, amit elébe vethetne koncnak. A lábszárvédőből kihúzta a gránátot – a mozdulatra a kutya kapdosni kezdett a bokájához –, és fejbe vágta.

A kutya vinnyogva elnyúlt.

A csónakokat eloldozták. Csöndesen sodródtak lefelé a vízen.

A hold világított.

A parton, a víz szélén haladtak tovább, az árnyékban. Följebb házak. Lámpák.

Csönd volt. Óvatosan lépkedtek és gyorsan. Időnként megálltak hallgatózni, körülnézni.

De csak csönd.

A híd olyan kecsesen ívelt át a folyó fölött, mint szökellő macska szeli át a levegőt. A hold ezüstösre festette a szürkére mázolt acélt. Az őr a híd közepén állt, a karfához támaszkodott. A vizet bámulta. Szuronyáról tükrösen csillant a fény. Összehúzott szemmel fürkészte az őrt. Kalpagot viselt, nem sapkát. Fekete csendőrkalpagot. A kakastoll nem látszott rajta. Ha megmozdulna, csak a fejét fordítaná félre, látni lehetne. De nem fontos. A kalpag a fontos. Azt jelenti, hogy magyar és hogy csendőr. A román katonák csúcsos sapkát hordanak. Tekintete végigsiklott a hídon. Csúcsos sapka nincs. „Biztos a feljáróknál..." – gondolta. Lehetetlennek tartotta, hogy ilyen stratégiai fontosságú létesítményt ne őriznének a románok is.

Fölfelé kémlelt a folyón.

A ladikok lassan közeledtek, egyik a másik után, hosszú sorban, a víz közepén.

Beljebb húzódtak a partról, a házak tövébe.

Osonó tolvajléptek.

Csend.

A hídfeljárónál őrség. Két katona. Csúcsos sapkák. A korlátnál álltak, a vizet nézték.

A víz locsogott a hullámtörőkön.

„Jönnek a ladikok..." – gondolta. Pillanatig töprengett, odahajítson-e egy kézigránátot.

Az egyik katona megfordult, a híd melletti fabódéhoz trappolt. A másik ott maradt a korlátnál, nézte a folyót.

Egy ház szögletéhez lapultak. Lábszárvédőjéből előhúzta a kézigránátot. Úgy érezte, túlságosan hangosan lélegzik,

minden mozdulata zajos, és az járt a fejében, hogy ezek annyira biztosak a dolgukban, mintha nem is háborúskodnának. Szája kissé megnyílt – így csöndesebbnek tűnt a lélegzése: „Idáig könnyen jöttek . . .” – motozott agyában.

Vártak.

A fabódé ajtaja megnyílt. A katona lépett ki rajta meg egy sarzsis ember. Képit viselt a fején, s a zubbonyán zsinórok lógtak.

„Tiszt – gondolta. – Hadnagy lehet. Legföljebb százados.”

A korláthoz mentek. A vizet nézték.

„A ladikok . . .” – gondolta. Kivette a lábszárvédőből a másik gránátot is.

A tiszt kihajolt a korláton, mintha úgy jobban látna.

Kihúzta a biztosítószöget a gránátból, hosszú, nyújtott léptekkel settenkedett előre, a bódé felé, s magában számolt.

„. . . öt . . . hat . . . hét . . .”

A társa mögötte haladt. Inkább érezte, mint hallotta neszezését.

„. . . kilenc . . . tíz . . .”

Még egy pillanat, aztán meglendült a karja.

Szemével követte a gránát pályáját. Mindjárt az övé után röpült a társáé is.

Kirántotta a biztosítót a másikból, és lódult a bódé irányába.

Azok, a korlátnál, hátrakapták a fejüket a rohanás zajára.

A gránát akkor koppant eléjük a kőre.

Az egyik katona felüvöltött.

Dörrenés.

Újabb dörrenés.

Pillantást se vetett feléjük. Szaladt a bódéhoz, minden idegszálával a bódé ajtaját leste, gépiesen számolt magában „. . . hat . . . hét . . . nyolc . . .”

Süket csönd.

„Kilenc... tíz..."

Még két ugrás.

Kiverte a veríték. A fogai összecsikordultak. Káromkodott.

A gránátot el kellett dobni, mert a kezében robban föl...

Elhajította.

Az ajtót abban a minutában tépték föl. A gránát pontosan a küszöbre hullott, a meghökkent katona elé, s a lába közé pattant.

A katona önkéntelen mozdulattal utánahajolt.

Ő közben rántotta elő a nagánt.

Tűz villant a gránátból. Robbanás.

A katona kizuhant a bódéból az utca kövére.

A bódéban valaki sikoltott. Éles, magas, majdnem női hangon. Nyögés hallatszott és jajongás.

Puskás alak toppant az ajtó keretébe.

A társa megelőzte. Rálőtt.

A katona megingott. Elejtette a puskát, s mellédőlt maga is.

Ő az ajtóhoz ugrott.

Odabenn fetrengő emberek a földön. A bódé, mint akármelyik katonai őrszoba. Kecskelábú asztal, priccsek, lócák. Valami elkerített fülkét keresett, a tisztét, de nem volt. „Akkor csak ellenőrizni jött... – villant agyába. – Vagy csak tiszthelyettes..." Az asztalon petróleumlámpa. Vibrált a fénye. Fölemelte a revolvert, belelőtt. Egy pillanatra sötét lett, aztán a láng szétfutott a szerteloccsant petróleumon, magasra lobogva égett, fekete füstöt bodorított.

A füst büdös volt, fojtó szagú, és csípte a szemét.

„Itt is rossz a petróleum..."

Megfordult.

A társa egy lépésnyire mögötte állt.

Intett neki.

Iramodtak tovább.

A csillagok, akár távoli lámpák.

A pokolba kívánta őket.

Mindig az árnyékban. Surranó léptekkel, gyorsan.

Rohanó csizmák. Fegyverzörgés.

„Járőr..." Magában hálát adott annak, aki ilyen girbegurbára építette az utcákat. Kerítés tövébe lapultak.

A holdfény villogott a feltűzött szuronyokon.

Nyeles gránátot készített elő megint. Nem szerette a nyeleset – valahogy nehézkesnek érezte –, sem a vele járó számolgatást. Azért azt vette ki az övéből, hogy előbb fogyjon.

A csizmák dobogtak.

A társa szorosan mögötte. A tarkóján érezte a leheletét.

– Eléjük dobd – susogta hátra.

Azok kilencen voltak. Négy kalapos, négy csúcsos sapkás. Libasorban. Elöl egynek a fején képi, a kezében kivont kard.

„Ökör... – gondolta. Biztos volt benne, hogy tiszt. – Csak tiszt lehet ennyire agyalágyult. Karddal..." – fejét csóválta.

A ház éles szélű, nyújtott háromszög alakú árnyékot vetett az útra.

Amikor a tiszt a fekete folthoz ért, elhajította a kézigránátot és felkiáltott:

– Stoj!

A tiszt önkéntelenül megtorpant.

A társa akkor hajította a gránátját.

Az övé már robbant. A levegőben.

A tiszt összerázkódott ijedtében, és hátrakapta a fejét.

A másik gránát dörrent.

Szilánkok surrogtak. Halk koppal potyogtak a kőre, s hallotta, hogy pattognak. Az utca fölött füstgomolyag.

Elő a nagánt.

A járőr feküdt. Sorban, ahogy jöttek. Élen a képis, de a sapka már nem volt a fején, és még sóhajtozott, aztán egy

román katona, csendőr, megint román, megint csendőr. A két középső élt. A csendőrnek semmi baja, csak reszketett, és azt mondta: „Ne bántsanak... Ne bántsanak..." Annyira remegett, hogy még a kakastoll is rezgett a kalapján, akár azt is a hideg lelné.

Nem bántotta.

Agyonlőtte.

A román karjából vér csöpögött, és tekintete a csendőrre dermedt. Iszonyodva nézte, ahogy a test a kőre vágódik. Az ajka megvonaglott, és a fogai hangosan vacogtak. Valamit mormogott.

Nem értette, hogy mit morog, de megértette. Legyintett:

– Te katona vagy, nem csendőr...

Leakasztotta a puskát a román válláról, saját vállára vetette.

– Eredj...

A román állt. A vér csöpögött a karjából, és ugyanúgy állt, mint a siheder, amikor Tibor azt mondta neki, hogy elmehet.

– No, menj... – a kezével megtaszította kicsit, hogy induljon már.

De a román csak állt. A szemében rettegés.

Eszébe jutott, mennyire kívánt egy cigarettát a csónakban, s aztán izgalmában elfelejtett rágyújtani. Elővette a dobozt, hármat húzott ki belőle. Egyiket társának nyújtotta, a másikat meggyújtotta, bedugta a román szájába, s a harmadikat maga kezdte szívni.

A román engedelmesen pöfékelt.

– Most már menj orvoshoz. Megmondhatod a királyodnak, hogy itt a Vörös Hadsereg...

A katona értetlenül nézett rá.

Parancsolón intett, hogy menjen.

De a román nem akart.

Lökődte odébb.

A román végre megindult. Lassan ment. Vissza-visszanézett.

„Fél, hogy agyonlövöm..." – gondolta. Rosszul esett neki, hogy a román fél. Érthetné, hogy más a besorozott, egyenruhába kényszerített proli, és megint más a csendőr. gészen más.

– Gyerünk... – sietett a társa.

A fejét rázta:

– Várj, amíg eltűnik...

Nézték a távolodó embert. Egyre gyorsabban lépkedett, aztán szaladt már.

Akkor visszasurrantak a fal mellé, s továbblopakodtak. A hold világított.

Magában számolgatta, mennyi idő telhet el addig, amíg a támadások híre a parancsnokságig jut. A két másik csónak is befutott már bizonyosan...

De még csönd volt.

Aztán hirtelen dörrenések. Fegyverropogás.

„Leadták a névjegyet..." – gondolta. Felsóhajtott. Ezek szerint rendben megérkeztek.

Mentek tovább.

A revolver a kezében.

Megint dörrenések – más irányból.

Csak mentek. Gyorsan. Zaj nélkül.

Ütemes léptek dobaja hallatszott.

Útkereszteződés előtt álltak. Társa ottmaradt, ő a sarokhoz osont, kilesett a ház mögül.

Menetoszlop. Négyes sorok. A puskákon szurony.

Nézte, ahogy közelednek. „Század... Vagy több..." – gondolta. Nem tudta kivenni az oszlop végét.

A léptek mind hangosabban dobogtak.

„A frontra mennek" – állapította meg. Ha ellenük alar-

mírozták volna őket, akkor nem biztosítás és földerítés nélkül jönnének.

Visszaszaladt a társához.

Rövid ideig tanakodtak.

A sarkon egy-egy ház, mögöttük kert húzódott, egyiket deszkapalánk, a másikat téglakerítés övezte.

Ő maradt az innenső oldalon.

A kertajtó zárva.

A palánk magas.

Fölugrott, elkapta a deszka végét.

Mintha eleven parázsba markolt volna. „Szögesdrót..." – villant agyába. A karja majd kiszakadt. Fogait csikorgatva húzódzkodott följebb. A tenyere égett, sajgott. A lába hiába keresett támasztékot, lecsúszott a sima deszkáról.

A léptek dobogtak. Ütemesen, egyszerre.

Végre kinyomta magát a palánk tetejére, s átvetette a lábát.

A tenyere fájt. A seb mély volt, erősen vérzett. Ráfújt, mintha attól elmúlna a fájdalom.

De fájt.

Lehuppant a földre.

Hátra, a szomszéd felé alacsony léckerítés. Azon keresztüljutni semmi. De az csak léc. Átlátni rajta... Odébb megint léckerítés. Aztán keresztutca. A kocsiút szélén árok.

Lecsavarta a szuronyt a román katona puskájáról, s a lábszárvédőjébe dugta. A puskát szép csöndesen lefektette egy fa tövébe. Aztán eszébe jutott, hátha valami gyerek akad rá, kivette belőle a zárat, úgy tette vissza.

A föld döngött a léptek alatt.

Nyolc darab nyeles gránátja volt még a derékszíjába tűzködve. Négyet elővett, sebtében egy-egy kukoricagránátot kötött a nyelükhöz, lerakta maga elé, és rágyújtott. Várt.

A ház valósággal ragyogott a holdfényben.

A tenyere sajgott. A vér egyre csöpögött belőle. A gránátokra pillantott – véresek voltak.

„Ha század, akkor legalább zászlóaljat küldenek a helyébe. Vagy ezredet."

A csillagokra nézett. Mintha halványulnának már. Vagy csak úgy tűnik, mintha halványulnának? Mert nagyon kívánja?

Elnyújtott macskanyávogás hallatszott.

Összerezzent.

Sorban kirángatta a biztosítószögeket a kézigránátokból. Kettőt kézbe vett.

„három... négy..."

A föld enyhén remegett a talpa alatt. Tenyerén a seb, akár a tűz. Fájt, égett, lüktetett egyszerre.

„nyolc... kilenc..."

A tizet már nem mondta magában. Meredek ívben hajította el a gránátot, rézsút a ház fölött, s minden erejét beleadta a dobásba. Mindjárt küldte utána a másikat. Hirtelen mozdulattal markolta föl a földön heverő kettőt, dobta azokat is rögtön, de már rövid ívben, közvetlenül a ház elé, a túlsó oldalra.

Lódult máris a kerítés felé.

A négy robbanás majdnem egyszerre hangzott, s összevegyült a társa gránátjainak dörejével.

Átvetette magát a kerítésen. Rosszul esett. A lába megbicsaklott. Szaladt tovább.

A háta mögött ordítozás. Rendetlen puskatűz.

Elöl dörrenések.

„A mieink" – gondolta a dörrenésekről.

Megint kerítés.

Át! Egyetlen lendülettel akart, és az ugrás megint rosszul sikerült. A nadrágja beakadt valamibe, reccsenve hasadt szét.

Rohant.

Elszámította magát. Az utca messzebb volt – pedig úgy emlékezett, hogy idejövet jól a fejébe vésett minden szögletet –, és szélesebb, mint gondolta, az árok viszont alig ásónyi mélyedés.

A puskatűz erősödött a háta mögött.

Kirántotta a nagánt a derékszíjából, és felszisszent fájdalmában. A tenyere, akár parazsat tartott volna benne.

Odébb ház, alacsonyabb kerítéssel.

Arra... Az ajtót meg se próbálta. Át a kerítésen.

Reszketeg hang szólt rá:

– Ki az?

– Ördög a vasvillával... – vetette oda futtában, és rohant tovább.

Kerítések – és újra kerítések.

A puskaropogás erősödött.

Elöl ismét dörrenések. Valahonnan messziről pedig dühös moraj.

A morajt figyelte. „Ágyúk..." – és föllélegzett. Akkor a fronton megkezdődött.

Tovább...

A tüdeje zihált. Az izmai remegtek. A tenyere égett és lüktetett.

Kert. Két épület között keskeny hézag.

Egy pillanatra nekidőlt a falnak.

Lihegett.

A puskák ropogtak. A dördülések mintha mind közelebbről és közelebbről hallatszottak volna.

Ló nyerített.

„Istálló" – gondolta. Ellökte magát a faltól.

Oldalt fordulva éppen elfért a két épület közötti hézagban.

„Bután építették..."

Szemközt is épület. Földszintes az is. Lakóháznak látszott.

Megfordult az agyában, nem lenne-e jobb vissza... Nagy udvar, sok lakás...

A puskák ropogtak.

„Proliház..."

A tenyere sajgott.

Kikukkantott az udvarra.

Proliház. Akár Csepelen vagy Angyalföldön. Az udvar közepén kút. A vödör félrehúzva a káváján. Vályú.

Visszarántotta a fejét.

A ház elején, a falnál, csúcsos sapkás katona lapult. Valósággal a falba olvadt, úgy lesett az utcára.

A puskák egyre ropogtak. Mintha egészen közel sütötték volna el őket.

Óvatosan kinézett megint. A katona, akár a szobor, a falnál.

Az utcán egy lélek se.

Golyók füttyentek.

A katona megmoccant. Vállához emelte a puskáját, és lőtt.

Kilépett a hézagból. Lassan lopakodott előre.

A katona csőre töltötte a puskáját. Kattant a zár.

A hold hosszúra nyújtotta az árnyékát a ház falán. Aggodalmasan méregette. A nagánt átvette a baljába, s a lábszárvédőből kimarkolta a szuronyt.

A katona megint célzott és lőtt. Az árnyék már a feje magasságában settenkedett a falon. Nem figyelt rá. De mintha megérezte volna a veszélyt, hátrapillantott, és fordulni akart felé.

Ő akkor már mögötte állt. A torkába döfte a szuronyt.

A golyók szisszenve húztak el az utcán.

Otthagyta a szuronyt a katona torkában. A puskát kivette a kezéből. Indult vissza. Az istállót nézte: alkalmas-e ott meghúzódni, amíg elvonul a nagy vihar. Félt a lovaktól.

Pontosabban attól, hogy a lovak megriadnak tőle, az idegentől, és fölverik a házat.

Ajtó nyikordult.

Összerezzent.

Női hang suttogott:

– Jöjjön.

Töprengés nélkül befordult az ajtón. De a nagánt azért készen tartotta, s eszébe ötlött a parancs: élve a kezükbe kerülni tilos.

Az ajtó becsukódott mögötte.

Lámpa nem égett. A nő körvonalait látta csak – hosszú, fehér hálóinge homályos foltnak tűnt a sötétben –, és eszébe jutott, lehet, hogy céda: pénzért mindenkinek mindenét odaadja.

Állt az ajtó mellett, és halkan megkérdezte:

– Maga kicsoda?

Kicsit késett a válasz, és ingerült volt:

– Nem mindegy?! Munkásasszony.

A szeme nehezen szokta a sötétet.

A nő a függöny mellett kilesett az utcára.

Odakünn fegyverek ropogtak. Idebenn csönd. Hallotta a gyors, kapkodó lélegzését. Kényelmetlenül érezte magát. Egyik lábáról a másikra nehezedett. A tenyere sajgott. Jó lett volna letenni a puskát, de az járt a fejében, hogy a katonának már nem jutott ideje csőre tölteni. Csőre kellene tölteni.

– Még fehérek... – sóhajtott fel a nő, és elfordult az ablaktól.

„Persze hogy fehérek..." – gondolta. De a megjegyzés kellemesen legyezgette a hiúságát: hat darab árva vörös ekkora hatást váltson ki, ezt azért nem remélte.

– Nincs véletlenül alkoholja?

– Inni akar?

A hangban annyi megütközés és olyan mérvű visszautasítás volt, hogy elmosolyodott.

– Jód is megteszi.

Kis csönd után jött a kérdés:

– Megsebesült?

– Semmi – mondta. – Nem is fontos. Hány óra lehet ilyenkor?

– Hol sebesült meg?

– A kerítésnél.

A nő bosszúsan ciccegett. Ő elmosolyodott, tetszett a játék:

– Tényleg. Átmásztam rajta.

A nő lámpát gyújtott, egészen kicsire csavarta a fényt, és közben odavetette:

– Nincs is kerítés.

– Ahol én jártam, volt – mosolygott.

A nő kezében a lámpával hozzálépett:

– Mutassa. Tegye már le azt az arzenált és mutassa! Gyorsan! Még idecsalja őket a világosság.

Lefektette a puskát az asztalra, odatartotta a tenyerét.

A nő a sebet nézte. Ő pedig a nő arcát.

– Mit csinált?

Pillantásuk összekapcsolódott, és ő elpirult.

– A kerítés – motyogta. Maga is érezte, hogy sután, ügyefogyottan viselkedik. – Szögesdrót volt rajta – megköszörülte a torkát. – Hány óra van?

A nő egy székre állította a lámpát, valami ruhát dobott a szék támlájára, hogy eltakarja a világosságot az ablak felé. Halkan felelt:

– Negyed öt – vizet öntött a mosdótálba. – Jöjjön.

A nő a tál fölé húzta a kezét, és úgy mosta, mintha gyereket mosdatott volna, és ő valóban úgy állt mellette, baljában a revolverrel, jobbját kényszeredetten odatartva a mosdó-

tálba, akár egy kölyök. Sziszegett. A szappan csípett. A nő ügyet sem vetett rá. Tiszta törülközőt vett elő, megtörölte vele a kezét.

Jó illata volt. Jólesett beszívni.

A nő jódot hozott.

– Vatta nincs. – Az üvegcséből csöpögtette a sebre.

Izmai megrándultak. Összeharapta a száját. A szeme önkéntelenül becsukódott.

– Meg kell mutatni orvosnak.

Föllélegzett, gyorsan lóbálta a kezét a levegőben.

A nő tiszta zsebkendőt hozott, átkötötte a tenyerét, és a lámpához hajolt, elfújta.

Sötét lett.

Sajnálta, hogy nem látja a nő arcát.

– Nagyon fáj?

Valami olyasmit szeretett volna felelni – imponálóan, fölényesen –, hogy most már nem, mert egy angyalka bekötötte, de csak ennyit tudott:

– Fáj.

A nő keze az ujjaihoz simított. Éppen csak odaért hozzá, és már el is húzta a kezét. Megremegett az érintéstől. A nő szemét nézte a sötétben. Nagynak látszott, és mintha tűz lobbant volna belőle.

Hallgattak.

Nézte a nőt. A vér a fejébe tódult.

A nő elfordult, mintha nem akarná, hogy nézze. Tettvett, időnként rápillantott.

Nem tudta nem nézni. Tekintete követte a nő minden moccanását.

Csönd volt.

Az utcán is csönd lett. A fegyverek zaja eltávolodott.

Hirtelen riadt a gondolatra: mennie kell...

Nézte a nőt, és a nő visszanézett rá.

Valahol az agya mélyén felbukkant: biztos csak egy céda, kis lotyó, akinek ma ez, holnap az. Lehet, hogy pénzért... Vagy csak pénzért... A nő visszanézett rá, és a gyanú kiröppent a fejéből, anélkül hogy gyökeret eresztett volna.

Közelebb lépett hozzá.

A nő is mozdult, felé.

A halántéka lüktetett.

A következő pillanatban karjában tartotta a nőt. Úgy csókolta, hogy beleszédült. Félig hunyt pillái mögül nézte a szemét, csókolta, és a karján érezte az asszony testének remegését.

Csak a szemét látta, a parázsló szemét, s nem tudta, hogy kerültek az ágyra.

Összerezzent. Agyába hasított, hogy álmodik, nem így volt. Ez harmadnap történt, a bevonulás után. Akkor éjjel, amikor először találkoztak, az asszony megszólalt, és azt mondta:

– Öt óra.

Ő felsóhajtott:

– Mennem kell.

Az asszony fürkésző pillantással nézett az arcába, halkan megjegyezte:

– A keze... Azt sem tudja, kié a város.

Megrántotta a vállát, sietve vágott a szavába:

– Mindegy – fölvette a puskát az asztalról. – Ha fehér, hogy vörös legyen, ha vörös, hogy másutt is az legyen.

Az asszony szemét nézte, és az visszanézett rá. Melege lett a tekintetétől. Eszébe jutott megint, hogy a katona nem töltötte csőre a fegyvert. Ráismételt. Az üres hüvely a padlóra koppant. Utánahajolt.

– Hagyja csak – mondta az asszony. – Majd kidobom.

Fölemelte a hüvelyt, és az asztalra állította.

Egy pillanatig még nézte az asszonyt. Szeretett volna mondani valamit, de semmi sem jött a szájára.

Az asszony is hallgatott.

Ő pedig elment.

Az udvaron egy vénasszony álldogált. Amikor meglátta őt, összecsapta a kezét:

– Jaj, elvtárs, mit csináljunk? Ez a nyüves oláh épp itt fordult föl. Pont itt.

Elmosolyodott magában. „Szolnok vörös" – gondolta.

– Nem oláh – vetette oda tompa hangon.

Az öregasszony legyintett:

– Dehogynem. Bocskoros az...

– Nem bocskoros.

– Hát mi a csuda? A sapkáján...

– Román, Érti, mama? Nem oláh, és nem bocskoros. Román. Egyszerűen. Ahogy maga magyar. Ha fehér, akkor sem oláh, és nem bocskoros. Román. De románnak sem igazi: fehér csak.

Az öregasszony értetlenül meredt rá, és a fejét csóválta.

Nem érzett hajlandóságot megmagyarázni, hogy ha a románból bocskoros oláh lesz, akkor belőle büdös tót, a másikból kutya rác, koszos muszka vagy piszok sváb meg rohadt zsidó. A morajló zajra figyelt, és a morajból ki-kihallatszó robajokra. Faképnél hagyta az öregasszonyt

A város túlsó szélén még harcok folytak, de az állomásra már vöröskatona-vonatok futottak be. Tibort az állomáson találta meg. Társa már ott volt, és a többiek is, mind, akik a csónakokkal leúsztak. Róla azt hitték, elesett. Az állomást lőtték ágyúval. Szajolból. Tibor rendelkezett: a szerelvényeket nem szabad beengedni. Rájuk pillantott, mintegy önmagának mondta volna, megjegyezte:

– Föl kell deríteni, hol a tüzérségi figyelő.

Összenéztek társával.

Indultak is.

Társa az épületekhez vezető telefonhuzalokat nézegette a levegőben. Ő legyintett:

– A telefonközpont a miénk. Ez a központon kívül lesz.

– Honnan veszed?

Moszkvára emlékezett, a kapualjra, amely alatt Dzserzsinszkij magyarázta Tibornak: első a telefonközpont, aztán a rádió és a vasútállomás.

Mondta.

Az állomáson fejetlenség, zűrzavar. Futkosó emberek.

A földön, a sínek körül holtak.

Gránátok robbantak. Pontos lövések. Az állomásépület körül csapódtak be, és a vagonokat találták. Sokan hevertek a vagonok mellett.

– A közelből mérik.

Annyira közelről mérték, hogy nem is gondoltak volna rá.

Kis váltóház az állomásépület mellett.

Valamivel odébb, a földön, vékonyka barázda. Belerúgott. Csak úgy játékból. A lába megakadt.

Drót.

A váltóház előtt hallgatóztak kicsit.

Semmi. Benyitott.

Vasutas forgalmista állt az ablaknál. Feléjük fordult:

– Tessék, elvtársak...

A hangja szívélyes volt.

Körülnézett a helyiségben. A kis asztalkán két telefon. Odabiccentett.

– Melyiken adja a helyesbítést?

A vasutas elsápadt:

– Hogyan? Mit, kérem?

Ő a zsebébe nyúlt, megfogta a revolverét, és azt mondta:

– Na, ne játsszon...
– De kérem...
– Ne magyarázzon! Melyiken adja a helyesbítést?!
A vasutas hallgatott. A padlót bámulta.
Olajos padló volt.
Elővette a nagánt.
A vasutas pillantása a fegyverre rebbent.
– Három gyerekem van – motyogta.
– Melyiken?
A vasutas nem felelt. A fegyvert nézte. Aztán fölemelte a kezét, és az egyik készülékre mutatott.
– Azon?
A vasutas bólintott, és halkan mondta:
– Három gyermekem...
A fogai összecsikordultak. Van pofája. Még van bőr a pofáján. Az ujja megrándult.
A nagán dörrent.
A vasutas homlokán apró lyuk támadt. A padlóra zuhant.
Visszamentek.
Rettenetesen fáradt volt. Ült az állomáson, Tibor szobája előtt, az asszonyra gondolt és elaludt.
Még másnap is harcok folytak.
Sokszor gondolt az asszonyra.
Harmadnap jutott ideje, el tudott menni hozzá végre.
Amikor benyitott, az asszony fölállt az asztaltól, a szeme megcsillant. Varrt valamit. Az asztalra tette a ruhát, de közben őt nézte.
Közelebb lépett hozzá, és az asszony is elmozdult az asztal mellől.
A következő pillanatban már csókolta.
Nem tudta, hogyan kerültek az ágyra.
Ott voltak.

– Ennyire szeretsz? Még álmodban is? – az asszony szava olyan volt, mint a becéző simogatás.

Föleszmélt.

Mária arcán lágy mosoly. A szeme ragyogott, akár a gyémánt.

Jólesett látnia az asszony boldogságát.

Mária öle tüzes volt és hűs is egyszerre.

Elernyedt a gyönyörtől.

10

Feküdt az ágyon, fejét az asszony mellén pihentette, mélyen belélegezte az illatát. Jó volt így feküdni, hunyt szemmel, és érezni a melegét. Bújt-simult hozzá, mint facsemete a karóhoz. Mária nem szólt, gyöngéden magához ölelte.

Eszébe ötlött, valaha – mintha nagyon rég lett volna – úgy gondolta, hogy forradalmárhoz nem illik asszony. Teher csak, nyűg a férfi vállán. Derült ezen. Már nem tudná elképzelni Mária nélkül, és furcsának tűnt, hogy ilyen botorságok is megfordultak a fejében.

Az asszony egyenletesen, nyugodtan lélegzett, mintha elaludt volna újra.

Félt megmoccanni, nehogy fölijessze.

Anton jutott eszébe, a háromholdas feleségével. Már nem sajnálta. Megvetette érte. „Háromholdas asszony" – morzsolgatta magában a meghatározást. Úgy csengett agyában, akár azt mondta volna, hogy „tizennégy karátos arany".

Az arannyal kapcsolatban mindössze egyszer támadt jó érzése az életben. Amikor Tibor visszarepült Moszkvából. „Fiúk, aranybetűkkel lesz beírva a nevetek a történelembe..." – és átadta az ezüstcsillagot, amit Lenin küldött. A mellükön hordták a csillagot, a bőrzekén, és attól kezdve hívták őket „Lenin-fiúk"-nak.

Felsóhajtott.

Az asszony megrezzent, de aludt tovább.

A bőrzekét elásták. A csillagokkal. Éjszaka ásták el. Nem tudta, hol, csak azt, Kispesten. Az egyik kispesti születésű társuk szedte össze a bőrkabátokat, lábszárvédőket, sapkákat. Ketten segítettek neki cipelni, és elásták. Ne akadjanak a fehérek a nyomára.

Majd egyszer kiássák...

Volt, aki nem adta. Nem tudott megválni a bőrkabáttól – abban verték agyon. A félkarú lengyel sem adta. A lengyelt nem verték agyon. Átvette a húszezer koronát meg a doboz pántlikás szivart, meghallgatta a felvilágosítást, hogy a proletárdiktatúrának vége, aztán elment a Nyugati pályaudvarra a vonathoz – amely már nem is az övék volt –, és főbe lőtte magát.

„Majd egyszer..."

Az újság az asztalon hevert. Benne a kép – akkor is ott van, ha összehajtotta, hogy ne legyen a szeme előtt.

A torka elszorult, mintha fojtogatták volna.

A drótostót fölszerelése jutott az eszébe. A fából készült háti apparátus, benne a szerszámok és néhány pléhlemez.

A lengyellel együtt jöttek le a Várból. Mondta a lengyelnek, hogy elmegy kabátot vásárolni meg az apparátusért. A lengyel bólintott. „Én ebben maradok..." – felelte. Aztán elbúcsúztak. Megbeszélték, hogy találkoznak másnap. Hiába várta. Napok múltán tudta meg, mi történt. A háziaktól. Háromszor járt hiába a régi szállásán – negyedszerre végre otthon találta őket. Ők újságolták, hogy egy félkarú Lenin-fiú öngyilkos lett a Nyugati pályaudvaron. Vállára dobta az apparátust, kezébe kapta a motyóját, ami még ott maradt, és elbúcsúzott. Kérdezték, mi a szándéka. „Hazamegyek a falumba" – mondta. Bólogattak, hogy az a legjobb. Amíg a lakásban volt, az asszony minduntalan ki-kitekingetett az ablakon. Lopva nézegetett ki, de ő észrevette. Gyorsan el-

köszönt, sietve becsukta maga mögött az ajtót. Akkor még nem tudta a háromszázezer koronát. De a batyuját azért otthagyta a Duna-parton. Hadd higgyék...

Ballagott, hátán az apparátussal. Nézelődött. Hallgatta az emberek beszédét. Szépen kigondolta, elmasírozik Szolnokra. Azért drótostót a drótostót, hogy járja a világot, foltozzon-toldozzon. Kényelmesen, nyugodtan. A pénze elegendő. Csak mendegél, és beállít Máriáért...

Szépen kigondolta. Aztán hirtelen hasított agyába a fölismerés: kiabálnia kell. „Drótozni-fótozni... Itt a drótos, a drótostot!..." – úgy kiabálni, mintha törné csak a magyart. „Totosan..." Hogy elhiggyék...

Megpróbálta, de a hangja elvékonyodott, mintha láthatatlan kéz szorította volna össze a torkát, és a kiabálás szánalmas motyogássá halkult.

Pedig akart kiabálni. Nagyon akart.

Hiába.

Egyszerűen nem tudott.

Nem és nem!

Akkor döbbent rá, hogy már soha többé nem lesz drótostót. Se drótos, se tót, sem pedig drótostót. Játszani se tudja, hogy az lenne. Kihalt a szolga a természetéből. Teljesen kipusztult. Ember lett egészen, és már csak emberként tud létezni.

Még néhányszor megpróbálta.

Nem ment.

Kibaktatott a Duna-partra. Leült a rakpart lépcsőjére, várta az estét.

Amikor besötétedett, leoldozta hátáról az apparátust, otthagyta a lépcsőn, és ballagott vissza, a város felé.

Az utcákon hangoskodó, ricsajozó csoportok. Tiszt urak meg a csőcselék. Duhaj röhögés. Részeg ordítozás. Fegyverek és a fegyverek között foglyok.

Embervadászat.
Házról házra.
Pogrom.
– Lakik itt zsidó?
– Hol a zsidó?!
– Üsd a zsidót!!!
– Üsd, üsd!... Ez is vörös! Pedig keresztény! Zsidóbérenc!!!
Zsidó – ezen kommunistát értettek.
Ángyika jutott az eszébe. A legyintése: „Bocskoros az..." – és az járt a fejében, hogy az öregasszony nem értette, pedig olyan egyszerű és világos az egész.
Igazolvány csak egy volt a zsebében. Amit Tibor írt alá. Bélyegző is volt rajta: „Rendkívüli forradalmi törvényszék."
Elkerülte a csoportokat.
Keze a zsebében, a nagánon.
Hosszú, nyújtott léptekkel ment.
A bakancsa kopogott.
Körül sötét.
Idegennek érezte a várost, ridegnek, gyűlöletesnek.
A bőrkabátjára gondolt meg a csillagra, és felsóhajtott. „Eltemették" – mormogta. A szeme könnyes lett. Nagyokat nyelt.
„Majd egyszer..."
A léptei mintha a semmibe koppantak volna.
Fújt a szél. Megborzongott.
Nem tudott szabadulni a szótól. Egyre ott keringett agyában, újra meg újra visszatért, akár verkli hajtogatná:
„Árulás..."
Ment.
Csak ment...
Egyik társával akadt össze, akivel annak idején Szolnokra becsónakázott. Darabon együtt mentek. Ő a keselyűre gon-

dolt. Az újság írta, hogy a keselyű régi, még a diktatúra alatt tett följelentése alapján perbe fogják a Lenin-fiúkat. Gyilkosságért. Eszébe jutott a keselyű szava: „Tudatosan..." – és hangosan mondta:

– Agyon kellett volna lőni.

A másik halálosan fáradt volt.

– Igen – felelte szórakozottan. Aztán hirtelen fölkapta a fejét és megkérdezte: – Kit?

Mondta.

A másik bólintott:

– Azt igen. – Kis szünet után hozzátette: – Másokat is.

Aztán elváltak...

Este volt és meleg.

Az ablakok zárva.

A szobában félhomály. Csak az asztali lámpa világított.

A keselyű a népbiztossal szemben ült. Utálatos volt és dögszagú. Különben szép szál ember. Egyenes hátú, büszke tartású. De dögszagú. A nyaka lötyögött a bő, szürke daróc-ban, és a fején a nyírott haj sörtéi, akár a keselyű pihés kobakja.

Sajnálta, hogy Tibor nincs itt. Jó lett volna, ha hallaná. Ha saját fülével hallaná...

A népbiztos alacsony férfi, kajlán elálló fülekkel és bámulatra méltó nyugalommal:

– Szóval maga tudta, hogy mindaz, amit a beadványában leírt, szemenszedett hazugság?

A keselyű horgas orra körül mosoly játszott. Az a mosoly...

– Mondtam már.

– Tudatosan írta le a fehérek atrocitásait mint a Lenin-fiúk bűncselekményeit? Mint a Lenin-fiúknak Szamuely Tibor parancsára végrehajtott tetteit?

A keselyű állta a népbiztos szúrós pillantását:

– Mindezt elmondottam önnek, azzal együtt, hogy ez a beadvány az én szememben nem hazugság, hanem egyszerű politikai állásfoglalás. Gyűlölöm magukat, ennyi az egész. A nyomozóknak ezt hiába mondom, úgysem értették volna. Magának elmondtam. Minek ismételném?

– Maga szerint ez érthető? Egy volt katonatisztből lett vörös ezredparancsnok kitünteti magát az ellenforradalmárok elleni harcban, és miután zsebre teszi a dicséretet, elköveti ezt a piszkosságot? Tudatosan...

– Miután megdicsérték, rádöbben, hogy csak ezen az úton szerezheti vissza a barátai megbecsülését... Visszaszerezte.

Oldalt állt a társával – akivel Szolnokra becsónakázott –, és arra gondolt, kár, hogy a belügyi népbiztos hallgatja ki ezt a dögöt. Másnak kellene, nem neki, és nem is Tibornak, olyannak, aki maga is bedőlt a rágalomnak. Aki maga is hiszi. Azok közül valakinek, akik a humanizmust emlegetik, akik az emberiesség nevében interpelláltak ellenük a Parlamentben. Akik fölkapták ennek a keselyűnek a hazugságait, károgják-suttogják úton-útfélen.

A népbiztos biccentett:

– Vissza. A volt tiszttársai megbecsülését.

A keselyű válasza egyenes és kurta:

– Azokét.

– Akik az atrocitásokat elkövették? Azokét?

Vállrándítás. A hang konok:

– A barátaimét. A volt tiszttársaimét.

A népbiztos bólintott:

– Legalább őszinte – mondotta, és felsóhajtott. – Maga nagyobb kárt csinált a proletárdiktatúrának, mint a lázadó tisztek.

A keselyű képén mártírmosoly:

– Visszaszereztem a becsületemet.

A népbiztos hallgatott.

Az óra ketyegett. Ugyanolyan óra, mint Tibor szobájában, és ő nagyon szerette volna, ha Tibor itt lenne, és a saját fülével hallaná.

A népbiztos feléjük fordult:

– Kísérjék vissza a foglyot, elvtársak. Aztán pihenjenek le.

A társa ment elöl, aztán a keselyű és ő. A keselyű kezén bilincs. Utálkozva lépkedett a nyomában. A szovjetház kapujában két fegyőr várakozott. Átadták nekik a keselyűt.

Nézte, ahogy eltávoznak és felsóhajtott:

– Agyon kellene lőni.

A társa nem felelt. Aludni mentek.

Félálomban hallotta, hogy az óra ketyeg.

11

Körül sötét. Az orkán tombolt.

A vidék fehér.

A vonat robogott.

Szél süvített. Vágott, akár a borotva.

Ujjai megdermedtek a géppuska fogantyúján.

A mozdony lámpáiból fény csillant a síneken: két vékonyka, vöröses vonal. Messze futottak a vonat előtt, és a távolban összefolytak, egynek látszottak.

Gőz sziszegett. A mozdony zihált, mint a meghajszolt állat.

Korom hullott.

Szikrák pattantak. Tüzes csíkokat húzva szökkentek el a feje fölött.

A kerekek csattogtak. Mintha az agya közepében kalapáltak volna.

Tudta, hogy Sopron felé...

És tudta, hogy csak az óra ketyeg.

Nem akart Sopronba...

De a vonat robogott, és a kerekek csattogtak, könyörtelenül, mint örökösen működő géppuskák, és dermedt kézzel markolta a fegyver fogantyúját.

A vaslemez forró volt. A hasa merő lucsok. A szél süvöltött. A bőrkabát jeges páncélként feszült a hátára.

Sopronba nem...

A mozdony remegett, és úgy rázott, mint a malom rostája. A kerekek pedig csattogtak.

Szédült a sebességtől, és még azt is elfelejtette, hogy nem akar Sopronba. Előre örült: megérkeznek, és a földre léphet. Szilárd földre. És csönd lesz.

Nem lehetnek messze. Már biztos nem.

A forgalmista csibész és hazudott. Közönséges fehér dög. Agyon kellett volna lőni.

Legszívesebben megállította volna a vonatot: tolassanak vissza, és lőjék agyon.

De a vonat előrerohant a szurkosfekete éjszakában.

A forgalmista messze volt.

Az állomás nevére nem emlékezett. Lehet, hogy nem is állomás volt, csak valami nagyobb bakterház. Sehol sem álltak meg addig, ott sem akartak. Nem figyelte a környéket. Csak arra figyelt, hogy a jelzések tilosat mutatnak. A masiniszta is észrevette. A mozdony sípolt – de a tilos jel nem változott. A fékek csikorogtak, a vonat megtorpant. Tibor leugrott a mozdonyról, az épület felé szaladt. Ő követte.

A forgalmista kedvesen mosolygott, készségesen szolgált felvilágosítással:

– Tolatás folyik a külső vágányokon, azt be kell fejezni. Amúgy sem haladhatnának tovább. Ismeretlen tettesek húsz kilométerrel odébb megrongálták a pályát. Fölszedték a síneket...

– Kapott utasítást, hogy ennek a szerelvénynek minden körülmények között, feltétlenül szabad pályát biztosítson?

– Kaptam. De az intézkedést Pestről adták, a síneket meg itt szedték fel... – kissé széttárta karját, mintegy jelezve, hogy nem tehet semmit és mosolygott.

– Honnan értesült róla, hogy a pálya használhatatlan?

– Hát, jelenteni éppen nem jelentették. De mondták. Délután beszéltem egy illetővel, aki közölte, hogy az elágazásnál...

– Ismer engem? – vágott közbe Tibor.

A forgalmista mosolygott.

– Nem, kérem. Ez azonban semmit sem változtat a helyzeten. A szerelvény fontos. Ez nyilvánvaló a pesti értesítésből. Nem kockáztatom a biztonságát. Az állásomba kerülne...

Tibor az órájára nézett.

– Szamuely Tibor vagyok. Ha a szerelvény tíz perc múlva nem indul el, magát itt akasztatom föl, az ajtó előtt, a lámpaoszlopra.

Tibor sarkon fordult, közben felé csippentett a szeme sarkából, és kiment.

– De...

A forgalmista már nem mosolygott. Az arca sápadt volt, állt, mintha sóbálvánnyá változott volna, csak a keze remegett.

Ő cigarettát vett elő, rágyújtott.

– Intézkedjék – mondta halkan. – Múlik az idő.

A vonat hat perc múlva továbbrobogott.

A pálya ép. A sínek rendben.

A mozdony zihált, prüszkölt. Korom hullott.

A forgalmista mosolya újra és újra előbukkant agyából. Olyan semmilyen mosoly volt. Jellegtelen. „Közönséges fehér dög" – gondolta megvetéssel. Szimpla fehér dög, és agyon kellett volna lőni. Viszolygott rágondolni. De a mosoly minduntalan a szeme elé libbent, mintha ott terpeszkedne a sötétben, függetlenül a forgalmistától, függetlenül mindenkitől, akár önálló életet élne, és kitöltené az egész világot – és a vonat is mintha ezen a jellegtelen, mindent takaró, semmit se mondó mosolytengeren robogna keresztül.

Furcsa, megmagyarázhatatlan szorongás húzódott a szíve köré: félt a mosolytól. Viszolygott és félt tőle egyszerre, és gyűlölte, amiért olyan jellegtelen és megfoghatatlan.

A kerekek csattogtak.

A lámpák fénye alagutat hasított a sötétbe, és csillogott a síneken.

Szolnokon, a városházán találkozott először ezzel a mosollyal. Amikor Szolnok újra vörös lett. Akkor is Tibort kísérte. Állt a szobában. Rettenetesen fáradt volt, és nem ült le. Félt, hogy ha leül, nyomban elalszik. Az ablakhoz támaszkodott, és Tibor egyre unszolta, hogy üljön le. De nem ült. Emberek jöttek Tiborhoz, mindenféle ügyekkel. Mint mindig. Aztán egyszer csak a hadsereg-főparancsnok lépett be, Böhm Vilmos. Repülőgépen jött, és mondta, hogy gyűlést tart a katonáknak, éppen csak bekukkantott egy kicsit, megnézni, mit csinálnak az elvtársak. Üdvözölte Tibort, és odalépett hozzá, neki is kezet nyújtott. Igaz, csak úgy, mellékesen, de neki akkor nagyon jólesett, és arra gondolt, szerencse, hogy nem ült le. Biztosan elaludt volna. Blamálná Tibort, és a hadsereg-főparancsnok nem fogott volna kezet vele. Állt az ablaknál – tiszteletből nem támaszkodott hozzá –, Böhm pedig Tiborral váltott szót. Tibor a katonákról beszélt. A hősiességükről, helytállásukról, és Böhm mosolygott. Hallgatta Tibort, és úgy mosolygott, mint a forgalmista. Ő nézte az arcát – furcsának tűnt a mosoly. Aztán Tibor befejezte, és Böhm bólintott: „Persze, nagyon szép... Dicséretes. Kár, hogy ez a hősies önfeláldozás... – legyintett, kis szünet után halkabban hozzátette: – Sajnos, a mi helyzetünk reménytelen" – és az arcán ez a jellegtelen mosoly. Ő csak bámult. Hirtelen pislogni kezdett. A hadsereg-főparancsnok. Vagy megőrült, és rosszul hall?! De Tibor ökle az asztalra csapott, és valósággal kiáltott a másikra: „Ezt akarja mondani a katonáknak?! Most?! Amikor győznek, és maga ezt akar-

ja? Defetista prédikációt?! Maga?!" – az asztal ismét megdobbant az ökle alatt. Böhm makogott, magyarázkodott, hogy nem úgy gondolta, rosszul értette Tibor, de a mosoly ott maradt az arcán, és sietve távozott. Tibor pedig járkálni kezdett a szobában le s fel, aztán hirtelen megállt előtte, és rámordult: „Ülj le, Sokol elvtárs!" – ő behúzta a nyakát, és a fejét csóválta: „Nem én temettem el a proletárdiktatúrát, Tibor elvtárs. Ne velem kiabálj..." Erre Tibor elnevette magát, és visszaült az asztalhoz, dolgozni, ő pedig állt tovább az ablaknál, a deszkához támaszkodott, és az járt a fejében, hogy sok ilyen ember kellene, mint Tibor, és kevesebb olyan, mint a hadsereg-főparancsnok.

A mosoly megragadt az emlékezetében a viszolygással és a kívánsággal egyetemben.

Sokszor találkozott vele azóta, és egyre jobban gyűlölte, és egyre jobban félt tőle. Nem tudta megmagyarázni, miért, csak úgy, ösztönösen. Úgy érezte – gyerekesen naivnak tartotta ezt az érzést, mégis –, mintha az ellenforradalom mosolya lenne.

A vonat robogott.

Körül sötét.

Tenyerét a forró vaslemezre fektetve melengette dermedt ujjait. A teste jobbra-balra rándult, ahogy a vonat rázkódott.

A torkában mintha gombóc szorongott volna.

Ha valaki úgy mondja neki, rémhírnek hiszi az egészet, közönséges rágalomnak, ellenforradalmi szóbeszédnek. Roszszul esett, hogy saját szemével-fülével látta-hallotta. A hadsereg-főparancsnok. Egy népbiztos. Úgy érezte akkor magát, mintha az arcába csaptak volna. Akár a monitorok lázadása után. De akkor már nem rosszul esett – akkor már fájt. Keserűen, marcangolón –, és nem tudott szabadulni az érzésétől, mint a hadsereg-főparancsnok után. Pedig nem népbiztos mondta. Csak a felesége. Nem is mondta, magából

kikelve rikácsolta: „...maguk miatt!" – és a szobájába rohant, apró mészdarabkák potyogtak az ajtó mellől a földre.

Ő pedig ottmaradt a folyosón, és elképedten bámult az ajtóra. Egy népbiztos felesége... Hát akkor a népbiztos?

Emberek jöttek és mentek el mellette a folyosón, beszélgetés zaja hallatszott, a lépcsőházban valaki nevetett, ő pedig iszonyúan magányosnak érezte magát, akár egyes-egyedül élne a világon, és nem tudott máshová figyelni, csak az ajtóra. Nézte sokáig, aztán lehorgasztotta fejét, lassan baktatott föl, a szovjetház tetejére, a géppuska mellé, készen arra, hogy akár az élete árán megvédelmezze a házat – és benne a vádaskodó asszony bőrét – az ellenforradalmi bandák ellenében.

Agyában pedig megült a kérdés, mint madár a fészekben: „Hát akkor a népbiztos?..."

Megkérdezte.

A népbiztos mindenekelőtt elnézését kérte a felesége ideges kifakadásáért. Az ágyúzás nagyon megviselte az asszonyka idegeit. Aztán elvileg kifejtette, hogy a helyzet úgy áll: túlságosan szigorú a diktatúra, enyhébb kell, mert a túl szigorú intézkedések okot nyújtanak az ellenforradalmi elemeknek a lázongásra... – közben mosolygott, azzal a jellegtelen mosollyal, mint jó apa az ostoba gyerekére.

Végighallgatta türelmesen – semmi értelmét nem látta vitába bocsátkozni vele –, megköszönte a magyarázatot, és a mosolyt elraktározta agyában, a hadsereg-főparancsnoké mellé.

A mosoly pedig mintha szétterült volna a földön, és a vonat is mosolytengeren keresztül robogna.

A síneken a messze futó, vöröses fény.

A kerekek ütemesen kattogtak: „...Á-ru-lás... á-ru-ás... á-ru-lás..."

A kazán is azt dohogta.

A gőz is sziszegte.

A szél süvöltötte.

Szédült, és a feje fájt a robajtól.

Dühös lett Tiborra. Mert itt van. Jött volna más. Akárki. A hadsereg-főparancsnok vagy a feleséges népbiztos. Mindegy, hogy ki. Egy szocdem. Egy fülledt agyú szoba-humanista. Szerette volna megrázni Tibor vállát, és belekiáltani a fülébe: – Hát te sem érted?! Minden mocsok... Rajtad. Rajtunk. Legalább te értsd meg!...

Elöl, messze, fények.

Olyan egyszerű az egész.

A vonat robogott. Hosszú, elnyújtott füttyjel.

Agyában ütemesen zúgott-zakatolt: „...á-ru-lás... á-ru-lás..." – ahogy a kerekek csattogtak.

Ebben a pillanatban világosan tudta, hogy csak az óra ketyeg. Megérkeznek Sopronba, és az állomáson nem fogják elhinni, hogy ők valóban azok, akiknek mondják magukat – mozdonyvezetőnek, fűtőnek nézik őket. Arcuk fekete a koromtól. Nincs vesztegetni való idő, nem a vonaton, az állomás mellékhelyiségében mosdanak meg. Sebtében, éppen csak az arcukat.

Tudta, csak az óra...

De agyában még mindig ott dübörgött a kerekek ütemes zaja, a kazán dohogása, a gőz sziszegése, az orkán süvöltése. A deputációra gondolt – arra, amelyik megkérte Tibort, hogy ha valaki lejön Sopronba, hát bárki jöjjön, csak a Szamuely ne. Szeretett volna találkozni velük. Az arcukat látni: az ő arcukon is ott-e a mosoly?

Az óra dallamosan tiktakolt. Valósággal muzsikált.

Nagy állóóra volt. A két ablak között díszelgett, üveg alatt, és a szerkezetet négy fából faragott szoboralak tartotta.

Közelebb lépett hozzá. Szemügyre vette.

A szőnyeg fölfogta a bakancs kopogását.

„Szép... – gondolta. – Szép cifra – elnézte a faragást, és azon tűnődött, mennyi munka fekhet ebben a haszontalanságban. – Kilenc... Mindjárt ütni fog..."

Tévedett. Amikor a nagymutató a tizenketteshez ért, az óra nem ütött – zenélni kezdett. Szépen szólt. Élvezettel hallgatta.

Tibor is elhallgatott, az órát figyelte.

Szemben vele, az asztal túlsó oldalán alacsony, kopasz ember. Tekintete riadtan ugrott Tiborról őrá, róla pedig vissza Tiborra.

Az óra befejezte. Csönd lett.

Az alacsony kopasz úgy feszengett a széken, mint a fába szorult féreg. Arcáról már eltűnt a mosoly. A szája széle fehér volt és remegős. A hangja édeskés:

– De hát mit kívánnak az elvtárs urak? Mi mindent elkövetünk...

Tibor a fejét ingatta:

– Elvtársi politikát és nem úrit... De ezt maga nem érti...

– Kérem, én magam is beléptem a szociáldemokrata pártba... Még ősszel. Amikor a városháza dolgozói... A törvény...

Tibor közbevágott:

– Úri törvény szerint?! Aszerint ma nem lehet várost vezetni, de élni sem...

– Mi mindenkor a kiadott rendeletekhez tartottuk magunkat...

A deputáció tagjai közül senki sem volt már a helyén. Egy a hadseregben szolgált, másikat a kis kopasz javaslatára a városi tanács falura küldte: vörösőrség parancsnokhelyettesnek. Tibor megérdeklődte, hány főt számlál a vörösőrség abban a faluban?

– Három fő, ha jól emlékszem. A parancsnok, a helyet-

tes és egy vörősőr. De nem állítom biztosan. Csekély létszámú, az bizonyos, azért akartuk megerősíteni egy olyan szilárd elvtárssal...

A harmadik megsértődött, és faképnél hagyta a tanácsot, lemondott. A negyedik...

– Őt a rendkívüli forradalmi bíróság rendelkezésére bocsátottuk. A bíróság elnöke a börtön igazgatója mellé osztotta be. Nevelő funkciót kapott.

– Hány politikai fogoly van a börtönben? – kérdezte Tibor.

A kis kopasz kényelmetlenül feszengett az öblös karosszékben.

– Azt nem tudom, kérem. A börtönigazgatótól kellene megérdeklődni. Vagy esetleg a bíróság elnökétől... Bár úgy értesültem róla, hogy ő néhány napra vidékre utazott. Ugye, az események miatt...

– Ki a bíróság elnöke?

A kis kopasz megmondta.

Tibor előrehajolt a név hallatára:

– Az, aki... – a hangja elfúlt. Az arca fehér lett, mintha minden csepp vér kifutott volna belőle.

Ő előrelépett. Azt hitte, rosszullét fogta el Tibort.

De nem. Tibor újra megszólalt, most már nyugodtan:

– Nyíregyházi, ugye? Tiszt volt?

– Igen – a kis kopasz nyelve nehezen forgott. – Nyíregyházáról jött hozzánk. Az ajánlásai szerint kitűnő jogi szakember.

– Ki ajánlotta?

– Név szerint nem tudom. Nem emlékezhetek mindenre, kérem. Különben sokan rokonszenves egyéniségnek tartják. Talán tetszik ismerni?

Tibor halkan felnevetett:

– Hogyne...

A kis kopasz sietve hadarta:

– Nagyon hamar megnyerte az emberek bizalmát. Mindenki szereti. És rendkívül agilis.

Tibor nevetett. A kis kopasz elhallgatott, Tibor pedig fölállt:

– Hogyne ismerném – a kis kopaszra kacsintott: – Valóban agilis. Ő szervezett merényletet ellenem Nyíregyházán.

A kis kopasz hebegett, a feje búbja is vörössé vált.

Az óra dallamosan ketyegett, és a hangja valósággal muzsikálta: „Á-ru-lás... Á-ru-lás..."

Nyomást érzett a szíve körül. Mintha kőszikla nehezedne a mellére, s lapítaná olyan súllyal-erővel, hogy levegőt venni fájt. A tenyere ökölbe szorult. A szája keserű volt, és a fogait összeharapta. Ütni-vágni szeretett volna tehetetlen dühében. Belevágni a kis kopasz farizeus képébe, széttiporni, mint a férget, ripityára zúzni az egész, fehér mosolyú világot, a dallamos ketyegésű órát, cifrára faragott íróasztalt, szétszaggatni, foszlányokra tépni a vastag, puha perzsaszőnyeget. Ütni, hogy lefagyjon az a sunyi, fehér mosoly a világ pofájáról, ahogy lehervad mindenikéről, amikor a proli ökle csattan: akár hadsereg-főparancsnoki szocdem, akár csak egy szimpla vigéc forgalmista – vagy akár köztiszteletben álló úriember a városházán, mint ez a kis kopasz féreg...

A tüdeje zihált. Fülében dallamosan, ütemesen csendült: „tiktak, tiktak..."

Pedig a vonat robogott, és odakünn sütött a nap. A kerekek egyhangúan csattogták: „Á-ru-lás... Á-ru-lás..."

Meghúzta magát a fülke sarkában. Kibámult az ablakon.

A lengyel aludt a másik ülésen. Horkolt.

A nyomást egyre ott érezte a szíve körül. Maga a világ fájt. Az értetlensége. Az jobban sajgott, mint a rothadtsága. A tüdeje zihált. Izmait mintha mozsárban törték volna apróra.

Távírópóznák suhantak el az ablak előtt.

Jó lett volna aludni. Ha csak néhány percet is, pihenni. De az a nyomás nem hagyta nyugodni. Hiába tudta: még törődöttebb, még kimerültebb lesz aztán.

Gunnyasztott a fülke sarkában. Kinézett az ablakon, de a tájat nem látta, pillantása a messzibe révedt. Olyan rettenetesen egyedül érezte magát, mint a szovjetház folyosóján, amikor a népbiztos felesége mögött bedörrent az ajtó. Máriára gondolt és a többiekre, akik vele vannak a vonaton és mindenütt, és velük együtt érezte magát olyan senki kölykének, mint egy kivert, gazdátlan eb...

Rágyújtott és a cigarettaárus jutott az eszébe. „Finom a Memphis... Gyenge a Szovjet..." – a Körúton kínálta így. Kínálhatta. A bajusza ugrándozott, miközben kiabált, és a pofáján az a tenyérbe mászó, sunyi mosoly, körül pedig a hullámzó sokadalom, kaján-cinkos vigyorok... Sietnie kellett a pályaudvarra, de azért megállt előtte, és azt kérdezte: „Milyen a Szovjet?" – a cigarettaárus megszeppent, a képéről eltűnt a mosoly: „Finom, kérem, ízletes... Gyenge, aromás dohányból... – oldalt fordult, pöttömnyi gyerek ácsorgott mellette: – Mariskám, egy Szovjetet a bácsinak..." A gyerek engedelmesen nyújtotta a dobozt. Ő elvette, és közben a cigarettaárust nézte. „A kislányom, tetszik tudni, nagyon szeret segíteni..." „Neki köszönje meg, hogy megússza szárazon. Ne játsszon a Szovjettel, mert megégeti magát..." Kifizette a cigarettát, és loholt tovább a pályaudvarra. Két házzal odébb járt csupán, a háta mögött ismét felhangzott: „Finom a Memphis, gyenge a Szovjet! A Szovjet, a Szovjet! Gyenge a Szovjet..."

Rohannia kellett, már nem futotta az idejéből visszafordulni.

Sajnálta, hogy nem törte be a cigarettaárus pofáját. Rohadék. A cinkos, együttérző vigyoroknak kínálja a portékáját.

A rusnya haszonért piszkolja az ő szájízük szerint a saját világát...

A vonat zakatolt. A lengyel aludt.

Szolnokon látta a föliratot a hét elején. A fűszeres lehúzott redőnyén. Úgy ment, ahogy szokott: este, és reggel jött vissza. A fűszerüzlet redőnyén festett, fehér írás: „Elfogyott a liszt, a szalonna" – mindjárt utána pedig: „Éljen a proletárdiktatúra!" Pesten egy étterem három ablakára rímelték hasonlóan: „Nincs ebéd" – a következő üvegen: „Nem lesz vacsora!" – és végül: „Éljen a proletárdiktatúra!"

A fogait csikorgatta.

Tibor lépett a fülkébe.

Föl akart állni, de Tibor intett, hogy maradjon csak, és leült mellé.

A lengyel hortyogott.

Tibor szeme alatt sötét karikák.

Elővette a cigarettásdobozt, és odanyújtotta elé. Gyufát is gyújtott neki.

Tibor nagyot szippantott a cigarettából.

– Mindenki alszik. Te nem vagy álmos, Sokol elvtárs?

Füst kóválygott a levegőben.

Tiborra emelte a pillantását. Hát nem érti? Valóban nem? Még ő sem? A nyomást egyre súlyosabbnak érezte a szíve tájékán, és keservesen felsóhajtott:

– Nem tudok aludni – mondta, és tekintete elsiklott Tiborról, a padlóra nézett.

Tibor a cigarettát szívta. Később szólalt meg, csöndesen kérdezte:

– Mindig jókedvű voltál. Hová lett a jókedved?

Mintha vaskapocs szorította volna össze a torkát. „Nem érti – kalimpált agyában. – Ő sem érti" – a padlót nézte Tibor lába előtt. Szerette volna hirtelen elmondani neki mindazt, ami a szívét nyomja, a mosolytengert, a cigarettaárust, An-

tont és a kalocsai parasztot, a feliratokat, a népbiztos feleségét, a többit, hogy Szolnokon mindig a munkásasszonyok orra előtt fogy el a kenyér – mindent egy szuszra elmondani, legalább ő értse meg, neki meg kell... –, és a gondolat valósággal letaglózta: „De hiszen tudja... Tudja..." – a szeme könnybe lábadt, annyira fájt, hogy Tibornak minderről tudnia kell. Öklével megtörölte a szemét.

– Hová lett? – hallotta ismét.

Gyors, futó pillantást vetett Tiborra, és tekintete visszarebbent a padlóra. A lelke mélyéből szakadt fel a fájdalmas hördülés:

– Ahová a hazám. Az is elveszett. Kiürítettük, burzsujkézre...

Csönd.

Csak a vonat zakatolt.

Az arca eltorzult, kínjában az ajkát harapdálta. Neki esett rosszul, hogy kiszaladt a száján. Tibornak hányja a szemére? Tibor a visszavonulás ellen volt, ellene beszélt, ellene cselekedett, ellene szavazott.

– Lesz még proletárdiktatúra Szlovákiában. És van hazád. A magyar proletárdiktatúra csakúgy hazád, mint az orosz. Minden proletárdiktatúra a hazád.

Erőt vett magán. Tiborra nézett:

– Azért vagyok itt – felelte. A hangja tompa volt. – Különben nem lennék...

A vonat robogott. A kerekek csattogták: „Á-ru-lás... Á-ru-lás..."

A lengyel aludt.

Ő az apjára gondolt. A szlovák néptanítóra, akinek magyarrá kellett vedlenie, hogy egzisztenciához jusson, és magyar hazafit játszania, hogy legalább krumplival tudja betömni a kölykei száját, és aki mámorba menekült az élet elől. „...Én meg magyarrá lettem, hogy ember lehessek...

És otthon is azok lehessenek... Nem is magyarrá. Vörössé..."

– Lesz még proletárdiktatúra Szlovákiában – mondta Tibor újra.

„Miért nem érted?" – kérdezte magában Tibortól. Az apja meséje járt a fejében. Olyan világosan emlékezett rá, mint amilyen bizonyosan tudta, hogy nem mese. Negyvennyolc – a magyar honvédsereg megverte a császári ármádiát, a határig űzte az elnyomókat, és a határon ölbe tett kézzel nézte végig, hogy mészárolják le a császár csapatai a bécsi fölkelést. Lemészárolták. És amikor a magyar forradalomnak lett volna szüksége segítségre – nem volt, aki segítsen.

– Egyszer lesz – sóhajtotta. Keserűen bukott ki a száján: – De Magyarországon meddig lesz? Tibor elvtárs, hát nem érted? Te tudod... – a szeme ismét könnyes lett. A szíve körül megint az a nyomás. Ökle a levegőbe hasított, úgy hadarta, mintha félne, hogy nem fejezheti be a mondatot: – Csapkodunk. Akár a hétfejű sárkány lenne. Ide csapunk, ott a feje. Oda ütünk, itt a feje. Mindenütt van feje, hiába vágjuk – a torka elszorult. Hátravetette magát az ülésen, fejét az ülés párnájára hajtotta.

– Tudom, Sokol elvtárs.

A kerekek csattogták. A vonat az utált szó ütemére ringott, és ő kimondta:

– Árulás. Borzasztó árulás.

A válasz tompa:

– Tudom.

Gondolatok tömege tolult az agyába hirtelen. Zsongott, forgott, feszült a fejében, hogy ez nem olyan egyszerű. Ahol árulás van, ott végül mindenben árulás van. A levegőben is, a csókban, az anyaméhben. Mintha egy kanál kocsikenőcsöt kavarnának el nagy kád mézben – az egész veszendőbe megy attól a kevéstől. Ahol árulás van, ott még a jótevésben is

árulás van. Olyan, mint a gáz, szétszökken a levegőben, befolyik minden résbe, repedésbe, és öl. Öl. Akár lassan, észrevétlen fölszívódó méreg. Belepusztul a világ, és mint vakok botorkálnak a vesztükbe. Mert a levegőben van, eloszlott már, megfogni nem lehet, aki oxigént szív, az árulást is szippant magába, és leheli tovább, akaratlan. Terjed. Levegőből, földből, ételből, nélkülözésből – árad mindenből. Papírból, golyóból, ölelésből. Rettenetesebb a ragálynál. Át- és átszövi a világot, mint hínár a mocsár vizét, s húzza-szedi az áldozatokat. Nem tudta hogyan elmondani. A szavak úgy lökődtek a szájára, mint ahogy a szív préseli a vért az erekbe:

– Népbiztosok... A szocdemek... Mi meg hagyjuk, az elvtársaink engedik... Minden mocsok rajtunk szárad. Hát vakok? Mindenki hagyja. Rágalmak özöne. Az emberek pedig felülnek. Beveszik. Nem a burzsuj. A mieink dőlnek be. Ellenünk...

A felelet halk, fájó:

– Tudom.

– Fehérek kezére játsszák a hatalmat. Minden polgár a mellét veri, hogy ő párttag. Szocdem. Minden polgár belépett. Azzal takarózik mind. Közben kötik a hurkot a nyakunkra.

Sóhajként lebbent:

– Tudom.

Előredőlt az ülésen. Egészen közel hajolt Tiborhoz:

– De hát meddig? Meddig?!

A kerekek dübörögtek. A lengyel aludt.

Ő Tibor szeme közé nézett, és Tibor visszanézett rá. Lassan, megfontoltan ejtve ki a szavakat, halkan mondta:

– Párt kell. Más segítség nincs. Bolsevik párt. Anélkül megfulladunk. Ez az igazság, Sokol elvtárs. A mi pártunk

fölhígult, benne van mindenki. Jól látod. A neve a miénk, de hogy valójában kié? A cselekedetei, a politikája kié?

A vonat váltókon zökkent.

– Párt – mondta Tibor.

Hosszú, éles füttyjel.

„Győr" – gondolta.

A lengyel horkantott, és kinyitotta a szemét.

Ő valamit mondani akart, de Tibor hirtelen mozdulattal felé nyúlt, megragadta a vállát és megrázta. Csodálkozva bámult Tiborra, és agyába villant, hogy ez nem lehet, soha Tibor őt így meg nem rázta.

A vonat zakatolt. A kerekek csattogtak.

Pedig csak az óra tiktakolt, és Mária ült mellette, ő fogta a vállát, és ismét megrázta.

12

Az óra ketyegett.

Kinyitotta a szemét. Mária arcát pillantotta meg. Az asszony szája széle remegett. A szava annyira halk volt, hogy inkább az ajka mozgásáról olvasta le, mintsem a fülével értette:

– Ondrej...

Könnycsepp hullott az arcába.

Összerezzent tőle, fölocsúdott az álom kábulatából.

Az asszony szeméből páni rémület tükröződött:

– Ondrej... Ángyika... – a hangja elakadt.

Fölült, megrázta a fejét.

Odakünn csizmák dobogtak.

Pattant ki az ágyból. Magára rántotta a mikádót, és a nadrágért nyúlt.

Vénasszonyos, prézsmitáló lelkendezést hallott:

– Ha mondom, hogy Lenin-fiú! Bőrzekés, no... Ismerem... De amaz ablak alá is álljon valaki, mert még ott szökik el, akkor pedig nem fizetek áldomást!

„Ángyika..."

A nadrág kiesett a kezéből.

Az ajtón puskatus csattant.

Ordítás:

– Kinyitni! A törvény nevében! Azonnal nyissák ki!

Az ablakhoz ugrott. Előrántotta a revolvert.

– Várj rám! Visszajövök.

Csak egy pillanatra akadt össze a tekintetük. Az asszony arca fehér volt, mint a fal. Igent bólintott.

Fölrántotta az ablakot, és kikukkantott. A fehér még nem ért oda. Egyetlen lendüléssel vetette keresztül magát a párkányon.

A kő hideg volt, akár jégre huppant volna. Sütötte a talpát. A szöglet felé lendült.

A hold halvány, ezüstös fényt árasztott.

Meglapult az árnyékban. Eszébe ötlött, most már nem vonhatják felelősségre Máriát bűnrészességért, ha tüzet nyit. Azt is mondhatja Mária, hogy az utcán ismerkedtek, és hogy pénzért...

A csendőr szuronyt szegezve toppant elő a sarok mögül – még észre se vehette –, és felüvöltött:

– Állj!

A nagán eldörrent.

Látta a hirtelen támadt, sötét foltot a csendőr halántékán, és hogy megtántorodik.

Keresztülrohant az úton. A másik oldalon lehúzódott az árokba, s kikémlelt a száraz gizgaz szálai között.

Jól sejtette...

Csizmadobogás.

Két csendőr.

– Állj!

De ők álltak meg, és a szemüket meresztették.

Valahol a közelben kutya ugatott.

Didergett. Összeszorította a fogát, hogy ne vacogjon, és megcélozta a ház tövében álló csendőrt. Óvatosan húzta el a billentyűt.

Dörrenés. Mindjárt lőtt a másikra is.

A másikat nem találta el. Az visszafutott a fal mögé.

Ő pedig ki az árokból, át a kerítésen.

Deszkakerítés volt. Alacsony.

Hétrét görnyedve rohant.

Puskák dördültek a háta mögött. Hallotta a golyók szisszenését.

Csak rohant.

Kerítés. Megint kert. Újra kerítés, ismét kert. Utca... és újabb kertek és kerítések.

Rendetlen puskatűz követte.

Torz fintor húzódott a szája köré. Már nem láthatják. Félnek. Magukat nyugtatják a lövöldözéssel.

Tovább.

A hold korongja megfakult. Hajnal derengett.

Kutya ugrott elébe. A lábához kapdosott. Nem tudta lerázni, és szaladni se tudott tőle. Belelőtt.

Csak tovább.

A puskák sűrűbben durrogtak. Ricsajos lárma kísérte.

Rohant.

Utca megint.

A lárma erősödött.

„Fölverik a várost. Háromszázezer..."

Végig az utcán. A talpa csattogott a kövön. Fájt, és csattogott.

Már elfelejtette, hogy az imént még fázott.

A nagán a kezében.

Diadalordítás:

– Ott van! Elébe! Kerüljenek elébe! Fogják meg!

Megtorpant. Nem fordult meg. A válla fölött lőtt vissza, a hang felé. Aztán tovább.

A talpa csattogott.

A sarokról még egyszer visszalőtt.

Az út elkanyarodott.

Rohant. A lárma vele jött.

A Tisza olyan váratlanul tárult elé, hogy meghökkent, s megállt egy másodpercre.

Hosszú stég. Csónakok.

„Lehet, hogy ugyanaz..." – nem fejezte be a gondolatot. Szaladt. Az egyik ladikban evezők. Eloldozta.

Kiáltás harsant:

– Hé! Hová?!

Nem felelt. A nagánt maga mellé tette az ülésre. Nekifeszült az evezőknek.

A parton káromkodás.

Ő csak húzta a lapátokat, ahogy az erejéből tellett.

– Jóska, teeee! Csónaktolvaj amott!... Kerülj elébeeee!

A másik part visszalökte a hangot.

A víz csobogott az evezők csapásai alatt.

A ricsaj most ért a folyóhoz. A stég körül a part hirtelen megtelt egyenruhásokkal. Csendőrkalpagok, csúcsos sipkák, tiszti képik.

Puskák durrantak.

A golyók a fülébe szisszentek.

– Jóska, teeee!... Lenin-fiúúúú!...

„Talán elvisz odáig..." – fölmarkolta a nagánt. Ha nem is talál, a hang mindenesetre lelohasztja a vadászszenvedélyüket.

A fegyver fémesen csettent.

Úgy meredt a nagánra, mintha lehetetlen-hihetetlen lenne. Aztán felsóhajtott keservesen.

A stég felől pedig már harsant a híradás:

– Kifogyott a lőszereeee!

A nagánt a vízbe hajította.

Csónakok fordultak el a parttól. Sebesen közeledtek.

Húzta a lapátokat. A víz csobogott.

Megint golyók füttyentek a feje körül.

Az újság jutott eszébe, a kép Tibor holttestéről meg az,

hogy összehajtotta a lapot éjszaka, nem akarta látni. „Ott van..." – gondolta, és Tibor szavai jártak a fejében: „Élve ne kerüljetek a kezükbe, arra vigyázzatok."

Számolta a csónakokat. Hét.

A golyók fütyültek.

„Meg kell halni, Mária. Kicsi Mária."

Félt, hogy megsebesül.

Az ülés alá bújt, végigfeküdt a ladik fenekén. Az eszével tudta, hogy így ugyanúgy érheti lövedék, akár a padon ülve, de valahogy mégis biztonságosabban érezte magát. Előrehúzódzkodott kicsit, s megpróbálta hanyatt fekve evezni.

A szisszenések úgy hangzottak fölötte, mintha ostor suhogna.

Kilesett a csónakból.

Jöttek. Egy csomóban, mint a méhek a rajzáskor.

– Ne lőjjéééék! Összelöviiiik... a ladikóóóót!

Hátranézett. Most először.

Ott csak egy csónak. Jól megtermett legény evezett benne.

„Őt küldték csónaktolvajt fogni..."

Az ég halvány, zöldes színű volt, neki pedig a fejek jutottak eszébe, amelyeket tököknek nézett a sötétben, és elsuttogta: „Bocsássatok meg, elvtársak!"

Visszaereszkedett a ladik fenekére, és a hasára fordult.

Fázni kezdett. Csodálkozott, hogy csak akkor érezte a hideget, amikor kiugrott az ablakon, meg most újra. „Viszsza se tudnék menni. Nadrág nélkül... – és felsóhajtott. – Már nem kell a nadrág..."

Jólesett volna rágyújtani.

Nem volt cigarettája.

Elővette a kukoricagránátot.

Máriára gondolt. A ladik fenekét nézte, és Mária arcát látta. Szerette volna, hogy Mária boldog legyen. Nagyon boldog. És azt is szerette volna, ha gyereket várna. Gyerek-

kel nehezebb. Sokkal nehezebb, de mégis. Mária emberré nevelné a gyereket, olyanná, mint ő maga, és olyanná, mint az apja volt.

Rosszul esett így gondolni: „Volt."

De így gondolta.

Didergett.

Mintha nagyon régóta hevert volna a ladik aljában.

Kileskelt a deszka mögül.

Már közelebb kerültek.

Az az egy csónak is, amelyikben a legény fölfelé húzott.

„Biztos Ondrejnek nevezné" – motozott az agyában.

A víz halkan meg-megloccsant a ladik alatt.

„Biztos."

Szerette volna, és felsóhajtott. Furcsa – amíg Máriával nem találkozott, eszébe se jutott, hogy utódot kíván.

„Utód lesz..."

Elmosolyodott.

Minden körülmények között lesz utód. Emberek születnek – emberek akarnak lenni, és emberségesen élni: senki ne létezzen a másik rovására, ne játsszon a másik bőrére, ne élvezzen hasznot a másik véréből-verejtékéből. Mindenki hasznára éljenek az emberek – aki pedig nem, az ellen majd az utódok sorakoznak. Ahogy kell: szóval, tollal, fegyverrel. De könyörtelenül és irgalom nélkül és következetesen.

„Lesznek utódok."

Fölemelte a fejét.

Közel voltak.

Egy csomóban, mint a méhek, rajzás idején.

A lárma is elcsitult. Nem lőttek. Eveztek, hogy majd az inuk szakadt.

A csónak alulról is közeledett. A legény húzta. Az inge rongyos volt a hátán.

Az ég zöldes színű.

A víz kicsit sötétebb, de az is zöldes.

A gránátra nézett.

Fekete volt és rücskös.

Nem akarta látni a lobbanását.

Kihúzta a biztosítószöget, és oldalt ráhajtotta a fejét. A szemét is lehunyta.

„Kicsi Mária . . ."

Az asszony szemét látta gondolatban. Csillogott, mint a gyémánt.

Hallotta a rugó surranó zaját a gránátban.

A csónakok alatt úgy hersegett a víz, mint amikor az ember almába harap.

Káromkodás.

– Föl, barom! Elég volt! – és megint káromkodás.

„Mindjárt elég lesz."

Valami a csónakhoz ütődött.

Egy kéz megragadta a hátán a mikádót. A hang ismét káromkodott.

Máriát látta, és elmosolyodott.

A gránát úgy csapta szét a vizet, messze, magasra, mintha kőszikla zuhant volna a folyóba. Fadarabok röpültek a levegőben. Szilánkok vijjogtak.

A hét csónakból három maradt épen. Meg a legényé, aki a víz sodrával szemben evezett.

Három embert mentettek ki a vízbe hullott tucatból.

A legény egyet sem.

Két tiszt kiúszott. Tudtak úszni.

A csónakok visszatértek a partra.

A legény nem. Halászlegény volt, úgy bérelte a csónakot, és emlékezett rá, ahogy kidobolták: „. . .élve vagy halva . . ."

Csáklyát fogott, és böködni kezdte a folyót.

A csáklya a negyedik szúrásra megakadt valamiben. Fölhúzta a testet, de nem emelte ki a vízből.

A tetemen csukaszürke uniformis volt.

Visszalökte.

Azért nem fizetnek. Senki, egy krajcárt se. Csak baj származik belőle: csendőr, kihallgatás, ilyesmi.

Darab kenyér lapult a zsebében. Azt ette ebédre, de a vízen maradt, és csáklyázta a folyót, és eltervezte, mire költi a háromszázezret.

Még kétszer fogta ki a csukaszürke uniformist.

Mind a kétszer visszalökte.

A folyón esteledett rá.

Az izmai remegtek, amikor letette maga mellé a szerszámot, és akkor – eszébe jutott, hogy egyszer se vetette ki a hálóját, és a csónakbért se tudja megadni, és vacsorája sincs – elbőgte magát, mint egy taknyos kölyök...

Különös ember

1

Leszegte fejét. Szürke keménykalapja – füléig süppedt, karimája hátul a nyakszirtjét verdeste – a hirtelen mozdulatra előrebillent, eltakarta homlokát. Derekán katonaszíj lötyögött, vállán átvetett kócmadzag tartotta, nehogy lecsússzon. Oldalán cserkésztőr és két nyeles kézigránát, amely reggel óta pirosra dörzsölte combját. Falhoz támasztott géppisztoly dobtárán ült. Izgett-mozgott, nem találta helyét. A vas nyomta a fenekét, ahol a frissen kötözött seb húzódott, kellemetlenül viszketett a környéke, meg égett is. Suttyomban a tenyerét nézegette. A kötél mély barázdát hagyott a bőrén, kis darabon lehorzsolta, vére lassan serkedt elő a húsból. Arca paprikavörös volt, szeme majd lecsukódott. Egész nap szaladgált a városban, – hol ide küldték, hol oda, délután meg elcipelték egy szerkesztőségbe. Valami külföldi újságírók voltak ott, hatan vagy heten, angolok, amerikaiak, osztrákok, mindenféle náció. Fényképezték elölről, hátulról, filmet csináltak róla, és annyit kérdezgették, hogy alig győzött válaszolni. Közönséges hülyéknek tartotta őket. Kétszer is mondta annak a lófejű angolnak, hogy kapus a csapatban, az meg egyre hajtogatta, mint a süket: „Szeretnél nagyember lenni, mint a Puskás Öcsi, mi, old boy?!" – és kacsintgatott rá. A képét alig lehetett látni a szeplőitől, és csak fújta, mint a lüke: „Ugye, old boy?" Pedig világosan

megmondta, hogy kapus, és akkorákat akar védeni, mint a Grosics Londonban. Azt hiszi a hülye, a szeplős lófejével, hogy amiért olyan hosszúra nőtt, mindenbe beleütheti az orrát, abba is, amihez annyit ért, akár egy dedós. Meg is mondta neki. Röhögtek és a hátát veregették.

Hülyék. A rágógumijuk azonban jó. Most is azt rágogatta, és hogy úgy érezte, menten elalszik, jó hosszúra kihúzta szájából, egész a térdéig, nagy csodálattal bámulta, mert valóban úgy nyúlt, mint a gumi. Lassan nyelte vissza a ragacsot, és a mozgástól ismét megsajdult a tenyere. Hátranyúlt, a kézigránát nyelén próbálta, tudná-e markolni és elhajítani, ahogy Karesz magyarázta. Fintorogva szája elé kapta kezét, ráfújt, szaporán pislogott a főnökre.

Csend volt, csak a vénember zihált.

Határozottan mérges volt.

Hülye Karesz, itthagyja egyedül a góréval meg ezzel a pasassal. A góré – új fiú, alig félórával előbb látta először – kopasz, cingár, szótlanul hintázik egy konyhaszéken, és folyton-folyvást kekszet zabál. Mintha feneketlen kekszraktár lenne a zsebében. Ki nem fogy az istennek sem, pedig szívből kívánta, bárcsak már az utolsó szemet dugná a szájába. Őrület. Halálra szekálja. Kétpercenként vízért ugratja. Olyan rémisztő nagy ügy lenne fölállni, és meríteni a vederből – még ha góré is? A csapnál ül – a csapból még nem folyik víz, megsérült a vezeték, de a kagyló alatt ott a veder. Nem, őgóréságának az kell, hogy ő végigslattyogja a konyhát, és elébe adja. Törődik is ő vele, hogy neki a keze vérzik, a fenekén kötés. Megjátssza a nagyembert, és a legbosszantóbb: úgy kezeli, mint egy akármilyen gyereket. Fiacskámozza és keksszel kínálja. Keksszel! Egy szabadságharcost!

Pukkadjon meg a Karesz. Valami cédulával szalajtotta el a góré. A disznó, ahelyett, hogy egyik srácért kiabált volna, szépen olajra lépett. Jöhetne már. Egyáltalán, minek silba-

koltatják itt kettejüket? Mintha az a vénség meg tudna szökni a kötélről. Lóg az nélkülük is. Biztosan valami nőnél ragadt meg a Karesz.

– Fiacskám, hozz még vizet.

A halk, nyájaskodó hang bosszantotta. Kelletlenül emelkedett föl a dobtárról. A géppisztoly a konyhakőre csörömpölt.

– Vigyázz, gyermekem. A puska nem játék... meglövöd magad.

– Tudom... nem ma kezdtem... és ez nem is puska... – mormogta. Fölkapta a fegyvert, a falhoz igazította, de nem sikerült, minduntalan fel akart borulni, vállára lódította hát. Ment, megmeríteni a pléhbögrét. Dühvel csapta az asztalra, kicsi kiloccsant belőle. Azt se mondta, „tessék". Megvetően csücsörítette a száját. Odavágna neki, csak ne lenne góré. Nagyot sóhajtott. Sajnos, a katona nem mondhat ellent a feljebbvalójának.

Visszaballagott a helyére. Kihúzta magát. A géppisztoly nehéz volt, a szíj nyomta a vállát. Maga elé emelte a fegyver csövét. „Így katonásabb" – gondolta. Cipője beleakadt a földre dobott fregoli drótszálaiba, megbotlott, majd hasra esett. A keménykalap legurult a fejéről, éppen a pasas lába alá. Kimeredt lábujjai rácsimpaszkodtak, mint sas a zsákmányára. Elkapta alóla a kalapot. A test megrándult, megingott a kötélen. Ökléhez porolta kalapját, aztán fejébe csapta és káromkodott. A szürke karima alól leskelt a góréra. Őkopaszsága rosszallón csóválta fejét, de nem nézett rá, egyre csak a pasiját bámulta. „Nyald ki..." – gondolta. Néhányszor elismételgette nagy élvezettel, jól kihangsúlyozva minden betűt, s majdnem felnevetett, hogy mit szólna a góré, ha hangosan közölné vele kívánságát, mint egy ultimátumot. Fene vinné el ezt a Kareszt, jöhetne már. Lenne kivel beszélgetni. Karesz mindenhez ért, és az ő barátja. Csudamód tud

politizálni. Karesz fejes lesz – az szent. A kalapot is tőle kapta – valamelyik kirakatból hozta el. „Valódi nyúlszőr" – az van beleírva. Karesz a kobakjába nyomta és röhögött: „Az angol király visel ilyen kalapot – mondta, és bizonygatta –, valódi nyúlszőr..." Ő meg: „Akkor jó. Ha az angol király hordhat ilyent, akkor nekem is lehet..." Az újságíróknak is tetszett ez a tökfödő, tudakolták tőle, honnan szedte. Elbeszélte nekik a kalap történetét. Nevették, egyik meg komolyan magyarázott neki, hogy igen, ez a demokrácia, neki ugyanolyan joga van, mint az angol királynak. Bánja is ő. De hol az ördögben kószál ilyen sokáig Karesz? Ez a kopasz nyájaskodni tud, közben rá sem néz, mindig csak a pasast lesi. És zabálja a kekszet. Hallani, ahogy ropogtatja. Mit néz azon a mukin? Két napja a körúton fölhúztak egy ávóst. Szaladt a jó nép akasztást látni. Ő meg csodálkozott, hogy mit tátják a szájukat. Semmi különös. Fölhúzzák, kicsit kalimpál, aztán kész. Lóg. Na és? Karesz azt mondta, hogy akit fölakasztanak, összecsinálja magát és elélvez. Ő nem vette észre. Igaz, Karesz azután kezdett beszélni, hogy eljöttek. A bolond. Jobban figyelt volna. Ezt itt kikötötték. Még csak nem is kalimpál. Egyetlenegyszer, amikor fölhúzták Karesszal, akkor kunkorodott görcsbe, akár a bőréből akarna kiugrani, térdét a hasáig emelte, s kirúgott a lábával. A kötél megrándult, a glazúr lejött a tenyeréről, majd leejtették a pasit, mert Karesz sem járt jobban. Aztán kinyúlt és lóg. A góré később leengedtette velük a kötelet – csöppet csak, hogy a pasi talpa érje a követ, pihenjen kicsit, de már nem rúgkapált. Amikor tizenöt perc múlva visszahúzták, akkor sem. Nyögött csak és rángatódzott. Figyelte, belerondít-e a gatyájába, de sehol semmi. Nem érdekes. A góré, úgy látszik, most lát először ilyesmit, azért feledkezik rá – s követte a pillantását, és most vette észre, hogy

nyújtózik támaszték után a kikötött ember konyhakő felé meredő, bütykös lábujja.

Felnőttesen fitymáló mozdulattal rántotta meg szemöldökét, és ajkát lebiggyesztette. Karesz szokta így félrehúzni a száját, ha valamit nem talál elég figyelemre méltónak.

A góré ismét kekszet vett ki a zsebéből.

Végre léptek dobbantak a folyosón.

Fölsóhajtott.

Csakugyan Karesz volt. Belökte az ajtót, s egyenesen hozzáviharzott:

– Ide süss, Öcsi... – háta mögül teli üveget rántott a gyerek orra elé.

Öcsi szeme felcsillant:

– Iszunk, az isten... – csámcsogva, élvezettel káromkodott.

– Fiacskám, eredj ki, aztán gyere be újra, és jelents, ha bejössz. – A hang kedves volt és határozott. Karesz meg ő egymásra meresztették a szemüket, hogy úgy látszik, a főnöknek agyára ment a jó dolga.

– Ide figyeljen, fater – így Karesz, de a góré közbevágott:

– Szolgálat van, nincs fater! Lódulj! – és egy jottányit sem beszélt hangosabban, mint előbb: – Lódulj, mert lecsukatlak... – a keksz ropogott a foga között. – Itt nincs pardon. Itt a legkeményebb fegyelemnek kell lenni...

Karesz leforrázva somfordált ki, s úgy jött vissza:

– Parancsnok bajtárs, jelentem, itt vagyok.

– Jó. Kerítsetek valami katonát, aki elmagyarázza, hogyan kell katonásan viselkedni – és közben ette a kekszet.

Karesz Öcsihez lépett, s az már nyúlt is a palack után:

– Az istenit ennek az üvegnek, kitekerjük a nyakát – suttogta csillogó szemmel, és nagyot bólintott szavaira. Kalapja igent biccentett a homlokán. Szájához emelte az üveget, hangosan kortyolt. Köhögni kezdett.

– Berúgsz... – vihogott halkan Karesz, ő meg csak a kezével intett, hogy ne féltse, és közben krákogott, könnyét nyeldeste. A górét figyelte, mit szól hozzá, de az rá se nézett, a pasiját bámulta. Ismét szájához vitte az üveget, nem ivott, éppen hogy szétfutott nyelvén az erős íz, már vette is el, mert az előbbi még égette a belsejét. Tulajdonképpen a góré kedvéért csinálta. Szeretett volna nagynak, erősnek, valódi katonának látszani, olyannak, mint Karesz. Karesz sem volt katona, de azért csudamód értette a dolgot. Karesz egy unikum. A faterja eddig is fejes volt – tanácstitkár, most meg az elöljáróság forradalmi bizottságának elnöke. Megígérte, elintézi a faterjával, hogy kiutaljanak egy lakást Öcsinek – ugyanis mondta, hogy rühell hazamenni. „Van ávós lakás elég – így Karesz –, utaljanak egyet." Karesz mindent elintéz, ezt is el fogja. Öcsit bosszantotta, hogy a góré egyszerűen keresztülnéz rajtuk, kutyába se veszi őket. Csak „így fiacskám, úgy gyerekem." A parancsnok mutatta be, hogy ez lesz a főnökük, valami nagy szakértő. Tanulják el tőle a szakmát. De hát mihez szakért? Vén kuka. Amikor a készbe ülhetett, idejött. A doktor hozta... Rájuk nem nézne, szóba nem elegyedne, még a nyájasságából is érződik, hogy zöldfülű tacskónak tartja mindkettőjüket. Pedig őt le is filmezték, éppúgy vetítik majd a moziban, mint Lollobrigidát. Jobb lett volna, ha közben nem történik az a karambol a fenekével. Mindegy, kiheveri. De a górét nem érdekli sem a film, sem a karambol – persze, erről nem is beszélne. Szerencsétlen ügy, jobb elhallgatni. Rajta ne röhögjön senki. Karesznak sem fogja elmesélni. De a górét ez sem érdekli, és az sem, hogy ő nagyon szeretne imponálni neki. Igen, imponálni. Mint a szeplős angolnak, aki egyre hajtogatta, hogy mint ifjú szabadságharcos igen imponáló jelenség, és hozzátette, amit a tolmács nem fordított, de ő anélkül is megértette: „Yes, old boy." Ez a félórája itt lézengő, kákabélű kopasz

őt nem akarja észrevenni, aki a cirkusz kezdetétől jeleskedik. Igen, „jeleskedik" – ezt meg az osztrák pasi mondta.

Karesz szájából légbuborékok buggyantak a vöröses italba.

Vállat vont. Mehet a góré a jó nénikéjébe, akár észreveszi, akár nem. Őt ünneplik, mutogatják a moziban, őkopaszságára meg fütyülnek. Még Kareszt sem filmezték le, csak őt egyedül. Biztosan irigykedik rá a főnök. Kár, mert érdekes ember. Neki tetszene különben. Valami van a hangjában, ahogy kiejti a szavakat, hogy mi, azt nem tudta volna kifejezni, egyszerűen képtelenség mást csinálni, mint amit mond. Pedig nem kiabál, csak úgy mondja. Vigye el az ördög.

A góré fölállt a konyhaszékről. Magas, inas alakja meghajolt, a térdét tapogatta és köhécselt. Két ujja közé csípte a pléhbögrét. Lassan jött feléjük, s jobbjának egy kurta parancsolatával félreintette mindkettejüket az útjából.

Megállt a vénember előtt.

– Beszélj... Hallod? Aztán ihatsz. Beszélj!... Annyit ihatsz, amennyi beléd fér... és levetetlek a kötélről...

Az ember hallgatott. Halántékán patakzott a veríték.

A góré egészen az orra elé emelte a bögrét:

– Víz... – mondta, és hogy az ember szája kissé megnyílt, megbillentette a bögrét. Vékony sugárban ömlött a víz, szertefreccsent a kövön. A vénember arca megrándult. A góré csendesen mosolygott:

– Beszélj...

A bögréből az utolsó cseppek csurrantak.

Csend volt.

Karesz Öcsi füléhez hajolt:

– Én már hazavágtam volna... – lehelte.

Öcsi félrefordult, szemöldökét rándította, kalapja billegett:

– Nem tudom, mit taknyol vele... Már lenn lehetnénk a lányoknál. A többiek már dajdajoznak...

– Mi az, Öcsi? – suttogta. – Érdemes volt velem jönni, mi?

Öcsi füle megpirosodott. Széles gesztussal közbelegyintett:

– Nekem beszélsz, azt hiszed én még nem láttam nőt? Ajjaj...

– Ne add a nagyot. Amikor hívtalak, elpötyögted, hogy szűz vagy...

– Na és? Nem akartam az orrodra kötni. Cöcö. Azt hiszed, te találtad föl a spanyolviaszkot... – folytatta volna, de Karesz oldalba lökte, hogy hallgasson, mert a góré jobbja ideges-haragosan csapott feléjük, s a szeme csak úgy villámlott hátra.

– Majd legközelebb... – a góré széttárta karját a vénember előtt, és mosolygott rá: – ... Ha szomjasabb leszel... Sajnálom, hogy ilyesmire kényszerítesz... – visszalépdelt a konyhaszékhez.

– Egyszer már közöltem, hogy amikor dolgozom, csend legyen – mondta csak úgy, a levegőbe, mintha nem is nekik beszélt volna. Kekszet dugott a szájába, és ropogtatni kezdte.

Öcsi fölsóhajtott.

Karesz letette az üveget a konyhakőre. Öcsi lenyúlt érte, kortyintott egyet, közben a fogolyra pislantott.

Nem volt azon semmi különös.

Öcsi a lábujját nézte, de most nem feszült szét úgy, mint az előbb, csak lógott, s ide-oda körözött a teste, mint az inga.

2

A kötél imbolygott.

Az öregember vállán rángatóztak az izmok. Feje mellére bicsaklott. Gyéres-ősz haja lucskos csomókban kuszálódott a homlokába. Halántékáról verejtékcseppek gördültek alá, el-elakadoztak szakállának sörtéi között, hirtelen csurrantak tovább. Szája szegletéről a kőre koppantak. Nyomukban viszketés égett. Ajka cserepes volt, nyelve száraz.

A fregoli csigája nyikorgott.

Karját úgy érezte, mint óriásra dagadt, idegen holmit, ami nem tartozik a testéhez. Csak a csuklója. Csuklóján kötötték meg, a csontja sajgott, szívében érezte a kötelék szorítását. Viaszossárgára dermedt ujja felkiáltójelként meredt a menynyezet felé. Lapockája környékén zsibbadás szurkált. Az agyonizzadt, fehér atlétatrikó abroncsként szorult testére. Melle gyors ütemben emelkedett-süllyedt, zihált, mint a kovács fujtatója.

Füle zúgott. A hangok értelmetlenül kalimpáltak benne. Szeme kidülledt üregéből. A nézés fájt. A tárgyakat nem érzékelte, az embereket elmosódott színfoltoknak látta. Egyetlen kép rajzolódott ki világosan, élesen agyában, s hatolt a tudatáig: a konyhakőnek feszülő, bütykös lábujja.

Nem nyögött, nem káromkodott, még csak nem is átkozódott.

Lihegett csak.

Percek óta függött-e hátracsavart karjával a kötélen vagy az idők végtelensége óta? – nem tudta. A kín időtlenné vált, öröktől fogva kezdődött, és örökig tartott. Időtlenség és fájdalom eggyé olvadt agyában, szilánkokra tördelte tudatát, elöntötte minden porcikáját, és a szívére telepedett.

Ajka lila volt.

Lábáról az ujjak mint szertemeredő karmok nyúltak a kövezet felé. Árnyéka hol megnyúlt, hol elfogyott a talpa alatt. Meglökték – futott át agyán, de hogy ki és mit lökött meg, arra már nem gondolt.

Szája megnyílt.

Vizet kívánt, s a homályból apró sugárban folyt a víz, szétloccsant a kövön, és a lábára toccsantak a csöppjei.

Válla megrándult. Ajka összecsücsörödött.

A kötél imbolygott.

Lihegett.

– Sajnálom... legközelebb... – hallotta nagyon messziről, s a távolodó léptek zaját.

A forrás a semmibe foszlott.

Nyelve ajkához ért. Száraz volt az is, és még érződött rajta a dohány íze.

Megrázkódott tőle.

A fregoli csigája halkan nyikordult.

Valami ropogott, mint a patkány rágcsálása.

Valahol víz csobogott.

Szája összeszorult. Foga csikorgott. Behunyta szemét.

Agya zsibongott. Tudatának morzsái lassan tapadtak össze, és egyetlen „hogyan?"-ba csomósodtak. Hogyan történt? Hogyan került ide? Hogyan? Hogyan?

Felelni nem tudott rá. Agya nem forgott a formulázásra. Szeme előtt képek suhantak el.

A kispesti ház.

Szoba, konyha, kamra – ennyiből állt a birodalma öregségére. Meg a kert. Elöl virágok, hátul vetemény. A háza előtt állt, és nem tudta rászánni magát, hogy belépjen a birtokába.

A kerítést kidöntötték. Az ágyásokon széles gumikerekek nyomai futottak egybe, s váltak szét megint. Szertehányt papírlapok fehérlettek a földön. Az almafa ágán hosszú szárú gatya lengett.

Az utca üres volt.

Alkonyodott.

Valahol messze puska dördült.

Végre megindult. A kerékmyomokon lépkedett hátra, a bejárat felé, nem a téglákkal kirakott kis úton.

Négy keskeny lépcső és a vaskorlát.

A bezúzott ajtó roncsa úgy lógott a félfán, mint lezuhant, szárnyaszegett madár a bokrok ága között. A lépcsőn malterdarabok, törmelék. Floki a küszöbön hevert. Nyitott szemmel hevert. Fehér foga kivicsorgott. Szája előtt alvadt vértócsa sötétlett. Megsimogatta a kutya tarkóját, s odakapott hozzá – úgy látta, megrezzent. De a tetem kihűlt már. Az ajtóról leszedték a rajzszeggel felerősített névjegykártyát, a kartont a kutya oldalára tűzték: „Burai Mátyás."

A konyhakredencből mindent kidobáltak. Kések, villák, tányércserepek közé széttaposott pogácsa morzsaléka keveredett. A tűzhely nyílását szájával lefelé fordított levesesfazék födte. A hamuládából – régóta lyukas volt – egy-egy csöppnyi leves koppant a földre. Ritkán és hangosan.

Fölsóhajtott és a tűzhelyhez ment. Cipője alatt ropogtak, csikorogtak a cserepek. Émelyítő, savanykás szag csapott az orrába. Halkan számlálta magában a napokat, s mindegyiknél kinyújtotta egy ujját. „Éppen tíz" – dörmögött és bólogatott rá. Tíz napja ment el hazulról, akkor délelőtt főzte a levest. A tűzhely lapján zöldség és néhány szem

krumpli büdösödött. A fazék után nyúlt, hogy talpára állítja, de a keze félúton megállt. „Minek?" – szuszogta, és a mozdulat lehanyatlott.

Elfordult a tűzhelytől.

Tovább kell mennie. Nem maradhat.

Itt se maradhat.

A kredenc alá begurult egy pogácsa, azt nem tiporták szét. Utánahajolt, lefújta róla a port, majszolni kezdte. A gyomra korgott. Minek is jött ide? Annyira idegennek érezte magát a feldúlt lakásban, hogy a gondolata sem járt rá a „hazá"-ra. Ide!

A pogácsa száraz volt. Kétszer nyelte a falatot, amíg lecsúszott a torkán.

A többiek azóta Tökölön vannak. Eszik a kását, és kulacsból isszák rá a vizet. Kását, vajjal. Rágni sem kell. Csak nyelni, amíg forró. Húszas-harmincas csoportokban ballagtak végig a városon. Fegyver a vállon, háromszín szalag a karon. Énekeltek. A Csinom Palkót meg régről emlékükbe ragadt, bárgyú katonanótákat. Az emberek éljenezték őket. „Szabadságharcosok." Ők meg énekeltek és vigyorogtak. A mellette lépkedő pillanatonként oldalba bökte:

– Vidámabban, Burai bácsi...

Nem felelt, belül azonban fortyogott. Ez a tejfölösszájú böködi őt? Ő nem tud jó képet vágni ehhez. Vissza kellene menni a Belügybe. Vissza, a helyükre, és megmagyarázni... Nem értik!? Hát nem értik? Meg kell magyarázni... Vissza... Nem értik... Vagy nagyon is értik?!...

„A párt mártírjai is vállaltak áldozatot a pártért. Most önökön a sor..."

Ahogy eszébe villant a mondat, szinte hallotta a hangot. Ki mondta? Nem tudta maga elé idézni az arcot. De nem is tartotta fontosnak. Egyik ifjonc a sok közül.

A hang erőltetett közönnyel szólt, de gyűlölettől terhes és iszonyatosan kijózanító volt.

Mit kell megmagyarázni? Hová kellene visszamenni?

Forgott vele a világ.

Oda nem lehet visszamenni, ahol a párt nevében gyilkosok martalékául lökik a párt katonáit. Az igazolvány ma – élet. Nincs igazolvány. Számukra nincs élet. Vállra lökött fegyver van és handabandázó, kurjongató csoport – „nemzetőrök". Kesernyésen fintorgott, hogy életében először nevezték a forradalom fékjének, visszahúzó erőnek. „Én lettem az ellenforradalmár..." Pislogott. Érdekesnek tartotta, hogy sehol senki meg nem állította őket. „Azt hiszik, hozzájuk tartozunk..." – de azért csodálkozott, meg sem próbálják igazoltatni vagy föltartóztatni a csoportot. Ha megpróbálná valaki, szitává lyukasztanák. Az élet drága.

Három nappal előbb volt ez. Addig védték a Belügyminisztériumot. Akkor azt mondták nekik, tegyék le a fegyvert, le is út, fel is út. Nem rakták le a fegyvert. Csoportokban indultak Tökölre – szovjet alakulat állomásozott ott. Azokhoz. Az életükért. Mert ők védték az állam rendjét, de az már nem védte őket. A karokra háromszínű szalagok kerültek. „Nemzetőrök" – így látta őket az utca népe. Undorodott ettől az alakoskodástól. Állítson be így a szovjetekhez: „Jöttem, adjatok életet..." – és eszébe jutott, otthon lehetne még valamit csinálni. A szomszédok... Ismerik a környéken évek óta. Nem dőlhetnek be a demagóg uszításnak. Hisz ismerik.

A Kálvin téren kiállt a sorból.

A sarkon ácsorgó emberek vitatkoztak.

– Az nem elég, kérem... Formájában is demokratizálni kell az országot...

– Győzött a forradalom, de még a régi rend alkotmánya érvényes...

– Ugyan, majd a jogászok...

– Mit szól Amerika? Kérdés, mennyi lóvét adnak...

– Igenis, azonnal nyilvánítsanak bennünket szabad köztársasággá.

– A nyolcadik kerületben már elöljáróság van...

– A tizenkettőben is... Kell a fenének tanács, az csak sóhivatal...

– Legfölül sem kell... Semmi sem kell, ami a régiből van...

– Húszmillió dollár... ENSZ-csapatok...

Agyában kavarogtak a mondatok.

Lassan megindult.

Három napig tartott, amíg „ide" ért.

A fegyver közben eltűnt a válláról. Géppisztolya tusát – a Lónyai utcában, egyik barátjánál – lefűrészelte. A megkurtított fegyvert felöltője alá rejtette. Kucsma helyett svájci sapka került a fejére, csizmáját cipőre cserélte, a lovaglónadrágot meg pantallóra. Derekán vékony nadrágszíj fogta össze a kabátot.

Három órányi gyalogút – három nap alatt.

Barátról barátig.

Két helyen nem ismerték meg: egyik ajtó döngve becsapódott az orra előtt, a másik ki sem nyílt.

Kétszer megismerték. Rekedt-öblös torkok riadót rikoltoztak: – Ávóóóós!!!

Valahogy kimenekedett az üldözők karmai közül.

Hazaért, és most korgó gyomorral pogácsát majszolt. A kutya tetemét nézte, a kínba borzolt szőrét, halálba vicsordult fogát.

Minek jött vissza? Minek?

A szomszédok...

Már nem akart a szomszédokkal találkozni.

A küszöbön ott hevert a kutya.

Tétova léptekkel botorkált a szoba felé. A küszöbön megtorpant.

Két dunnája volt. A vászon széthasogatott foszlányai az ágy deszkáján libegtek, ahogy a huzat járt.

Toll borított mindent.

Szeme még csak meg se rebbent, száját kissé félrebiggyesztette.

„Szamarak. Vagyont kutattak..." – gondolta.

A felfeszített szekrényajtó közepén bajonett ágaskodott. A szurony hegye kilátszott az ajtó túloldalán. Igazolványt szúrtak rá. Haja még barna volt azon a képen. A Vécséká egyenruháját hordta.

Nem közelített a szekrényhez. A küszöbről nézte a piros vászonborítású kartont. Amikor másikra cserélték a papírjukat, nem adta vissza ezt, emlékként őrizgette. Dzerzsinszkíj írta alá. Most ott fityegett a szuronyhegyen, alatta, fehér krétával, kusza betűk: „Halál Moszkva ügynökeire! Halál az ávóra! Vesszenek a vörös zsiványok!"

A konyhakövön cserép csikordult. Puha léptek óvakodtak.

Nesztelen megfordult. Kabátja alól előkészítette a kurta tusájú fegyvert, megmarkolta a banántárat:

– Gyere csak... Gyere...

Valami zörgött.

Visszafojtotta lélegzetét, nehogy a szuszogás elárulja. Szemében fény villant. Arca megpirosodott.

Az ajtófába női kéz kapaszkodott. Csak a kövér ujjakat látta s a vékony karikagyűrűt. A kenetlen zsanér nyikorgott. Az ajtó alá szorult törmelék sírt a kövön. Az ajtó megakadt. Az ujjak hiába rángatták.

A hasadékban jól megtermett kofafigura gömbölyödött. A szomszédasszony. Karján piaci kosár.

– Uram Jézus!... Burai bácsi... – hangját bizalmasan

suttogóra fogta. – Azt tudná, mi volt itt!? Bezárkóztam a szobába, az orrom se mertem kidugni, csak az ablakon át néztem azt a fölfordulást... Az uram odakünn volt a kertben, ő mindent látott. Még most is borsódzik a hátam, ha rágondolok... Jaj, ne tartsa már ide azt a puskát. Mondom az én uramnak, átjövök, hátha mégis hazalátogat... Erősködött, hogy nem, de nekem a szívem csak azt súgta... – és az asszony szeme követte az öreg pillantását. A kosarat nézte a karján, benne azt a két vacak kanalat-villát. Magyarázkodni szeretett volna, de úgy érezte, nincs mit. Dadogós zavarában korához nem illő, fruskás, hebehurgya mozdulattal háta mögé libbentette kosarát. Pír futott arcára, hadarni kezdett: – De hát minek is jött? Ha megtudják... egész falka szegődik a nyomába... Menjen el a fiához... Majd lecsillapodik a nép... Fölheccelték. Huhú, hogy milyenek az emberek... Még megneszelik... Ávóst kutat mind... Jaj, Burai bácsi, hogy csinálhattak annyi bűnt... Nem maga, tudom, a többi... Ne maradjon ebben a házban... Hisz látja...

Az öreg csak állt, kezében a fegyverrel, és szeme a kosár oldalára tapadt, amelyet nem takart el a szoknya. Piros virágok díszlettek rajta.

„Bűnök" – morzsolta magában a szót. Krákogott. Pillantását lassan emelte az asszony arcára. Magyarázkodjon? Hogy ő nem bűnös? Hogy ekkora árulást még nem látott a világ? Most már késő. Vajon tudhatja-e ez az asszony, mi az, bűn? Elhitte volna-e Nagy Imréről, hogy áruló, ha két héttel korábban lefogják a cinkosaival s agyonlövik. Egy tucat ember meghal. Százak meg élnének, akik az árulás miatt haltak meg. Őrültséggel határos hibákat követett el a vezetés. Olyan helyzetbe hagyta hozni magát, hogy nem tudott fellépni és frontot nyitni a marxista mezbe bújt ellenséggel szemben. „Ez a bűn..." – mormogta. Eszébe jutott:

„Megneszelik... Meg. Az már bizonyos." Vackoros fintor húzta félre a száját: vajon mit szólna ez a nő, ha kivenné a kanalakat a kosárból?

– Miért jött, édes Istenem, hát miért jött – a bő szoknya hullámozni kezdett a fara riszálásától, és eltakarta a kosarat.

– Megyek – felelt reszelős hangon az öreg. Valami a torkát fojtogatta. – Nemsokára... – tette hozzá krákogva, és ismét a kosarat leste... – „Dehogy maradnék..." – ezt azonban már gondolta csak, nem ejtette ki a száján.

– Vigyen lisztet, zsírt... – könnyebbedett meg az asszony hangja, hogy végre megszólalt a másik. – Krumplit, húst... nem kapni. Mondtam az uramnak, most lenne érdemes vinni a Belvárosba. Most megfizetnék az árát. De ismeri, milyen alamuszi. Hogy azt mondja, majd később, amikor csöndesebb lesz, biztonságosabb... Á, mind lefölözik addig azt a kis hasznot... Jól jön a teli tarisznya, még ha saját gyerekéhez megy is... Ne üres kézzel... Az én Istenem áldja meg... – karjára kapta a kosarat, megperdült, eltűnt az ajtó mögött, csak a konyhából szólt vissza: – Járjon szerencsével...

Az öregember állt még néhány pillanatig, aztán a szoba ajtajáról leakasztotta hátizsákját – abba szokott bevásárolni a piacon –, és a kamrába indult. A helyiség sötét volt, szemét meresztette, de nem látott. Vaktában nyúlt a kis krumplisládikó felé. Ujja kulimászt érintett. Keze a villanykapcsolóhoz tétovázott, aztán elkapta. Észrevennék a fényt. Öngyújtót vett elő. A pisla fény meg-megcsillant a ládában szétömlött lekváron, s a belékeveredett üvegcserepeken. Káromkodott. „Vandálok" – sziszegte. Lassú léptekkel kiment a kamrából – a szobába vissza se nézett. A kutya teteme mellett megtorpant. Kis ideig töprengett, aztán letérdelt az állat mellé, egyenként kiszedte oldalából a rajzszögeket. A névkártyát apró darabokra szaggatta.

Az összetiport ágyásoknál letette a hátizsákot. Nyögve turkált a földbe. A krumpliszemeket kupacba gyűjtötte, s a zsákba rakta.

– Bűn – mormogott keserűen. – Az árulás a bűn... – Vállára lódította hátizsákját.

Nehéz volt.

Amikor kilépett a kapun, messze, az utca elején fénypontokat látott.

Motorzúgás.

„Megneszelték – és nagyot köpött. – Elárult a ribanc..."

Az ellenkező irányba sietett. Két házzal odébb keresztutca. Befordult és szedte a lábát. Újabb sarok. Újra fordult.

Háta mögött lövések pukkantak.

„Ha itt találnak..." – s hozzáfűzte: „Törjön le a kezed, amikor azzal a kanállal merítesz... fulladj meg a falatján..." – pedig a kanálért nem bosszankodott. Ahol lehet, ott lopnak. Ő nem viszi, viszi más. Három éve a szomszédjuk. Azóta ismerte az asszonyt meg a férjét is. Imitt-amott kisegítették egymást ezzel-azzal. Már nem lepődött meg semmin. Látszólag közönyösen vette tudomásul, hogy csalódott, de belül fájt. Iszonyatosan egyedül érezte magát. Talpa sajgott, bicegett. Megerőltette. „Jó lenne fürödni" – gondolta. Sóhajtott, ahogy a régi ügy emlékezetébe tolult. Börtönben volt tizenkilenc után. Társa üvöltött, mert egy cellába zárták vele: „Én becsületes szociáldemokrata vagyok, semmi közöm ilyen terroristákkal..." Kiköpött.

Baktatott Pest felé.

Teste meggörnyedt a súly alatt. Feje lekókadt, bólogatott, mint a húzó ló.

Alaposan megmosni a lábát. Kiáztatni és borotvával kivágni a tyúkszemeket. Egy rossz penge is megteszi.

A Határ útnál közepes légvédelmi löveg, előrebillentett

csővel, tüzelőállásban. Gyerekek ugráltak rajta. Vékony hang kiabált.

– A felső karikát forgasd!

A cső lassan emelkedett följebb.

– Ne hülyéskedjetek! Valamit ki kell nyitni rajta... Láttam filmen... Fene tudja, mit...

Pufók gyerek ugrott elébe.

– Fater, volt maga tüzér?

Megállt, hosszan végigmérte a gyereket:

– Ki vagy te?

– Én vagyok a parancsnok. Kértük ezt az ágyút. Katonáktól. De nem tudjuk, hogy kell lőni vele...

Fejét rázta.

– Nem. Nem tudok én ahhoz. Jobban tennétek, ha hazamennétek. Kikaptok majd.

– Attól ne féltsen, fater. Mi már berukkoltunk. Egy katonát mégsem lehet csak úgy megagyalni! Felírták a nevünket a listára. Örülhetnek otthon, hogy kitettünk helyettük is. Mi leszünk a hősök... – és a mellét ütögetve, nagyot hunyorított az öregre, azzal faképnél hagyta, elszaladt valami ágyúértőt keresni.

Bandukolt tovább. Lába sajgott. A zsák nyomta, törte a vállát, s gondolta, odahajítja az árok szélére, könnyebb lesz az út. De mégsem. Család van a fiánál. Aztán azon gondolkodott, miért éppen a fiához menjen? Jobb lenne máshová. Ismeri a gyerekét jól. Meg a menyét. Miért oda? Kisunoka. Annak enni kell. Ott kell a krumpli.

Vitte.

Torka kiszáradt. Lihegett.

Valami gömbölyű gurult a talpa alá. Ujjait kimeresztette, mint a leszálló sas, úgy kapaszkodott belé. Pillanatra szemébe villant a gömbölyű valami szürke színe, rajta fekete szalag,

s arról a temető jutott eszébe, ahogy viszik a halottakat. De hogy milyen temető, s kik a halottak, arra már nem gondolt. Aztán a valami elfoszlott, semmivé vált, mint a hosszú, sötét út, és víz csobbanását hallotta. Füle zúgott. Szeme előtt átlátszó sugárban csorgott az ital, és szája önkéntelenül kinyílt. A kezet látta, amely öntötte a vizet. Öntötte. A sugár hol megvastagodott, hol vékonyra zsugorodott.

– Beszélj... – hallotta, és aztán kiapadt a pléhbögre.

„Vizet..." – gondolta, de a szája nem mozdult, hang nem jött a torkából. Hiába kérne. Itt csak venni lehet. Addsza – ne. Egy ital víz – egy élet. Alku nincs. Egyszerű kereskedelmi ügylet, és neki nincs eladnivalója. Ez a vénember, a pléhbögrével, csupán az áruját mutogatja. Hazamegy és játszik az unokájával. Nem kegyetlen. Gügyörészik majd neki, cuppogtat is hozzá. Vásárolni akar és rákényszeríteni őt, hogy eladjon – életet. Az övét és másokét. Aki egyszer beszállt az üzletbe – csak a halállal menekül ki belőle. Ő tudja. Ezért nincs mit eladnia. Menjen csak, és játsszon az unokájával...

Válla sajgott. Keze nehéz volt és érzéketlen, mint a kő, csak a csuklója hasogatott.

A szürke kalapos kölyök rumot nyakalt és vihogott.

Lehunyta szemét.

Vörös volt minden. A bíborszínű végtelenből apró fényesfehér karikák villantak eléje.

Az unoka.

A vörös szín rózsásra fakult, és olyan volt, mint a szoba fala. A gyerek rácsos kiságyban aludt. Lencsi baba feküdt mellette, a párnán. Ő vette neki a születésnapjára. Unokája fölé hajolt, megcsókolni.

– Apus kérem... Fölébred...

A hang ideges volt, sürgető.

Nem törődött vele. Megcsókolta.

Háta mögött izgatott szuszogással toporgott a menye. Kiegyenesedett, kissé széttárta karját, aztán oldalára ejtette:

– Legalább ezt ne sajnáld tőlem...

– Semmit sem sajnálok! – csattant a hang, és fojtottan, sírásba csuklón folytatta: – Értse meg, apus... Értse meg, ha itt lelik, bennünket is... Akármit megtennék, de a gyerek... Ezt a kis ártatlant is meghurcolnák, pedig ő aztán igazán semmiről nem tehet...

Keresztülnézett a fia feleségén. Az asztalon még ott hevert a vacsora mosatlanja. Tányérok, rendben egymásra rakva, villák, kések, kanalak. Mindenből kettő. A kanalakat nézte, maga sem tudta, miért. Az asszony pillantása ijedten rebbent ide-oda, körme a tenyerébe mélyedt. Suttogott:

– Menjen, apus, kérem... Menjen... Mi nagyon szeretjük... A gyerek... Úristen, ez az értetlenség!... Apus... értsen meg.

A nyelve hegyén volt, hogy ő is ártatlan, egyszer vétkezett csak, amikor a fiát világra segítette, hogy aztán ilyen menynyel örvendeztesse meg a kölyke. De hallgatott. Minek csináljon cirkuszt? Kifelé indult. Az asszony papucsa koppanva követte. Az ajtó mellett falinaptár függött. Még nem szakították le a tegnapi lapját, november másodikát mutatott. Odanyúlt, letépte:

– A krumplit itthagyom – mondta, és nem nézett vissza, apró gombóccá gyűrte öklében a naptárlapot.

– Köszönöm... – rebegte sietősen a menye, és a hangjából kiérezte az örömöt, hogy jól jön a krumpli, meg a kívánságot is, hogy kerüljön már az ajtón kívülre.

Lenyomta a kilincset.

Az asszony két kézzel ragadta meg a kabátja ujját:

– Apus... Bocsásson meg... nem tehetek mást – majdnem zokogott.

Kurta rántással lerázta magáról a csimpaszkodó ujjakat.

– Hagyd el – sziszegte. Becsapta maga mögött az ajtót. Csak úgy dörrent. Odabenn leesett a naptár, hallotta koppanását, ahogy a földre pottyant.

Az utcán hűvös volt. Köd szitált. Nyúlós, köhögtetős volt, utálatos. Borzongott. Feje majd szétpattant dühében. Ment. Nem tudta, hová, és nem tudta, meddig, nem nézett sem jobbra, sem balra. Léptei visszhangoztak a nyálkás aszfalton. A talpa égett.

Kiáltás harsant. A visszhang ott gurgulázott a házak között, mint erre-arra perdülő labda.

– Ávóóóóós!

Megtorpant, a falhoz lapult. Szeme a ködbe rebbent.

A ködből homályos alakok rajzottak, rohantak felé.

A kurta tusájú kattogni kezdett.

Az alakok elestek. Néhány felpattant, ahogy rájuk sütötte a fegyvert, ismét elvágódtak.

„Egy tár..." – motoszkált agyában és az, hogy ezzel a kurtított géppisztollyal csupán lőni lehet, célozni nem.

A fegyver ide-oda rángatta kezét.

Amikor a tarkójára ütöttek, a földre szédült. Az embereket nem látta. Hangjuk zsivajából tudta, hogy körbefogták.

– Lődd agyon...

– A fejét... Ne pazaroljátok a golyót...

– Ne bántsd! Ismerem...

– Ismered?!

– Mit vacakoltok, eressz bele egyet...

– Hülyék! Ez nem közönséges ávós! Ez csekista volt. Ismerem. Ő mesélte! Nehogy agyonüsd! Ez sokat tud... Be kell vinni...

Egy szobában tért magához. A földön feküdt. Kezét széttárta. Embert érzett maga mellett.

– Vizet – nyögte.

– Hagyjon békén! Semmi közöm ávósokhoz. Engem tévedésből hoztak ide... Én nem vagyok gyilkos! Egyszerű párttag voltam... Bebolondítottak. Követelem, hogy hívják ide a parancsnokot!...

– Kuss!

Csend lett.

Keze fejével végigsimított a száján. Valami nedvességet érzett. Mohón belényalt. Sósízű síkosság szaladt a nyelvére. Tarkójára tompa nyomás nehezedett.

Ketten jöttek érte. Fölrángatták és be a konyhába...

A szikár vénember állt vele szemben. Hangja szenvtelen volt, tárgyilagosan magyarázta:

– Kérem, mindent elfelejtünk. Azt is, hogy három emberünket lelőtte. Szabadon bocsátjuk. Két dolgot kérünk csupán: beszéljen. Ön a szovjet és a magyar elhárítószerveknél dolgozott. Irataiból tudom, hogy nyugállományú ezredes. Ön legalább olyan jól tisztában van azzal, milyen adatokra és anyagokra van szükségünk, mint akár jómagam. Ez lenne az egyik. A másik? Van néhány zavaros fejű foglyunk, akik még mindig nem látták be tévedéseiket. Ön tudna hatni rájuk. Ön régi ember, tekintélye van előttük, az ön szavára bizonnyal hajlanának... Cserébe a szabadságát adjuk. Fogadja el. Mindketten jól járunk, és megtakarítunk egy csomó vesződséget.

Hallgatott.

– Kérem, ez az ön dolga. Gondolkozzék, fontolja meg... Sajnos, az ideig kénytelen vagyok kiköttetni...

Hátracsavarták a karját.

A suhanc, aki kötelet hurkolt a csuklójára, erős volt, de ügyetlen. A szikár ugyanolyan szenvtelen hangon szidta le, mint ahogy vele beszélt:

– Ne a kart kösse meg, kérem. A csuklót. Ugyanis a kar erősebb. Könnyebben bírja a test súlyát. A csuklókötés sok-

szorta hatásosabb, mondhatni, hatásossága nem a számtani, de a mértani sor számai szerint növekszik.

Amikor a magasba húzták, elsötétedett előtte minden, s a homályból apránként álltak össze mozaikokra töredezett tudatának szilánkjai.

Szája kinyílt, száraz nyelve kilógott vértelen ajka közül.

A kötél imbolygott.

3

Iszonyúan égett a gyomra.

Borzasztó ez. A legcsekélyebb idegesség vagy izgalom, a gyomra mindjárt remegni kezd, és ég, mint az eleven tűz. Sóhajtott, nagyot, fájdalmasat.

„Öregszem?..."

Foga között ropogott a keksz. Péppé csomósodott morzsái valahogy a fogsor alá csúsztak. Nyelve hegyével próbálta elpiszkálni, de nem sikerült. Erősen összeharapta fogát, hogy elmúljon az az undok érzés. Pillanatra meg is szűnt, aztán még jobban idegesítette. Régi a fogsor, új kellene már. Még harminckilencben csináltatta Lissauernél, a Cserhát utcában. Begyulladt zsidó volt az a Lissauer, ha bement a rendelőjébe, összekocogott a térde, azt sem tudta, hogy hová legyen az igyekezettől, hogy egy magyar úr szájában kotorászhat. Ügyes keze volt. Ezt a fogsort jól megcsinálta. Öblítenie kellene, és akkor mindjárt kijönne az a vacak, ami beleragadt. Lehetetlenség. A két kölyök előtt vegye ki a szájából a fogsort!? Hogy vihogjanak!? Éretlen tacskók ezek.

Hörpölt egyet a pléhbögréből, és észrevétlenül előre-hátra szívta a szájában a vizet.

Nem segített.

Fejét a fogoly felé fordította, mintha nagy-nagy figyelemmel fürkészné. Pedig nem azt nézte, hanem az asztalt, a ko-

pott viaszosvászon terítőt, amelynek szegélyén zsírossá piszkosodott rongyszálak rojtosodtak. Arcára nyugodt mozdulatlanság merevedett. Kora ifjúságától büszke volt rá, hogy tud uralkodni érzelmein, nem hatja meg sem rosszaság, sem jóság, s ami agyában forog, azt a környezete le nem olvashatja vonásairól. Anyja egyszer elsírta, hogy imát mondott érte: csak egyszer látná meghatódni. Fájtak az anyja könnyei, mert szerette és csodálta. Vonásai azonban meg sem rándultak a szemrehányásra, arca szenvtelen maradt.

Anyja zokogott, Istent hívta, és átkozódott, hogy kőszívű, lelketlen, érzéketlen fiút adott neki. Régen volt ez. Sohasem tudta megmagyarázni anyjának, hogy lelkében a szeretet törvénye uralkodik, minden érzését annak vetette alá. Az anyja sohasem értette meg, pedig őt mindig bántotta, hogy akaratlanul is fájdalmat okozott neki. Mindegy, ez az ő dolga, és nem engedte senkinek, hogy lelkébe pillantson – anyjának sem.

Felsóhajtott.

Bár Albin lenne ilyen. De Albin – az ő fia – már a mai fiatalság. Vehemens, meggondolatlan. Az arca nyitott könyv. Ostoba. Igen, a diplomájával együtt – amire olyan büszke –, azzal együtt ostoba. Jellemző – a diplomát is neki köszönheti, mert ha ő közbe nem jár Albin érdekében, sohasem engedik át. Pirulnia kellett és végigkilincselni egyetemi tanár ismerőseit, hogy ne tegyék tönkre a családot. Neki, neki kellett feltárni – a régi barátságra való hivatkozással, hogy koplalták meg Albin tanulását. Mert megkoplalták, a szó szoros értelmében, és az nem lett volna baj. Szívből tették. De ezt elmondani... mert a taknyos annyi fáradságot nem vett magának, hogy legalább a vizsgáira készüljön. Aztán hazaállít kapatosan és bemutatkozik: „Doktor Wiltschek...". Ha nem lettek volna vendégeik, pofon vágja.

Összeharapta fogát. A fene vinné ezt a kekszet. Megőrjíti.

Megint hörpintett a bögréből, és lassan, észrevétlen szívogatta. Egy ilyen apróság, egy ilyen nihil, micsoda kellemetlen érzést okozhat!

Futó pillantást vetett a két kölyökre. Álldigáltak a fal mellett, és szopták a rumot. A keménykalapos nagyon észre akarja vétetni magát. Ifjú szabadságharcos! Azt hiszi, hogy az ő fenekében forog a világ tengelye. Az újságok túlságosan sokat foglalkoznak velük. Persze, helyes. Nem szabad leforrázni a kedélyeiket, csak hadd égjen bennük a tűz. Éleszteni kell. Minél magasabbra lobog, annál közelibb a konszolidáció lehetősége. Eszébe jutott egy vers. A parancsnokság szobájában valami firkász ajánlgatta, éppen Albinnak. Albin, az ostoba eszével, továbbadta egy újságírónak. „A győztesek vezessenek" – ez volt a címe. Albin lelkendezett. Sajnos, amilyen ész nélküli, hitte is ezt a hülyeséget. Dicsérjék ezeket a zöldfülűeket. Győztesek! De vezetés? Csürhe. Bemesélik nekik, hogy alkalmasak egy ország vezetésére!? Veszélyes játék. A sihedereknek nagyot kell csalódniuk. Ebből a két kölyökből kitűnő csendőrtiszthelyetteseket lehet fabrikálni. Botos vallatókat. De annál többet?!

A fregoli csigája nyikorgott.

Lassan a fogolyra emelte tekintetét. Különleges példány. Albinnak igaza volt. Ezzel a pasassal karriert lehet csinálni. Micsoda ökrök ezek a kölykök. Országot vezetni – azt igen! Közben meg csupa kedvtelésből le akarták puffantani ezt a pasast, mintha azzal mindent elintéztek volna. Lobognak – de ő többre becsüli a parazsat, mint a lángot. Az kitart, ez ellobban. Parázsra van szüksége az országnak, nem lángokra. Lángok csak a kezdetnél kellenek, hogy izzani kezdjen a koksz. Aztán már nincs szükség rá. Most még igen. De irányítani kell azt a lobogást, okosan égő, ésszerűen égető, állandóan izzó parázzsá alakítani.

Ifjúkora jutott eszébe ismét s az, hogy ezek még nem tanul-

tak meg igazán gyűlölni és szeretni. Akármilyen furcsán hangzik, nem tanultak meg. A harcuk nem annyira gyűlöletből fakadt, mint inkább vagánykodásból. Még azzal sincsenek tisztában, hogy miért fogtak fegyvert, s mit kell szeretniök. A családjukat sem becsülik. Egyáltalán, tudják ezek, hogy mi a szeretet? Albin? Albin tudhatná, de még ő sem tudja. Szajkózza csupán. Azt képzeli a hülye, hogy az ő hátán visszakapaszkodhat. Meg fog lepődni a drágalátos csemete, hogy az apja még korántsem öregedett ki a játékból. Megtanulja szeretni – de nem szavakkal –, akkor majd polcra segíti. Szeretni! Egy hét alatt Fiumében tanult meg igazán szeretni, a tengerészkadét iskolában. Ezerkilencszázhatban került az intézetbe, és ahogy betette lábát, mindjárt az első este pókerezni hívta egy harmadéves, egy mágnásfiú. Ezerötszáz koronát veszített. Kivételesen hosszú haladékot kapott, mivel nem volt ismerős Fiumében, s csupán száz koronából állt az egész vagyona – egy hetet. Tehát postafordultáig.

A kínok hete volt az.

Hazulról nem kérhetett, apja szigorúan fogta, elvből nem adott pénzt a kezébe. Anyjának nem volt. Szereznie kellett vagy főbe lőni magát... Kártyázni tudott, és azt is tudta, hogy miért veszített. A pókerben sok a blöff – és ő nem tudott hazudni, minduntalan elpirult. Ellenfele a kártya fölött az ő arcát figyelte, s onnan tudta, milyen a lapjárás. Két napig nem volt sem eleven, sem holt. Akkor ismét beszállt. Nyert húsz koronát. Aztán a harmadik nap újra, megint a mágnásfiúval, s amikor partnere megkérdezte, tudja-e fedezni esetleges költségeit, végigmérte: „Feltételezem önről, részesült olyan nevelésben, hogy úriembernek tart..." A partner osztott. Kétezer korona tiszta haszonnal kelt föl az asztaltól. Megmenekült ő is, a család is a botránytól. Azóta nincs ember, aki az arcáról a lelkébe olvashatna. Ezt a fényűzést nem

engedte meg többé magának – még anyja kedvéért sem. Pedig tud szeretni. Azért ilyen. Okosan gyűlöl, hogy okosan szerethessen. A karrierjét is egészséges életelvének köszönhette. És ezért veszélyesek ezek a kölykök, akik most itt harcolnak. Ezek nem tudnak igazán szeretni, sem gyűlölni. Nem tudják, mit jelent becsülni az országot, áldozni a magyarságért, lemondani érte. Délibáb ez, csak úgy látszik, mintha tudnák. Nem Amerikában éltek tíz évig, itt nőttek fel. Ezeket már „demokratizálták". Türelem kell majd ide és erély, amíg betörnek. Meg a hit, hogy ez az ő akaratuk, ami az országban történik. Ha hisznek, akkor nincs hiba. Tíz évig tartott a vörös királyság. Mennyi idő alatt pihenik ki a fejek ezt a tíz évet? A kommün négy hónapja évekig gyűjtött. Új generáció kellene. Sürgősen.

Rettenetesen égett a gyomra.

Arrogáns alak ez az Albin. Szemtelen a végtelenségig. Pedig orvos a gazember. Tudja, mennyire árt apjának az izgalom. A gyomra majd kilyukad most is. Albin politikai kérdésekben képtelen az orra hegyénél tovább látni. Belerántotta őt ebbe a cirkuszba, amihez egyelőre semmi kedve sincs. Erőszakos és szemtelen, de azért jóvérű gyerek. Elment hazulról október huszonharmadikán reggel mint szülész-nőorvos – hazajött november elsején délután mint egy kétszáz főnyi szabadságharcos osztag parancsnoka. Evett, aludt rá egyet – és amikor visszatért, akkorra új parancsnokságot választottak – szakértőkből. Rendes emberek, és valóban jobban értenek a katonasághoz, mint Albin. A gyerek mégis presztizskérdést csinált az ügyből. Őszintén megvallva, az osztag vezetése jobb kezekbe került – viszont Albint kihagyni mégiscsak disznóság volt, mert ő kezdte szervezni a csoportot. Ez igaz. Sajnos, Albin szerencséjére és az ő szerencsétlenségére a politikai nyomozó részlegnek nem találtak szakértő vezetőt. Erre a kölyök nem beajánlotta őt, és a

távollétében kinevezteti?! Kellemetlen. Ma délután hazajött érte. Vitatkoztak egész este. Albin csupán a maga szemszögéből s pillanatnyi helyzetéből ítéli meg a dolgokat. Ilyen is volt mindég. Nem tudta megértetni vele, hogy tágabb keretben nézze az eseményeket. A világpolitika keretében. Ő már öreg róka, látott néhány bukfencet. A hülye kölyök négytagú küldöttség élén jön, és felkéri, foglalja el ezt a tisztet. Számítása egyébként bevált. Van diplomáciai érzék a bolondban. Egy ilyen kérelmet neki ma – egyszerűen lehetetlenség visszautasítani. Viszont jobban szeretett volna nem otthon tartózkodni. Ez a dolog még korántsem olyan tiszta, mint azt Albin hiszi. Próbálta magyarázni Albinnak. Fölösleges szófecsérlés. Csak fölizgatta magát. Albin hülye. Ő, Wiltschek Egon, doktor juris, volt kúriai bíró, a vitézi cím tulajdonosa, belekerült valamibe, amitől megfájdult a gyomra. Rossz jel. Pedig az elgondolása világos volt, és rendkívül racionális. „Te szamár vagy, Albin. Ha a prímás lova befut, a bookmaker nekem is fizet. Hogy képzeled? Majd visszakaparintja az egyház birtokát, és vízben hagyja az én rongyos háromszázamat? A nagyobb birtokok magántulajdonba vételéhez a kisebb földek visszaadásán keresztül vezet az út. A kicsinytől a nagyobbig – ez az életben a dialektika vonala. Magoltad az egyetemen, mégsem érted..." Albin fintorogva hallgatta, szeme szikrázott. „Csodálkozom magán, apám. Maga, aki a magyarság hű harcosának vallotta magát, büszke volt hazafiságára..." – mondta olyan kenetteljes hangon, hogy apja egy legyintéssel véget vetett a szónoklatnak: „Hülye, hát nem érted meg, hogy az ember csak akkor tegye le a garast, amikor véglegesen kialakult dolgokkal áll szemben? Mi végleges a jelenlegi helyzetben? Mi? Nagy Imre vagy Maléter? Király Béla, Mindszenty vagy Dudás? Döntsék el ők, hogy melyik lesz a végleges, attól majd hagyom megnyerni magam. Ismerem a dörgést, a korai lefekvés pon-

tosan olyan haszontalan, mint a késői. Ki kell választani a megfelelő időt..." – és tanáros mozdulattal, atyáskodva csavargatta fia kabátján a középső gombot. Albin vérvörös volt, sziszegett dühében: „Aki későn ül a húsosfazékhoz, annak csak csont jut." – „Aki pedig korán telepszik mellé, azzal kimeríttetik a levét, és más eszi a húst" – replikázott.

Ronda kölyök. A végtelenségig erőszakos. Fejébe csapta sapkáját, hangja remegett dühében: „Szóval közöljem a parancsnoksággal, hogy vitéz doktor Wiltschek Egon egyelőre nem óhajtja kompromittálni magát a magyar szabadság ügye mellett?" Nézte a fiát, és a gyomra reszketni kezdett idegességében: „Ökör vagy, édes Albin. E pillanatban igazán sajnálom, hogy bekunyoráltalak az egyetemre s aztán, hogy kijártam a diplomádat. Egy egész hónapot szaladgáltam tavaly az érdekedben. Diplomás lettél. Diplomás ökör. Ezt a megbízatást lehetetlen visszautasítani. Elfogadom. De, és ezt hidd el, ostobaság volt, hogy felajánltattad nekem a szóban forgó állást. Ne beszéljünk többet erről..."

Együtt jöttek el hazulról, és egész úton az forgott a fejében, mennyivel jobb azoknak az embereknek, akik kiadják a mérgüket. Ötperces veszekedés, aztán mintha semmi sem történt volna. Neki meg mindjárt a gyomrát szaggatja az idegesség. Nem beszéltek az utcán, csak Albin szólalt meg nagy sokára, kissé túlságosan hangoskodó vidámsággal: „Nem is mondtam még, előre vitatkoznak rajta, milyen rendfokozattal reaktiváljanak, ugyanis nem tudják eldönteni, hogy minek felel meg a korvetthadnagyi rangod."

Ajkát biggyesztette, nem válaszolt.

Ez a Hűbele Balázs már ezt is felvetette. Keresztülgázol minden elképzelésén. Rang. Ostoba. Ha őrnagyi csillagot adnak, akkor is rosszul járt. Őrnagy – az smafu. Korvetthadnagy – ennek legalább hangzása van. Patinája. Mire becsülnek egy őrnagyot? Valami más lesz az, amire ő ki akar

lyukadni. Más, ezt azonban nem köti Albin orrára. Gyors, fürkésző pillantást vetett a fiára, mint a kártyás, aki fél, hogy a lapjaiba látnak. Albin hülye ehhez.

A gyomra égett. A keksz ropogott a foga között, és a szájpadlása alá csúszott, pépes csomó egyre nőtt. Reménytelen eset. Az istennek sem tudja kipiszkálni a nyelvével.

Tulajdonképpen büszke lehet Albinra. Sajnos, örökölte az ő fiatalkori meggondolatlanságát. De hát az ember nem születik vénnek, időbe telik, amíg benő a feje lágya. Ő már megfizette a tandíjat az életnek, és ez az Albin nem akar tanulni belőle. Ostoba, hiába. Egy kihallgatás jutott eszébe. Horthy Miklós már fővezér volt, a Nemzeti Hadsereg főparancsnoka, és ő teljes díszben csörtetett be hozzá. „Mein lieber Korvetten-Leutenant..." – szólította kedvesen duruzsolva a legfőbb hadúr. Úgy állt ott, mint akit hájjal kenegetnek. Ez volt a nagy pillanat. A karrier pillanata. Igen, akárha most mondaná, annyira jól hallja azt a hangot. „Mein lieber Korvetten-Leutenant..." – és akkor a joviális hanglejtés kedélyeskedő sajnálkozással vegyes nyájassággal közölte, más pályát kell választania. „Wissen sie, dieser Horovitz..." – és akkor mindent megértett. Korán tette le a garast. Át kellett mennie a bírói pályára. Igen, az a siófoki eset, amibe annak a hülye amerikainak bele kellett botlania. Valami terrorfiút vallattak. Suttyó parasztsihedert. Átkozódott a csibész, nem volt hajlandó köpni, pedig istenesen megdolgozták. Rettenetesen felbőszítette a taknyos. Egyik tiszttársa bajonettel ötágú csillagot hasított a melle bőrébe. Hagyta, hadd szórakozzanak, aztán elvette a bajonettet, s a lapjával kezdte pofozni a fickót. És akkor megjelent Horovitz. Nem vette észre az ezredest, csak amikor már a háta mögött állt. Baj lesz belőle – sejtette. Az ántánt küldte Horovitzot, hogy nézzen körül, s oszlassa el a Nyugaton kóválygó rémhíreket a magyarországi fehérterrorról. „Apá-

mat, anyámat meggyilkolta ez a disznó..." – hörögte Horovitznak. Úgy látszott, elsimul az ügy. Tévedett. Az amerikai ugyan nyilvános botrányt nem csapott, de másfél, két hónap múltán hívatta a sorhajókapitány: „Mein lieber Korvetten-Leutenant..." Albin, sajnos, nem óhajt más kárán tanulni. Akik korán kompromittálják magukat egy rendszer mellett, azokat később sajnálattal, de mellőzik. Nem szalonképesek. Már nem is emlékezett rá, hány miniszterelnököt evett meg a bársonyszék, amíg egy Bethlen gróf hajlandónak mutatkozott beleülni. Vagy fél tucatot, akik mind a szemetet takarították, s köszönettel félretették őket, mivel közben szennyes lett a kezük.

A két kölyök vedelte a rumot s pusmogtak.

Az idősebbik még valahogy elviselhető, de az a taknyos! Azt nehéz lesz betörni. Sokat ivott magába a vörös szellemből, és fütyül a tekintélyekre. Rá is. Pedig kell a tekintélytisztelet, anélkül nem lehet kormányozni. Szajhák után eszi a fene őket. Persze, őt nem érdekli a dolog, menjenek, ha jólesik – de ne szolgálatban. Ez politikai munka, ide ész kell és jó idegek.

– Hazavágom... – hallotta a kisebbik, italtól rekedtes hangját. Csak fél szemmel pislogott rá. Nyugodt mozdulattal elővette a revolverét, és letette az asztalra. „Éretlen tacskók" – gondolta, és érezte, hogy a gyomra ismét remegni kezd.

– Aki megöl egy foglyot, anélkül, hogy kiszedte volna belőle, amit tud, vétkezik hazája ellen, és ezért a vétekért meghal... – vigyázott, hogy idegességét ne vegyék észre a hangján. – Bármilyen derék bajtárs különben, mégis meghal...

A fal mellett csend lett.

A kicsi pislogott, és újra ivott. Arca majd kicsattant az ital tüzétől.

Rövidlátó, hülye parancsnokok futkároznak még! Valami százados. Az osztotta be a keze alá ezt a két kölyköt. Tanítsa ki őket – nyomozónak. De hát mire használja őket?! Sövölvények, hogy értenék meg a vallatás lélektanát: néha célra vezetőbb az az időszak, amikor a nyomozó nem csinál semmit, mint amikor tízezer keresztkérdést szegez a gyanúsítottnak. Fogdmegnek valók vagy silbakoknak – de nyomozni!? Micsoda ötlet! Ide lehiggadt ember kell. „Ők szívből gyűlölik a múltat – így az osztagparancsnok –, mindent megtesznek a régi világ ellen." Igen, ez igaz. De azért bármilyen paradox, mégis a régi világban születtek, s annak szellemében küzdenek ellene. Az volt a szellemi apjukanyjuk. Nekilódultak lerombolni. Rombolni könnyű. Most azonban építeni kell már. Igen, építeni. Ésszel, okosan – és ezt nem tudják. Mindenesetre helyesebb volt őket itt tartania őrszolgálatban, mint a vagányokat. Azokra most nincs szüksége, töltsék az idejüket másutt, ne ártsák bele magukat az ő üzletébe. Gyorsan, alaposan kell dolgoznia, végezni az egésszel, mielőtt a vagányok társasága észbe kap, és jelentkezik a koncért. Ez a pasas itt a karrier. Itt lóg az orra előtt, mégsem könnyű elérni. Itt lóg, és nem szabad meghalnia. Nem, a világért sem. Doktor Wiltschek Egon nem engedheti meg magának a fényűzést, hogy ez a vénember meghaljon. Ismeri a fajtáját, keményfejű, makacs. Majdhogy lehetetlen megtörni. De meg fog törni. Beszélni fog.

Fogára harapott s összeszorította.

Beszélnie kell.

Albin bármilyen jó fiú is ezzel a pozícióval – neki ez már nem felel meg. Nálánál fiatalabbaknak való ez. A két kölyök csak hadd higgye: nevekre van szükségük, és ez a vénség sok nevet tud. Higgyék. Albin is megeheti ezt a maszlagot, a többivel együtt. Kis naiv társaság. Nevek? – és enyhe mosoly húzódott arcára. Itt függ előtte a karrier. Pénz, sok pénz,

valutában. Ezeknek fogalmuk nincs róla, hogy milyen kincset fogtak, és eresztettek ki a markukból, tettek le a kezébe.

Neki nincs szüksége ávósok címeire, amiket más módon is megtudhatnak. Nem kellenek a nevek. Illetőleg nagyon is kellenek, de nem azoké, akiket amúgy is agyonvernek.

A negyvenötös idők jutottak eszébe. A Bérc utcában laktak – három szoba hallos, kis villa. Nem volt úrhatnám, utálta többnek mutatni magát, mint amennyi. Nem akart nagyobb házat vinni. Ennyi szükséges volt, ennél több nem kellett. Májusban tért haza Nyugatról. Ott találta családját a romok között. Ép tégla nem maradt a villából, ízzé-porrá zúzta az ostrom. Borzasztó volt azt látni. A lánya beleőrült, idegroncs lett, esztendőre rá meg is halt. Albin bőgött és tombolt, amikor meglátta: „Papa, papa, éhes vagyok..." – a csontjai zörögtek, olyan sovány volt. „Megjött" – állapította meg a felesége, és Albint korholta, hallgasson, nem kell kikiabálni, hogy már a semminél tartanak... Akkor megfordult a fejében, Nyugatra kellene menni. A ház rommá lett. A birtokot elvitte a földreform. Mihez kezdjen itthon? Megkereste barátait. „Ne hamarkodd el... Ostobaság..." Eleinte úgy látszott, valóban az. Nagy Ferenc mint ellenállónak visszaadta kétszáz holdját. Kitüntették. Beválasztották ide-oda, amoda. Volt ok rá. Nem önszántából távozott a németekkel. Negyvenhároman a Rongyos Gárdában nem tudta ölbe tett kézzel nézni, hogy a senkiháziak elözönlik, valósággal megszállják az ország valamirevaló pozícióit. Nyálas szájú sihederek, zavaros fejű kóklerek, botrányhősök, szélhámosok tolakodtak elő a közéletbe, élükön Szálasival. Önérzete, minden porcikája tiltakozott ellenük, szent meggyőződése volt, hogy Magyarország nemzetfenntartó erői nem ez a csatornatöltelék. Tiltakozott, ágált – aztán elérkezett negyvennégy, a nyilasok markukba kaparintották a hatalmat. Őt letartóztatták, elhurcolták az országból. Bécs mel-

lett szabadult a fogságból. Milyen a sors! Szovjet katonák szedték le a bilincset a kezéről. Átkozta Horthyt, ostobának tartotta, amiért negyvennégyben elrontotta a dolgokat. Mártírt kellett volna csinálnia magából, akkor őszön, a németekkel való szembefordulás életben maradt mártírját. Ehelyett hülye bohóc szerepét játszotta. Pedig de másként alakulhattak volna dolgok, ha ő kormányzóképes marad az angolszászok szemében. Az a könyörtelen erély kellett volna ide negyvenöt után, ami tizenkilencben. Az – és Horthynak nem voltak skrupulusai, sem álhumanista illúziói. Sajnos, megöregedett. A szenilitás végzetes a politikában. Horthy nem tudott jönni – jöttek a vörösök, s az ő szépen induló karrierjének lassacskán befellegzett. A földet ismét elvették, újonnan szerzett, ízlésesen berendezett lakását is. Kitelepítették. Szerencsére Albint nem, egy diákinternátusban lakott, őt elkerülte az apja sorsa. De neki mennie kellett, alig néhány hónapja költözhetett vissza Budapestre feleségével. Nem szívesen, de kénytelen volt fia vendégszeretetét igénybe venni. Ennyi áldozatot Albin is hozhat őérte.

Most majd megváltozik minden. Remélhetőleg. Hacsak Moszkva be nem avatkozik. Mindenesetre Nyugat felől már húzódnak haza az ország hivatott vezetői. Neki nevekre van szüksége. Nevekre, amelyekért Nyugaton éppúgy aranynyal fizetnek, mint itthon – ha itthon sikerül nyeregbe lendülni. Nevekre – akik az árulást jelentik. Nevekre – akik az emigrációból Kelet ügynökeivé lettek.

Itt függ előtte a karrier. Arany és pénz. Nem kicsi és nem kevés. Himbálódzik a kötélen.

Hülye itt mind, nem látják az értékét.

Neki nincs szüksége akármiféle közönséges nevekre, ávóscímekre.

A szovjet elhárítás emberei – az kell. Kurta nevek. A beépítetteké. Azok a nevek – több arany, mint amennyit ez a

girhes nyom. Ez igen, ez cikk. Ezért megvesznének az „amik", a gatyájukat odaadnák érte...

Csak meg kell szólaltani ezt a vénséget.

A fregoli csigája nyikorgott.

A viaszosvászon terítőt nézte, felvette a revolvert, zsebébe dugta. Most mintha nyögött volna? Borzalom ez a két kölyök... nem lehet hallani a zsivajuktól...

Szemét lassan fordította a foglya felé.

Kekszet halászott ki a nadrágzsebébe rejtett zacskóból. Szájába dugta.

– Fiacskám, adj vizet – komótosan felemelkedett ültéből, a bögrét elvette az imbolygó szürke kalapostól. „Tökrészeg – gondolta. – Még beledurrant a fogolyba..." – Órájára pillantott, s azt fontolgatta, vajon Albin eléggé belemelegedhetett-e már magánügyei intézésébe. Talán. Mindenesetre utánameneszti ezt a tacskót. Legalább egy ideig nem lábatlankodik itt.

– Eredj a pihenőbe, gyerekem. A doktort keresd, tudod, melyiket? A Wiltschek doktort. Küldd hozzám. Hívatom.

Öcsi vihogva robogott ki az ajtón – tudta, mi van a pihenőben. Ő pedig ismét az óráját nézte. Ez a kölyök el fog aludni valamelyik nő ölében. De akkor megkeserüli. Hiába, ez az egyetlen mód, letörni a tacskók szarvát. Albint, Öcsit egyaránt megtanítja kesztyűbe dudálni. Azt ő garantálja. Remélhetőleg jó lecke lesz a többi számára is. Megrendezi és végigjátssza ezt a kis cirkuszt, és megköveteli, hogy Albin jó képet vágjon hozzá, sőt hálás is legyen érte. Az lesz, nem tehet mást. Holnap, amint Albinka felébred, sürgősen le fogja fújni az újságíró patrónusa manőverét. Végeredményben sajnálta fiát, azonban mégis ez az ostoba kényszeríti bele a dologba. Jellemző rá. Akarata ellenére beszerzi ebbe a társaságba, alfőnöknek, s közben elkezdi fúrni az „újsütetű" parancsnokokat. Ökör. Ebből a tésztából nem eszik.

Ha most Albinnak s a hozzá hasonló helyzetben lévőknek sikerül mártírrá koszorúztatniok magukat, akkor leváltják az új szakértőket, s a régi parancsnokok ülnek a polcra, az elsők, akik elkezdték a harcot. Majd épp ő fogja hagyni kidobni magát. Leváltás – ezekben a napokban: rossz passzus az az új rendben. Abból a kalamajkából nehéz tisztára mosakodni. Majd elválik, mi marad Albin pozíció-ábrándjaiból. „Meglátjuk..." Albin vitte bele a táncba, most már végigtáncolja a menetet. Lekérés nincs. Persze, Albin elintézése mellékes szál, arra az esetre, ha sikerül, és az ügy diadala véglegesnek mondható. A fődolog ez itt. Ez biztos üzlet.

A fogoly elé lépett:

– Nem akarsz beszélni? Hallod, csekista?! Beszélj, levétetlek, és utána elengedünk. Gondold meg... Beszélj...

A vizet vékony sugárban csorgatta előtte.

A fogoly szeme kinyílt, pupillája megtágult, meredten bámult a vízre, aztán ahogy elfogyott a sugár, a szeme ismét lecsukódott.

– Beszélj, csekista! Nem lesz bántódásod. Hazamehetsz...

A kötél lassan imbolygott.

A fogoly nem felelt.

Akkor Wiltschek visszament a székére, és leülve még egyszer biztatta:

– Beszélj... Egy ujjal sem nyúlunk hozzád... Inni kapsz. Megszabadulsz a kíntól – ahogy beszélt, előredőlt, és az emberre nézett, valósággal szuggerálta: – Csak annyit mondj, „igen" – és levétetlek... Soha senki meg nem tudja, hogy beszéltél, csak én tudom, és én el nem árulom. Levétetlek... Hazamehetsz. Beszélj...

A fregoli csigája nyikorgott.

A fogoly hallgatott.

4

Ifjú Burai János feje a vállára billent. A ceruza kipottyant kezéből, végigzörgött az asztalt borító üveglapon.

Csak az olvasólámpa világított. Zöldzománcos buráját majd az üvegig lehajtotta – az erős világítás zavarta munka közben. A hosszúkás fényfolt valósággal izzott a kéziratpapír fehérjéről a félhomályba.

A ceruza a parkettán koppant.

A hangra felriadt. Álmos-bódult szemmel pislogott.

„Muszáj írni..." – gondolta. Lassan kinyújtotta karját, a feketéscsésze után. A kávé keserű volt. Nem szerette édesen, mondván, hogy ízesíteni a löttyöt kell, a kávét azonban kár elrontani. Élvezettel szürcsölgette, forgatta szájában az apró kortyokat, megrágta, mint kóstolóemberek az ismeretlen bort, csak azután engedte le a torkán. Csettintett. Még jobb, hogy kihűlt. Jobb az aromája.

Harákolt és tenyerével az előtte fekvő rendetlen papírpaksamétára ütögetett. Hová az ördögbe lett az a ceruza!? Káromkodott. „Az istenit a jámbor pofájuknak, megfújták" – dohogott. Nem szerette a golyóstollat, mert valami vagy ceruza legyen, vagy toll, de átmenet a kettő között ne. Szép ceruza volt. Különleges. Nájlontestű és Parker-rendszerű. Bécsből hozta. Ez a sok mihaszna mind csodájára járt. Melyik csaklizhatta meg vajon és főleg mikor? Homlo-

kát ráncolva, gondosan megtapogatta zsebeit, aztán felhúzta lábát, a szék alá kukucskált, hátha oda ejtette. Sehol. „Hogy törne le" – morogta, s értette annak a kezére, akinek a foga a ceruzájára vásott. Nehézkesen felállt. A bőr viszketett a nyakán, ahol a zubbony durva posztója hozzáért. Kézfejével hosszan dörzsölgette. Borostás állának tüskéi, mint valami sikálókefe cirokszálai, szurkálták a kezét. Pállott-piszkosnak érezte arcát.

„Jó lenne mosdani" – és átvillant agyán, hogy illene megborotválkozni.

Lassan kijött az íróasztal mellől. Hunyorított szemmel kutatta a padlót. „Hátha leesett – reménykedett, s úgy érezte, reménytelenül bízik ebben a lehetőségben. – Túlságosan ismerem a társaságot" – szuszogott. Ahogy megpillantotta írószerszámát, hirtelen kapott utána, dereka is beléroppant. Sziszegett.

A ceruza mellől sötét folt gurult eszeveszett gyorsasággal a fal felé.

Kimeredt szemmel dermedt rá.

– Az anyád . . . – és meglódult. Lendülete a falnak sodorta, csizmájával toppantott rá, de a feketeség elfordult, amint a lábát emelte, beillant a szobát szegélyező, vékonyka léc hasadékába.

Nyál gyülemlett a szájába. Undorodva nyelte, s mohón belekortyolt a kávéba, valahogy lemosni azt a rossz ízt. Dühödten felmarkolt egy kefelevonatot, és összegyűrve bevágta a papírkosárba. Tegnap este az asztalon felejtette. Reggelig szinte olvashatatlanná mászkálták rajta a festéket. Annyi a sváb, hogy azon sem csodálkozott volna, ha egyszer elhúznák ezt a rozzant épületet, nyomdástól, szerkesztőségestől. Dögök. Utálat még csak gondolni is rájuk. Legalább addig maradnának a lyukaikban, amíg a lámpa ég. Fütyülnek rá.

Finnyáskodó fintorral szemlélte, hová lép. Lábujjhegyre magasodott. Bizonyos volt benne, rosszullét fogná el, ha szétroppanna egy a talpa alatt. Végre a falnál kinyújtotta kezét, s ujja hegyével felpöccintette a falikapcsolót.

Éles fény ömlött szét a szobában.

Megriadt állatok dermedtek mozdulatlanná a parkettán.

– Huh – borzongott, páros lábbal szökdécselt néhányszor. A bogarak a zuhogásra szerteszét szaladtak.

Kitárta az ablakot.

Füstszagú hideg áramlott be.

A nyomda gépei halkan duruzsoltak.

Jóleső, mély szippantásokkal szívta be a levegőt.

Utálatos ez a rengeteg féreg. Neki mindig a börtöncella bogarait juttatja eszébe, s hányinger környékezi, ha rá gondol. Itt viccelnek rajta, hogy az öreg Légrády a nyomdagépekkel együtt telepítette ide őket. A hülye fűtési rendszer is az oka. Egyik szoba jégverem, a másikban télen is csak nyitott ablak mellett képes dolgozni az ember. Persze hogy ott aztán valósággal eldorádót csinálnak a rohadtaknak azzal a szörnyű meleggel. De a svábok még hagyján. Délután külföldi újságírók látogatták meg. Behozta egyik riportalanyát, egy gyereket. Gyerek!? Hős! A srác egymaga vagy tucatnyi oroszt intézett el. Pompás mesterlövő. Remek kölyök. Na, elég az hozzá, a búcsúzkodásnál közli, hogy rájött a szükség. Megmutatta neki a mellékhelyiséget. Az újságírók ott lebzseltek a benyílóban, megígérték a gyereknek, hogy kocsival visszaviszik a csoportjához, mert akarnak beszélni a parancsnokával is. Vártak. Vérfagyasztó sikoly. Az ajtó felpattant, patkány iramodott ki rajta, elcikázott a lábak között. Egyik újságírónő elájult. A gyerek letolt nadrággal állt a mellékhelyiség küszöbén. Néhányan a patkányt kergették. A hős a fenekét fogta. Bömbölt, mint a sakál. A géppisztoly jobbra-balra himbálódzott a nyakában. A patkány szisze-

gett-fújt, végül megunva a hajcihőt, visszarugaszkodott oda, ahonnan előkerült: megtalálta a helyére vezető utat. A gyerek ordított, és fogta a vérző ülepét. Az újságírónő arcába vizet locsoltak. Szerencsére kéznél volt a nyomdai orvos. Egy pofon az újságírónőnek, egy veszettség elleni oltás a srácnak – és mindketten azonnal észhez tértek.

Vakaródznia kellett, olyan ideges lett, ahogy mindez eszébe jutott. Tetejébe, ahogy az újságírók elmentek, – iramodtak azok, legalább úgy, mint a patkány visszafelé – bekopogott hozzá a nyomda forradalmi bizottságának elnöke. Vele jött a szerkesztő is. A nyomdász felelősségre vonta, hogy miért nem tetszik néki az üzem új elnevezése: „Október 23. nyomda." Szemtelen volt a pasas: „Úgy tudom, amikor »Vörös Csillag«-ra keresztelték a Légrády-nyomdát, nem tiltakozott senki... Mostanság jócskán eljött az ideje, hogy a szerkesztőségek megtisztítsák soraikat a visszahúzó elemektől. Mi ezt nem kérjük, csupán figyelembe vesszük a lap készítésénél... Ezt közöltem a szerkesztő úrral, az ő kívánsága volt, hogy mondjam el magának is. Nem árulunk zsákban macskát..."

Na, ez volt az utolsó csepp a pohárban. Amikor a pasas befejezte, elébe toppant:

– Ennyi az egész?! Több mondanivalója nincs? Hát ide figyeljen, öregem, hogy maga miért nem emelt szót a nyomda vörös csillagosítása ellen, azt nem tudom. Én azért hallgattam, mert sittre vágtak. Maga pofázhatott volna, az én számat azonban befogták. A forradalom napjáról – érti? –, a magyar történelem egyik legszentebb dátumáról – mert hogy az, ebben, úgy gondolom, egyet értünk –, erről elnevezni ezt a kócerájt, ahol patkányok ugrálnak az ember ölébe a klozettből, ahol nem lehet az asztalon hagyni egy rongyos kefelevonatot, mert a svábjaik lemászkálják a festéket róla,

ugyebár – és széles gesztussal meghajolt a pasi előtt – mégiscsak túlzás!? Ugyebár?

A pasas dadogott. A szerkesztő pedig készségesen elmagyarázta, mi történt az újságírókkal meg a gyerekkel, hogy láthatja az elnök úr, szó sincs elvi nézeteltérésről, csupán arra kéri a forradalmi bizottságot, mielőbb kövessenek el mindent, hogy a régi rend eme csúf örökségét eltüntessék...

A pasas erre dohogva megnyugodott, és elhordta az irháját. A szerkesztő pedig nekiesett, hogy bolond, elrontja a lap renoméját, apolitikus módon játszadozik dolgokkal, mint egy vásott kölyök:

– Azt hiszed, én mindent helyeslek? De okosan kell felvetni a kérdéseket. Ebből a tűzből akkora láng lett, hogy megperzselheti azokat is, akik szították. Nézd csak, olyan idők járnak, amikor lehetetlen szembeszállni a tömegek akaratával. Próbáltál volna tiltakozni Asztalos, Papp vagy akár Mező Imre meglincselése ellen. Téged is agyonvertek volna. Meg kell várni, amíg a tömeg kitombolja magát az ávósgyűlöletben, aztán felvetheted, hogy emberek, jobb ezt bírósági úton elintézni, mert a törvényesség lábbal tiprása intervenciót szülhet. Ha így veted fel, akkor értenek belőle még a legvadabb ávóshajszolók is. Éppen az orosz intervenció után sóvárognak! Meg egy púp után a hátukra! De amíg nem produkáltak atrocitásokat, ameddig az emberek tömegének szíve nem esett meg néhány föllógatott sztálinista árváján, addig hallgatni kell erről. Hát hogy képzeled? Azt gajdolod nekik, hogy kíméljék az ellenségeiket?! Abban a pillanatban téged is ebbe a kategóriába sorolnak... Különben is a sztálinizmus a fő veszély. Most már, hogy szétvertük őket, miért ne legyünk humanisták? Mibe kerül az? Amíg a tömeg azt akarja, hogy hecceljük, tessék. Ha mindezt lovagiasan óhajtja, abban segítünk. Észnél légy, öregfiú! A lap

most nem kap szubvenciót, a maga rentabilitásából kell megélnie, tehát népszerűnek kell lennünk. Sok tiszt szívbajt kap a gondolattól, hogy véletlenül ávósként agyonverik, mert ez előfordult néhány esetben? Nos, ekkor felvethetjük, hogy törvényes úton, bíróság előtt történjék a leszámolás, ne helyben-nyomban akasszanak... Azt kell fújni, amit a lap olvasói várnak tőlünk.

– A tömegek nevelése... – vetette közbe, de a szerkesztő leintette.

– Duma ez, öregem, süket duma. Ha elvont ideálok után szaladsz, nem marad olvasód. A tömegnek mindent beadhatsz. Gyerek az, elhitetheted vele, hogy az öreganyja a nyakára óhajtja tenni a hurkot, és agyonveri azt is, ha belelovalod. Hogy lehetsz ilyen naiv? Te tapasztalt ember vagy... A lényeg: mindig fölül maradni. Nem az a jó politikus, aki megbukik, mert szilárdan és hősiesen kitart a szándéka, céljai mellett. Á... Az a jó politikus, aki sohasem bukik meg. Mit ért Rákosinak vagy Gerőnek, hogy kitartott a nézetei mellett? Dolgozz, öregem, és nézd az életet kicsit a praktikus oldaláról is... – apáskodó mozdulattal megveregette a vállát, és magára hagyta.

A friss levegő valamelyest felüdítette.

A fene vinné az egész patkányhistóriát. Itt áll a felvett anyaggal, és fabatkát sem ér a munkája. Elpazarolt rá vagy négy órát. Csak nem írhat hőssé valakit, akiről aztán majd fél Pest elhumorizálja, hogy hogyan nyivákolt géppisztollyal a nyakában a vécé küszöbén. Legalább ne festett volna olyan hülyén a letolt nadrágjával!

Nem annyira kárba veszett idejét sajnálta, sokkal inkább magának a riportnak az anyagát. Az újságok telis-teli vannak ezeknek a gyerkőcöknek a hőstetteivel. Karcolatok, édeskés tudósítások, szívbemarkolóan érzelgős nyáladzások – nem is lap, amelyik nem tálal tucatszám effajta szen-

zációkat. Hiába, ez a sláger. Valamelyik utcasarkon eldördül egy lövés, holnap hatféle műfajban adják hírül, hogy az ifjú szabadságharcos egymaga négy harckocsit lőtt ki. Ha alaposan összeszámolná, az oroszok összesen kevesebb páncélost irányítottak Pestre, mint amennyinek a megsemmisítéséről most ódákat zengedeznek. Hát csak irkáljanak, ez növeli a harci kedvet. Azonban ez a srác, ez igen. Ez alkalmas alany lett volna, hogy áttörje a sablonriportok áradatát, és olyan problémát fektessen bonckés alá, amely elgondolkoztatja az olvasókat. Erről a fiúról írni – de úgy, hogy a riport középpontjába, központi figurának mégsem őt állította volna, hanem a csoport vezetőjét. Délelőtt váltott vele néhány szót, de a kurta beszélgetésből is minden tisztázódott, és világossá vált. Fiatal orvos az illető. Október huszonharmadikán fegyvert fogott, nemcsak harcolt a diktatúra ellen, de szervezte, irányította is a harcot. Két nappal ezelőtt hazament megtisztálkodni, aludni egy keveset vetett ágyban, s arra tért vissza, hogy elcsapták. Távollétében mást választottak a csoport parancsnokául.

Keserű rángás futott át az arcán. Az ablak kilincsébe kapaszkodott, halántékát a deszkához támasztotta, keskenyre szomorodott szemmel bámult az éjszaka sötétjébe. Tegnap óta ez a hatodik ilyen eset, amiről hallott. Az élet sorozatban gyárt konfliktusokat. Kitűnő káderek nőttek fel a harc néhány napja alatt. Karakán parancsnokokká lettek. Ez természetes, az értelmiség könnyen tanul. Most, a harc után, a vérrel szerzett pozíciókat ütik le a kezéről. Tragédia, mert azok a valóságos hatalom pozíciói. A kormány csak árnyék. Bólogató testület. De a szabadságharcos csoportok – azok valóban urak a portájukon. Ez az orvos kibökte, nem tartják elengedőnek a szakértelmét. Valóban, egy régi tiszt, aki részt vett a Szovjet elleni háborúban, az nagyobb harci tapasztalatokkal rendelkezik. Ismeri az ellenséget. Ezt a sze-

rencsétlen flótást a saját szaván fogták meg. Harcolt, hogy ne származás, pártállás, de szaktudás alapján ítéljék meg az emberek alkalmasságát mindenféle vezető pozícióra.

Fejét vakarta. Két hete mosott hajat, s az ujja csupa zsíros lett a korpától. Undorodva törölte zsebkendőjébe a kezét.

A régi tiszteknek vitán felül nagyobb a szakértelmük. Egymásnak adják a kilincset. Jó szándékkal jönnek, segíteni akarnak a forradalomnak. Mégis, azok is, egy diktatúra hordozói voltak. Félő, hogy maguk felé húzzák az ország szekerét. Más diktatúra, mint a Rákosi-féle, de diktatúra, s abból elege volt már a népnek.

Megrázta fejét. A nemzet harci egységét bontani ezekben a sorsdöntő napokban több, mint vétek. Bűn. Szükség van minden fegyverforgató kézre. Viszont a tényleges uralmi pozíciók egyre-másra kicsúsznak az értelmiség kezéből, és még jó, ha csupán régi tisztek, tehát a bukott rezsim politikai üldözöttjei kezébe kerülnek, nem pedig az Isten tudja, honnan előtolakodott, nagyhangú, túlkapásokra hajlamos népség kezdi a fegyveres hatalom gyakorlását.

Demokrácia kellene. Igazi demokrácia.

Ezért lett volna téma ez a kölyök.

Nagyott ásított, s közben elnyomott egy káromkodást:

„Micsoda hülyeség! Az a nyavalyás patkány találhatott volna jobb szórakozást..."

– Készen vagy, Jancsikám?

Kellemetlen mozdulattal fordult el az ablaktól. A szerkesztő keskeny rést nyitott az ajtón, a kilincsre támaszkodott, csak fejét dugta be a nyíláson. Nagyra nyúlt, keskeny orrának árnyéka élesen rajzolódott ki az ajtófélfa fehér olajfestékén.

– Rossebet... – morogta kedvetlenül. – Gondolkodom. Hagyj békén...

– Ne hülyéskedj, öregem... – a szerkesztő elengedte a

kilincset, combjával dobta meg az ajtót, hogy sarkig tárult. Karját lógázva, ruganyos léptekkel sietett az íróasztalhoz. Széles gesztussal tenyerelt az üveglapon heverő papírpaksamétára, csuklójának egyetlen mozdulatával maga felé fordította az egészet. Felsőtestét kissé megemelve, a papírcsomó fölé könyökölt, állát kétoldalt öklére ültette, lábát messze hátranyújtotta. „Főcím: Rejtély a Parlamentben, alcím: Megszökött vagy elrabolták, második alcím: Hol az államminiszter?... – fennen olvasta, kínos gondossággal hangsúlyozva szavait. – Petit kurzív. Nem, higgye el, színét sem láttuk. Miért hazudnék? Fogalmam sincs róla, hol található..." – elhallgatott, rövid ideig nézte a kéziratpapírt, s közben cipője orrával kapálni kezdte a parkettet. „Az rendben van, hogy előre tipografizálod ezt a vacakot, de mikorra lesz meg? Ez a holnapi lap szenzációja! Megőrültél, öregem? Ess neki, csináld meg, hadd szórjam le a nyomdába... Utána gondolkozhatsz, amennyit akarsz, de a helyedben inkább aludnék egy napot..."

Az újságíró válasz helyett lassan sétálni kezdett a szobában. Szeme sarkából gyors, lapos pillantásokat vetett a szerkesztő cipőjére. A halk kopácsolás idegesítette, s legszívesebben elküldte volna a fenébe. Különben sem szerette ezt az embert. Sem őt, sem a cipőjét. Szép, fényes-barna borjúbox, vastag, fehér, nyersgumi talppal. Fűző helyett széles csat szorította lábára. Finnországban vásárolta ezt a cipőt. Itthon többen szemére vetették, hogy civilben jampec módon öltözködik. Fölényes legyintéssel utasított vissza minden vádat: „Leningrádban vettem, a Nyevszkij Proszpekten, és ha ott nem a külsőből ítélik meg az ember jampecságát, akkor gondolom, ebben példát vehetünk róluk..." De a cipőben ott ékeskedett egy finn gyár címkéje. Valamelyik nap vita közben körbeadta, hadd nézzék, milyen furfang kellett ahhoz, hogy Rákosi és Gerő idejében ne szólják

le az ember lábáról, ha egy rendesebb darabot húz rá, történetesen akkor se, ha az véletlenül nem az élenjáró szovjet, cseh, magyar – satöbbi ipar terméke.

A szerkesztő körülményesen fölegyenesedett az asztalról. Megfordult, fenekét az asztal széléhez támasztotta:

– Ne szúrj ki velem, édes Jancsikám... Ez a lyuk van a lapban. Most kezdesz gatyázni vele, éjfélkor? Egy-kettő, lekened, aztán gyerünk. Hazaviszlek autón... Ezt meg kell írni, enélkül nem jelenhetünk meg... Hát nem érted? Ez egy akkora leleplezés, amit valamennyi nyugati lap átvesz majd... Befutottál vele...

– Az a srác izgat... – morgott az újságíró, és száját csücsörítve bólogatott hozzá. – Az a srác...

A szerkesztő hozzálépett, félkarjával átölelte:

– Jancsikám, édes Jancsikám, javíthatatlan idealista vagy. Hát most egész őszintén, én örülök, hogy az a dög elette előled azt a témát. Hallgass rám. Gondolkodj kicsit praktikusan. Mi az istennek akarsz belekeveredni ebbe a slamasztikába? Még nem tudni, hogy lesz, mint lesz... A magad érdekében mondom. No nézd, most az a világ van, amikor mindenki beváltja a váltóit. Akin Rákosiék alatt jobban csattant az ostor, világos, az többet kér. Sokan vagytok, akiken jókorát csattant, de azért ebben is vannak fokozatok. Távol áll tőlem, hogy megsértselek, de akit kezdettől fogva ütöttek, az úgy érzi, nagyobb darab napsugár jár neki az új életből. És ebben van valami igazság. Az ilyenek személye élő biztosíték, hogy nem fognak lepaktálni a moszkovitákkal... Evidens? A Háemben ma is akad néhány ember, aki szeretné bebizonyítani, hogy elég a forradalom vívmányaiból. De ki tudja, hol áll meg ez a folyamat. Jó neked, ha belérúgsz a másikba, akit éppúgy vagy még jobban megtéptek, akár téged? – kedélyeskedve az újságíró homlokához ütögette a fejét. – Használd az eszed, Jancsikám, itt ma minden forr,

minden kavarog... és most ülj neki a cikknek, ahogy szoktad. Legfőbb erényed a gyorsaság. Küldök be kávét, csak ess neki... A neved fölülre szedetem... – erős szorítással magához ölelte az újságírót és elment. Az ajtóból visszafordult, fejét kérőleg félrehajtotta: – De tényleg ne izéld el az időt, siess vele...

Az újságíró fölvonta szemöldökét, s apró grimasz jelent meg az arcán. A szerkesztő, Geréb cipőjére gondolt meg arra, hogy a forradalmat olyan emberekkel kell csinálni, amilyenek vannak. Egyébként ügyes szerkesztő, és ő régebben úgy jellemezte, hogy vagy nagyon rendes fickó, vagy szörnyűséges csavargó. Az utóbbi napokban megváltoztatta véleményét, úgy találta, hogy Gerébre egyik kategória sem illik. Nagystílű kalandor. De ezt legalább olyan ügyesen csinálja, mint a szerkesztést.

Cigaretta után kotorászott a zsebében, hosszasan keresgélte, amíg észrevette, hogy a doboz ott hever az íróasztal szélén. Nem vette kézbe, hüvelykével szorította le a csomagot, s mutatóujjával pöccintett ki egy szivarkát a skatulyából. Gondosan végigmorzsolgatta, csak azután gyújtott rá. Élvezettel szívta tüdejébe a füstöt.

Letelepedett az íróasztal mögötti székre, jobban mondva, inkább leterült, s fejét hátrahajtva füstölt.

Írni kell.

Lusta mozdulattal visszaforgatta papírjait, amelyeket a szerkesztő az asztal átellenébe húzott, de nem hajolt föléjük. Messziről olvasta: „Fogalmam sincs róla hol található..." – és kissé csodálkozva nézett a papírra, mintha attól kérdezné, hogy hát vajon hol is lehet? A kézirat közepén hosszú, egyenes szálú, fekete hajszál húzódott végig. Ráfújt, de a hajszál visszalebbent a papírra. Kié lehet? Ujja közé csípve, a szeméhez emelte. Szaporán pislogott. A hajszál töve szőke volt, s csak följebb csapott feketébe. Szuszogott. Üstökébe

markolt, szeme elé húzott egy göndör, barna hajcsomót, úgy bandzsított rá, majd elengedte, néhányszor hátrasimította kezével. Gerébé lehet – s nagyot nyelt. Festi a haját. A forradalom közbejötte miatt a kozmetika elmaradt, azért tűnt olyan furcsának a haja – és halkan kuncogott, hogy Gerébnek a sztálinizmus elleni harcba beleszőkült a haja. Hirtelen meglobogtatta a papírt, s a légvonat elnyelte a Geréb hajszálát. Eszébe jutott, hogy megfigyeli majd a nőket. Október huszonharmadika óta áll a balhé, kisebb gondjuk is nagyobb annál, mint fodrászhoz menjenek. A fodrász is inkább otthon gubbaszt, mint az üzletben. Tíz nap alatt lekopik a festék – és ezen már tele szájjal derült, majd elkomorodott, dühös lett magára, mert mindig ilyen röhögtetős dolgok járnak az eszében, a cikk meg nem készül. Előrehajolt, ceruzájával az orra hegyét piszkálgatta, leírta, hogy „Kádár János elvtársat..." – és itt megakadt, hangosan elolvasta, és határozott mozdulattal kihúzta az „elvtársat". Cigarettáját a pléh hamutartóba ütögette, áthúzta a „János"-t is, és végül a „Kádár"-t.

– Rossz – dünnyögte, és a papírra bámult. Kisvártatva megismételte:

– Rossz. – És hozzádörmögte: – Mi a jó, és mi a rossz?...

Kopogtak.

A szerkesztőség titkárnője, Szalainé alpakka tálcán teli tejesfindzsa feketét hozott.

– Őrnagy bajtárs küldi – azzal óvatosan, nehogy kilocsccsanjon az ital, elébe tette a kávét.

Köszönetet biccentett a fejével, de nem szólalt meg. A nőt nézte. Se nem szép, se nem csúnya, huszonnyolc-harminc közötti teremtés, elég jó alakkal. Kellemes asszony. Szeret énekelni – tűrhető hangja van. Ismerkedési esteken szokott szerepelni. Arca kissé ijedt – férje a katonai elhárításnál dolgozott, mi is volt? Hirtelen nem jutott eszébe, ja, igen,

nyomozó. Szóval, az ijedtsége érthető. De ezt csupán a nagy, barna szem riadt rebbenésén látni. Arcán, száján nyoma sincs rúzsnak. Olyan, mint valami friss, egészséges gyümölcs, a természetes hamvasságával. Gesztenyeszín haja lágy fürtökben kunkorodik a homlokába.

A titkárnő felfogta pillantását, zavartan megigazította a tálcát, és kifordult az ajtón.

A kávé forró volt, lassan szürcsölgette. Érdekesek a nők, minél előbbre halad a koruk, annál vastagabb festékréteg kerül az arcukra. A fiatalság illúzióját kergetik vagy még azt sem, csak a pillanatét – és nagyon sajnálta, hogy rég nem látott öregedő szépséget. Amolyan őszi asszonyt. Annyira rákenik arcukra a mesterséges nyarat, hogy egyszer csak festéktől pállott pórusokkal, lefittyedt bőrrel válnak ronda, kibírhatatlan és szeszélyes vénasszonyokká. Ezek szerint Szalainé a realitásban élő nők ritka példánya. Unikum, nem díszletekkel köti magához a férjét, hanem a természetes lényével. Kérdés, hogy a férfi megelégszik-e a felesége realitásával egy olyan korban, amikor kergetik az életet, és konzerválni akarják a pillanatok varázsát, mivel az ember nem tudhatja, mit hoz a holnap. Van ilyen hangulat az emberekben, ez kétségtelen. A bukott rezsim egyik hülyesége volt, hogy el akarta fojtani az emberek ilyen irányú érzéseit. A holnapról fecsegett, amikor a tömegeket kizárólag a ma érdekelte. Ezért vágyódtak a szabadabb élet légköre után azok is, akiket különben a rendszer nem bántott, és eleinte szemlélői voltak az eseményeknek, nem pedig részesei. Hülyeség. Szocializmust lehet úgy is építeni, hogy közben működnek a bordélyházak. Mi akadálya lehetne az ilyen intézmények fenntartásának, ahová betérhet a jámbor lélek, egy kis búfelejtésre? Prüdéria az egész. Ha nem akarják, hogy magánvállalkozók malmára hajtsa a vizet, csinálja meg az állam. Elvégre szabad szellemű korban élünk. Miért ne

éljünk nyíltan is abban? Van kereslet, és van kínálat. Miért szükséges elvenni az emberektől az örömöt? Azért mert néhány fejesnek nem tetszett, hogy a pillanat öröme pénzen is megvásárolható? Biztos már nem tudtak örülni és irigykedtek.

Filozofálgatásának végére érve megállapította, hogy a téma használható, és feljegyezte a noteszébe: „Festék mint a pillanatok konzerválószere." Becsukta noteszét, és gurgulázva nevetett Geréb hajaszálán. Pillantása a megkezdett papírra esett. „Fogalmam sincs róla . . . – olvasta és vihogott –, hogy miért nem megy az írás."

Szürcsölgette a kávét.

Feleségére gondolt. Rendkívül kedves asszony. Jól tudja tálalni magát. Az a fajta nő, akire azt mondják: „Jó kis bestia." Nem lehet oka panaszra. Nincs is. Amikor kijött a börtönből – zsebében a papírral, rehabilitálják, és kártalanítják –, este ért haza. Bánta is ő, hogy várnia kellett, amíg az asszony megmosdik, mert vendége volt. Ült a konyhában, és röhögte magában a pasast, aki olyan rémült dadogással oldalgott ki a lakásból, mintha fene tudja, mi történt volna. Érző ember az asszony is, persze hogy férfit kívánt. Három év nagy idő. Jólesett végre mellé feküdni, és nem bánta meg. Tüzelt a teste a forróságtól. Egész éjjel örültek egymásnak. Azóta is emlegeti a felesége, hogy megfiatolodott. Pedig a fenét. Csak szerelem közben őszintén elmondja minden titkos gondolatát, vágyát. Bolond lenne ismeretlen nők után járni, amikor az asszony minden poligám igényét kielégíti. Olyan izgalom feszíti, hogy lehetetlen elaludni mellette. Igen, lehetetlen. De végre őszintén él, és legalább a hálószobában mindenféle ember és szokás alkotta gát nélkül. Kissé talán túlságosan érzéki a természete, és ennek az asszony legalább úgy hasznát veszi, mint ő a felesége kifinomult szerelmének. Akinek nem tetszik, fordítsa el a fejét.

Önkéntelenül vállat vont. Az vesse rá az első követ, aki maga nem vétkezett. Szalainé a friss virulásával mégiscsak kevésbé tartós gyümölcs, mint az ő asszonya azzal együtt, hogy kendőzi magát. A mélyhűtés remek dolog, és jó, hogy kitalálták. Persze, ha evésre készítik, egy napnál tovább nem áll el. Annyi baj, tessék sietni az evéssel.

A papír fölé hajolt.

– Meg kell írni ezt a... – morogta undorral.

Körmölni kezdett.

A távolban puska dörrent, a zaj alig hallható pukkanásként hallatszott be a szobába. Pillanatra fölütötte fejét, aztán tovább írt.

A nyomda gépei egyhangúan zümmögtek.

Amikor a lap aljára ért, végigolvasta a sorokat. Nem valami fényesen sikerült. Itt-ott belejavított. Geréb hülyének nézi vagy nagyképű fajankónak, hogy a papírra rótt cikket még kézírásban tipografizálta. Ugyan, kinek ez a heppje, kinek az. Minek üti bele az orrát mindenbe. Neki meg az nem tetszik, ha valaki tíz éven át Geréb L. József néven szignálja cikkeit, aztán ahogy eléri a vihar, gyors névváltozást eszközöl, emígy: Geréb J. Lajos. A név elég gyakori, és a derék zsurnaliszta szalonképes maradt a forradalom számára is. „Tudjátok, amíg nem nyílt ki a szemem, nagy vehemenciával toltam Rákosi szekerét. Szerencsére hamar kijózanodtam. Helyesebb ez a névaláírás, én is más ember vagyok azóta..." – indokolta elhatározását, amikor első cikkét megírta a forradalom oldalán. „Ha Gerébnek ezt szabad, akkor vindikálhatom a jogot magamnak, hogy akár egy betű, akár a tipografizálás változtatását se tűrjem el..."

Bánta, hogy mindezt nem vágta Geréb pofájába. Vegye tudomásul, tudja róla, ne adja a szentet, nem illik hozzá a glória. Négy napja jött ide a szerkesztőségbe, úgy állított be, mint egy kisisten. A sapkáján akkora kokárda virított, hogy

az ember azon csodálkozott, miért nem rogyik le a térde a súly alatt. Közölte, hogy letartóztatta az elcsapott politikai főcsoportotfőnököt meg a honvédelmi minisztert, mert azok valami fegyveres akciót akartak indítani a Corvin köziek ellen. A sok hülye firkász persze bevette. Az ő fülének túl szépen hangzott, hát utánanézett a dolognak. A fegyveres akcióra való készülés az igaz volt. De Geréb!? Bement jelenteni a volt főnökének, aki utódjához utasította, mert a forradalmi bizottság már eltávolította a hadsereg vezetéséből. Ennyi a csupasz igazság, a többi a színházi díszlet. Mindenesetre volt haszon is belőle, mert a csomó zöldfülű, berezelt újságíró úgy föllelkesedett, hogy a lap a legjobban menő orgánum lett Budapesten, komoly támasza és szócsöve a szabadságharcos fegyveres erőknek. Ezért még a szerkesztő hazudozásain is érdemes túltennie magát az embernek, még akkor is, ha nem tudni, hol végződik benne a forradalmi hevület, és hol kezdődik a karriercsinálás.

Az újságíró elmosolyodott. Olyan érzés támadt benne, hogy ha újabb rendszerváltozás lenne, s visszatérne a régi, Geréb ismételten kapna funkciót, mert ami biztos, az biztos, van barátja a mérsékelt sztálinisták között is. Tekintettel külföldi ismeretségeire, esetleg tudósítót csinálnának belőle, talán épp Moszkvába küldenék, mert az októberi események hírére ott hagyta félbe tanulmányútját s hazarepült. Akkor bizonyosan újfent Geréb L. Józsefnek tituláltatná magát.

A mosoly kacagássá hangosodott. Kitűnő ötlet. Bohózatba is beillenék – és meg volt elégedve önmagával, amiért ilyen jól fog az agya, már húzta is elő a noteszét, hogy bejegyezze megírandó novellatémái közé: „Festett hajú, cipős pasas a talpára esik."

Ismét végigolvasta a teleírt kéziratpapírt, s elgondolkodott afölött, hogy milyen hatást vált majd ki az olvasóból.

Szenzáció – ez tény.

Kádár János eltűnt.

Elszökött az oroszokhoz? Az borzasztó lenne...

A telefon berregett.

Kelletlenül nyúlt utána. Biztos Geréb. Megkérdi, hogy mikorra készül el, és tökéletesen kizökkenti a gondolataiból. Rosszkedvűen belemordult a kagylóba.

– Halló.

– Burai százados bajtárssal szeretnék beszélni – felesége nem ismerte föl a „halló"-járól. Összeráncolta homlokát, hogy ugyan miért csicsereg ide most, amikor tudhatja, dolgozik.

– Szervusz, írok... – azzal már le is akarta ejteni a hallgatót, de az asszony közbevágott:

– Csak azt szeretném, ha megmondanád, mikor jössz... Úgy várlak. Nagyon, nagyon...

„Mit akar" – vibrált fejében a gondolat, mert ismerte az asszonyát. Ezért ugyan fel nem hívja. Úgyis tudja, hazaér, bekap valamit, vetkezik s odabújik mellé az ágyba. Furcsa szokása van a feleségének. Őt nem zavarja, sőt valahogy kívánatosabbnak tartja így. Még ha nem is szunnyadt el, tetteti az alvást. Imád szerelemre ébredni. Egyszer meg is mondta, örül, ha nem túl korán állít haza. „Mit akar?" – a telefonba csupán ennyit mondott: – Még jó órai, másfél órai munkám van... – rövid töprengés után kerek-perec megkérdezte:

– Történt valami kellemetlen?

– Dehogy, nem, hogy képzeled... – sietett a válasz. A készülék rikácsolóssá torzította felesége hangját, kellemetlen volt a fülének. Odébb tartotta fejétől a telefont.

– ... A térről voltak itt, egy csoport emberei... téged kerestek, úgy hallották, ávós vagy. Be sem engedtem őket. Előhoztam a szabaduló leveled, arra olyanok lettek, mint a kezes bárányok... Félóra múlva felküldtek egy csomagot,

fogyasszuk el egészséggel. Szardínia, csokoládé, vaj, kávé, bor, miegymás...

Hallgatta a szóáradatot. Homloka összeráncolódott, száját ideges fintor húzta szét. Várta, mi sül ki a hosszú léből.

– ... Megterítek és lefekszem, úgy várlak, jó, cicám?

Szembenézett a hallgatóval, így is értette, amit az asszony mond. Várja. Persze, de miért jelenti be külön? Máskor is úgy várja...

– ... Apád járt itt este. Krumplit hozott. Legalább tudok mit adni a gyereknek. Szerencsére zsírunk még van. Egy egész hátizsákkal hozott. Itt akart maradni. Természetesen elküldtem. Az az érzésem, hogy drágalátos apósom küldte hozzánk a fegyvereseket. Alighogy elment, mindjárt jöttek. Persze, nem érdekel. Mindannyiunkat elvinnének, és abból nem kérek. Bár ha Palika nem volna, talán itt tartom. Ha gyilkos is, mégis az apád... Palika miatt nem tehettem másként...

Szeme a telefonra meredt. Halántéka lüktetett. Orrcimpája remegett az indulattól. Az apját látta maga előtt, amint ideges-reszketeg ujjakkal a szájába dug egy cigarettát, izgalmában eltöri a gyufaszálat, ő meg odatartja neki az öngyújtót, és az orra előtt csiholja ki a tüzet. Amióta lecsukták, az apja elkerülte. Ritkán járt hozzájuk – az unokája kedvéért, s úgy intézte látogatásait, hogy a fiával ne kelljen találkoznia. Ha véletlenül otthon tartózkodott is, szóba sem ereszkedett vele. „Igen-nem" – ez volt számára a szótárában ötödik éve.

Azért a semmiségért. Ötvenegyben történt – az államvédelmi hatóságnál teljesített szolgálatot –, viszonyba keveredett egyik őrizetesével. Fiatal, igazán jó alakú kis fruska volt. Rajtakapták. In flagranti. No, aztán felfújták úgy azt a botlást, mintha legalábbis összeesküvést szőtt volna. Apja volt a párttitkár, a vizsgálati fogság idején berontott a cel-

lájába. Csak nézte őt, a szeme megtelt gyűlölettel: „Nem volt elég... Megint az ellenséggel bratyizol?" – belesújtott az arcába, sarkon fordult és kirohant. A bal-felső metszőfoga kitörött az ütéstől. A saját apja. Ő nem kért orvosi vizsgálatot, látleletet – minek szerezzen kellemetlenséget az öregnek –, pedig az valamelyest könnyített volna a helyzetén. Mindegy. Két év. Az apja tőle, a cellából, egyenesen a főnökeihez rohant. Lemondott a tisztéről. „... Ha csibészkedett a fiam, megérdemli... De értsenek meg, nem gazembernek neveltem.. A fiam. Sajnálom. Nem dolgozhatom többé ezen a poszton..." Az öreg nem beszélt neki erről, akkor értesült róla, hogy kiszabadult. Ment hozzá, de az apja hideg-rideg volt, meg sem ölelte, kezét is úgy nyújtotta, hagyta, hogy ő megszorítsa. „Folytasd ott, ahol abbahagytad" – vetette oda keserű szájjal fiának. Ő akkor úgy érezte, mintha meghalt volna az apja számára. Pedig később rehabilitálták. Visszavették a fegyveres erőkhöz. Igaz, nem az államvédelemhez, de a hadseregbe – újságírónak. Nemrég – néhány nappal azután, hogy beszédet mondott a Petőfi Körben – az öreg eljött. Valahogy a fülébe jutott a fia felszólalása. Vasárnap volt. Soha máskor nem jött vasárnap, tudta, hogy otthon ülő ember a fia. Akkor eljött. Valami édességet hozott ajándékul a gyereknek. Ő még az ágyban heverészett. Szerette a vasárnapi későn kelést. Kezdte magára húzkodni ruháját, s az asszonyt borért szalajtotta. Felesége szótlan-ridegen behozta az italt meg a poharakat, aztán kiment. Az öreg sohasem szívelte az asszonyt, és nem rejtette véka alá véleményét. „Benned is csak magát szereti... Nem társnak való..." Amikor kettesben maradtak meg a gyerek, töltött a borból, és poharát az apjáéhoz koccintotta: „Egészségére, apám..." Öreg Burai lassan nyúlt a pohár után, megemelte, de nem ivott belőle: „Mit beszéltél te a Petőfi Körben?" – és letette a bort. Kezdte mesélni, hogy mit mon-

dott, hogy függetlenség kell, ne majmoljuk a Szovjetet, helyes gazdaságpolitika, mint Jugoszláviában, az értelmiség kezébe kell adni az ország vezetését – és így tovább. „Szóval, ellenforradalmat akarsz?" – így az apja. „Megőrült, apám? Ellenforradalom? Honnan vesz ilyen badarságot? Arról van szó, hogy akinek több esze van, az vezessen! Mi ebben a rossz?" – „Köszönöm azt a proletárdiktatúrát, amelyet nem a munkások vezetnek... Ha egyszer nem ők az uralkodó osztály, megette a fene az uralmukat..." – „De apám, kinek kell a diktatúra, ha a demokrácia jobb?" – „Hülye – replikázott az öreg. – Mit akarsz? Magad alatt nyesed az ágat. Minden attól függ, hogy ki diktál kinek. Nálunk a túlnyomó többség a volt uralkodó osztályoknak." – „Nem tudtam, hogy én is odatartozom – vetette közbe cinikus mosollyal, s apja arcán látta, ez talált. Hozzátette: – Mindenesetre, ilyen apró tanulságok után, azt hiszem, az ember levonhat néhány következtetést. Például azt, hogy ne táncoljunk a Szovjet után, amikor van jobb táncpartner is..." Az öreg krákogott: „Lehet, hogy agyalágyult vagyok, de én úgy értelmezem a szocialista világot, hogy nyugodt szívvel meghalnék a zalai dombokon a mongol tevehajcsár jurtájáért, és megkívánom tőle, hogy ugyanolyan jó szívvel pusztuljon el, ha kell, a Góbi-sivatagban, az én kispesti vityillómért..." – hangja rekedt volt és színtelen. Így folytatta: – „Sematikus mese, amit én mondok neked. A háború elkerülhetősége ma még csupán lehetőség, nem valóság, és mindaddig csak lehetőség marad, amíg a háború okozóját el nem tapossuk. Az imperializmust. Az egész békeharcnak ez a lényege. Lefogni az imperializmus kezét. Ha sikerül, nagyszerű. Ha nem... nekünk mindig erősebbnek kell lenni náluknál. Vagy ezen az oldalon áll egy ország, vagy azon. Harmadik út nincs..."

Csodálkozást mímelve közbefuvolázott:

„Ne mondja, apám. És Jugoszlávia?! Ilyeneket, mint

maga, már Sztálin is kifejtett... Pedig ő nagy bölcs volt. A börtönben olvastam..." – és bólogatott hozzá.

Apja ideges, reszkető ujjakkal kotorászott a cigarettásdobozában, szájába dugott egy szivarkát. A gyufa kettérecsent kezében. Áthajolt az asztalon, az öreg arca elé vitte öngyújtóját, s ott kattintotta fel. Apja félrehajolt, nem fogadta el a tüzet, másik gyufát sercegtetett, azzal gyújtott rá, nagyot szívott a cigarettából, mélyen beszippantotta füstjét. „Nekem a burzsuj még sohasem adott ingyen."

„Nekem sem..." – ejtette oda csendesen a szavakat. Körmét vizsgálgatta, úgy találta, piszkos. Fogvájóval kezdte tisztogatni. Apja levegő után kapkodott: „Mi? ... Mit mondasz?..." Futó pillantást vetett az öregre. „Tátog, mint hal a szatyorban" – gondolta. Naivra erőltetett mosoly kíséretében megismételte: „Nekem sem... A többieknek sem..." – A fogvájót az asztalra dobta, szembenézett az öreggel. Az apja valósággal hörgött: „Ha én most azt mondanám, hogy a Nagy Imrét a társaságával együtt agyon kellene lőni, elhinnéd-e nekem, hogy áruló?" – „Őrültség – legyintett rá –, azért akarná kivégeztetni, mert jobb szocializmust akar?" – „Azért, mert ez az út a szovjetellenesség útja, mert az ellenforradalomhoz vezet, ha tetszik, ha nem... Az államvédelem nem bűnügyi rendőrség, amelyik csak akkor kaphatja le a tolvajt, ha már lopott. Előbb nem, hiszen akkor még nem bűnös. Az államvédelem megelőző szerv... Tudhatod, ott szolgáltál... nem engedheti meg az állam fejre állítását, hogy utána majd összeszedje a bűnösöket. Akkor már nincs módja rá... Előtte kell..." Farkasszemet nézett az apjával: „Tehát azt akarja mondani, hogy a törvénysértések jogosak voltak?!" – „Mit kovácsolsz te politikai tőkét az ügyedből? Gazemberkedtél. Az állam elhúzta a nótádat. Örülj, hogy ennyivel megúsztad. Én a te ügyedet ismerem. Te jogosan ültél. Még ha rehabilitáltak, akkor is...

Mit adod itt nekem a politikai mártírt? Örülj, hogy rehabilitáltak, alkalmat adtak rá, hogy ember légy. Örülj és fogd be a szád. Csak annyit akarok mondani neked: a nacionalizmus Magyarországon tömény ellenforradalom. Vagy a Szovjet mellett – fenntartás nélkül –, vagy ellene. Aki pedig ellene, azt agyon kell verni... Az a béke ellen van... Ez az osztályharc törvénye ma... A szovjetellenesség – út a háborúhoz..."

„Akkor verjen agyon... Miért élezik az osztályharcot? Ha békét akar a Szovjet, legyen béke mindenben... Ne élezzék az osztályharcot... Ha pedig nem tetszik, hogy ez a véleményem, tartóztasson le..."– s élvezte diadalát, hogy az apja megsápad. Az öreg a cigarettáját szívta, gyors, mohó szippantásokkal, és lihegett. Szeme szigorú volt, vonásain keserűség ült. Sokára válaszolt, és akkor gyűlölködő volt a hangja:

„Tudok egy tábornokot, ismertem valaha. A Szovjetunióban élt, börtönbe csukták, mert gyanúba keveredett. Rehabilitálták. A börtönből egyenesen hadseregparancsnoki székbe ült. Verte a németet Berlinig. De ha így érzett volna... Ha a Szovjet ellen fordul, marsalli csillag helyett golyót kap... – Fölállt a székről, a cigarettát belevágta a hamutartóba, hogy a csonk a terítőre perdült, és nikotinsárga, ritkás foga közül sziszegte: – Gazember... A Szovjet a második hazád... Kenyeret adott neked is, nemcsak nekem... Zabáltál abból a tányérból... Nem kaptál kevesebbet, amiért idegen voltál... Golyó..." – az izgalom elfojtotta szavát, karja nagyot, heveset kaszált a levegőbe, tántorgó léptekkel, köszönés nélkül kirohant a lakásból.

Egészen eddig diadalmasan, fölényesen ült az asztalnál. Úgy érezte magát, mint az igazság megtestesítője. Nem tudta, egy pillanatra sem tudta elfelejteni azt az ütést a börtönben. Kezet emelt a teljesen kiszolgáltatott fogolyra – rá, saját

fiára. Volt szíve!? Jó, lemondott azután, nem akart a fia börtönőre lenni. Csomagokat küldött hozzá né. telenül. Csak a tartalmáról ismert rá az apjára. Meg arról, hogy egyszer a pulóverét juttatta be. Hideg volt akkor télen. Örült, hogy végre alkalom nyílt odadörgölni neki az orra alá, hogy érezze, van olyan kemény legény a fia, s könyörtelen az elveiben, mint az apja. Most pedig menekült előle, az ő igazsága elől. Megfordult agyában, vissza kellene hívni, békíteni, de az ajtó már becsattant. Valami enyhe önvádat érzett, amiért elengedte így, de akkor bejött az asszony: „Végre" – biccentett a távozó után, és csettintve fölhajtotta a poharat, amit az öreg otthagyott. „Igazam van" – nyugtatta magát, de annyira elromlott a kedve, szomorkás lett az összetűzéstől.

Mindebből most, amikor a telefont a kezében tartotta, csupán arra emlékezett, hogy az öreg reszkető ujja között eltörik a gyufa, s még a kaszáló mozdulatra, amely most olyannak tűnt a távolból, mint a fuldokló segélyért intő hadonászása.

– Soká jössz, cicám? – duruzsolt a telefon.

– Hogy merted elküldeni? – kiabált bele a kagylóba. – Hová ment?

Az iménti csicsergés hisztérikus kiáltozássá háborodott:

– No nézd csak!... Hogy beszélsz velem?! Kikérem magamnak ezt a hangot! Majd itt bújtatom az ávós pereputytyod... Velem ne kiabálj. Oda ment, ahová akart. Még följelent, hogy a bőr nem sül le a képéről... Nahát, hozzád illik, a te családod. Kár, hogy nem őt vetted feleségül...

– Elég! Csillapodj! – tudta, hogy az asszony egyre jobban belelovalja magát a dühbe, s akkor nincs megállás, olyanokat vagdalnak egymáshoz, hogy két napig szót sem váltanak majd, s azt nem akarta. De a hang túlságosan erélyesre sikerült, és a válasz sem kevésbé:

– Mit ordítasz? Én csillapodjak?! Neked volt elég? Hát mit gondolsz te?

– Hová ment!?

– Kérdezd meg tőle. Én nem a kedves fiacskája vagyok, aki hűvösre került miatta. Nekem nem jelentette be... Ha még egyszer születek...

Ismerte a folytatást, és tisztában volt azzal, hogy néhány napig tartani fog a hadiállapot. Mutatóujjával szép lassan lenyomta a készüléket. Kis kattanás. A vonal megszakadt. Pár pillanatig még tartotta kezében a kagylót, aztán helyére ejtette, a villára.

Zsebre dugta kezét. Az ablakhoz ment, kibámult a sötétbe. A nyomda gépei zsongó lármával dolgoztak.

A fater nekiszaladt az éjszakai világnak. Az Üllői útról... Egyedül. Három szabadságharcos csoport működik a házuk környékén. Azokat ismeri. Már járt náluk, némelyik emberükről írt is. Egyik, ahol az a kölyök, az ő riportalanya szolgál. Ellenőrzésük alatt tartják az utcát. Igazoltatni fogják. Akkor vége. Lőni fog. Ismeri, bizonyosan lőni fog, hacsak nem teperik le... vagy késlekedik esetleg, akkor lefegyverzik. Ez a jobbik eset. Még meg lehet menteni... De hogyan? Legegyszerűbb volna értesíteni a nemzetőrséget, hogy... Igen, ez a „hogy"... Az apja ávós. Ez igaz. Begyűjtik a többi közé a Fő utcába... Király Béla nem lakáj, igazi úr, nem esik hasra az ő érdemei miatt az apja előtt. Úr, és az ilyesmiben nem ért pardont. Akkor pedig neki is befellegzett. Ávós család – ez olyan érv, aminek ellenében még a börtönviseltsége sem biztos mentség... Fel kell kutatni az apját. Felkutatni és suba alatt elintézni az ügyét. Elkerülni a botrányt. Ha kipattan, megette a fene. Árgusként figyelik majd, kiáll-e az apja mellett. Ha igen, kitekerik a nyakát. Ha nem, akkor megvetik mint embert, s azért dobják félre... – összecsikordult a foga, és dühös lett magára. Nem ezért

kell megkeresnie az öreget, de mert az édesapja. Meg kell találnia. Kell – és valahogy kiküldeni az országból, eltüntetni Pestről. Csehszlovákiába vagy akár csak az egyik szovjet bázisra. Tökölre, mondjuk. Aztán a ruszkikkal kimegy... Megmenekül, és az ő szempontjából is jobb így... Ne csámcsogjanak rajta a pletykák, figyelve minden moccanását, hogy eléggé félreérthetetlenül elhatárolja-e magát az apja dolgaitól és szellemétől. Nincs mitől tartania, de... de azért jobb így...

– Meg kell menteni – suttogta maga elé. – Fiúi kötelesség...

A fogashoz lépett, magára rángatta köpenyét. Néhány pillanatig gondolkodott, vigyen-e fegyvert, aztán úgy döntött, hogy nincsen arra semmi szükség.

Már az ajtónál volt, amikor eszébe jutott a cikk.

Reggel hétkor van a slussz. Geréb azonban siet haza.

Vállat vont. Meg kell keresnie az apját, mert az képes, és utoljára megöleti magát elavult, ostoba elveiért. Majd visszajön, akkor befejezi ezt a vacakot.

Visszalépett a teleírt oldalért. Beadja Gerébnek, hadd olvassa addig. Jó lenne belebotlani az öregjébe a környékbeli csoportoknál. Azokkal talán tud értelmesen tárgyalni... Ismerik a munkásságát a lapból. Csak ügyesen – ez a lényeg. Nem szabad botrányba keverednie.

A titkárságon, az íróasztal mellett, Szalainé ült. Amikor belépett, sietve rejtette retiküljébe zsebkendőjét, de orra tövében a lámpafény nedves csíkokon csillogott.

– Geréb? – és szemével a szerkesztő ajtajára intett.

– Tárgyal – felelt Szalainé csendes közönnyel. – Vilma van odabenn, a gépszobából. Azt mondta, sürgős ügy, senkinek sincs itt.

– Bemegyek – már nyúlt a kilincs után.

Szalainé ijedten toppant elé:

– Ne... bezárta. És az előbb kért konyakot. Volt még egy kis üveggel a reprezentációsból... Úgysem tud bemenni... Összeszid engem...

– Csak nem fél Gerébtől? – mondta fitymálón.

– Mindenkitől félek – csendesedett el az asszony hangja. – Ne nyisson be...

Felhúzta szemöldökét. Elege van már a Szalainé sirámaiból meg abból is, hogy napok óta itt lebzsel, mivel nem mer hazamenni. Az ő dolga, és kész. Folyvást kuncsorog, hogy csillapítsák le a népet, mintha a forradalmat le lehetne csillapítani szép szavakkal.

– Értesítse majd Gerébet, hogy elmentem. Van egy kis dolgom... Visszajövök és akkor befejezem a cikket. Egyébként itt az első oldal, adja oda neki, ha akarja, olvassa el...

Kifordult az ajtón.

A novemberi éjszaka hűvöse arcába csapott. Fázósan összehúzta köpenyét. A lépcsőházban hallotta, hogy szobájában élesen berreg a telefon. „Biztos az asszony" – ötlött agyába, és még az, hogy talán békíteni akarja, azért csöngeti. Megtorpant, visszamenjen? Lépett fölfelé vagy öt-hat lépcsőt, aztán megállt. Mire odaérne, a készülék úgyis abbahagyná a zörgést. Ő meg vissza nem hívja, elvégre az asszony kezdte – szépen, lassan megindult lefelé.

„A környékbeli csoportok egész éjjel járőröznek. Bizonyosan bevitték az öreget..." Igen, ez lesz a helyes. Megkeresi az apját. Aztán elmegy a házuk előtt. Ha ég a villany, hazaugrik egy órácskára. A megszokott jel. Ha ég, akkor várja az asszonya. Alszik, de várja, hogy fölkeltse. Begyes kis asszony. Hogy felhúzta az orrát!? Ha Gerébnek lehet a szerkesztőségben, neki is lehet odahaza... Megkeresi az apját, s aztán sürgős ügyével a feleségét. Sietve lépkedett. Csizmája kopogása visszhangzott az utcán.

5

– Nézheted azt elölről, hátulról, ott van a próba... Belül, a kapocsnál...

A dohányfüst kékes gomolya fojtogató ködként ült a szobában. Kesernyés szaga elvegyült az égetett szesz átható bűzével. Albin, fejét kissé félrehajtva vizsgálgatta ujja között a karláncot. Nem volt ínyére az ilyesmi. Fizessen készpénzzel a pasas. Az tiszta dolog. Bizalmatlanul forgatta az ékszert. Hunyorított. A szája szegletében lógó cigaretta füstje csípte a szemét.

– Nem elég, ha mondom, hogy benne van...

Albin felkapta fejét:

– Rendben... – a karláncot gyors elhatározással zsebébe csúsztatta, dünnyögött: – ... másik feléért... – és hosszadalmasan keverte a paklit.

Elemében volt.

Imádta a játék izgalmát. Bár nem vette nagyon szívére, ha veszít, a nyerés ténye annyira megnövelte önbizalmát, magabiztosságát, hogy még szerény és lovagias is tudott lenni. Kínosan vigyázott, ne bántsa mások önérzetét, hisz úgyis diadalmaskodik fölöttük.

Négyen ültek az asztalnál. Albinnal átellenben a kis Hitler-bajszos. Egy órája ő indítványozta, sménezzenek. Albin nem akart. Ismerte a szerencséjét. Vagy nagyon veszít,

vagy a többi áll föl üres zsebbel, és alig háromszáz forint lapult az erszényében. Addig unszolták, amíg leült velük. Azóta egyfolytában söpörte maga elé a pénzt. Durván számolva hat-hétezer forint hevert a keze alatt, az asztalon. Meg a lánc a zsebében. Ha nem hamis, megér kétezret. Szép a rubinokkal körülültetett kis kő a közepén. Egyszerű. Abból a drágábbik fajtából, amelyik épp az egyszerűségével feltűnő. A Hitler-bajszos dörzsölt vagánynak látszik, föltételezhetően nem bizsut lopott. Holnap megbecsülteti a láncot, akkor majd kiderül.

Szeretett kártyázni. Az apja sokat szidta érte. „Ha valaki nőorvos lett, az ne a kártyát kotorja..." Nevetett rajta. Gyerekkorában fél füllel hallotta nagyanyjától, hogy az apja tapasztalatból beszéli le az effajta szórakozásról. Minél jobban tiltotta tőle, annál inkább hódolt a játék szenvedélyének. Most már képtelen lenne lemondani róla. Négy hónapja tartott utoljára lapot a kezében. Debrecenben. Mit megtesz az ember, hogy kicsit szórakozzék! Még egyetemi hallgató volt, amikor partnereire akadt. Pontosan három esztendeje. Egy-két havonként más és más városban adtak találkát, nehogy a rendőrség rajtuk üthessen. A szerencsejátékot üldözték. Most elégedetten ült a székén. Végre nem kell minden távoli lépés zajára zsebbe süllyeszteni a bibliát és hangosan dumálni valami marhaságot. Társai erősen izzadtak. A Hitler-bajszos azt hitte, zöldfülűvel van dolga s megkopasztja. Emberére akadt.

Ismét nyert.

A Hitler-bajszos káromkodott. A karláncon kívül két gyűrűje maradt az ujján. Állítólag arany. Albin bizonyos volt benne, hogy lopott holmi az is. Nem törődött ezzel a semmisséggel. Nincs ráírva. Ő mindenesetre becsületes úton jutott a lánchoz. Nem köteles tudni, hogy a partnere honnan

szerez szórakozásra valót. Jobbján a maszek, valami pulóverkötő, hanyag mozdulattal dobta elé a bankókat. Nem számít neki. Bal oldali partnere sötét arccal nyálazta középre a pénzt. Albin mosolygott befelé. Ez mindjárt elsírja magát. Valami faluról ideszakadt asztalos a lelkem, házra koplalta, de most, hogy megdőlt a régi világ, fölébredt benne a paraszt, földet akar venni. Barom. Nem fűlik a foga a városi élethez, ennek a föld a mindene. A varga maradjon a kaptafánál. Mozdulatlanul várt, amíg a paraszt befejezte a számlálást, és a maradékot visszarakta belső zsebébe. Összehúzott szemmel figyelte Albin kezét, ahogy maga elé emelte a bankjegyeket. Akkorát sóhajtott, majd szétszakadt a tüdeje. Mohón vágyakozó pillantása lassan fordult partnere szemébe, s Albin fészkelődni kezdett. Ez már túl van azon, hogy bőgjön az elveszett földje miatt. Ez már vissza akarja szerezni, akárhogyan, képes és megbicskázza. Hirtelen félsz fogta el, hogy a parasztja nem is az arcába bámul, hanem a nyakát méregeti, hová döfje a kést, hogy biztosan végezzen. Önkéntelen mozdulattal nyúlt a gallérjához, aztán megtapogatta zsebében a pisztolyát. Hátrahajolt a széken:

– Szöszi! – kiáltotta teli torokból.

A szoba belső részében öt-hat legény s tucatnyi nőcske üzekedett. Szöszke, teltkarcsú lány vált ki közülük, apró ugrándozással szaladt Albinhoz.

– Hozz egy kis szerencsét – vihogott Albin, és nyúlt a combja felé, kirúgta maga alól a széket. Albin mindig kényes volt az ízlésére, alaposan megválogatta nőismerőseit. A jelenlévő hölgykoszorú tagjai – bár ez a kis szöszke ha módját ejtette, mindjárt körülötte sündörgött, s olyan alázatosan hűséges szemeket meresztett rá, mint egy jól idomított, selyempincsi – nem tudták kivívni a tetszését. Ösztönösen undorodott a közönségességtől, maga sem döntötte még el, azért-e, mert szereti az intim finomságokat vagy pedig egy-

szerűen fél a nemibajtól. Jelen esetben azonban úgy találta, könnyebb és hasznosabb ettől a szöszkétől nyerni valamit, mint attól a sötét tekintetű paraszttól. – Elnézést – biccentette oda partnereinek, zsebébe gyűrte a pénzt, és ment a lánnyal, hátra.

– Na, elég volt... – hallotta még a paraszt keserű sóhaját, de már nem törődött vele. Elégedetten tapasztalta, hogy a szöszke jobb szeretőnek bizonyult, mint várta volna.

Az ajtó megnyílt. Öcsi állt a küszöbön:

– Wiltschek bajtárs! Azonnal menjen a kémelhárító csoport parancsnokához! – kiabált. Kicsit bambán vigyorogva betette az ajtót, és valamivel halkabban közölte:

– Bibizni akarok...

Albin a kiáltásra nem fordult meg, Szöszi túlságosan lefoglalta. Hümmögve játszadozott a lánnyal, és közben az járt a fejében, hogy papa hamar beleszokott ismét a parancsolgatásba. „Mégis disznóság – háborodott föl –, nagy nehezen beprotekciózom, és ahelyett hogy hálás lenne érte, ugráltatni kezd, mint egy majmot. Kitört az öregen a hatalmi őrület?" Már sajnálta, hogy rokont segített maga fölé a parancsnokságba. Persze, nem volt mást mit tenni, de...

Szöszi méltatlankodása félbeszakította gondolatmenetét:

– Elaludtál?...

Öcsi, most már kicsit sértődötten, de még mindig az ajtó előtt vigyorgott, amíg végre az egyik lány figyelemre méltatta:

– Gyere, boci...

Borízű szoprán kajánkodott az invitálásra:

– Megveszel, Anci...

– Na, ne... Beoltottak, ugye, Boci? – és hogy a gyerek bólintott, beidegzett mozdulattal magához húzta. – Ne hagyd magad, csak a szájuk jár, irigylik a dicsőséged... Gyere...

Albin kedélyesen nyugtatta Szöszit.

– Várj cicám, nem bánod meg... Minek siessek?

„Nem is rossz kis dög" – állapította meg tárgyilagosan. Egészen elfeledkezett az apja üzenetéről. Akkor eszmélt rá, amikor kitárult az ajtó, és a parancsnok mély basszusa káromkodott:

– Öcsi! Wiltschek! Az anyátok keserves... Nektek a parancs az kutya!?... Kiköttetlek, gazemberek! Magához rendel az elöljáród, te meg, ahelyett hogy ugornál, a lányokba bújsz?! Iszol, tivornyázol, te szemét!

– Lassabban a testtel... – Albin szándékolt lustasággal szedte rendbe öltözékét. – Pihenőben azt csinálok, amit akarok...

– De amikor szolgálatba rendelnek, pattanj, mint a ruhatetű! Még számolunk ezért! Nem tűrök fegyelmezetlenkedést! Ez már nem szedett-vedett fegyveres csoport! Ez nemzetőrség! Te meg miért nem jelentetted a parancsnokodnak, hogy az utasítását végrehajtottad!? – rivallt Öcsire.

Albin méltatlankodott, de ment. Forrt benne a méreg. Az apja megszédült, az szent. Begőzölt az öreg. Neki, épp neki óhajtja eljátszani a mindenható főnök szerepét!? „Ohó, apám, elszámolt néhány apróságot." Wiltschek Albin októtóber huszonharmadika óta együtt nőtt az új világgal. Valósággal ő vajúdta vérrel, verejtékkel. Holnap szépen megjelenik a Magyar Honvéd. Jó kis lap, és az egyik újságírója elég komoly szenzációnak vagy ha úgy tetszik, méltatlan sérelemnek tartja, hogy egy csoport szervezőjét, parancsnokát valami újsütetű muki kifúrjon a helyéről. Demokrácia van, szögre a fúrót, mert Albinka visszafúr. Papa enyhén szólva pofira esik, amikor a cikk hatására visszahelyezik jogtalanul leváltott csemetéjét a posztjára, és kénytelen lesz gazsulálni neki. Kellemetlen lesz papának. Papa igazi úr, nem szeret ilyen léből inni. Pedig ezt megitatja vele. Meg, az istenit. Addig szép csendesen lenyeli a békát. Le, de aztán

majd fogadja papa jelentését – elvihogta magát, hogy az öregnek a nyelve fog kificamodni kínjában, aztán ismét eszébe jutott a félbeszakított hacacáré ott a szobában, s újra elfutotta Szent Antal tüze. Küldött volna még valakit utána papa, hogy ne izéljen, jöjjön akár ő maga, de a parancsnokkal kergetteti föl!? Mégiscsak sok! Valamivel több tekintettel lehetne rá, mint ezekre a taknyosokra.

Benyitott a konyhába, s csak a fejét dugta be az ajtón. Apja egy hokedlin gubbasztott, kekszet evett.

– Hívatott? – kérdezte tőle, mintha mi sem történt volna.

Apja nem fordult felé. Kekszét rágicsálta, s a szája szegletéből vetette oda a szavakat:

– Ha még egyszer előfordul, hogy nem teljesíted késedelem nélkül a parancsot, letartóztatlak. Most még megúszod néhány nap szobafogsággal...

Albin lihegett dühében. A fal mellett ott vihog az a hülye kölyök, a Karesz. Hogy papa nem átallja... Hát ez sok. Háta mögül Öcsi tolakodott elő:

– Jelentem, a parancsot végrehajtottam! – harsánykodott.

– Ti ketten, fiacskám, elmehettek. Tíz perc múlva legyetek az ajtó előtt, majd hívlak benneteket!

Albin a nyitott ajtóban várt.

– Albin, gyere be, kérlek.

Pontosan három csizmakoppanás, aztán az ajtó bevágódott. A hosszúkás üvegtáblácskák mellől gitt pattogott a kőre. Az öreg Wiltschek halványan elmosolyodott. Sejtette, mi játszódik le Albin fejében. Felállt a konyhaszékről, Albinhoz fordult.

– Megbocsáss, fiam. Belekényszerítettek, nem állt módomban másként cselekedni... – azzal széttárta karját, szemét lesütötte.

Albin mindenre számított, csupán erre nem. Várta, mi

sül ki a dologból. Az öreg kis szünetet tartott, mint a rossz ripacs poén után, s folytatta:

– Ez a két kölyök beugratott, mint egy gyereket. Hogy mit kap az, aki nem teljesíti a parancsot... Megmondtam. Amikor érted küldtem s késtél, az a hosszú ideszemtelenkedett, hogy téged is megbüntetlek-e ugyanúgy... Nem tehettem mást, lásd be, és bocsáss meg nekem... Hisz jó fiú vagy...

Albin bizalmatlanul pislogott. Nem tudta hirtelenjében, hogy higgyen-e apjának vagy sem.

Az öreg Wiltschek sárgás pergamenarcán egy izom sem rándult. Karja ölelésre tárult.

– Gyere, fiam.

Albinnak hizelgett a hívás. A vállára borult. Az apja csendesen mosolygott magában. Tehát szent a béke. A munka szempontjából ez rendkívül fontos. Szüksége van a fiára. Mindenesetre ilyen ügy után Albin többé nem léphet fel parancsnoki pozíciójú igényekkel. Aki nem képes parancsot teljesíteni, az nem tud parancsolni sem. Ha ez a mafla tudná, milyen célzattal rendezte az egész cirkuszt, itt robbanna szét. A fenyítést majd parancsba tételi. Nem fontos, hogy letöltse. De papír legyen az ügyről. Most már mehet vissza a nőcskéihez vagy kártyázni. Amihez éppen kedve van. Persze, fontosságának teljes tudatában, valamiféle megbízatás végrehajtása után, különben feltűnő lenne...

Leültette fiát a konyhaszékre, maga pedig állva maradt.

– Most jól figyelj, Albin...

Kis szünetet tartott ismét, hogy szavai hatásosabbak legyenek.

– Akarsz-e birtokot vásárolni valahol az Egyesült Államokban vagy Kanadában?

Albin jelentőségteljes pillantással mérte végig apját.

– Nem őrültem meg... Itt a birtok ára – és a fregolicsigán lógó emberre mutatott. – Ennek minden agysejtjéért dollárral fizetnek.

– Ugyan, papa, fellegekben jár. A magyarországi erjedés átterjed Oroszországra is. A Szovjetbirodalom összeomlik, akár a Dzsingisz káné. Kártyavár. Kívülről nem tudták szétverni, belülről szétesik magától. Ki fizet azért? Az öregisten?

Az öreg Wiltschek sóhajtott. „Sajnos ostobább, mint gondoltam. – Fia vonásait fürkészte. Mintha Albin arca eldurvult volna. Valahogy közönségessé vált. – Azok a finom vonások... mint egy lókupec..." Nem tudott rájönni, hogy mi okozta ezt a hirtelen észlelt változást.

– Könnyen elintézed az egészet... De nekem más tapasztalataim vannak. Fájdalom, de mind ez idáig valamennyi komolyabb Szovjet elleni támadást ezzel harangoztak be: „A vörös birodalom összeomlása bármely pillanatban bekövetkezhet..." Szokjunk le róla, hogy hülyének tartjuk őket. A délibábok elfoszlanak, az emberek egyre nehezebben szállnak szembe vörösékkel. A mi magyar fajtánk is lefeküdt. Évtizedig tartó gyúrás szellemét kivetni az emberek fejéből roppant nehéz... A magyar ügyet egyébként is csupán helyi jellegű győzelemnek ítélem. Azt hiszem, Szuez pillanatnyilag fontosabb Nyugatnak. Moszkva nagyhatalom. Engedni fognak-e létezni egy politikai irányzatot, amely szétrohasztja államiságuk alapjait? Ehhez olyan ellentétek létrejötte szükséges a vezetők között, hogy legalább egy részük inkább húzzon a nyugati életformához, mint az elvtársaihoz. Szolídabb diktatúrát... Sajnos, a Nyugat körei néha rövidlátók, s ahelyett hogy megelégednének ezzel a részleteredménnyel, amit lassan, lépésről lépésre lehet továbbfejleszteni, mindjárt a szovjethatalmat akarják megdönteni. Az egészet – minél előbb! Mi is nyugodtan együtt élhettünk volna még az ávósokkal, anélkül hogy kitekerjük a nyakukat. Ezt a bíróságok

is elintézhették volna. Minek az utcán? Hogy nagyobb legyen a felhajtás? Hogy odaát fehérterrorról üvöltözhessenek? A politikai elítélteket rehabilitálták. Ebből evidens, hogy legális úton le lehet fejezni az ávónak azt a részét, amelynek szerepe volt ezeknek az elítélésében. A legmegrögzöttebb, fanatikus, vakon hívő vörösöket. Nekem ennyi első falatnak elég. De nektek az egész kellett egyszerre. Mindnek a bőre. Nem voltatok képesek a sorját kivárni... Olyan érveket adtatok a Szovjet kezébe, ami gyöngíti az országukon belüli ellenzéket, ahelyett hogy erősítenénk őket. A prímás már a birtokai visszakérésénél tart. Nem tudott várni még fél esztendeig? Amíg a Szovjeten belüli ellenzék megerősödik? Hülye, kicsinyes szemszögből nézni az ügyeket, amikor itt világméretű eseményekről van szó?!

Albin sokat ivott a kártyacsata izgalmában, de nem volt részeg. Jó hangulatát elrontotta iménti leszereplése. Apjának politikai fejtegetése, mint mindig, most is untatta. „Kiszáradt kóró – gondolta. – Nem képes az ifjúsággal hevülni. Csak várjon a sorjára!" Mint ő ebben a pillanatban, amikor sejtelme sincs, hogy papa hová akar kilyukadni a hosszú szósz után. Alig tudta elnyomni ásítását.

– Ide figyelj, fiam. A következő ajánlatom van számodra... – Albin láthatólag kényszeredett, jó képpel várta, mikor végződik a szokásos színpadi szünet. – Szerintem a Nyugatnak most van igazán szüksége jó felvilágosításokra a szovjet belügyek gátjait illetően. Ettől az embertől megkaphatjuk ezeket. Bármilyen fájdalmas, tartok az orosz invázió lehetőségétől. Jó, ha több adu van az ember kezében. Használható adu. Lap, arra az eshetőségre is, amelyiknek bekövetkezése sok vérbe és még több egyéni tragédiába kerül. Akkor nekünk is menni kell, remélem, ezzel tisztában vagy? Nyugatot el fogják özönleni a magyar menekülők. Összehordanak hetet-havat, nekünk olyan cikkel kell jelent-

keznünk, ami valuta. Osszuk meg. Ketten ki tudjuk szedni ebből az emberből, anélkül hogy mások orrára kötnénk. Tacskókat nem akarok beavatni. Áll az alku?

Albin bólintott. Ha nincs kockázat, miért ne? Bár az öreg kissé pesszimista módon gondolkodik.

– Ismerem a fajtát. Ez csak a végső esetben beszél. A lélektani és testi szorítás minden eszközét egyszerre alkalmazva préselhetünk ki belőle valamit. A fájdalmat eltűri. Morális és fizikai összeomlást kell előidéznünk. Fizikailag elkészült. Az akarata még tart. Nincs mit várnia tőlünk, és nincs mit kapnia. Ez megváltásnak tartja a halált. Nem szabad kimúlnia, mielőtt beszélne. A konokságát kell megtörni. Mint a nagy politikában történt. Elérted az első megrendüléseket, nem szabad szuszhoz hagyni, tovább kell hajszolni az ingadozás és végül a morális csőd felé. Rendüljön meg a hite, ez az első... Érted, Albin? Mindegy, hogy miképp. Ez a fajta egészen különös ember. Az elvtársával kell meggyőzetni, hogy az ő útja a bűn útja. Te nem tudod ezt az agyába csöpögtetni, én sem. Bennünket ismer, nekünk nem hisz. Belülről töröd meg és mások segítségével – vagy soha. Ez az igazság. Nem gyávák ezek, hiába kürtöljük teli a világot vele. Ezt ajánlom neked, fiam. Legyen két vasunk a tűzben. Ezt itthon is használhatjuk, ha pedig úgy hozza sorsunk, odakünn is megélünk belőle. – Nem várt választ, minden átmenet nélkül kérdezte: – Van a csoportnak magnetofonja?

– Nincs.

– Kár. Akkor nekünk személyesen kettőnknek lesz a feladatunk, hogy lehallgassuk, mi történik. Én a szobában leszek. Te a konyhai ajtónál. Vigyázz, észrevétlen maradj. Lebújsz az ajtó ablakai alá. Törd ki az egyik felső üveget...

Albinban kevés hajlandóság mutatkozott a hidegben guny-

nyasztani a folyosón. Ellenkezni akart, de apja nem hagyta szóhoz jutni.

– Beküldesz egy csapat foglyot. Nem kell túl sok. Tegyél közéjük olyant, aki hajlik felénk, és szívesen szabadulna. Nem szükséges provokálni. Tedd attól függővé a szabadulásukat, hogy ezt a vénembert szóra tudják-e bírni. Részvéttel, persze...

Albin bólogatott. Most nézte meg alaposabban a foglyot. Elalélt a kötélen, feje kissé félrebillent. Karja érdekesen kifordult a vállából. Arcán fénylett a veríték. Albin értetlenül felvonta szemöldökét: „Mi van ezen különös?" Csendesen, alig észrevehetően imbolyog a pórázon, persze hogy nem érezheti magát a Ritzben. A csuklójától fölfelé, a kötés fölött, a kézfeje megmerevedett, égbe meredő ujja már lilává sötétült. A fogolyhoz ment, fülét a melléhez hajtotta, néhány pillanatig hallgatta a szíve dobbanását. „Klinikailag két-három óra múlva hulla lesz – gondolta. Kiegyenesedett. – Mi van ezen különös?" – és ismét felrántotta szemöldökét.

Az öreg Wiltschek elértette fia mozdulatát. Kezét hátrakulcsolta, és fakó hangon mondta, mintegy magának:

– Makacsság... Érthetetlen és indokolatlan makacsság... ennyi az egész... – Albinhoz lépett, gyengéden átölelte a vállát. – Szeretném, ha elfelejtenéd az előbb történteket, és megbocsátanál egy öreg embernek... az apádnak... – igyekezett szelíd-bánatos hangon beszélni. – És most menj, fiam... Mielőtt elkezded agitáltatni, pihentesd néhány percet... Az a két gyerek majd megereszti a kötelet. Már tudják, hogy kell. De ne a többiek előtt... Menj, Albinom, menj...

Albin elérzékenyült. „Az öreg tud meghatódni – érdekesnek találta gondolatát –, az ember még vénségére sem ismeri ki a saját apját..."

Kifordult az ajtón. Aprócska szemölcs volt az orra tövében – elégedetten dörzsölgette. Fütyörészve ugrándozott le a lépcsőn, a pincében fogva tartott néhány ávósgyanús pasasért.

Az idősebb Wiltschek hallotta fia füttyszavát. Megvető rángást engedett végigszaladni az arcán.

– Degenerált hülye. Romantikus hülye – apró sóhajjal fűzte hozzá –, és a fiam.

A fogoly elé állt.

Nem volt eszméletnél.

Hideg vizes ruhát hozott, végigtörölgette az arcát, majd a rumos üvegből néhány csepp szeszt öntött a szájába.

A fogoly megrázkódott.

– Nem engedünk elpusztulni... Nem, barátom... – suttogta és hozzátette még – tilos. Teljességgel tilos.

A kikötött ember szeme véresre színeződött. Merev tekintettel bámult Wiltschek Egon arcába, és ő visszanézett rá ugyanolyan makacs konoksággal, mint az, egészen, amíg meg nem unta.

– Beszélj, te ávós!... Neked adom érte a bőrödet... Elengedlek...

A fogolynak a szeme sem rebbent.

– Ostoba, helyzeti előnyben vagyok... – morogta, és visszatelepedett a konyhaszékre, kekszet rágcsálni.

A fogoly hallgatott.

6

A nő ujja hegye kifehéredett az ajtó félfáján. Lába merevre feszült a küszöbön. Fejét leszegte, hosszú, festett, szőke haja mint kusza függöny terült arca elé. Hangja hol artikulátlan üvöltésbe magasodott, hol mélyen zengő, egész testet rázó zokogásba fulladt. Öcsi csak néhány szótöredéket fogott fel a kiáltozásból:

– Semmit sem... az Istenért... engedjenek... Vöröskereszt... Genf...

Öcsi nem értette és megdühödött. A doktor magyarul beszélt, megmondta, hogy ezt az ávós nagyfejűt vallomásra bírják, aztán mehetnek. Ez a hisztérika meg jeleneteket rendez neki. Mit akar azzal a Genffel, amikor az egy város valami tó partján. A nő kiabálása különben is felingerelte. Anyját juttatta eszébe, az rendezett ilyen jeleneteket, amikor megtalálta apját valami kocsmában a kőművestársaival, hogy adja oda a fizetést. Persze apa is dühbe gurult, mindjárt a helyszínen elagyabugyálta az anyját, s aztán a csapos kidobta mindkettőjüket. Öcsi nyomban elpárolgott hazulról, mert az apja mindenkinek kiosztotta a maga porcióját a nadrágszíjjal, egészen addig, amíg elfáradt, és ledőlt az ágyra. Öcsi ismerte a folytatást. Másnap se ment haza. Anyja éjszaka kiszedte az apja zsebéből a maradék fizetést, másnap azért zengett a ház. Anyja szomszédokhoz rohant meg rend-

őrért meg a tanácshoz meg a fene tudja, hova. Harmadnap már nem volt veszedelem, apa addigra megjuhászodott. Viszont Öcsit már nem hatották meg a hisztériás jelenetek, egykedvűen végighallgatta volna, mint anyját szokta, legföljebb annyi tanulságot vont le magának az ügyből, hogy Karesznak igaza van, minden nő egyforma, nemcsak másban, ebben is. Genf tökéletesen kihozta sodrából. Mit Genfezik, ez nem földrajzóra, és hosszúvá kamaszosodó lábának teljes erejéből rugdalni kezdte a nő bokáját. Apjától látta így, és akkor az anyja egyből kipenderült a csapszék ajtaján.

Ez a nő azonban tűrte a rúgásokat, csak rángatózott az ajtóban ide-oda, kapkodta előle a bokáját és jajongott, de be nem ment, pedig Öcsi már pulykavörös volt. Találomra rúgta, ott, ahol érte, öklözte, mégsem sikerült bekergetnie. Tehetetlen dühében már a fegyverét húzkodta előre a hátáról, hogy ha nem akar bemenni, hát dögöljön a küszöbön, de akkor a doktor megfogta karját.

– Ne marhulj, Öcsi.

Ő, Wiltschek végre valahogy berúgta a nőt a konyhába.

Öcsi a kabátujjába törölte gyöngyöző homlokát. Szuszogott.

– Dagadt rüfke, rohadt zsidó – morgott.

Albin lepisszegte.

– Csend! – suttogott. Kulcsra zárta a konyha ajtaját, és a kulcsot zsebre vágta. Egyszerre húzta magához Karesz meg Öcsi fejét:

– Menj, jól verd oda a cipőd... Karesz... te is... Értitek? – súgta fülükbe, és erőteljes lódítással nyomta őket a lépcsőház felé.

Azok ketten eltrappoltak.

Albin a folyosó végére ment, de a csizmája erősen csikorgott. Egy volt rabtól hallotta, miért nyikorognak a katona-

és rendőrcsizmák. A börtönök műhelyeiben készítették, fényezett oldalával rakták egymásra a két talpbőrt, hogy nyikorogjon, hadd hallja szegény fogoly, mikor lépnek a kukucshoz, fülelni. Elmosolyodott a leleményességükön, és négykézlábra ereszkedett, úgy mászott vissza az ajtó tövébe. A lábtörlőre ült, hátát az ajtó deszkájának vetette és várt. Időnként önfeledt mozdulattal megdörzsölte a szemölcsöt az orra tövén.

Hűvös volt. Sajnálta, hogy nem hozott magával italt.

Egyelőre mindenféle zajok, hangok hallatszottak a konyhából.

Öten voltak odabenn.

A kikötött ember és négy, akit Albin parancsára vezettek föl a pincéből. Egy nő, három férfi.

A nő a konyhaszékre rogyott, karját az asztalra ejtette s rá a fejét. Hangja elfúlt, csuklás rázta, minden porcikája reszketett.

A három férfi a falnál állt, majdnem szemközt a kikötöttel. Az öregember szeme nyitva volt. Réveteg tekintetében sárga folttá mosódtak az arcok, sötét, mozgó halmokká a testek. Csendesen függött. A fregoli csigája halk nyikkanásokkal kísérte a kötél imbolygását. A deres tincsek verejtékes csomókba csapódtak homlokán. Érintésük viszketett, és a viszketés szétterjedt a bőrén, elvegyült a karjában meg a hátában szurkáló zsibbadással, és már bensejében is viszketett, és az érzés lassan, nyomasztó lassan tört utat a szíve felé. Izmai rándulva vibráltak, és a kötél imbolygott a nyikorgó csigán. A szélső, magas, kissé kövérkés férfi vaksi szeme tágra nyílt a hamis arany szemüvegkeret mögött. Hideg bujkált a gerincében, szőke harcsabajuszának sörtéi előremeredtek, s gyors, apró rángásokkal ugrándoztak. Az öregember szaggatott lihegése a fülébe zakatolt, a nyikorgás

a velejébe sajdult. Nem gondolt semmire, csak nézte a foglyot, mutatóujjával a hüvelykét karmolászta, ott, ahol sarkosra nő a köröm. Nézte, nézte az öreget és kitört:

– Hát beszéljen! Miért nem beszél!? Haza akarok menni... Nekem családom van! Mondja meg, amit kérdeznek! Engem várnak otthon. Nem akarok meghalni... – kiabálta, keze a hangja lejtésének ütemére vagdosott a levegőben. Ujjai hidegek voltak, tenyere megnyirkosodott, az álláról kövér verejtékcseppek gördültek a gallérjára.

A horpadt mellre kókadt fejből a két véreres szem tompa, hideg fénnyel merevült a kiáltó arcra.

– Beszéljen! – csattant rá az. – Bánom én, ha itt akar megdögleni... Én élni akarok! Élni! Jogom van élni! Családom van! Beszéljen! Én pusztuljak, amiért nem beszél!?

Csend lett.

Az öregember hallgatott.

Az asztalra borult asszony bántó hangossággal csuklott.

A reszkető-ugráló bajusz alól nyál frecsegett:

– Mit hisztériázik? Segítsen... Hát nem érti? Nem értik... – és kezét derekához emelve, két társához fordult. – Értsék meg... ugyanúgy járunk, ha ez az ostoba állat nem szólal meg...

Az asszony csuklott.

A simán hátrafésült, szőke haj a szemüveg elé borzolódott, ahogy odarohant az asztalra borult nőhöz, vállánál fogva megragadta, rázta kegyetlenül. Az asszony feje előre-hátra esett, mintha nem is az övé lett volna. Karja ölébe hullott, szemében rémület ült, aprókat nyögdécselt.

– Semmit sem... csináltam... Kérdezzék meg... a házban is tudják... Semmit... Nem vagyok ávós... Nem... Nem...

A kikötött öregember agyában lassan forogtak az asszony szavai. De amikorra emléke felködlött, a hang merőben más

lett. Rekedtes férfitenor. Csak a lejtése, a hangsúlya volt ugyanilyen, mint az asszonyé. Reményevesztett, fásult, kétségbeesett. A főhadnagy vele szemközt, az íróasztal másik oldalán görnyedt a székén. Vállát előreejtette, keze az ölében pihent, ujja reszketett. Fejét ingatta:

– Nem... Higgye el, ezredes elvtárs, nem... Nem...

Burai Mátyás akkor látta először a főhadnagyot. Éjszaka volt, a lámpafényben a főhadnagy arca viaszsárgának tűnt. Az ezredes beosztottai harmadik hónapja nyomozták az ügyet, s nem jutottak ötről hatra. „Nem" és „nem" – ebből állt a vallomása. De az iratokról, amelyeket a főhadnagyra bíztak volt – már tudtak az amerikaiak. Honnan? Kitől? A papírokat szigorú titkossággal kellett volna kezelni, s ez a tiszt majd úgy bánt velük, mint egy étlappal. Ki mástól szereztek volna tudomást Nyugaton a dolgokról? Annyira kézenfekvő... A gyanúsított azonban tagadott. Miért? Burai ezredes erre a kérdésre nem kapott kielégítő választ alárendeltjeitől. Magához kérte a főhadnagy anyagát. Kihallgatásra rendelte.

– Nem... Nem vagyok áruló... Becsülettel dolgoztam...

Nézte a főhadnagy meggyűrt arcát. Minden szál hozzá vezet. Ezen a napon a parancsnokát is kihallgatta. Lesújtó véleményt mondott az emberéről, hogy micsoda szemét fickó ez, régi horthysta, örökké elégedetlen, a munkája förtelmesen rossz, nem akar ez a népi demokráciának dolgozni. Hanyagul őrizte a katonai titkokat, példát kell statuálni, senki sem fog sírni utána... Burai szótlanul hallgatta a parancsnok szabatos, kurta tőmondatokba szedett véleményét. Ennél a megjegyzésnél félbeszakította:

– Valóban senki? Három gyereke van ennek a főhadnagynak... Meg az asszony...

A parancsnok furcsán csodálkozó szemmel meredt rá:

– Nem értem, miért ez a hűhó egy régi horthysta pilótáért. Az ifjabb Horthy repülőezredében szolgált. Arany, ezüst vitézségi érem... A mostani munkájáról csupán annyit: elegendő, ha megtekintik a fenyítési lapját. Nyolcvan nap fogda, talán több is... Azt nem adják semmiért...

Az ezredes ismét közbeszólt:

– Ön mikor kezdte a katonai szolgálatot?

A parancsnok elpirult, dadogott. Burai csendes mosollyal kérdezte:

– Ugye, már tiszt volt a Horthy-hadseregben, amikor átszökött a szovjet csapatokhoz? – És amikor a másik igent bólintott, csak ennyit jegyzett meg: – A főhadnagy, pilóta létére, nem tudta többre vinni szakaszvezetőnél. Egyébként ez ismeretes, beleírta az önéletrajzába...

A parancsnok hallgatott. Az ezredes eléje tette a vallomásáról készített jegyzőkönyvet, s a papírra bökött:

– Itt írja alá, közvetlenül a szöveg után...

A parancsnok felállt, mormolva végigolvasta az írást, majd az asztalra ejtette, töltőtollat vett elő – hórihorgas ember volt –, valósággal kétrét hajolt, amikor lendületes vonásokkal odavetette: „Maléter Pál – kicsit gondolkodott, hogy rendfokozatát is jelezze-e, de nem találta szükségesnek. Fölegyenesedett. Vonásai mozdulatlanok voltak. – Változatlanul kaméleonnak tartom ezt a főhadnagyot..." – morogta és eltávozott.

A főhadnagy pedig ottmaradt.

Az elöljárók több ízben sürgették az ügy nyomozati befejezését.

„Nem..."

Öreg Burai nézte a magába roskadt embert. A főhadnagy a papírok szerint munkáscsaládból származott. Műszerészként kezdte, sportrepülő volt. Aztán a hadseregbe került. Pilóta lett. Önéletrajza szerint légi harcban nem vett részt,

ifjabb Horthy mellett szolgálni azonban... ott még a pucerokat is kitüntették, hogy Horthy és az ezrede nimbuszát növeljék –, ezért kapta ő is a medálokat. A néphadseregben léptették elő tisztté.

– Azt mondja, becsülettel dolgozott? – szegezte neki a kérdést. – Hisz majd háromhavi fogdafenyítése van... Ez magának becsületes?!

A gyanúsított szeme tágra meredt:

– Nem... Soha nem ültem... Egy fenyítésem volt, írásbeli figyelmeztetés... Tessék megnézni a fenyítési lapom...

Az ezredes kikereste a kartont az iratok közül, a főhadnagy elé tette:

– Gyönyörködhet benne...

Az hökkenve bámult a papírra. Fejét rázta, hogy nem érti. Hebegett:

– Hiába mondok én már akármit... Mielőtt letartóztattak... Egy hónappal előbb kaptam a figyelmeztetést... Nem értem... Mindegy...

Burai visszavette a főhadnagy kezéből a kartont. Végigolvasta. A figyelmeztetéssel kezdődött. Aztán folytatódott a fogdabüntetésekkel. Az első fenyítés keltezésénél szétfutott a tinta. A lámpa felé fordította a papírt. Alig észrevehetően szálkásodott a radír nyoma. Hümmögött. Azt a dátumot kijavították.

Eltette a kartont.

– Jó, én hiszek magának – mondta halkan. Előrehajolt, pillantása a főhadnagy szemébe mélyedt. – Bizonyítsa be, hogy nem bűnös. Mivel tudja bizonyítani? A tények maga ellen szólnak. Azok az adatok az ellenséghez kerültek. Miért kezelte Csáki szalmájaként a szóban levő iratokat? Miért nem jelentette az elöljáróinak, hogy ezeket az anyagokat nem lehet közönséges ügydarabként küldözgetni... Miért?

A főhadnagy válla megrándult.

– Jelentettem... kétszer is...

– Kinek?

– A főnökeimnek... Írásban... A miniszternek is írtam róla...

Éjfél múlt, amikor autóba ültek.

Helyszíni szemle az irattárban.

Hajnalra az ezredes kezében voltak a följegyzések másolatai s az egyik eredeti, amit a miniszter küldött vissza a főhadnagy parancsnokának, ezzel a megjegyzéssel: „Intézkedjék!"

A hórihorgas elfelejtett intézkedni.

A főhadnagyot szabadon bocsátották. Visszakerült a beosztásába.

Egy hónappal később ismét ott állt Burai Mátyás előtt. Fojtott, elfúló hangon beszélt. Majdnem sírt.

– Mintha leprás lennék, ezredes elvtárs... Kerülnek, nem állnak szóba velem. A fenyítéseket nem törölték. A parancsnok elvtársnak említettem, azt mondja, örüljek, hogy kiengedtek az ávóról, ha utólagosan is, de jogosan fenyített, hogy is törölné... Most kellett volna előlépnem századossá. Ki terjeszt fel nyolcvan napi büntetéssel? Intézzék el, hogy más helyen kapjak beosztást...

Öreg Burai nyugtatta:

– Oda keresve sem lehetne jobb kádert találni, mint magát. Menjen csak haza, beszélünk a fejükkel. Intézkedünk...

Ahogy a főhadnagy eltávozott, az öreg berobbant a főnökéhez:

– Tűrhetetlen... – és beszélte neki a történteket, hogy jól meg kell rúgni az ilyenféle parancsnokok bokáját, térjenek észre, micsoda disznóságot merészelnek művelni. A főnöke hagyta, hadd mondja végig, s amikor az öregből kifogyott a szusz, halántékához szorította mind a két kezét.

– Az ember már idegbajt kap, ha erről a főhadnagyról

hall... A magunkét elintéztük, tisztáztuk az ügyét, mi közünk tovább hozzá? Hagyja a fenébe. Folyton ilyen igazságkereső dolgokkal szaladgál hozzám... – és minden átmenet nélkül hozzátette: – Az a Maléter katonás fickó. Jól fekszik a miniszternél...

Burai Mátyás homlokán kidagadtak az erek. Hápogott.

– Én... Dzerzsinszkijtől nem ezt tanultam... – krákogott. Széles, kaszáló mozdulattal suhintott a levegőbe, kifordult a szobából. Még hallotta főnöke megjegyzését: „Hogy ez mindig beleártja magát mindenbe, ennek sohasem elég jó semmi..."

Ment vissza a szobájába és motyogott:

– Dzerzsinszkij... Nem... Miért kell hagyni a link frátereket?... Jól fekszik... Nem... Nem... – és ez a két szó úgy hangzott a szájából, mint a főhadnagy tiltakozása s aztán az asszonyé, amire megmozdult agyában az emlék. „Nem... Nem..."

– Hülye! – a szemüveges férfi lihegett, dühvel, erővel dobta el az asszony vállát, hogy a feje a falhoz koccant. Visszarontott a kikötött fogoly elé. Ordított:

– Beszéljen! – és az öklével fenyegette.

Az öregember szája összezárult, s csak nézte őt mereven, olyan gyűlölettel, hogy amaz hátrahőkölt, rángott az ajka tehetetlenségében, és a bajuszát harapdálta, hogy nem bír egy ostoba, megátalkodott, konok vénemberrel. Üvölteni akart, fülébe ordítani a másik kettőnek, hogy szóljanak, segítsenek, mert elvesznek mind, e miatt a gonosz vénség miatt, hogy felakasztják, agyonkínozzák őket, mint ezt itt, de a méreg és a rémület rekedt suttogássá fojtotta hangját.

– Ne álljanak itt... – érezni lehetett a lihegésén, hogy egész bensejében remeg. – Hát nem értik?! Csináljanak valamit...

A fiatalabbnak föltűnően fehér bőre volt. Bár harminc

felé közeledett, arcát ritka, piheszerű, göndör szakáll nőtte be. Fakókék svájci sapkát viselt, enyhén görbülő villámhárítóval, amely még inkább fiatalossá tette vonásait. Vállán, vékonyka szíjon átvetve, aktatáska fityegett. Kezét ballonkabátja zsebébe süllyesztette. Érdeklődéssel figyelte a szemüveges dühöngését. Arcán kissé gunyoros mosolyféle vibrált, vonásairól, mint nyitott könyvből, kiolvashatták: remekül mulatna, ha nem lenne maga is szenvedő részese az eseményeknek. Sajnálta volna ezt a szerencsétlen vénembert, aki, úgy látszik, meg fog halni, de miatta meghalnak ők is, és ezért gyűlölte. Magányos ember volt, az életet úgy fogta fel, mint vándor a gyümölcsfákkal szegélyezett hosszú-hosszú országutat. Hol itt harap egynek a terméséből, hol amott a másikéból. Sohasem hitt örök ideálokban. A párt főiskoláján tanároskodott. Hallgatói nagyra becsülték, mivel mindenki igazat kapott nála, bármely problémával kereste meg. Csupán arra ügyelt, hogy főnökeinek igazságát ne tanítványai előtt, azok igazságát pedig ne a főnökei előtt hirdesse. Reális gondolkodású embernek tartotta magát. Tökéletesen tisztában volt azzal, hogy hisztériás kitörésekkel, átkozódással az égvilágon semmit sem érnek el. Ismerte a párt és az állami élet nevesebb vezetőit, azonban ezzel még nem találkozott, mindenesetre nem emlékezett rá. Egy biztos: konok jellem. Verésre, kínzásra nem vallott, szidalom, fenyegetés lepergett róla, nem tárgyal, és nem vitatkozik. Öreg. Agyában valószínűleg dogmává merevedett minden, ami eszmei. Ha verés, kikötés nem szólaltatta meg, a szemüveges unszolása vagy könyörgése éppúgy kárba veszett fáradozás, akár vizet hordani a Dunába.

A szemüveges férfi eszelős tekintettel bámult a tanár arcába, és ő fanyar, megvető mosollyal vissza, pontosan a szemébe. Így álltak egy ideig, aztán a szemüveges karja megrándult. Marokra gyűrte társa mellén a ballonkabátot:

– Mit röhög?! Van kedve röhögni?! Hülye, fakutya...

A tanár meghökkent, de nem ijedt meg tőle. Megragadta a szemüveges csuklóját, megcsavarta, hogy teste kifordulva rándult a karja után, és vinnyogott fájdalmában. Akkor ellökte magától:

– Nyugalom... Hiába hisztizik, attól nem lesz jobb. Gondolkodjunk inkább... A könyörgése nem használt. A veréssel már a bajtársak is felhagytak. Nem vezetett célra. Én, kérem, kommunista vagyok, ezt nem szégyellem, nem is tagadom. Szerintem az öreget meg kell agitálni – és fejével a lassan himbálódzó fogolyra intett. – Az ügy, amelyet ő védett, a sztálinista diktatúra ügye, csúfosan megbukott. Erről kell felvilágosítani... Meg arról, hogy hiába védi a szétrombolt, letiport lövészárkot, nem ér az semmit... A jövő az ifjúságé, a modern eszmék hordozóié, a művelt embereké, hogy többé soha nem bízhatjuk az ország vezetését kulturálatlan, buta, egyszerűen buta funkcionáriusokra, mert azok csak majmolni képesek. Úgy ugrálnak, ahogy Moszkva fütyül. Nincsen egy önálló gondolatuk... Ezekből eredtek a bűnök, a szörnyű tévelygések, romlásba taszító vétkek... Ha ezt megérti, akkor harcolni fog ellene, mert kommunista, és feladata leleplezni a rosszat, utat egyengetni a marxizmus megújhodását hozó, forradalmi eszméknek. Akkor beszélni fog... Ha nem... – rövid, hatást keltő szünetet tartott – nos, akkor ön hiába igyekszik a kedves feleségéhez... Megmondták és ezek itt nem teketóriáznak... – még hozzá akarta tenni, hogy mindenesetre, ha innen kiengedik, mindjárt a kapuban leveszi a cipőjét, és néhány hónapig óvakodik sárga lábbelit húzni, mert amiatt hozták be, hogy ávósgyanús. Elhallgatott, minek szaporítsa a szót. Az élet perverz játékot űz vele. A kommunizmus demokratizálásának lelkes híve volt, a demokráciát, az igazi, mindenkire kiterjedő demokráciát, a kommunista ideológia eme sajátos, nemzeti úton meg-

valósuló formáját vélte a modern világ korszerű államesze-ménynek. A demokrácia minden állampolgárra való kiterjesztéséért szállt síkra, s eszméje győzött. Akiket pedig győzelemre vitt, ki óhajtják tekerni a nyakát, amiért mindezt megcselekedte. Nézte a kikötött vénembert. Korábban kellett volna kezdeni az elhatárolást. Okos dolog volt fölöszlatni a Magyar Dolgozók Pártját. Egyforma tagsági könyvet hordott a zsebében ő meg ez is, akit nem tudnak szóra bírni... Nincs más út, a modern kommunista eszméket vallóknak el kell – igen ez életbevágóan fontos, mert különben egy kalap alá veszik őket a sztálinista visszahúzó erőkkel –, el kell határolni magukat az ósdi, diktatórikus rendszert visszakívánó, az osztályharcon alapuló, dogmatikus kommunizmus híveitől.

A szemüveges mindkét kezével a hajába szántott. „Dehát én hiába mondom neki..." – motyogott. A többi nem is értette szavait. Arca vörös volt, mint a paprika. Szívére nagy-nagy nyomás nehezedett. Teste reménytelen ernyedtséggel megroggyant. A falhoz dőlt. Először csak fél vállával támaszkodott hozzá, aztán egész hátát nekivetette. Alig ért a fregoli drótjához – amelyet még Öcsi állított oda –, az alkotmány megcsúszott, és zengő-bongó ricsajjal zökkent a konyha teljes széltében a kőre, az öregember alá. A fakeret a nagyujja hegyét érte, a lába bizonytalanul tapogatózott, aztán rángó sietséggel kapaszkodott rá.

A fregoli drótja még surrogott, majd süket csend lett. A tanár halkan káromkodott.

– Hülye. Az Isten verje meg a hülye fejét. Ránk hozza az őrséget a marhaságával... – óvatosan lehajolt, s a fregolit visszaállította helyére a falhoz.

Az öregember megrándult. Lába kapálódzó kétségbeeséssel nyújtózott a támaszték után.

A fregoli csigája nyikorgott.

A szemüveges úgy állt, a falnak dőlve, mint egy megvert gyerek. Zihálva kapkodta a levegőt, kezét tördelte:

– Mondja neki... agitálja hát... az Isten szerelmére... – Átvillant agyán, hogy amint kiengedik, feltétlenül gyertyát gyújtat Szent Antalnak. A szomszédját átkozta, aki éppolyan sírkőfaragó, mint ő. Bizonyosan az jelentette föl. „Vesszen a konkurrencia." Imára kulcsolta kezét. Fatális véletlen, hogy zsebében volt a pénz. Egy hónapja, hogy kiselejtezett sírköveket vett – bár sose látta volna őket –, köbméterét száznegyvenért. Lecsiszolták a vésett lapját, s október huszadikán volt a nap, amikor továbbadott rajta. Köbméterenként ezernégyszázával. Egy órával előbb kaszírozott, mint lefogták, ott, a saját telepén. „Ávós besúgó!" A pénz a zsebében volt – majd húszezer forint. Az Isten sem hitte neki, hogy az nem az ávótól húzott fizetés. „Júdáspénz, ne tagadj, csibész" – és fejbe kólintották. Ujjai görcsösen egymásba fonódtak, de ima helyett csak ezt hajtogatta: „Agitálja... az Isten szent szerelmére, agitálja..."

Az asszony a konyhaszéken pihegett. Arcát nem látták – haja eltakarta. Karja erőtlenül fittyedt oldalára. Feje a mellére bukott. Ült mozdulatlan. A csuklást is elhagyta, csupán arca vonaglott a hajfüggöny mögött.

A harmadik férfi eddig hallgatott. Szürke pantallója durva katonacsizma szárát rejtette. Kurta bekecse alá nem öltött zakót, csak gyűrött, piszkos, drapp ing fedte domború mellkasát. Nem voltak illúziói, nem reménykedett szabadulásban. Dús, fekete hajában itt-ott ezüstös szál csillant, bozontos szemöldöke magasra szaladt a homlokán, amely alacsony volt, kevés, de mély barázda szántotta végig. A kikötött ember vergődését figyelte, ádámcsutkája ugrándozott izgalmában. Látszólag ügyet sem vetett társaira. Amikor a sírköves a tehetetlen fogoly előtt hadonászott, keze ökölbe szorult a bekecs zsebében, s ha nem hagyja abba, talán megüti.

A pártiskolai tanár fejtegetéseit néhány gyors, lapos pillantással kísérte csupán. Akkor szólalt meg először, amikor az, engedve a sírköves rimánkodásának, az öreg elé állt:

– Elvtárs – kezdte nyájasan, de nem folytathatta, mert ez a harmadik félretolta és legyintett.

– Mit kínozza maga is... Elég annak a baja...

Szavára zavart csend lett. A tanár a sírkövesre nézett, az meg vissza rá, aztán mindketten a harmadikra. Ez meg otthagyta őket, az asztalhoz lépett. Ujja közé csípte a pléhbögrét, megvizsgálta kívül-belül. Az üveges ajtóhoz ment, de nem látott senkit a folyosón. Halk csobbal merített a vederből. Vitte a bögrét, néhány csepp víz a kőre pottyant. Megállt az imbolygó kötél előtt.

– Igyál, öreg... – a fogoly ajkához illesztette a bögrét. Hangja érdes volt, nem érződött rajta szánakozás. – Igyál – mondta még egyszer. – Nemsokára meghalsz... aztán meghalunk mi is... Igyál, öreg...

Az öregember szája mozdulatlan maradt.

Kissé megdöntötte a bögrét. A víz ráfolyt az öreg ínyére, lecsurrant az állán, és akkor a szája mohón rátapadt a bögre szélére, szürcsölte, kortyolta az italt

A bögre kiürült.

Az öreg lihegett.

Az imbolygó kötél meg-megnyikorgatta a fregoli csigáját.

Az a harmadik újra merített neki. Zsebkendőjére is csurgatott, és végigtörölgette a verejtékező arcot.

A tanár meg a sírköves ismét egymásra néztek, majd megint a harmadikra.

A bögre tompán koppant az asztalon.

Az asszony halkan köhécselt.

– Még meg is fáztam... – suttogta elhalón.

A harmadik férfi visszatért a kikötötthöz. Baljával a térde alá nyúlt. Sziszegett. Golyó horzsolta karját, az érintés fájt.

Jobbjával a derekát nyalábolta magához, és kötéséig emelte. A test súlyos volt, a fogás ügyetlen. Arca kivörösödött az erőlködéstől, hogy magasabbra tornássza, de nem sikerült.

A tanár vállat vont. Egy lépést tett a bekecses felé, karját kissé előrenyújtva, alig észrevehetően intett az öregre a fejével:

– Kérdezze... Kérdezze meg, hogy kicsoda... miért hozták be...

A harmadik, apró szemöldökrándítás kíséretében, gyors pillantással végigmérte a tanárt:

– Hogy köpjön, mi? Ötünk helyett három tucatot öljenek meg? Kis hülye... Mondtam már, elég ennek a baja... Hagyja békén! – ingerült hangja megbékélt, amint karjában az emberre fordította tekintetét:

– Pihensz kicsit, öreg... A halálhoz erő kell... – mondta, s hangja reszelős volt. – Nagy erő kell. Pihenj csak... – a test nehéz volt. Összeharapta fogát, és hallgatott, amint a konok öreg ráncos feje a vállára szelídült.

Az asszony köhécselt. Haja fátyolán át mereven bámult a piros-fehér kockákból kirakott konyhakőre.

A sírköves szeme némán meredt a harmadikra.

A tanár szája szeglete megrándult. A ballonkabát zsebében egy rég ottfelejtett húszfilléres lapult. Ujja közé akadt, és pörgetni kezdte. Száját megnyitotta kissé, de ajka nem mozdult. Hangja szisszenve fullánkozott a tüdeje mélyéről:

– Eressze el... Azonnal... Hívom az őrséget... A maga hülyesége miatt dögöljünk itt?! Az egyetlen mód, hogy megszabaduljunk... Inkább egy, mint négy... Maga is... Eressze... Azonnal...

A harmadik csak tartotta az öregember testét. Szelíden fogta, s ahogy a melléhez ért, a bekecsén keresztül érezte a kikötött fogoly szívének rendetlen, vad kalimpálását.

– Nem hallja?! Eressze el!... Követelem...

A harmadik nem mozdult, pillantását sem vetette rá, csak a válla fölött szólt vissza csendesen:

– Mit kakaskodik... úgyis falhoz állítják... – és az öregember orcáját nézte, ahogy lassacskán pirosodott belé az élet.

A tanár egyetlen ugrással termett mellette:

– Oktalan állat... – lihegte. Megragadta a harmadik vállát, odébblökte. Az megtántorodott kissé, karjában megrándult az öreg teste, de fogta szorosan, el nem engedte, és visszanyerte az egyensúlyát, féllábával kirúgott, mint a bántott ló.

A tanár feljajdult. Könny futott a szeme sarkába. Előrehajolt, sípcsontját tapogatta. Ajkát harapdálva húzta fel nadrágja szárát. Lábát a lámpa felé fordította. Bőrén keskeny csíkon kiserkedt a vér.

Az asszony csak ült a konyhaszéken, semmiről nem tudott, ami körülötte történt. Feje, mint az igába fogott állaté, amikor lép, minden lélegzetvételre bólogatott.

A sírköves sóbálvánnyá merevedett a falnál. Két keze a homlokára tapadt, mintha félne, hogy esze kiröppen a koponyájából. Semmi, de semmi mást nem kívánt, mint hazamenni, belevetni magát az ágyba, amelyet az asszony este megvetett. Az asztalra készített ételből sem szedett volna, csak be az ágyba, kialudni, elfeledni ezt a lidérces valóságot. Halántéka forró volt és lüktetett.

– Akkor féltette volna az életét, amikor elfűrészelte az ágat, amin ültünk... maga is azon gubbasztott... Akkor lett volna okosabb... – így a harmadik, szelíden, harag nélkül a hangjában, mintha nem is vádat emelne, megállapítana csupán.

A tanár még mindig a lábát nyomkodta. Fájdalmasan fintorgott hozzá. Alulról nézett föl a harmadikra. Szaporán pislogott. „Ez az őrült megöl mindnyájunkat..." Tekintete

az ajtóra révedt. Odakünn sötét volt. Eszébe ötlött, akárki beláthat az ajtó hosszúkás üveglapjain. Láthat mindent, mert itt ég a villany. Akkor pedig nincs az az ügyvéd, aki lemosná róluk a bűnrészességet.

– Őrség!!! – kiáltotta rekedtre rémült hangon. – Segítség! – hosszan elgurgulázva nyújtotta meg a szó végét, s aztán ismét: – Őrség! – a kulcsra zárt ajtóhoz rohant, és az alsó részén a pergett festékű furnéron dobolt az öklével. – Nemzetőrök! Segítsééég!

Az asszony némán, ernyedten ült. A sírköves először befogta fülét, aztán keze előremeredt, ahogy a harmadikra hebegett:

– Ávós... Ez is ávós... – ujja mintha kővé merevedett volna, szegeződött a bekecsesre.

A tanár ökle az ajtón tombolt.

– Kis hülye... – mondta a harmadik. – Minek ez a cirkusz? Agyonlőnek, hiába dörömbölsz... – mintha követ emelne, sóhajtott. – Nem vagyok ávós. Csak egy katonatiszt vagyok... Egy kommunista... Bűnös, mert nem irtottam ki ezt a bandát... az ilyen kis őrültekkel együtt... Szaladgáltak a századomnál, megbolondították az embereimet, végül magam sem tudtam, hol az igazam... Ávósozik a félkegyelmű... most nyugodtan dögölhetne az ágyában... – és tartotta karjában az öregembert.

Az ajtó úgy dübörgött, mint a dob, amelyet egyszerre négy-öt verővel püfölnek.

Odakünn kiáltás harsant:

– Kuss! – aztán még egyszer: – Kuss!

A tanár abbahagyta.

Léptek dobaja hallatszott a folyosóról.

– Bocsáss meg, elvtárs... – szólt a bekecses csendesen. Lassan lecsúsztatta karjáról a kikötött ember testét. Hátralépett, a falhoz, a sírköves mellé. Halántékán veríték gyön-

győzött. A sírköves iszonyodva húzódott odébb. Szeme majd kiugrott üregéből, akadozva hebegte:

– Ávós... ávós...

– Kis hülye – krákogott a bekecses, és az öregembert nézte, ahogy imbolygott a kötélen.

Recsegő hang kiáltott az ajtón kívül:

– Az anyátok keserves... – káromkodott. – Fogjátok a pofátokat, amíg foghatjátok...

– Tiltakozom – replikázott a tanár sietős izgalommal. – Ez egy ávós... egy pribék... idecsukták közénk...

A sírköves hebegve hajtogatta:

– Ávós... ávós...

– Naná, hogy ávós! Pont olyan, mint te, szarházi! Amelyik még egyszer hangoskodik, azt hülyére verem... Világos?

– Kérem én nem vállalom a felelősséget, ez az ávós megrúgott, amikor azt a másikat, akit kikötöttek...

– Kuss! Akkor pofázz, amikor hajlandó beszélni a pasas. Intézzétek el magatok! Ha nem lesz rend, mindannyian szorultok! – egy kurta káromkodás, szitkozódó dörmögés: „Még hogy nem vállal felelősséget..." – A csizmás láb elkopogott a folyosón.

– Rendet tartunk – jelentette ki a tanár határozottan. – Semmi kedvem még jobban belekeveredni a bajba... – a sírkövesre biccentett: – Azt hiszem, magának sem... Véletlenségből kerültünk ide, majd csak igazolnak bennünket. Nem rontom a helyzetem ostobák miatt. Nem vagyok hajlandó ávós banditákat babusgatni... és azt sem hagyom, hogy mások babusgassák őket.

A sírköves élénk bólogatással helyeselt.

Az asszony ült és hallgatott.

A bekecses a fejét ingatta, s csupán annyit jegyzett meg:

– Kis hülye...

7

A kötél imbolygott.

Az öreg Burai félig lecsukott szeme előtt vörös és fekete karikák táncoltak.

Körös-körül szántás. A göröngyök északi oldalán s tövében kevéske fagyott hómaradék fehérlett, de hátuk csupasz barnája messzire virított a rongyos takaró alól. Metsző szél sivított. Apró szilánkokat tördelt a hóból, eljátszadozott velük, megkergette őket, s hogy az arcába csapta, érintésük szúrt, mint a tüzes tű. Valahol a ligetszerű kis erdő szélén tábla áll: „Vecsés." Ott kell lennie, hacsak valami gránát nem dobta még ki a helyéből. Alig háromszáz méter ide. Oldalvást, messze a lapályon gyufaskatulyányi dobozok mozogtak. A szél felkapta dörgő robajukat, szétteregette a szántás fölött. „Páncélosok – motyogott, és mozgatni kezdte kékre gémberedett ajkát. Valahogy oda kellene jutni vagy a ligetecskéhez. – A mieink... Ott vannak a mieink..."

A várakozás örökigvalónak tűnt.

Nem szabad moccannia. Igen, ezt világosan tudta. Ha megmozdul, vége. De oda kell jutni... Kell... – inai megfeszültek, hogy talpra szökken, nekiiramodik. Aztán az izmok elernyedtek. Nem az övé az élete. Felsóhajtott: „Nyugalom... Nem elveszteni a fejet... – Ajka lassan mozogta: – Nem elveszteni..."

Rakéta röppent az égre.

„Korán alkonyodik" ... – jutott eszébe a vöröses fényről.

Tegnap ugyanilyen kezdődő szürkületben vágódott végig a szántáson. Azóta jóformán a fejét se mozdíthatta odébb. A moccanás halál. Éjszaka világosabb volt, mint nappal. Sztálin-gyertyák ereszkedtek alá méltóságteljesen, rakéták húzták színes csíkjaikat az égre. Teste fölött háború folyt. Hevert a senki földjén és várt.

Régi csel volt, maga sem nagyon hitte, hogy beválik. Futott a két állás között. Amikor füle mellett elfüttyent az első golyó, széttárta karját, estében kissé féloldalra fordulva rogyott a földre.

Hajnalra várták a ligetnél – és már estébe hajlott. Elkésett. Azt sem tudta, hogy várnak-e még rá.

Háta mögül villám-géppuska kattogott. Apró földmorzsák csapódtak magasra körülötte.

A ritkás erdő széléről egy maxim kelepelt rá.

A villám elhallgatott.

Kis idő múltán a maxim újra rákezdte, és ő megértette, hogy német járőr közelít hozzá, azt lövi a maxim.

Később az erdő szélén látott valami sejtelmesen előremozgó árnyékot, akkor meg a villám köpködte a golyót.

Feküdt a földön, mint az ember, aki halottnak tetteti magát a medve előtt, s a vad körülszaglássza.

Huszonnégy év óta most járt újra Budapesten. Egy hete szökött át a fronton. Teljesítette feladatát, és visszatérőben volt.

Néhány órát késett csupán.

Nyilas pártszolgálatosok közé keveredett. Nem tudott szabadulni tőlük reggel előtt.

Ittak, fecsegtek a harci helyzetről, a zsidókról, a csodafegyverekről, és kiruccantak a Duna partjára.

Így mondták: „kiruccannak."

Tulajdonképpen az ő tiszteletére csinálták az egészet.

Papírjai szerint az „SS" különleges, keleti osztályának magas rangú, polgári ruhás tisztje koccintott hungarista testvérei egészségére. Ki akartak tenni magukért. Körülsündörögték, gondolatát lesték. Minél hűvösebben viselkedett, annál inkább udvarolták a Herr Hauptmannt, aki kissé idegenes akcentusú magyarsággal kérte a banda vezetőjét: a föltűnés elkerülése végett – konspirációs okokból – ne titulálja teljes címén, szólítsa egyszerűen a nevén, Herr Schmidtnek. Amúgy is összebarátkoztak annyira, hogy a testvériség sorsközössége elmosta különböző társadalmi állásukat. Birodalmi német szájából ilyent hallani – ez majdnem sok volt a kerületi nyilasvezető fülének. Magára nem hagyta vendégét, ami tőle telt, azt megtette, hogy Herr Schmidt jól szórakozzék, a legteljesebb mértékben rendelkezésére álljon minden, amit csak óhajt.

Amikor a vendég éjszaka búcsúra emelte poharát, nem engedték.

Vitték a kiruccanásra.

Állt a Duna alsó rakpartján. Keze ökölbe szorult a kabát zsebében. Száját összeharapta, szótlan, komoly érdeklődéssel szemlélte a géppisztolyokból felvillanó sortüzek sárga lángocskáit, a fekete zsákként vízbe bukó testek hullását. Hallotta, hogy csobban utánuk a víz.

Emberek csoportjai jöttek és jöttek. Jajveszékelés, rimánkodás, lázadozás, komor letargia. A sárga lángocskák egyformán kaszálták őket a vízbe.

Nézte, komolyan, szótlanul. Egyetlen vonás nem rándult meg az arcán.

A nyilasvezető tiszteletteljes udvariassággal érdeklődte, hogy elégedett-e a legényei működésével. Akkor kissé szája elé emelte tenyerét, mint aki ásítást fojt el. Vontatott hangon közölte:

– Elnézést... nekem kicsit unalmas már... Mi korábban elvégeztük. Igen. Természetesen... – és ujjával a szeme sarkában matatott, mintha nagyon csípné a szél.

A folyó embereket sodort.

Tízek és húszak csobbantak a vízbe.

Állt a parton és hallgatott.

Üvölteni szeretett volna, s nem volt joga egy hangot sem kiejteni a száján.

Tízek és húszak haltak előtte, őt pedig ezrekért és tízezrekért küldték, akik majd nem fognak meghalni. Néhány nappal korábban még örvendezett, amikor látta, hogy vontatják el a legnehezebb tüzérség ágyúóriásait a főváros környéki lövegállásokból, s küldik nyugat felé. Örült a lelke, hogy mégsem romhalmaz marad Budapestből. Most, a Duna partján szinte sírt utánuk, hogy söpörték volna el ezt a százszor bűnös várost. Orrát fújta, mert a könnye csorgott befelé. Gondolatban hajtogatta: „... felszabadítani... megmenteni... ez nem a nép... ez a csőcselék..."

Ott hevert a szántáson. Agyában a megszerzett adatok, számok zsongtak, meg az, hogy el kell jutnia oda, a liget szélére, ahol várják vagy akárhová, a „mieinkhez". Élve, épségben kell odajutnia, hogy ami a fejében zsibong, azt rávezessék a front parancsnokának szobanagyságú haditérképére, és a jelek felé forduljanak az ágyúk, repüljenek a bombázók, s csak azután induljon a roham, amikor az oroszlán szájából már kiverték a fogakat.

Kiszáradt a torka. Szélfújt ajka kicserepesedett. Ivott volna, de kulacs nem volt nála, s nem is mozoghatott. Ha besötétedik, talán akad egy perc, amikor nem világítják be a terepet... Kibújik a kabátból, otthagyja, hadd lője a német. Elkúszik a liget fáihoz... Annak a villámnak a kezelője okozta ezt az egész ostobaságot. A századparancsnok nem

gyanakodott. Fáradt volt, igen, túlságosan fáradt volt ahhoz, hogy szemernyit is gyanakodjék. Beszélni akar a katonáival, négyszemközt, mondta, és a századparancsnok orra elé tartotta igazolványát. Az elhitte, kiürítette az egyik fedezéket, s adott mellé egy küldöncöt, aki ismerős volt a területen.

Először az ügyeletes géppuska irányzóját kérette magához. Aztán a helyettesét is. Amikor mindketten a bunkerban voltak, a zászlóaljparancsnok helyetteséért szalajtotta küldöncét, miközben a géppuskásokkal beszélgetett. Kevéssel azután a szomszéd századok parancsnokaiért indította a géppuskásokat. Egyiket jobbra, másikat balra. Megvárta, hogy eltűnjenek a lövészárokban, aztán át a mellvéden s hajrá...

Korán felfedezték.

A gyomra dühösen követelődzött.

Inni lett volna jó. Vagy levest nyelni, forrót.

Golyók füttyentek. Valahol a távolban akna vijjogott. A németek felől kutya csaholt felé. Körülugrálta, megdöfködte orrával, s a vállába kapott.

„Véreb" – gondolta, de nem védekezett.

A kutya megrándult, magasba perdült, oldalából vér lövellt, ott fetrengett mellette, s csorrantotta rá az életét, amíg ki nem nyúlt.

„Mesterlövés" – futott át agyán. Jólesett tudni, hogy a fegyverek nemcsak a halálát lesik, de az életét is.

Lihegett. Eszébe jutott, hogy római jogból még szigorlatoznia kell. Addig nem adják ki a diplomát. Ez az utolsó vizsgája az egyetemen. A háború miatt nem tette le.

Fejét lassan arrébb csúsztatta, néhány centiméternyit csupán, hogy elérje a jegeces havat.

Hideg volt, égette a nyelvét, apró koromszemcsék ültek benne, attól kesernyés lett az íze. Mégis nedvesség volt, valamelyest csillapította szomját.

Ekkor történt, hogy a bekecses férfi a szájába lottyintott egy kortyra valót a pléhbögréből, és a víz kicsorgott ajka közül.

De ő erről nem tudott.

Aknák vijjogtak a feje fölött csapatostól. Közel érezte a robbanásukat. A föld reszketett alatta.

Egy pillantás hátra.

Tűzmagú földgejzírek szöktek magasba, végig a lövészárok girbegurbáján. A maxim is rákezdte. Agyába vibrált, hogy ezt az ő védelmére lövik.

Felpattant, rohanás, és csak akkor torpant meg, amikor egyik fa mellől szurony szegeződött a mellének. Fojtott suttogásnak ható kiáltás szakadt rá, oroszul:

– Állj!

– A Szovjetunió fegyveres erőinek tisztje vagyok, alezredes... – hadarta. – Vezess a parancsnokodhoz...

A katona egy szót súgott a fülébe, és hogy helyesen válaszolt, megindult előtte, vezette hátrafelé, a liget belsejébe.

A felderítő szakasz parancsnokához mentek. A hadnagy messziről látta jönni őket. Botladozó-tántorgó léptekkel szaladt eléje, s vigyázzba merevedett:

– Alezredes elvtárs... – a hangja elakadt, nem bírta folytatni, a szája mozgott, keze a sapkája szegélyén remegett.

Szeme a hadnagy szalutáló kezére tapadt. Igen, tudta, hogy ez a hadnagy fogja várni, mégis úgy érezte, menten elhagyja az ereje. Gémberedett lába rogyadozott. A hadnagy melléje ugrott, megtámasztotta roskatag testét:

– Apám... – suttogott.

Bólintott, pillanatra behunyta szemét.

– Inni... adj... fiam... – motyogott.

A fia készséggel nyújtotta neki a kulacsát.

Ivott. Mohón, sietve. Szája szegletén kétoldalt lecsorgott az ital. Szédülés fogta el. A fia egyszerre távolinak tűnt, el-

homályosodott, szétfolyt. Utána szeretett volna nyúlni, de nem tudott, mert valami lefogta karját. A következő pillanatban már más állt a fia helyén, egy soha nem látott ember, és bögrét emelt a szájához.

Nem értette. Hová lett a fiú? Három év után csak imént adta meg neki újra ezt a titulust: „Fiam." Miért ment el? Egyáltalán, miért nem hallja az ágyúk dörgését? És a harckocsik robaja is elhalt. ... A németek áttörték a frontot? Lehetetlen... A frontparancsnokhoz kell mennie... Azonnal... De nem tudott mozdulni, s a következő pillanatban elmosódott előtte minden.

Amikor kitisztult a kép, már a Kreml éttermében ült. Csúcsos-csillagos posztósapkája az ölében pihent. Előtte tányér. Komoran hajolt a kása fölé.

Valaki tele szájjal, csámcsogva rákezdte, hogy milyen egy jó ebéd, részletesen ecsetelte mindazt, ami az előétel olajbogyó és a feketekávé között van. Vele szemközt Dzerzsinszkij egy lengyel menüt állított össze, becsületszavára, hogy annál jobbat még senki sem evett. Akkor ő is megszólalt a pörköltről galuskával. Ahogy beszélt, a nyál összefutott a szájában, s érezte az elmondott ízeket, miközben undorral nyámmogott a sóba-vízbe kásán.

– Rosszul van, elvtárs? – nézett rá Dzerzsinszkij.

Nemet intett, legyűrte torkán a falatot, felállt, s teljes hosszában végigvágódott a padlón.

Lassan tért magához.

Távoli kiáltozást hallott. A zaj egyre közeledett, már a fülébe dobolt. Szeme előtt hullámozni kezdett minden, és mintha szakadékba zuhant volna.

Három férfi állt előtte, három homályos arc, ruhájuk a vörös-fekete karikák gomolyából szilárdult a testükre, s már tudta, hogy hol van.

Svájci sapkás alak hadonászott az orra előtt. Szavai a távolból doboltak agyába:

– Elárulták, elvtárs... Nincs értelme... Mondja el, amit akarnak... Még megmentheti legalább a maga életét...

– Gazemberek – hullott fülébe egy fakó hang. – Hagyják békében...

– Meg kell mondani neki – vitatkozott a svájci sapkás.

„Minek... – gondolta. – Minek megmondani... Meghalok..."

Oldala majd kiszakadt, karjában emberfeletti kínnal szurkált a viszkető zsibongás.

Anyja hiedelme ködlött agyába, hogy a halál pillanatában egész élete végigvonul az ember előtt. Várta, hogy eszébe jöjjön, amit csinált, mind a mai napig. De nem jött. Csak a vörös-fekete karikák kergetőztek pillantásában. Libegő függönyükön áthomálylottak az alakok. A ballonkabátos hadonászó karja meg a másik, akinek a pápaszeméről a lámpafény csillant, „... agyon kell lőni" – gondolta. Hányinger környékezte. Lihegett. Szájába édeskés, émelyítő íz gyülemlett, amely nem tudni miért, a kása ízét juttatta eszébe.

Lehunyta fáradt szemét.

8

Különös volt a csend.

Burai János csizmája visszhangosan dobogott a kövezeten. Amerre ment, a csend megelőzte, követte kis ideig, és érezte maga körül sejtelmes örvénylését.

Szorongó érzés kerítette hatalmába. Mintha léptei magába a bizonytalanságba koppannának. Ez a néhány nap alaposan megviselte idegeit. Két hetet akart Bécsben tölteni, már zsebében volt az útlevél, a vízumot várta – de közbejöttek az események. Módját ejti, hogy mielőbb utazhasson. Esetleg összeköti a kellemest a hasznossal – elintézi, hogy hivatalos tudósítói minőségben indulhasson útjára. Körös-körül vaksötétség. Az ég feketén tátogott rá, a házak megbújtak a láthatatlanban. Botladozott a tört aszfaltú járdán, amelyet félig elborítottak a szerteszét dobált barikádokból odahányt vasgerendák, síndarabok, szálfák, bazaltkockák és téglahalmok, roncsolt bútorok, törött, kiégett gépkocsik. Csizmája messzire jelezte jövetelét, a tolvajléptű, halotti csendből suttogó hangok nyúltak felé a kapuk aljából meg az utcasarkokról.

„Állj”-t parancsoltak:

– Igazolványt...

Zseblámpa tompított fénye villant arcába, vagy gyufa sercent az orra előtt.

Sötét arcok meredtek rá s halált ásító fegyverek.

Szótlanul nyúlt a belső zsebébe, átnyújtotta a papírjait.

Aki kérte, kivette kezéből, félrebotorkált a társaihoz. Amíg nem tért vissza hozzá, érezte hátában a szurony hegyének tompa nyomását a köpönyegén vagy a géppisztoly csövét. Aztán kurta „tessék"-kel vagy „mehet"-tel visszaadták az írást. Hátában megszűnt a fegyver nyomasztó érzete. Megkönnyebbült. Mindannyiszor félt, hogy suhancok tartják álmos ujjukat a billentyűn, elhúzzák idegességükben vagy talán véletlenül, és az motoszkált agyában, hogy a legrövidebb időn belül alaposan meg kell tanítani őket a fegyverek kezelésére. A könnyebbség, egy-egy igazoltatás után, pillanatnyi volt csupán. Elmúlt félelme állandó szorongásba fulladt, maga sem tudta, miért? Annyiszor igazoltatták, hogy végül már nem tette zsebébe a papírokat, hanem a markában szorongatta. Ugyanolyan suttogva, mint a felszólítás hangzott, kérdezte, nem látták-e a bajtársak egy magányos öregembert errefelé jönni, s megadta apja személyleírását.

– Nem... Nem... – volt a kurta felelet. Nem mutattak hajlandóságot, hogy társalgásba elegyedjenek vele.

Bandukolt tovább.

A lámpák nem égtek. Bár szeme rég megszokta a sötétséget, mégis csupán a házak sarkainak homályos sziluettjét sejtette a tintasűrű éjszakából.

Csend haladt előtte, s lassan kúszott utána, amerre ment.

Nem tartotta valószínűnek, hogy apja elindult volna hozzá a szerkesztőségbe. Sokkal inkább lehet, hogy még a lakásuk környékén lefülelték, és valamelyik csoport – még jó, ha hivatalosan megalakított, a kormány által szervezett nemzetőri alakulat – fogdájában üldögél. Azokéban, amelyekhez már bejáratos. Valahogy elhozza tőlük. Még nem tudta, hogyan. Majd meglátja. Mindenesetre megpróbálkozik. De

hát ez is csak feltevés. Remélhetőleg az öreg valahol az utcán kódorog, vagy megbújt valamelyik ismerősénél.

Végeredményben talán az lenne a leghelyesebb, ha visszatérne a szerkesztőségbe. Itt bolyong ebben az átkozott, utálatos ködben, alaposan megfázik majd, s keresi az apját a vakvilágban. Tízezer az egyhez, ha rátalál. Odabenn meg várja a munkája. Geréb dühöngeni fog. Az egész sétálgatásnak nincs sok értelme – és szinte látta Geréb hadonászással kísért fintorait. Pukkadjon meg. Fölfuvalkodott béka. Csak azért sem fordul vissza. Ha neki szabad a szerkesztőségben cicázni, akkor ő is töltheti mással az idejét.

Ismét igazoltatták.

Fél világért nem adta volna, ha elkerüli a félsz, de a hivatlan vendég már befészkelődött szívébe, agyába. Micsoda felfordulás! Az embert körülöleli a bizonytalanság. Pillanatnyilag néhány fillért ér egy ember élete, pontosan annyit, amennyibe a golyó kerül. Sőt annyit sem, mert ingyen hozzájuthat bárki. Az ördög tudja, mikor akad elébe valaki, aki jónak látja megkockáztatni ezt a csekély befektetést, hátha kifizetődik a zsebei tartalmából. Káromkodott: „Kár volt azt a sok bűnözőt kiengedni a börtönökből!" Próbálta vigasztalni magát, hogy a nagy francia forradalom is szélnek eresztette a király valamennyi foglyát, amikor a Bastille-t romba döntötték, akár politikai okokból, akár közönséges bűncselekmények elkövetéséért ültették le.

Legszívesebben rohanvást futott volna tovább, amint újra kezébe nyomták igazolványát, s kötelességszerűen feladott, rekedtes, félénk kérdésére választ kapott. Nem látták apját. Szaladt volna, de ahelyett még lassította is lépteit. Aki szalad, annak van oka futni, gondolnák, és valamelyik túlbuzgó ökör lekaszabolná.

Reszketeg kézzel kotorta ki zsebéből a cigarettásdobozt. Rágyújtott. Nagyot szippantott, orrán engedte ki a füstöt.

– Nem nekem való ez... – sóhajtott. Amikor úgy érezte, biztonságos távolságba került azoktól, akik megállították, szaporán kapkodni kezdte a lábát. Igencsak vidámabban lépkedett volna, ha végre égő lámpák alatt folytathatja útját.

De az utca sötét volt.

A köd sűrűsödött, s az aszfalton még istenes volt, de a bazaltkockák olyan nyirkos-nyálkássá váltak, minduntalan megcsúszott, kezével kalimpált, hogy hasra ne vágódjék.

Ahogy csonkig szítta cigarettáját, nagy ívben pöckölte a kocsiútra, és mindjárt másikat vett elő. Pillanatra megállt, de csak amíg a gyufát ellobbantotta. Továbblódult.

– Auuuuu...

Megtorpant.

A fal tövéből keserves, jajveszékelő hang visongott a csendbe.

Karját előrenyújtva óvatoskodott a ház felé. Fojtott izgalommal lihegte:

– Ki az?

Senki sem felelt.

Aprókat lépkedett, minden arasznyi helyet kitapogatva csizmája orrával. Előre irtózott, hogy lába mindjárt emberi testet érint majd.

Térde megakadt valami keménységben. Réveteg mozdulattal tapintott oda. Törött üveg hasított ujjába. Sziszegett, szájához kapta, ráfújt, bosszankodva rázta meg a levegőben. Törött ablakú kirakat előtt állt – ezt már tudta. A kirakat mélyében, a feketeségben, homályos figura sejtelmeskedett.

Szíve a torkában dobogott.

– Ki az?

Semmi válasz.

Előhalászta gyufáját, kivett egy szálat. A dobozka oldalához sercintette. Felvillant a láng. Már hajította is a kirakat mélyében meghúzódó alakhoz. A rőt fény mint hullócsillag szaladt végig a sötéten, odapottyant a figura lábához.

Sziszegő prüszkölés.

Macska iramodott el mellette. Szeméből kísértetiesen villogott rá a gyufa lángjának visszfénye.

Káromkodott.

Az alak a karját emelte rá.

A gyufa lángja felmagasodott, aztán kihunyt.

„Le akar ütni?" – gondolta, beugrott a kirakatba, egy toppanás, megragadta támadója mellén a kacatot. Minden erejét beleadta ütésébe. Állon találta, és majd felsikoltott kínjában. Akár vasat püfölt volna. Előregörnyedt fájdalmában, fogát szívta, nyögött.

Az az alak ott állt előtte félelmetesen, mozdulatlan.

„Leüt" – gondolta, kiugrott a kirakatból, szaladni kezdett.

Senki sem követte.

Megtorpant. „Utánam soroz... – villant eszébe. Végigvetette magát a kőkockákon – ... Ebben a vaksötétségben el nem talál..."

Csend volt.

Néhány percig feküdt a járdán, de semmit sem hallott.

Nem értette.

Feltápászkodott.

Lassan, a fal tövébe lapulva, lábujjhegyen visszalopakodott a kirakathoz.

Az alak még ott állt.

Nem tudta mire vélni.

Beugrott ismét a kirakatba, két markával közrefogta a fejét.

Dermesztően hideg volt.

Iszonyodva ellökte magától. Az alak a kirakat deszkájára zuhant.

„Megmerevedett már..." – borzadt el, hogy kinek lehetett ilyen bizarr ötlete, odaállítani egy hullát a kirakatba.

Elővette gyufáját, a holttest mellé guggolt. Fél markával óva a lángot, az alakhoz közelítette.

A fény semmit mondón vigyorgó, viaszos arcon vibrált. A gyufa kihullott ujja közül. A kirakat padlójára huppant, kezét maga mellé ejtette. Nagyot sóhajtott. Néhány pillanatig mozdulatlanul ült a kirakatban, aztán felvihogott. Harsányan, nyerítve röhögött, egész teste rázkódott belé. Képtelen volt abbahagyni, pedig már a gyomra is reszketett a nagy nevetéstől, egészen kifulladt, de még akkor is rángott a válla, szeméből csorgott a könny.

Amikor nagy sokára megnyugodott, kedveskedve megpaskolta a figura ábrázatát:

– Álltad pajtás... Derék, tartós kirakati bábu vagy... még jó, hogy nem törött el az öklöm...

Azzal feltápászkodott, fejét csóválgatta, nyögve és káromkodva kikecmergett a kirakatból.

„Teljesen agyalágyult vagyok" – állapította meg kissé kesernyésen. Újra elnevette magát. Szívből sajnálta, hogy mindez vele történt, ezért soha senkinek el nem meséli, pedig ezen még a halottnak is kikerekedne a szája. Újra meg újra kibuggyant belőle a vihogás. „Persze... miért ne lehetne megírni? Egy hercig kis elbeszéléssorozat..." És már tolultak agyába a címek. „Az ávós alkonya", valami ilyesmit. Amikor a sarokba szorított ávós nem tudja máson kitölteni a vérgőzös bosszúját, mint ezen a kirakati bábon... Isteni ötlet, még regényt is lehetne faragni belőle. „Az ávós alkonya" nem rossz. De talán még jobb lenne: „A kék alkony..." Ezt megírja. Meg kell írni. Gyorsan, nagyon gyorsan, meg-

előzve minden befutottat és befutót. Mármint írót. Ha szükséges, éjjel-nappal dolgozik – de meg kell írni. Ez lesz az első komoly, irodalmi próbálkozás, amely a magyar forradalom arculatát festi az olvasók elé, s megmutatja a bukott rend híveinek végvonaglását. Ez a könyv, akármilyen vacak lenne is, befut. Befuttatnák. Politikai okokból. Pontosabban azért, mert a forradalom nem engedheti meg azt a fényűzést, hogy egy ilyen mű ne legyen siker... Ezt befuttatják, felmagasztalják, itthon csakúgy, mint Nyugaton... Történelmi jelentősége lesz ennek a könyvnek. Nemcsak, mert első lesz, mert irodalmi értékkel bír majd, hanem azért, mert egy vagy több szereplő életén be fogja mutatni, hogyan váltak a munkások a sztálinista demagógia hatására önmaguk börtönének kovácsaivá. A becsületes megtévedtek, a jobb jövőben igazán hivők himnuszát örökíti meg abban a könyvben. Azokat, akik végül is rohamra indultak a diktatúra ellen, az igazi demokráciáért. Felszisszent, ahogy eszébe jutott a nagyszerű gondolat: megrajzolni azt a figurát, amelyik szubjektíve jót akar. A jó szándékú embert, aki támogatja Rákosit és a rendszert, és bármennyire jó a szándéka, objektíve nem a szabadságot, a demokráciát szolgálja, de a zsarnokságot, a diktatúrát... Irdatlan munka ezt megcsinálni... De megírja! Óriás lesz az irodalomban... Az apját... az apját kell ebben megformálni, az öreget, aki jót akar, és nem érti, soha meg sem értheti, hogy a jó szándéka egy nemzet iszonyú tragédiáját – benne sajátját – jelentette... Igen, ebben tökéletesen igaz a mondás: „A pokolba vezető út jó szándékkal van kikövezve..." Roppant téma... ő megírja, és azzal bevési nevét az európai irodalom nagyjai közé...

Felvillanyozódva lépkedett. Már nem bánta, hogy ismét igazoltatják, és keresgélni kellett a papírt, mert nem jutott eszébe, melyik zsebébe tette a kirakati kaland előtt.

Aztán tovább.

Járása határozottá vált. Görnyedt háta kiegyenesedett. Remekebbnél remekebb gondolatok zsibongtak agyába. Elhatározta, rögvest lejegyzi, akár csak valami papírcefetlire, akár a cigarettásdobozára, mihelyt világosságot ér, nehogy kiröppenjenek a fejéből. Irodalmi kritikáját adni az elavult eszméknek... íróilag szemléltetni a modern kommunisztikus ideológia létjogosultságát... a nemzeti utat, az értelmiség vezető szerepét az atomkorszak államában... a modern, tiszta demokráciát... és hogy a bürokratikus diktatúra hogy változott létrehozójának, a feltörekvő, eszmélő, értelmiségi szintre emelkedő párt- meg állami funkcionáriusoknak legnagyobb gátjává csupán azzal, hogy megszűntek munkások lenni. A bürokrácia máris háttérbe akarta szorítani őket, hisz azok szemében a munkásnak kellene vezetni... igen, akkor is, ha már nem futja az eszéből, hogy a kipallérozott néptömegek élén haladjon.

Az ő eszméinek igazolása – ez lesz a regény morális tanulsága. Út a zsarnokságtól a szabadság felé. Az állami és a családi zsarnokságtól. Mert a rendszer rányomta bélyegét a családra is. Az apja otthon, kicsiben, ugyanazt akarta megvalósítani, amit nagyban csináltak. Munka és munka, mindent a munkának alávetni, az életet, a szórakozást, a szerelmet is... Adni, folyton-folyvást adni a kollektívának, de kérni, vagy uram bocsá', netán követelni a maga részét, az egyén individuumának megfelelő, az őt kielégítő jussát – azt nem! Az már bűnnek számított az apja szemében. Még szerencse, hogy anyja, ha meg nem is értette, de mindenesetre ösztönös szeretetével segítette, s ez elviselhetőbbé tette számára ifjúkori éveit. Az apja mindig az aranykort emlegette, hogy majd akkor nagykanállal eszik az életet. De kit elégít ki a jövő? Őt nem. Ő ma él, nem két évtized múlva. Nem a gyerekének akarja az aranykort, hanem magának... Apjából jóformán kiveszett az emberi érzés. Emlékezett rá,

húszéves volt – a háború előtt, együtt járt valami kis grúz nővel. Nem volt komoly dolog az, izgatta a fantáziáját az egzotikus kislány – annyi volt az egész. Kaland – és kész. Sajnos a lány állapotos lett. Az apja nem átallotta volna tönkretenni az életét, rá akarta kényszeríteni, vegye feleségül a nőt. Beleerőszakolja ebbe a házasságba, ha közbe nem jön a háború. Szegény kis grúzocska evakuálás közben meghalt – a gyerekkel együtt vágta agyon egy bomba –, a Moszkvából kivezető országúton. Az apja nem értette, nem is akarta megérteni, hogy ilyen ifjúkori kaland minden ember életében előfordulhat, azért nem feltétlen szükséges egész életre szóló kötelezettséget a nyakába varrni. És ebben van az apja tragédiájának a magva. Szubjektíve jót akar, és objektíve a jószándékból a legmélyebb erkölcstelenség lett volna. Használta volna az asszonyt, mint valami utcanőt, akihez végeredményben semmi köze. Az apai jószándék gonoszsággá aljasult, anélkül hogy az öreg tehetett volna róla. Szegény grúzocska – persze bűn ilyesmit gondolni, de az igazság mégiscsak ez – jobban járt, hogy elpusztult a gyerekével. Az apja képtelen volt valamelyest is modernül gondolkodni. Azonban mégis – az apja. Bármennyire rossz ízűvé vált az ő, János iránti szeretete, mégis ott van mellette az a körülmény, hogy a szándék jó volt.

Ez az apja tragédiája.

„Micsoda konfliktusok!!! A rendszer és a család drámájának gigantikus összefonódása... Könyv lesz ez... Nagy könyv..." – ujjongott a lelke. Azon vette észre magát, hogy rég túlhaladt az Üllői úton, a Duna partjához érkezett, a Szabadság-híd előtti térségre. Combjában izomlázat érzett. Agyában szétömlött a hasznos gondolkodás jóleső bágyadtsága. Emlékezett rá, a tér közepén, a Dimitrov szobor körül, néhány kőpad van. Pihen kicsit, kifújja magát.

Meresztette a szemét, de nem látta Dimitrov mellalakjá-

nak körvonalait. Közelebb ment. A talapzat állt, a szobrot ledöntötték róla. Feje a földbe fúródott. Csizmája orrával megkocogtatta, zengőn kondult. Vállat vont. Annyi baj legyen, több is veszett Mohácsnál, legföljebb a bolgárok megorrolnak.

Lába megakadt valamiben. Kitapogatta – sodronykötél volt, a szobor nyakán felejtették.

Ülepe alá simította köpenyének szárnyát, s letelepedett a szoborra. Nagyot fújt. Ez a könyv remekmű lesz, azt garantálja.

Rágyújtott.

Voltaképpen mi az ördögöt kószál összevissza? Az apját megtalálni – lehetetlenség. Elmosolyodott, az az igazság, hogy ezt a remek témát az öregnek köszönheti. Ha nem jön utána, sohasem akad össze azzal a kirakati babával. Talán hónapok múltán érik meg benne, ami most pillanatok alatt eszébe ötlött. És nem akárhogyan. Mert már azt is tudja, hogy maradandó lesz a könyve, nemzedékek okulnak rajta, mivel igazságait nem fogja kimondani, de szereplői életével ábrázolja... ezért lesz irodalmi rangja, értéke mindaddig, amíg az emberiséget bármiféle diktátor vagy diktatúra fenyegetheti.

Köhécselt.

A levegő hideg volt, a köd marta a torkát, s alulról a bronz – mintha jégtáblán üldögélt volna. Szorosabbra vonta köpenyét a mellén. Jólesett a posztó melege. Lassan, nyögve állt fel. Sapkáját a szemére húzta. Hülyeség, ha prémsapkát csapott volna a fejébe, most nem fázna, de a sok hülye most azzal szórakozik, hogy elítéli azt a kényelmes viseletet, mondván, magyar ne járjon orosz ruhában. Hülyeség, de mindegy. Ha egyszer a népnek ez a kívánsága, ám legyen. Kicsit fázunk, más baj nincs belőle. Huszonöt éven át kibírták a katonák ebben a csúcsos sityakban, most is jó lesz.

Kár, hogy nem tudja lehúzni a fülére. Ma cserélte ki a tányérsapkáját erre, s még nem tapasztalta ki a módját. Régi, zsíros, kiselejtezett bakaholmi, de magyaros.

Elindult visszafelé, az Üllői út irányába.

Most már a legkevésbé sem tartotta céltalannak bolyongását. Ha idáig eljött, végigmegy arra, amerre gondolta, a környékükön, de nem az asszonyhoz ugrik be, hanem ellátogat a riportalanyához. Legalább meglátja, mit működik éjszaka egy ilyen frissen előállított nemzetőrcsapat. Lehet, marad ideje, s akkor hazatér, mielőtt visszamenne a szerkesztőségbe, de az sem baj, ha nem. Lekeni azt a cikket, aztán gyerünk az asszonykához. Holnapra pedig valami rövid történetkét, a címnél csillaggal jelezteti, hogy „részlet a szerző készülő regényéből". Geréb közölni fogja. Feltétlenül kierőszakolja, hogy egy napon belül megjelenjen... Katasztrófa lenne, ha elhalásznák a témát az orra elől. Ez nem hiúság kérdése. Más nem tudná megírni. Nincs élményanyaga. De neki van, és megírja. A szeretet könyve lesz ez. Vannak emberek, itt élnek, akiket a gyűlölet, más emberek gyűlölete vezetett a kommunisták soraiba. Az apja is ilyen. Meg fogja írni a szeretet könyvét, az emberiség egyetemes szeretetének regényét. Azoknak állít szobrot, akik a szeretet jegyében modernizálják a dogmává csontosodott, gyűlölséggel terhes eszméket, és rohamra indulnak a mindent és mindeneket összeveszítő osztályharc ellen...

Csizmája messzehangzóan dobogott.

Valahonnan távoli lövés döreje halkult a fülébe. Félrehúzta orrát. Valami ostoba csetepaté lehet. Elmosolyodott, vajon mit szól majd az a kölyök – igazi nevét nem mondta meg az éberség miatt, csupán annyit: Öcsinek hívják a csoportnál –, ha megkérdi, kigyógyult-e a patkányharapásból, mert regényhőst farag belőle. Talán még filmet is ír a témából. Hűha, ez aztán az ötlet! Film! A sráccal játszatni a fő-

szerepet! Ez valóban magát adná a darabban! Szenzáció a javából. Nyugaton harapnának rá. A hős, aki maga játssza el a róla készült film egyik főszerepét... Ki fog ugrani örömében a bőréből, ha megtudja... és beleírja ezt a patkánytörténetet is... Az nem riport, ott nem kell félnie, hogy nevetségessé lesz... Sőt, attól kap életszagot...

Ismét igazoltatták. Ideges lett. Jóból is megárt a sok. Ennyit zaklatni az embert!

Gondolatai annyira lefoglalták, hogy megfeledkezett az apjáról kérdezősködni, csak akkor jutott eszébe, amikor jó két házzal odébb járt. Megtorpant, hogy visszafordul, de aztán legyintett. Értelmetlen. Úgysem jut a nyomára ekkora városban.

Csizmája elnehezedett. Lépte meglassult. Ásított. Háromszor egymás után. Szemében álmosság égett. A nyúlós köd fojtogatta, hiába köszörülte a torkát, hiába krákogott, köhécselt.

Újabb igazoltatások.

Végre ott állt a ház előtt. A kapualjban villany égett. A kapu egyik szárnya nyitva.

Be akart lépni, de a csukott ajtószárny mögül szurony tolakodott a mellének, nagy bőrkabátba göngyölt, alacsony ember tartotta neki a fegyvert:

– Mi köll, Izsó?!

Ez szépen kezdődik, és megállt:

– Wiltschek bajtársat keresem. A Magyar Honvéd, biztos olvasta, bajtárs, az újságot, szóval, annak a munkatársa vagyok. Újságíró...

Bizalmatlan pillantás és kedélyes hang:

– Na várjon... – a kicsi ember oldalt fordult, hogy elérje a kapufélfán a csengőt. Hosszan berregtette, közben a szeme sarkából figyelte a jövevényt. Leheletén áporodott szesz szaga érzett. Az újságíró a homlokát ráncolva igyekezett kitérni az

illatfelhő elől. – Türelem – szólt rá az őr, sietségének tudva be a hajladozást. – Mindennek eljön a sorja...

Várt.

A bőrkabátból káromkodás mordult elő, motyogás, hogy „az istent csinálnak ennyi ideig, biztos alszanak a disznók" – azzal nekifeküdt a csengő gombjának. Akkor vette le a kezét róla, amikor a földszinten ajtó nyikordult, réveteg hang dörmögött:

– Jövök már, ne zörögj...

Az őrség parancsnoka volt. Igazoltatta az újságírót. Aztán újabb csöngetés, várakozás, amíg előkerült egy siheder. Az vezette föl a lépcsőn, egyik lakásból parancsnoki irodává előlépett helyiségbe, hogy várjon csak, mindjárt előkeríti a Wiltschek bajtársat.

Leült az asztal szélére, s lógázta a lábát. Körülnézett. Egyszerű szoba volt, két ágy, méregzöld, ósdi, rojtos terítővel takarva, régimódi szekrény, néhány kopott szék. A mennyezetről egy szál dróton légypöttyös, üvegbotokkal díszített lámpabura csüngött. A vetetlen ágyról nemrég kelhetett fel valaki, mert fekvésének gyűrt nyoma még ott éktelenkedett a takarón. A levegő nehéz, elhasznált, majdnem bűzös volt. Az asztal mellett üres palackok sorakoztak. Felsóhajtott. Mákony. Az emberek iszonyatos módon menekülnek a mámorba – és megrántotta szemöldökét. A harcok idején érthető, vagy ha nem is érthető, de legalább magyarázható volt. A verekedést azonban befejezték – diadallal. Azonban a mámor vágya tovább él a harcosokban. Miért van szükség erre? Mi az oka? Tönkremennek bele... Annyi a részeg, még több a kapatos szabadságharcos, hogy az szörnyű. Balesetek, civódások tömegével – az ital miatt. Egymást lődözik meg, vagy vaktában pufogtatnak, szórakozásból, fényes nappal, az utcán, s nevetnek, amint szétszalad a nép. Erről is kellene írni... Épp a forradalom tisztaságá-

nak megvédése érdekében. Ez az őr is – hogy szabad innia egy őrnek? Micsoda rend ez? Valamit csinálni kell a rend érdekében – s eszébe jutott, lám a téma itt hever a földön, csak le kell hajolni érte... A téma keresi meg az írót vagy az író a témát?! Persze hogy a téma az írót... Ha szívvel dolgozik, akkor... ha végigéli a történést, a cselekményt... akkor egy pillanat alatt odaadja, valósággal odakínálja magát a szerzőnek. Hiszen minden mester magát plántálja művének szereplőibe, magát írja minden figurájába, jóba és rosszba, becsületesbe és becstelenbe is...

„Jöhetne már az a Wiltschek. Úgy látszik, itt minden olyan körülményesen, lassan megy – vállat vont –, vagy pedig mindenki iszik."

Kattant a kilincs.

Na végre. Lezökkent az asztal széléről.

Wiltschek teli szájjal mosolygott rá az ajtóból, kezét nyújtva udvariaskodott:

– Elnézést, hogy várakoztattam – finoman megszorította az újságíró jobbját, és nem engedte ki a tenyeréből: – Nem tudom, jó estét vagy jó reggelt köszönjek-e, mindenesetre örülök, hogy látom...

– Erre jártam, gondoltam, benézek magukhoz, annál is inkább, mert a cikken kívül regényt vagy valami ilyesmit szeretnék írni a maga meg a csoportja történetéről...

Wiltschek széket húzott a vendégének, s órájára pillantott:

– Eddig azt hittem, hogy mi, orvosok vagyunk az egyedüli náció, akit éjnek idején kirángatnak az ágyból, de most megnyugodtam...

– Engem nem rángattak. Még le sem feküdtem... Tudja, egy ilyen napilap megfelel valami kisebbfajta bolondokházának. Még visszamegyek a szerkesztőségbe. A reggeli lapnak adós vagyok egy cikkel.

Albin szeme megcsillant:

– Csak nem rólunk?

– Sajnos nem... ez egy miniszterről szól, aki eltűnt. A magukról szóló a következő számban jelenik meg. – Maga sem tudott volna számot adni, hogy miért, hozzátette: – Ma láttam Malétert, nagyon tetszett neki a történet... Helyeselt, hogy harcoljuk ki az igazát... Feltétlenül megírom.

Dühösen ráncolta össze a homlokát, hogy mi az ördögöt hazudik ennek a pasasnak, mintha legalábbis az ő érdeke lenne s nem a Wiltscheké, az a cikk.

– Igaz, maga nem ígérte biztosra a cikk megjelenését...

– Á – legyintett az újságíró –, elkészültem volna vele, csak becsúszott egy kis családi cvikli. Az apám... Ha egyszer maguk, orvosok ráhibáznának, hogyan válogathatja ki az ember a rokonait, azt hiszem, az emberi boldogság alapját vetnék meg... – és keserűt sóhajtott. – Én legalábbis igyekeztem volna más családba születni.

– Csak ne járjon úgy, mint én. Kerestem az apám, sajnos, megtaláltam, és most úgy vagyok vele, mint a három kívánságban: orromra nőtt a kolbász. – Albin kedélyes malíciával mosolygott, hüvelykével a szemölcsét simogatta, kis szünet után minden érdeklődés nélkül kérdezte: – Csak nem történt valami baj?

– Furcsa história. Engem ötvenegyben becsuktak. Apám akkor az ávónál dolgozott, és az esetre való tekintettel kérte a leszerelését. Nyugdíjazták. Más a véleményünk a világ folyásáról, de hát ő már öreg ember. Este beállított hozzánk, hogy ottmaradhasson, a feleségem azonban kiutasította. Próbáltam keresni... roppant csökönyös az öreg. Szeretném rávenni, hogy jelentkezzék a bíróságon. Úgyis igazolnák. Nem csinált semmit.

Albin a homlokát ráncolta. Hirtelen nem jutott eszébe az újságíró neve, s fölemelte az ujját:

– Várjon csak... Ne haragudjék, borzasztó a névmemó-

riám... Hogy is hívják magát? Este a fiúk behoztak néhány gyanúsítottat.

– Burai... Burai János... – az újságíró hangja hirtelen megfakult, és olyasmi motoszkált a fejében, helyes volt-e így kiadni magát? Mindegy. Különben ennek az orvosnak is megvan a maga púpja. Nagyon kell neki az a cikk... Megköszörülte a torkát:

– Burai Mátyás az apám neve... – de ahogy kiejtette a szavakat a száján, már meg is bánta.

Albin a padlóra nézett és hallgatott. Ugratja ez a pasas? Vagy az öreg Wiltschek állított ismét valami csapdát? – s kutatta, vajon hol lehet valami rejtett buktató az újságíró szavaiban. Az apjának szólnia kell a dologról, de közben ki kell préselni ebből azt a cikket. Mielőtt az öreg Wiltschek beleköp a levesbe... – gyors pillantást vetett az újságíróra. Szürke lett, mint a hamu. Ez már bánja, hogy szólt. Modortalan fickó. Egyenesen belebámul az arcába. Elkerülte az újságíró tekintetét, átnézett rajta, valahová a messzeségbe.

Nyomasztó csend telepedett rájuk.

Az újságíró cigarettát vett ki a zsebéből. Rágyújtott. Albin észrevette, hogy a keze reszket. Nem nézett a szemébe, halkan mondta, mintegy magának:

– ... Az öreg csekista, ezredes...

Az újságíró a szájához közelítette a cigarettát, de nem szippantott belőle. Gyorsan, idegesen magyarázkodni kezdett, valósággal hadart:

– Csekista!... Emigráns volt, ott dolgozott... és nem ezredes volt. Itthon lett ezredes, az ávónál, ahonnan eljött, amikor a törvénysértések történtek...

– Nem is tűrték volna ott – legyintett közbe Albin, és a falat nézte. – Ha egyszer a fia zűrbe keveredett! Káderpolitika is volt a világon...

– Affene... önként jött el, erről írás van – az újságíró

előrehajolt a széken, könyökét a térdére támasztotta: – Végtére is mit kezdenek egy ilyen vénemberrel? Egyetért-e velünk vagy sem, ez nem lényeges. Ez az ő magánügye... A keze tiszta... küldjék haza, hagyják békében meghalni. Azt hiszem, ez célszerűbb, mint mártírfigurákat termelni... Az ávó ellen elég nagy a gyűlölet, mégis, ha egyet agyonvernek, sajnálni kezdik az emberek, erre pedig semmi szükség... Ez bírósági úton is elintézhető. Ha valakit bíró ítél el, senki sem szánakozik... Volt alkalmam tapasztalni. Az értelmetlen vérontás éppúgy elriasztja a tömegeket, mint a törvénytelenség... és ezt nem azért mondom, mert az apámról van szó...

Albin hagyta, hogy beszéljen, még váratta is azután, hogy elhallgatott:

– Nézze... a tiszta kézről vitatkozhatunk... Hogy a fogalom mit is jelent abszolút és relatív értelemben... Ha olyan tiszta kezű, akkor miért nem felel a kérdéseinkre? Egy árva szót sem vallott eddig, még a nevét sem mondta meg, pedig az aztán igazán nyilvánvaló, hisz a zsebében megtaláltuk az igazolványát! Miért lövöldözött, amikor elkapták? Három emberünket kikészített. Jó, ezt lehet azzal magyarázni, hogy védekezett. De miért nem beszél? A politikai nyomozó részleg vezetője kiköttette – hiába. Nem oldódott meg a nyelve. A nemzet harcra készül a Szovjet ellen. Maga is ismeri a helyzetet. Állandó beözönlés, harckocsikat összpontosítanak. Bármelyik percben történhet valami. Szükségünk van minden adatra... de ő nem akar... Nem és nem... Pedig akkor rajtaveszít... – és csak most emelte szemét az újságíróra. Láthatóan élvezte annak zavarát.

– Kérem... én persze nem óhajtok az apám fogadatlan prókátora lenni – nem voltunk mi jó viszonyban... de azt hiszem, rossz ponton tapogatóznak... Makacs, konok ember, a kényszer semmit, de semmit nem tud kicsikarni belőle.

Őt nem lehet kényszeríteni... Meg kell győzni a helyes útról. Akkor magától fog beszélni. Higgye el nekem.

– Győzögetik az elvtársai most is, mégsem beszél. Egymás között legyen mondva, azért gyúrjuk, mert szükségünk van a vallomására. Még egy ilyen embert, aki ennyire ismerős a szovjet kémelhárítás dolgaival, nehezen találunk... Ez a szerencséje. Máskülönben rég agyonlőtték volna...

– Kiengedik, ha vall?

– Nekünk nem az életére vagy a halálára van szükségünk – vont vállat Albin –, hanem a vallomására.

– Hajlandó ezt írásba foglalni?

Albin úgy tett, mint aki nem érti, mit akar tőle a másik. Az újságíró megmagyarázta:

– Én meg tudom győzni az apámat, hogy beszéljen... Hajlandó vagyok erre, ha írásbeli ígéretet kapok rá, hogy amint vallomást tett, kiengedik... természetesen a jelenlegi parancsnok vagy a politikai nyomozócsoport vezetőjének aláírásával s az alakulat bélyegzőjével ellátott kötelezvényre gondolok...

Albin majd felrikkantott örömében, de türtőztette magát. Ásítást mímelt. Egy lassú mozdulat hüvelykével a szemölcséhez. Unott képet kényszerített arcára. Tűnődve felemelkedett a székről:

– Éppenséggel megkérdezhetem a politikai nyomozócsoport vezetőjét, hogy mi a véleménye az ajánlatról... Várjon rám... – azzal szép lassan kisétált a szobából. Betette az ajtót, nagy garral ment néhány lépést tovább, majd nagy óvatosan visszasomfordált a kulcslyukhoz. Az újságíró magába roskadva ült, mint valami ázott veréb a villanyvezetéken. A cigarettájából szippantgatott, messzire fújva füstjét sóhajtozott, fészkelődött a széken, aztán tétova mozdulattal felkelt, s róni kezdte a szobát.

„Berezelt – gondolta Albin. Mindenféle óvatosságról meg-

feledkezve, szabályos polkalépésben ugrándozott ki a lépcsőházba. – Óvatosan az öregemmel, és marokban tartani a fickót – intette magát a túlzott jókedvtől. – Diplomatikusan... ez a lényeg."

Hármasával szedte a lépcsőfokokat, egészen kifulladt, mire fölért. Apját a kályhalyuk mellett ücsörögve találta, fülét a falhoz szorította, s nem vette el akkor sem, amikor belépett, csupán kérdő tekintettel nézett rá.

– Hagyja, papa – vetette oda fölényesen.

Az apja szemöldöke a homloka közepére szaladt. Albin elnyomott egy csendes mosolyt. Papa most olyan ideges lesz, hogy mindjárt letegezi. Az öreg Wiltschek valóban paprikás hangulatba keveredett:

– Hogyhogy hagyjam... zöld tanácsaid vannak... – és kissé sajnálkozva állapította meg: „Hiába beszélnek neki..."

– Mondom, hagyja – flegmáskodott Albin. – Semmi szükség rá...

Az apja erre magából kikelve pattant fel, de Albin megelőzte a kitörést:

– Nem hagy kibeszélni... – mondta szelíd szemrehányással. – Nekem is lehet néha igazam, sőt, sikerülhet olyan is, ami tapasztalt nyomozóknak nem üt be... Írjon egy kötelezvényt, hogy ha ez a csekista vall, szabadon bocsátjuk. Burai János nevére szóljon, az a fia. Öt percen belül prezentálom az ipsét.

– De hogy ígérhetted meg...

– A kötelezvény egy papírdarab, és miután kiengedtük, a sarokról vissza lehet hozni vagy bevinni egy másik házba... Bár érdemes csínján bánni a pasassal, mert Maléterrel áll összeköttetésben. Egyébként rendes fiú. Vállalta, hogy egy ilyen kötelezvény ellenében megnyitja az apja száját... Különben sem a csekista bőre kell, hanem a vallomása... Szóval, javaslom, papa, írja meg a papírt...

Wiltschek Egon enyhén szólva csodálkozással nézett Albinra. Az kissé félrehajtotta fejét, és családjának címezve közölte:

– Nem akarják elhinni, hogy mégsem vagyok akkora ökör, mint hiszik...

Öt perccel később ujja között a kötelezvényt lobogtatva lépett a szobába, ahol az újságíró várakozott rá.

- Nos? – kérdezte az fojtott izgalommal.

Albin szótlanul elébe tette a papírt. Az újságíró végigolvasta.

– Mehetünk – szólt mogorván, és fejébe nyomta az asztalra dobott sapkáját.

9

Úgy érezte, hogy ezek a percek életének legnehezebb pillanatai. Tétova léptekkel, céltalanul mászkált ide-oda. Lábai mególmosodtak, visszaült a székre, fejét a tenyerébe hajtotta. Röpke másodpercekig ült csak mozdulatlan, mégis, mintha órákon át gubbasztott volna, izmai megmeredtek, valósággal fájtak. Felugrott, vad iramban loholta végig a szobát, hogy aztán ugyanolyan hirtelen elhatározással megtorpanjon az asztal előtt, réveteg szemmel bámulja az ósdi bútordarab színehagyott mázát, amelyen világos szennyesfehér karikákban árulkodtak a poharak nyomai.

Tehát az apja itt van.

Jól sejtette. Nem az öregen múlt, hogy életben maradt. Felesége csivogó gügyögése jutott eszébe. Most meg tudta volna ütni. Micsoda kalamajkát kavart! El fog követni mindent, ami csak tőle telik. Megmenti az apját. Meg – ha tudja. Miért is nem gondolt rá korábban! Az egész dolgot elkerülhette volna, ha a cirkusz elején kimegy Kispestre az öregért. Szinte bizonyos volt benne, hogy ez a Wiltschek majd zsarolni próbálja. Mindegy. Csak az apja legyen kinn egyszer, azután már azt se bánja, ha fejére áll ez az orvos, az egész pereputtyával meg az exparancsnoki mivoltával egyetemben. Eltűnik rövid időre. Beszél Gerébbel, és ki, Bécsbe.

Majd onnan tudósít. Aztán hazajön, ahogy kissé elülnek a viharok.

Csak az apja ne hagyja cserben. Csak egy kicsit ne makacskodjék. Mondjon valamit. Akármit. Halandzsázzon, hazudjon, de beszéljen. Mi értelme van a nyakaskodásának? Toljon mindent az ávóra meg a csekára, mondja el róluk azt a handabandát, amit akár a Life vagy valamelyik más lap közölt. De nyissa ki a száját...

Ismerte az öregét, és tudta, nem lesz csekély dolog meggyőzni. A kínzásokra nem, de az értelmes, okos szóra talán még hajlik. Hiszen az életébe kerül ez a konok hallgatás. Hallgatás a semmiért. Szidja le az ávót, csekát, enkávédét és társait – nem fáj az senkinek. Tegye felelőssé Rákosit, Péter Gábort vagy akit éppen akar. Hülyeség. Mi haszna van belőle, hogy nem teszi? Helyette megcselekszi más – és nagyot sóhajtott, hogy bár világosodna meg az öreg elméje.

Rettenetes lesz, ha nem vall. Ezek akkor őt is itt fogják, mint az ávós fiát. Aztán írhatnak a lapok egy szép nekrológot, hogy sajnálatos tévedés volt. Mint az Asztalos ezredesről a Magyar Honvéd. Szépen köszöni majd a sírjából. Tévedés. Szörnyű ostobaságot követett el, hogy nem hagyta meg Gerébnek, hová jön és miért, s ha időre nem tér vissza, hol keressék.

Mindegy. Vigyáznia kell, úgy viselkedni, mint aki nagyon is a nyeregben van. Túl kell esnie a dolgon. Beszél az apjával. Igazán itt az ideje, hogy felhagyjon a dogmatikus nézeteivel, és belássa tévedéseit. Ez az utolsó alkalom. Legalább most térjen az eszére. Ha másképp nem, legalább látszólag. Ha nem sikerül jobb belátásra bírni az apját, akkor hiába szeretne, ő sem tud segíteni rajta. Különben mit eszi magát. Ha nem, hát magára vessen, maga idézte fejére a bajt. Úristen, még legutóbb is hogy vitatkozott vele. „Soha nem tettem le a fegyvert, soha nem hajoltam meg az ellenség előtt...

Én le nem köptem azt, amiért éltem, és nem is fogom... Ha divat lett, akkor sem, ha mindenki csinálja, én akkor sem, soha... Érted?!"

Őrület ez. A diktatúra katonájának szerepében tetszeleg akkor, amikor az megbukott. A Szamuely katonáját játssza vagy Dzerzsinszkij legényét, egyre megy – s fülébe csengtek az apja szavai, amelyektől megborzadt, hogy hallotta: „Az a mi bajunk, hogy nem irtottuk ki az ellenforradalom hordozóit..."

... És most itt kínlódik valahol, ebben a házban, egy kötélen.

Az ágyat nézte, a gyűrött, zöld terítővel. Moszkvában volt ilyen terítőjük az ágyon. Talán valamivel világosabb színű. Ugyanilyen csomóba kötött rojtok lógtak a szélén. Az is mindig gyűrött volt. Szeretett rajta heverészni, úgy olvasott. Apja gyakran szidta érte, hogy trehány, s mindjárt általánosított: széthagyja holmiját, ott felejti, ahol kiesik a kezéből, játék vagy könyv. Nem értette meg soha, milyen remek dolog egy önfeledt pillanat, egy óra hangulatában ringani, nem törődni azzal, ami a világban van, kellemetlen, terhes kötelesség.

Akkor sem értette az apja. „A forradalomnak élni..." Vénségére is naiv maradt ebben a hitében. A forradalom!? Ki az? Mi az? Egy absztrakció. Magának él az ember, azért ember. Született, hogy élvezze az életet, ne szorítsa testét-lelkét a rend korlátai közé, amelyek néha jók, néha elviselhetetlenek. Alig emlékezik rá, hogy fiatalsága lett volna. Elvette tőle az öreg. Dolgozni látástól vakulásig – erre hajtotta, s hogy szembeszegült, szórakozni kívánt, keresztülgázolt gyenge lázongásán. Apai szóval kényszerítette. Mindig másokra volt tekintettel, azonban azt, hogy mások legyenek tekintettel őrá, nem kérte, nem akarta, el sem fogadta. Az élet rohanó s rohanásában is meghajszolt ütemének meg-

szállottja volt. Egy jelentés az ötéves tervről nagyobb megelégedettséggel töltötte el, mint például egy nyaralás. Azt a végén már unta, nem sajnálta néhány nappal előbb otthagyni az üdülőt, hogy munkába állhasson... Nagy, sóhajos fohász szakadt ki a melléből, hogy csak most az egyszer ne törődne az öreg mással, csupán magával, az élete megmentésével, és ismét eszébe kalandozott, hogy milyen szörnyűséges, lehetetlen helyzetbe sodorhatja, ha tovább makacskodik.

Egyszerűen nem tudta fölfogni ésszel, hogy mit akar a hallgatással. Még most is azt a bukott rendszert védi, ami már a kutyának sem kell!? Istenem, ha legalább okosan csinálná, mentené a bőrét, még megérti. Kiszabadulna, és tudna tenni az ideáljaiért. De így? Elpusztul oktalanul, mint a vágóhídra terelt barom. Ki fogja megtudni, hogy vall? És kinek jó, ha nem vall? Az öregnek személy szerint semmi esetre sem, s most, hogy már Wiltschekkel beszélt a dologról, neki, a fiának sem. Becsület... Ki előtt? Az elkergetett sztálinisták előtt? Ugyan... A nép, a zsarnoksággal szemben fölkelt magyar nép előtt szerezze vissza becsületét.

Wiltschek Albin tért vissza.

Nem tudott szólni hozzá, torkában gombócként szorongott az izgalom, csak bámulta kérdőn.

Az orvos arca sugárzott, papírt lobogtatott az orra elé. Halk zümmögő motyogással kísérve a szöveget, végigböngészte, aztán a zubbonya zsebébe gyűrte.

– Mehetünk – sóhajtotta.

Wiltschek előrement a lépcsőn. Valósággal száguldott fölfelé, alig bírta szusszal követni. Wiltschek a lépcsősor végén csendet pisszegett, lábujjhegyen osont ki a folyosóra. Ő nagy óvatosan lépdelt utána. Vezetője megtorpant, a falhoz lapult, s maga mögé intette őt is...

Rikácsolás hallatszott a helyiségből.

– ... Megdöglünk miattad, vén szaros... Beszélj! Mondd

el, amit akarnak... Hallod, te konok szamár... Hallod?! – a hang hol magasan rikoltott, hol fullánkos sziszegéssé halkult, s kétségbeesett kilátástalanság vibrált benne. – Családom van, te dög!

Kis csend. Tompa puffanás. Valami nyikorogni kezdett, valaki gyűlöletfojtott zihálással lihegte: – Még egyszer megütöd, kitekerem a nyakad... Szétmorzsollak... Átokfajzat...

– Fogd a pofád, mert hívom az őrséget... – zengett hisztérikusan.

– Azok fütyülnek rád, te barom... Ezt az öreget legalább tisztelik, tartják valamire... Te rongy... legalább megdögleni tudnál tisztességesen...

Az apja hangját fülelte, de azt nem hallotta.

Valami nyikorgott.

Wiltschek visszafordult, egészen közel hajolt hozzá, s a száját alig mozgatva lehelt a fülébe:

– Nem jutottak semmire... Egyedül akar beszélni, vagy maradjanak benn ezek is?

Fejét rázta, hogy nem. Ne legyen ott senki. Négyszemközt akar.

Albin egy pillanatra otthagyta. Már nem vigyázott a léptére – a vasalt csizmasarok fülsértően kopogott. Kihajolt a lépcsőház korlátján, két ujját a szájába dugva egy rövidet és egy hosszút füttyentett.

Hárman dobogtak föl a lépcsőn.

– Gyorsabban – serkentette őket Wiltschek. – Vigyétek azt a négyet...

Wiltschek három embere közül az egyikben az újságíró felismerte Öcsit. Nem szólította meg. „Majd ha végeztem..." – gondolta. Elhaladtak előtte, nem vették észre, már az ajtóban álltak, amikor Albin ismét rájuk füttyentett. Megálltak, néztek vissza, ahol Wiltschek alakja homályosodott.

– Nincs szükség rájuk – vetette oda Albin, és hozzátette: – Siessetek.

Belökték az ajtót.

– Még nem beszél... – kezdett magyarázkodni az iménti rikácsoló.

– Kuss! Kifelé! Gyerünk! Az udvarra!

Bekecses férfi lépett a tárt ajtón kiömlő, sápadt fénynyalábba, és indult a lépcsőház felé. Mögötte svájci sapkás ember lamentált: „Kérem, én még megpróbálnám..." – de senki sem hallgatta, csupán az egyik fegyveres kamasz mérgeskedett rá, hogy „próbálni a kutya szokott..." – közben a géppisztolya csövével böködte a lépcső irányába. Roskatag térdű alak csoszogott ki, hunyorgott, alig érthető motyogással hadarta: „... és áldott a te méhednek szülötte Jézus, asszonyunk Szűz Mária, Istennek szent anyja, imádkozzál érettünk, bűnösökért, most és halálunk órájában, ámen. Üdvözlégy Mária..." – kezdte újra, amíg egy erőteljes tenyér odébb nem lódította. Végül ketten nyalábolva cipeltek egy asszonyt, és káromkodtak, mint a jégeső, hogy akár a macska, karmol, harap. Elvonszolták a lépcsőig, ledobták, lábukkal gurgatták lefelé.

A hangok távolodtak.

Merev arccal bámult utánuk.

Albin megérintette a vállát:

– Parancsoljon... Bemehet. Arra kérem, ha végzett, kiáltsa a nevem... A politikai nyomozócsoport vezetője megengedte, hogy vizet adjon a fogolynak... Természetesen a a kikötés alól akkor mentesül, ha vallomást óhajt tenni. Amint hív, jövök. Addig előkészítem a formaságokat, legyen kéznél jegyzőkönyvvezető meg miegymás...

Dörrenés szakította félbe. Az udvarról velőtrázó sikoltás jajongott. Géppisztoly sorozatolt rá. Vinnyogó hang szűkölt:

„Engem ne... nem vagyok" – a többit elnyelte a lövés, aztán egy kiáltás.

– Átkozottak! – s egy puska durranása tett pontot rá.

Csend lett.

Albin hallotta, hogy az újságíró nagyot nyel, és megrándította vállát. Ha nem tetszik, tegyen róla. Humanistáskodjon, ahol akar. Ez nem kisdedóvó. Fennen ennyit mondott, száraz, hivatalos hangon:

– Tehát szól... – és kezét nyújtotta Burainak. – Sok szerencsét... – azzal fordult is a lépcső felé.

Az újságíró felsóhajtott.

Az ajtó nyitva volt.

A lába nehezen mozdult.

Állt a küszöbön. Szeme megszűkült a fényben, s lassan kerekre tágult, az apjára. Háta lúdbőrösre borzadt. Verejték gyöngyözött a homlokán. Tenyerével végigsimította – a veríték hideg volt, heves taglejtésekkel csapta le kezéről, s a köpenye oldalába törölte markát. Hangja remegett, azt hitte, kiáltva szól, pedig alig hallhatóan préselődött ki a torkán:

– Apám... – aztán ismét: – Apám...

Nem kapott választ.

Az udvaron mutáló kamasz morgott:

– Fogd a lábát. Húzd, ha nem bírod emelni, azt hiszed jó marha vagyok, helyetted is cipelem?...

Öklendezni kezdett. Undorító, savanykás íz szaladt szét a szájában. Beljebb lépett, tétova mozdulattal betette az ajtót. Ajka remegett, szeme megtelt könnyel. Nagyokat lélegzett. Végre valahogy összeszedte magát, és akkor újra megszólalt:

– Apám...

Csend volt.

Az izmok hurkásra dagadtak az öregember vállán. Feje

a mellére bágyadt, az őszes hajcsomók lesüllyedtek s felemelkedtek, ahogy a tüdeje zihált. Szája kissé nyitva volt, fújtatva szedte, kapkodta a levegőt, mint a kivénhedt, agyonterhelt, sipogó-pöfögő mozdony, amely hajszolva robogott a Duna partján...

A mozdony testét acéllemezekkel aggatták tele, néhány vagont vonszolt csupán, de azok sokkal súlyosabbak voltak, mint a közönséges vasúti kocsik. Az első vagon tetején a löveg csöve úgy meredt előre tátott torkával, mint híd alatt átsuhanó hajó lebocsátott kéménye. A Schwarczlose mellett gunnyasztott, és tenyere megizzadt a fegyver fogantyúján. A célzónyíláson lesett ki a csendben hullámzó, lomha vízre. A kerekek csattogásának ütemére rándult jobbra-balra, álmos szeme véres volt az erőlködéstől, hogy nyitva tartsa. Sapkájának ellenzője néha-néha rákoppant a kezére vagy a géppuska vasára, akkor felkapta kókadozó fejét, cigarettára gyújtott, meg vizet hörpölt a kristályos üvegből. Nem szerette a kristályvizet. „Szúrós" – vélekedett, mert szúrta a torkát, sohasem ivott, csak itt a páncélvonaton. Az autószemüveges parancsnok – Szamuelynek hítták, de ő így ejtette a nevét: Szamuily – rendelte így. Sok helyen fordul a szerelvény, minden vidéken másfajta víz – tönkremenne belé a gyomruk...

A vonat robogott.

A kristályos üveg a géppuska mellett magasra tornyozott rakaszok tetején állt. Hullámzott, csapkodott benne a víz. Csattogtak a kerekek, a kocsik zötyögtek. Vízcsepp hullott a kabátjára, remegett a bőrön, s elcsodálkozott rajta, hogy ilyen semmi cseppben is szállingóznak föl az apró buborékok. „Kicsi víz, kicsi buborék" – gondolta álmosan. Aztán újra kibámult a célzónyíláson, kapkodó pillantással kísérte a folyó partján elsuhanó villákat. „Furcsa, egészen furcsa lehet egy ilyen magános házban élni egyedül, az asszonnyal."

Valaki mondta, hogy ezekben itt, tél idején senki sem lakik. Nyaralnak benne az urak, s ő nem tudta, mi az, nyaralni, de röstellt kérdezősködni felőle, inkább hallgatott, mint aki nagyon is jól értesült, és köpött egy hegyeset. Akkor a parancsnok szigorúan rászólt: „Burai elvtárs! Lenin-fiú ne köpködjön. Kocsmatöltelék szokás az, nem öntudatos proletárhoz való..." Összehúzta magát. „Nem tehetek róla, Szamuily elvtárs, ha úrra gondolok, mindig köpni köll..." – mentegetőzött. Felsóhajtott, hogy a komor vonások megenyhültek az autószemüveges föveg alatt. „Köpjön gondolatban, Burai elvtárs..." – volt a felelet, és a parancsnok szája szegletében halovány mosoly bujkált. Aztán mindjárt ismét leforrázta, kérdezvén, tudja-e már az egész ábécét? Erre nemet kellett csóválni a fejével, mert szólni szégyellette s odabökte: „Két betűvel arrább kerültem... aztán jött a parancs..." – A parancsnok nem firtatta tovább. Mert igaz, száguldott ez a rossz vonat szerteszét az országban, ahol urak gyújtogattak. Nem volt idő, alig volt pihenés. Kulákbandák lázadoztak, tiszti csoportok húzódtak fel Szeged környékéről a Dunántúlra...

Csikorogtak a fékek.

A vonat megállt. A mozdony dohogott. Böngészte a felírást az állomásépület homlokzatán: ... *D* – utána olyan betű következett, amit még nem ismert, ezért egyik társához fordult:

– Hol vagyunk?

– Dunaföldvár...

A vonat mellett emberek álltak. Nézték az ágyúk torkát, a géppuskák csövét. Hallgattak. Felemelkedett a Schwarczlose mellől. A levegő fülledt volt. Kinyitotta az ablakot, kihajolt, úgy szippantott a frissből.

Az emberek komoran szemlélték.

A mozdony fújt, mint a megfáradt vándor.

A parancsnok a vonat lépcsőjéről beszélt az embereknek, hogy menjenek békével haza, ne üljenek fel a tisztek meg a kulákok szavának.

Kiáltás harsant rá:

– Beszélhetsz, jó vitéz! Oda nézzenek! Dáridóznak a Lenin-fiúk... Ott a csatos a kupéban! Fut a gégén a rekviráció! – a parasztok nem figyeltek tovább a parancsnokra, összébbhúzódtak, egymáshoz szorultak. Nyakukat nyújtogatták a nyitott ablak felé, ujjal mutogatták a rakaszok tetején a flaskát. Fiatal, hetyke bajuszú legény ágált a tömeg közepén:

– Gabona kell az elvtárs uraknak... bor, hogy legyen kedvük rekvirálni...

Nem tudta tovább hallgatni. Rohant végig a kupén. A vagon ajtajában a parancsnok nyugodt hangon magyarázott.

– ... Hazudik. Válasszanak bizottságot, megnézhetik...

Valósággal félresodorta, s ugrott le, bevetette magát az emberek közé. Morogva nyitottak utat lökdösődő könyökének. Nyomakodott, furakodott előre, és odaért a hetyke bajuszúhoz:

– Iszol, koma... Velem jössz, ... iszol a borunkból... – azzal penderítette maga elé. De a tömeg összezáródott a legény előtt, a paraszti testek élő sövénye nem engedett utat neki. A hetyke bajuszú arcán vigyor szemtelenedett. A tömeg zúgott, morgott, forrongott. Elfutotta a méreg. Ordított:

– Engedjék! Nem lesz más bántódása, mint iszik a borunkból, aztán jöhet vissza. Engedjék, mert ha nem, Isten engem úgy segéljen, itt lövöm keresztül! – és kikapta a bőrzekéje zsebéből a browningot. A kajánkodó legény tarkójához nyomta a csövét:

– Utat vagy meghal!

Engedték.

Fel a páncélvonatra. Ott, az ablaknál megmarkolta az üveg nyakát és kimutatta:

– Ez az? Ezt látták?

Bólintottak. Néhányan szóltak is, hogy ezt. Odahúzta maga mellé a legényt, kezébe nyomta a csatost:

– Kóstold meg.

Odakünn csend volt. Halálos csend. Szinte hallani lehetett az emberek szuszogását.

– Víz – köpte ki undorral a legény az ablakon, amit a szájába csurgatott.

– Locsold ki, hadd lássák!

Az ital csobogva toccsant a földre.

– Látták?

Az emberek nem feleltek. A szemek a lábak elé néztek.

– Megyek... – húzódott el a legény az ablaktól, de ő visszafogta:

– Még nem! Ott az a kis szekrény. Abban is vannak üvegek. Nézd meg, úrfi...

A legény ment, kinyitotta azt a szekrénykét. Ő meg az ablakból visszafordulva nézte, ahogy végigókumlálja a kristályos vizeket, amit annyira utált, mert nincs jobb az ő tiszta, kúti vizüknél. Hűvös, szomjat oltó. Nincs párja annak a Tisza-menti víznek. Ahhoz szokott az ínye, nem szúróshoz. A legény toporgott a szekrénykénél, forgatta a flaskákat. Varrott talpú, rámás csizmát viselt, s neki arra fordult az esze, hogy kedd van ma, nem vasárnap. Náluk a majorban, hétköznap csak a tiszttartó járt ilyen lakkos lábbeliben, magafajta még vasárnap is ritkán, és inkább az idősek, mert drága portéka, hosszú idő azt kiböjtölni...

– Víz ez mind – vigyorgott a legény.

– Hozd ide!

Odahozta, kicsatolta, s akarta kilocsolni azt is az ablakon.

Megkapta a karját:

– Ne locsold! Sajnáltad tőlünk. Most idd meg!

A legény savanyú képpel szabadkozott:

– Nem szeretem...

– Idd! – parancsolta.

Nyelt néhány kortyot a legény, vette volna el a szájától az üveget, de akkor ő már a mannlicherét markolta, s a legény hasának nyomta a szuronyt.

– Idd, bitang! – rikoltott.

A helyke bajszú nyelte a vizet. Arca vörös volt, mint a vér. Le akarta emelni ajkáról az üveget, de abban a minutumban a szurony megbökte:

– Idd!

Többen elfelé somfordáltak odakünn. A parasztok összenevettek. Felszabadultan, nyugodtan.

– Még egy kicsit... Mindjárt az aljára érsz... – biztatták, és kacarászták, hogy úgy ereszti a torkán, mint a beteg béka.

Amikor a legény letántorgott a vonatról, kiszólt az ablakon:

– Így higgyenek máskor úri fattyúknak!

Az emberek nevettek és visszakiabáltak:

– Egész életében nem ivott ez összesen annyi vizet, amennyit maga diktált most a hasába...

A mozdony dohogott.

Este indultak tovább. Robogott a vonat.

Azokban a napokban, egyik állomáson kapta meg felesége üzenetét, hogy fiút szült neki.

Álmos köddé vált mindez, szürke gomollyá, amely belepte, s utálatos volt, akár a börtöni félhomály.

Ötesztendősre cseperedett a fia, hogy először ölelte karjába.

Őt húsz elején cserélték ki fehér tisztekért, a családját csak négy esztendőre rá tudta kijuttatni a Szovjetbe a Vörös

Segély. A könny kicsordult a szeméből, letérdelt a pályaudvar piszkos kövére, megcsókolta a földet, amelyik befogadta gyerekét, anyjával s őt magát, a Senki Jánost kivette az úri hodályból. Fél veséje maradt, a másikat Siófokon leverték, testén alig volt bőr – sebhely nélkül. A gyerek idegenkedve bámulta, és azt kérdezte az anyjától, hogy a bácsi miért csókolja meg az aszfaltot, amikor az csupa por és szemét. A szíve facsarodott el akkor, káromkodott, mint a zápor kopog. Tudta, hogy ki miatt nem érzi apjának a fiú, és azóta sem indult meg soha ellenség sírásán, rimánkodásán. Tenyerébe fogta annak a kis emberkének a fejét, nem jött szó az ajkára, csak nyeldeste a könnyét, azt sem bánta, hogy körülállják a járókelők, megbámulják, azt hiszik, részeg...

Aztán ez a pöttömnyi fej egyszerre megnőtt, ahogy a kezében tartotta. Elrémülten hőkölt hátra, menekedett előle, ő meg utána. Fölborított egy széket, futás közben csatolta le derékszíját, s a csatos felével sújtott a hátára. Ütötte-vágta, mint a répát, csikorgó foggal, tehetetlen dühvel. Az anyja vetette magát közéjük, és ő sziszegett:

– ... megdöglesz, nyomorult... – oroszul tette hozzá: – átkozott ördög... megfojtalak...

A gyerek az anyja háta mögött vinnyogott, mint a kutya.

Előző nap tört ki a háború. Küldte a fiát, hagyja ott az egyetemet, menjen, jelentkezzen a hadseregbe, és este a gyerek, gyerek? – huszonegy éves férfi, tartalékos katona – cédulát mutatott neki, hogy elfogadták, hamarosan a frontra küldik. Nem szokott hazudni a kölyök. De a cédula olyan furcsa volt, az aláírása kicsit iskolás... Utánaérdeklődött. Kissé csodálkoztak, hogy kérdezősködik, hisz elintézték a fia dolgát. „Mikor megy tehát a frontra?" Csodálkozó hang: „Tessék? A frontra? Hisz alezredes elvtárs fia orvosi bizonyítványt hozott, szívbetegség... emlékszem pontosan, mert nem egészen szabályos volt az írás, Burai elvtárs fia kérte,

hívjuk fel önt az enkávédén, majd igazolja... De hát annyi a munkánk most..." Forogni kezdett vele a világ, letette a telefont, és rohant haza...

– Nos, készülsz? – és a kölyke a szemébe hazudott, „igen, papa..." – de észrevett valamit az arcán, mert hátrálni kezdett, és akkor nem bírta tovább, pofozni kezdte, aztán a derékszíjjal neki. Az anyja fogta fel a csapásokat, eszelősként hajtogatta: „Csak meg ne öld..."

A fiú kimenekült a lakásból.

Akkor döbbent rá, hogy elrontotta a fiát. Nevelés? Mikor? Éjjel, amikor holtfáradtan beesett az ágyba? Az ő hivatása iszonyatos erőfeszítés, állandó titkos háború, amelynek ütközetében csak dolgozni, verekedni lehet, dicsőséget szerezni – nem. Munka – csöndben, szó, de különösen zokszó nélkül, hogy rendjén haladjon az élet. Mikor nevelte volna? Nem volt idő. Az ellenség sok volt – Szovjet csupán egy. Mind acsarkodott rá, az is, amelyik szövetséget kötött vele. Ő csak adott a fiának. Az anyja nevelte. Tálcán nyújtották a kölyöknek, amit a szeme-szája kívánt, amit emberileg lehetett, hogy a világért ne hasonlítson a fiatalsága az ő gyerekségükhöz. Ez volt az életük értelme, ez tette szinte kézzelfoghatóvá munkájának tartalmát: „Más legyen a világ, amikorra ez felnő." Más lett. De a kölyök is más lett, mint akarta. Sokáig csodálkozott, hogy a fia milyen különös természetű. Két napnál tovább nem érdekli játék. A holmijára gondatlan, trehány. Követelődző. Akármit kap, az mind kevés. Egyszer elaszakadt az új ruhája – az anyja korholta érte. A gyerek meg odavágta: „Majd vesztek másikat..." Akkor megparancsolta: „Egy hétig a rongyosban járjon." Letelt a büntetés, bement az iskolába, megmondani a tanítónak, miért járt szakadtban a fiú. A tanító bámult rá: „Dehogy járt szakadtban, sőt nagyon csinosban..." Az anyja titokban vásárolt másik gúnyát. Reggel alig várták,

hogy kitegye a lábát hazulról, s a kölyök kiöltözhessen. Hiába próbálta korlátok közé szorítani. Kitört belőle, kijátszotta – az anyja mindent áldozó, férjét sem félő, majomszeretetű segítségével. Nagy, kaszárnyaszerű házban laktak, egy emeleten valami kereskedőcsalád maradékával. Két öreg – a két unokájával. Áruházuk volt valaha. Fiuk a menyükkel Párizsba emigrált, a gyerekek a nagyszülőkre maradtak. Az öregek hol ezzel foglalkoztak, hol azzal. Régről is maradt valamicske. Tehetősen éltek. Tucatnyi kölyök játszott az udvaron. Az övé azonban ezzel a kettővel érezte igazán jól magát. Azoknak kerékpárjuk volt – odaadták a fiának. Tudtak bábozni – bevették az ő gyerekét. A fia majmolta őket. Felvette szokásaikat. Még templomba is el-elsurrant velük néha. Akárhányszor megtiltotta, hogy velük szórakozzék, a gyerek mégis köztük forgolódott. „Anya megengedte" – hiába tett keserű szemrehányásokat a feleségének, hiába magyarázta százszor: „Az úrhatnámságot, pökhendiséget, nagyzolást, a legundokabb önzést szívja magába abból a a környezetből a gyerek. Persze hogy kedvesek, persze hogy barátkozni akarnak, jól jönne nekik, hogy az én barátságomra hivatkozhatnának. Azért szívesek a gyerekhez..." Később felhagyott az apai szigorúság hiábavaló gyakorlásával. Minek? Csak azért, hogy maga ellen vadítsa a gyerekét? Anyja úgyis keresztezi az ő nevelési elveit. „Nem lehet egy gyereket úgy nevelni, mint valami őrmestert. Semmit sem engedsz szegénykének... Még a játékába is beleszólsz..." Aztán ott volt a grúz kislány... Akit ez a kölyök teherbe ejtett. Akkor még hitte, segíthet a fián, megváltoztathatja gondolkodását. Hitt a fiában. Később döbbent meg, hogy kispolgárt neveltek a gyerekből. Kispolgárt – a szovjethatalom kenyerén. Önző, magát szerető kispolgárt. Azokban a napokban nem bírta elviselni az otthona levegőjét. Kérte parancsnokait, helyezzék a frontra.

Két év múltán a fronton találkozott a fiával. Az egyik hadsereg felderítő részlegénél tevékenykedett. Alhadnagy volt már, két kitüntetést is kapott. Nézte a fia mellén az érmeket, miközben a gyerek dadogva jelentett neki, ahogy a szabályok előírták. Nem tudta kiejteni a száján, hogy „fiam". Végighallgatta a jelentést. A fiú leeresztette tisztelgésre emelt karját:

– Apám... – bizakodva, reménykedőn mondta. Ő meg csak nézte, és így felelt:

– Köszönöm, alhadnagy elvtárs. Megengedem, hogy távozzék...

A vecsési határban, a liget fái között fogadta el tőle újra ezt a szót: „apám..." – és most is hallotta még, mint akkor, s olyan távolinak tűnt a hang, mint amikor az ágyúk dörején át szól... Szeme megrebbent arra a hangra, kővé meredt izmai rángatóztak, olyannyira, hogy a kötél imbolyogni kezdett.

A fregoli csigája nyikorgott.

– Apám...

A fia hangját sírás csuklatta. Akkor tette az asztalra a pléhbögrét, s ő az ajka nedvességén érezte, hogy a fiú megitatta. Erőlködve kinyújtotta nyelvét – még ez a csekélyke mozgás is fájt –, végignyalta szája szélét. „A Második Ukrán Front..." – a gondolat lassan csúszott végig agyán, és akkor a fia ismét előtte állt.

– Apám...

Az öregember fülelt, hogy miért nem hallja az ágyúk dörgését, miért csöndesedett meg a vijjogó aknák zuhogása, miért nem indul a roham, és a fiú megismételte:

– Apám...

Valami különös volt rajta. Nem ott viselte a rangjelzését, ahol kellett volna. Nézte, hogy miért lyukasztotta csillagjait a fegyvernemi jelzés helyére. Hová tette a váll-lap-lapjait?

– ... mondjon nekik valamit... akármit... adtak egy írást, hogy kiengedik, ha vallomást tesz... megölik másképp... Hazugság mind, amit maga igaznak tartott... legalább most ismerje be... még nem késő... az élete függ ettől...

Nem értette, miért lobogtatja orra elé a papírt, és azt sem, hogy miért nem nyújtja karját, amikor jól emlékezett a ligetre meg arra, hogy megtántorodott, s a fia támasztotta a derekát. A kép másként, egyáltalán nem így rögződött agyában: „Mit hadonászik azzal a papírral? – rá akart kiáltani: – Hát nem így volt, gyere már, fogj meg, mert elesem..." – de nem tudta forgatni a nyelvét, csak tátogva lihegett, mint a szárazra vetett hal.

A fiú pedig széttárta karját, könnye végigcsordult arcán:

– Elvétette az életét... Hiszen maga mindig jót akart, én igazán tudom, apám... De vér tapad a kezéhez... Embereket küldött a halálba... Tegyen vallomást, már senkinek nem árt vele, magát mentse... Beszéljen, apám... Beszéljen, kiengedik... Itt az írás...

A Vecsés-széli liget fái semmibe foszlottak, mint amikor színházban felhúzzák a díszletet, s ott áll már a másik. Messzi síkságon ringó búza. Kaszát suhintott, dőlt a szár. A föld szélén megpihent, s a tiszttartó beszédbe bocsátkozott a suttyó legénnyel:

– Apád írt-e?

Fejét rázta:

– Nem írt. Elesett. Papír jött róla.

– Katonasors. A hazáért halni szép dolog...

– Úgy kéne azt, keljen birokra a két király. Amelyik legyőzi a másikat, azé legyen az ország... – okoskodott.

– Nem jól lenne... A mi királyunk öreg, roskatag már, az oroszé fiatal... Viszont a magyar huszárnak nincs pár-

ja... – és a tiszttartó furcsán bámult rá, hogy mi meg nem fordul egy ilyen ostoba paraszt fejében.

Kezdte vágni a rendet. A tiszttartó mögötte lépkedett:

– Nem szereted a háborút? – kíváncsiskodott.

A kasza suhogott.

– Elmennék a hóhérának... Hét bátyám ment a király hívására, utóbb az apám is... Hárman vagyunk már. Csak hárman. Abból kettő huszár... Vége lehetne, hogy hazajöhetnének...

Dőlt a gabona. Erővel vágta, dühösen. A tiszttartó úr fia hadnagy, itthon gavallérozik a háború eleje óta. Azt nem üti el a golyó. Az ő vérei, azok hullhatnak, s még hálásnak kell lennie, hogy anyja rimánkodására a tiszttartó elintézte, ne hívják sor alá...

Hátrafordult, de a tiszttartó eltűnt, helyette a kardszemű lengyel nézett farkasszemet vele az ügyeletesi íróasztal elől. A kasza már nem volt a kezében, iratcsomót markolt.

– Kevés ez az iskola, Burai elvtárs. Nekünk mindent jobban kell tudni, mint az ellenségeinknek... Magában jó proliösztön van, szagról megérzi, ki áll erre, ki arra... De a forró szívhez hideg fej dukál, a szív egyedül kevés. Nemcsak érezni kell, hanem tudni...

A lengyel szemének tiszta égszínkékje hirtelen vizenyős lett, könnyek csorogtak belőle szüntelen, ahogy rimánkodott.

– Szólaljon meg, apám... Rám legyen tekintettel, ha már magára nincs...

Kezét előre akarta nyújtani, hogy fia karjára támaszkodjék, mert különben mindjárt elvágódik a földön. Körülforgatta szemét, hol vannak a fák, hogy megkapaszkodjék egyben, ha már a fia oly értetlen. De izmai nem engedelmeskedtek, s a szembeni falhoz támasztott fregoli vékonyka drótja olyannak tűnt, mint a börtönrács.

A fiú ott állt a rács előtt. Fennen olvasta a papírt, amit az

imént meglobogtatott előtte. Sajnálat költözött a szívébe, és nem önmagát sajnálta, de a fiát, a kék szemével, amely sírósvizenyős volt, homály ült benne, és nem volt olyan tiszta, mint a lengyel égszínkékje. Akkor lassúdan eszébe kúszott a fiú vinnyogása, amikor a derékszíj csillagos csatjával rásújtott, s ez: „átkozott!" Már nem emlékezett a Pest környéki ligetre. Cserepes szájába kevéske nedvesség gyűlt. Keserű rángással köpte a fia felé, de már nem volt annyi ereje, hogy ráfröccsentse, a nyál tulajdon mellére csorrant meg a nadrágjára, és nem volt ereje, hogy magában megkövesse a bőrzekés parancsnokot a köpés dolgában. Lehunyta véres szemét, mert sajnálta látni a fiút. Megvetette, gyűlölte, és agyában egyre kalimpált a gondolat: „Megöli a világot, az én világomat, elpusztít engem, maga sem látja, hogy ő is bele fog pusztulni végül..."

Valahonnan messziről újra hallotta:

– Apám...

„Agyon kell téged lőni... agyon... – gondolata elidőzött ennél a szónál, újra meg újra ismételte, mint a repedt gramofonlemez: – agyon... agyon..."

10

Fejét ingatta. Minden idegszála fájt. Gyomra remegett. Már a keksz sem használt elmulasztani az égő-mardosó érzést. Kezét bordái alá szorította. „Kilyukad" ... – gondolta. Félni kezdett. Albin is elment. Bár vajmi kevesett bízott fia orvosi tudományában, jobb szerette volna, ha vele marad. Ugyan, ki tudja? Hülye az a gyerek, mindig mondta, de hogy ennyire az legyen – és keserves fintorral vállat vont.

Akna sivított a ház fölött. Jellegzetes, vijjogó hangja régi katonaszólást idézett az eszébe: „Amikor hallja az ember, nincs baj, a baj akkor kezdődik, ha már nem hallja..." – Kesernyés elégedettséggel állapította meg, hogy egészen jól viseli még az élet izgalmait. Csak a feje ne fájna olyan lüktetően, s a gyomra ne mardosna. Fülét hegyezte. Furcsa volt. A harci zaj valahogy rettenetesen távolinak hatott, csupán egy-egy eltévedt gránát süvített el eddig, a puskák, ágyúk dörrenése mintha kívül rekedt volna az utcán. „Jó öreg ház... Nem sajnálták bele a téglát, békebeli gyártmány, műrost nélkül..."

Ivott egy bögre vizet, hátha csillapítaná gyomrát. Kellemes, üdítően hűs érzés áradt szét benne. Levette oldaláról a kezét és felsóhajtott. Vissza kell nyernie a nyugalmát. Gondolkodnia kell. Tiszta fejjel... A halántéka lüktetett. Leült kicsit a konyhaszékre, megpihenni.

Albin ismét elvetette a sulykot. Ez a blőd kölyök mindenáron hős akar lenni – és parancsnok. A legostobább, egyben a legaggasztóbb körülmény, hogy ez a katonáskodó társaság az első harci riadóra visszaváltozott közönséges, fegyveres csürhévé, amelynek tagjai azt csinálnak, ami éppen eszükbe jut. Albin, ez a diplomás őrült nagy szónoklatot vágott ki. A gyomra még most is émelygett tőle: „A szovjet csapatok provokálnak bennünket. Örülök, hogy épp a mi szabadságharcos csoportunk területére törtek. Méltó választ adunk! Egyszer és mindenkorra elvesszük a kedvüket mindenfajta fegyveres és politikai csínytől..." – A speach végén elordította: „Utánam..." – azzal mentek, mint a vadbarmok, egyik magára a parancsnokra szegezte a fegyverét, amiért megpróbálta visszatartani s egységbe fogni őket. Az meg káromkodott, végül mi mást csinálhatott volna – maga is kullogott a többi után, ahelyett hogy irányította volna őket. Kedves Albinka – mama szokta volt így hívogatni csemetéjét – alaposan betette a kaput ennek a parancsnoknak: „Ha valaki visszatartana benneteket a szent küzdelemtől, verjétek agyon... Aki nem akar veletek osztozni a harcban, juttassátok az árulók sorsára..." – s a nekivadult kölykök majdhogy agyon nem lőtték a szerencsétlent, pedig százszor több esze van egy ilyen verekedéshez, mint Albinnak.

Újra ivott.

Nem tudta, honnan szedte Albin, hogy helyi jellegű provokációról van szó. Mindenesetre valószínűbb, hogy bekövetkezett, amitől félt. Vajon mi a helyzet Szueznél? Megéri-e Nyugatnak a magyar ügybe való beavatkozás? Ennek eldöntéséhez alaposabban kellene ismerni az erőviszonyokat. Nyugat nem kockáztathat, nem engedheti, hogy a vörösök valamit ismét leszakítsanak amúgy is összeszűkült világából. Dupla vagy semmi. Visszanyernek mindent, vagy belepusztulnak egészen... Óvatosak lesznek a játszmában. Veszíteni

tilos, és már megtanulhatták, hogy a szalámipolitika egyenlő a halállal. Moszkva kezdeményezett, egy esetlegesen várható nyugati beavatkozás ellenére. Ismerni kellene az erőviszonyokat...

Zsebkendőjével végigtapogatta szája szélét, felitatta róla a nedvességet. Egy biztos: Albin gyakorlatilag kezébe vette a csoport vezetését. Anélkül hogy bármi bizonyosat tudott volna, mert nem is tudhatott, csupán annyit: itt az orosz. „Helyi provokáció" – honnan vette?! Igen, éppen apró helyi incidensek során röpködnek eltévedt aknák az Üllői út környékén. Micsoda hebehurgya fráter!!!

Viszont meg kell adni, kitűnő szónok, pompás néptribun. Mindenki követte. Beszéde során igen ügyesen közölte, hogy minden elesett ruszkit kutassanak át – és mint ez ideig szokásban volt, szedjék el az iratait. Magyarán, zsebeljék ki, akit lehet. Nem rossz ösztönzés. Volt hatása. Még a csekista fia is fegyvert kért, és loholt Albin mellé. Nagyon el akarja határolni magát az apjától, „ilyenek verekszenek a legelkeseredettebben – és vállát vonogatva fűzte tovább gondolatát –, odaát nem tejföllel várják..."

Géppuska kerepelt.

Két keksz maradt a zsebében. Kihúzta a zacskót, alaposan megnézegette benne a két kekszet, s gyors egymás után bekapta. Marokra gyűrte a papírt, kiejtette tenyeréből, elnézte, ahogy perdül a kövön. Hirtelen mozdulattal pattant fel a konyhaszékről. Idegesítette, hogy fájdalmai ennyi drága időt elraboltak tőle.

Kezébe vette az ostornyelet. Öcsivel készíttette. A kölyök odavágta az asztalra, rohant Albin után... Korbácsot kerestetett a gyerekkel, de azt nem talált. Viszont a szomszéd házban lakik valami kocsis, attól kölcsönkunyorálta ezt a nyelet. Új volt, fényes fekete fölül, a fogójánál meg sárga. Egészen közel vitte a szeméhez. Hülyék ezek a mai fiatalok,

hiába rág a szájukba valamit, egyszerűen képtelenek úgy csinálni! Teliszögezte a bolond gombostűvel, pedig megmondta, kartácsszeget kerítsen hozzá. Kis kék szögeket, amilyennel a kárpitosok dolgoznak, azt se verje tövig, csak hogy milliméternyire látszódjék a hegye. Fejét ingatta. Értetlen fráterek. Sietős mozdulattal kezdte letördelni a gombostűk hegyét. Szerencsére acéltűk voltak, könnyen pattogtak a körme alatt, és apró pendüléssel potyogtak-ugráltak a kövön.

Amikor elkészült, ismét szemügyre vette a nyelet. Kissé egyenetlenül sikerült, de azért megteszi. Öcsi azt ígérte a kocsisnak, holnap visszaviszi a szerszámát. Megvetően lebiggyesztette a száját. Ennyit igazán áldozhat az a kocsis a forradalom oltárán.

Géppisztoly kattogott.

Pillanatig mozdulatlanságba merevedett, úgy figyelte. Messziről hallatszott, és nem az Üllői út, a Nagyvárad tér irányából, de éppen ellenkezőleg, Buda felől.

Tehát bekövetkezett.

Nincs idő.

Odaállt a csekista elé. Az öregember behunyt szemmel függött. Szája széle feketészöldre szederjesedett, mennyezetre meredt ujja lila volt, hátracsavart karja pedig krétafehér. Zsibbadt mellkasában fájt a lélegzet. A tüdeje mozgása szúrt, hasogatott. A kín körbefonta lassan verdeső szívét, fásult gyötrelmében úgy érezte, hogy a szíve megnőtt, már kitöltötte mellkasát, és az ólmosan súlyos nyomáson átérezte a dobbanását. Hunyt szeme előtt emberek rajzottak. Feltűntek, aztán visszamosódtak a villódzó-ugráló karikákkal teli feketeségbe, anélkül hogy tudta volna, miért toppannak elébe, emlékezete miért tartja számon alakjukat.

Agyában messzi pufogások zöreje visszhangzott, akár az ajtócsapkodás. Pillája alig láthatóan megrebbent a zajra.

Ismét a sötét hodály lépcsőházban állt, a barnára mázolt ajtó küszöbén, mint amikor néhány nappal korábban Kispestre, hazafelé tartott. Agyában lassan kígyózott a tudat, hogy ez már megtörtént, neki valahol másutt kell lennie, semmi keresnivalója itt, de az ajtó reccsent, a keskenyre nyitott résből szögletes arc bámult rá:

– Maga!?

Hallgatott egy darabig, hirtelenében nem is tudta, hogy kezdje, csak annyit mondott:

– Megpihennék... – már bánta, hogy a lába erre a küszöbre hozta. Az arcon megvető mosoly kajánkodott, s ő úgy tett, mintha zavarában gombolgatná a kabátját, nem pedig, hogy szükség esetén a fegyveréhez férjen.

– Megpihenni? – kérdezte vissza az arc, és aztán ismét: – Idejön megpihenni? Pihenjen... a jó édes anyjában... Ott pihenhet...

Az ajtó becsapódott. De a szitkozódás tovább hallatszott, még soká, akkor is, amikor lefelé baktatott a lépcsőn.

„Munkás!..." – morogta keserűen. Az arcot látta maga előtt, de nem itt, hanem Kispesten, az ő lakásában. A szobában ültek, a zömök, erőteljes férfi szeme villogott, szájából bugyogott a méreg:

– Gratuláljon a vénistennek... Negyvenöt éves az asszony, én ötvenhat... Mi az anyám kínját csinálok azzal a kölyökkel? A hatodik... Késői mind. Ezernégyből tartom őket. Érti? Ezernégyből! Vittem az asszonyt orvoshoz, vegye el. A szemembe vágja, gyilkosság ez, hogy képzeljük!? Meg ne próbáljuk, mert följelent... „Majd emelek – így a feleségem –, attól elmegy..." Nem ment. Itt van. Az én nyakamon bőg ez is... Hol kalapálom össze a zabálnivalóját? Maga ott volt az ünnepélyünkön a gyárban, maga mellett győzködte a párttitkár a Veresst – ismeri Veresst, a maga barátja, párttag az is –, ajánljon föl húsz százalékot, mert

laza a norma. Ezért verjek rá a melóra? Mit ajánljak föl? Nekem ki ajánl föl? Ha egy író megnyikkan, hetvenen ugrálják körül, nyalják a hátsóját, pénzt neki, villát, autót... „Meg kell nyerni..." De engem ki nyer meg? Ki ad nekem villát? Nyolcan lakunk a szoba-konyhában, három éve döglik a kérvényem a tanácsnál. „Majd, elvtárs, majd..." – hajtogatják, mint a papagáj. A lakáshivatal vezetője agitál, hogy van akinek még rosszabb... Nekem pofázik a nyavalyás? Megkérdeztem, ő is olyan rosszul lakott a két szoba komfortban, hogy három szobára kellett cserélni? Erre ordítani kezd, hogy merek személyeskedni, rendőrrel fenyegetődzik...

Öreg Burai megfogta a hadonászó karját, csillapítón mondta:

– Kalász elvtárs, nem lehet mindent egyszerre... miénk a hatalom. A jövőt építjük... Sztálinváros, Inota... sok pénz kell ahhoz, amíg haszonra dolgoznak... A gyerekeink...

A másik lerázta karjáról az öreg kezét:

– A jövőt?! Elég a dumából. Süket duma ez mind. Sztálinvárostól nem laknak jól a kölykeim, Inotától sem... A jövő... Én tartom ki az egész kócerájt, az én hátamon él, akinek nem ilyen a tenyere – és Burai elé lökte a kezét. – Jól nézze meg. Ez tart ki mindenkit... orvostól, színésztől kezdve a katonatisztig, mind ebből él. Mind... Mindnek van jövője, csak ennek nincs. Ott a Veress, akivel felajánltatták a normát, lakatos az is, tudja maga, világéletében lakatos is volt. Színjelesre érettségizett a lánya, mégsem vették fel az egyetemre, pedig megfelelt a felvételin. Karlovszky fiát, azt felvették, az éjjeliőrét, aki MÁV osztálytanácsos volt valaha... Annak volt protekciója... Annak jutott hely... Az enyémeknek éppen úgy nem lesz, mint a Veress

lányának... Pedig a Veress kommunista... Mienk a hatalom! Fújja föl a hatalmát...

Öreg Burai nézte a zömök embert. A melle nehéz volt, nem tudott felelni. Évek óta ismerte. A Vörös Csillag Traktorgyárban akadtak össze, valami akció során, s azóta, ha ritkán is, de összejártak. Pártonkívüli. Mit mondjon neki? Hallgatott, belül forrt, aztán felugrott az asztaltól:

– Nincs igaza... Ipar kell az országnak... Ipar nélkül holnap sem lesz jobb... Vannak hibák... A párt nem fogja engedni... Rendbe jön... rendbe tesszük... – hadarta. Vállára kanyarította zakóját: – Most el kell mennem.

Kalász is felállt. Szögletes arcán fintorral búcsúzott:

– Maga is csak azt tudja mondani, „majd" – és az ezernégy marad... Elegem van az egészből...

Burai Mátyás rohant a pártszervezetbe. Amióta nyugdíjba ment, a körzeti párthelyiség volt a második otthona. Be a titkárhoz. „Utánanézünk, elvtársam, utánanézünk..." De Burainak ez kevés volt. Még aznap este a Budapesti Pártbizottság egyik instruktorával beszélt. Következő nap egy másikkal. Felháborodva hallgatták: „Utánanézünk, elvtárs..." Nem múlt el két hét, megérkezett a válasz. A titkár mondta el taggyűlésen:

– Hol a pártfegyelem, elvtársaim? Kérdem én, hol a pártfegyelem? A vezetőség tagjait alig látni. Ki erre, ki arra, kinek ez fáj, kinek az, ok mindig van a mulasztásra. Az elmúlt hónapban valósággal csődöt mondott az agitáció. A tagdíjak beszedésével két napot késtünk... Persze, a kerületi értekezleten mindjárt azt vágják az ember fejéhez: „Megint a maguk körzete, mindig a maguké..." A tagság nincs belátással, elvtársaim. A legnagyobb munkában zavarják az embert mindenfélével. A tagság negyven százaléka fizetett még csak, itt állnak az agitátorok, ki kell küldeni őket. Amikor az ember azt sem tudja, hová kapjon előbb, be-

állít példának okáért Burai elvtársam, hogy így – meg úgy... Az ember végighallgatja, de az semmi. Két nap múlva, megint a legnagyobb munka idején, telefonálnak a kerületből, hogy micsoda jelentéseket adott a budapesti központ képviselőinek Burai elvtárs, s hogy miért nem neveljük jobban... Hogy ez uszálypolitika, hogy egy szűk, elmaradott réteg szemén keresztül nézi az életet az elvtársam... Közben be kell szedni a tagdíjakat... Csinálni kell az agitációt. Ő meg naponta bejön hozzám, elvtársaim, és veri az asztalt, mint egy diktátor, mint egy kisisten, hogy azonnal választ, mert ő anélkül nem tud agitálni. Hát mit veri nekem? Az ember a fejére áll kínjában, hogy nem tudja végezni, a mit kell. Verje az asztalt a központban. Megmondhatom itt, a tagság előtt, az a kerületi elvtársaim véleménye, hogy nem is tudhat agitálni, mivel nem perspektivikusan nézi a dolgokat, csak veri az asztalt... egy ilyen öreg tizenkilences! Akkor mit várjunk a fiatalságtól?

Öreg Burai ült a széken, dühöngeni tudott, visszafelelni nem. Kiment a teremből. „Szocdem duma, kispolgári fecsegés" – mormogta ajkát harapdálva, s ahogy kilépett az ajtón, minden elsötétedett, és már egy másik ajtó előtt találta magát. Nyomta a csengőt. Közben vette észre, hogy a névtábla mellől kokárda fityeg alá.

Odabenn ajtók csukódtak, lótás-futás, hallatszott a padló nyikorgása, s az ajtó kémlelőjén ijedt szemű ember kandikált ki:

– Menjen... Minek jött ide... Hagyjon engem békén, én többet nem politizálok... Menjen...

– Te döngetted féltéglával a melled, hogy kommunista vagy?... Te... Te... tudod mi vagy? – és nem bírta folytatni tovább, lódult lefelé a lépcsőn, de ismét ajtó emelkedett elébe, konyhaajtó, s ő kopogott.

Csoszogás.

A tárt ajtóban öreg munkás állt. Veress, akinek a lánya helyett a lecsószott úr fiát vették fel az egyetemre.

Burai nem tudott mit mondani. Feje kóválygott az éhségtől. Szomjas volt. Fél kezével a falnak támaszkodott.

– Jöjjön be – reccsent rá a másik. – Mit álldogáltat itt? Megfázok a huzatban...

Betette mögötte az ajtót. A fal mellől konyhaszéket húzott az asztal elé, odaintette Burait, hogy üljön le, aztán maga is letelepedett. Bádogdobozt halászott ki a kabátja zsebéből, cigarettát sodort.

Csend volt, csak a cigarettapapír zörgött.

Burainak eszébe jutott, hogy van a zsebében egy csomag Kossuth, de fáradt volt hozzá, hogy elővegye.

Veress a fölösleges dohányt visszapergette a dózniba, mielőtt megnyálazta volna a papírt, keze fejével Burai elé tolta a dobozt.

Az a fejét rázta, hogy nem kell.

Veress biccentett. Rágyújtott, jobbjával becsukta a dobozt, zsebébe süllyesztette, baljával kivette szájából a cigarettát, messzire fújta füstjét:

– Mariska! – kiabált a szoba felé a feleségének.

A szobaajtó megreccsent: „Mit akarsz" – hallatszott, aztán az asszony alakja megjelent a küszöbön.

– Jó napot... – simogatta végig a kötényét. – Nem is hallottam...

Burai fel akart állni, de Veress egy mozdulattal visszaintette:

– Maradjon csak... – és a feleségére nézett: – Te Mariska, van még zsíros kenyér?

– Adom – felelte az asszony. Burai nézte, ahogy szeli a kenyeret. A dereka vastag volt. Elnyűtte a sok szülés. A haja ősz, de az arca még szép. Kicsit markáns vonások.

A második szelet kenyeret vágta, olyan magától értetődően, ahogy magamagát, az életét odaadta családjának. Öreg Burainak átfutott az agyán, hogy szép asszony lehetett valaha ez a Veressné, a nagylánya hasonlít rá, olyan az, mint a viruló virág.

Az asszony tányérra tette a zsíros kenyeret s az asztalra:

– Másunk nincs magunknak sem...

– Egy kis vizet... – kérte Burai, csak azután harapott a karéjba.

– Hagymát is adj – szólt a feleségére Veress.

Mariska hozta, meg kést hozzá, aztán odaült a férje mellé. Nem néztek a vendégre, hadd egyen nyugodtan. Amikor Burai befejezte, az asszony letakarította az asztalt.

Veress megint előkotorta a dóznit, de Burai elébe tartotta a Kossuthot. Veress vonakodott:

– Nem fosztom meg...

Burai legyintett, s kijjebb rázta a cigarettát a dobozból. Veress kivett egyet, az asztalhoz ütögette néhányszor, aztán fogta az ajka közé.

Füstöltek.

– Mindenki megbolondult... – Veress hangja rekedtes volt, recsegett. Csendesen beszélt. – A szomszédnak a kerületben azt mondták, menjen agitálni. Talán most is a sarkon ágál, hogy végre megszületett a világ, amiért az igazi kommunisták harcoltak... Mondom neki: „hülye, agyára ment a jó dolga?" Erre nekem esik, hogy micsoda sztálinista-rákosista duma ez... Ökör... A hibákat akarja kijavítani, és nem veszi észre, hogy amit csinál, azzal szétveri a munkáshatalmat... – Sóhajtott. Cigarettája kialudt, ismét meggyújtotta. A gyújtó lángja szemöldökéhez lobbant, elkapta fölüle a fejét, szemét dörzsölte. Vaskos ujja végigsimította homlokát, őszes hajába szántott, aztán a mozdu-

lat legyintésbe végződött, mintegy jelezve, hogy ugyan minek erről beszélni. – Már késő... Másképpen kellett volna...

– Azt hiszi, én nem tudom...? Láttam én... – Burai szava halk volt, még hozzá akarta tenni, hogy az instruktor kiutasította. Az, aki valaha úgy felháborodott a Veress lánya ügyén, de annál többet aztán nem is tett érte, kivéve azt a csekélyke fejmosást, amiben a kerületet részesítette: nem jól nevelik az öregeket, eltűrik, hogy a legelmaradottabb munkásrétegek szemüvegén keresztül értékeljék a dolgokat. Minek mondja? Bólogató keserűséggel ismételte: – Láttam én...

– Megalszik nálunk. Aztán majd meglátjuk, mi lesz...

– Nem. Hazamegyek. Ismernek a környéken. Talán tudok csinálni valamit...

– Itt nyugodtan lehet...

Öreg Burai a fejét rázta. Cihelődött.

Amikor kilépett az ajtón, mintha nem is ezt a lakást hagyta volna maga mögött. A ház átváltozott azzá, amelyben a fia lakott, s ismét hallani vélte a menye siránkozását, a naptár koppanását. Aztán az egész látomás összefolyt emlékezetében, lassan forogni kezdett, egyre gyorsabban forgott, elhomályosodott, a kín szürke hályogot vont elé, már nem látott semmit, csak érezte, hogy forog, egyre forog és zuhan, pedig oly mozdulatlanul csüngött a kötélen, mint egy darab fa. Időtlen idő óta tartott a kín, és üvölteni szeretett volna, ahogyan a torkán kifér, kiáltani, de a szája már alig moccant, éppen csak megrándult a tátogó erőlködéstől, amelyet hangtalanná fojtott a fájdalom. A forgás végre csillapult, nem szűnt meg, csupán lelassult, s az agyába toluló képek lassan emelkedtek, süllyedtek, vibráltak, mint szélfodrozott tó vizén a partok tükörképe. A fiát látta, negyvenötben, a Vörös Hadsereg tiszti egyenruhájában. Döbben-

ten, rémülten bámult őrá, és ő sírt, hullottak szeméből a könnyek. A fiú eddig sohasem látta sírni. Nem értette, mi sírni való van azon, hogy az ember igazolványt kap? Ő nem törődött vele, hogy így látja. „Huszonhat év után magyar igazolvány!!!" – motyogta. De a fiú a vállát vonogatta. Na és? Mi van abban? Egyáltalán, miért kell emiatt sírni? – s magában megállapította, hogy „kiismerhetetlen az öreg..." Nem egészen egy hónappal korábban meghalt az anyja, s akkor az öreg arca olyan volt, mint a kő. Napokig nem tudta szavát venni, de nem hullajtott könnyet. Neheztelt akkor érte, hogy az anyja ennyit nem érdemelt... Aztán egy-két hét múltán az apja kurtán odavetette neki: „Ketten maradtunk... Elintéztem, hogy egymás közelében dolgozzunk. Itthon... Anyád mindig haza akart jönni..." A fiú mindegynek látta, hol dolgozik. A Vörös Hadsereg tisztje volt, és bizonyos abban, hogy rossz helyre nem küldik. Egy szép napon megkapta leszerelési okmányait, ugyanazon a napon kinevezését az államrendőrséghez. Politikai nyomozónak. Tudomásul vette, nem érzett sem bánatot, sem örömöt, csak csodálkozott, hogy az apja miért bőg, mint valami kölyök, a papírjai fölött.

Burai Mátyás ezt a csodálkozó arcot látta, csak egy pillanatra csupán, aztán a kín szétborzolta emlékét, még egyszer fölvillant Kalász komor arca, szinte újra hangzott a keserű monológ, aztán az alak eltűnt, elnyelték a villanó-ugrándozó, fekete karikák, és a nyomás megmaradt a szíve körül.

Pihegett.

Wiltschek Egon a kikötött foglyot nézte. Nem gyűlölte, éppúgy nem, ahogy nem is szerette. Az fogoly volt, és ő bíró, akinek nincs joga érzelmeket tanúsítani a delikvenssel szemben. Mit gyűlöljön rajta? Miért? Nincs oka rá. Ez nem bántotta őt, de ha tette volna is, nem belőle, az

emberből áradt felé az utálat, hanem a világból, amit létrehozott, védelmezett. Sohasem értette, miért kenik a vörösök az ő fajtájára, hogy izzón gyűlölték őket. Hazugság. Ő nem engedte meg magának soha, pillanatra sem, hogy embert gyűlöljön. Ő csupán elvek ellen verekedett. Életében egyszer, egyetlenegyszer engedte magát érzelmeitől elragadtatni, ott Siófokon, aminek a levét sokáig kortyoltatta vele a Hadúr. Az pedig oly régen volt. Gyűlölete azóta ugyan le nem higgadt, de más lett, belekérgesedett szívébe – soha az ember, a személy ellen, de igen: a rend ellen, amely belétaposott, nem engedte fölemelni fejét a sárból. Ő csakugyan értette, mit jelent az: „rend". Kalocsa határában érezte igazán. Állami gazdaságban talált munkát. Munkát?! – rossz elnevezés az. Mindent csinált. Amihez már a parasztnak sem fűlött a foga, oda őt küldték, a kitelepítettet. Éhbérért. Csatornát tisztítani, követ hordani, takarítani a koszt a paraszt után. Ezt művelte vele a rend. Este holtfáradtan vánszorgott hazafelé a rossz makadámon. Tikkasztó hőség volt – most is emlékezett rá –, letért az útról, néhány szem almát szakítani. Szép almák voltak, borízűek, rétesbe valók. Megkívánta a fanyar ízüket. Autó zörgött szemben az úton, kiszaladt a gyümölcsösből, nehogy a fák közt érjék, s ment tovább. A gépkocsi porfelhőt kavart köréje, valamivel a háta mögött megállt. Egyenruhás, tisztféle alak mászott ki belőle, őutána kiáltott.

– Ízlik, méltóságos uram?

Úgy tett, mint aki nem hallja, de a másik utánaszaladt, elébe toppant, és újra kérdezte.

Ő nem felelt. Ismerős volt a kérdező arc, de nem tudta, honnan. Megijedt, hátha valami elítéltje még régről, de nem:

– Maga a Wiltschek, ugye? No hát, én a maga malmában voltam molnárlegény. Emlékszik rám?

Igen, ő akkor tudta már, kicsoda, de csak hebegett, s a katona folytatta:

– Harapja nyugodtan azt az almát. Nyugodtan haraphatja. Nem jelentem föl, hogy lopta... Egye... Sohase jusson több a gyomrába, mint amit így ellop tőlünk... Egye... Hanem egy pofonnal még tartozom magának. Akkor adta – ha eszébe jut még –, amikor egy nyáron megkóstoltam az őszibarackját a kertjükben: féltette azt a fát nagyon. Megpofozott azért a barackért, megenni sem hagyta, eldobatta a kezemből... Azt a pofont én most megadom...

Felemelte a kezét, arcul ütötte, és ő megtántorodott. A katona visszaült a kocsiba, elporzott. Ő meg végigsimította arcát, ment tovább, hazafelé, közben ette a savanykás, rétesbe való almát.

Akkor tanulta meg, az emberek olyanok, amilyenekké a rend teszi őket. Alázatos tutyimutyi legény volt ez a molnárfiú az ő keze alatt. Nem gondolt rosszat rá a pofon után sem, nem őt gyűlölte. A rendet. Azt, ami sárba nyomta, ami fölébe ültette, úrrá tette ezt a senkit.

A kőre állította az ostor nyelét, s testéhez támasztotta, el ne dűljön. Karját kinyújtotta, megragadta a fogoly fehér trikóját a mellén. Pállott holmi volt, könnyen szakadt le róla, savanykás izzadságszag áradt belőle. Undorodva lökte a fogoly lába elé, s a gyomra újra megémelyedett. Hátralépett, orrát húzta, nem bírta ezt a nehéz szagot, s utálkozva gondolta, legalább megmosdhatott volna ez a paraszt. Oldalán, a szíve magasságában, hosszú, veres forradás. Puskagolyó vagy kard hagyta ott emlékét. A lucskos-csapzott szőrzet alatt is látszott valami. Az ostornyél gombos hegyével piszkálta félre bozontját. Az őszes szőrzet csillag alakú forradást borított. Érdeklődve nyújtotta előre nyakát. A tiszttársa jutott eszébe, aki ilyesmikkel szórakozott Sió-

fokon. Meghalt már szegény. Valami vad kancát akart betörni, s levetette a ló. Szerencsétlenül esett, hegyes kőbe vágta fejét, mire kórházba került, kiszenvedett.

A fogoly mintha kővé vált volna, nem mozdult a bántásra, csak imbolygott a kötélen. A fregoli csigája nyikorgott.

Körülnézett, a sarokban még ott hevert az öcsi rumosüvegje. Volt az alján talán fél ujjnyi. Hegyénél fogva húzta maga után az ostornyelet, ahogy a palackért ment és aztán vissza. A fogoly félig nyitott szájába erőszakolta az üveg nyílását. Öntötte belé a rumot.

Az öregember megrázkódott.

– Beszélj, csekista! – kiáltotta határozottan, erőteljesen, hogy a kábult agyába érjen a szó.

A két szem konok feketéje az övébe meredt és akkor újra rákiáltott:

– Beszélj! Nem akarlak verni. Rákényszerítesz... Addig ütlek, amíg meg nem szólalsz! Beszélj!

A vénember hallgatott, visszanézett rá.

Elé tartotta az ostornyelet, megrázta:

– Ezzel verlek, amíg nem beszélsz!

A vénember nem felelt. A szeme fehérje véres volt, és ahogy próbálta beleszuggerálni az akaratát, hogy szóra bírja, magában hajtogatta: „...beszélj...beszélj..." – bár nem várt fikarcnyit sem a hipnotizálás sikerétől. Ismerte azokat a szemeket. Azt a csökönyös-makacs pillantást, a gyűlöletet, amely személy szerint minden ellenfelének szól, nem ismer könyörületet, és most is lobog belőle. Ösmeri a fajtáját. Ez nem kér, és nem ad kegyelmet. Győz – vagy megdöglik. A gyomrában ismét ott égett a mardosó érzés, meg az az enyhe remegés, ami mindig újra elővette, valahányszor felizgatta magát.

Megtöri ennek a komor szempárnak a makacsságát. Meg

kell törnie. Minél gyorsabban, annál jobb. Ez az ember nemes valuta. Dollár meg font. Szüksége van erre a kincsre. Most már ezerszer inkább, mint akár egy órával előbb. Albin megint elhülyéskedte. Hősködni megy a bolond, ahelyett hogy másokat küldene, maga pedig itt segédkezne neki. Ez akar vezető lenni?! Az orra hegyét látja csak, annál tovább tapodtat sem. Legokosabb lesz elhagyni az országot. Kompromittálta magát. Kedves fiacskájának felfelé ívelő karrierje érdekében. „Ha a prímás lova befut..." – nem volt a hülyének türelme várni, őt is belerántotta ebbe a kalandba. Pedig ő látta. Most már mindegy. A holnapra kell gondolnia. Öreg lett, szüksége van a nemes valutára.

– Beszélj! – csattant a fogolyra.

A fregoli csigája nyikorgott.

Ez a rongy paraszt, ez akarja kilopni zsebéből a nyugalmas öregségét!? Orrcimpája kitágult fújtató dühében. A gyomra remegett. Olyan indulat fogta el, amilyenre nem is emlékezett, hogy lett volna életében. Ha nem kér a kegyelemből, hát nem kap...

Felemelte karját.

Az ostornyél suhogott.

Az öregember teste megrándult. A kötél nagy ívben kezdett lengeni, jobbra-balra. A fregolicsiga hosszan nyüszített-nyekergett, mint a sarokba vert kutya.

Az ostornyél suhogott.

Acélos karmok téptek a testébe, parázsként sütötték a bőrét. A halovány, hússzín bőrcafatok lassacskán vörösre sötétültek.

Látta ezt a szikár vént, kezében az ostorral. Agya hirtelen meggyorsult, világosan, tisztán hallotta ennek a szavait, és tudta, hogy ez a vég. „Meghalok" – gondolta. Egy pillanatra behunyta szemét. Másodpercre vagy talán még annyira sem, de azalatt ismét átvillant agyán: „meghalok..."

Úgy mint akkor, a jégen, Kronstadt felé menet, hogy eszergolyó találta. Oldalába sütött a tűz, felbukfencezett, a jég beszakadt alatta. Egy ember elkapta a karját, húzta, húzta, kifelé a vízből. Amikor ázott teste fölé hajolt, mondott valamit, nem értette, mit. Nézte az arcát, megismerte, de a neve nem jutott eszébe, csak amit a többiektől hallott róla, hogy lakatos volt Luganszkban. Aztán tovább a jégen. Úgy érezte, száguld, pedig tántorgott csupán. Valaki a hóna alá dugta fejét, a lépést segíteni, hogy el ne vágódjék. De már nem bírta, leroskadt. Aki eddig támogatta, végigfektette a jégen, otthagyta, rohanni kezdett előre. A lakatos hátrafordult, látta a nyitott száját, amelyen a kiáltó szóval együtt gőzölgött, ömlött a pára. Meghajolt kissé, ahogyan rohant. Ő meg félni kezdett, hogy újra beszakad alatta a jég, mint mások súlya alatt betörött, és akkor nem lesz majd, aki kivonszolja a vízből. Emlékezetén keresztüllobbant, ahogy kínnal, keservvel ülésre tápászkodott, hosszan bámult utánuk. A lugánszki futás közben oldalt fordította fejét, karjával előre intett, de már más volt. Hegyes kecskeszakállt viselt, voltaképpen nem is ő volt, hanem a kardszemű lengyel, most őt látta maga fölé hajolni, mintha teste beleköltözött volna a lugánszki testébe. Agya nemet mondott az emlékére, fejében ott motoszkált, hogy őt a lugánszkinak kell megmenteni. A jég ropogott. A sebe égett. Vonásai eltorzultak a fájdalomtól. Kínjában eszébe jutott a lakatos neve és felüvöltött:

– Klim!

A hegyes kecskeszakáll hideg merevre fagyott az arca előtt, és mintha csak a szem égett volna igen-igen messziről.

Felix Edmundovics Dzerzsinszkijt harminc esztendővel előbb a Kreml falába temették, s akkor egy Burai Mátyás nevezetű cseka-tiszt parancsnokolt a díszőrség felett.

Senki nem felelt. Újra kiáltott:

– Klim!

De a lugánszki messze volt.

Az ostornyél suhogott.

Pillanatig vagy tán addig sem tartott a látomás, és szeme ismét a valót látta, tudta, hogy meg kell halnia. Nem félt a haláltól, és nézte azt a vént, aki megöli.

Wiltschek Egon látta, hogy a csekista szája mozog, de nem értette, amit olyan nagyon halkan motyogott. Leengedte az ostornyelet.

– Megjött az eszed, hát?! Beszélj, csekista! Akarsz beszélni!?

Két konokra szűkült, gyűlölködő, véres szem bámult rá, és az ajak összezárult, hogy a foga csikorgott belé.

– Kutya – vicsorgott. – Kutya, kiszedem belőled... – nem fejezte be, hogy mit. – Vagy megdöglesz...

A kötél széles ívben lengett ide, oda.

Az öregember oldalából cafatokban szakadt a bőr s az ín. A csontja fehér volt.

Rubincsöppek záporoztak.

A ház reszketett.

Aknák suhogtak fölötte, ágyúk dörögtek. Puska puffant, géppisztoly kattogott.

Wiltschek Egon karja majd kiszakadt a tövéből. Fájt már. Neki fájt. Agya elvakult dühében nem fogta fel a zajt.

Ütött és újra ütött.

Wiltschek Egon szuszogott. A fogoly testét, mintha kőből faragták volna – és ez a végletekig felingerelte.

Az öregember agya tisztán, világosan fogott.

– „Élünk... – gondolta, és aztán ismét: – ...Élünk..."

A konyhakőre freccsent piros cseppek hullámozni kezd-

tek a szemében. Megnőttek, egybefolytak, míg végül az egész padlózat egyetlen óriási vörösségbe olvadt össze, amely elfödte előle a fregolirács vékony drótjait.

Az ostornyél suhogott.

Dörrenés reszkettette meg a házat. A mennyezetről mész pergett alá, üveg csörömpölt.

Wiltschek Egon leengedte az ostornyelet.

Újabb robaj, remegés.

A fregoli végigzuhant a kövezeten.

Szeme a pléhbögrére tévedt. A víz lötyögött benne, fura, tompa csobbanással.

– Hülye – motyogta, és Albinra gondolt. – A Futó utcában akarja megállítani ezt az ármádiát!?

Feje kóválygott. Ivott egy korty vizet.

Puska pufogott.

Kiengedte kezéből az ostornyelet. Csattant a kövön. Oda se pillantott.

Karját a megerőltetéstől alig érezte.

A csekistát nézte, ahogy imbolyog a kötélen az összemarcangolt teste.

– Kifosztottál, gazember... – mormogott. Feje a mellére kókadt. Az ostornyél a cipője mellett hevert. Odébb rúgta. „Öcsi visszaviheti a kocsisnak..." – cinikus fintor futott az arcára, és arról eszébe jutott, hogy rosszak az idegei. A főfájás. Nem tud uralkodni a vonásain.

A gyomra égett.

Újra ivott a bögréből.

Géppisztoly sorozatolt a közelben.

Végigsimította homlokát. Minek ácsorog még itt?

Pillantása körbeugrált a konyhában. Lába meglódult. Felrántotta az ajtót, kiszaladt, nem csukta be maga mögött, és a villanyt is égve hagyta.

El innen... Akárhová. Csak itt ne érjék.

A foga vacogott. Letette valahol a télikabátját, de nem emlékezett rá, melyik helyiségben. Ott egye meg a fene.

Lába végigdobogott, körbe a folyosón, a ház szemközti oldalára. „A pincébe kellene" – jutott eszébe, s mindjárt el is hessegette a gondolatot. A pincében még voltak foglyok. Albin... Az a hülye biztos elfelejtette kivégezni őket... Hogy lett abból parancsnok?!

Vaktában benyitott az egyik ajtón.

Bejárta az elhagyott lakást. A legények még nem költöztek bele, úgy volt minden, ahogy lakói szerteszét hányták holmijukat, magukkal vive a legszükségesebbet, hogy a többiért majd később visszajönnek.

Valami pulóverfélét keresett a szekrényben vagy kabátot.

Fázott.

Reszkető kézzel kutatott a holmi után. Csak akkor, a fiókok mélyére hajladozva látta meg, hogy öltönye merő vér, vörös cseppekkel van telehintve, és kirázta a hideg.

Talált egy ócska nadrágot, azt vette magára meg két szakadt pulóvert, s mindennek a tetejébe szürke, piszkos, olajos overallt. Saját ruháját összecsavarta, bedugta a kályhába, és meggyújtotta.

A ház megrázkódott.

Félt.

A legtávolabbi zugot kereste, amelyiket minél több, lehetőleg vastag fal fog körül.

Az éléskamrába jutott. Az ajtóban kékzománcos zsírosbödön állta útját.

Felnyitotta tetejét.

Üres volt.

Rátelepedett, behúzta az ajtót. Alig tenyérnyi rést hagyott rajta.

– ... semmiről nem tudni semmit – mormogott. – Semmit... – és gondolatban tette hozzá: „Haza... még azt is elfelejteni, hogy Üllői út van a világon..."

A stelázsi polcait csipkés-mintásra ollózott újságpapír fedte. Néhány üveg befőtt árválkodott csupán rajtuk.

A gyomra égett.

Hátát a falnak vetette, ültében nyúlt egyik üveg után, s letépte a celofánt.

A ház reszketett.

11

Vörös csíkok hasogatták a homályt.

Kesernyés füstszag csavarta az orrát. Elöl, messze, a szétrombolt barikád oldalában, fekete tarajos láng lobogta körül az elhagyott löveg acélvázát. A rőt fény lomha árnyékot nagyolt a házak falára. – Négy... öt... – mormogta fennhangon, bár maga sem értette saját szavát. Agya kába volt a robbanások dörejétől. Keze reszketett. Fázott. Idegei pattanásig feszültek. A vörös csíkok elszisszentek mellette, mind újak és újak nyúltak felé. Por kavarodott a ködd el, szilánkok surrogtak, ablak cserregett. A házak faláról törmelék zuhant alá, szétmállott a kövezeten.

Burai János az utca másik oldalát leste. Albin volt ott meg Öcsi.

Nem tudta lerázni őket.

Az a taknyos kölyök soha nem előre tartotta fegyverét, a harckocsikra s a páncélosokat követő lövészekre, hanem őrá. Albin adhatott neki ilyen parancsot...

A lángoló löveg fényében aprónak tűnő, fekete alakok szökkentek feléjük.

Homlokát kiverte a veríték.

Másképp jöttek ezek az acélóriások, mint akár huszonnegyedikén. Akkor maga is látta, hogy randalíroznak az utcán, pufogtatnak a levegőbe, ijesztegetik a népet vaktöl-

téssel. Az emberek körülfogták, még rájuk is másztak. Egy-két pillanat, aztán kiderült, hogy közönséges gép, ha lelocsolják benzinnel, olyan, mint egy tepsi, amelyben húst sütnek. Lassan vánszorogtak, a tetőkről könnyen rájuk lehetett dobni a benzinespalackot. Emlékeiben más képet őrzött a harckocsikról, s meg is állapította, hogy a szovjet hadsereg fegyverzete, úgy látszik, elavult. Nos, ezek a mostaniak is páncélosok voltak, de nem lehetett a közelükbe férkőzni. Fürgén törtek előre, manővereztek, köpték a tüzet, akár a mesebeli sárkány. Ahol egy benyomult, mindjárt követte a másik, fedezte ágyújával, körülzáporozta géppuskájával, aki mellé került az elsőnek, azt emez lekaszálta, jött utána a harmadik, égnek meredő lövegcsöve a padlások szegélyét kutatta, majd a negyedik, ötödik, s mindenik mögött rohamcsoportok szaladtak előregörnyedve, rövid sorozatokkal kaszabolva a kapuk alját, a házak kiszögelléseit. Elöl a páncélosok, aztán a homályba burkolt, fekete alakok.

Tehetetlenek voltak velük szemben.

A kapu aljába térdelt. Eregette rájuk a sorozatokat, ahogy beléptek az égő löveg fényébe, és közben a szeme sarkából a másik oldalt figyelte, Öcsi alakját. Albin fegyveréből apró villámok csaptak elő. A kölyök géppisztolya hallgatott. Odaguggolt, Albin mögé, éppen vele szemben. Látta az arca világos foltját a sötétbe vesző kalap alatt.

Düh fojtogatta, hogy ez a Wiltschek nem talált jobb szórakozást a marhának. Mintha éppen őt kellene figyelni. Csak egy okos értelmiségi lehet ennyire bután értelmetlen. Megjelent néhány cikke az újságban, ami eléggé kompromittálja a magyar forradalom oldalán, hogy elvből ne legyen szüksége őrre a háta mögé. Hülye, arra pazarolja az energiát, aki letette a garast ezen az oldalon, aki élharcosa volt a semlegesség kinyilatkoztatásának.

Fél tőle Wiltschek?! Ezért nem képes lerázni a nyakáról? Ezért üget utána ez a kis mafla?

Ez a bizalmatlanság áradt belőle, már azelőtt, hogy harcba bocsátkoztak, mindjárt az Albin szónoklata után, amikor Öcsivel meg néhány másikkal rányitott a konyhába. Összerántott szemöldök, szúrós pillantás. Öcsi ujja a géppisztoly billentyűjén. Albin szemében fura villanás: „Maga persze..." – és fejével sokatmondóan biccentett az apjára...

Öcsi a géppisztoly szíjával játszadozott, s merő véletlenségből reáfordította fegyvere csövét. A mutáló kamaszhang jutott eszébe: „Húzd, ha emelni nem bírod..." S hogy az apja még nem beszélt, de ő tudta, már nem is fog megszólalni se neki, se másnak. „Húzd..." Szembefordult Albinnal. Határozott, kissé talán a kelleténél hangosabb szóval mondta:

– Természetesen magukkal megyek, az oroszok ellen. Kérem, adasson valami fegyvert, nincs nálam...

Albin Öcsire nézett, az meg vissza rá.

– Hozz a szobából – így Albin, és hogy Öcsi kifelé lódult, rákiáltott: – Szedd a lábad, gyere utánunk... – maga elé tessékelte ifjú Burait, megfogta karját, erőteljesen, bizalmaskodón megszorította:

– Nem beszélt – suttogta inkább megállapítón, mint kérdezve.

– Nem... – felelt csendesen, folytatni akarta, hogy amíg a harc folyik, hagyják pihenni az öreget, engedjék le a köteléről, hisz roncs az már, nem ember, de Albin közbevetése beléfojtotta a szót:

– Visszaverjük az oroszokat, aztán tovább folytatja... Hadd puhuljon addig... Konok, megátalkodott ember...

Albin azóta minduntalan a sarkában jár, figyelteti azzal a kölyökkel.

Pedig valahogy meg kell szabadulni tőlük. Csak egy órára vagy akár félórácskára csupán. Mielőtt kitódultak a házból, alaposan körülnézett. A politikai nyomozócsoport vezetője maradt ott egyedül, csúf vénember, vallatni az apját. Most van itt az ideje, kiszabadítani az öreget. Az a szikár vénség bizonyosan a pincébe bújt azóta. Elmetszeni a kötelet, s vinni az apját... Meg kell őrülnie! Megmenti, és akkor mit csinál vele? Hova viszi? Haza, hozzájuk? Lehetetlenség... nem kompromittálhatja magát, a családját... De az apja... Ávósrejtegetés... Szörnyű. Az öreg valamelyik barátját kell felkutatnia... Igen... Elhelyezi valamelyiknél... Aztán visszatér, harcolni. Még jobb lenne, ha az öreg el tudna menni a saját lábán... Szeme elé perdült a nyomozócsoport-vezető jellegzetesen sima arca. Kitűnően konzervált öregúr. Legfeljebb elintézi, ha ott maradt az apja mellett.

A tankok torkából tűz csapott ki. Robbanás. Néhány házzal előtte téglacsomó robajlott a földre. „Össztűz..." – észrevették őket.

Albin behúzódott a kapu mélyébe. Öcsi a falhoz lapult.

Szinte érezte magán a kölyök vizsla tekintetét.

Megkönnyebbült, hogy a gyerek lődözni kezdett, előre, a tankok irányába. Valahogy ki kell keverednie a front vonalából, mielőtt visszaszorítják őket a házhoz... Akkor már nem segíthet az apján, Albin meg a többi nem fogják megérteni...

A harckocsik hernyótalpai zörömböltek. Csizmája talpán át érezte a kövezet enyhe remegését. „Közepesek..." – gondolta.

Égő csíkok szisszentek mellette a sötétbe. Szeme a vörös fényük után káprázott, egyenes vonaluk karikába ugrott, és le-föl táncolt előtte.

Öcsi géppisztolya kattogott.

Elöl, a torkolattüzekben fel-felvillant a tankok mögé, házfalak tövébe húzódott lövészek egyre növekvő alakja.

Rövid sorozatokat lőtt rájuk.

Albin még nem jött ki a kapu szájába.

A harckocsik idegtépő robajjal dübörögtek.

Albin úgy képzelte, hogy a sebbel-lobbal összehányt barikáddal megállítja őket. És ágyúval. De az ágyút csak egyszer sütötték el, a vezérpáncélos előtt tűz sziporkázott magasba. Egy pillanatra megtorpant, s a válasz után lobogó láng futott végig a lövegen. Most is lángol még. Nem értette, hogy mi az ördög ég ilyen soká rajta, hisz acél az egész.

Reszketett a föld.

Vakolat hullott a falakról, téglák csattogtak a kövön. Üveg csörömpölt. Akna vijjogott az utca fölött.

Új tárat helyezett a géppisztolyba. Rövid sorozatok a felbukkanó lövészekre. A kilőtt hüvely pattogott a járdán, surrogó-bongó hangot adott. A lőpor füstje orrát csavarta. Tüsszentett.

A villanó fények veresen vibráltak a gépkarabélyok előreszegezett szuronyain.

Torkolattűz lobbant a szemközti kapu felé. Tompa robbanás. A ház megrázkódott. Önkéntelen mozdulattal válla közé rántotta a fejét. Csattanás. „Gellert kapott..." Az úttest közepén tüzes szökőkútként robbant a gránát, s a dörej pillanatra megsiketítette. Az ablakok csörömpölése belevegyült a szilánkok sirregésébe. Por kavargott. Hullott a vakolat. A harckocsi közeledett. Rakéta röppent az utca fölé. Piros.

Öcsit nézte a világánál. Már nem guggolt. Kinn állt a kapu előtt. Két markát a halántékához szorította, és rázta a fejét. A vér feketének tűnt az arcán.

Albin ugrott ki a kapu sötétjéből, a gyerek mögé. Valamit ordított.

Zöld rakéta követte a pirosat, majd fehér.

Öcsi rá se nézett Albinra. Állt és rázta a fejét.

Albin vállon ragadta, behúzta maga mellé, két kézzel kezdte rángatni. Burai a zajban nem hallotta, de látta a száján, hogy ordít, aztán ellöki magától Öcsit. A szürke keménykalap lepottyant a gyerek fejéről, a járda szegélyére gurult, ott billegett. A gyerek szaladni kezdett hátra. Futás közben a fejét rázta.

Szürke alak toppant Albin elé. Aprócska lángot lövellt rá, és a pillanatnyi csendben Burai hallotta Öcsi lábának távolodó koppanását meg egy káromkodást magyarul:

– ... ne, az anyád...

A szürke alak Albin hasába döfte szuronyát, valósággal odaszegezte a kapu fájához.

A rakéta fénye kihunyt.

„Onnan veretnek majd ide" – szaladt végig agyán. Kiugrott a helyéről, hosszú bakugrásokkal iramodott hátrafelé.

– Egy... – lihegte, ahogy a következő kapu elé ért. Valaki ráordított, hogy maradjon, de odavetette: – Lőszerért... – azzal már penderült is el onnan, lódult a következő házhoz, aztán ugyanezzel a kiáltással tovább. Közben az járt a fejében, mégsem volt rémhír, amiről szerte a városban beszéltek, az egyik lap írt is róla – nem emlékezett rá, melyik. „Forradalmi éberséget" – volt a cikk címe –, hogy ávósok, sztálinisták és egyebek szökdösnek a szovjet egységekhez...

„Haza... csak el ne fogjanak..." – vibrált agyában a gondolat. Vörös csíkok sziszegtek-füttyentek, nyúlkáltak utána. Végre ott állt a ház előtt, amelyben apját hagyta.

Valósággal beesett a kapun. A falnak dőlt. Nagyokat fújt, lihegett. Köpenye ujjával végigtörölte homlokát. Nyelt, s

most érezte csak, a torka kiszáradt, szája széle cserepesre szomjazott.

A föld remegett.

Vörös golyónyomok suhantak a ház előtt.

– Jönnek... – szuszogta orrán át. Megrázkódott, fázósan összébbhúzta nyakánál a köpenyt. – Civil... – de nem fejezte be a gondolatot, hogy szerezni kell. Ellökte magát a faltól. Tántorgó léptekkel imbolygott be a házba. Fülében még ott robajlott a harci zaj. Indult föl, a lépcsőn, s ahogy magasabbra ért, mind gyorsabban szedte a lábát, végül szaladt már. Ujját a fegyver billentyűjére csúsztatta – esetleg összetalálkozik a nyomozócsoport vezetőjével...

Hajnal derengett. Az ajtón kiömlő, sápadt lámpafény megfakult a lassan kékülő reggel színében.

Az ajtó nyitva volt. Berontott.

Rá sem nézett az apjára, mindjárt szaladt a szobába, nem foglalt-e tüzelőállást valaki az ablaknál vagy másutt, nehogy orvul rátörjenek, amíg az öreggel foglalatoskodik. A lakás üres volt. Visszasietett a konyhába, már a küszöbről mondta:

– Elmegyünk, apám...

A ház reszketett. A kitörött ablakok keretében maradt cserepek összekocogtak.

Keze a nadrágja zsebében kotorászott. Bicskáját kereste, levágni a kötelet, de a szerszám nem akadt ujjai közé. Szemét összehúzta, fél lábát kissé megemelte, hogy könnyebben a zsebe mélyére tapintson.

Akkor vette észre a vörös cseppeket a kövön s a lezuhant fregoli drótszálain heverő ostornyelet.

Szája kissé megnyílt, szeme kerekre rémült, felemelt fél lábát lassan a kőre ejtette.

A csizma sarka koppant.

Nem tudott szólni. Pillantása, mint a csiga, kúszott előre a kövön, ahol sűrűsödtek a cseppek, tócsává csomósodtak és tovább, föl a testre.

Az apja most más volt, mint amikor beszélt neki. Megnyúlt, lába már a követ érte. Feje vízszintesre billent. Feketébe színeződő arcát sebei felé fordította. A hátracsavart kar hozzáegyenesedett a teste vonalához, olyannak tűnt, mint nagy-nagy fölkiáltójel, amely alá pontnak tették a tócsát.

A szája kissé nyitva volt.

Az ágyúk dörrenése távoli zajként hatolt a fülébe A padló remegett. A pléhbögrében lotyogott a víz.

Réveteg mozdulattal előhalászta bicskáját. Lábujjhegyen lépett az öreg mellé, óvatosan szemlélve a csizmája alá, s irtózva, hogy beletapod akárcsak egyetlen piros csöppecskébe is.

A ház megrázkódott, mint alvó állat, ha belérúgnak. A fregoli felemelkedett, kis csattanással zuhant vissza. Dörej visszhangzott. A gyér világú lámpa ide-oda hintázott. A fregoli csigája megnyikordult. A kötél imbolyogni kezdett.

– Miért nem beszélt, apám... miért?... – magasba nyújtotta bicskáját, hogy elmetszené a kötelet, és keserű szemrehányással suttogott: – ... miért?...

Dörrenés csapott a gondolatába.

A bicska kihullott a kezéből. Puffanó téglák zuhantak a kőre. Vakolat hullott. Por kavargott. Kesernyés, égett szag terült a nyomába, s hogy a zuhogás megszűnt, a fregoli drótjai még sokáig hallatták bongó hangjukat.

Odalapult a falhoz, apja mellé. Szeme keskenyre húzódott. Alig látott a portól. A lámpa széles ívben körbehintázott, óriásra növesztette az árnyékokat a falon, aztán őrült gyorsasággal törpére kicsinyítette. „A villany ég..." – ezen kicsit buta képpel csodálkozott.

A szemközti falon embernagyságú lyuk tátogott, s mellette is berogyott a tégla, végig, csak nem dőlt le.

A kötél imbolygott.

A légnyomás az oldalához himbálta apja testét. Az alvadt vér piros nyomot hagyott a köpenye ujján.

Odébb húzódott. Borzongás szaladt végig a hátán. Elfordította fejét, maga elé meredt. Nem mert odanézni.

Szeme a fal hasadékára tévedt. A resten világosodó utcát látta meg a vörös csíkok füttyenő villogását. A torka összeszorult. Itt találják, és akkor nincs hatalom, amely lemosná róla, hogy meggyilkolta saját apját...

Fejét a nyaka közé húzta, botladozva lódult kifelé. Rálépett valamire, ami összelapult a talpa alatt „... a pléhbögre..." – gondolta. Futott a folyosón, csak messzebb, minél messzebb... az járt az eszében, hogy nem mehet az utcára, mert elfogják, agyonverik, s a folyosó másik oldalán a legtávolabbi lakásba benyitott.

Az ajtó nyitva volt.

Beugrott, betette maga mögött, s a falhoz támaszkodott, mert minden ereje elhagyta.

– Ki az?

A hangra összerezzent.

Ajtó nyikordult. A politikai nyomozócsoport vezetője állt a kamra küszöbén: – Maga?! Hát már?...

Nem felelt. Halálos fáradtság bágyadt szét az ereiben.

– Dugja el azt a fegyvert... Bejönnek és akkor végünk... öltözzön át... véres a köpenye – a hang száraz volt és kissé nyekergő: – A szekrényben akad néhány kacat...

Szótlan engedelmeskedett. Zubbonyát nadrágjába gyűrte, inget húzott rá, kiskabátot fölibe, kurta ujjából mulatságosan hosszúra nyúlt a keze.

A másik a kályhába gyömöszölte a köpönyeget, s amikor égett már, a kamra felé intett a fejével:

– Ott aránylag biztonságos – a fegyverre mutatott, amit Burai a szekrény mellé tett, a földre: – Dugja el... Legjobb lenne kidobni a lichthofba, hogy a lakásban se legyen... – nem várt választ, ment a kamrába.

Burai követte.

A szikár vénember nézte, ahogy az újságíró a keskeny, hosszúkás ablakon kihajítja előbb a géppisztolyt, majd a tárat. „Lám, a csekista fia..." – gondolta, és az arcát fürkészte. De az csak állt, nem szólt. Az apja szétmart oldalát látta és borzongott... Wiltschek Egon visszaült a zsírosbödönre, ismét kezébe vette a félig üres befőttes üveget. Szemelgette a cseresznyét.

„Nem tudja" – állapította meg elégedetten. A magot félreköpte a stelázsi alá. Nézte Burait, és a hangja szenvtelen volt:

– A többiek?

– Szétszóródtak... sok meghalt...

– Wiltschek?

– Szuronnyal. A kalapos gyerek megbolondult...

A vénember hallgatott kicsit. „Jó, hogy nem tudja"... – gondolta. Ette a befőttet. A gyomra égett. Burai térdét figyelte, ahogy összeremegett. Akkor azt mondta:

– Nyugodtan lehet. Azok komolyan veszik az egyezményeket. Nálunk nincs fegyver... Nem kell bedőlni minden mesebeszédnek, a civilt nem bántják... Én tudom... Az emberek meg csak hadd fecsegjenek, nem árt az...

Társa sóhajtott. Az öreg a polc alá köpte a cseresznye magját.

A ház remegett.

– Messze vannak?

Burai a fejét rázta, hogy nem. A falhoz hajtotta halántékát. Jólesett a hideg érintése. Kicsit lecsukta szemét. A ház meg-

rázkódott, feje a falhoz koccant. „Biztos leomlott – a berogygyant fal meztelen tégláira gondolt, de az apja jutott eszébe: „Miért nem beszélt... én mindent megtettem... Miért?”

A fal valóban ledőlt. A nyíláson az utcára tárult az öregember agyonmarcangolt, felkiáltójellé meredt alakja.

Énekek éneke

Salamon király betoppan

A fékek csikorogtak. A mozdony vidáman füttyentett – mintha megkönnyebbült volna: óránként harminc kilométeres száguldásban az ember is kidöglik, hát akkor egy ilyen ósdi kávédaráló!? A kalauz kinyitotta az ajtót, a vonat még mozgott, amikor leugrott a lépcsőről:

– Sebővartyán! – kiáltotta, s szája elé tartva tenyerét, nagyot ásított.

Salamon király megérkezett.

Igen: bölcs Salamon, Izrael fölkent királya, költő és államférfiú.

Fogadására Sebővartyán vasútállomásán nem sorakozott fel díszszázad, és a pályaudvar előtt nem vesztegelt autókonvoj, fehér bukósisakos, motoros rendőrszakasz kíséretében, hogy a városba vigye őfelségét.

A pályaudvar előtt egy autóbusz meg egy fiáker állt. Az autóbusz poros volt, a fiáker lova pedig girhes gebe, és a király amúgy sem láthatta őket az állomás épületétől.

De a király bölcs volt – mint a korabeli krónikások és kései utódok egybehangzóan említik – és mosolygott. Mosolya egyébként, akárcsak az utókor ábrázolásában a többi szellemóriásé, akik vérrel-vassal kovácsolták össze birodalmuk alattvalóinak akaratát: megértő, joviális, amolyan családiasan elnéző mosoly volt, s fekete szeme különös fénnyel csil-

logott hozzá, mintha drágakő ült volna szemgödreiben. Ez kissé mohó kifejezést kölcsönzött arcának, amit a vastag, élveteg ajkak még erőteljesebben kidomborítottak. De hát, istenem: bölcs volt, szeretett élni, élvezte az élet gyönyöreit – és imádta a nőket. Elvégre nem minden bölcs olyan ostoba, hogy a romantikára és illúziókra hajlamos utókor kedvéért kizárólag bölcsességének gyarapításával üsse agyon az idejét. Salamon éppenséggel nem tartozott közéjük.

Kísérője is mosolygott, bár erre – figyelembe véve a helyzetet – semmi oka nem volt. Mélyen kihajolt a vonat ablakából, fürkész pillantása újra meg újra végigpásztázott a peronon, azonban egyetlen ismerős arcot sem sikerült fölfedeznie. Pedig a távirat eljött időben. „A tanácselnök viszont nem jött el..." – konstatálta, és mégis egyre mosolygott. A leányka miatt. A leányka nem ment ki a fejéből. Mit csinálhat az ember Budapest és Sebővartyán között? Iszik. Ha történetesen az Utasellátó büféjében féldecis rumospalackocskákon kívül csupán három és féldecis langyos egri leánykák foglalnak helyet – akkor ezt a nem éppen királyinak mondható italt fogyasztja. Négy üveggel, mert az út amúgy is hosszú és különösen unalmas egy király társaságában, aki kukkot sem ért magyarul.

Visszafordult az ablakból, széttárta karját:

– Mit tehetünk, Slajmi? Ha így fütyülnek egy királyra, mi is fütyülünk rájuk... Fél óra múlva ezt a kordét visszahúzzák Pestre! Majd szaladnak utánunk! Végre is, nekik van szükségük rád, nem pedig fordítva... – és derűs ábrázattal lehuppant az ülésre.

A király nem ivott. Nyilván azért nem, mert bölcs volt, és tudta, hogy ilyen hőségben a bor nem hűsít, még a lőre sem. Mellékesen említve: kísérője a negyedik üveg közepén leöntötte a palástját. A kellemetlen affér sokkal inkább zavarta a kísérő, mint Dávid és Betsabe fiának lelki nyugalmát.

A szerencsétlen percekig törölgette zsebkendőjével Salamon öltönyét, és szidta magát, mint a bokrot. Salamon méltóságteljesen – egy vonása sem rándult, meg se rezzent, még csak odébb sem húzódott –, arcán mindent megértő-megbocsátó bölcs mosolyával, hallgatagon tűrte a tortúrát.

Kísérője cigarettára gyújtott, ismét fölállt, kitekintett az ablakon, közben diszkrét mozdulattal kipottyantotta rajta a használt gyufaszálat.

– És még ők nyaggattak, hogy jöjjünk előbb... – szólt a királynak, miközben a peront szemlélte.

Sehol egy ismerős arc.

„Ezek azt hiszik, körülöttük forog a világ" – gondolta sértődötten a kísérő, és kaján fintor vegyült a mosolyába. „... úgy fognak pitizni, mint a pincsikutya... Ennek a leánykának viszont én pitiznék..."

Ruganyos léptű, fekete hajú nő közeledett a kupéhoz. Sötét szemének komoly pillantása a kísérőre tapadt.

„Bestia teste van..." – mérte föl elismeréssel a kísérő az asszonyt, és halkan csettintett. „Kár, hogy nem ő a tanácselnök..."

Meglepetésére azonban, a nő megállt az ablak előtt, és nevén szólította:

– Bakai művész úr?

– Parancsoljon... – csillant föl a kísérő szeme.

– Már azt hittem, nem érkezett meg, vagy elkerültük egymást. A tanácstól vagyok...

– Igen... – borult el egy pillanatra a kísérő arca. – De hát egyedül?! A poggyász...

– Azonnal beszállok, segíteni... – már indult is a följáró felé.

„A lába is remek..." – állapította meg a művész, és a királyhoz fordult:

– Slajmi, inkább ez, mint a protokoll!

A király csak mosolygott.

A nő benyitott a fülkébe. A művész bemutatkozott, és kezet csókolt neki. Mélyen, bizalmasan akart belenézni a szemébe, de a nő a csomagokra fordította tekintetét, tartózkodó hangon közölte:

– Várnai Teri vagyok... Ez tényleg sok...

– Ő Salamon király... És egy királyi poggyász ugyebár...

Várnai Teri nem hatódott meg, és nem fogta el zavar a megtiszteltetéstől, pillantása a négy üres üvegbe botlott.

– Ez pedig a hárem – magyarázta kedélyesen a kísérő, és a nő felé fordította az egyik palackot, hogy ő is elolvashassa a címke feliratát. – Útközben kiöregedtek. Sajnálom, hogy nem kínálhatom meg, de majd kipótoljuk. Ugye, nem utasítja vissza?

A nő elmosolyodott:

– Menjen az ablak alá, kiadogatom a csomagokat, maga pedig elveszi... – kis szünet után bocsánatkérően hozzáfűzte: – Kiadogatni könnyebb...

– Harminchat láda... Meg a bőrönd... Inkább keresünk valakit, aki...

– Ilyenkor nem találunk. Jobb túlesni rajta, mert aztán ide-oda tolatják a szerelvényt. Különben engem ne sajnáljon, hozzászoktam. Inkább siessen...

Volt valami ellentmondást nem tűrő határozottság a hangjában – legalábbis Bakai úgy érezte –, aminek engedelmeskednie kellett.

– Akkor legalább ne ládának hívjuk a harminchatot, hanem ládikónak. Úgy mégiscsak könnyebb... – motyogta elszontyolodva.

– Jó – egyezett bele Várnai Teri. – Csak menjen.

Bakai Lajos szobrászművész két jó lábán kissé ingadozva letámolygott az ablak alá. Elszomorodott a gondolattól, hogy működnie kell. Úgy képzelte, beszállítják a poggyászt.

Ennyi „gentleman-like" igazán szorulhatott volna a tanácsba. De hát... Fölpillantott az ablakra. Ott állt – így gondolta: – a tanács nője. „Négy leánykával fórban van..." eszébe villant, hogy ha Sebővartyán fele akkora távolságra feküdne Budapesttől, nem lenne semmi baj. Beletörődve a változtathatatlanba, keservesen felsóhajtott:

– Adhatja...

Egy ládikó, két ládikó... Óvatosan megfogni, óvatosan a földre helyezni. Egy... kettő... Megint... Újra... Ismét... A veríték kiverte a homlokát, szuszogott. A torka száraz volt, akár a tapló. Ládikó és ládikó... Még mindig ládikó... Mintha hajókofferokat emelgetett volna, ormótlanok voltak és dögnehezek. A nő pedig könyörtelen tempóban nyújtogatta ki őket az ablakon – mintha nem is hús-vér nő lett volna, hanem emberi testet öltött futószalag. Aztán végre a bőrönd jelent meg az ablakban, majd pedig a nő. Bakai azt hitte, az ablakon keresztül akar kiszállni, kétségbeesetten pislogott, de azért gépies mozdulattal emelte magasba a karját.

Várnai Teri felnevetett, és azt kérdezte:

– Az üvegeket kiadjam?

– Mi?! – bámult rá Bakai értetlenül, magasra nyújtott karral.

– A háremhölgyeket...

A művész föllélegzett, s ebben a pillanatban már sajnálta, hogy nem a nő akart... Leengedte balját, jobbja legyintve hanyatlott az oldalára:

– Hagyja a csudába! – szavaira a nő visszahúzódott az ablakból, és akkor vidámabban hozzátoldotta: – Mondtam, hogy kiöregedtek...

Mire a nő lekászálódott a kupéból, ő megtörölte izzadt homlokát, és dühbe gurult.

– Slajmi csak vigyorog az egészen... – panaszolta Terinek.

– Kicsoda?

– Hát Salamon! – mutatóujjával a király felé bökött. – Vigyorog és hallgat. Ettől bölcs. De egy ládikót megemelni – azt nem! Ha legközelebb születek, én is bölcsnek megyek. A legkönnyebb dolog: hülyén vigyorogni és okosan hallgatni...

A fejtegetés – Bakai sajnálatára –, éppen úgy hidegen hagyta a nőt, mint a király bemutatása. A peron felé fordult, még csak nem is válaszolt. „Profilban is remek" – állapította meg a művész, de fennen csupán a gondolat utolsó akkordját közölte:

– Remek... – aztán mindjárt hangot váltott: – most mit csinálunk?

Teri a peront nézte, rövid töprengés után felelt:

– Előkerítem a rendőrt, megkérem, tartsa szemmel a csomagokat, nehogy lába keljen valaminek, mialatt kihordjuk...

Bakai most már valóban fölháborodott:

– Ne mondja, hogy ebben a városban nem lehet találni egy trógert, aki elvigye ezt a hóbelevancot! Már nem kell rohanni, a peront nem tolatják, csak a vonatot. Salamon vár kicsit és kész. Elvégre bölcs, tehát türelmes is...

– Tróger van, de nem olyan, mint a Keletiben...

– A Nyugatiból indultam... – füstölgött Bakai. „Ne lennél olyan tüneményesen szép, egy fenét rakodtam volna..." – gondolta, és összeráncolta homlokát. „Úgy dirigál, mint kocsis a lovát, én meg nyerítek hozzá..."

Várnai Teri elengedte a megjegyzést a füle mellett, s szelíden javasolta:

– Várjon... Megkeresem a rendőrt, aztán iszunk egy kávét a restiben. Előbb szólok még a fiákeresnek is. Félek, elviszik, és ülhetünk itt még vagy egy órát, amíg visszacammog...

– Fiákeres?! Nincs autójuk? A tanácselnöknek sincs?

– Még az elnökhelyettesnek is van. Miért ne lenne? – kérdezte vissza Várnai Teri, és kicsit bánatosan folytatta: – Azt hittem, szereti a romantikát...

– No jó – enyhült meg a művész. – Magával örömmel... De Salamon nélkül kellemesebb lenne...

A nő kedves mosoly kíséretében, kurta biccentéssel nyugtázta a bókot:

– Jövök – mondta és eliramodott.

Bakai hosszan bámult utána, aztán a királyhoz fordult:

– Szerencse, hogy nem vagy mai gyerek, Salamon. Igaz, nem úgy fest, mint egy szűz, de te is inkább Sába királynőjébe habarodtál, mint szüzekbe. Biztos el akarnád halászni előlem.

A király most sem ütközött meg a bizalmas beszéden. Ezen is csak mosolygott.

A vonatot odébb tolták.

Bakai megint rágyújtott. Nem éppen türelmesen, de várt, mivel mást nem tehetett. Kövér asszonyság közeledett felé, mindkét kezében óriási kosárral, léptei alatt valósággal döngött a föld, s miközben elmasírozott mellette, alaposan szemügyre vette. A művész csodálkozva nézett vissza rá, majd figyelmesen végigmustrálgatta magát, de semmi kivetnivalót nem talált öltözékén, és furcsálló pillantással bámult az asszonyság után. Az azonban nem nézett vissza. „Majd miattad izgatom magam..." – gondolta Bakai megvetően, és a szeme abban a pillanatban kerekre tágult. Eszébe ötlött, hogy idegen szemmel nézve valószínűleg úgy imbolyog, mint árbocrúd a hullámzó víz fölött, s ingadozása nem kelt rokonszenves benyomást az ismeretlenekben. Eltöprengett kicsit a fölfedezésén. „Mások is ittak már, és mások is ingadoztak... Mindkettő bocsánatos bűn..." – vonta meg a vállát. Aztán összeráncolta homlokát: „De mások nem egyedül rúgtak be, és nem egyedül ingadoztak..." – mormogta ma-

ga elé, s gondolataiból nyomban levonta a szükséges konzekvenciát: körültekintő óvatossággal leereszkedett az egyik ládára. Komor ábrázattal bámulta a fekete salakot, és felsóhajtott: „Egyedül semmit se lehet büntetlenül..."

A nő még mindig nem jött.

A nap irgalmatlanul tűzött, s Bakainak olyan érzése támadt, hogy a feje nagy fazék, amelyben fölforr az agya. Elővette zsebkendőjét, csomót kötött mind a négy csücskére, s a kobakjára tette. Nem sokat segített, de mégis valamit. Eszébe jutott a nő. „Ha meglátom, lekapom..." – nem akart a remek bestia előtt zsebkendővel a fején mutatkozni, és irigykedve gondolt Salamonra: jó neki, hozzászokott az ilyen hőséghez.

Arra riadt fel, hogy a nő a vállát rázza:

– Mehetünk. Az elvtársat megkértem, vigyázzon itt, amíg kihordjuk a csomagokat...

Behemót, nagydarab rendőr állt a nő mellett és bólintott.

Bakai mormogva föltápászkodott. Hirtelenében azt sem tudta, hol van. A feje zúgott, a halántéka lüktetett.

A nő már mindkét kezében egy-egy ládikót szorongatott – és könnyed léptekkel előreindult. Bakai is fölragadott kettőt, lódult utána.

– A fiákert, sajnos, elvitték – újságolta a nő. – Várnunk kell, amíg visszajön. Az állomás előtt jobb, mert ott legalább árnyék van.

– Ágy is van? – kérdezte Bakai, és homlokát ráncolta: elfelejtette a nő nevét.

– Nemsokára lepihenhet – hangzott csillapítóan.

„Ágya is van, neve is van..." – gondolta Bakai, és minden átmenet nélkül közölte: – Költő leszek.

A nő nem is leplezte mosolyát.

– Kávét ígért nekem – mondta szemrehányóan a művész, aztán kesernyésen panaszolta: – És nem jut eszembe a neve.

– Kávé – felelte a nő.

Bakai megsértődött a válaszon. Az állomásépület elé értek. A nő letette a két ládát a járda szélére:

– Maradjon itt, és vigyázzon rájuk! – utasította erélyesen Bakait. – Nehogy leüljön, mert elalszik nekem, aztán magát is cipelhetem, nemcsak a hóbelevancait...

– Anonymus... – botladozott Bakai nyelve, de a nő rá se hederített, faképnél hagyta. – Nem Anonymus... – mormolta Bakai. – Anonyma... – hosszan és búsan bólogatott. – Persze... De akkor is. Hóbelevanc... – a királyra mordult: – Salamon, ennek a te holmid hóbelevanc! Egy király holmija hóbelevanc...

A király bölcsen hallgatott.

Amikor a nő újabb két ládával a kezében megjelent, Bakai félbehagyta a mormogást, s hogy eltűnt ismét, legyintett:

– Hadd cipelje, ha ez neki hóbelevanc...

A fejét nagyon nehéznek érezte. Le akart ülni az egyik ládára, de eszébe jutott az utasítás, és fölemelte a mutatóujját: – Anonyma azt mondta... – Kiegyenesedett, úgy folytatta: – Hóbelevanc... Ezt megjegyezzük, Salamon... – az állomásépület falához tántorgott, megkapaszkodott benne, és megfordult, hátát a falnak vetette.

A nő szorgalmasan hordta a ládákat, ő pedig sértődötten szemlélte, hogyan gyűlik halommá a poggyász.

Végül a bőrönd jött, s aztán mindjárt megérkezett a fiáker is. A kocsis morgott a sok csomag miatt, de azért segített a nőnek fölrakni. A jármű annyira megtelt a holmival, hogy alig tudták bepréselni magukat az ülésre.

„Hóbelevanc..." – gondolta Bakai, és előredőlve, az egyik ládához támasztotta homlokát.

– Gyüa...

Ezt még hallotta, aztán a világ himbálózni kezdett, és ő

csak akkor tért valamelyest magához, amikor a nő meg a kocsis, egyesült erővel rángatták kifelé az ülésről.

– Itthon van, mindjárt lefekhet – közölte ridegen Anonyma.

„Hóbelevanc..." – jutott ismét Bakai eszébe, és utálattal nézett rá. „Hozzá goromba is..."

– Jézusom, hát álljon már meg a lábán!

– Salamon – nyögte a művész. – Salamon, te segíts... Ezek gorombák...

De Salamon nem volt sehol, és ő felkiáltott:

– Salamon!

Kitépte magát a támogató karokból, a szeme villámlott:

– Hol a király? Hová tették?

Várnai Teri meghajolt kissé:

– Őfelsége a lakosztályába tért, a hotel Keleti Édenbe, kipihenni az utazás fáradalmait, de a művész úr akkor éppen hortyogott, ezért nem tudott elbúcsúzni...

– Maga Anonyma! Nem szoktam hortyogni!

Várnai Teri nem vitatkozott:

– Fáradjon be ön is, pihenni... Most háromnegyed tizenkettő, délután négykor eljövök, és elvezetem a királyhoz. Addig kialussza magát.

Aranyfácán Szálló – betűzte Bakai az egyemeletes ház ütött-kopott homlokzatának feliratát. Legyintett és támolyogva indult a bejárat felé.

Az emeleten kapott szobát. A falakat lila tapéta borította. Az ablakok az udvarra néztek, és átható kelkáposztaszag áradt be rajtuk. Az ágyra pillantott: fehérre festett vaságy, fényesre szidolozott rézrácsozattal a két végében. Ruhástól dőlt végig rajta. A rezes vasalkotmány rettenetesen nyikorgott alatta. Néhányszor meghintázta a testét. „Hadd hallják, legalább azt hiszik, hogy..." – gondolta profán módon, és fején a csomós csücskű zsebkendővel elaludt.

A világszínvonal falán

Bakai Lajos nyugtalan álmában ismét átélte a sebővartyáni bevonulás izgalmait. Valamelyest másképp, mint a valóságban történt: a kormány külön vonatán érkezett. A szerelvény pontosan a vörös kókuszszőnyeg előtt állt meg. Salamon kilépett a kupé ajtaján, majd ő, Bakai következett, s a háta mögött feltűntek a miniszterek, miniszterhelyettesek. Ezt valahogy visszatetszőnek érezte – különben is furcsa volt: Salamon sarkában lépegetett, és ugyanakkor mintha a kívülálló szemével látta volna a jelenetet. Lassabban emelgette a lábát. A fehér ruhás süldőlányok – külön erre a célra válogatták őket, mivel idősebb szüzeket nem sikerült szerezni, pedig néhány külkereskedelmi vállalat is foglalkozott a probléma megoldásával – sorfala között úttörők szaladtak a királyhoz, virágbokrétákkal a markukban. A peron előtt glédában álló díszszázad parancsnoka „vigyázz!"-t vezényelt. Salamon, kezében a gyerekektől kapott bokrétákkal, kiegyenesedett. „A himnuszok..." – gondolta Bakai, és tőle telhetőleg igyekezett vigyázzállásba merevedni, ami annyit jelentett, hogy megtorpant, kihúzta magát, és egészen magasra emelte a fejét. A zenekar kissé oldalt foglalt helyet, a díszszázad mellett, és a karmester kétségbeesett ábrázattal topogott a zenészek előtt. Salamon bátorítóan mosolygott rájuk, de a himnuszok nem csendültek föl... A karmester

integetett valamit az elöl álló miniszternek, az meg vissza, dühös ábrázattal, hogy kezdjék már. „Rendkívül kínos..." – ráncolta össze a homlokát Bakai, és akkor a karmester díszlépésben odamasírozott Salamon elé, a bokája összecsattant, szalutált, és a hangja úgy recsegett, mint a trombita:

– Felség, a Sömá Jiszróélt nem tudjuk... Nincs kotta... Nem kapni... Talán tetszene valami mást...

Bakai gyorsan elfordult, mert különben kipukkadt volna belőle a röhögés. A heves mozdulatra az ágy megnyikordult, s a hangra föleszmélt.

„Ja, igen..." – mormogta, és aludt tovább.

A király megérkezése egyébként semmi néven nevezendő izgalmat nem váltott ki Sebővartyán lakóiból. Föltűnést sem okozott, csupán a konfliskocsisnak, aki megjegyezte, hogy még életében nem szállított utast ilyen sok poggyásszal. Várnai Teri azonban a kocsis szavait úgy értékelte, mint rosszindulatú kísérletet a borravaló dúsítása érdekében, és azonnal lehűtötte az érdeklődését:

– Tanácsi fuvar...

Magyarra fordítva: szabott ár, borravaló nélkül.

A kocsis hümmögött, és tovább nem érdekelte sem Salamon király, sem a poggyász. Segíteni is csupán akkor szállt le a bakról, amikor kiderült, hogy a tanácsi fuvar főnöke képtelen egymaga kiemelni az elázott utast az ülésről.

Várnai Teri visszatért a munkahelyére, a városi Tanács Művelődési Osztályára, s – szokás, helyesebben: előírás szerint – bejelentette az osztályvezető titkárnőjének, hogy a házban tartózkodik. A párnás ajtó felé biccentve kérdezte:

– Kármán elvtárs?

– Tárgyal – hangzott elutasítóan.

Teri tétovázott kicsit, aztán mivel nem akart bizonytalan ideig az előszobában ácsorogni, elszánta magát:

– Csak beszólok, hogy rendben van... – mielőtt a titkárnő

megakadályozhatta volna, kinyitotta a párnás szentséget, s bedugta fejét:

– Megérkezett...

Az osztályvezető bosszúsan emelte rá a pillantását. Nem szerette, ha zavarták, különösen akkor nem, amikor a vendégei előtt reprezentatív méltóságként óhajtott mutatkozni. Bólintással nyugtázta a közleményt, s anélkül, hogy Terihez fordult volna, inkább megállapítva, mint érdeklődve, odavetette:

– A továbbiak is...

– Négy órára érte kell menni. Gondolom, helyes lenne, ha Kármán elvtárs, a Tanács képviseletében üdvözölné.

Az osztályvezető valósággal szoborrá merevedett a kistárgyalóasztal végén. „Helyes lenne..." – forgott agyában. – „Az lenne helyes, ha az elvtársnő nem kotnyeleskedne bele az időbeosztásomba..." Beosztottjainak ilyen jellegű javaslatai mindig felingerelték, személyében érezte sértve magát, amiért rá akarják oktrojálni az akaratukat, s rendszerint el is utasította őket.

– A délutánom foglalt. Önnek kell ellátnia a házigazda szerepét – közölte ridegen.

Várnai Teri nagyot nyelt. Nyelve hegyén bizsergett a kérdés: „Fél ötig?" – ugyanis hivatalosan addig tart a munkaidő, s ha este nyolcig kuksolt a munkahelyén, azért nem szólt soha, senki, egy szót sem. De ha reggel nyolc helyett, nyolc óra öt perckor futott be, teljes órát levontak a fizetéséből. Az osztályvezető azonban ismerte az embereit, s nem hagyta szóhoz jutni:

– Kérem, holnap, a délelőtt folyamán referáljon. Köszönöm... – az asztalon heverő papírokra hajolt. – Szóval, az elvtársak szerint...

Várnai Teri behúzta az ajtót.

A titkárnő úgy állt az íróasztala mellett, mint aki kardot nyelt. Fullánkosan sziszegte:

– Már néhányszor kértelek, ne zavard az osztályvezető elvtársat, amikor mondom, hogy nem lehet bemenni! Aztán engem tolnak le, mert az előadók tiszteletlenek a főnökséggel szemben, és olyan kulturálatlanul viselkednek, mintha nem is a művelődési, hanem a gazdasági osztályon dolgoznának!

Várnai Teri türelmesen végighallgatta. „Miért kakaskodik egy ilyen tyúk a szemétdombon?" – gondolta tiszteletlenül, és tisztelettel azt mondta:

– Bocsáss meg...

Mindjárt meg is bánta, mert a titkárnő lendületbe jött, egy szuszra darálta:

– Bocsássak meg, de a letolás az enyém, azt nem viszik magukkal az előadók, amikor kimennek innen. Illemkódexet kellene a markukba nyomni, hogy tanuljanak meg viselkedni. Hozzá a könyvtárügyis! Akkor mit szóljak a többihez? A könyvtárban nyilván van illemkódex, olvashatnád...

Várnai Teri kihasználta a lélegzetvételnyi szünetet, és kiszökött a főnöki előszobából. A folyosón megrázta a fejét és felsóhajtott:

„Kukuljak meg, ha még egyszer archeológiára adom a fejem..."

Kissé lehangolt állapotban ment ebédelni.

Az ebéd sem derítette jobb kedvre, pedig az étkező bejáratában jókora tábla hirdette: „Mai menü: zöldborsóleves, sertéspörkölt galuskával, diókrémes torta." A leves nagy tálakban párolgott az asztalon – mintegy a tanács dolgozóinak családi összetartozását példázva –, a második fogásért meg a tésztáért a tálalóablakhoz kellett járulni, átadni a jegyet s elhozni a porciót, amit – Várnai Teri ugyancsak tiszteletlen megfogalmazásában –, ranglétra szerint adagoltak. Ez azonban teljességgel bizonyíthatatlan, rosszmájú állítás volt, s

kizárólag véletlennek tekinthető, hogy a mócsing az alacsonyabb fizetési kategóriákba sorolt kartársak tányérjára került. Rendszerint. De nem törvényszerűen. Például néhány nappal korábban az egészségügyi osztály vezetője – aki egy értekezleten szóvá tette az étkezőhelyiség kétes tisztaságát – lamentált a tálalóablak előtt, és jól megkapta a magáét: – Nincs kivétel! Adag-adag! – és halkabban hozzátéve, de tisztán hallhatóan: „akkor is, ha valaki osztályvezető..." A gazdasági osztály vezetője vigasztalta kaján mosollyal a jó embert, hogy a húsnak álcázott porcogót is ki kell adnia a konyhának, nem küldhetik vissza az üveggyárba, ahonnan az ételt hozzák.

Várnai Teri nem emelt óvást – tudta, hogy fölösleges –, csendben megette, ami ehető volt, és távozott, magában megállapítva, hogy az együtt étkezés hasonló előnyökkel jár, mint a konvencionális családi összejövetelek: az ember a végén megkönnyebbül.

Az ugyancsak családias sziesztán már nem vett részt. Pedig az éppen úgy hozzátartozott – ahogyan elnökhelyettes elvtárs előszeretettel emlegette a gyülekezetet – a „mi kis kollektívánk" életéhez, akár a közös ebéd. Mindenesetre alkalmat nyújtott rá, hogy akik napi tevékenységük során elharapták egymás torkát, ismét fölvegyék a diplomáciai kapcsolatokat, s mosolyogjanak egymásra. Teri legjobb tudomása szerint, senki elé nem nyújtotta ki orvul a lábát, ezért fölöslegesnek érezte jelenlétét az udvaron sétálgató-fecsegő kartársak között. Szobájába vonult, könyvet vett a kezébe, s olvasni kezdett.

Cselekménye később vétkes könnyelműségnek bizonyult, s ha sejti a terhes idő magzatát, valószínűleg összecsapja „A faljáró"-t – éppen azt olvasta –, és esze nélkül rohan az udvarra, elnökhelyettes elvtárs és a művelődési osztály vezetője körül ténferegni. Ehelyett jókat mulatott, mindaddig,

amíg kollégái visszatérte nem jelezte az ebédidő végét. Akkor eltette a könyvet – sajnálta, hogy nem rendelkezik faljáró képességekkel –, szétrakta asztalán a papírjait, s mindenféle jelentéktelen, de hivatalból fontos ügyet intézett.

Délután pedig pontosan a jelzett időpontban, négy órakor, megjelent az Aranyfácán Szálló portáján, azzal a szándékkal, hogy megkéri a portást, szóljon föl Bakai művész úrnak, s amíg a portás lelket ver a nyilvánvalóan másnapos emberbe, ő tovább tölti az idejét Marcel Ayméval.

Tévedett.

Bakai a hallban ült, és várta, amikor megpillantotta, bűnbánó mosollyal az arcán eléje sietett:

– Bocsásson meg, Terike. Már abszolút beszámítható vagyok, ez abból is látható, hogy tudom a nevét... – kedvtelve nézett végig a nőn, mindkét kezével hosszan megszorította a felé nyújtott jobbot, majd hirtelen aggodalmasan kérdezte: – Salamon?

– Az új szállóban van – felelt Várnai Teri, és ingerkedve tette hozzá: – Maga egy király kedvéért mindjárt kijózanodik...

– Magától viszont megmámorosodom... – vágott a szavába Bakai. – Különben szeretem Salamont. Megiszunk egy kávét, és tiszteletünket tesszük nála, jó? Lehet itt valahol kávét inni?

– Hogyne lehetne.

Kis cukrászdában telepedtek le. Bakai egyetlen pillantással fölbecsülte, s megállapította, hogy „kamasz-hely": a villanylámpát már kinőtte, és neonba öltözött, de a hajlított támlájú, húszas évek közepén divatos kávéházi székek még nem koptak ki belőle. „Lötty lesz, nem kávé..." – gondolta szorongva.

De ő is tévedett.

Várnai Teri elnézést kért, néhány szót váltott a pultnál a

kávéfőzőnővel, s mire visszaült az asztalhoz, jött a kávé is, röviden, gőz nélkül, „kávésan" – majdhogynem harapni lehetett volna.

Bakai élvezettel szürcsölte, s még egyet kért. Közben átható, amolyan „vetkőztető" pillantással nézte a nőt. „Remek kis dög..." – hangosan pedig azt kérdezte:

– Maga hogyan csöppent ide?

Várnai Teri csodálkozó tekintetet vetett rá, s Bakai sietősen kezdett magyarázni.

– A fejem teszem rá, hogy nem idevaló. Ha meg se mozdul, akkor is fölismerni magán a városit...

A nő egy kedves bólintással ráhagyta, és megkérdezte:

– Nos, megyünk Salamonhoz?

– Azonnal fizetek – nyúlt Bakai a tárcája után.

– Rendezve van.

Bakai elvörösödött:

– Csak nem képzeli...

– A tanács vendége volt – mosolygott rá Teri és fölállt.

Bakai ettől nyomban megnyugodott, bár – úgy érezte, hogy férfiúi mivoltából fakadó kötelessége – kicsit még játszotta a sértődöttet, s a hotel Keleti Édenhez vezető úton, alig szólt hozzá.

A király pihent. Nyugalmát semmi sem zavarta. A helyiségben kellemesen hűs volt a levegő, s a friss meszelés szaga érződött. Bakai bizalmasan megfogta Várnai Teri karját, és a füléhez hajolva súgta:

– Köszönöm, Salamon nevében, a gondoskodását...

– Kötelességem – húzta el a karját a nő.

Magára hagyták Salamont.

A szálló előtt Bakai Lajos megállt, fölnézett az impozáns, ultramodern, nyolcemeletes beton- és üvegcsodára.

– Ez mindjárt kész – mondotta.

– Már kész. Az utolsó simítások vannak hátra. – Várnai

Teri hangja közömbös volt. – Reggelre iderendelték magának a festőket, hogy befejezzék a király szobáját. Úgy tudom, maga személyesen akarja kikeverni a festéket?

– Természetesen.

– Nyolckor kezdenek.

Bakai szeme kerekre tágult:

– Hánykor?

Várnai Teri megismételte.

– Emberkínzás! – hördült fel a művész. – Nyolckor egy tisztességes ember még föl sem kelt...

– Ne keverjen maga, és nem kell fölkelnie – ajánlotta hűvös hanghordozással a „tanács nője".

Bakai lapos pillantást küldött felé. „Az anyád istenit, gyorsforraló kell alád, hogy fölmelegedj kicsit?" – bosszankodott magában. Szerette volna, hogy ez a „remekség" puhán, odaadóan hozzásimuljon, s dühös lett rá, amiért nem érzi vagy nem akarja megérezni a közeledési szándékát.

– Férjezett?

– Nem. Szabad vagyok.

De ez úgy hangzott, mint a „rendezve van".

Bakai újabb és újabb rohamra indult, legnagyobb ámulatára – sikertelenül. A „remek kis dög" szilárdan megmaradt a „tanács nője"-nek, olyannyira, hogy a lángra gyúlt szívű művész a kettesben eltöltött vacsora és az üveg bor elfogyasztása után, az Aranyfácán nyikorgó ágyán töprengve, nem tudta mással magyarázni a kudarcát, mint azzal, hogy nemcsak a tanács nője, hanem a tanácselnöké is. Vagy más fejesé. „Mindenesetre olyan mókusé, hogy nem érdemes kockáztatni miattam a szeretői pozícióját. Pedig semmit sem kockáztatna. Mindig diszkrét voltam." – Az okkeresés hatalmas önkritikus sóhajba torkollott: „Na jó, ha nem is mindig, de majdnem. És azt ő különben sem tudja."

Az ágy kényelmetlen volt, legcsekélyebb moccanására is

valósággal sírt alatta, ő pedig Terire gondolt: „A végén olyan szerelmes leszek, mint egy ostoba kamasz. Igazán lefekhetett volna velem. Úgy is le fog..."

A portás fél hétkor ébresztette.

Álmosan, mogorván, sietve hozta rendbe magát, s iszkolt reggelizni. A tanács nője, pontban fél nyolckor, ahogy megbeszélték, betoppant érte a szálló halljába. Együtt kávéztak, s aztán mentek a hotel Keleti Édenbe. Várnai Teri bemutatta Bakai Lajost az építésvezetőnek, és gondjaira bízva, eltávozott a munkahelyére.

Bakai alig negyedóra múlva ott állt Salamon jövendőbeli fogadójában, és a két szobafestővel veszekedett.

– Terrakottát kértem! Nem tudják, milyen a terrakotta?! Vöröses, az igaz, de semmiesetre sem piros! És minek a bécsifehér? Avval mit akarnak?

A fiatalabb festő azonnal megtalálta a kompromisszum lehetőségét:

– Hát beletesszük a pirosba, és akkor nem lesz olyan erős színe...

– Beleteszi a... Csak tejet engedek használni! Érti? Képes lenne egy falusi mályvaszínt idemaszatolni a falra!?

Az idősebb festőben feltámadt a szakmai büszkeség, és higgadtan közölte:

– Rendben van, kérem, akkor nem maszatolunk. Majd maszatol az a dolgozó, akivel így lehet beszélni, vagy éppen maga. – Intett a társának: – Jóska, irány a szakszervezet!

Bakai minden rábeszélőképességét latba vetette, hogy visszatartsa őket, de a két sértett szakmunkás mindenáron menni akart. Végül miután azt ajánlotta, térjenek be a szemközti talponállóba megbeszélni a teendőket, húzódozva bár, de letettek távozási szándékukról.

Két rundó féldeci annyira meglágyította a festők szívét,

hogy hajlandóknak mutatkoztak előteremteni a festéshez szükséges nyersanyagot.

– Na, jó – mondta a simulékony karakterű fiatalabb. – Szerzünk...

– Föltéve, hogy van... – legyintett a másik. – Nem hiszem. Különleges anyag. Mi a nyavalya van itt, ami különleges?

„Állami építkezés..." – sóhajtott szomorkásan Bakai, és a Parlament előtti villamossínek jutottak az eszébe. Ilyen esetekben mindig a sínekre gondolt, amelyek mellett kék alapon fehér betűs tábla hirdette: „A vagány kenve van!" – Így, mert az első „á" ékezetét valami vagány lekaparta.

Bakai azon töprengett, hogy vásárolnia kellene egy üveg valamit, ami lehetővé teszi a vagányok folyamatos kenését. De a két ember csillogó tekintete visszatartotta. „Nyakalni fognak, nem festeni..." – gondolta aggodalmasan, és inkább vitatkozni próbált:

– Nekem azt mondták, minden van, amit írtam, hogy szükséges.

A fiatalabb olyan jóindulatú, szánakozó mosollyal nézett rá, mint kedvesnővér a súlyos betegre. Az idősebb sem reagált szavakkal a megjegyzésre, csupán legyintett ismét.

– Az építésvezető mondta, még nincs fél órája...

Az idősebb fölhúzta a szemöldökét:

– A Gucsó szaktárs?

– Igen, azt hiszem, úgy hívják.

A két festő összenézett, aztán a fiatalabb tovább mosolygott Bakaira, az idősebb pedig a vállát rándította:

– Akkor biztos úgy van...

– Gondolja, hogy nincs? – kérdezte a szobrász.

Az idősebb festő megfogta Bakai könyökét:

– Én semmit sem gondolok, mert engem nem azért fizetnek, hanem azért, hogy meszeljek. De azt hiszem, ha

Gucsó szaktárs nem gondolja, hogy a radiátorok rendben itt vannak, akkor nem kellett volna sebtében utánarendelni, mert csak a fele volt itt... Ezt csak egymás között mondom, hogy ne tessék nagyon meglepődni. Árt a szívműködésnek...

Bakai némi lelkitusa után föladta a festők józanságáért vívott kilátástalan harcot:

– Nézzék, nekem időben be kell fejeznem a munkát, és őszintén bevallom, nem számítottam ilyesmire. Szerezzék meg az anyagot. Ha délelőtt elkészülnek a fallal, kettő piros kijár... Gilt? Ha délutánra kész – akkor egy piros... Ha holnap – hát holnap már csak a nemzeti hála!

A két festő lopva egymásra pillantott.

– Előleg? – kérdezte az idősebb.

Bakai előhúzta a tárcáját, kivett belőle két darab százas bankót, s gondosan összehajtogatva a saját szivarzsebébe dugta:

– Utólag – közölte szigorúan.

Az idősebb festő máris újra megsértődött:

– Kételkedik bennünk?! – folytatni akarta, de Bakai a szavába vágott:

– Nem! Engem nem azért fizetnek, hogy kételkedjek, hanem azért, hogy mindenféle szobrokat meg kerámiákat csináljak. Hát akkor, egészségükre! – Fölemelte a poharát, és fenékig itta.

A festők szó nélkül követték a példáját, s aztán gondokba merült képpel távoztak. Bakai újságot vásárolt meg cigarettát, és beült a szépítésre váró helyiségbe, Salamon mellé.

– Két darab százas, Slajmi... – csóválta a fejét méltatlankodva. – Ha valakinek elmesélem, nem is hiszi el...

A király azonban nem volt beszédes kedvében, és fittyet hányt Bakai bánatának, meg a kétszáz forintjának. A művész kissé sértődötten vette tudomásul Salamon közömbösségét.

„Persze, mert ha ilyesmi történt, lenyakaztatta a pacákot és kész..." – jutott eszébe, s eltűnődött, mi történne, ha bevezetnék a bölcs király ésszerű metódusát? „Magyarország kihalna. A hóhér végül magamagát nyakazná, és a bölcs egyedül maradna..." – kuncogott hangosan az ötletén. Szétnyitotta az újságot, olvasni kezdett.

Fél óra sem telt el, a festők megjelentek az anyaggal.

– A tizián-vörösért a kétszázból már elugrott ötven – dohogott az idősebb, és lapos pillantást vetett Bakaira.

A művész azonban nem állt még egyszer kötélnek. A festő beszámolója ugyanolyan hidegen hagyta őt, mint az övé Salamont.

Ócska overallba bújt – az építésvezetőtől kapta kölcsön –, és nekiállt, kikeverte a festéket.

A két mester gyanakodva nézegette működése gyümölcsét. Az idősebb a tarkóját vakarva megkérdezte:

– Ezt kenjük föl?

– Ezt – bólintott Bakai.

Az idősebb erre az orrát szívta, s a társára bámult. Az a vállát rándította, s a keverőedényből a vödrébe öntötte a festéket.

– Ezt én nem kenem föl – rázta meg a fejét az idősebb. – Ez legföljebb kuplerájfalra jó.

– Két dolgot mondhatok magának – közölte Bakai ridegen –, először: egy világszínvonalú kéjlak nem sokban különbözik a kuplerájtól, másodszor: nem hagyom tovább fejni magam! Tehát nyugodtan kenje. Különben, ha nem keni, az se baj. Nem az én zsebem bánja...

A mester ismét a fejét csóválta:

– Kifejezetten kuplerájszín – mondta megvetéssel. – Aztán majd a mi fejünkre ütnek miatta. Ismerem a dörgést...

Bakai mintha nem is hallotta volna, fölbontotta az első ládát. Két, színes, mázos kerámiakockát emelt ki belőle, óva-

tosan lefektette a helyiség közepére. A békétlenkedő mester közben kiment, s papírral a kezében tért vissza. Ráfestett a papírra, lobogtatta a levegőben, hogy előbb száradjon, aztán odadugta Bakai orra elé:

– Írja alá!

Bakai felnevetett keservében, néhány vékony ecsetet húzott elő a zsebéből, egyiket a festékes edénybe mártotta, és a papírra pingálta a nevét.

– Azt hittem, próbálni akarja – elégedetlenkedett a mester. – Tollal hivatalos. Tollal írja alá!

Bakai tollal is aláírta. Forrt benne a méreg, mint mindig, amikor kétségbe vonták a jó ízlését. Összeszorította száját, és nagy önfegyelemmel bontogatta tovább a ládákat.

A festő négyrét hajtogatta a papírt, nadrágzsebébe dugta, intett a fiatalnak:

– Most már kezdhetjük! – és ő is öntött a vödrébe a keverőedény tartalmából.

Bakai rendületlen nyugalommal csomagolta ki a kerámiakockákat, amelyek a szoba nagy falát díszítik majd. „Ha elkészül, meglátja, milyen jól mutat..." – forgott agyában.

Kereken egy óra múlva a festő leszállt a létráról, undorral szemlélte „művét", és fejét csóválva megjegyezte:

– Azt is letagadom, hogy erre jártam, nemhogy én festettem!

Bakai kirobbant:

– Akkor nem járt erre és pont! De baksisért sem! Az isten... Hát mit képzelnek maguk? Hordják el az irhájukat, de tüstént!

– Mit hordjak el? – kérdezte fenyegető hangon a festő s közelebb lépett Bakaihoz. – Hogyan tetszett ezt érteni?

A művészt azonban nem abból a fából faragták, amelyik minden árnyéktól megijed. Szívélyesen szolgált magyarázattal:

– Rögtön megtudja, hogyan értem, de az építésvezetőtől! És garantálom, hogy még ma azt is megtudja, milyen érzés a fegyelmi bizottság előtt állni, a különleges célprémium kivívása ügyében...

– Az ötvenest én letejeltem... – morogta komoran a festő, és baljós fények villogtak a szeméből.

Bakai bizonyos volt benne, hogy a festő nem színészkedik. A fal pedig jó. Pontosan olyan, amilyennek elképzelte. Mintha egzotikus vörös bársony borítaná a helyiséget. Mélysége van a falnak, és puha, kellemes érzetet kelt, az ember valósággal kedvet kap rá, hogy megsimogassa... És már az is világos volt, hogy elgaloppírozta magát. Helyesebben: a festő undok viselkedése következtében túllőtt a célon. Különben esze ágába sem jut ilyen ostoba brutalitás. Pillanatig habozott, ne folytassa-e, amit elkezdett – elvégre kétszáz, az mégiscsak kétszáz –, de úgy vélte, csak azt érné el, hogy magára haragítaná az egész kollektívát. Festők, Gucsó szaktárs... – fene tudja, kicsodák a lánc további szemei. Inkább dühösködő, mint dühös mozdulattal előrántotta a két pirosat, és a mester markába nyomta:

– Most aztán tűnjenek el!

A biztatásra nem volt szükség. Szedték a cókmókjukat és eltűntek.

Bakai kitárt minden ablakot, ajtót, hogy a szoba gyorsabban száradjon. Sorba rakta a kerámiákat, újra kimérte a nagy falon a vakolatban hagyott mélyedést – pontosan a kerámiadíszítés méreteinek megfelelő volt –, aztán gipszet kevert, és elkezdte végleges helyükre illeszteni őket.

Beleizzadt a nehézkes, megerőltető munkába.

Sajnálta, hogy a mennyezet nem magasabb, legalább egy méterrel. „Feketére festettem volna. Micsoda színhatás!..." – csábította az ötlet: a festők után szaladni. „Túl alacsony a feketéhez..." – vetette el végül a gondolatot, bár szerette

volna látni, milyen képet vág az idősebb mester a kívánságához.

Sokkal lassabban haladt, mint képzelte. Különösen a felső cserepek behelyezésével bíbelődött hosszasan. A létra recsegett, ingott alatta – rozoga, öreg tákolmány volt –, ő pedig káromkodott magában, s szidta a tanács fejét. „A babérok learatását biztos nem osztja ki másra..." – majd azon kesergett, hogy az átadáskor még csak meg sem említheti a hanyag előkészítést, ha nem akarja bajba keverni a tündérkét. Ezt semmiképpen sem akarta. „Valahogy azért az orruk alá dörgölöm... Meg a kétszázat is..."

Amikor, valahol az emeleten, elkongatták az ebédidőt, még csupán két sorral készült el.

Rettenetesen megéhezett. Ilyen koszosan és ebben a festékes overallban nem akart végigsétafikálni a főutcán, s még kevésbé beülni az Aranyfácánba. Dehonesztálónak érezte. Nem mintha szégyenlette volna, de történetesen belebotlik valamelyik helyi potentátba... Kellemetlen. Ezek a figurák soha nem látnak művészt munka közben, el sem tudják képzelni, hogy ugyanolyan maszatos, akár egy közönséges kőműves – ők csak sötét, de lezser ruhában tudják elképzelni a művészt, aki – véleményük szerint – abból él, hogy tulajdonképpen semmit sem csinál, hisz nincs is munkahelye... Viszont a tiszteletet meg kell adni nekik: beleszédültek a világszínvonalba, ami megrendelői pozíciót biztosít számukra, és megrendelést az általuk ismert és elismert művésznek. Tehát: „Tisztelettel fütyülök rájuk...", gondolta Bakai kedélyesen és éhesen, de azért – mivel nem szerette volna átöltözésre, mosakodásra fecsérelni az idejét – mégiscsak a talponálló melletti Közértbe szaladt el: csupán parizert, zsemlyét vásárolt meg egy üveg bambit, s mielőtt kilépett az utcára, óvatosan körülnézett, nehogy ismerősbe akadjon.

De az utcán alig néhány ember lézengett. Bakai le sem ült az ebédhez. Az egyik ládán kicsomagolta az elemózsiát, gyorsan befalta az egészet, s közben az esze már a munkán járt. Furcsa izgalom kerítette hatalmába. Szerette volna készen látni a művét a falon. Most, ebben a pillanatban. Azonnal... A falon másként hat, mint a terveken. Ismerte magát, s tudta, hogy az alkotás folyamatában két alkalommal ragadja el a különös láz: amikor a rajzok szoborrá, kerámiává formálódnak az agyagból a keze alatt s aztán, amikor a mű végleges helyére, természetes közegébe kerül. Nekilátott s tisztában volt vele, hogy hat ökör el nem húzza a rozoga létrától addig, amíg be nem fejezi a munkát.

A festés már megszáradt, s a vöröses szín így még inkább valami puha bársonyszerű textíliára emlékeztette. „Mutat..." – lelkendezett magában, s olyan elégedetten mosolygott, mint aki megfogta az isten lábát. Kezében egy kerámiakockával fölhágott a létrára, közben kitekintett az utcára. Odakünn szemet kápráztatóan tűzött a nap, és egy lélek se mutatkozott. „Mindenki zabál..." – mormogta vidáman. A Mester jutott eszébe: Michelangelo, akit annyira elfogott az alkotás láza, hogy a kapca belerohadt a csizmájába, s majd éhen veszett, mert még arra sem hagyott időt magának, hogy megmosdjon, ruhát váltson vagy egyen munka közben. A hasonlat enyhe pírt varázsolt az arcára. Szigorúan összeráncolta homlokát. „Bocsásson meg, Mester..." – gondolta, és gyors mozdulattal gipszet kent a falra.

Körülbelül egy óra múlva Gucsó szaktárs gurult be az ajtón. Megállapodott a helyiség közepén, fölhúzta a szemöldökét:

– Kitűnő! Haladunk, haladunk... – közölte harsány, bizalmaskodó hangon, s kissé halkabban, de annál aggodalmasabban folytatta: – Nem túl vad ez a szín, művész úr?!

Bakai éppen a létra felső fokán állt. Csak a fejét fordította lefelé. „Önjáró dinnye" – gondolta megvetéssel.

– Esti hangulatvilágítást képzeljen hozzá és buja muzsikát... – dörmögte.

– Igen, igen... – a dinnye a létrához görgött, s Bakai azon töprengett, hogyan lehetséges ekkora pocakkal ilyen fürgén mozogni. – Szokatlan. Egészen újszerű, talán túlságosan is...

Bakai közelebb hajolt a kerámiakockához, nagy figyelemmel szemlélte. „Kevés volt a kétszáz..." – konstatálta szomorkásan. Még kétszázat megért volna, hogy a festők más alaphangot üssenek meg. Az alaphangtól sok függ. Ha csodálkoznak – nem baj. De ha elkezdenek dumálni, fölháborodottan, széltében-hosszában ócsárolva – még azt is megingatják a hitében, aki különben jónak tartaná. A dinnye kételkedik, pedig neki igazán tudnia kellett, hogy a terrakotta, az terrakotta, és nem „nyugi" szín. De reggel, amikor még tudta, nem volt alaphang... Már van. Akár kórusnak adják meg, ének előtt: ha hamisan fújják, a számnak befellegzett.

– Egy bizonyos – közölte a dinnye – ilyen Sebővartyánban még nem volt!

– Majd megszokják – hangzott flegmatikusan a létra tetejéről, s kis szünet után, mint merész tűrdőfés, következett: – Világszínvonalat akarnak, de ha egy párizsi szín nem tetszik két falusi szobafestőnek, akkor kétségbeesnek...

– Hát nem egészen falusiak... – csóválta meg a fejét Gucsó. – Az idősebb nemhogy a város, de a megye legjobb szakembere, aranykoszorús mester! Persze, ami igaz, az igaz, a külföldi újságokat nem nagyon ismeri, bár a szaklapok...

– Küldjék el a Folies-Bergère-be, tapasztalatcserére, akkor majd nem tátja el a száját, ha egy pesti kurvát lát! – válaszolta Bakai ridegen.

A dinnye hehegett:

– Jó... Ez nagyon találó kép, művész úr. Annyira jó, hogy nem tudok ellenállni a kísértésnek és kisajátítom. Terjeszteni fogom, mint saját aranyköpésemet... Hihi... Ha nincs ellenére, intézkedem, hogy vigyék el a ládákat...

Bakai nem emelt kifogást. Örült, hogy a dinnye kigurult, és nem zavarja tovább, és az alaphang is helyrebillent...

A helyiség megélénkült. Emberek jöttek, mentek, elhordták a ládákat, vagy csak benéztek, s megtekintették az ominózus termet.

Bakai ügyet sem vetett rájuk. A munka teljesen lekötötte figyelmét. Homloka verejtékben úszott. A gyomra korgott. A létra változatlanul ingadozott, recsegett alatta, de a világ megszűnt létezni számára, már attól sem félt, hogy lepotyog az ócska drótozott-kötözött tákolmányról.

– Jó estét...

A hang ismerős volt, és kedvesen csendült.

– Csókolom... – mondta Bakai. Rámosolygott Várnai Terire, s mentegetőzve széttárta karját: – Elnézést...

– Azt hittem, már befejezte. Tudok segíteni valamiben?

Bakai a fejét ingatta:

– Sajnos, nem. Csupa kosz lenne. De ha tudna kávét szerezni nekem, örök hálára kötelezne. Van egy bambisüvegem, abba...

A tanács nője elment, s a tündér jött vissza, egy bambisüvegnyi kávéval.

Bakai kortyolt az üvegből, és dolgozott tovább.

Várnai Teri türelmesen várt.

Emberek jöttek-mentek. Nem az építkezés dolgozói – sebővartyániak, akik munka után megtekintették, hogyan s mennyit haladt a város büszkeségének építése. Beszélgettek is, megjegyzéseket is tettek, vitatkoztak is – Bakai mindebből egy árva szót sem hallott –, pontosabban: hallotta, hogy

beszélnek, de a szavak az alkotás lázában nem jutottak el a tudatáig.

Odakünn kigyúltak a neonok, amikor leszállt a létráról.

– Kész – sóhajtott fel. Egyszeriben halálosan fáradtnak, kimerültnek érezte magát, és a feje is fájt. Eszébe jutott, hogy bizonyosan azért, mert éhes, s halkan panaszolta:

– Még nem is ebédeltem...

Várnai Teri ott állt a létra mellett.

– Ostobaság volt – mondta tárgyilagosan. – Megmosdik, átöltözik és elmegyünk vacsorázni.

– Hát tudom én, hol lehet itt mosdani? – kérdezte mélabúsan Bakai. Körülnézett a helyiségben, pillantása megakadt a bambisüvegen, amelyben még maradt vagy két ujjnyi kávé. Fölemelte, meglötyögtette kicsit és kiitta. – Legfeljebb azt tudom, hogy maga egy angyal – visszatette az üveget a padlóra. – Nincs kedve hozzám jönni feleségül? Azt hiszem, kicsit ütődött vagyok ugyan, de állítólag egészen jó parti... – folytatni akarta, hogy „... és szerelmes lettem magába..." – de Várnai Teri kedvesen közbeszólt:

– Inkább megmutatom, hol a mosdó.

Bakai engedelmesen követte.

Amíg tisztálkodott, Várnai Teri visszatért Salamon szobájába, és a művész ott találta a kerámia előtt.

– Tetszik? – kérdezte.

Várnai Teri biccentett:

– Sikerült. Azt hiszem, meg fogják nyúzni érte.

– Ezért? Hiszen ebben semmi olyan nincs, ami ne férne bele nyugodt lélekkel egy világszínvonalon álló hotelbe! Hozzá stílusos...

Várnai Teri praktikus érzékkel megakasztotta a szóáradatot:

– Tudja mit? Inkább gyerünk vacsorázni...

Botrány – ami van

Várnai Teri megjegyzése, akár valami dongó, döngicsélt a művész agyában. Bármilyen fáradt volt is, mindig azonnal fölélénkült, ha műveit kellett védelmeznie, és az este folyamán két dolog miatt gyötörte a remek tanácsi bestiát. Először: legyen a felesége. Ajánlatát háromszor ismételte meg, kicsit vicces formában ugyan, de komolyan gondolva. Első alkalommal közvetlenül a bifsztek előtt – Teri inkább kenyeret ajánlott maga helyett, másodszor vacsora közben – „inkább együnk egy fagylaltot" – volt a felelet, s végül vacsora után – imádottja válaszként még egy papírszalvétát ajándékozott a terítékhez, hogy jobban eltüntethesse zakójáról a fagylalt nyomait. A másik ügyben azonban – tudniillik, hogy miért nyúznák meg őt egy ilyen ártalmatlan kerámia miatt? – elérte célját. Magyarázatot kapott – hétpecsétes titokként –, amely egyrészt földerítette, másrészt a legteljesebb mértékig megnyugtatta.

Teri elbeszélésében a következőképp festett az ügy:

Bakai a létra tetején úgy viselkedett, mint egy süketfajd, se hallott, se látott.

A király éppen elfoglalta a terem fő helyét, és fogadta a kíváncsiakat. Ebből is következik, hogy több az esze, mint a művész úrnak, aki kifejezetten semmibe vette őket...

– Na, de ő egy bölcs... – vetette az előadás közbe Bakai,

hogy némi vidámságot elegyítsen a komornak ígérkező társalgásba, de amint pillantása összeakadt Teriével, tüstént megbánta, hogy kinyitotta a száját.

– Természetesen – közölte fagyos hangon az imádott. – Ha maga úgy tudna hallgatni, mint ő... – nem fejezte be, mert Bakai ekkor iktatta közbe a második leánykérést, s csak a fagylalt-javaslat után folytatta: – A helyi lap, a *Vartyán népe* ezen a héten már naponta beszámolt az építkezésről, megírta, hogy az utolsó simításokat végzik, hogy az emeleteket milyen bútorokkal rendezik be, milyen az étterem hűtőszekrénye, és így tovább. A tudósítások és beszámolók nyomán jöttek a kíváncsiak, hogy megtekintsék büszkeségüket, a nagy létesítményt, a világszínvonalat Sebővartyánban.

Így került a terembe a gimnázium két tanárnője is. Mindketten ötven körüliek, magasak és szikárak, s osztályfőnökök, mindketten: negyedik osztályban. Egyiknek a kezében rózsaszínű napernyő, másiknak a fején zsirárdiszerű sárga szalmakalap, műcseresznye díszítéssel. A napernyős rajzot tanít, a kalapos: irodalmat. Mindjárt az ajtó mellett megtorpantak, kis ideig némán meredtek a falra. Aztán egy szisszenés – majd mintha kitalálták volna egymás gondolatát, összenéztek. A napernyő a fal felé lendült:

– Ki ez? – kérdezte az ernyőtulajdonos fojtott indulattal. – Egy ilyen pájeszos...

A másik megrántotta a vállát. A heves mozdulat megzörgette a műcseresznyéket.

– Hát ez... – elakadt a szava. Nagyot fújt. – A szöveget olvasd... – sziszegett. – A szöveget!

Közelebb léptek a kerámiához.

Az egyik kockán finom vonalú, dús bájakkal ékeskedő női akt – mellette a cserépen felírás: „Vigyetek engem a bornak házába, és tűzzétek fölém a szerelem zászlaját..."

Aztán egy női fél-akt: „Két melled két szarvasborjú, egy ünőnek ikrei..." Kicsit odébb félreérthetetlen tartásban összefonódott meztelen pár: „Mily jó a szerelmed kishúgom, kedvesem, bornál jobb a szerelmed..." Az alsó kockák egyikéről meztelen asszony tekint föl a másik kerámiára, amelyről fehér lepelbe burkolózó férfi – vonásai feltűnően hasonlítanak a „pájeszos" ábrázatára – néz vissza rá. Közöttük írás: „Köntösömet már levetettem, öltözzem újra fel?..."

Mindent elolvastak, ami elolvasható volt. Aztán a napernyő körbelendült:

– És ez a szín?!

A másik nem is felelt rá, csak az ajkát biggyesztette félre, de a műcseresznyék ettől is zörögni kezdtek.

Bakai rendkívüli módon élvezte a színészi teljesítménynek beillő előadást, és a műcseresznyék zörgésére hangosan fölnevetett:

– Ez remek! Rajztanár és irodalomtanár, ugye? Igazán remek!

Várnai Teri nem osztozott az elragadtatásában.

– Remek – ismételte gúnyosan. – Azt azért még elmondhatom, hogy mint a beszélgetésükből kiderült, lyukas órájuk volt, s azt használták fel a Keleti Éden megtekintésére, majd visszamentek az iskolába, az általuk megtartandó szülői értekezletre. Aláírásokat akarnak gyűjteni és követelni, hogy a tanács vétesse le a falról a szeméremsértő és erkölcsromboló ábrákat meg föliratokat...

Bakai magabiztosan mosolygott a nőre:

– Ettől nem félek. Európában élünk — és harmadszor is megismételte házassági ajánlatát, amire megkapta a szalvétát, mert a fagylalt lecsöppent a ruhájára, miközben a műcseresznyén mulatott.

Mindenesetre hálás volt Terinek, s a vacsora folyamán immár számtalanszor, ismét megállapította, hogy bűbájos teremtés. Töprengett, ne kosaraztassa-e ki magát még egyszer. Igazán elragadó, ahogy visszautasítja.

A kerámia miatt cseppet se fájt a feje, s korántsem látta olyan borúsan a helyzetet, mint a tanácsi remek. „Úgy látszik, nemcsak Salamon a bölcs" – konstatálta magában nem éppen szerényen.

– Befizetnék rá, ha láthatnám az irodalomtanár képét – kuncogott halkan –, amikor megtudja, hogy az *Énekek éneke* sorain botránkozott meg...

Teri változatlanul komoly arccal adta értésére:

– Ezt az alkalmat elmulasztotta. Csak meg kellett volna fordulnia a létrán, amikor fölvilágosítottam őket. Még azt is elmagyaráztam, hogy a díszítő elemek archaizálása kitűnő.

– És?!

– És: csönd. Aztán: robbanás. Hogy valami fűzfapoéta profán fordítása. Különben: mindegy, ha *Énekek éneke,* ha akármi – erkölcsromboló. Ez alatt fog szórakozni az ifjúság? Ezért nevelik ők a fiatalokat, hogy mások ilyen céda gondolatokkal semmivé tegyék a munkájukat...

– Céda gondolatok? Így mondták?

– Pontosan így.

– Hála és köszönet a két satrafának. Azt az alkalmat, hogy kezet csókoljak nekik, nem fogom elmulasztani. Miért csodálkozik? Ez nagyon jó! – intett a pincérnek, és kávét rendelt.

Várnai Teri ékesszólóan hallgatott. Bakai cigarettát vett elő. Rágyújtottak.

– Lefényképeztetem a kerámiát, mindjárt reggel – mondta a művész az első szippantás után. – Személyesen viszek nekik egy-egy dedikált fotót.

Teri csak nézett rá, s Bakainak nagyon jólesett, hogy az imádott szemmel láthatólag aggódik érte. Nem akarta, hogy soká gyötrődjék:

– Egy mű halála: a közöny – magyarázta jóindulattal. – A művészé is. Ha beszélnek róla, akkor semmi baj. Mindegy, hogy jót vagy rosszat, csak beszéljenek – az annyit jelent, hogy elismerik mint művet s alkotóját mint művészt. Egy ilyen jellegű botrány pedig egyenesen reklámhadjárat. Kész siker! Ezért csak köszönetet mondhatok...

A pincér eléjük tette a kávét.

Várnai Teri még mindig úgy nézett rá, mint jó anya az ostoba gyerekére.

Bakai hörpintett a kávéból, s úgy találta, nyugodtan elmondhatja imádottjának, hogyan ítélte meg a helyzetet:

– Velem úgy tárgyaltak, hogy ide világszínvonal kell, kerül, amibe kerül. Az elnökhelyettes meg a művelődési osztály vezetője. Meghívtak, letárgyaltuk. Magával nem is találkoztam akkor...

– Mert akkor még a főnökséggel tárgyalt...

– De nem prűd, ugye?

– Azt hiszem, nem.

– Akkor jó. Hát világszínvonalú díszítés egy bár falára... A pompeji nyilvánosházban fönnmaradt képek tanúsága szerint – azt hiszem, elég világszínvonalúak – a mulatókban általában nem imádkozni szoktak. De ha igen, akkor csak vén kéjencek, és csupán azért, hogy még az egyszer sikerüljön... Egyébként párizsi ismereteim szerint a lokálokat ma se madonnaképek díszítik, hanem szexbombák és falloszok. Szóval egy ilyen helyre majdnem pornográfiát kell adni. Ezt jelenti a világszínvonal. Viszont, amiért sokáig haboztam, hogy vállaljam-e a megbízatást, az egy másik tény: ezt a világszínvonalat Sebővartyánban kell adni... Ha nem issza meg a kávéját, egészen kihűl.

– Nem zavar. Szeretem hidegen. Folytassa.

– Sebővartyán: kisváros... Jó, tudom, harmincezer lakos, ősi múlt, modern malom, és a többi, és a többi, de mégis egy közönséges magyar kisváros, amilyen még ötven akad a térképen. Ismerem a levegőjét. Fülledt, prűd, számomra fojtogató...

– Akkor miért csinálta?

Bakai hátradőlt a széken, nevetett:

– Találkoztam Salamonnal. Salamon miatt vállaltam el... Különben pedig azért, mert nincs még valami, amit úgy utálnék, mint a prüdériát. Életellenesnek tartom. Salamon kapóra jött. Klasszikus, hozzá bibliai szerző – ellene nem lehet kifogás. Semmilyen kifogás. Annyira klasszikus, hogy a prüdéria még afölött is kénytelen szemet hunyni, hogy szeretett szeretkezni... Salamon – egyenesen bárfalra való, ami pedig az *Énekek éneké*-t illeti, azon a szerző már nem változtat. Az klasszikus, el kell fogadni úgy, ahogy van, és ha le akarják szedni a falról – hát az akkora kultúrbotrány lenne, amibe a helyi prüdériának beletörik a bicskája...

Várnai Teri megitta a kávéját, és kedvesen elmosolyodott:

– Egy tanulsággal, azt hiszem, azért szolgálhatok – mondta Bakai szavain tűnődve. – Ha valaki részegen távozik valahonnan, abban nincs semmi tragikus. De ha részegen toppan be, néha rosszul tájékozódik.

Bakai átnyúlt az asztal fölött, és megfogta a nő kezét:

– De maga a szövetségesem lesz?

Teri alig észrevehetően vállat vont:

– Nekem tetszik a műve... Jó lenne fizetni. Késő re jár.

Bakai hívta a pincért.

Várnai Teri fizette a részét, Bakait kínosan érintette a dolog, de hiába erősködött, a pincér Terit ismerte, őt nem, és kétfelé számolt. Bakai pedig csupán magában mérgelődött, hogy ennyire vidéki vidék ez a Sebővartyán: a pincér nem

veszi észre, ha egy pali fizetni akar egy nőért. Borravalót sem adott bosszúságában.

Teri a szálló előtt megállt, hogy elbúcsúzik.

Bakai a kikosarazásra gondolt, és csöndesen invitálta:

– Jöjjön fel...

– Nincs kedvem szeretkezni – mondta Teri olyan magától értetődő természetességgel, hogy Bakai egészen elképedt, talán nem is magán a válaszon, hanem a válasz tónusán. Teri a kezét nyújtotta. Bakai észbe kapott:

– Ha zsenáns itt, menjünk magához... – a hangja elfulladt.

Teri nevetett a férfi zavarán:

– Úgy látszik, a művész úr a prűdebb. Nem azt feleltem, hogy itt zsenáns, hanem, hogy nincs kedvem. Viszontlátásra...

Bakai még akkor is bámult utána, amikor a tűsarkok messze elkopogtak, s a nő rég eltűnt. „Megvárom, amíg lesz kedve..." – gondolta.

Kettesével szedte fölfelé a lépcsőfokokat, s valami ostoba sláger dallamára dúdolgatta: „... egyszer majd lesz, lesz, lesz, majd lesz kedve..."

Levetkezett, ágyba bújt, és néhány perc múlva az igazak – némi nyikorgással kísért, de jól megérdemelt – testet-lelket felüdítő álmát aludta.

Erre azonban semmi oka nem volt.

Időközben elkészült a memorandum, és aláírásokkal ékesedett.

Az ügyirat hitelessége miatt megjegyzendő, hogy előbb az aláírások készültek el, külön papírra, pontosan kilencvenhét – mindkét osztályfőnök nagy létszámú osztályt vezetett. Hét szülő nem írt alá. Magatartásukat nem indokolták. Tettükből a többi szülő – megfontolást érdemel: a hét gonosz közvetlenül az érettségi vizsgák előtt követte el ezt az ostobaságot

– arra következtetett, hogy nem is szeretik igazán gyermekeiket, és egyáltalán nem viselik szívükön magzataik továbbtanulásának sorsát. Némelyek pedig éppenséggel bizonyosnak vélték az oktalan vonakodás láttán, hogy a csekély számú elvetemült felnőtt, nemhogy egyetemre, de magasabban kvalifikált szakmához sem akarja juttatni utódait, és hogy ennek ellenkezőjét bizonyítsák magukról, javasolták: a memorandumban – amelyet időhiány miatt az osztályfőnöknő utólag szerkeszt majd a nevük elé – bélyegezzék meg az elenyésző kisebbség cinizmussal határos közönyét.

Így kezdődött az a nemes mozgalom Sebővartyánban, amely a magyar ifjúság könnyen romlandó erkölcseinek védelmét tűzte zászlajára, s pajzsul kívánt szolgálni mindenféle szexuál-kozmopolita behatás ellen, amely fölött hivatalos szerveink némelyike eléggé el nem ítélhető könnyelműséggel szemet huny.

A szülői értekezlet után a két osztályfőnök visszavonult a tanári szobába, ahol – szokás szerint a szülői értekezletek után – az osztályfőnökök az igazgató jelenlétében kicserélték tapasztalataikat.

Ez a megbeszélés is úgy kezdődött, mint a többi. Első a, b, c, osztályok főnökei, második a, b, c, és így tovább, sorrendben a negyedik f-ig. Azért f-ig, mert volt idő, amikor nem csupán szeretkezni, de szülni is kellett, aminek következményeként a műcseresznyés kalap tulajdonosára, özvegy dr. Horváth Dénesnére osztályfőnöki pozíció jutott, sőt, a g osztály megalakulásával Bontzi Crescentia, okleveles és napernyőbirtokos rajztanár is megkapta a régóta áhított funkciót.

A negyedik f-nél egyelőre kitört a csönd.

A kollégák az özvegynére függesztették várakozó tekintetüket, de ő csak állt, szótlanul, mellére horgasztott fejjel. Ugyanis voltak idők, amikor mindenki végzett valamiféle

társadalmi munkát, s özvegyné az MNDSz alsóvárosi színjátszó csoportjának volt lelkes művésznője. Egy ízben a rendező olyan jól megtanította hatáskeltő patetizmussal állni, hogy azóta sem felejtette el. Szóval, úgy állt, mintha rendezői utasításra cselekedné. Valaki halkan pisszegett, de ő nem zavartatta magát. Sóhaj hallatszott – a feszült várakozásnak tudta be. Aztán, valakiből csöndes fohászként, de félreérthetetlen magyarsággal kiszakadt:

– Istenem, nyögjön már...

Özvegyné, született Gedényi Gertrúd – az alliteráció kedvéért kapta ezt a nevet – lassan fölemelte fejét, s fájdalmas hangon suttogta:

– Önök, kedves kollégák, még nem tudják... – a hang elhalt, özvegyné halkan szipogott, s valósággal kiáltva folytatta: – Nem tudják, micsoda galád merénylet készül a jó érzésű fiatalság ellen! Mi hiába teszünk éjt nappallá, hiába serénykedünk oktató és nevelő munkánkban, hogy nálunk jobb, nemesebb, kulturáltabb nemzedék lépjen a nyomdokainkba! Minden hiába! – tekintete körbesiklott a jelenlevőkön, jobbját a mennyezet felé lökve, valósággal sikoltotta: – Hivatalos szervek járatják le pedagógusi tevékenységünket... – rövid teátrális szünet után a vádbeszéd szinte sírásba csuklott: – ... A hivatalos kultúrpolitikába burkolózva, a művelődéspolitika palástja alatt...

– De hát mi történt?! – vágott a művelődéspolitika palástja mögé a cukorbeteg Krecsányi Ödön, a harmadik c. osztályfőnöke, akiről köztudott, hogy rendkívül izgulékony természetű, és minden pillanatban infarktus bekövetkezésétől retteg. Vagyis: helytelen vitatkozni vele, tilos felizgatni, és el kell nézni apróbb illetlenségeit, mint például a más szavába való belebeszélést. – Az isten szerelmére, mondja már!

– Elítélőleg nyilatkozott az újság egy elítélendő pedagógusról, és most oda a tekintély... – szúrt oda valaki kajánul

az asztalvégi tömörülésből. A halk megjegyzés ugyancsak halk kuncogást váltott ki a kollégákból.

Özvegyné Gertrúd lesújtó pillantást vetett az alvégre. Nem tudta megállapítani, ki volt a bűnös, az egész társaság felé dörögte:

– Az önök közömbössége az egyik főforrása ennek a fertőnek... Vegyék tudomásul! Egy pedagógus sohasem lehet közönyös... A pedagógus figyelmének az élet minden területére ki kell terjednie. Nem az a megoldás, hogy ölbe tegyük a kezünket és az sem, hogy felelőtlenül, igen, ki merem mondani, felelőtlenül lejárassák azt a kollégát, aki fölemeli tiltakozó szavát a fiatalság védelmében!

A műcseresznyék zörögtek, özvegyné Gertrúd mondta és mondta... A szeméremsértést, a tanács tisztviselőjét – „... az a fiatal, a nevét sem tudom, alighogy kibújhatott az egyetemről, ha végzett egyáltalán főiskolát... Olyan tiszteletlen hangon, olyan arroganciával... Én nem is vitatkoztam vele. Nem láttam értelmét. Bontzi kollegina megpróbálta, de ahogy az válaszolt..." – és a memorandumot, amelyet a szülők már aláírtak, és ő még ma megfogalmaz, s arra kéri a kollégákat:

– Valamennyien, egy szívvel, egy lélekkel tiltakozzunk a város közerkölcsének megcsúfolása ellen...

Vita, hangzavar, nevetés.

– Tartsuk tiszteletben a parlamentáris formákat, kérem!

Az igazgató, dr. Thormássy Béla megkocogtatta ceruzájával az asztal lapját, és azon törte a fejét, hogyan másszon ki a csávából. Rettenetesen éhes volt, mivel otthon felejtette az uzsonnáját. Végzetes hiba – ha éhes, mintha kalodába bilincselnék az agyát, megbénulnak a gondolatai. Az uzsonna pedig csupán azért maradt otthon, mert Emőkére – a felesége – rájött a gondoskodás. Nem költötte fel időben, hogy egyszer már alaposan kipihenje magát. Hallgatta a pro és kontra

felszólalásokat. „Felháborító..." – Bocsánatot kérek, de látatlanban elítélni valamit, ezt nem tartom... – „Az imperializmust is elítéli, pedig azt sem látta" – sipított a látatlanban nem tiltakozó tanár szavába Bontzi Crescentia. Pro és kontra... Egyre hevesebben. Már terítékre került a művészi szakértelem – vérig sértve Crescentiát, s az irodalmi hozzáértés – könnyekig megbántva Gertrúdot... Kénytelen volt mindkét esetben közbeszólni, s – tudván tudva, hogy rossz ügyet vesz védelmébe, de a tanári tekintély érdekében: – kiállni a művészi szakértelem és az irodalmi hozzáértés dolgában, s legalábbis a fellegekig emelni özvegyné Gertrúdot és barátnőjét. Az ifjú titán Reczei Géza – titokban költő – a maga vehemens modorában éppen védelmébe veszi az *Énekek éneke* erotikumát, s mint egy érettségi tételt szavalja, hogy miért s hogyan vették fel a szent művek kánonába, s hogy ez az erotikum tulajdonképpen nem is erotikum, csupán bővérű népi természetesség... Közben persze közbeszólások: kontra. Hallgatni szörnyű... A gondolat nyomán mint villám, hasított agyába a fölismerés: ezt az egész vitát nem szabad sem folytatni, sem hallgatni, mert menthetetlenül „iskolaügy"-gyé válik. Pont érettségi előtt... „Vén marha" – állapította meg önmagáról, amiért a nyugalmas vacsora és kellemes tv-nézés helyett ebbe a darázsfészekbe tenyerelt. Ruganyos, fiatalos mozdulattal pattant föl, s fütyülve a nagyrabecsült parlamentáris formákra, félbeszakította Reczei elemzését:

– Ha megengedik, bár nem kívánom megakadályozni vélemények és ellenvélemények kifejtését, mégis kérnem kell a kollégákat, hogy tartsák magukat konferenciánk napirendjéhez, a szülői értekezletek tanulságainak megbeszéléséhez. Ami a vitát illeti: az *Énekek éneké*-t, úgy gondolom, mint művet, már értékelte az irodalomtörténet, nincs semmi értelme újra értékelnünk, és ez nem is a mi feladatunk.

Elképzelhető, hogy kiragadott sorok más, egyenesen visszatetsző érzelmi hatásokat váltanak vagy válthatnak ki. Mindez azonban nem az iskola falai közé, de semmi esetre sem eme konferencia elé tartozik. Senki nem gátolja a kartársakat, hogy szót emeljenek illetékes fórumok előtt ez ügyben. De mint iskolának, nem ez a feladatunk, hanem az érettségi vizsgálatok megfelelő előkészítése...

Mivel nagyon éhes volt, és beszéd közben eszébe jutott, hogy odahaza székelykáposzta meg palacsinta várja, meg se kérdezte, van-e még hozzászóló, kurtán-furcsán egyszerűen lezártnak nyilvánította a vitát, és berekesztette az ülést.

De a darázsfészek már felbolydult.

Dr. Thormássy Bélának, útban a székelykáposzta és a palacsinta felé, eszébe ötlött, hogy meg kellett volna kérdeznie özvegyné – magában ő is csak így nevezte a szerencsétlent – Gertrúdot: a Kármán gyerek apja vagy anyja aláírta-e a jövendőbeli memorandumot? Elvégre ha a tanács művelődési osztályának vezetője vagy annak felesége is tiltakozik, akkor nemcsak lehet „iskolaügyet" csinálni – de kell! Szükséges, célszerű, hasznos – és főleg útegyengető. Már ami az iskolaigazgató útját illeti... Bosszúsan pattintott az ujjával, szerette volna megrázni Emőkét, amúgy istenigazából, hogy egy időre kipotyogjon belőle a gondoskodhatnék.

Megtorpant, fejét csóválta, s majdnem visszafordult, hogy fölkeresse Gertrúdot, de a székelykáposzta végül mégis diadalmaskodott – Gertrúdot holnap is megtalálja, a székelykáposzta viszont hamar megromlik ekkora hőségben –, s minden meggondolást feledve, harsány „jó estét, szívem"-mel, valamint kézcsókkal járult a kegyesen gondoskodó, nagy kanállal bőven osztó jóságos kezek elé.

Salamon programja viszont megváltozott. Eme kései órában népes csoport kereste föl a szállásán, s a király – pihenés

helyett – arcán bölcs mosolyával fogadta mind hódolatukat, mind bírálatukat. Azon sem ütközött meg, hogy látogatói gyufa és öngyújtó fényénél – az utcáról bevilágító neon éppen csak sejtetni engedte a király körvonalait és a kerámiadíszítést – vizsgálgatják, mintha valami vágómarhát vennének szemügyre a félhomályban.

A két erkölcspajzs nem vett részt a szeánszon, de a siker – Bakai értelmezésében – nélkülük is teljes volt. Szerencsére a király csak a héber nyelvet ismerte, annak is az ókori változatát, föltehetően jeruzsálemi tájszólásban, ennél fogva nem reagált a színe előtt elhangzottakra. Mindenesetre, a vélemények megoszlottak. Krecsányi Ödön szerint – akivel nem szabad és ebből következően nem is lehet vitatkozni – „isten bizony, kedvet kap hozzá az ember..." – hogy mihez, azt nevezett nem fejtette ki, csak kuncogott, mintha csiklandoznák. Választ a hervadófélben levő Garami Etelkától kapott: „Ugyan, Dönci, maga már megint malackodik... Ez nyilvános helyen azért sok... – állapította meg az összefonódott pár figuráját szemlélve: – Mégsem illik receptet adni..." – és ő is kuncogott, de a fejét is csóválta hozzá. „Ha nem lennének a feliratok, akkor még el tudnám valahogy fogadni – töprengett fennhangon Benkő Márton. – A feliratokat le kellene szedni, és nem lenne probléma."

A kultúra egyetlen bajnoka állt ki teljes mellszélességgel a mű mellett, úgy, ahogy a falon volt, figurástul-feliratostul: Reczei Géza. Róla azonban tudták, hogy – titokban ugyan, de – verseket ír, ezért nem is tekintették épelméjű embernek, s Krecsányi joviálisan hátba ütögette: „Nem kell minden verset hivatalból védeni, magyartanár..."

Reczeinek ez sok volt, s mivel nem győzte érvvel, hát a hangját emelte magasabbra:

– Nem versről van itt szó! Idekerül a városba végre valami,

ami nem giccs, nem vásári, nem szentimentális... Művész munkája! Friss, vérbő, egészséges életörömöt, életigenlést sugároz, és akkor két álszent vén szatyor a maga velejéig rothadt álszemérmével képes lenne a szemétre lökni, a többiek meg mennek utánuk mint a... – kedvetlenül legyintett, s a jelenlevőkre való tekintettel elharapta a befejezést. – Ez a fölháborító!

Erre viszont mindenki hallgatott.

Garami Etelka odalépett mellé, s csillapítóan megfogta a karját.

– Kollégákról beszél, Géza, moderálja magát... – súgta a fülébe.

Reczei Géza nagyot nyelt:

– Bocsássanak meg, amiért elragadtattam magam. Azt hiszem, kissé fáradt vagyok. – Kis szünet után epésen közölte: – Egyébként nekem tetszik a kerámia is, az *Énekek éneke* is, egészben is, kiragadva is, ezért elmegyek a kedvesemhez, és fölé fogom tűzni a szerelem zászlaját...

Szétszéledtek, hazafelé.

A memorandum közben fogalmazódott doktor Horváth Dénesné, született Gedényi Gertrúd lakásán, Bontzi Crescentia közreműködésével, néhány sebtében gyártott szendvics társaságában. Utóbbiak egyenes arányban fogytak a memorandum növekedésével, valamint a véd- és dacszövetség erősödésével. A véd- és dacszövetség a szó szoros értelmében veendő: a kölcsönös megértés és utálat kovácsolta testvériessé együttműködésüket.

Szakaszosan művelték a papírt. Horváthné leírt egy gondolatot, fölolvasta, s várta Crescentia ítéletét. Crescentia átfogalmazott, diktált, és amikor teljesen új szövegrészt kellett beiktatnia, megrázó hangon kinyilatkoztatta:

– Gertrúd, te még mindig nem érted a pártvonalat!

Özvegyné feje megrándult a sértésre – a műcseresznyék az

előszobafalon pihentek a kalappal, ezért nem zörögtek –, és úgy felfújta magát, mint Aesopus békája:

– Mert én nem a premontreieknél végeztem... – sziszegte összeszorított fogai között.

Barátnője nem akarta élezni a helyzetet, lenyelte a „meg is látszik"-ot, és a papír felé biccentett:

– Ne veszekedjünk. Írd csak.

Özvegyné a fogalmazvány fölé görnyedt, Crescentia pedig nagyon megsajnálta. Futó pillantást vetett a szoba egyetlen díszére, az íróasztal fölött függő hatalmas gyászkeretes fényképre, halk sóhaj lebbent az ajkáról: „Disznó – gondolta tárgyilagosan –, édes, hercig, disznó..."

A fényképről néhai doktor Horváth Dénes – anno dacumal Bontzi Crescentia aktív kedvese s Gedényi Gertrúd passzív hitvese – tekintett le maradványaira. Valóban snájdig férfi volt. Crescentia néha – és akkor is a barátnője miatt – haragudott rá. Dénes minden szoknyának örök hűséget esküdött, de ez a kis majom – Gertrúdról van szó – el is hitte. Olyan szerelmes volt Dénesbe, mint egy ágyú. Dénest viszont két dolog érdekelte: a hozomány és minden nő. Gertrúd a hozományt jelentette, ezért vele szemben megjátszotta a grál lovagot. Távesküvő... A majom vakonsüketen hitt neki: távesküvő... A rádió is közvetítette... De az ágyú erősebbnek bizonyult a hozománynál – ő vitte el a főhadnagy urat, a majom pedig itt maradt szűzen és hadiözvegyen, s ezt az állapotát minden körülmények között megőrizte. Macskát csak azért nem tartott – pedig szeretett volna –, mert „olyan vénkisasszonyos" állatnak vélte.

A memorandum végül is így hangzott:

„Sebővartyán Városi Tanács Végrehajtó Bizottságának
Sebővartyán
Petőfi Sándor utca 187.

Mi, alulírottak az Ady Endréről elnevezett állami gimnázium negyedik osztályos tanulóinak szülei, valamint tanárai, felháborodottan tiltakozunk szeretett városunk régóta áhított új kulturális és művelődési centrumának meggyalázása, a szocialista nevelési elvek eltorzítása és lejáratása ellen. Bizonyosak vagyunk benne, hogy a városi tanács mint a legilletékesebb szerv, nem fogja tétlenül szemlélni a kultúra és művelődés valóban világszínvonalú, minden dicséretet és elismerést megérdemlő, legújabb vívmányának ocsmány elcsúfítását. Nem fogja tűrni, hogy ízléstelen rajzok ektelenítsék az egész környék büszkeségét, a Keleti Édent, annak is éppen a legforgalmasabbnak, a külföldiek által is minden valószínűség szerint leglátogatottabbnak ígérkező helyiségét, a bártermet, amely arra hivatott, hogy befogadja a kulturált körülmények között szórakozni vágyó ifjúságot, hogy elvonja a fiatalokat a talponállók és kocsmák pultja mellől, erkölcsöt és szemérmet egyaránt sértő botrányos feliratokkal, ocsmány képeket ábrázoló kerámiákkal »díszítsék«. Hiszszük, hogy a városi tanács legteljesebb egyetértésével és aktív támogatásával találkozunk, amikor – úgy is mint választópolgárok, úgy is mint szülők, valamint pedagógusok – arra kérjük: kötelezze az illetékeseket a közfelháborodást kiváltó úgynevezett »díszítés« (zárójelben meg kell említenünk: különben sem képvisel semminemű művészi értéket) eltávolítására.

Mint szülők és mint pedagógusok a legélesebben tiltakozunk a nevelő munkánk szocialista célkitűzéseivel ellentétes, fiatalságunkat az »édes élet« rossz útjára terelő, vulgáris »mű« ellen. Fiatalságunk drágább számunkra, mint az efféle, műnek nevezett s a modernség ürügyén nyugatot majmoló ocsmányságok, amelyek csupán elaggott kéjencek körében számíthatnak sikerre s elismerésre."

Ezután már csak a dátum következett és a tálon a két utolsó szendvics. Szótlanul fogyasztották el. Gertrúd – bár a memorandum tartalmával messzemenően egyetértett – megsértődött. A vulgáris fogalmazás, különösen az elaggott kéjencekre való hivatkozás, nem nyerte meg a tetszését. Crescentia azonban egyszerűen lehengerelte, s mint valami ostoba kölyköt, kioktatta: „Húsz esztendő igazán elég lehetett volna, hogy megtanulj vörösék hangján beszélni, s – bár nem a premontreieknél végeztél – úgy beszélni, hogy abból napnál világosabban kiderüljön: egy gyékényen árulsz a tanács uraival..."

Crescentia letisztázta a memorandumot, megitta a teát – amit Gertrúd főzött, mialatt ő szép gyöngybetűit rótta –, és eltávozott. Sebővartyánra csöndes nyári éjszaka borult, amelyben mindenki az igazak álmát aludta, akár a szobrász – a vendéglátóipar szempontjából napokon belül fölöslegessé váló, s ennek következtében könyvtárságra, valamint más irodai tisztek betöltésére ítélt – Aranyfácán fogadó épületében. Csupán Salamon virrasztott a Keleti Édenben, bölcs mosollyal tekintve az elkövetkező napok elé. De hát ő – régi ábrázolások tanúsága szerint – már évezredek óta megszokta a megpróbáltatásokat és a mosolyt is.

Az álom időtartamából következtetve, a város legigazabb lakójának Bakai Lajos bizonyult. Délelőtt tizenegy óra előtt néhány perccel ült fel az ágyon, amikor a portás megzörgette az ajtaját, s kissé rekedt, de tiszteletteljes hangon tudakolta:

– Nem tetszett véletlenül öngyilkosnak lenni?

A művész pislogott, és gépiesen felelte:

– Nem tetszettem...

A válasz nyilvánvalóan kielégítette a portás kíváncsiságát, mert megköszörülte a torkát, s kissé bizalmatlan tónusban ugyan, de azt mondta:

– Akkor jó...

Bakai nem értette, s most ő kérdezett:

– Miért tetszettem volna?

– Miért? A múltkor is, egy vendég úr délig nem jött le, és a váltásnál derült ki, hogy öngyilkos lett. Az igazgató kartárs meg engem szidott össze, hogy minek hagytam. Gondoltam, vendég úr is ilyesmiben sántikál. Már elnézést kérek...

– Kösz... – közölte Bakai. Kiugrott az ágyból, komótosan megmosdott, felöltözött.

Éppen harangozni kezdtek, amikor kilépett az utcára. A gyomra korgott. Egyenesen befordult a vendéglő ajtaján. Szerencséje volt: az étteremben még alig lézengett néhány ember. Gyorsan kiszolgálták, s ő ugyancsak gyorsan és alaposan belakott.

A Keleti Édenbe ment.

Ott is: ebédidő.

Salamon termének bejárata zárva. Közvetlenül az ajtó mellett tagbaszakadt férfi állt, és az üvegen keresztül kukucskált a kerámia felé. Kétsoros gombolású szürke öltönyt, fehér inget viselt, halszürke nyakkendővel. Bakai ebből arra következtetett, hogy pártfunkcionárius az illető. Hozzáfordult, és kedvesen mosolyogva rá, megkérdezte:

– Tetszik?

Az ismeretlen lapos pillantást vetett a művészre, vállat vont, aztán köszönésképpen biccentett, és egyetlen szó nélkül eltávozott.

„Funkcionárius..." – gondolta Bakai mélabúsan. Sajnálta, hogy nem mutatkozott be, és azt is, hogy az ismeretlen tolakodásnak vette az érdeklődését.

A király lába előtt már felsikálták a parkettát.

A terem közepén vizesvödrök, felmosórongyok, sikálókefék, ahogy az ebédidő miatt félbehagyták a takarítást, és lecsapták ott, ahol a harangszó érte őket.

Ezek szerint, hiába siet: a tanácsnál is esznek.

Újságot vásárolt, aztán betért a „kamaszhely"-re, és kávét rendelt.

Várta, hogy múljon az idő, közben kiolvasta az újságot, és még egy kávét ivott.

Pontosan fél kettőkor lépte át a tanács küszöbét. A portán Várnai Teri után kérdezősködött.

– Most szaladt ki, de hamarosan visszajön...

Bakai belátta, hogy imádottját az isteni gondviselés távolította el az épületből. Bármennyire szívesen ténfereg is Teri körül, előbb a tanács elnökéhez kell mennie, nem valamelyik előadó közvetítésével – és Teri mégiscsak az –, hanem személyesen, hogy közölje a fő-fő megrendelővel: a megbízatásnak eleget tett. Egyben kéri az elnök elvtársat, utasítsa illetékeseit a formaságok – átvétel, honóráriumkiutalás stb. – elintézésére, s hódolatteljesen előterjeszti álmai netovábbját: tisztelje meg elnök elvtárs őt s a művet azzal, hogy megtekinti.

A portáshoz fordult ismét:

– Elnök elvtárs bent van?

A portás erre nyomban fölállt, szívélyes mosollyal az arcán átlépte birodalmának különben nyitott határát, és kérdéssel felelt:

– Pestről tetszett jönni az elvtársnak? – Mielőtt Bakai válaszolhatott volna, kissé tétovázó hangon, de hozzátoldotta: – Vagy talán a megyétől?

Bakai bosszúsan fölvonta a szemöldökét:

– Nem mindegy!? Vagy ettől függ, hogy az elnökük bent van?

– Nem, kérem... Dehogyis! – tiltakozott a portás. – Csak elnök elvtárs, ugye kórházban van... Már nagyon régen, szinte állandóan. Ha kiengedik, akkor is többnyire otthon gyengélkedik... Öreg is, beteg is szegény, pedig nagyon jó

lélek... Hát ugye, aki ezt nem tudja, az Pestről jött vagy esetleg a megyétől, de akkor új ember a megyei tanácsnál, és még nincs tisztában avval, hogy nálunk az elnökhelyettes elvtárs végzi a dolgokat... Szóval, Pestről tetszett?

Bakai nem elégítette ki a portás kíváncsiságát:

– És az elnökhelyettes?

– Tessék fölfáradni. Első emelet. Ki van írva...

Bakai fölfáradt.

Az előszobában sokan tartózkodtak. Bakai ügyet se vetett rájuk, magabiztosan járult a titkárnő íróasztalához, s bemutatkozott:

– Kérem, jelentsen be. Csupán néhány szót szeretnék váltani az elnökhelyettes elvtárssal. Egy perc az egész. Látom: nagyon elfoglalt.

A szobában csönd lett.

– I... gen... – hebegte a titkárnő. Fölpattant, és berohant a főnökéhez.

Bakai hiúságát kellemesen legyezgette, hogy a nevének ekkora hatása van. Terire gondolt – biztos ő konferálta be. Kissé feszélyezte is, hogy a várakozók, nem is leplezve kíváncsiságukat, olyan áhítattal s némán bámulják, mint hivők a csodát. „Életükben először látnak igazi művészt... – mérte föl magában saját kultúrmissziójának jelentőségét: – Nekik ez egzotikum... Művész!!! És ugyanolyan emberszabású lény, mint ők. Én már megszoktam..."

...De a titkárnő késett. A csönd nyomasztóvá vált, s őt zavarta, hogy nem kötött nyakkendőt. „Ostobaság. Ilyen hőségben..." – azonban a férfiakon valamennyin volt nyakkendő.

Két perc... Öt perc...

Csönd és bámulat...

Végre kinyílt az ajtó, a titkárnő visszatért. Tekintetét nem emelte Bakai arcára, elnézett valahová a válla fölé.

– Elnökhelyettes elvtárs elnézését kéri, pillanatnyilag, sajnos, nem tud időt szakítani, hogy fogadja önt. Amennyiben a műről lenne szó, javasolja: tessék a Művelődési Osztályhoz fordulni, amelynek az ügykörébe tartozik a dolog, Kármán elvtárs a vezetője, a második emeleten, jobbra, hátul találja meg, a folyosó végén...

Bakai úgy állt, mint akit váratlanul képen töröltek. Valaki kuncogott. „Fajankó..." – villant agyába. Az arca lángolt. Elnökhelyettes elvtárs nem tud időt szakítani! „...Az unokádat meg fogják tanítani az iskolában, hogy Bakai Lajos ki volt, de hogy te mit csináltál... Arról otthon is csak hébe-hóba gagyarásznak majd!" Kihúzta magát, fensőbbségesen biccentett, s mereven előreszegezett tekintettel kiment a szobából.

Amint kilépett az ajtón, akkorát káromkodott – hangosan és önfeledten –, hogy maga is meghökkent rajta. Ráncos arcú, fekete kendős, sokszoknyás nénike tipegett felé a folyosón – láthatóan az elnökhelyettes irodájába igyekezett –, szelíden, rosszallóan ingatta fejét, és azt mondta:

– Ne bántsa az Urat, elvtárs lelkem...

Bakaiban annyira forrt a méreg, és annyira elképedt a méltatlan eljáráson, hogy első pillanatban föl se fogta a nénike szavainak értelmét, bután pislogott rá. A nénike pedig egyre ingatva a fejét szemrehányóan folytatta:

– Nem való egy ilyen finom elvtárshoz...

– Ha a szolgáját szidom, az meg becsületsértés! – szakadt ki nagyon őszintén Bakaiból, nagyot legyintett, s további magyarázat nélkül elrobogott a lépcsőház irányába.

Szerencsére a második emeleten sokáig kellett keresgélnie a Művelődési Osztályt, s mire megtalálta, le is higgadt: már tudott mulatni magában a nénikén, és jólelkűen konstatálta, hogy mégsem haszontalan találmány egy ilyen Sebővartyánban a tanács elnökhelyettese.

A Művelődési Osztály vezetőjéről látatlanban megállapította, hogy sokkal szerényebb, mint a főnöke, ugyanis nem tételezi fel saját népszerűségét, ezért plakátnyi névjegy hirdeti a párnás ajtaján: „Kármán József o. v."

De oda sem jutott be.

Kísérteties hasonlósággal megismétlődött az egy emelettel alább lejátszódott jelenet. Bemutatkozás a titkárnőnél. Csend. Titkárnő tüneményes gyorsasággal el, a párnás birodalomba. Nyomasztó csend és várakozás, miközben az ügyfelek úgy bámultak rá, mint jól nevelt borjak az új kapura. Aztán titkárnő vissza – és: „Az osztályvezető elvtárs, sajnos..." – stb. Különbség: „...az ügyintéző, Várnai elvtársnő, a folyosó másik végén, a 279-es szobában..."

A vér az arcába szökött, érezte, hogy még a füle töve is elvörösödik. „Ez már aztán..." – kalimpált agyában, s a keze reszketni kezdett idegességében, alig tudott uralkodni magán. Összeharapta ajkát, nehogy valami illetlenség kicsússzon véletlenül a száján, s kisietett a szobából. Az ajtó csak úgy dörrent mögötte. Megtorpant a folyosón, a szeme villámlott, a szája megrándult – és akkor szelíd, szemrehányó hang szólt rá:

– Ne, elvtárs lelkem...

A nénike tipegett az ajtó felé, kezében kérvényszerűen összehajtott papírokat szorongatott, és rosszallóan ingatta a fejét.

Bakai szája kinyílt, aztán becsukódott. Azt hitte, a szeme káprázik, szaporán pislogott. „Őrület..." – villant agyába, s mindkét tenyerét egyszerre szorította halántékához, pillanatra a szemét is lehunyta, és aztán ismét a látomás felé meredt.

A nénike azonban már a kilincs után nyúlt, s miközben egyre a fejét ingatta, nagyon elítélően motyogott:

– Egy ilyen finom elvtárs...

Bakai úgy elrohant, mintha puskából lőtték volna ki. Valósággal beesett az imádott szobájába.

Teri már az íróasztalánál ült, éppen telefonált, s csak a pillantásával felelt a köszöntésre. Rajta kívül ketten tartózkodtak a helyiségben, ugyancsak az íróasztalaik mögött, s egyikük közönyösen kérdezte:

– Várnai kartársnőhöz?

Bakai bólintott. A keze még mindig remegett.

Teri befejezte a beszélgetést, helyére tette a kagylót, s kedvesen rámosolygott:

– Kis türelmet, művész úr...

A két másik előadó fejét mintha zsinórral rántották volna Bakai felé, s aztán mindjárt lesütötték a pillantásukat. Bakai érezte, hogy ismét elönti a pír, tétova mozdulattal nyúlt az inge nyakához. „Nyakkendő..." – gondolta zavartan.

Teri néhány papírlapot szedett össze az asztalról, s Bakaira mosolygott megint:

– Fáradjon velem – azzal elindult kifelé a szobából.

Bakai sietett kitárni az ajtót, s előrebocsájtva imádottját, mindjárt a küszöbön rákezdte:

– Mondja, mi történt itt?! Mintha fejre állt volna... – „...a világ!" akarta mondani, de a szava elakadt, s értelmes beszéd helyett furcsa nyöszörgésféle hagyta el az ajkát. Megtorpant, úgy állt, mintha sóbálvánnyá változott volna. A hátán hideg futkározott, homlokát hirtelen kiverte a veríték.

A ráncos arcú fekete kendős, sokszoknyás nénike pontosan feléjük tipegett, kezében a kérvényszerűen összehajtogatott papírokkal, és rosszallóan ingatta a fejét.

Bakai előrántotta zsebkendőjét, gyors mozdulattal végigtörölte a homlokát, és megdörzsölte a szemét. Amikor ismét fölpillantott, a nénike már Teri mellett állt:

– Megmondaná, lelkem, hol találom elő a Várnai kartársnőt?

– Én vagyok...

Bakai tüdeje úgy zihált, mint a kovácsfújtató.

– Maga?! Hát akkor éppen magához küldtek, lelkem, protestáció ügyben, az elnökhelyettes elvtárstól... Ihol vannak, mind a négy. Mert négy család nevében hoztam, lelkem... – miközben beszélt, oda-oda pillantott Bakaira a szemrehányó tekintetével.

– Tessék csak ideadni...

A nénike darabonként nyújtotta át az iratokat, mindegyiknél közölve, hogy kinek a nevében hozta.

– Ez pedig a magamé... – Bakaira biccentve, határozottan kijelentette: – Mert én is protestálok az istentelenség ellen! Így is úton-útfélen szájára veszi az ember fia az isten nevét! Hát még, ha cédaságokat raknak a falra... – legyintett.

Bakai megrándult, mint akin ostorral vágtak végig. Közelebb lépett Terihez, de imádottja összehajtotta a papírokat, nem tudott belepillantani.

– El lesz intézve, nénike. Tessék csak nyugodt lenni.

– Negyven évig éltem az urammal, nyolc gyereket szültem, lelkem, de az én testemet férfiszem végig nem mustrálhatta soha, az uramé se... – magyarázta a nénike.

Bakai megbűvölten nézte a vénasszonyt, s önkéntelenül szakadt fel belőle az együttérző sóhaj:

– Szegény...

A nénike szeme könnybe lábadt, bólogatott:

– Bizony szegény... De nem is kívánt ilyeneket. Áldott jó lélek volt az én uram... – a kendője csücskével felitatta könnyeit, és Terihez fordult: – De nehogy elveszítse, lelkem, mert nehéz ám már az írás énnekem... Meg újra idekutyagolni...

– Nem is viszem magammal. Most mindjárt beteszem az asztalomba.

Várnai Teri visszafordult a szobába, s egy perc múlva ismét megjelent:

– Be is zártam a fiókba.

A nénike megnyugodott.

– Jöjjön – mondta Teri a művésznek.

Hallgattak mindketten, s a szobrász csupán a „kamaszhely" előtt szólalt meg, némi szorongással a hangjában:

– Tulajdonképpen mit akart a nénike?

Teri megállt, Bakaira bámult:

– Ezek szerint nem tud semmit – állapította meg szánakozva, s újra megindult. – Kitört a háború, és maga viseli a hadat – közölte komolyan.

– De hát...

Teri leintette:

– Majd kávé közben elmondom, hogy már el is veszítette az első ütközetet. Salamon fegyverei, sajnos, kissé elavultak...

Bakai szerette volna nem érteni, de mintha jeges kéz szorította volna össze a szívét, s a homlokára ismét kiült a veríték.

A hadak pediglen – hogy a könnyebb érthetőség kedvéért Várnai Teri szóhasználatánál maradjunk – rendben fölvonultak. Ezzel kapcsolatban le kell szögezni, hogy az utókor ebben az esetben is példás hálátlanságról tett tanúbizonyságot, és nyomban megfeledkezett az erkölcsvédő mozgalom lángot lobbantó szikráiról: Bontzi Crescentia oklevcles aggleányról, és özvegy doktor Horváth Dénesné, született Gedényi Gertrúd valóságos szűzről, valamint a – szavahihető szemtanúk állítása szerint sohasem teljesen részeg – két szobafestőről. Utóbbiakkal amúgy is igazságtalanság történt. Amikor a söntésben előadták, hogy ők már tegnap reggel tudomására hozták a kelekótya szobrásznak, miszerint... Akkor két, markos, amolyan „hó-rukk" külsejű férfiú – egyébként közismert nehézsúlyú trógerek –, eléggé el nem ítélhető módon beleköpött a poharukba, hogy tetemesebb mennyiségű alkoholmentes folyadék fogyasztására ösztönözzék őket. Kedélyrontó eljárásukat továbbá azzal tetézték, hogy nagy hangon kétségbevonták minden festékes szakmabeli egyén szavahihetőségét. Az idősebb mester ezt az elméletileg nyilvánvalóan helytelen állítást megcáfolandó, előkotorta farzsebéből a papírdarabot, amit Bakaival aláíratott. Balszerencséjére azonban délelőtt részt vett a termelési értekezleten – késő bánat: felült a híresztelésnek, amely szerint a prémium fel-

osztásáról lesz szó, pedig csak dumáltak –, és a háromórás tanácskozás folyamán a szó legszorosabb értelmében „leülte" a bizonyságot a dokumentumról. A papíron csupán a művész tintával ráfirkantott kézjegye látszott, némi piszok társaságában, amit a trógerek nem fogadtak el argumentumként. Közelharcra mégsem került sor, mivel a festők – igazuk teljes tudatában – nem kívántak visszaélni testi erejükkel.

A gimnázium tanári kara a legteljesebb egység zászlaja alatt sajnálatos módon több pártra szakadt, úgy mint a cédák elszigetelt csoportjára (zárójelben: számbelileg ők tették ki a túlnyomó többséget, de az ellenfelek meghatározása szerint mégis ilyen elnevezéssel forogtak a köztudatban), a láp kiszáradt virágaira (elsősorban Crescentiát és Gertrúdot értve alatta), a mindenkinek igazat adókra, és így tovább. Fölösleges, valamint unalmas lenne valamennyi csoportosulást fölsorolni, amelyeket doktor Thormássy Béla „Az ízlés magánügy" jelszava alatt az érettségi vizsgálatok sikeres lebonyolításának előkészítése jegyében kovácsolt egységes, életerős, alkotó testülettté. „Az ízlés magánügy" kinyilatkoztatására azért került sor, mert Gertrúd memóriája, sajnos egyre több kívánnivalót hagyott maga után: özvegyné egyszerűen nem emlékezett rá, hogy a Kármán gyerek anyja aláírt-e vagy sem? Az igazgató néhányszor megpróbálta felhívni telefonon a Művelődési Osztály vezetőjét, de a telefonközpontos mindannyiszor közölte, hogy a vonal többszörösen foglalt. Thormássy Béla nem látott más lehetőséget, mint „Az ízlés magánügy"-et, azzal a hátsó gondolattal, hogy elkövetkező alkalmas pillanatban a dolgok alakulása szerint még mindig hozzáfűzhető vagy lehagyható: „...természetesen más probléma, hogy az iskola, mint állami intézmény, milyen ízlés kiformálását segíti elő a gyakorlatban..."

A hadak pedig egyre vonultak, hosszú tömött sorban. Első állomás: a tanácselnök-helyettes rezidenciája. Itt kapták a

marsrutát az elnökhelyettes elvtárs védelmét szilárdan ellátó titkárnőtől: „Ebben az ügyben kizárólag a Művelődési Osztály illetékes..." Második állomás: Kármán József birodalma, melynek határaira a védelem megerősítéséül, minden eshetőségre számolva, kisegítő „titkárnőként" egy nehéz (nyolcvanhat kilogramm élősúlyú) előadót is rendeltek: „Az ügy előadója ugyanezen az emeleten, a kettőszázhetvenkilences számú szobában tartózkodik, szíveskedjék közvetlenül hozzá fordulni... Nem, kérem, Kármán elvtárson keresztül csak lassítaná az ügyintézést, mert ő továbbítaná az illetékeshez, és ez plusz időt jelent..."

A hadak továbbkocogtak a kettőszázhetvenkilences számú irodába, megostromolták tiltakozó beadványaikkal Várnai Terit, aki elé az építkezési vállalat dolgozói nem húztak előszobát, s íróasztala mögül nem állt módjában másfelé irányítani a hadakat. Különben, bár szarkasztikus modorban, keservesen jót mulatott rajtuk, s amikor csüggeteg melankólia lett úrrá a lelkén – óránként legföljebb egyszer fordult elő –, fölfohászkodott kínjában:

– Kukuljak meg, ha még egyszer archeológiára adom a fejem...

A fohász értelmét az ügyfelek hada ugyan nem értette, de ez nem akadályozta meg őket abban, hogy olyan tiszteletteljes megbecsüléssel nézzenek rá, akár a megyei kórház egyetlen urológusára, akit a jól hangzó „urológus"-sága következtében a közhit kicsit doktorabb doktornak tartott a többinél.

Az ostromot időnként félbeszakította a telefon berregése – Teri olyankor magasabb rendelésre hivatkozva felfüggesztette az ügyintézést meg az osztályharcot, s szaladt referálni, ahhoz a főnökhöz, amelyik éppen hívta. Mivel a városi tanácsot osztályvezetőkön és betegállományú elnökön kívül egészséges helyettesekkel és titkárokkal is bőven megáldotta a felső

apparátus, a fölfüggesztésekre egyre gyakrabban került sor, s a referádák egyre hosszabb ideig tartottak. Teri türelme és idegei azonban kiállták a próbát, csupán néhányszor támadt vágyakozás a lelkében olyan státusz után, mint a pápai munkakör, avagy fősámáni tisztség – mindegy melyik, a lényeg ugyanaz: – mely munkakörök élvezői csak haláluk után járulnak a főnök színe elé.

Az ostrom második napjának ebédszünetében egyébként – elnökhelyettes elvtárs személyes intézkedése folytán – különleges rendszabályokat foganatosítottak. A városi tanács épületének bejárata elé nagyméretű fekete iskolatáblát állítottak, amelyről kalligrafikus betűkkel hirdette az írás: „A városi Tanács elnökhelyettesének ma délutáni fogadónapja betegség miatt elmarad." A szöveget kétszer alá is húzták, hogy szembeötlőbb legyen. A Művelődési Osztály vezetője pedig utasította titkárnőjét, hogy a szokásos ebéd után főzött reprezentációs kávéból juttasson egy adagot Várnai Terinek. Tekintettel arra, hogy szavait többen hallották, s nem szerette volna, ha ok nélkül – bármennyire sajnálta, de mégis ok nélkül – félreértelmezik, s többnek gondolják intézkedését, mint atyai gondoskodásnak hivatala munkatársairól, elismerő fejcsóválással hozzátette: „Szörnyű, mekkora nyomás van azon a nőn. Még szerencse, hogy ilyen jók az idegei..." Ezenkívül: Salamon lakosztályának ajtó- és ablaküvegeit belülről csomagoló papírral fedték, hogy eltakarják az ominózus falidíszeket a kíváncsi szemek elől, az ajtót bezárták, a kulcs őrizetét pedig személyesen Gucsó szaktárs zsebeire bízták.

Elnökhelyettes elvtárs egyébként – betegségéhez képest – jó étvággyal fogyasztotta el ebédjét, csupán a krumplit hagyta ott a tányérján, a húst nem. Ennek ellenére többen aggódtak az állapota miatt: arca kissé sápadtnak tűnt, és nagyon elgondolkozottnak látszott. Az ebédet követő sétálgatáson sem

vett részt, és a liftet se vette igénybe: lassú, fáradt léptekkel, meg-megállva és pihenve a lépcsőkön, baktatott föl az első emeletre, a szobájába.

Kármán József vidáman tréfálkozott kartársaival – természetesen betartva a három lépés távolságot –, úgy, ahogy ez egy magas beosztású állami tisztviselőhöz illik, amikor egyszerű dolgozók társaságába téved. Titokban figyelte elnökhelyettes elvtárs beteges gyötrődését, ami mély együttérzést váltott ki belőle s némi lelkiismeretfurdalást. Szó, ami szó: megesett a szíve rajta, s magában eldöntötte, hogy nem hagyja tovább gyötrődni, odanyújtja neki a szalmaszálat, amibe belekapaszkodhat, és kimászhat a csávából. Eredetileg úgy vélekedett, csak hadd emésszé magát elnökhelyettes elvtárs, legalább megörül a lehetőségnek – meg sem érdemli a gané –, s hálásabb lesz a segítő kéz iránt. Végigélcelődte az ebédidőt kartársaival, szobájába térve elfogyasztotta szokásos kávéját – amikor a titkárnő behozta, megkérdezte, hogy teljesítette-e a Várnai kartársnővel kapcsolatos kávéitatási utasítását –, aztán derült ábrázattal s nyugodt lélekkel sétálgatni kezdett a szobában.

A szalmaszál a páncélszekrényben feküdt, legfölül. Elővette s az asztalra készítette, aztán tovább sétafikált.

Az ajtó csendesen megnyikordult – ingerült mozdulattal fordította oda a fejét, elvégre épp az imént megmondta a titkárnőnek, hogy csakis elnökhelyettes elvtárs számára van itt, akár telefonon, akár személyesen keresi bárki halandó –, Várnai Teri nézett be a hasadékon, és azt mondta:

– Köszönöm, nagyon jólesett...

Osztályvezető kartárs két gyors lépéssel az íróasztal előtt termett, nehogy az avatatlan szem fölfedezze a szalmaszálat, aztán jólelkűen elmosolyodott, s huncutkás kacsintás kíséretében harsányan közölte:

– Csak tartsa a frontot!

Az ajtó becsukódott, ő föllélegzett.

Ugyanebben a pillanatban az ajtó másik oldalán, Várnai Teri mosolyodott el, ami kétségtelenül szuverén joga minden tanácsi dolgozónak. Ezenkívül még azt is gondolta, hogy: „Szemét", ami arra utal, hogy fiatal kora ellenére mély emberismerettel rendelkezett, de amiért szintén senki sem vonhatta felelősségre, mert a tanács dolgozóinak eligedeníthetetlen joguk, ott és azt gondolni, ahol és főleg: amit akarnak.

Miközben ő gondolt, osztályvezető kartárs cselekedett. Fölemelte az íróasztalról a szalmaszálat. A szalmaszál – egy kartonlap: a hotel Keleti Éden bárfaldíszítésének színes vázlata, amit félrehajtható hártyapapír borított. A hártyapapíron aláírások: elnökhelyettes elvtársé, alatta pedig, tiszteletteljes távolságban, osztályvezető kartársé. Meglehetősen sokan és elég sokat forgatták a dokumentumot, mert a hártyapapír félig leszakadt a kartonról, amelynek alján szintén ékeskedett egy kézjegy: Várnai Terié.

A reccsenés halk volt és kurta.

A két papír elvált egymástól, s most Osztályvezető kartárs gondolt. Először azt, hogy minden relatív – eddig legszívesebben odanövesztette volna a félig szakadt hártyaborítót a kartonhoz. Másodszor Terivel kapcsolatban támadtak szeméremsértő gondolatai, amelyek valóra váltásának ezzel a szakítással mindörökre befellegzett, s harmadszor, mintegy vigasztalásképpen eszébe ötlött, hogy a sorsdöntő mozdulat legalábbis tanácstitkári széket jelent. Mindenesetre: a hártyapapírt nem égette el, mint korábban kifundálta, hanem gondosan összehajtogatta, és levéltárcájának külön rekeszébe bújtatta.

Elnökhelyettes elvtárs telefonja nem sokat késett. Hangja olyan gyöngének hallatszott a készülékből, mint egy beteg nyuszi makogása:

– Kármán elvtárs... Negyed óra múlva gyere le... Referálni...

– Ahogy parancsolod, elnökhelyettes elvtárs! – felelte vidáman osztályvezető kartárs, s magabiztosan mosolygott a kagylóra.

– Jó... – aztán kicsit élénkebben: – Addig is egy kérdés: ha nem tévedek, a te fiad az „Ady"-ba jár?

– Igen. Most érettségizik majd. Miért?

A hang ismét, akár a panaszos nyuszié:

– Semmi... Csak érdekelt... Várlak akkor...

Kattanás. Elnökhelyettes elvtárs letette a hallgatót.

Osztályvezető kartárs félrebiggyesztette a száját. „Mi a frászért érdekli a kölyök? Annyira összeomlott, hogy rájött az atyai gondoskodás?" Ami biztos, az biztos – felhívta a lakását, s megkérdezte a fiát:

– Mi történt az iskolában?

– Semmi...

– Tudom, hogy semmi, de a híre már eljutott hetedhét országon túlra! Mi az a semmi?! Mit csináltál megint?

– Papa, tényleg semmit... Még csak nem is én agyaltam ki...

– A semmit?!

– Hát én csak röhögtem rajta, különben az egész osztály röhögött! Miért pont az én röhögésem baj?

– Ne kertelj nekem! Nem érek rá a hülyeségeiddel szórakozni! Nyögd ki, mi történt!

– A Berkó hozott egy luftballont, nálam épp volt horog, ki akartam vele szúrni, de az állat Gerendás kikapta a kezemből, és kitalálta, hogy föltűzi vele a luftballont özvegyné szoknyájára. Miközben én feleltem, ő feltűzte, és Gertrúd néninek egész órán át ott himbálódzott a szoknyáján. Majd megfulladtunk, ő meg folyton macerált bennünket, hogy mitől van olyan jó kedvünk. Aztán végre csöngettek, és lement

a tanáriba, persze, két perc múlva oltári tetemrehívást rendezett, de mindenki úgy csinált, mintha semmiről sem tudna...

Osztályvezető kartárs azon vette észre magát, hogy rettenetesen jót mulat a történteken, és ettől éktelen dühbe gurult:

– Strici! – közölte ellentmondást nem tűrő hangon, s nyomatékkal megismételte: – Közönséges aljas strici vagy! Hazamegyek, és szíjat hasítok a hátadból, te gazember! Egyetemre!? Te!? A fészkes francba mész, inasnak, nem egyetemre! Te anyaszomorító huligán!

Lecsapta a kagylót, s olyan öklelő pillantással meredt a készülékre, mintha a telefon tehetne valamit ifjabb Kármán József viselt dolgairól. Nagyot fújt – és elnevette magát:

– Micsoda kölyök! – állapította meg jogos apai büszkeséggel, s a következő másodpercben ugyanolyan éktelen haragra gerjedt özvegyné ellen, mint amilyent az imént családi trónörökösével szemben táplált. Az ügy teljesen világos: még a tavaszon történt, hogy a szabás-varrás tanfolyamokon ő, Kármán József, takarékossági okokból leállította a foglalkozások kezdetén megtartott irodalmi félórákat. Erre ez a vén csoroszlya a gyerekek csínyét megpróbálja az ő fia nyakába varrni! Sőt, odáig merészkedik, hogy már elnökhelyettes elvtársig eljuttatta a dolog hírét...

További egy másodperc: a döntés megszületett. A szidás marad, és este két oltári nagy pofonnal tetőzik. Egy ekkora kölyöknek legyen annyi esze, hogy távoltartja magát az ilyen hülyeségektől, és főleg: semmiképpen nem szolgáltat okot az apja zsarolásához! Ami pedig a revolverezési akciót illeti, hát attól egyszer s mindenkorra elveszi özvegyné kedvét. Különben is érthetetlen – heti nyolcvan forintnál nem jelenthettek többet az irodalmi félórák, ezért a potom összegért ilyen ostoba módon elragadtatni magát? Egy tanárnő?!

Telefonált az Oktatási Osztály vezetőjének, elmondta neki,

amit a fiától hallott, s megkérte, kísérje figyelemmel a fejleményeket, mert véleménye szerint az osztályfőnöknő szubjektív, túlságosan egocentrikus beállítottságából föltételezhető, hogy közönséges bosszúhadjáratot indít az irodalmi félórák megszüntetése miatt.

– ...No nézd, erre mutat az a tény is, hogy már elnökhelyettes elvtárs fülébe is eljuttatta a csíny hírét. Néhány perccel előbb beszéltem az öreggel. Különben: nem lenne jó nyugdíjba küldeni már azt a vénasszonyt? Közismerten szenilis...

A válasz a várt volt: „...Természetesen, Kármán elvtárs, köszönöm, hogy felhívtad a figyelmünket..."

Helyére tette a hallgatót, és most olyan elégedetten mosolygott a készülékre, mint valami nagy-nagy titkos jótéteményre, aztán a fejét csóválta: szörnyű, hogy ilyen piszlicsáré apróságok akadályozzák bokros teendőinek ellátásában.

Dossziét kért a titkárnőtől. Saját kezűleg tette bele a szalmaszálat.

Méltóságteljes, lassú léptekkel, vállán a város művelődésének minden gondjával, s fejében szivárványos tanácstitkári perspektívával a hátsó kijáraton keresztül – nem szerette használni, s most is csak azért vette igénybe, hogy ne kelljen az ostromlók előtt mutatkoznia – elindult elnökhelyettes elvtárs rezidenciája felé.

Az előszobában – többek között – a püspök és a város katonai kiegészítő parancsnoka, egy idősebb ezredes, várakozott. Így együtt kissé kényelmetlen, de hát mit tehet a Művelődési Osztály vezetője? Mély reverenciával üdvözölte a püspököt, majd kezet szorított az ezredessel, aki azon nyomban hatalmába akarta keríteni: a megyei pártbizottság határozata szerint honvédelmi napot kell rendezni Sebővartyánban, s annak a programját jött megbeszélni elnökhelyettes

elvtárssal, valamint vele, akinek az ügykörébe – nyilvánvalóan az övébe – fog tartozni az akció.

– Hogyne, hogyne, majd megbeszéljük – biccentett osztályvezető kartárs, és egy kézmozdulattal elodázta az ezredes szóáradatát. – Megbocsát... – a titkárnőhöz fordult: – Legyen szíves, beszólni, hogy itt vagyok...

De abban a pillanatban fel is tárult az ajtó. A küszöbön megjelent a Magyar Távirati Iroda helyi kirendeltségének vezetője, kezében az elmaradhatatlan jegyzetfüzettel, s mögötte, az ugyancsak elmaradhatatlan joviális mosollyal arcán, Elnökhelyettes elvtárs.

Kilépett az ajtón, tekintetét körbefuttatta a jelenlevőkön, üdvözölte őket, hasonló sorrendben, tónusban, mint a Művelődési Osztály vezetője: mély reverenciával a püspököt, kézszorítással az ezredest, de ő a többieket is részeltette mosolyából.

„Várhatok..." – gondolta bosszúsan osztályvezető kartárs, és az arca elborult: a jelek szerint maga az Úristen kényszeríti rá, hogy végighallgassa az ezredes minden valószínűség szerint bekövetkező szemináriumát a honvédelmi nevelőmunka jelentőségéről, valamint arról, hogy a polgári szervek némelyike süket és vak a problémával szemben...

– Parancsoljon... – hajolt meg kissé elnökhelyettes elvtárs a püspök felé, félreállt az ajtóból, utat engedve a vendégnek. Aztán Kármánra emelte a pillantását: – Gyere te is... – mormogta halkan.

Osztályvezető kartárs pattant, és valóban hálás volt a főnökének, amiért megmentette a szemináriumtól. Fölszabadultan sóhajtott: a püspök nem mániákus, vele másról is lehet beszélni, nemcsak nevelésről.

Alig hangzottak el a kölcsönösen semmitmondó udvariasságok, a titkárnő behozta a kávét.

Elnökhelyettes elvtárs elnézést kért – megbotlott a nyelve,

s így fejezte ki magát: „püspök elvtárs", amin jót mulattak mindhárman –, és gyengélkedésére hivatkozva meglazította nyakkendőjét.

Püspök elvtárs kegyes jóindulattal elnézte. Mellékesen kifejtette, hogy még mindig szerencsésebb egy ilyen „elvtárs", mint az a szívbéli üdvözlet, amit valamikor Sebővartyán alsóvárosban egy békegyűlésen zsebre vágott a Hazafias Népfront alsóvárosi elnökétől: „...Valamint köszöntjük a klerikális reakció köztünk megjelent képviselőjét..." A poén után kissé fölemelte karját s felsóhajtott: „Hála az Úrnak, azok a megpróbáltatások már a múlt emlékei..." – halk szavaira a városi tanács mindkét funkcionáriusa meggyőződéssel bólogatott, majd a püspök kifejezte aggodalmát „elnökhelyettes úr szokatlanul sápadt" arca miatt, egyben ajánlotta saját háziorvosát, aki kiváló diagnoszta.

Aztán megitták a kávét, és a püspök kissé bőbeszédűen és hosszadalmasan előadta jövetele célját. Mondókáját magyarázattal kezdte: tíz felnőtt zsidó férfi szükséges ahhoz, hogy a zsidó hit rítusai értelmében egy gyülekezet teljes jogú, működő gyülekezetnek számítson, azaz hitközségnek. Istentiszteletet is csak akkor rendezhetnek, ha tíz felnőtt férfi összejön. Sebővartyánban azonban csupán kilenc zsidó férfi létezik, hárman azok közül is ateistákká lettek... Na már most:

– Én, mint a testvéregyház feje, szükségesnek tartom felhívni a város vezetőinek figyelmét a sajátos tényre, bár hangsúlyozni kívánom, hogy erre nem nyertem fölhatalmazást az izraelita hitfelekezettől, amely rajtunk kívül álló okokból hivőhiány következtében nem egzisztál városunkban, ezért szót sem emelhet, de ha működne, bizonnyal bejelentené tiltakozását a szent könyvek profanizálása ellen. Magam, kizárólag valláserkölcsi indítékoktól hajtva, szeretném más belátásra bírni az állami szervek oly hivatott képviselőit, mint

önök. Úgy érzem, az Anyaszentegyház képviselője ilyen fontos esetben nem engedheti meg, hogy föl ne emelje intő szavát, más felekezetűek vallásának védelmében, a közerkölcs, a békesség védelmében...

Osztályvezető kartárs szeme kerekre tágult, aztán pislogott, és végül megértő mosoly kíséretében tudomásul vette, hogy nem szükséges fülorvoshoz folyamodnia. Azon tűnődött, hogy nem is jött rosszkor ez a püspöki petíció, s nagymértékben emeli a szalmaszál ázsióját. Hirtelen az előszobában várakozó ezredes jutott eszébe, hogy vajon az nem ilyesmire akar-e kilyukadni a honvédelmi nevelésből következően? Majdnem fölnevetett a fura ötleten, s hogy jó kedvét leplezze, ültében sietve meghajolt a püspök felé:

– Igyekszünk az ön legteljesebb megelégedésére eljárni az ügyben... – szaladt ki a száján.

Elnökhelyettes elvtárs hosszasan köhécselt, s megtörölte verejtékes homlokát.

– Talán én valamelyest reálisabban fogalmazom meg – mondta nyögdécselő, beteg hangon: – ... Hogy mi lesz a döntés, azt nem tudhatom előre. De az ön közbenjárását feltétlenül tolmácsoljuk a végrehajtó bizottság felé...

– Mindenesetre magammal hoztam írásban is...

A beszélgetés véget ért. Elnökhelyettes elvtárs a küszöbig kísérte a püspököt, betette mögötte az ajtót. Visszafordult, a szeméből villámok cikáztak.

Mielőtt megszólalhatott volna, belépett az ezredes.

Elnökhelyettes elvtárs a másodperc tört része alatt felöltötte joviális mosolyát, s egyszerre mindkét kezét nyújtotta a látogató elé, kedvesen kínálta:

– Foglalj helyet nálunk. Ne haragudj, de akkora bolondok háza, mint ami ma itt van! Közben alig állok a lábamon – legyintett. – Egészen megfeledkeztem róla, hogy vársz...

A beszélgetés ugyanúgy kölcsönös udvariasságokkal kezdődött, akár a püspök esetében, de a levegőbe illanó szavakat nem követte konkrét kávé, viszont az ezredes rövid fél óra leforgása alatt elmagyarázta a honvédelmi propagandamunka társadalmi jelentőségét, és módfelett sajnálkozott amiatt, hogy némelyik területi szerv vezetői ezt az alapvető kérdést mellékes ügyként kezelik.

– Nohát, ezért örültem meg, hogy veletek kell tárgyalnom, akikről tudom, szívügynek tekintitek a problémát – fejezte be a dikció első részét, s tekintete kissé elmélázott az üres püspöki kávéscsészén, majd újult erővel folytatta: – Szóval, a programot úgy képzeljük el, hogy az Sebővartyán minden évfolyambeli lakóját átfogja és érintse. Természetesen a férfiakat, illetve a fiúkat...

Elnökhelyettes elvtárs úgy hevert a fotőjben, mint akit szél ütött, de erre fölemelte a fejét:

– Én inkább lányokat fognék át.

Az ezredes elakadt, összeráncolta a homlokát, aztán komoran kibökte:

– A lányokat nem hívjuk be katonának.

Elnökhelyettes elvtárs mosolygott:

– Akkor még én is bevonulnék – mondta, s előrehajolt, komolyan folytatta: – Látom, a humorban te sem ismersz tréfát, hanem a lecke világos. Egyetértek. Javaslom, hogy a részletes programot dolgozzátok ki Kármán elvtárssal, illetve a Művelődési Osztállyal, bár, talán még hasznosabb lenne, ha ti tennétek javaslatot a teljes programra. Őszintén bevallom, semmiféle tapasztalatunk nincs ezen a téren.

„Azaz: csináljuk meg helyettetek, ti majd zsebre teszitek a dicséretet..." – gondolta az ezredes, és nagyot nyelt.

– ... Akár már a jövő héten sort keríthetnétek az első megbeszélésre. – Elnökhelyettes elvtárs nehézkes mozdulat-

tal fölállt. – Kármán elvtárs ismeri a lehetőségeinket, tudja, hogy mi megy, mi nem megy. Most úgysem tudnánk konkretizálni...

Hosszas búcsúzkodás.

Amikor az ezredes eltávozott, mindketten föllélegeztek, s nyomban meg is feledkeztek róla. Elnökhelyettes elvtárs az íróasztal mögé ment, valósággal beleroskadt a székbe.

– Majd szétrobban a fejem – panaszolta, és tenyerével dörzsölgette a homlokát.

Osztályvezető kartárs az íróasztal előtti székre telepedett, s nagyon derűsen tekintett a főnökére.

Elnökhelyettes elvtárs még néhányszor dörzsölgetett, aztán keze az ölébe hanyatlott, hátrahajtotta fájó fejét, pillantása a mennyezeten kószált. Annyit kérdezett csupán:

– Tehát?

Osztályvezető kartárs megmoccant a széken:

– Azt hiszem, ezek után valóban megfontolandó... – lassan, tagoltan ejtette ki a szavakat, mintegy érzékeltetve, hogy alaposan meggondol mindent, mielőtt kimondja.

– Mi?

„Tényleg teljesen kikészült" – állapította meg osztályvezető kartárs, és fölvonta a szemöldökét:

– ... Érdemes-e kitartani a díszítés mellett? Ügyet csinálni, presztízskérdést, egy ilyen kerámiából? Politikailag értelmetlennek látom. Bizonyos vonatkozásban károsnak is: a szövetségi politika szempontjából.

Elnökhelyettes elvtárs mozdulatlanul hallgatta. Fájó feje a szék támláján pihent, tekintetét a mennyezetre függesztette:

– Nem én javasoltam... – közölte alig hallhatóan.

– Gondolom, senkinek sem jut eszébe elnökhelyettes elvtársra hárítani az ügy ódiumát – jegyezte meg sietve osztályvezető kartárs.

– Nem is lehet.

Osztályvezető kartárs elmosolyodott, és az asztalra tette a dossziét:

– Egyébként megtaláltam a fiókomban a kerámia tervét. Azt a vázlatot, amit a művész úr benyújtott, s aminek alapján elfogadtuk...

Elnökhelyettes elvtárs végre fölemelte a fejét, az osztályvezetőre nézett:

– És?

Kármán József egyre mosolygott, és megrándította a vállát:

– Azt csinálta, amit elfogadtunk – szétnyitotta a dossziét, kiemelte a szalmaszálat, és odanyújtotta főnökének: – Tessék megnézni...

Elnökhelyettes elvtárs elvette a kartont.

– Különben, bár nem ehhez az ügyhöz tartozik, azt hiszem, teljesíteni tudjuk majd a városi könyvtár igényét: már hosszú ideje kérnek egy könyvtárost.

Elnökhelyettes elvtárs a vázlat fölött pillantott osztályvezető kartársra, aki felhúzta a vállát:

– Más megoldást nem tudok... Vagy pedig magunkra haragítjuk a fél várost, ha nem az egészet. Azt hiszem, elnökhelyettes elvtárs előtt fölösleges ecsetelni, hogy ez milyen következményeket von maga után. Végeredményben azonban ez a dokumentum a valóságot tükrözi. Várnai kartársnő véleménye következtében keveredtünk ebbe a helyzetbe.

Miközben beszélt, huncutkás szikrák csillantak a szemében, s fürkész pillantással leste elnökhelyettes elvtárs arcának minden rezdülését. De az arc mozdulatlan volt, akár egy szoboré.

– Volt ennek valami tartozéka...

Osztályvezető kartárs leengedte a vállát, és készségesen sietett megmagyarázni:

– Igen. Sajnos leszakadt a kartonról, de nem is lényeges, csupán egy hártyapapír, amit azért ragasztott rá a művész, hogy védje a kartont.

Elnökhelyettes elvtárs az asztalra ejtette a vázlatot, és azt mondta:

– Értem... – aztán megismételte: – Értem... – majd kis szünet után ezzel folytatta: – Csak azt nem értem, hogy miért néz palimadárnak?

Osztályvezető kartárs valóban meghökkent. „Ejtette Adélt és Teri..." – megrázta fejét. Nem lehet, arról tudna.

– Tessék?!

Elnökhelyettes elvtárs nevetett:

– Magyarul kérdeztem... – mintha láthatatlan kéz letörölte volna arcáról a nevetést. Hangja keményen pattogott: – Miért néz palimadárnak? Vagy annyira hülyének látszom, mintha most futottam volna be Mucsáról a hat-húszassal?

– Kérem... – dadogott osztályvezető kartárs. – Én egyáltalán... Én csak... A tanács tekintélye forog kockán...

Elnökhelyettes elvtárs biccentett:

– A tanács tekintélye! – közölte haragosan. – Az! – és ökle az asztalra csapott: – Pontosan a tanács tekintélyéről van szó, kedves Kármán elvtárs!

Osztályvezető kartárs arca vörös lett, mint Salamon lakosztályának fala, indignált hangon közbevetette:

– Kérem, nem adtam okot rá, hogy az asztalt verjék előttem...

– Bocsásson meg, tényleg nem az asztalt kell vernem... – Elnökhelyettes elvtárs arcára fölterült a joviális, minden ügyfélnek kijáró protokoll-mosoly, ami jelen esetben sem kecsegtetett semmi jóval, s bennfentesek tapasztalata szerint csak olyasféle „szeminarizálás" követhette, aminek eredményeként a tanács munkatársai közül már többen fölkeresték az ideggyógyászati ambulanciát, és eszközöltek ki rau-

sedyl, illetve andaxin recepteket nagy mennyiségben, másokban pedig leküzdhetetlen vágy támadt egy ötös lottótalálat után, hogy hozzávetőleg másfélmilliós takarékbetétkönyv bástyája mögül, félelem nélkül elmondhassák elnökhelyettes elvtársnak véleményüket az életről és embertársaikról.

– Azt akarja ezzel mondani, elnökhelyettes elvtárs...

– Amit akarok, azt én meg is mondom – állította meg a védekezést az elnökhelyettes. – De maga, Kármán elvtárs, nem mindig azt mondja, amit akar, vagy helyesebben meghatározva: amit gondol. Emiatt merült föl bennem, hogy a tanács tekintélyét meg kell óvni, és semmi esetre sem szabad kétkulacsos emberek kezén elkótyavetyélni!

A szék minden bizonnyal ijedtében reccsent meg Kármán József alatt.

– Kikérem magamnak!

Elnökhelyettes elvtárs kimérten közbevágott:

– Mielőtt folytatná: kiadom. De azért arra kérem, kissé csendesebben viselkedjék, bár engem nem zavar, ha a városi tanács dolgozói megismerkednek az üggyel.

– Üggyel?!

– No persze, még nem ügy. A magam részéről nagyon sajnálom, hogy egyre inkább azzá változik. Lenne olyan kedves felvilágosítani, milyen meggondolás alapján kezdeményezte az ön felesége a tiltakozást a díszítés ellen?

– Az én feleségem?

– Talán szabatosabban: a városi tanács Művelődési Osztálya vezetőjének a felesége.

Osztályvezető kartárs csak hörögni tudott:

– Ez rágalom! Közönséges aljas rágalom...

Elnökhelyettes elvtárs nagy jóindulattal bólogatott:

– Ennek örülök. Ez valóban megnyugtató... – kihúzta íróasztala fiókját, papírcsomót vett ki belőle. A legfelső lapot félrehajtotta, s elmerülten szemlélte a következőt, az-

tán odamutatta Kármán Józsefnek. – Érdekes, milyen ügyesen hamisítják a felesége névaláírását! Vagy mégis igazi? Esetleg... Esetleg indítunk egy okirathamisítási pert özvegy doktor Horváth Dénesné osztályfőnöknő ellen...

Osztályvezető kartárs azt hitte, a szeme káprázik. Futó pillantást vetett elnökhelyettes elvtárs arcára, de azon semmit sem fedezett föl.

Elnökhelyettes elvtárs visszatette a papírcsomót a fiókba, és nyugodt mozdulattal fölé csúsztatta a kartont.

– Megbocsát, ezek után úgy vélem, a vázlatnak jobb helye lesz nálam. Félek, esetleg visszavarázsolódna rá a hártyaborító. Úgy emlékszem, azon voltak az aláírásaink. Nemde?

Kármán József mogorván biccentett:

– Nem szándékoztam...

Elnökhelyettes elvtárs mosolya egyszerűen lefegyverezte:

– Senki sem állított semmit, tehát fölösleges védekeznie. Apropó, előbb beszéltem az Oktatási Osztály vezetőjével. Említette, hogy Kármán elvtárs olyan irányban folyamodott hozzá, küldje nyugdíjba Horváthnét, azt az osztályfőnököt az „Ady"-ból. Nem helyeslem, Kármán elvtárs. Jelen pillanatban, a maga részéről egy ilyen lépés – legalábbis meggondolatlanságnak tartom. Amolyan bosszúíze van. Rossz íz... Mindenesetre bekérettem az Oktatási Osztályról az érettségi vizsgák menetrendjét. Valószínűleg magam is részt veszek néhány diák vizsgáztatásán. Remélem, sikerül időt szakítanom...

Osztályvezető kartárs hátát kiverte a hideg verejték, úgy érezte magát, mint a halálraítélt, aki előtt a bitó árnyékában fölolvassák a bíróság végzését.

– Kérem... Elnökhelyettes elvtárs... Itt... Egy szörnyű félreértés...

– Hát persze – biccentett elnökhelyettes elvtárs. – Egy pil-

lanatig sem vonom kétségbe. Ha valaki hülyének nézi a környezetét, az nyilván félreértés. Előfordulhatnak benne hülyék is, de az egész környezet mégsem az. Valamit meg kell jegyeznem: vagy együtt érünk el eredményeket, vagy külön-külön elbukunk. Ma már nem célravezető az egyénieskedés, Kármán elvtárs! Ezt nem szabad elfelejteni...

„De hát én együtt akartam..." – vibrált osztályvezető kartárs agyában, és nem értette, hogy elnökhelyettes elvtárs miért nem érti, vagy nem akarja érteni. A szája megrándult, torkából akadozva, hebegve törtek fel a szavak:

– Elnökhelyettes elvtárs, ne magyarázza félre... Én... Tisztán jóakaratból... Én...

A szeme káprázott, és nem látott mást, csak az elnökhelyettes elvtárs szája szöglete körül játszadozó protokollmosolyt. „Hiába..." – gondolta és felsóhajtott.

Elnökhelyettes elvtárs megszólalt, és ő, miközben hallgatta, úgy érezte magát, mint egér a macska előtt.

– Feltételezem és fel is tételeztem. Ezért nem csináltam belőle azonnal „ügyet", fegyelmivel, miegyébbel. Szeretném, ha elkerülhetnénk... Azt ajánlom, gondolkozzék a dolgon. Kicsit önkritikus szemmel gondolja át az egészet, és vonja le belőle a tanulságokat. Nem kikészíteni akarom én magát, Kármán elvtárs! De, ha szabad ezt a szót használnom: átformálni. Azt: akarom! Van olyan erős a mi kis kollektívánk, hogy megküzdjön ilyen feladatokkal, a kollektíva tagjainak érdekében...

Osztályvezető kartárs még mindig ült, pedig elnökhelyettes elvtárs fölkelt már, mintegy jelezve, hogy a maga részéről befejezettnek tekinti a beszélgetést. Ő mozdulatlanul ült, és csak a protokoll-mosolyt látta, és a szíve úgy vert, mint a gőzkalapács.

– Ismétlem, nem tönkretenni kívánom, hanem helyrehoz-

ni! – hallotta elnökhelyettes elvtárs szavait. Fölállt ő is – a térde nagyot reccsent –, és egyszerűen nem tudta hogyan került ki a szobából.

Sietős léptekkel visszatért a birodalmába. A nehéz előadó éppen Várnai Terihez továbbított valakit a kérvényével, a titkárnő pedig hozzálépett, s halkan megkérdezte:

– Iszik még kávét, Kármán elvtárs?

Osztályvezető kartárs nemet intett a fejével. Irodája küszöbén megtorpant, visszafordult:

– Küldjön át neki... A Várnainak...

Behúzta maga mögött az ajtót. A megszokott holmik, bútorok, valahogy furcsán, idegenszerűen hatottak rá. Íróasztala mögé ült, kezét az asztalra, fejét az öklére nyugtatta, és végtelenül szerencsétlennek érezte magát.

„Ezért legyen jó az ember... Ezért tegye ki a lelkét... Ezért aztán érdemes..." – vonta le gondolatban az ügy konklúzióit, és szívbéli kívánsága szerint – ugyancsak gondolatban –, rettenetesen nagyot rúgott elnökhelyettes elvtárs ülepébe.

Az élet – mint köztudott – bonyolult összefüggések láncolata, s ezt figyelembe véve érthető, hogy aznap este nem elnökhelyettes elvtárs visított, mint akit nyúznak, hanem ifjabb Kármán József, aki sok mindenről tehetett, de arról, hogy – az atyai hipotézis szerint – Adél mégis ment, és az a ringyó – ismételten atyai hipotézis –, Teri foglalta el az elnökhelyettesi kegyencnőt megillető reprezentatív kanapét – arról valóban nem.

A gondolati rúgás egyébként nem billentette ki elnökhelyettes elvtársat a betegségéből. Kármán József távozása után visszarogyott a székére, arcáról lehervadt a mindenkor korlátlan mennyiségben előállítható protokoll-mosoly, és úgyszólván teljes nyugalomban gyötrődött tovább. „Pitiáner

alakok, ostoba fajankók..." – keserves sóhaj szakadt fel a melléből, és a gondolat valósággal letaglózta: „... ilyen pasasokkal kiemelni ezt a vidéket a vidékiségből..." – és ő is végtelenül szerencsétlennek érezte magát. Mindenekelőtt Kármán József miatt. Elnökhelyettes elvtársban ugyanis egy világ omlott össze a Művelődési Osztály vezetőjének szűklátókörűsége következtében. A beszélgetésük folyamán valósággal szurkolt magában osztályvezető kartársnak, hogy cáfoljon rá, bizonyítsa be: rátermett vezető. Az a bornírt alak ehelyett bebizonyította, hogy az Eötvös Kollégium rendkívüli sikerrel termelt ki össznépi hülyéket is. „Meg vagyok áldva..." – konstatálta, mélabúsan sajnálkozva saját helyzetén. „Vezető, aki ott lát botrányt, ahol tulajdonképpen nincs, és ott nem lát, ahol valóban van..." – fejét csóválta: hát vezető egy ilyen?! A felismerés valósággal fizikai fájdalmat okozott, olyannyira, hogy bevett még egy antineuralgicát, a mai napon immár a harmadikat, és miután néhány korty vizet nyelt rá, minden szubjektív érzést félretéve, tudományos alapossággal megállapította: ez az ember csak a felületi jelenségeket veszi észre, képtelen a dolgok mélyére hatolni, és a gyökerek ismeretében megfelelően cselekedni, vagyis a haladás irányába továbbfejleszteni őket. „Sovány vigasz..." – gondolta, és félrebiggyesztette a száját.

A titkárnő csak egyszer zavarta lesújtott állapotában.

– Az ebtenyésztők egyesületének városi titkára, a „Hozsanna" kegytárgyakat előállító kisipari termelő szövetkezet deputációja... – darálta azoknak a névsorát, akiket a Művelődési Osztályra továbbított, majd felsorolta az előszobában várakozókat, akiket mindeddig nem sikerült leráznia.

Elnökhelyettes elvtárs nem is figyelt a névsorra. Fejét csóválta:

– Beteg vagyok... – mondta panaszosan. – Ki van írva, és nem fogadok. Tökéletesen elég, hogy azokat kell, akiket nem lehet nem fogadni. Elmentem az orvoshoz...

– Igen... – felelte a titkárnő. Kis szünet után megkérdezte: – És Karnyó bácsi?

Elnökhelyettes elvtárs pislogott, előredőlt ültében, és a keserűség kifakadt a lelkéből:

– Az is protestál? A város főveteránja?!

A titkárnő sietett megnyugtatni elnökhelyettes elvtársat:

– Nem. Ő ellen-protestálni akar. Valahonnan kiszagolta, hogy a püspök úr itt járt... Leültettem, egyelőre hallgat, de a botjával döföli a szőnyeget. Közölte, hogy ha kell, akár holnapig vár.

– Tudomásul vettem, és elmentem orvoshoz...

A titkárnő kiment. Elnökhelyettes elvtárs pedig békében gyengélkedett a hivatalos idő végéig, sőt azon túl is jó fél órával.

A feje változatlanul fájt, és semmiféle elfogadható megoldás nem jutott eszébe. Elhatározta, hogy gyalog megy haza – talán a séta felüdíti kissé.

Kilépett a tanács épületéből – az autó abban a minutában gördült a bejárat elé –, és intett a gépkocsivezetőnek, hogy menjen csak, nincs szüksége járműre. Háta mögül érdes hang dörrent rá, diadalmasan:

– Na, ugye megvagy!

Elnökhelyettes elvtárs összerezzent. „Úristen..." – gondolta, a mosoly nem terült szét az arcán, lomhán megfordult:

– Szervusz, Karnyó bácsi...

Valóban: a városi veterán lépkedett felé nyikorgó műjobblábával. A botja kopogott, a bajusza kipödörve. Mellén a medáliák – ugyanolyan fülsértően csörömpöltek, mint a szavai:

– Előlem nem szöksz meg! Szervusz... Hát csak azért is kivártalak! Mert ha a püspök megmondhatja neked, hogy tiltakozik, én is meg akarom mondani, hogy tiltakozom a püspök tiltakozása ellen! Igenis! Elvégre mit akadékoskodik a püspök?! Örüljön, hogy él! Hát ki az isten izéjének a kezében van a hatalom? Még hogy tiltakozik! Tiltakozzon az istennél!

Elnökhelyettes elvtárs lopva körülnézett, s úgy vélte, hogy a szövetségi politika érdekében a leghelyesebb, ha mindent ráhagy az öregre, és a doktorhoz távozik, mielőtt csődület támad.

– Rosszul lettem, le kellett mennem az orvoshoz – kezdte halkan, de az öreg kissé félrehajtotta fejét, s azt kiabálta:

– Mi?

– Orvoshoz megyek! – harsogta elnökhelyettes elvtárs. – Délután rosszul lettem. Be kell mennem a kórházba! Telefonálj, és majd beszélgetünk! Egyébként a titkárnő mondta, hogy miért jöttél...

– Mondta? – az öreg kétkedve hümmögött.

– Mondta! Ne haragudj, Karnyó bácsi, sietek a kórházba, mert elmegy az orvos... – és a kezét nyújtotta.

– Hát eredj – legyintett az öreg lemondóan. – Már megint csináltok az öregekre... Na, eredj az orvoshoz!

Elnökhelyettes elvtárs sietve megfogadta a tanácsot. Hazafelé vette útját. A hotel Keleti Édenhez közeledve fölébredt benne a kíváncsiság: megnézi végre, milyen is az az átkozott faldíszítés? A szálló előtt azonban Dobosba ütközött, a városi pártbizottság tagbaszakadt kultúrreferensébe, aki éppen akkor fordult ki a kapun.

– Megnézted? – érdeklődött elnökhelyettes elvtárs köszönés helyett.

– Meg.

Elnökhelyettes elvtárs várt kicsit, aztán megkérdezte:

– És?! Tetszett?

Dobos vállat vont, elnézett valahová messze, az utca végébe, aztán diplomatikusan annyit válaszolt:

– Kerámia. Bocsáss meg, vár az asszony... – kezet szorított elnökhelyettes elvtárssal, és majdnem futólépésben tovairamodott.

Elnökhelyettes elvtárs összeráncolta homlokát, rövid töprengés után úgy döntött, hogy mégsem elégíti ki kíváncsiságát, és hazatért. Otthon közölte a feleségével, hogy nem érzi jól magát, és bezárkózott a szobájába.

Golyó, méreg, vagy – demokratizmus?

Miközben ifjabb Kármán József sajgó ülepét tapogatva üvöltött, és idősebb Kármán József őrjöngve gondoskodott a magyar porcelán- és üvegipar távlati fejlődéséről (zárójelben: nem holmi csip-csup tételről, mert a vizeskancsó a kölyök tenyérbemászóan szemtelen és alávalóan cinikus pofája helyett a vacsora utáni szennyes edények halmazát verte szét), miközben semmi sem csillapította elnökhelyettes elvtárs hivatalosan beteggé nyilvánított testének lelki gyötrelmeit, s a város kisdedei már álomba szenderültek, Bakai Lajos önfeledten, mondhatni boldogan – udvarolt. Derűs hangulatára csupán az a tény vetett némi árnyékot, hogy a gyönyörű keblű, szép arcú tanácsi remek kedvesen ugyan, de mégis oly hűvösen viselkedett, mint Salamon asszonyai a Keleti Éden falán. Fáradtnak látszott, kissé idegesnek is, és a művész hiába követett el minden tőle telhetőt, hogy valamelyest jobb kedvre derítse. Már a kezét is megkérte – a mai nap csupán egy alkalommal –, de Teri bosszúsan leintette:

– Hagyja abba, mert igent mondok!

Erre Bakai elhallgatott, s megpróbálta kiszedni imádottjából, hogy mi nyomja annyira a szívét. A tényállást azonban nem sikerült megtudnia. Teri nem beszélt a véletlenül meg-

pillantott „szalmaszálról", sem osztályvezető kartársról, csupán ennyiben foglalta össze a bánatát:

– Amikor egy főnök minden különösebb ok nélkül kedveskedni kezd, és kávét küldözget az embernek, akkor arról a helyről el kell szaladni. Sürgősen. A kávé csalhatatlan szimbólum – akár a selyemzsinór. Ha az ember nem hajlandó belefojtani magát, belefojtják...

Bakai nevetett az erdetiségen, és kuncogva kérdezte:

– Küldtek kávét? Szerintem sokkal smucigabb társaság.

– Téved. Küldtek.

Bakai vállat vont:

– Akkor el kell menni. Ez olyan nagy gond?

Teri kérdéssel felelt:

– Tud egy szabad archeológusi státust?

– Archeológusit? – csodálkozott a művész. – De hisz maga könyvtárügyi előadó! Az ajtajára is ki van írva...

– Igen, mert mire kitanultam az archeológiát, megspórolták az archeológust. Viszont, ha már egyetemet végeztem, kineveztek könyvtárosnak, mert ahhoz a munkakörhöz is diploma kell, és így nem vész kárba a társadalmi ösztöndíj...

Bakai hümmögött, s válasz helyett inkább fölkérte táncolni.

Teri bocsánatkérően félrehajtotta a fejét:

– Ne haragudjon...

– Még ebben is kosarat ad? Hát mit csináljak magával? No, nézze, van néhány jó emberem a minisztériumban meg múzeumokban, ha nem is kimondottan archeológiai, de ami ezzel összefügg, művészettörténeti vonalon...

– Kár a fáradságért. Már megpróbáltam. Sajnos, nincs gyomrom egy státusért lefeküdni valakivel.

Bakai kissé furcsálló tekintetet vetett rá, és enyhén el-

pirult. „Az ember azt dobja be az érvényesüléséért, amije van" – gondolta. Fennen pedig sértődött hangon kérdezte:

– Csak nem tételezi fel rólam?

Teri a fejét rázta.

– Dehogy... – elmosolyodott és fölállt: – Mégis menjünk táncolni.

Az Aranyfácán kerthelyiségében népi zenekar játszott, elég tűrhetően, bár Bakai számára a rock and roll szokatlan élményt nyújtott ilyen interpretálásban. De Teri kedvéért ezt is elviselte, s csak néhány alkalommal fintorgott.

A tánc után még ültek kicsit, s Bakai újfent megcsillogtatta széptevői erényeit, azonban házassági ajánlatig nem merészkedett. Különben: Salamon felől immár nyugodt volt, és az erkölcsvédő mozgalom is csak annyiban izgatta, amennyiben ez az ostobaság elrontotta Várnai Teri hangulatát. Egy teljes napi letargia után – Teri segítségével – rájött a megoldásra. Ma reggel rövidke levélben közölte a városi tanács elnökhelyettesével, hogy a vállalt megbízatást az elfogadott vázlat szerint teljesítette. Mellékesen megjegyezte, hogy a vázlat másolati példányát minden eshetőségre számítva magával hozta, s kívánságra elnökhelyettes elvtárs rendelkezésére bocsátja, betekintésre. Ez ugyan nem volt igaz, mivel azonban semmiféle külön kiadást nem okozott, nyugodt lélekkel írta. Egyben elnökhelyettes elvtárs tudomására hozta, hogy holnap tíz órakor a helyszínen tartózkodik, kéri, hogy elnökhelyettes elvtárs jelöljön ki valakit, aki hivatalosan átveszi a falidíszt, de ha ez nem történne meg, ő a maga részéről átadottnak tekinti, s intézkedik, hogy a minisztérium még ezen a napon leküldjön arra illetékes személyt, aki szakértőként egybeveti a vázlatot az elkészült díszítéssel, s hivatalosan dokumentálja: a kettő ugyanaz. Természetesen a városi tanács költségére. Befejezésül kifejezte abbeli reményét, hogy minderre, elnökhe-

lyettes elvtárs személyének ismeretében, nem kerül sor, és holnap egy és három óra között nem hiába fárad el a városi tanács Pénzügyi Osztályára, a szerződésben kikötött honorárium esedékessé vált hátralevő részéért. Annál is inkább reméli, mert semmi esetre sem kíván akaratlanul is kellemetlenséget okozni elnökhelyettes elvtársnak holmi „hivatalos" vizsgálatokkal és egyebekkel, már ami egy szerződés be nem tartásához hozzátartozik, sőt, azt sem szeretné, ha rákényszerítenék, hogy elrontsa a Keleti Éden ünnepélyes megnyitására ide utazó miniszter hangulatát...

A levelet, „sürgős, azonnal kézbesítendő" felirattal, átvételi elismervény ellenében, személyesen adta át elnökhelyettes elvtárs titkárnőjének. Aztán kiadós sétát tett a városban, s alig várta, hogy elérkezzen az esti randevú ideje. Bohém és egocentrikus életszemléletére jellemző: fikarcnyi lelkifurdalást sem érzett a levél miatt, aminek eredménye számokban kifejezhető antineuralgicákban nyilvánult meg. Mentségére azonban fel kell hozni: az antineuralgicákról nem tudott. Viszont a fekete táblára pingált elnökhelyettesi betegséget látta, és meglehetősen elítélendő módon, kaján vigyorral szemlélte.

Teri nyomott kedélye mélyen megindította:

– Nagyon szeretem... – közölte halkan és szenvedélyesen. – Állásügyben pedig ne idegeskedjen. Utánanézek. Ha pedig nincs lehetőség, újra megkérem a kezét, és akkor igent mond. Jó?

Teri mosolygott:

– Fizessünk – mondta. – Mindjárt záróra.

Megismétlődött a játék a kétfelé számolással, és Bakai olyan dühös lett a pincérre, hogy majd szétrobbant mérgében. Megint nem adott borravalót, s elhatározta, alkalommal fölvilágosítja ezt a fafejű frátert, hogy a kétfelé számo-

lás esetenként olyan, mint a fölösleges eső – nem hozza, hanem viszi a termést.

Mielőtt fölkerekedtek, cigányasszony lépett az asztalhoz, karján alvó kisgyerekkel, rózsacsokrot kínált.

Bakai megnézte a lankadt, láthatólag csak alibiként szolgáló csokrot, visszanyomta a nő markába, és a zsebébe nyúlt, de abban a pillanatban a pincér ott termett, és az asszonyra förmedt:

– Kifelé! Itt tilos a koldulás!

– Mit kiabál?! – mérte végig dacosan az asszony a pincért. – Mi tilos?! Maga is elfogadja a borravalót!

A pincér dühös pillantást vetett Bakaira, és kifelé tolta az asszonyt:

– Először is, alig adnak! Másodszor: menjen maga is dolgozni, akkor maga is kap!

Bakai fölnevetett, és aprópénz helyett egy tízes bankót nyújtott a nőnek. A pincér valósággal megdermedt a látványtól, aztán jókora taszítással odébb pöndörítette az asszonyt:

– Mars ki, mert rendőrt hívok!

Bakainak a könnyei potyogtak, úgy nevetett:

– Menjen dolgozni, maga is kap... Istenem, ez egy húszast is megért volna...

Teri az Aranyfácán bejárata előtt megállt, búcsúzni.

– Ma sincs kedve? – kérdezte Bakai halkan.

Teri a fejét rázta:

– Sajnálom.

Bakai nehéz szívvel bocsátotta útjára a tanácsi tulajdont, s ismételten azzal vigasztalta magát, hogy „egyszer majd lesz, lesz, lesz, majd lesz kedve..."

Egy órával később Sebővartyán lakossága, néhány ember kivételével, az igazak nyugodt és pihentető álmát aludta.

Virrasztottak: 1. Salamon – róla azonban köztudott, hogy a bölcsességéért tisztelték, nem pedig igaz voltáért, s az is lehetséges, hogy pont ezen mosolygott. 2. Ifjabb Kármán József, akinek még mindig sajgó ülepét 3. édesanyja hideg vizes ruhával borogatta, miközben afölött bosszankodott, hogy az az állat – kedves férjét értve – nemcsak aludni képes a cirkusz után, amit rendezett, de hortyog is... 4. Kajdos Endréné – mentségére legyen mondva: éppen szült. 5. Kajdosné ébrenlétéből következően a bábaasszony. 6. A kiegészítő parancsnokság ügyeletes tisztje, aki tisztségétől s a kötelező éberségtől függetlenül nyugodtan aludt volna, ha az ágy rugói nem nyomják a derekát. 7., 8., 9., 10., 11. – kórházi ügyelet. 12. A püspök – akit köszvény kínzott, s hogy elűzze a kényszerű virrasztás unalmát, Salamon király *Énekek éneke* című művét böngészte. 13. Az éjjeli sichták munkásai, akik bár dolgoztak, és értéktöbbletet is termeltek, nem kaptak borravalót. 14. A rendőr a főtéren, a városi tanács és a pártbizottság székháza között. 15., 16. A két szobafestő, akik ezúttal sem voltak teljesen részegek, s tudtak a saját lábukon hazafelé botorkálni. 17. Végül, akit elsőként kellett volna említeni a sebővartyáni álmatlan igazak közül: elnökhelyettes elvtárs.

Kétségtelen, hogy elnökhelyettes elvtárs tiszteletre méltóan hosszú és magasba ívelő közéleti pályafutásának leggyötrelmesebb éjszakáját élte át, amelynek iszonyú lelki szenvedéseit a valósághoz híven ecsetelni egyrészt lehetetlen, másrészt fölösleges. Éjfél után két órakor jutott el a teljes felismeréshez: pillanatokon belül – természetesen történelmi mércével mérve – minden összeomlik, és nincs tovább. Teste erőtlenül hevert az íróasztal mögötti széken, fejét hátrahajtva a szék támláján pihentette, és halkan, de mégis érthetően ki is mondta:

– Nincs tovább... – és összerázkódott.

A patetikus hangú önvallomás, valamint a színpadias összeroskadás semminemű összefüggésben nem állt azzal a cinikus gondolatsorral, amely a délután folyamán alakult ki Kármán József gonoszkodó agyában elnökhelyettes elvtárs életútját illetően, a következőképpen: Elnökhelyettes elvtárs valaha egy vándorszíntársulat segédszínészeként kezdte karrierjét – mivel nem tudott színészi státust kivívni, hogy tehetségét az ekhós-teherautók világot jelentő deszkáin bontakoztathassa ki, kultúrszervezői tisztséget vállalt az alsóváros-kerületi Művelődési Otthonban. Rövidesen a szakértő szerepét játszotta, majd pedig tősgyökeres (azokban az időkben csak abban az esetben toldotta hozzá, ha kifejezetten faggatták efelől, hogy „közép") paraszti származása segítségével igazgatóvá lépett elő. Ilyen minőségben választották be az alsóváros-kerületi Tanácsba, majd, mert rendkívül agilisan működött közre a városi horderejű kulturális programok valóra váltásában, s a Művelődési Otthont a szó szoros értelmében az egész város kulturális centrumává fejlesztette: a városi Tanács tagja lett...

És akkor jött a vákuum, amely ezt az igen agilis, jó szervezőképességgel megáldott, végtelenül szerénynek ismert, származására nézve össznépi tanácstagot olyan funkcióba szippantotta, amire még merészebb álmaiban sem gondolt.

Elnök-felettes elvtárssá – a szóbotlás nem véletlen műve, hanem Kármán József tudatos agyműködésének gyümölcse – avanzsált.

Miért ne? Elnök elvtárs szigorú orvosi felügyelet mellett, akkor is szokásos évi rendes betegségét töltötte második otthonában, a kórházi lakosztályban. Rossz nyelvek szerint – Kármán József ezek közé tartozott – kimozdíthatatlanul feküdt ott a posztján, valahányszor komolyabb kérdésekben kellett volna állást foglalnia vagy éppen felelősséget vállalni valamiért. Elnök elvtárs szívét egyenesen bűn lett volna ilyen

izgalmi hatások próbájának kitenni. Különben is, elnök elvtárs köztiszteletben álló, elaggott tudós, a város szeme fénye, és a tudomány oszlopa. Vele reprezentálni kell, nem pedig felelősséget vállaltatni. Ő volt az egyetlen, akit még a vákuum is békén hagyott, a kórterem sündisznóállásában. A korábbi – ugyancsak elnök-felettesi tisztséget betöltő – elnökhelyettes elvtárs azonban állást is foglalt és felelősséget is – meg kell jegyezni: nem önszántából, de – vállalt, aminek következtében néhányadmagával, több fegyőr társaságát élvezve éppen rabomobilon zötyögött a főváros felé. A tanácstitkár, bár nem zötyögött, de súlyosan kompromittálódott a „forradalmi" bizottságban mint passzív „forradalmár"-ból előrukkolt aktív – bár nem fegyveres – ellenforradalmár. A tanács tagjainak egy része leszerepelt, mint szektás, dogmatikus. Többen pedig eljátszották a magukét az előbbiek ellen vívott ádáz csatákban, mint modern revizionisták, Nagy Imre és egyéb árulók hívei. Ugyanakkor pedig a tanács tagjai között ott ült ez a szerény, agilis férfiú – aki egyszerűen nem szerepelt a harcokban. Sem így – sem úgy. Ült és legföljebb hümmögött, vagy a fejét csóválva annyit jegyzett meg, hogy „... Milyen idők!..." Ezenkívül szakértő is volt, és össznépiből formált újtípusú értelmiségi. Amikor a neve szóba került, kiderült, hogy a városi pártbizottságnak régen született ilyen épkézláb javaslata: mindkét harcoló fél őrá szavazott. Részben, hogy megnyerje magának, részben, hogy ne a másik fél jelöltjei kerekedjenek fölül.

Azóta egyhuzamban, szilárdan és megingathatatlanul, a mindenkori népakaratnak megfelelően, ő volt, és ő lesz: Elnökhelyettes elvtárs.

Mindez azonban egy sértődött, gonoszkodó beosztott szubjektív – ebből következően aljas és elvetendő – agyi terméke. Elnökhelyettes elvtárs nem tudott róla, ennélfogva nem is zavarta. Keserűsége enélkül is teljes volt.

– Nincs tovább, elnökhelyettes elvtárs... – suttogta maga elé újra, nagyon őszintén, önmaga számára is megrendítően.

A világra egyébként nem haragudott, Kármán Józsefre sem, bár az est folyamán gyakran gondolt rá. Osztályvezető kartárs bárgyú ajánlata, rövidlátó kicsinyessége legföljebb a hiúságát sértette – elvégre minden főnök olyan javaslatokat kap, amilyeneket a maga választotta beosztottak tesznek –, és csupán ezért bántotta. Bakaira sem neheztelt. A művésznek igaza van, és elnökhelyettes elvtárs valóban jól ismerte az aranyszabályt: az igazáért senkire sem szabad haragudni – lehet vitatkozni vele, lehet félreállítani érte, lehet elhallgattatni, de haragudni rá, azt nem szabad. Ugyanez okból nem neheztelt a protestálókra, valamint a szerény létszámban, de mégiscsak felsorakozó, ellen-protestálókra sem.

Csak a körülményekre haragudott – ez nem is helyes kifejezés: gyűlölte, utálta, megvetette őket –, amelyek a véletlen szeszélyes összjátéka folytán ki fogják billenteni az élet állandóan felfelé fejlődő rendjét eddigi kereteiből.

Ugyanis megoldási lehetőségekként a következők látszottak:

Először: fütyülni a protestáció-ellenprotestáció mozgalomra, és otthagyni a fali díszítést, ahol van.

Másodszor: nem fütyülni, és közkívánatra leveretni a falról azt a vacakot.

Harmadszor: megnyitni a Keleti Édent, de zárva tartani a bárhelyiséget.

Negyedszer: megnyitni a Keleti Édent, kitárni a bár ajtaját is – előbb azonban sürgősen elajándékozni, és nyomban áttelepíteni valahová a kerámiát. Mondjuk az üveggyári kantin falára, vagy akárhová, ahol van elég hely a falon, és kicsi a nyilvánosság...

Elnökhelyettes elvtárs nehéz szívvel konstatálta, hogy a dolgok logikája könyörtelen, és már az ötödik változatnál tartott.

Mert:

– ad 1. – az erkölcsvédő mozgalomra fütyülni lehet, habár már jöttek névtelen levelek, amelyek a kerámia összetörésével fenyegetőznek. A püspökre azonban nem lehet fütyülni. A püspököt ismeri: az a köszvényes vénember képes rá, hogy felálljon az országos béketanács ülésén, és hatalmas dikciót vágjon ki a fellazítás politikai manőverének leleplezése ürügyén, a közerkölcsök védelmében, a kerámia ellen. Abból pedig nyomban és bérmentve kitör a botrány, amit az általános, alapos és mindenre kiterjedő vizsgálat követ... A püspök képes rá. Az még arra is képes, hogy a zsidók nevében álljon ki...

– ad 2. – leveretni is lehet, de számolni kell a művész botránykeverésével. Mégiscsak valami díjas. Ezenkívül fizetni kell, mint a köles. Jár neki még vagy harmincezer. Természetesen megkapja – de... De ha leverik, akkor miért fizetik ki? A semmiért?! Vizsgálat...

– ad 3. – egyik felet sem elégíti ki. Mindkettő a maga igazát követeli, amit kivívnak vagy nem, mindegy, egyet azonban elérnek: felső szervek elrendelik a vizsgálatot...

– ad 4. – az eredmény az előbbihez hasonlóan, vizsgálat...

A felsorolt négy lehetőségből pedig könyörtelen realitással rajzolódott ki az ötödik: felfordulni, amíg lehet, becsületben.

Utóbbi homályos – bár fölöttébb lakonikus és bizonyos értelemben spártai ízű – megfogalmazás, némi magyarázatot igényel.

Elnökhelyettes elvtárs fittyet hányt a kerámiának, és a legcsekélyebb mértékig sem izgatta az erkölcsvédő buzgalom. Az egész cirkuszból csupán egyetlen momentum ragad-

ta meg a figyelmét – valamennyi variáns végkimenetele: vizsgálat. Vagy más szóval kifejezve: botrány. Ha hozzászámítjuk az ügy mentén felgyűrűző és egyenesen a személye ellen irányuló belső hivatali intrikákat, akkor: közbotrány. A fúrás eklatáns példáját idősb Kármán József közreműködése szolgáltatta elnökhelyettes elvtárs nagy kombinációs képességekkel rendelkező képzeletében. Hivatalába menet hozta össze a jószerencse Thormássy Bélával, aki rövid köntörfalazás után kikérte a véleményét: milyen álláspontot ajánlatos elfoglalni a kerámiaügyben, egy olyan állami embernek, mint az iskolaigazgató? Mivel elnökhelyettes elvtársnak személy szerint még nem volt saját álláspontja, diplomatikusan mosolygott, és azt felelte, hogy: „Ki-ki, lelkiismerete és esztétikai ízlése szerint..." – majd látva az igazgató zavarát, jólelkűen hozzátette: „A kerámia ugyancsak állami szerv megrendelésére készült." Thormássy zavara ettől nem oszlott el, viszont erőteljes mozdulattal a tarkóját vakarta. – De, állítólag, tanácsi funkcionárius protestál ellene, mégpedig igazán illetékes személy. Nem tudom bizonyosan, de beszélik. Az egyik kollegina... – ami biztos, az biztos, Gertrúd szájába adta, vagyis nyakába varrta a rémhír terjesztését. Elnökhelyettes elvtárs nyomban kacsának bélyegezte a szóbeszédet, sőt, kicsit föl is háborodott, hogy igazgató elvtárs hitelt ad egy ilyen nyilvánvalóan rosszindulatú rágalomnak. Mivel éppen a gimnázium elé értek, szívélyesen elbúcsúztak. Thormássy Béla loholt Reczei Géza fülén keresztül hozzábiggyeszteni „Az ízlés magánügy"-höz a szükséges félmondatot, amely majd a titkos költő száján továbbítódik, s az igazgatói számítás szerint, körülbelül tíz kerek perc alatt kellő szélességben el is terjed. Elnökhelyettes elvtárs pedig folytatta útját az akkor még nem is sejtett hivatalos betegség felé. Mivel bízott munkatársaiban, azonnal intézkedett, hogy az eddig beérkezett protestációs papíro-

kat – az előadó munkájának megkönnyítése céljából – külön gyűjtőben a titkárságra hozzák „lajstromozni". Csak délben jutott hozzá, hogy kézbe vegye a hatalmas paksamétát, s úgy gondolta, inkább késik az ebédtől, de átlapozza, legfeljebb a szokott sétálgatás ma elmarad. Azonban jóformán lapoznia sem kellett, és ez mélyen lesújtotta.

Elnökhelyettes elvtárs – mint Kármán József álnok föltételezéséből is kitűnik – a szó teljes értelmében mellékszereplőként kezdte pályafutását az élet színpadán, s tapasztalatból tudta: egy nagy főnök, akár Otelló, akár más, mindenkinél számíthat kegyelemre, de a beosztottjainál – nem.

Ez a tudat nagymértékben segített háromra emelni a nap folyamán hiába elfogyasztott antineuralgicák számát, s juttatta elnökhelyettes elvtársat éjfél után a végső kétségbeesés határára. Miközben az eseményeket értékelte s a lehetőségeket latolgatta, gondolatai újra visszakanyarodtak a tanácsi apparátusi funkciók titkos önjelöltjeire és várományosaira, s mélabús realitással állapította meg a szomorú tényt: hivatalnokai szemében csak jót jelent, ha egy főnök helye felszabadul, s mindenki – de legalább néhány – léphet egyet...

És még ezt is ki lehetne parírozni, ha...

De a megoldási lehetőségek konklúziói úgy fogták körül, akár börtönfalak a rabot: vizsgálat.

Minden esetben vizsgálat...

Még a szótól is borzongott, és önérzetét külön sértette, hogy egy ilyen kétszínű alak, egy ilyen Kármán merészel előhozakodni a maga piszkos, jellegzetesen kicsinyes gondolkodásra valló ajánlatával. Ez a stupid Tartuffe, ez kínál flastromot egy harmincezer forintos kiadási tétel elfedésére... Neki, elnökhelyettes elvtársnak kínálja! És persze ez is jellemző: a más bőrét kínálja! Végiggondolni szörnyű: ő, elnökhelyettes elvtárs emelte ki ezt a hálátlan majmot a szimpla tanácstagi homályból, amibe az ötvenhatos szerep-

lése miatt a városi tanács apparátusából belepottyant – egy üzemi könyvtárban poshadt, ő csinált belőle szakértő osztályvezetőt a városi tanácsnál, ő font nimbuszt a gyalázatos feje köré... Közönséges nyikhaj. Már a kezdet kezdetén gyanút fogott – osztályvezető kartárs túlzott szerénysége óvatosságra intette: tapasztalásból tudta, hogy a nagyfokú szerénység a legnagyobb álszerénység. De ő mégis, a hivatalos irányelveknek megfelelően bízott az emberekben, és túltette magát a szubjektív érzéseken. Kiskaliberű pojáca... Sőt. Bornírt hülye! Kit érdekel a flastrom rongyos harmincezerre? A többivel mit csinál? A többi az érdekes...

Fölemelte a fejét, s úgy meredt maga elé, mint reményevesztett hajótörött. Mindenki belé fog rúgni, mindenki belé akarja majd törölni a mocskát, mindegyik rajta akar megtisztulni... Hálából, amiért megpróbálta kiemelni ezt az ezerszeresen vidéki vidéket a provincializmusból...

Az a tény, hogy tiszta a lelkiismerete, nem tudta megnyugtatni. A látszat más, és a látszat: Nagyúr. Hatalom, amely vesztőhelyre hurcolja.

A Keleti Éden építési és berendezési költsége emeletenként, durván számolva, egymillió, tehát összesen nyolc világszínvonalon álló millió. Annyit is terveztek rá. Nagy dobbal tervezték. Építés közben jött a dribli – amikor már a falak magasodtak, s az isten se fordíthatta vissza az idő kerekét a tervezés stádiumába –, hogy süpped a talaj. Magyarázták a geológusok, miért – de a kései magyarázat, bármennyire is „megtudományosanalapozták", nem segített. Betoninjekciózni kellett. Nyomták a földbe a betont, tizenkét világszínvonalon hallgatag millióért. De csak nyolc ment bele. No, persze. Föld alatt nyolc, föld felett nyolc. A resztli másra kellett. Az óvodát rendbe hozni. Elvégre, ha be lehet suszterolni egy állami dotációba, hát miért ne? No, természetesen, az óvoda nem evett meg többet fél millió-

nál. De orvoslakás is kellett. Az orvosok igényesek, nehezen jönnek vidékre. Háromszobás kis családi házakat, hármat húztak fel, másfél millióból, mert takarékosan, de azért takarosra csinálták. Az a plusz nem veszett el – a villák megvannak, és három orvos lakásigényét elégíthették ki: egyik éppen elnökhelyettes elvtárs régebbi lakását kapta meg, másik az alsóváros-kerületi tanácselnökét, harmadik a rendőrkapitányét. Kitűnő lakások különben. Elnökhelyettes elvtárs maga is gyakran visszakívánkozott az övébe, úgy megszokta annak idején, s csupán a világ nyelve tartotta vissza a cserétől: azt hinnék telhetetlen, amiért folyvást lakóhelyet cserélget. Aztán további kétmillió – különböző létesítményekre. Pontosan már nem is emlékezett rájuk. Néhány csipcsup apróság – öt vagy hat lakást felújítottak, megkomfortosítottak, aztán fél kilométernyi aszfalt-gyalogjáró... Az kellemetlen volt, mert azóta jelölik úgy a Vasvári utcát, hogy „a párttitkáron innen vagy túl..." – ezek az idióták képtelenek másképp gondolkodni a piszkos agyukkal, s fölfogni, hogy nem a párttitkár szép szeméért aszfaltozták a gyalogjárót, hanem a lakosság érdekeit messzemenően figyelembe véve...

Hát mindez van... No, meg néhány bankett, vadászat meg egyebek – de a vizsgálat ezeket deríti ki csupán, és ez több, mint elég ahhoz, hogy az embernek a nyakát szegjék. Pedig mindez a lakosság érdekében, Sebővartyán korszerűsítése, világszínvonalra emelése érdekében történt, amely az egész város szívügye. Meg lehet nézni a tanácstagi beszámolókból összeállított jelentést is. Néhány piszkálódó, mindig kuruckodó, kákán is csomót kereső természetesen akad, az is híven föl van tüntetve – de különben mindenki elégedett, bizakodó, és várják a további építkezéseket-fejlesztéseket...

... És voltak is építkezések. Új családi házak, OTP-hitelre, modern társasházak meg szövetkezeti lakások – egész

negyednyi. Közben állandóan vívni a harcot az akadékoskodókkal, a demagógokkal: nem megy minden egyszerre, majd sor kerül a cigányfertály likvidálására is meg a gyári kolóniát – az legalább nem földbe vájt, sárból-agyagból összeeszkábált putrisor, hanem barakképítmény – is eltüntetik... Türelem... Aki hozzájárul, annak előbb jut... Húszezer, és két-három évi várakozás – szövetkezeti összkomfort. De ötvenezerért egy éven belül beköltözhető lakás társasházban. Százezerért – pedig azonnal. Viszont a demagógoknak semmi sem elég, és demagógnak lenni könnyű, egyben pedig népszerű feladat. Még tanácsülésen is hangot kaptak. Még fegyelmi is volt miatta – ha nem is pontosan ezért, de lényegében. A rendőrkapitányság egyik nyomozója verte ki a huppot a Keleti Éden mellékes építkezései miatt. A rendőrkapitány végül is arra kényszerült, hogy kereken megtiltsa az illetőnek a nyomozást ebben az ügyben. Nem is olyan rég elhelyezték a városból azt a pasast – az izgága békétlen természete következtében képtelen volt beleilleszkedni a kapitányság kollektívájába. Az alsóváros-kerületi tanácselnök lecserélését is ezért kellett szorgalmazni – ez viszont régi ügy, már majd két és fél éves, amúgy is egy vén bakafántos szektás bürokrata volt az a tanácselnök, aki folytonosan „osztályharcolt", és rengeteg ellenséget szerzett magának az összeférhetetlenségével, tulajdonképpen emlékezni sem érdemes rá. Legföljebb annyiban, amennyiben a vizsgálat nyomán ezek a letűnt vitézek jogcímet éreznek és nyernek ahhoz, hogy ismét felüssék a fejüket...

Ez a gondolat különösen fájdalmasan érintette elnökhelyettes elvtárs érzékeny lelkét. Hát kinek kell egy ilyen botrány? A pártnak nem kell, a pártnak nem hasznos, és nem célravezető. Az ellenség húz csak hasznot belőle. Meg az örökkön akadékoskodók, a szektások uszályába sodródott ultra-követelődzők. Csak nekik jó... Felsóhajtott. Valóság-

gal fizikailag fájt, hogy ilyen manipulációkhoz nyújt segédkezet, akaratlanul is.

A vizsgálat pedig olyan áttörhetetlenül fonódott köré, mint jól szituált börtönfalak.

– Nincs tovább, elnökhelyettes elvtárs... – susogta még egyszer, és szomorúan bólintott a megállapításra. – Ezért legyen jó az ember...

Önmagával szemben sem tagadta meg önmagát. Arcára fölterült – nem túl szélesen, de a szokott jovialitással – a protokoll-mosoly. A keze azonban kissé reszketett – nyilván az elfogyasztott antineuralgicák, a sok csésze kávé, és a három doboz cigaretta következtében –, miközben kinyitotta az íróasztal fiókját.

A fiókban pisztoly hevert.

Elnökhelyettes elvtárs úgy nyúlt felé, akár kezet nyújtana valakinek, de a karja tétován megállt a fegyver fölött.

Eszébe jutott az öngyilkos. Igen, az a szédült pasas a pénzügyi osztályon, aki valamilyen ringyó miatt belenyúlt a pénztárba. Rettenetesen gusztustalan látvány volt a szétlőtt koponyájával, és amikor elnökhelyettes elvtárs megpillantotta, nyomban fölkavarodott a gyomra. Most is hányinger környékezte, és nem volt ereje a pisztolyhoz nyúlni.

– Hát nem mindegy? – mormogta.

Belökte a fiókot, és a másikat húzta ki, amelynek sarkában a házipatikáját rendezte be.

Egy doboz Artin – félrehajította. A doboz Carbo medicinálist is, amit két levél Kalmopirin követett meg vitaminok.

Aztán öt csomag Pondex – kizárólag orvosi rendelvényre, még a tiszti orvos sem szívesen írta föl, pedig az mindenkinek mindent felír, neki pedig különösen – és öt csomag Rausedyl.

Nézte a dobozokat, és arcán az átszellemült mosollyal meditált: a Pondex élénkítő, bár ilyen mennyiségben... A fene tudja. Lehetséges, hogy úgy fölélénkíti, három napig

se hunyja le tőle a szemét? Amilyen fáradt... A Rausedyl – csillapító, nyugtató. De ilyen kimerült állapotban... Előfordulhat, hogy három nap múlva abszolúte kipihenve, frissen, fölébred? Tulajdonképpen együtt kellene bevenni...

Fölbontott egy doboz Pondexet meg egy doboz Rausedylt, az íróasztalra öntötte a tablettákat, és a keze ismét megállt.

Ha egyszerre veszi be őket, ezek végül verekedni kezdenek a gyomrában, és pontosan kiegyenlítik egymást. Ezek mellé döntőbíró kell... De csak Kalmopirin volt és az Artin. Az Artint eleve elvetette: ha az ember ki akar múlni az árnyékvilágból, nem feltétlenül szükséges úgy intéznie a dolgot, hogy össze is csinálja magát. A Kalmopirintől pedig mindig égett a gyomra, és most, pedig még csak nézte, már érezte azt a kínzó mardosást...

Végtelenül szerencsétlennek érezte magát.

„Az ember már meg se halhat gusztusosan, kulturáltan, fájdalom nélkül – gondolta panaszosan, és nagyot sóhajtott: – Úristen, hát ez a demokratizmus?!"

A mosoly hirtelen eltűnt az arcáról, szigorú pillantással meredt a tablettákra.

– Demokratizmus... – suttogta.

– Demokratizmus... – mondta ki a bűvös szót ismét, és a szeme fölcsillant, keze a következő másodpercben energikus mozdulattal söpörte a tablettákat-dobozokat vissza a patikafiókba, és úgy belökte a fiókot a helyére, hogy csattant.

– A frász döglik meg! – közölte önmagával diadalmasan. – Nem lesz semmilyen vizsgálat. Demokratizmus lesz!

A világ – ezen belül az ország, valamint a sebővartyáni alvó és álmatlan igazak – közvéleménye még csak nem is sejtette, micsoda katasztrófa hárult el az emberiség feje fölül. Az MTI nem jelentette, s a Reuter, valamint az Új-Kína és a TASZSZ is megspórolt egy különkiadást. Elnökhelyettes

elvtárs újfent a szék támlájára pihentette tarkóját, pillanatokon belül megnyugodott, s már önmaga előtt szégyenlette iménti gyöngeségét.

„Hát persze hogy demokratizmus..." – gondolta elégedetten.

Testületben az igazság

A rendkívüli plénumot a hotel Keleti Éden hivatalos megnyitása előtti napon, greenwichi időszámítás szerint este hét órára hirdették. Néhány túlbuzgó meghívott már hatkor beült a városi tanács piros plüssfüggönyökkel fölszerelt nagytermébe. Ha lehet hinni a mendemondának, nem a kíváncsiság, hanem a kánikula hajtotta be őket hűsölni. Egy órával az értekezlet megnyitása előtt elnökhelyettes elvtárs telefonon érdeklődött a város mindenkor beteg fejének egészségi állapota iránt. A kórházi főorvos kellemes hírrel örvendeztette meg: Elnök elvtárs állapota tűrhetőnek mondható, jelen pillanatban, orvosi szempontból nem látszik akadálya annak, hogy a holnapi ünnepi aktuson megjelenjék, s az elnöki megnyitót elmondva, átadja a szót elnökhelyettes elvtársnak. Az orvos diagnózisát néhány pillanat múlva a beteg maga is megerősítette, s kifejezést adott abbeli reményének, hogy az ünnepi vacsorán nem szolgálnak fel majd túl zsíros ételeket. Elnökhelyettes elvtárs nyomban balatoni fogast, valamint vajas-citromos borjúszeletet helyezett kilátásba. Szavai azonban nem nyugtatták meg teljesen a beteget.

„Igen, igen... – hangzott a drót túlsó végéről. – De azért csak szóljon a szakácsnak... – aztán élénkebben: – És a fogast nem tartárral, hanem citrommal kérem..." Elnök-

helyettes elvtárs erre dühbe gurult, és felöltötte a protokollmosoly kizárólag főnökök számára rezervált legszívélyesebb változatát: – Feltétlenül, elnök elvtárs... Egyébként önös érdekből is nagyon örülök, hogy jobban érzi magát, ugyanis ma hét órakor egy fontos elvi és gyakorlati ügyben kell döntenünk. A plénum magas színvonalú, a város elitjét hívtam meg rá, és nagyon szeretném, ha elnök elvtárs átfáradhatna... Nem a felelősségtől félek, de a probléma valóban bonyolult és szerteágazó. Szeretném, ha elnök elvtárs támogatna... Természetesen küldöm a kocsit...

Elnökhelyettes elvtárs kitűnő pszichológusnak bizonyult. „Kérem, az orvos csak a holnapi kiruccanást engedélyezte..." – volt az elnöki válasz, és a beszélgetés befejeződött. Elnökhelyettes elvtárs helyére tette a telefont. „Támogatni – azt nem, de citromos fogast – igen... – gondolta ironikusan, s tiszteletlenül hozzáfűzte: – Hát egy fityiszt! Tartárt kapsz!"

A titkárnő benyitott az ajtón. Szólnia sem kellett, elnökhelyettes elvtárs biccentett, s fölállt az íróasztala mellől, hogy a vendéget – a hozzátartozó körítéssel egyetemben – üdvözölje.

Őfelsége, bölcs Salamon, Izráel királyának személyes képviselője megérkezett.

A kihallgatás magánjellegű volt. Bennfentes és mértékadó körök véleménye szerint a két fél eszmecseréje igen szívélyes légkörben folyt le. Mindkét fél nagy megértéssel vizsgálta a másik által kifejtett álláspontokat, bár némi nehézséget okozott, hogy elnökhelyettes elvtárs még mindig nem rendelkezett ilyenekkel, s betegségére hivatkozva, csupán elvi megállapításokra szorítkozott. Mindenesetre, említett körök úgy vélekednek, hogy őfelsége, bölcs Salamon megbízottja kissé elragadtatta magát, amikor közölte:

– Engem egyáltalán nem érdekel ez a cécó! Nem azért

jöttem Sebővartyánba, hogy úgy ugráljak, ahogy egy csomó prűd hülye fütyül! Emiatt fájjon a tanács feje, önöket azért fizetik, hogy ilyesmivel törődjenek, engem pedig azért, hogy műveket alkossak. Vagy azonnal fizetnek, vagy akkora pert akasztok a tisztelt város nyakába, hogy beleszédül...

Elnökhelyettes elvtárs nagy diplomáciai tapintattal hallgatta végig bölcs Salamon követét, aki a mondat végén nem átallott az asztalra csapni. Elnökhelyettes elvtárs hidegvérének és önuralmának köszönhető, hogy elnézett a történtek fölött, nem rúgta ki a meghatalmazottat, aminek következtében a szívélyes tárgyalás fonala mégsem szakadt meg. Néhány másodpercig a szája szélét rágta, majd visszazökkenve hivatalos betegségébe, higgadtan a követ tudomására hozta:

– Azt hiszem, félreértett, Bakai elvtárs. Én előrebocsátottam, hogy önt semmiféle károsodás nem érheti. Ez nyilvánvaló, csupán arra kértem, adjon a tanácsnak egy nap haladékot, hogy szabályosan járhassunk el a kiutalásnál. Gondolom, a bürokrácia kedvéért ennyit ön is megtehet. Egyébként, hogy ne legyenek kételyei, máris megisszuk az áldomást...

Ilyen módon a gikszer kiküszöbölődött, s a szívélyes légkör a rendkívüli plénum kezdetéig tartott. Tisztázódott néhány rendkívül fontos elvi kérdés is, amelyekben a tárgyaló felek között a legteljesebb egyetértés jött létre, például: a Tanács hivatalsegéde ügyefogyott fráter, aki állandóan a címzett nyomában jár, ahelyett, hogy elébe toppanna. Ugyanis elnökhelyettes elvtárs levele a Pénzügyi Osztályon érte utol a művészt, ahol is pénz helyett az értekezlet előtti tárgyalásra szóló meghívást nyomták a markába.

A hivatalsegéd hvosztizmusát Bakai Lajos negyvenkét forintja siratta – ennyit fizetett a postán azért az interurbán beszélgetésért, amelynek folyamán a Művelődésügyi Minisztérium illetékes osztályának még illetékesebb előadója föl-

világosította, hogy a zsüri kiküldésére irányuló kérése teljesíthetetlen („Hát honnan kaparjak elő magának ma egy embert, aki mer felelősséget vállalni?"), viszont különben is: kérje írásban...

Mivel a követ kifejezte kívánságát, hogy mint megfigyelő – kizárólag ilyen minőségben, tanácskozási jog nélkül – szeretne részt venni az ülésen, elnökhelyettes elvtárs öt perccel hét előtt fölkérte, foglaljon helyet a nagyteremben, s ne haragudjon, amiért nem személyesen kíséri oda, de még néhány apróságot el kell intéznie a megnyitásig, majd a Művelődési Osztály vezetőjének gondjaira bízta vendégét.

Azután leült, nyugodtan végigszívott egy cigarettát, s ő is a nagyterembe vonult, óvatosan ügyelve rá, nehogy útközben akár prominens protestálóba, akár ellen-protestálóba ütközzék, akinek a társasága esetleg valami elkötelezettség látszatát kelthetné a másik tábor híveiben.

Sikerült.

A terembe lépve, anélkül, hogy egyetlen pillantást vetett volna bárkire is, nyílegyenesen az elnöki asztal mögé ment, s megrázta a csengőt.

A beszélgetés zsivaja elhalkult.

Elnökhelyettes elvtárs érces hangon megszólalt:

– Fölkérem az értekezlet résztvevőit, foglaljanak helyet. A közreműködők állapítsák meg a jelenlevők létszámát s azt, hogy ki hiányzik esetleg a meghívottak közül.

Szavai végeztével maga is leült, s elmélyülten gondolkodó tekintettel nézte az elnöki asztalra odakészített papírcsomót, amelynek legfelső lapján világszínvonalon ülő, korszerű tapsifüles kérkedett, mint a legutóbbi tanácsülésről visszamaradt remekbe szabott alkotás. Elővette golyóstollát, és figyelembe véve a kompozíciós hatást, a nyuszival szemben egy tiroli kalapos vadász megformálásába kezdett.

Várnai Teri a vadász fenekénél jelentette a jó hírt:

– A meghívottak teljes számban eljöttek.

„Rendben..." – gondolta elnökhelyettes elvtárs. Föllélegzett, letette a golyóstollat, s elmosolyodva szólásra emelkedett:

– Mindenekelőtt a városi tanács nevében szeretettel üdvözlöm valamennyiüket, s a magam részéről szívből kívánom, hogy az értekezlet sikeresen oldja meg feladatát a város fölvirágoztatása érdekében. Maga az a tény, hogy egyetlen meghívott sem tért ki a tanácskozás elől, senki sem talált, engedjék meg, hogy így fejezzem ki magam: „fontosabb" elfoglaltságot, azt mutatja, jól választottunk. Olyan emberek kezébe tettük a döntés jogát, akik mélyen átérzik felelősségüket városunkért, szülőföldünkért. Csak örülhetünk, hogy ma már ilyen szép számmal vannak, akik életük és mindennapi tevékenységük szerves részének érzik a közügyekbe való aktív beleszólást, akik, bár napjainkban sem a káderes, sem a párttitkár nem figyeli árgus szemekkel, hogy mennek-e értekezni vagy sem, kötelességüknek vélik megtenni a közösségért mindazt, amit megtehetnek. A magam részéről bizonyságtételt látok ebben pártunk politikája mellett s egyben olyan alapot, amelyen töretlenül fejleszthetjük tovább közéletünk fundamentális normáját: az egyre szélesedő-terebélyesedő demokratizmust. Nem kívánok hosszabban elmélkedni efölött, de azt mégis le szeretném szögezni, hogy ez a soha nem tapasztalt közéleti érdeklődés a legszebb dokumentációja pártunk helyes politikájának és eme politika gyümölcsöző helyi megvalósításának... Nem akarom fölöslegesen elnyújtani megbeszélésünket. Mint a meghívólevélből is értesültek róla, a Keleti Éden bárhelyiségének díszítési problémáját tűztük napirendre. Sokan ellenzik ezt a kerámia-megoldást, sokan mellette vannak. A döntést önökre bízzuk. Kérem önöket, vitassák meg az ügyet, s a vitát követő szavazás fog véglegesen pontot tenni a

problémára. Magam a vitában nem veszek részt, de hivatalból én vezetem az értekezletet, bár szívem szerint leginkább másra ruháznám ezt a tisztet, nehogy, akár csak véletlenül is, olyan színezetet kapjon ez az én elnöklésem, mintha valakit is befolyásolni kívánnék véleményében vagy álláspontja kialakításában. Még annyit: harminchárom tagú plénumot hívtunk össze. Azért páratlan számút, hogy az értekezlet minden esetben döntőképes legyen. Ezenkívül néhányan megfigyelőként vesznek részt az ülésen. Elsősorban Dobos elvtárs, a pártbizottság munkatársa, akinek különben köszönetet mondok abból az alkalomból, hogy látogatásával megtisztelte értekezletünket. Most pedig átadom a szót önöknek...

Az értekezlet résztvevői arcukon nagy érdeklődéssel unatkozták végig a megnyitót. Elnökhelyettes elvtárs pedig lezökkent a karosszékbe. Tiszteletteljes, várakozó csönd támadt.

– Talán kezdje mindjárt a második hozzászóló... – jegyezte meg elnökhelyettes elvtárs, arra célozva, hogy minden értekezleten csak az első felszólalás nehéz. Ismét kezébe vette a golyóstollat, és tiszteletlenül azt gondolta: „Na, gyerünk a dumával, az istenért..." – közben mosolygott, s idősebb Kármán József felé biccentve, hangjában a legcsekélyebb irónia nélkül biztatta a tanácstitkári perspektívát vesztett osztályvezetőt: – Gondolom, helyes lenne, ha Kármán elvtárs, mint az illetékes tanácsi fórum vezetője, kifejtené álláspontját. Vitaalapként...

Osztályvezető kartárs úgy bámult elnökhelyettes elvtársra, mint apró egérke a száját kitátó óriáskígyóra. „Gané... Te is aláírtad..." – gondolta, és elvörösödött, fölállt.

– Hát akkor én leszek a második... – mondta akadozva, miközben egyre elnökhelyettes elvtársat nézte, hátha le tudná olvasni az arcáról, hogy mit akarnak hallani az elnök-

felettesi – bocsánat, szóbotlás: – elnökhelyettesi fülek. Legszívesebben kipakolt volna – mindent, még a papírszakadást is –, de a fórum illetéktelen, és ez a nyavalyás végképp ráhúzná a vizes lepedőt. „Hallgatni tilos – beszélni nem lehet..." – megköszörülte a torkát: – Sajnos, nem készültem rá, hogy elsőnek... – pislogott elnökhelyettes elvtársra, aki éppen lehajtotta a fejét, és jegyezgetni kezdett. – Nem készültem rá, hogy elsőként szólaljak fel... – ismételte osztályvezető kartárs, a „nyavalyás" azonban fütyült rá, s ő felfohászkodott: – ... de hát, megpróbálom... – még egy segélykérő pillantást vetett az elnöki asztal felé.

Elnökhelyettes elvtárs azonban könyörtelenül visszatért a vadász fenekéhez, és így az S. O. S. jelzés eredménytelen maradt.

Osztályvezető kartárs beszélt, lassan, vontatottan, akár a haldokló, akinek minden szó kiejtése rettenetes erőfeszítésbe kerül.

Elnökhelyettes elvtárs közben befejezte a vadász fenekét, s hirtelen támadt pajzán ötlettel hosszú nyelvet rajzolt mellé, amit gondosan besatírozott. Eközben megállapította, hogy nála szakavatottabb vezetőt a város élére – természetesen csak miután az öreg betegsége eléri a nyugdíjkorhatárt – lámpással keresve sem lehetne találni. Ez az értekezlet – – ezért megérdemelné a Kossuth-díjat! Ahogy ezt sebtében összeboronálta! Remek érzés hallgatni, hogyan kompromittálja magát osztályvezető kartárs. Mást nem tehet a jámbor lélek. Elkenni vagy fölfelé hárítani, netán kibújni a felelősség alól – lehetetlen. Édesen nyekereg. Kitűnő osztályvezető lesz belőle.

Osztályvezető kartárs pedig mérhetetlenül mély elvi alapon fejtegette a kulturális irányelveket, amelyekbe mindenféle haladó művészi irányzat belefér, s végül, mintegy mentőövként bevetette Hašek Švejkjét, amelynek vaskosságán

senkinek sem jut eszébe fölháborodni, majd pedig – közben agyába villant, hogy szerencsésebb egy nem szocialista példa –, Boccaccio védelmére kelt.

Bakai Lajos hiúságát jólesően érintette a két klasszikusra való hivatkozás, és cédulát küldött a két székkel odébb, szintén a fal mellett ülő Várnai Terinek: „Miért olyan szomorú? Szeretem!" A tanácsi remek azonban ezúttal is visszautasította a vallomást, a következő szöveggel: „Kukuljak meg, ha még egyszer archeológiára adom a fejem!" A szobrász erre azt írta: „Inkább álljon modellt nekem, abból is meg lehet élni." A válasz kissé nyers volt: „A bélyeggyűjteményeket se szeretem nézni." Bakai új cédulát küldött: „A bélyeggyűjtemény meg a modell – kettő. Nem minden modell kurva." Felelet: „És nem minden bélyeggyűjtemény ürügyén szeretkeznek."

Másképp kifejezve, ez a szokatlan értekezlet is az értekezletek megszokott, rendes kerékvágásába zökkent, és résztvevői a maguk módján igyekeztek agyonütni az idejüket. Elnökhelyettes elvtárs befejezte a satírozást, és a vadász puskáját vette munkába. Bármit dönt az értekezlet, a haza mentve van – ez a gondolat nyugalmat öntött szívébe. A legkényelmesebb megoldás természetesen, ha az a vacak a helyén marad. Egy szavazat mellette, már biztos: osztályvezető kartársé. No lesz még több is. Egyelőre csak hadd vitatkozzanak. Ha levétetik a díszítést – a városi tanács a plénum döntésére hivatkozva kéri a kifizetett összeg átkönyvelését más tételre, s más tételről átirányítani az összeget... Kicsit bonyolult, de azért egyszerű. Azonban a díszítés maradni fog. Kiszámította pontosan, és egyelőre minden úgy halad, ahogy eltervezte. Osztályvezető kartárs beszéde – egyben Thormássy Béla szavazata. Eddig nem is tűnt föl, hogy ez a pasas, ez a Kármán, szerelmes a saját hangjába. Egy-

szerűen képtelen befejezni... Közben a vadász remekbe rajzolt winchestert kapott a kezébe.

Na végre. Székzörgés.

Elnökhelyettes elvtárs fölemelte a fejét:

– Parancsoljanak...

Özvegy doktor Horváth Dénesné, Gedényi Gertrúd következett, teljes hévvel és nagy meggyőző erővel.

Elnökhelyettes elvtárs tiszta papírt húzott ki a készülő mű alól, egyik szélére azt írta: „nem", a másikra: „igen". Utóbbi alá húzott egy vonást, ami osztályvezető kartársat jelképezte, alá még egyet: Thormássy Bélaként, majd a „nem" rovatba a valóságos özvegy nevében, s rövid töprengés után – abból a meggondolásból, hogy ezek ketten annyira utálják egymást, ami eleve kizárja, hogy egy véleményen lehessenek – özvegyné ellenlábasaként Reczei Géza vonala került az „igen" rovatba.

Özvegyné dél óta készült a felszólalásra, és a műcseresznyéi kitartóan zörögtek. A jelenlevők lelkiismeretére apellált, és az sem zavarta, hogy a titkos költő időközönként fájdalmasan felszisszen. Egyébként kifejtette, hogy az ilyen ocsmányságok, mint ez a falidísz, micsoda szörnyű rombolást visznek végbe az ifjúság lelkivilágában.

– Kereste-e már valaki önök közül az összefüggést a tegnap történtek és az efféle, merem állítani: valósággal kerítő, rosszra csábító műtermékek között? Érdemes eltöprengeni rajta...

– Mi történt tegnap? – kotyogott közbe valaki.

– Tegnap... – Özvegyné elpirult. Szemét lesütve, halkan mondta: – Tegnap, a kiserdőben, megerőszakolták az iskola egyik növendékét. Egy lányt...

Erre még elnökhelyettes elvtárs is fölütötte a fejét:

– Mi?!

– Igen! Saját szememmel láttam! Az egyik maturáló leányt... Ott szoktak tanulni a kiserdőben. És még csak nem is alkonyodott. Fényes nappal!

Thormássy Béla ereiben megfagyott a vér. Úristen! Az ő növendékét... Pillantása összeakadt Gertrúd tekintetével. Özvegyné szomorúan bólintott:

– Igazgató kartárs még nem is tudja. Nem volt erőm elmondani... Egyszerűen nem volt...

– De hát miért nem akadályozta meg! – csattant fel Thormássy Béla. – Miért nem lépett közbe?!

Gertrúd lehajtotta a fejét:

– Az ablakból láttam. Látcsövön... Rohantam oda, de már elkéstem...

Nyomasztó csend volt.

Elnökhelyettes elvtárs tárgyilagos pillantást vetett a „nem" rubrikára. „Legalább öt szavazat plusz..."

Thormássy Béla felhördült:

– Ki volt az?

– Nem akarom... – nyögdécselte Gertrúd. – A nevét nem... Kérdőre vontam én azt a leányt...

Thormássy Béla pislogni kezdett:

– A leányt?!

– Már csak őt találtam a színhelyen... – özvegyné szája széle reszketett. Fejét a mellére horgasztotta, lelkéből zokogva tört fel a keserűség: – Szörnyű! És ő is akarta... Nem is szégyenlette bevallani! Még csak el se pirult, amikor megmondta!

Nevetés bugyborékolt a teremben, s elnökhelyettes elvtárs lehetőséget kapott rá, hogy bebizonyítsa: az ekhós-teherautók deszkái méltatlanul gurultak ki alóla. Komor tekintete, mint kard csapott szét a renitenskedő meghívottakon, és a kacaj elcsöndesedett. A fejek a hosszú asztal fölé hajoltak,

és csupán a vállak rázkódtak félreérthetetlenül, szemtelen kihívásként.

Gertúd még zokogott.

– Nyugodjék meg, asszonyom – szólalt meg elnökhelyettes elvtárs. Folytatni akarta, hogy igyék egy kis vizet, de özvegyné fölemelte a fejét, s felkiáltott:

– Hát lehet?! Ezek után?! Ilyenek történnek a mi városunkban, és akadnak, akik ezt mulatságosnak találják! Nem tudok megnyugodni! Mit visz az a leány a házasságába? Mivel ajándékozza meg a férjét? Hová lett a tisztasága?! És ezen itt vihognak, mint a cselédek... – és ismét felzokogott.

Püspök elvtárs – elnökhelyettes elvtárs az emlékezetes nyelvbotlás óta így nevezte magában – pohár vizet tolt a vigasztalhatatlan hölgy elé. Gertrúd ivott egy kortyot, és zaklatottságában el-elakadva folytatta mondókáját. Bakai újabb cédulát nyújtott át Terinek, a következő felirattal: „Istenem, ha végre hagyná magát megerőszakolni!" Válasz: „Engem nem kell, de Gertrúd valószínűleg hálás lenne érte. Bár lehet, hogy már az sem segít." Elnökhelyettes elvtársnak eszébe jutott, hogy a winchestert nem szerelte föl célgömbbel, sietve pótolta a mulasztást, s a vadász csizmáinak kidolgozására irányította figyelmét.

Gertrúd patétikus fölkiáltással fejezte be szónoklatát:

– Önökön Sebővartyán szeme! Mentsék meg a fiatalság erkölcsét, jövőjét!

A műcseresznyék sornyi pontot zörögtek a deklaráció végére, és Gertrúd a biztos siker tudatában, székére huppant.

Mi sem természetesebb, hogy a parlamentáris szokásokra ügyet se vetve – nem kért szót –, Reczei Géza nyomban Salamon védelmére kelt. Meg kell adni, fifikusan tette: a művészet emberformáló erejéről szavalt lobogó lelkesedés-

sel, s művekről, amelyeknek meztelen alakjait ruhába kényszerítette a középkori klerikális sötétség, valamint a pápai inkvizíció. Beszéde alatt Gertrúd úgy ült, mint aki kardot nyelt, és keményen összeszorította száját, Püspök elvtárs pedig kissé rosszallóan csóválta a fejét, s arra gondolt, hogy az Anyaszentegyháznak még igen-igen bokros teendői vannak az emberi lélek megjavítása terén – szinte fölfoghatatlan ellentmondás: ezek el tudják feledni a forradalom-ellenforradalmat, szemet hunynak afölött, hogy ki miben vétkezett, de az Anyaszentegyház évszázadokkal korábban viselt dolgait mégis föl-fölhánytorgatják... Elnökhelyettes elvtárs a gyönyörű birgerli után tarisznyával is ellátta a vadászt, és nagyon sajnálta, hogy a napernyős tanárnőt – reggel jutott eszébe a neve –, Bontzi Crescentiát, nem hívta meg az értekezletre. Bizonyosan produkált volna olyan élvezetes számot, mint a barátnője. Mindenesetre érdekfeszítőbbet, mint a titkos költő nyílt tudományos értekezése, amelynek kapcsán egyébként megállapította, hogy ez a Reczei okosabb, mint gondolta. El is határozta, figyelemmel kíséri majd a pályafutását: veszélyes típus, vezető funkcióban rengeteg galibát okozhat az elvi alapokon álló merev következetességével, megfontolatlan heveskedésével.

Amikor a vadász körül már hegyek is emelkedtek, s az égboltozaton sötét felhők tornyosultak, Püspök elvtárs emelkedett szólásra. Beszéde elején leszögezte, tiszteletben tartja ezt az értekezletet s a megjelenteket annyira, hogy nem kíván kitérni az Anyaszentegyházat ért otromba támadásokra, amelyek amúgy sem állanak összhangban a kor szellemével, s ezért fölöslegesnek véli reagálni az ízetlenségekre. Különben is méltóságán alulinak tartaná, szót emelni a vádaskodások ellen:

– A történelem a történészek dolga, tisztelt hallgatóim,

s én nem azért jöttem, hogy békétlenséget hurcoljak magammal, de azért, hogy a békességet hirdessem...

Fordított sorrendben fejtette ki álláspontját, nem úgy, mint az elnökhelyettesi szobában: először a mindenneműszent könyvek és iratok profanizálása ellen szállt síkra, majd pedig magyarázni kezdte:

– Ha lenne hitközség, azaz tíz felnőtt zsidó férfiú, akkor nyilvánvalóan tiltakoznának...

Elnökhelyettes elvtárs hegyeit már fenyőerdők koszorúzták, és a közbekiáltás úgy hatott, mint hosszan tartó mennydörgés a viharfelhőkből:

– Maga csak hagyja a zsidókat! Maga védjen akárkit, de a zsidókat hagyja békén!

A püspök elakadt, elnökhelyettes elvtárs – pedig gyötörte a kíváncsiság – az erdőtelepítéssel foglalkozott. „Mégis jó a háznál egy kiöregedett sakter..." – gondolta elégedetten, s meghúzta püspök elvtárs jelét a „nem" rubrikába, vele átellenben ugyancsak egy vonást, Weisz Ármin várható voksaként.

Weisz Ármin délben érkezett haza Budapestről, ahol rokonait látogatta meg, s – püspök elvtárs szerencsétlenségére – tegnap este megtekintette Hochhuth *Helytartó* című darabját a Thália Színházban. Fölugrott a székéről, és hadonászva kiabált:

– Miért nem akkor védett, amikor még voltak zsidók Sebővartyánban? Akkor maga csak áldott... – a hangja elakadt, a folytatást már csak gondolta: – A fegyvereket a keleti frontra! Végre kapnának a zsidók egy kis propagandát, és akkor jön maga védeni! Az a Salamon nem rossz cég. Jó cég... Maga csak ne védjen! Kikérem magamnak, a nem létező zsidók nevében...

Kérdését döbbent csend fogadta, s ő villogó szemmel nézett körül.

„Végre az orra alá dörgölték" – gondolta elnökhelyettes elvtárs kajánul, azonban szerencsére észbe kapott, és sajnálattal bár, de megkopogtatta az asztalt:

– Megértjük a felindulását, de nem azért jöttünk össze, hogy bárki is sértegethessen valakit a jelenlevők közül. Hová jutnánk? Ez a fórum különben sem arra való, hogy ezeket a kérdéseket tisztázza. – Majdnem így folytatta: – Egyébként megmondhatom önnek, ha nem értesült volna róla, hogy a püspök úr – akkor még mint kanonok – kizárólag felsőbb utasításra celebrált misét a frontra készülő alakulatoknál... – De szerencsére észbe kapott, és Weisz Ármin felé intett:

– Foglaljon helyet, kérem! Amikor önt illeti majd a szó, kifejtheti álláspontját a faldíszítés ügyében, úgy, mint bárki más. De annak ügyében! Kérem, püspök úr – szerencsére nem botlott meg a nyelve –, azt hiszem, valamennyiünk nevében mondhatom: tekintsen el az incidenstől, s folytassa felszólalását...

Weisz Ármin legyintett, s visszaereszkedett a székére, püspök elvtárs pedig folytatta, kissé fakó hangon, körülményesen, s mellékesen elítélte azokat a tisztelendő atyákat, akik nehéz helyzetekben nem a krisztusi szeretetet hirdették, mint jómaga, hanem a gyűlölet uszályába szegődtek.

Szavai hatására Gertrúd könnyezni kezdett, Várnai Teri pedig cédulát kapott: „Nem lenne jobb mégis, ha hozzám jönne feleségül?..." – de választ nem adott rá.

Püspök elvtárs után a helybéli vasgyár egyik érdemes kohásza tette le a garast. Kissé darabos beszéde nem talált különösebb visszhangra az értekezlet buzgó résztvevőinek körében. Különben is vigyorgott, miközben a következőket mondta:

– Hát kinek az erkölcse miatt háborognak, emberek? Aki kifizet tizenkét forintot a féldeci rumért vagy húszat egy kis üveg sörért abban az ultra-extra bárban, annak az erkölcsein már nincs mit védeni. Az én kölyköm nem fogja, ha jól vagyok értesülve, a többi szakié sem. Akkor minek annyit beszélni róla? Ja, még azt akarom mondani, hogy egy – nem tudom, hogy mondják helyesen, Rodin- vagy Roden-szobor, áll a lányom éjjeli szekrényén, persze, csak olyan kicsi másolat, isten bizony, nekem jólesik látni, nagyon szépen ölelkezik rajta egy férfi meg egy nő. Hát mi csúnya van egy szép ölelkezésen? Jó dolog az! De, hogy minek ennyit értekezni miatta, szavamra, nem értem, és irigylem azokat, akiknek ez a problémájuk...

Várnai Teri újabb közleményt kapott: „Jézus Mária, itt magán kívül is van épeszű ember?!" – de erre sem reagált.

Bakai Lajos véleménye a felszólaló épeszűségét illetően, megegyezett elnökhelyettes elvtársával, aki azonban nem Várnai Terihez, hanem önmagához hasonlította a kohász épeszűségét, s egy lényeges pontban nem értett egyet vele: nem tartotta irigylésre méltónak önmagát, amiért ez a problémája.

A kohász rövid és velős dikcióját doktor Thormássy Béla hosszú fejtegetése követte, majd a kegytárgyakat előállító kisipari termelőszövetkezet elnöke szállt szembe Salamonnal, s fölajánlotta, hogy amennyiben a plénum úgy dönt, rövid határidőre elkészítenek egy mozaikot, „Ivó szarvasok" címmel, ugyanannak a képnek a fölnagyított mozaik változatát, amely az Üveges és képkeretező ktsz kirakatát díszíti, s kerettel együtt százötven forintos értéket képviselő eredeti alkotás. A művet egy hét alatt az illetékes szervek rendelkezésére bocsátják, mégpedig társadalmi munkában, csupán a mozaiknyersanyag árának megtérítését igénylik.

Várnai Teri lehajtott fejjel gubbasztott a helyén, s arra gondolt, hogy ez az értekezlet olyan, mint a tűző napon felejtett törökméz: nyúlós, ragacsos, émelyítő.

A felszólalók pedig felszólaltak, és elnökhelyettes elvtárs titkárnője – mint közreműködő – hatalmas tálcán kávét hozott be – kétszer kellett fordulnia –, meg apró teasüteményt tálacskákban.

Exkluzív rongyok és gyomormosások

Az értekezlet egyre folyt, föltartóztathatatlanul és méltóságteljesen, akár a Duna.

Elnökhelyettes elvtárs a harmadik vadászos-nyuszis életképet is befejezte, s műértő szemmel konstatálta, hogy gyakorlat teszi a mestert: az utolsó a legsikerültebb. Valószínűleg azért is jobban hatott, mert az elsőn, mint absztraktum, ott díszelgett a nyelv, ami így kiragadva mégsem illik egy realista ábrázolásba. A másodikon pedig a vadász kissé túlméretezett pótfeneket kapott – összesen hármat – a szomorkás elvi fölfedezésből következően, hogy a városi tanácselnök szerepét játszó elnökhelyettesi tisztet nem csupán fejjel kell bírni. A fölismerés abból a tényből fakadt, hogy az elnöki széket még az ötvenes évek elején faragták, a szektás idők divatjának megfelelően, mit sem törődve a dolgozók legelemibb kényelmi igényeivel: keményfából. Elnökhelyettes elvtárs nemesebb testrésze kellemetlenül bizsergett, agyában pedig megértő gondolatok támadtak: elnök elvtárs valóban jól választott, inkább a kórházi lakosztály, mint ez a szék. A megértő gondolatok azonban nem ingatták meg korábbi elhatározásában: „Akkor is tartárt kapsz..." – gondolta. Ilyenformán csupán a harmadik mű ékeskedett szeplő nélkül – egészen tizenegy óra negyven percig. Akkor fejezte be fölszólalását a harmincharmadik meghívott, doktor

Surányi Elemér orvostudor, a város egészségügyi fejedelme, egyben törvényszéki boncolási szakértő és műkedvelő nőgyógyász, aki az emberi test szépségéről tartott hosszabb ismertetést, s a legfelelőtlenebb módon még csak nem is sejtette, hogy egy borzalmas családi katasztrófa előidézőjeként foglal helyet. Utána doktor Thormássy Béla jelentkezett ismét szólásra. Elnökhelyettes elvtárs azonban a szektás szék hatása alatt kifogyott közismert türelméből, s – bár kissé tétovázó hangon – azt mondta:

– Úgy gondolom, miután mindenki kifejtette az álláspontját, nem lenne helyes fölöslegesen elnyújtani a tanácskozást...

– Bocsássanak meg... – pattant fel az igazgató. – Én csupán egy gondolatot kívánok, nem is kifejteni, fölvetni csupán, és még csak nem is a kerámiával kapcsolatban... A városunk életét átfogó demokratizmusról kívánok szólni, amelynek ékes tanúbizonysága ez a mai értekezlet. Egyetlen mondatot mindössze: köszönet a bizalomért a város vezetőinek, és hiszem, valamennyiünk nevében biztosíthatom őket, szilárdan támaszkodhatnak ránk a továbbiakban is ezen az úton! Mert bármi legyen is a résztvevők álláspontja a vitatott kérdésben – a demokratizmus felvirágoztatásában az érdem a város vezető embereié! Szeretném, ha ez a gondolat minden jelenlevőben gyökeret verne, annál is inkább, mert soha a városban ilyen értekezlet – pedig ismerem Sebővartyán történetét – nem volt!

Miközben Thormássy beszélt, szeplő került az addig szeplőtlen alkotásra a következő szöveg képében: „Nyalni, nyalni, nyalni..." – a folytatást azonban sohasem tudja meg az utókor, mert az igazgató befejezte szavait, lelkes tapsot kapott, s elnökhelyettes elvtársnak szólásra kellett emelkednie:

– Befejezettnek nyilvánítom a vitát, s arra kérem önöket, fáradjanak át a szomszéd szobába – úgy hiszem, ráfér még

egy kávé mindannyiunkra –, amíg a közreműködők megteszik az előkészületeket a szavazás lebonyolítására...

A nagyterem pillanatok alatt kiürült, és amikor a résztvevők visszatértek, az elnöki asztalon hatalmas urna állt, mellette pedig harminchárom boríték. Elnökhelyettes elvtárs elfoglalta a helyét, és ismertette a szavazás módszerét:

– Minden meghívott kap egy borítékot, amelyben két lapot talál. Az egyiken „igen" a másikon „nem" gépelt szöveg olvasható. Aki elfogadja a kerámiadíszítést a Keleti Éden bárfalán, az kiemeli a „nem" szövegű lapot, és az „igen" feliratút a borítékban hagyva, az urnába dobja. Aki ellenzi, az pedig az „igen" szöveget veszi ki, és viszi magával emlékbe az értekezletről, míg a „nem" feliratút dobja az urnába. Aki mindkét lapot a borítékban hagyja, annak a szavazata érvénytelen...

Várnai Teri szétosztotta a borítékokat, elnökhelyettes elvtárs pedig fölkérte özvegy doktor Horváth Dénesné Gedényi Gertrúdot, valamint Weisz Ármint, hogy tekintsék meg az urna belsejét, s győződjenek meg róla, üres-e? Majd javasolta, hogy nevezettek kísérjék figyelemmel a szavazatok összeszámlálását is, ami Várnai kartársnő feladata lesz.

Az értekezlet a javaslatot elfogadta.

Ezután elnökhelyettes elvtárs összehajtogatta mindhárom vadászos-nyuszis alkotását, s az igen-nem tippjeit, amelyek tizennyolc–tizenöt arányú Salamon győzelmet jósoltak, és a zsebébe rejtette őket.

A szavazók pedig kissé fáradtan bár, de immár bízva az értekezlet gyors befejezésében, egyenként az urna elé járultak.

Öt perc múlva Várnai Teri jelentette:

– Az urnában harminchárom borítékot találtunk. Érvénytelen szavazat nem volt. A szavazatok megoszlása: tizenhét „igen", tizenhat „nem"...

„Valamelyik disznó..." – gondolta elnökhelyettes elvtárs a tizennyolcadik szavazatra, amelyik „nem"-mé változott, s megerősítette hitében, hogy az ember sohasem lehet elég óvatos. Fölállt, arcán a protokollmosollyal, s joviálisan humorizálva közölte:

– Gondolom, kommentár fölösleges. A vitát és a nézeteltéréseket befejezettnek nyilvánítom. Köszönöm a részvételüket, és az értekezletet fáradtságunkra való tekintettel berekesztem... – azzal jó példát mutatva megindult a kijárat felé. Az ajtó előtt azonban lehorgonyzott, s immár egyenként, mindenkitől szívélyes búcsút vett. Dobossal is kezet szorított, nagyon melegen, s mivel furdalta a kíváncsiság, suttogóra fogva hangját, nehogy a többiek meghallják, megkérdezte:

– Mi a véleményed?

Dobos pillantása nyomban a messzeségbe kalandozott, aztán megfontoltan közölte:

– Lezajlott...

„Naná föl..." – nyelt nagyot elnökhelyettes elvtárs, s miközben kedvesen mosolygott a funkcionáriusra, mélabúsan konstatálta, hogy ez a Dobos olyan, mint a jövő: kifürkészhetetlen, s csak az biztos, hogy lesz...

Utolsóként hagyta el a tanács épületét, a titkárnő társaságában, akinek megígérte, hogy hazafuvarozza.

Püspök elvtárs éppen akkor szállt be a kocsijába, s elnökhelyettes elvtárs meglassította lépteit a kapuban – semmi kedvet nem érzett holmi „protokoll-dumá"-hoz, s az ő Volgája úgysem hajthat a feljáróhoz a püspök Chevrolet-jétől. Nagyot szippantott a friss levegőből, s a titkárnőhöz fordulva megjegyezte:

– Figyelmeztessen reggel, hogy az újság...

Nem fejezhette be, mert érdes hang dörrent a szavába:

– Na, megvagy! Azért is kivártalak...

Koppanás, zörrenés. Koppanás, zörrenés. A bot és a kitüntetések – lehetetlenség nem ráismerni. Elnökhelyettes elvtárs izmai elernyedtek, fájdalmasan felsóhajtott:

– Szervusz, Karnyó bácsi...

– Na, ne félj, mindjárt elengedlek, mehetsz gyengélkedni! Csak tudni akarom, megadtátok-e a püspöknek?!

A Chevrolet ajtaja ebben a pillanatban csattant be, s elnökhelyettes elvtárs abban reménykedett, hogy elnyelte a főveterán destruktív lármáját. Püspök elvtárs lekurblizta az ablakot, s atyai mosollyal búcsút intett. Elnökhelyettes elvtárs meghajolt kissé, s viszonozta az üdvözlést.

– Na, felelj! Megadtátok vagy nem adtátok?!

– Ne kiabáljon, az istenért! – sziszegte a titkárnő, s megfogta a főveterán karját, hogy csillapítsa az öreget, de az dühbe gurult, és fölemelte a botját:

– Eressz el, te taknyos, mert végigvágok rajtad! A főnököddel beszélek, nem veled! – és ismét elnökhelyettes elvtársra kiáltott:

– Megadtátok vagy nem?! Mit mondtatok a püspöknek?!

A Chevrolet végre elgurult, s magával vitte püspök elvtárs atyai mosolyát.

Elnökhelyettes elvtárs a főveteránhoz fordult, s elgyöngült hangon korholta:

– Nincs jobb dolgod, Karnyó bácsi? Nem jutott jobb az eszedbe, mint éjnek idején patáliát csapni? Megadtuk a püspöknek...

– Akkor mi a fenének vigyorogsz rá?! Az egy kígyó, egy rohadt dög! Te meg még vigyorogsz, hajlongsz neki! Jó, hogy nem kiabálod utána: alázatos szolgája, püspök úr! Azt hiszed, lesz valami jó abból, hogy udvarolsz néki? Legföljebb a markába röhög...

– A diplomáciának is vannak szabályai, Karnyó bácsi – mondta elnökhelyettes elvtárs, s szavainak értelmében meg-

tette a lépést a főveterán lerázásának látszólag legcélszerűbb módja felé: – Gyere, hazaviszlek.

– Viszed a nyavalyát! Itt lakom egy utcával arrébb! Úgy csinálsz, mintha nem tudnád! Odáig nem kell kocsi. És különben sincs akkora fenekem, hogy kocsit akarjak alá! Nem kocsit akarok, hanem észt az ostoba fejetekbe! – lemondóan legyintett: – Na, eredj! Szervusz. Eredj, ne is lássalak... – Megfordult és már önmagának dohogta: – Vigyorog a püspökre...

Elnökhelyettes elvtárs beszállt a – tulajdonképpen elnöki – kocsijába, s szomorkásan állapította meg, hogy ideje beszerezni egy normálisabb, a reprezentatív céloknak megfelelő, szalonképesebb főveteránt. Szerencsére eszébe jutott az újság, amibe Karnyó bácsi belerobbant, s a titkárnő lelkére kötötte:

– Figyelmeztessen reggel, hogy az értekezletről beszélni kell a szerkesztőséggel.

– Már érdeklődtek. Itt volt egy újságíró, de elküldtem azzal, hogy a tanácskozás bizalmas jellegű, és elnökhelyettes elvtárs csak reggel nyilatkozik róla. Kilenckor keresni fogja elnökhelyettes elvtársat. Délután háromig kell leadnia az anyagot...

Elnökhelyettes elvtárs biccentett. Úgy érezte, mintha valamit még el kellene intéznie, de semmi lényeges nem jutott az eszébe. A titkárnőt hazaszállították, s ő is hazatért.

Még az előszobában lehúzta cipőjét, s úgy ment beljebb, mint a lump férjek szoktak: cipővel a kezében, lábujjhegyen lopakodva.

Az óvintézkedés azonban fölöslegesnek bizonyult. A hall közepén járt, s az asztal mellől váratlanul idegenszerű hang reccsent:

– Na, kivártalak...

Elnökhelyettes elvtárs összerezzent – agyában egy pillanatra fölrémlett a főveterán arca –, és ijedtében elejtette a cipőit.

A kapcsoló kattant. A csillár lámpái kigyúltak.

Elnökhelyettes elvtárs hunyorgott. Az asztal mellett a felesége ült, hálóingben.

– Hülye vicc... – morogta elnökhelyettes elvtárs rosszkedvűen, s a cipőkbe bújtatta lábát.

– Ez neked vicc?! – sivított fel az asszony. – Jellemző rád! Ez neked egyszerűen vicc! Akármi történhet, az neked csak vicc! – az asztalra borult, és úgy zokogott, hogy a válla is rázkódott bele.

Elnökhelyettes elvtárs felsóhajtott, s gondolatban megkövette a főveteránt, aki a relativitás szabályai szerint ebben a minutában egészen kellemes embernek, valósággal kebelbarátnak tűnt. Aztán cigarettára gyújtott, s nagy nyugalommal pöfékelve hallgatta a koncertet, miközben azon tűnődött, vajon felesége kitart-e a cigaretta végéig, vagy már a felénél megszólal? A zokogás hevességéből az előbbire következtetett, ezért maga is leereszkedett egy székre az asztal mellé, s érdeklődéssel figyelte hitvesét. Az asszony mintha csak erre várt volna, fölemelte a fejét:

– Igenis! – kiáltotta, s visszaborult az asztalra zokogni.

„Fáradt vagyok..." – állapította meg csalódottan elnökhelyettes elvtárs, és zavartalanul füstölt tovább. A zokogás elcsitult, de az asszony feje az asztalon maradt.

– Neked semmi se számít. Csak a magad kényelme! – hangzott vádlón.

„Akkor valami mégis számít..." – szögezte le magában precízen elnökhelyettes elvtárs, s most már megkérdezte:

– Mi történt, ami nekem vicc?

Elnök-helyettes-felettes elvtársnő fölkapta a fejét, úgy me-

redt a férjére, akár egy apagyilkosra, majd hirtelen mozdulattal fölragadott a másik székről valami zöldet, s elnökhelyettes elvtárs felé hajította:

– Ez a vicc! Ez! De téged ez sem érdekel!

A csapást nem sikerült kivédeni, a zöld valami elnökhelyettes elvtárs fejére borult. Nyugodtan lefejtette magáról, még egyet szippantott a cigarettájából, aztán elnyomta a hamutartóban, és vállat vont:

– Ez nem vicc. Ez ruha. Gondolom, új... – kissé alaposabban szemügyre véve közölte: – Csinos.

– Iiiiigen – húzta el felesége gúnyosan a szó elejét. – Csinos ruha-vicc! Csak találkozzam avval a vén hülyével, a te Surányi doktoroddal, a tíz körmömmel kaparom ki a szemét!

– Még mindig szerencsésebb, mintha ő...

– Elhallgass! – csattant fel az asszony. – Ismerem a piszkos fantáziádat! A saját férje vagdaljon ilyeneket az emberhez! Hát ez elképesztő!

– Először: semmit se mondtam, mert nem hagyta, kedvesem, – elnökhelyettes elvtárs fölemelte mutatóujját, s a diplomáciai kapcsolatok normalizálása érdekében, hatalmas önuralommal szilárdan magázta hitvesét. – Másodszor: annyira elragadtatta magát, hogy vörösre bőgte a szemét, pedig ez a szín nem illik a karakteréhez. Harmadszor: tegez, pedig ön szerint a tegezés közönségessé teszi, vulgarizálja két szerető szív viszonyát. Negyedszer: megeszem a fejem, ha ez vicc, nem pedig ruha. Ötödször: lehet, hogy mégis vicc, azonban még nem láttam a számlát, és fogalmam nincs róla, hogy kerül ebbe szegény Surányi a százhúsz kilójával... – Elnökhelyettes elvtárs végigtekintett mind az öt nyitott ujján, s lélegzetvételnyi szünet után folytatta: – Több ujj ezen a kezemen nem lévén, befejeztem.

– Na jó... – szívta meg az orrát az asszony. – A Surányi

tanácsolta, hogy menjek fel Pestre, a Váci utcába, ott csináltassak ruhát, igaz, hogy kétszer annyiba kerül, mint itt, de ruha! Évekig ruha. Meg akartalak lepni vele.

Elnökhelyettes elvtárs tárgyilagosan közbevetette:

– Sikerült...

Az asszony csupán egy szemvillantással felelt, de elnökhelyettes elvtárs elhallgatott, s ő folytatta:

– Ezt akartam fölvenni a fogadásra. Ma jött meg. Utánvéttel. Kétezerhatszáz. De csak kétezernégyszáz volt itthon. Átszaladtam Kármánnéhoz, hogy segítsen ki holnapig, háromszázat kértem, mert borravalót is kell adni a postásnak. Behívott – ne álljak az ajtóban, amíg kihozza a pénzt. Majd elájultam: a szobában, az asztalon, ott feküdt a ruha. Ez a ruha. Pontosan ez. Éppen kibontotta a csomagból. Nem szóltam egy szót se, de képzelheti... Az a dög nő nekem azt mondta Pesten, azt kell megfizetni ezen a rongyon, hogy exkluzív...

Elnökhelyettes elvtárs felvonta a szemöldökét, s megpróbálta csillapítani hitvesét:

– Hát exkluzív. Csak kettejüknek van ilyen. Másnak nincs... – fölöslegesnek érezte folytatni, mert az asszony arcára tekintve megállapította, hogy szavai félelmetes sikert arattak, ami végül is egyetlen vigasztalan mondatban sűrűsödött össze:

– És ez az ember az én férjem...

Három perc zokogás következett az asztalra omolva.

Elnökhelyettes elvtárs ismét cigarettára gyújtott, s az asszony azonnal feltámadt.

– Magának ehhez egy szava sincs?!

– Már volt, kedvesem, de az nem nyerte meg a tetszését...

– Hát nem is – hüppögött a hitves. – Én ezt a kacatot föl nem veszem!

– Egy ilyen kétezerhatszázas kacatot... – helyesbített előzékenyen elnökhelyettes elvtárs.

– Akárhányast! Tudja, maga, mekkora botrány volt amiatt, hogy a Lollobrigida meg a Taylor egyforma ruhában jelentek meg egy fogadáson?! Hát én nem jelenek meg a Kármánnéval egyforma estélyiben! Ki az a Kármánné? Az egyik fullajtárod felesége! – zökkent ki elnökhelyettesné elvtársnő ismételten a magázásból. Elakadt, kis szünet után közölte: – Az egyik fullajtárjának a felesége...

Elnökhelyettes elvtársnak sok volt a hitvesi hasonlat:

– Fáradt vagyok... – mondta, és felsóhajtott. „Lollobrigida, Taylor, és a tehenek..." – gondolta, s megállapította, hogy még tud jó esztrádcímeket kitalálni. – Lefekszem.

Hitvese fölpattant a székről:

– Feküdjön, kérem! Akárcsak Adélka mellett... – sziszegte fullánkosan. – De ha holnap Kármánné ott lesz azon a fogadáson ebben a ruhában, akkora botrányt csapok, hogy...

Elnökhelyettes elvtárs elmosolyodott:

– Tiltsam meg neki? Valahogy így: kedves elvtársnő, a feleségem megbízásából a városi tanács ez évi hatodik ülésén hozott hatszáznegyvenhét per kettőszázhúszas számú határozat értelmében...

Elnökhelyettesné elvtársnő arcára váratlanul mosoly terült – elnökhelyettes elvtárs protokoll-mosolya:

– Nem, kedves. Nem ezt kérem. Azt kérem, hogy tartsa távol a fogadás színhelyétől. Magára bízom, hogyan. Vagy pedig készüljön fel rá, hogy elválunk, láncreakcióban: én öntől, ön az elnökhelyettesi széktől... – a végén már valósággal vicsorgott: – Jó éjszakát... – hóna alá kapta a kettőezerhatszázas exkluzív rongyot, és kilibegett a hallból.

Elnökhelyettes elvtárs ebben a kora hajnali órában is rendelkezett annyi objektivitással és emberismerettel, hogy érté-

kelni tudja hitvese teljesítményét: „Kitűnő tanítvány..." – mosolyodott el, amikor az ajtó becsukódott neje mögött.

A megoldás egyébként vetkezés közben született meg agyában. Az esti fogadást a Keleti Éden különtermében tartják, természetesen zárt körben: az elnökhelyettesnéi exkluzív kacat ott fog ragyogni... Az osztályvezetői rongy pedig a mindenki számára megnyíló étteremben – ugyanis Kármán elvtárs kapja majd reggel azt a különmegbízást, hogy töltse be ott a házigazda, a mindent látó, mindenre figyelő tanácsi szem szerepét. Nem mintha szükség lenne rá, de azért csak töltse be. Eredetileg Adélkát gondolta ilyen módon a közelében tudni, de mégis távol tartani, azonban... Elvégre a hitvesi kívánság – parancs, és elnökhelyettesné elvtársnőt az exkluzív rongy feszélyezi, nem pedig Adélka...

Vetkezés közben még egy személy okozott fejtörést elnökhelyettes elvtársnak: Bakai Lajos, aki szintén elintézést nyert, mégpedig oly módon, hogy fölkéretik: mind az ünnepélyes megnyitás, mind az esti program idején, tartózkodjék a bárhelyiségben, műve mellett, s álljon a meghívottak, valamint az érdeklődő nagyközönség rendelkezésére felvilágosításokkal... Így aztán nem adódik alkalma a fejesek körül lófrálni és esetleg beleköpni a levesbe. Fogyasztását természetesen a tanács fedezi, akárcsak a Kármán házaspárét, ezenkívül még tiszteletdíjjal is honorálják: olyan összeggel, mint amit írók szoktak író–olvasó találkozókért kapni...

Miután ilyen szépen s megnyugtatóan elrendezte a világ dolgait, elnökhelyettes elvtárs álomra hajtotta fejét, s a következő pillanatban akkorát káromkodott, hogy a falak majd belepirultak, s mint akit rugó lökött, ugrott ki az ágyból.

A festők! Hogy az a mennydörgős szakramentum... A két festő, akiket a titkárnővel a Keleti Éden bárjába rendeltetett este tíz órára... Teljes felszereléssel, azonkívül kalapáccsal, hogy ha netán mégis le kell verni a vacakot, akkor verjék

le, és fessék ki a lukat a falon... Azok ott várnak, mert azt az utasítást kapták, hogy el ne mozduljanak, amíg vagy a titkárnő, vagy elnökhelyettes elvtárs személyesen nem intézkedik. Az a hülye tyúk elfelejtette, neki meg a főveterán jött közbe, és a festők órabérben várnak. Azért baj, mert a beígért célprémiumra várnak, amiből pedig szerencsére semmi nem lesz. Viszont az órabér – azért a festők nem várnak. Akkora ribilliót fognak csapni...

A telefon mellé telepedett.

A Keleti Éden természetesen nem felelt. A rendőrkapitányságot hívta, s megkérte az ügyeletest, küldjön át egy rendőrt, aki a telefonhoz invitálná a festőket, ő addig tartja a kagylót.

Az ügyeletes körülbelül tíz perc múlva közölte, hogy két állampolgár – öltözetükről ítélve valóban festők lehetnek – tartózkodik a bárhelyiségben, de egyik sincs tárgyalóképes állapotban, s mindenáron némi előleget akartak kicsikarni a rendőrtől „Az ezerre, ami reggel úgyis jár, mert addigra elvégezzük a melót..."

– Leszedték a kerámiát?! – hördült fel elnökhelyettes elvtárs.

Rövid szünet – elnökhelyettes elvtárs hallotta a telefonból a beszéd foszlányait –, aztán az ügyeletes jelentette, hogy azt a rendőr elvtárs nem tudja, mindenesetre rombolás nyomait nem fedezte föl a helyiségben. De az a véleménye, leghelyesebb lenne a két illetőt bevinni a kórházba, egy kis gyomormosásra, bár szilárdan állítják, hogy ők nem részegek.

– Vigyék! Gyorsan, mielőtt a kerámiához nyúlnának!

Az ügyeletes intézkedett, s közben elnökhelyettes elvtárs tartotta a vonalat, hogy bizonyságot nyerhessen a fali díszítés épségéről. Megkönnyebbülten fellélegzett, amikor az ügyeletes beszólt a kagylóba, hogy a kerámia rendben, a két – saját állításuk szerint részeg még sosem volt – festő pedig

a riadókocsiban van, úton a gyomormosásba tévedt célprémium felé.

Elnökhelyettes elvtárs visszafeküdt az ágyba, s a nap izgalmai végül is megtették a magukét: elaludt, mint a többi igaz.

Bakai hoppon – Salamon a falon marad

A nagy nap, amelyen Sebővartyán büszkesége, a művelődés új centruma, a világszínvonalon álló étterem-, bár-, eszpresszó- és hotelkultúra nevezetes alkotása kitárta kapuit a közönség előtt, hozzávetőleg az előre kidolgozott program szerint zajlott le.

A „Volga" hét óra negyvenöt perckor gördült elnökhelyettes elvtárs lakása elé, s háromszor dudált az ablak alatt.

Ez a szokatlan jelenség önmagában elegendőnek bizonyult arra, hogy fölkeltse a különben csöndes környék háziasszonyainak és kutyáinak érdeklődését. Előbbiek nézelődni, utóbbiak ugatni kezdtek. Ugyanis elnökhelyettes elvtárs politikai meggyőződésből gyalog járt be a hivatalába, s csak egészen kivételes alkalmakkor vett igénybe gépkocsit. A reggelenkénti gyalogmenet volt hivatott nap mint nap demonstrálni, hogy a város hivatalból második, de valóságban első embere együtt él, lélegzik és gyalogol választóival, s a világért el nem szakad tőlük. A fekete „Volga" és a dudaszó e szokatlan órában a háziasszonyokból kicsikart néhány megjegyzést, mint például: „Ez megint vadászni megy? Nincs is vasárnap..." A kutyák csaholását emberi nyelvre fordítani nem lehet, ezért véleményükkel sem érdemes foglalkozni. A történeti hűség kedvéért meg kell állapítani, hogy bár elnökhelyettes elvtársat érintette legérzékenyebben a dudaszó,

ő törődött vele a legkevésbé – mindössze a másik oldalára fordult. A szemét csupán akkor nyitotta ki, amikor hitvese bejött a szobába, és nem éppen szelíden megrázta a vállát:

– Ha ide rendelte a kocsit, akkor menjen!

Elnökhelyettes elvtárs az órájára pillantott, s úgy pattant ki az ágyból, mintha a festők jutottak volna eszébe.

Pontosan két perc és harmincnyolc másodperc múlva – miután hódolattal csókot lehelt neje kacsójára – becsapta maga mögött a „Volga" ajtaját.

A gépkocsi elindult, s miközben a benzintartály a fizika törvényei értelmében lassanként ürült kifelé, a sofőr feje feltöltődött, annak bizonyságaként, hogy energia nem vész el, csupán átalakul. A folyamat következtében a jámbor lélek szaporán pislogott, s amikor elnökhelyettes elvtárs kiszállt mellőle a kocsiból, fellélegzett. Amikor pedig kenyéradó gazdáját elnyelte a tanács bejárata, meghökkenve tapasztalta, hogy – mintegy feleletként gondolataira – kigyulladt a stoplámpa. „Majd te tiltod meg!" – fortyant fel, és dühösen elfordította a kapcsolót, azzal tovahajtott. „Negyed kilencig három zsömle, parízerrel, a Népboltból, fél kilencig egy borbély, szerszámokkal, akárhonnan, kilencig egy tiszta fehér ing hazulról, két órára a másik fehér ing, az új szürke nyakkendővel – egyszerre hozni az első inggel nem lehet, mert délig koszos lesz –, fél tízre a szobrászt szállítani – útközben a parízerért, beszólni neki, hogy maradjon az Aranyfácánban – tizenkettőig a szabóhoz a ruháért, a sötét, amit három nappal ezelőtt vasalni vittem, két doboz Fecske, de nehogy megint olyan nedves vacak legyen, ja igen, az öngyújtót megtölteni, azonkívül..."

Szerencsére nagyobb baj nem történt, azonkívül, hogy a szabálytalanul elébe forduló kerékpáros felborult, és összevissza verte magát. Az is szerencse, hogy a kerékpár csomagtartójára erősített piaci kosárból kiszóródott a zöldpaprika,

mert eszébe jutott: azt is kért elnökhelyettes elvtárs a zsemle és a parízer mellé... Mivel pedig a stoplámpa a fékezés következtében amúgy is kigyulladt, nem gondolt semmit, hanem indult a dolgokat intézni.

Ugyanebben az időben volt szerencséje örvendezni Kármán Józsefnek elnökhelyettes elvtárs bizalma miatt. Csupán a véletlen furcsa összjátéka, hogy a kerékpároshoz hasonlóan bárgyú és réveteg tekintettel fogadta megbízatását, és azt motyogta: „De hiszen Pestről hozattuk a személyzetet..." (A kerékpáros is motyogott: „A..." – de a folytatás még a történeti hűség kedvéért sem viseli el a nyomdafestéket, ami valószínűleg annak a következménye, hogy a kerékpárokat nem szerelik fel stoplámpával.) Elnökhelyettes elvtárs azonban mosolygott, s hajthatatlan volt a bizalmát illetően: – Igen, de sohasem lehetünk biztosak... Foglaltasson asztalt a tanács nevében, s közölje az igazgatóval, hogy a fogadás terhére szolgáljanak fel, két személyre. Gondolom, a kedves felesége nem kíván külön megjelenni a fogadási teremben. Ha szükséges papír, készítse el, és küldje át az igazgatónak, rám való hivatkozással...

Kármán József után a Pénzügyi Osztály vezetője következett – néhány kifizetésre kért szignót csupán, többek között Bakai Lajos honoráriumára –, aztán elnökhelyettes elvtárs a parízert fogadta, három zsemlye és két zöldpaprika társaságában meg a kávét a titkárnő kíséretében. Utóbbi néhány halaszthatatlanul fontos megbízást is kapott, úgymint: Elnökhelyettes elvtárs nevében – és elfoglaltságára való hivatkozással elnézésért esdekelve – külön felkérni Kármánnét, viselje szívén az étterem sorsát, egyben aláhúzva, hogy nevezett a város legjobb szemű s legigényesebb háziasszonya, egyedül az ő képességei birtokában gyakorolhat valaki helytálló kritikát s hathatós felügyeletet a Gundel pincérei fölött. Továbbá: Adél meghívóját kiegészíttetni a fogadási külön-

cédulával. Azonkívül: telefonálni a kórházba, hogy a két festő, a gyomormosási ceremónia végeztével, szabadon eresztheto, s értesíteni Gucsó szaktársat is: munkabért a vállalat ne fizessen ki számukra, mert illuminált – feladatuk végrehajtására alkalmatlan – állapotban jelentek meg a munkahelyükön, mint azt a kórház tanúsíthatja. Egyébként azonban fegyelmi eljárás lefolytatása nem szükséges.

Aztán megjelent a borbély, az első számú fehér ing, és a *Vartyán népe* főmunkatársa – előbbi, szappanozás közben némi perpatvarról számolt be: az üzletben várakozó szakállasok zokon vették az eltűnését. „Majd lecsillapodnak..." – nyugtatta meg elnökhelyettes elvtárs a mestert, aki javasolta, hogy hasonló esetben elnökhelyettes elvtárs okítsa ki a sofőrt: csak hívja, de ne jelentse be a zsúfolt üzletben, miért?

„Szombaton mindenki siet, kérem, és az ilyen ostobaság rossz vért szül..." Elnökhelyettes elvtárs ráhagyta, egyrészt mert borbéllyal vitatkozni veszélyes mulatság, másrészt mert belátta, hogy a mesternek igaza van. A főmunkatárs végre földerítette: a *Vartyán népe* ugyanis semmiféle perpatvarról nem számolt be, s a teljes aznapi szám a Keleti Éden megnyitásának lázában égett. Pontos statisztikai adatok, ötletes szemléltető grafikonok ábrázolták, hány köbméter földet mozgattak meg a hotel építése és a környék rendezése kapcsán, mennyi betont építettek be, mennyi üveget, fát és így tovább. Színes riportocskák hozták az olvasó tudomására, honnan szerezték be a bárhelyiségben felállított akvárium halait – külön foglalkoztak a teknősbékával, amely kétszáznyolc esztendős matuzsálemként egyik percről a másikra Sebővartyán legifjabb lakójává vált, melyhez hasonló metamorfózist a tudósító szívből kíván a város minden szülöttének – milyen módon és micsoda gonddal nevelték az óriáspálma- és kaktuszfajtákat, amelyek a szálló helyiségeit ottho-

nossá varázsolják. A harmadik oldalon legfelül, elnökhelyettes elvtárs nem kis meglepetésére fedezte fel saját portréját: „Akiknek a Keleti Édent köszönhetjük" – cím alatt, s közismert szerénysége azonnal tiltakozott:

– Ez túlzás... Ezt nem kellett volna... – mondta morcosan. – És a többi tanácsi vezető fényképe miért kisebb, mint az enyém? Egyedül elnök elvtársé akkora, pedig az övének nagyobbnak kellene lennie... Helytelen így! Miért nem írtak inkább az effektív építőkről? Tervezőkről, akik...

– Tessék talán lapozni – vetette közbe készségesen a főmunkatárs.

Elnökhelyettes elvtárs lapozott, aztán elégedetten megjegyezte:

– Na, igen...

A negyedik oldalon Gucsó szaktárs mosolygott kedélyesen meg a főmérnök, két fehér köpenyes tervező, és két svájcisapkás munkás. Rövid tudósítás a szálló előtti szökőkút szoborcsoportjának alkotójáról, és Bakai Lajos egyik régebbi díjnyertes művének fotója. – Elnökhelyettes elvtárs alaposan szemügyre vette.

–Őt nem akartuk idő előtt túlságosan exponálni...

Elnökhelyettes elvtárs helyeslően biccentett.

– A holnapi szám homlokterében természetesen szintén a Keleti Éden áll. Úgy határoztunk, hogy erre való tekintettel elhalasztjuk bíráló írások közlését...

Elnökhelyettes elvtárs szigorúan összeráncolta homlokát. A főmunkatárs sietve megmagyarázta álláspontját:

– No, természetesen szó sincs arról, hogy lemondanánk róluk vagy akár a bírálatról. De ezekben a napokban úgy érezzük – magam is ezen a véleményen vagyok –, ünneprontás lenne.

A ráncok kisimultak az elnökhelyettesi homlokból.

– Evvel a Bakaival csináljanak riportot. Külön... – mondta elnökhelyettes elvtárs, mintegy hangosan töprengve.

– Kérem. Szeretném, ha elnökhelyettes elvtárs átfutná ezt a cikket, a tegnap esti értekezlettel kapcsolatban... – a főmunkatárs papírokat húzott elő a zsebéből.

– Már kész?!

A főmunkatárs mosolygott:

– Tegnap este akartam bemutatni – mondta szerényen. – Sajnos, azonban nem tudtam bejutni elnökhelyettes elvtárshoz.

Elnökhelyettes elvtárs átfutotta, s magában megállapította, hogy a főmunkatársra még nagy jövő vár: a cikk arról szólt, hogy a végeredmény nem is érdekes – fő a demokratizmus, amelynek jótékony és áldott szelleme még sohasem lengedezte át úgy a várost, mint napjainkban.

Elégedetten adta vissza, s azzal a meggyőződéssel, hogy bármi történik a főszerkesztővel, egy bizonyos: van utóda. Kicsit sajnálta is, hogy ezt nem adhatja a főmunkatárs tudtára – vigaszként pohárka konyakkal kínálta, és meleg kézszorítással búcsúzott tőle.

Fél tízkor pediglen elővezettetett Bakai Lajos, és miközben elnökhelyettes elvtárs szívélyes eszmecserét folytatott Salamon király sebővartyáni megbízottjával, a városi tanács Pénzügyi Osztályának vezetője személyesen hozta be a művészt megillető honoráriumot. A tanácskozás légkörére jellemző: a szobrász rendkívül közvetlen modorban arra is vállalkozott, hogy a Pénzügyi Osztály vezetőjének adott aláírásán felül, az osztályvezető kislányának autogramgyűjteményét is gazdagítja névjegyével. Majd pedig fölkéretett, hogy az este folyamán stb., stb. – amihez szintén előzékenyen hozzájárult, s ennek fejében ajándékul kapta a *Vartyán népe* friss számát, a korábbi műveinek egyikét ábrázoló fényképpel

díszítve. Konyakban viszont nem részesült, csupán kézszorításban.

Fölösleges lenne tovább sorolni elnökhelyettes elvtárs teendőit. Tény, hogy a sofőr délután háromig teljesen kimerült, a titkárnő hasonlóképpen, elnökhelyettes elvtárs pedig befejezve aznapi ügyintézését, komótosan hozzáfogott átöltözni. Mire elkészült, négy órára – a program szerint –, a sofőr beszállította elnök elvtársat, röviddel azután pedig megérkezett a Keleti Éden átadási aktusán részt vevő egyesített pesti és megyei delegáció, miniszterhelyettesekkel és főosztályvezetőkkel ékesítve, valamint csekély problémát okozva. Ugyanis húsz főt vártak, s az autókonvoj plusz tizenkettőt hozott. Hat óráig viszont még volt idő intézkedni s átrendeztetni a fogadásra előkészített helyiséget, valamint póthitelt kiutalni az elfogyasztandó ételek és italok anyagi fedezetére. Mindezt a Pénzügyi Osztály vezetője vállalta magára, szó nélkül, elnökhelyettes elvtárs egyetlen szemvillantására, s olyan titokban hajtva végre a feladatot, hogy maga elnökhelyettes elvtárs is alig vette észre, amikor az osztályvezető szignáltatta vele a kiutalást.

Hat óra után a vendéglátók és a vendégek jó hangulatban fölkerekedtek, s élükön a város mindenkor tudós, ám beteg fejével gyalog indultak a csekély távolságban fekvő világszínvonalhoz. Az autókonvoj huszonöt másodperccel később szintén elindult, s lépésben hajtva követte utasait, valamint a kedves vendéglátókat.

Minden úgy ment, mint a jól olajozott, modern karikacsapás.

Elnök elvtárs a hotel Keleti Éden előtti szökőkút tövében fél perc leforgása alatt megnyitotta az ünnepséget, majd a világszínvonal – a további két óra folyamán elhangzott beszédek értelmében, s a közönség lelkes tapsa, valamint éljenzése közepette – átadatott rendeltetésének. A kedves vendé-

gek egyenruhás úttörők sorfala között betódultak a szálló kapuján, s protokolláris sorrendben, mind a harmincketten átvették a portástól az őket megillető szobakulcsot, és – az első éjszaka jogán – bejegyezték nevüket a híres személyiségek számára nyitott vendégkönyvbe. Azután vendéglátóik kíséretében – elnök elvtársat kivéve, aki betegségére hivatkozva letelepedett a hallban – sorra járták mind a nyolc emelet valamennyi helyiségét, s a legteljesebb mértékig egyetértettek abban, hogy a világszínvonal mind a nyolc szinten csalhatatlanul és egyaránt: világszínvonal.

Mialatt ők az emeleteket járták, Bakai Lajos a vállalt megbízatás szerint a bárhelyiségben várakozott, immár öt óra óta, s unalmában újra meg újra átlapozta a *Vartyán népe* ajándékba kapott számát. Titokban reménykedett, hogy összetalálkozik a minden bizonnyal közreműködőként szereplő Várnai Terivel, azonban a tanácsi bestia remek alakja nem tűnt föl a láthatáron. „Fütyül rám..." – gondolta kissé sértődötten a szobrász, és újabb konyakot rendelt a tanács számlájára. Salamon – arcán a bölcs mosollyal – hallgatott, s rajta kívül egyelőre a kutya se nézett Bakai felé. Két pincér meg az öttagú dzsesszzenekar tartózkodott még odabenn, de ők egymással törődtek, s a művész jelenléte szemmel láthatólag feszélyezte, sőt rendeléseivel egyenesen zavarta társaságukat. Bakai a harmadik tanácsi konyak – a király ezúttal sem ivott – fogyasztása közben, más elfoglaltság híján a vezércikkre fanyalodott. Az első bekezdés, mintegy elvi alapon, általában a világszínvonalról szólt, a második pedig így kezdődött: „Kozmetikus korszakban élünk..." Bakai pislogott, elolvasta ismét, aztán újra, de a szöveg nem változott, s a folytatás: „...lépést kell tartanunk az élettel..." – nem hagyott kétséget a szobrászban afelől, hogy: 1. a nyomda ördöge néha remek tréfákat produkál; 2. mégis érdemes vezércikket olvasni; 3. ha nem

akarja, hogy a fékevesztett nevetés közben földöntött konyak összemaszatolja az öltönyét, szólnia kell a pincérnek.

Szólt is, és az egyik pincér sietve és rosszalló fejcsóválással, eltüntette a világszínvonalat beszennyező konyakot, miközben ő félrefordult az asztaltól, a könnyei potyogtak, és hétrét görnyedt kínjában, mert már szúrt az oldala a rettenetes nevetéstől, és egyszerűen nem tudta abbahagyni.

... És akkor – akárcsak a Tenkes kapitányának rendezője hozta volna össze a jelenetet a televízió nívósabb igényű közönsége számára – feltárult az ajtó, s keretében elnökhelyettes elvtárs magasan kvalifikált, osztályon felüli mosolya invitálta beljebb a látogatókat a sebővartyáni lakosok számára hozzáférhetővé vált további világszínvonalak megtekintésére.

Bakai végre nagy üggyel-bajjal, a szája szélét harapdálva, fulladozva, köhécselve erőt vett magán, s rákvörösen igyekezett emelni jelenlétével a ceremónia fényét.

Elég nehezen sikerült. Amikor elnökhelyettes elvtárs bemutatta az elöl járó miniszterhelyettesnek, valami érthetetlen makogás préselődött ki a tüdejéből a neve helyett, és hogy a miniszterhelyettes ne láthassa a rettenetes vigyorgást a képén, mélyen lehorgasztotta fejét. Szerencsére a miniszterhelyettes a művész elfogódottságának s ebből következő zavarának tudta be különös viselkedését, s hogy valamelyest átsegítse rajta, tüzetesen szemügyre vette a kerámiát.

Bakai mindvégig úgy állt mellette, mint akinek kozmikus erő szorítja le a fejét.

– Szép munka... – jegyezte meg a miniszterhelyettes. – Gratulálok! – aztán elnökhelyettes elvtársnak címezve folytatta: – Igazán elégedettek lehetnek...

A nevetőgörcs végre feloldódott, s Bakai igazán hálás pillantást vetett a miniszterhelyettesre, aki a kezét nyújtotta felé.

A miniszterhelyettes, elnökhelyettes elvtárstól vezéreltetve, továbblépett a cukrászda irányába. Bakai még hallotta elnökhelyettes elvtárs bizalmasra halkított szavait:

– Azt hiszem, helyes lenne valami díjjal is jutalmazni. Elvégre...

Bakai erre kihúzta magát, hozzávetőlegesen másfél fejjel magasabbnak tűnt, mint öt perccel ezelőtt, s teljes mennybemenetelének csupán az vetett gátat, hogy a bejáratban feltűnt egy másik miniszterhelyettes. Eléje sietett, mély meghajlással üdvözölte, majd pedig a kerámiához kísérte. A miniszterhelyettes megnézte a művet, és azt mondta:

– Nem rossz... Gratulálok...

Bakai sajnálta, hogy a pesti, valamint megyeszékhelyi vendégek annyira széthúzódva, egymástól eltávolodva érkeztek, s nem tarthat számukra amolyan tárlatvezetéskor szokásos ismertetőt, mert mire elkezdené az egyiknek, azt már tovább is cipelik a város emberei, s jön a másik, és öt-hatnál többen össze nem torlódnak...

Azaz összetorlódtak: a helyiek, de csak azután, hogy elhaladtak azok, akiknek a kedvéért hajlandó lett volna beszélni. A bárhelyiség egyszerre megtelt ámuló, csodáló, külön erre a célra tömegmozgósított atyafiakkal meg nénikkel, akik pontosan olyan világszínvonalként bámulták meg a művészt, akár a falat vagy a kerámiát meg a nevezetes akváriumot a vénen ifjú teknősbékával, amiről a reggeli újság hírt adott. Bakai úgy sütkérezett az elismerő megjegyzések özönében, mint a napfürdőző a verőfényes sugarakban. Fotoriporter lépett hozzá, vaku villant.

– Szabad! – hangzott erélyesen.

A kíváncsiak sokasága szétnyílt, utat engedve egy később jövő miniszterhelyettesnek s két utánfutó főosztályvezetőnek, valamint egy megyei képviselőnek, akik a városi tanács Pénzügyi Osztálya vezetőjének kíséretében siettek felzárkózni a

többiekhez. Bakai udvariasan, de büszkén bólintott a miniszterhelyettesnek, önérzetes mosollyal várta, hogy az kiegészítse a korábbi gratulációkat. A miniszterhelyettes, valamint a két utánfutó főosztályvezető meg a megyei ember – utóbbi háromnak csupán biccentés jutott a művész üdvözletéből – megállt a kerámia előtt. Bakai egy lépéssel közelebb került hozzájuk, s szóra nyitotta a száját, azonban egy könyörgő, reszketeg hang megakadályozta a beszédben:

– Ne... Elvtárs lelkem... Az Urat ne...

Mintha vipera csípett volna belé, úgy fordult a hang irányába.

A nénike állt mellette, fekete kendőben, és szelíden, rosszallóan ingatta a fejét:

– Nem való az egy ilyen finom elvtárshoz...

Bakai a halántékához kapott, s mintha hipermodern interkontinentális ballisztikus rakétával indították volna útnak, a résen keresztül – még nem zárult össze a később jövő miniszterhelyettes mögött – kirohant az utcára, s nem tudta hirtelenében, megtébolyodott-e, vagy csupán a három tanácsi konyak csinál bohócot belőle?

Mindenesetre úgy vélte, akármelyik eset forog fenn, a friss levegő csak használhat, ezért kissé bizonytalan léptekkel bár, de nekivágott az útnak.

A „kamasz-hely" előtt rövid töprengés után döntött: a kávé – akkor is, ha nem a tanács terhére szolgálják fel – szintén csak használhat.

Befordult az ajtón, és az arca fölragyogott.

A sarokban Várnai Teri gubbasztott, egy kávé meg egy pasas mellett, s amikor megpillantotta a művészt, rámosolygott. Bakai a pasasra ügyet se vetett, hódolatteljes kézcsókkal köszöntötte imádottját, s a kávé után nyúlt:

– Ha nem akarja, hogy menten szörnyethaljak, nekem adja...

Reszkető kézzel hajtotta föl az italt, aztán elmesélte a nénikét, s megkérdezte:

– Hogyhogy maga itt ül, és nem az Édenben? Csak nem űzték ki a paradicsomból!?

Teri nevetett.

– Nem. Hivatalos hozzájárulással vándoroltam ki. Ugyanis az utolsó pillanatban magasabbra emelték az ellenőrzés mércéjét, például: az étterembe két közönséges előadó helyett az én minőségi osztályvezetőmet osztották be, és így a külső megnyitó befejezésével fölöslegessé váltam. Egyébként, ismerkedjenek össze – mutatott a pasasra.

Bakai nem túl szívélyesen üdvözölte az ismeretlent és leült:

– Meghívhatták volna... – morogta bosszúsan. – Amennyit maga gürizett, igazán megérdemelte volna ezt a figyelmességet.

– Itt jobban érzem magam...

Bakai legyintett, és a fejét csóválta:

– Ott mégis más... Az emberben olyan érzést kelt, mintha valóban egy város venné körül, nem pedig ez a... – és ismét legyintett.

Teri vállat vont:

– Ezt viszont az én zsebemhez szabták. Potyázni csak azért, hogy ott ülhessek, nem akarok.

Bakai intett a felszolgálónak, és kávékat kért.

– Maga bizonyos értelemben javíthatatlan – közölte jóindulatúan Terivel. – Az egész világ a potya jegyében forog, maga meg finnyáskodik. Így nem jut messzire. Gondolja, hogy akad olyan barom, aki saját zsebéből fizet egy éjszakára kétszázat egy szobáért? Ki?!

– Külföldiek.

Bakai csak egy lesújtó pillantással felelt, majd rövid szünet után azt kérdezte:

– Ekkora baleknak látszom? Az egy szem strandjuk miatt jönnek ide nyaralni nyugatról? Az originál sebővartyáni porért? A keleti külföldi viszont csak százötvenet kap naponta. Gondolja, hogy azt „elalussza" az Édenben? Ugyan hagyjon ezzel, elég volt nekem ma a nénike! Nem ettem kefét! „Hivatalosan" jönnek ide, drágám, és passz! Vagy maszekok...

Megérkezett a kávé. Bakai gyorsan megitta a magáét, és Terihez hajolt:

– Mégis az lesz a legjobb, ha hozzám jön feleségül.

A tanácsi bestia titokzatosan mosolygott:

– Ha nem a szeretőm előtt kér meg ilyen komolyan, talán gondolkoznék...

Bakai szeme fölakadt:

– Tessék? – gyors pillantást vetett a pasasra. Az arca markáns, a szeme sötét, a haja fekete – férfias jelenség, de valahogy összegezve, mégis: jelentéktelen figura. A pasas pedig mintha kiolvasta volna a gondolatait, elmosolyodott.

– Megismételjem? – kérdezte Teri.

Bakai a fejét rázta. „Egy ilyen nő, ezzel..." Maga sem tudta megmagyarázni, miért, de elszomorodott. Nem akarta, hogy Teri észrevegye, megpróbált mosolyogni:

– Mikor lesz az esküvő?

Teri összenézett a pasassal, és gúnyosan kérdezte vissza:

– Maga kérdezte tőlem, hogy prűd vagyok-e? Gondolja, papírral-pecséttel jobban fogom szeretni?

– No, nem... – tiltakozott Bakai. – De egy ilyen kis városban...

– Vagy elfogadnak, így vele, vagy ne kelljek nélküle sem.

Bakai elhallgatott. „Ezzel a pasassal..." – a gondolat fájni kezdett, egyszerűen fölöslegesnek érezte magát, s még komorabb lett, amikor eszébe ötlött, hogy valóban fölösleges is.

– Visszamegyek – mondta, és a felszolgáló után nézett. Az azonban – már ahogy ilyen esetekben történni szokott – nem figyelt rá.

– Különben neki is nagyon tetszett a műve... – újságolta Teri a szobrásznak, és a pasas felé biccentett.

Bakai arcára halvány mosolyféle kényszeredett, s a pokolba kívánta a pasast, a jó ízlésével egyetemben.

– Lehet, hogy díjazott mű lesz – dörmögte rosszkedvűen. A felszolgáló végre szíveskedett körbepillantani, Bakai intett neki, s közben százas bankót vett elő a zsebéből. Hirtelen felébredt benne a kíváncsiság: kicsoda-micsoda ez a – bizonyára maga sincs tisztában vele, mennyire szerencsés – pasas?

– Hol dolgozik?

– Az üveggyárban. Üvegfúvó vagyok.

Teri hozzátoldotta:

– ... már majdnem technikus. Egy év még...

„Nímand" – gondolta Bakai szomorúan. Rettenetesnek találta, hogy ilyen gyönyörű nő saját jószántából egy ilyen senkinek adja oda magát. „Pedig van ízlése..." A felszolgáló megjött, és ő fizetett. Csak a papírpénzt rakta el a visszajáróból, az aprót otthagyta borravalónak.

– Talán már nem is látjuk egymást... – mondta halkan, és a szava elakadt.

– Már visszautazik? – lepődött meg Teri, s csodálkozva nézett rá.

– Mit csináljak itt? – vonta fel a vállát Bakai. Vidám képet vágva közölte: – Lehet, hogy hétfőn reggel még meglátogatom... – Kezet nyújtott a pasasnak, és hosszan, melegen szorította meg Teri jobbját. – Kár, hogy nem volt kedve... – suttogta mélabúsan, és valóban szomorúan: tulajdonképpen önmagát sajnálta, amiért ezt a nőt nehezen vagy egyáltalán nem fogja elfelejteni.

Lassan lépkedett a Keleti Éden felé, s azon tanakodott, hogy mi a csudának vesztegesse az idejét Sebővartyánban hétfőig? „Tíz perc alatt összecsomagolok" – gondolta. Valamikor este indul egy vonat Budapestre, talán sikerül elérnie.

Sietni kezdett.

A hotel Keleti Édenből vidám ricsaj hallatszott, s Bakai a bejáratnál megtorpant.

„Minek?" – gondolta. Aztán eszébe jutott a *Vartyán népe,* amit az asztalon felejtett, s mégis bement, ha pedig már ott volt, sebtében megitta a negyedik tanácsi konyakot is.

Amikor kifelé jött, a portán elnökhelyettes elvtársba ütközött. Elnökhelyettes elvtárs kissé sápadtan állt két ember előtt, akikben a művész a szobafestőkre ismert, s akik ezúttal már ismét nem voltak részegek, amit valamilyen – Bakai előtt ismeretlen – okból dokumentálni kívántak:

– Mi részegek? Nekünk adnak fizetés helyett gyomormosást?! – vicsorgott az idősebb mester, és a mellét verte: – Nincs nálunk józanabb fuser sem a városban, sem a megyében!

A másik nem erősítette meg társa szavait, de élénken ingadozott hozzá, s csupán akkor adott hangot, amikor őt két portás, az idősebbet pedig két rendőr kapta karon, és vonszolta kifelé – úgy üvöltözött, mintha nyúznák:

– Elég volt egy! Nem kell megint!!!

A fogdmegek azonban könyörtelenül és részvétlenül betuszkolták őket egy mentőautóba, amely abban a pillanatban kanyarodott a feljáróhoz, s amint az ajtó becsapódott mögöttük, harsány szirénázás közepette elrobogott.

Elnökhelyettes elvtárs ekkor felöltötte közismert mosolyát, széttárta karját, mintegy jelezve a művésznek, hogy ő aztán igazán semmiről sem tehet. Sarkon fordult, visszatért a zártkörű fogadás színhelyére, ahonnan a festők ügyében kihív-

ták, s amelynek asztala méltán hirdette a következetességében is enyhülékeny elnökhelyettesi szív jóságát: Elnök elvtárs előtt ugyan ott állt a színültig teli tartáros tálka, de a balatoni fogas oldalán vékonyra szelt citromkarikák sárgállottak.

Bakai folytatta útját az Aranyfácán fogadóba, csomagolni. Útközben csupán egyszer állt meg, a Keleti Éden utcára nyíló ablakai alatt, s betekintett a bárhelyiségbe. Salamont kereste.

A király, fehér köntösben, méltóságteljes, de mégis lezser tartásban ült a falon, s visszanézett rá.

– Bocsáss meg, Slajmi... – morogta Bakai bűntudattal, és a torka elszorult: megsajnálta ezt az öreg zsidót – maga sem gondolta korábban, hogy ennyire a szívéhez fog nőni –, és fájt, hogy itt kell hagynia.

Salamon azonban bölcshöz illően csak mosolygott.

Bakai felsóhajtott és elfordult.

Majdnem futólépésben tette meg az utat az Aranyfácánig. Számításába hiba csúszott: nem tíz, hanem nyolc perc leforgása alatt hajigálta be holmiját a bőröndbe. Két perc: kiegyenlítette a szobaszámlát.

További nyolc perc elmúltával átlépte a pályaudvar küszöbét, s a pénztárnál értesült róla, hogy időben érkezett: a budapesti szerelvény másfél perc múlva indul.

Szaladt a peronra, keresztülfurakodott az ácsorgók laza sokadalmán, és a kijárati ajtóban megtorpant.

Az első vágányon két vonat, a harmadikon balra is egy, a másodikon ugyancsak...

Szerencsére a rácsos ajtó mellett állt egy vasutas, Bakai hozzálépett, s kinyitotta a száját, de mielőtt megszólalhatott volna, reszketeg, könyörgéshez hasonló hang ütötte meg a fülét:

– Ne... Elvtárs lelkem...

Bakai egy pillanatra sóbálvánnyá merevedett, aztán rémülten körülnézett. A nénikét azonban nem látta sehol. „Úristen! Az agyamra ment! Hallucinálok..." – állapította meg kétségbeesetten. Nem kérdezett semmit, sarkon fordult, a fény sebességével vetekedő tempóban repült a leghosszabb szerelvény legközelebbi kocsijához, csak akkor sóhajtott föl, amikor belökte a háta mögött az ajtót, és a rohanástól kimerülve a kupé falához dőlt. A vonat elindult. Bakai valamelyest kiszuszogta magát, és benyitott az első fülkébe.

Az álla leesett ijedtében, és csak pislogni tudott. Az ablak mellett a nénike ült – nem látomás volt –, papírcsomót szorongatott a jobbjában, megróvó pillantással nézett rá, és tiltakozón fölemelte a balját. De mielőtt megszólalhatott volna, Bakai felhördült:

– Maga... Maga hová utazik?!

– Pestre, lelkem. Viszem a kérvényt. Nem hagyom annyiban ezt az istentelenséget, elmegyek a Parlamentbe, akár magához a miniszterelnökhöz... Üljön már le, no. Megleszünk együtt az úton, csak az Urat ne bántsa. Nem való egy ilyen finom elvtárshoz... – és rosszallóan megcsóválta a fejét.

Bakai csuklott, és – megadva magát sorsának – lerogyott az ülésre.

Az asszony, akire várnak

Az asszony a homokdombon lakott, a folyó torkolatánál, Con Co szigetének magasságában, és a Dél-kínai-tengeren halászott egy kis bárkán, amelyen négyfőnyi személyzet szolgált a keze alatt.

Alacsony termetű, vékony csontú asszony volt, arcáról ítélve meghaladta az ötvenedik esztendőt, bár csupán három hónappal múlt harminchét éves. Teste viszont megőrizte lányos alakját. Nem hitt a babonákban, mégis kedvező jelnek tekintette, hogy pontosan harminchetedik születésnapján adott életet hatodik gyermekének.

A terhesség meg a szülés még annyira sem viselte meg, mint máskor. Hetedik hónapjában a szövetkezet vezetői megtiltották neki, hogy tengerre szálljon, s hiába ellenkezett, könnyű munkára osztották be: hálókat kellett javítania. Amint végzett napi munkájával, egyszemélyes bambuszcsónakján kievezett a folyóra halat fogni. Három-négy zsinórral dolgozott, és elégedetlen volt a zsákmánnyal is meg a folyóval is. Jól ismerte a folyót. Csónakban jött a világra, ott nőtt fel a folyó vizén, amelyben már akkor is kevés volt a hal, s most sem fogott többet, mint annak idején az anyja. Néhány hal azért mindennap akadt a horgára, tíz-tizenöt dekás halak, amelyek gyermekkorára emlékeztették, és ugyanolyan vágyakozással gondolt a tengerre, a rajok-

ban nyüzsgő szardíniákra, amelyeket falánk makrélák meg tonfélék s egyéb nagy ragadozók követnek, mint gyerekkorában. A vezetőség azonban hajthatatlan maradt. Ő lejárt a folyóra, mert a családnak arra a néhány kis halra is szüksége volt. Megszülte a fiát, és egy hét múlva újra ostromolni kezdte a vezetőket, de azok összejátszottak a felcserrel, és további várakozásra ítélték. Segélyt adtak neki, és ő hiába mondogatta, hogy nem segítséget akar, hanem igazi munkát. Végre három hónappal a szülés után sikerült meggyőznie a felcsert, hogy teljesen egészséges, és aztán a vezetők is beadták a derekukat, ő pedig hajóra szállt.

Nem lett jókedvű azon a nagyon várt hajnalon. A vezetők nem engedték a bárkát a nyílt tengerre, csak partközelben halászhattak, Con Co és a szárazföld között. A zsákmány közepes volt, szűk öt mázsa halat fogtak, és az asszony megdöbbent attól, hogy mennyire kifáradt. „Elszoktam tőle vagy megöregedtem. Inkább elszoktam. Nem vagyok még öreg" – tűnődött magában. Ügyelt rá, nehogy a többiek észrevegyék a kimerültségét. Csak a férje gyanította, s minduntalan segítette volna a munkában, de ő elhárította. Nem akarta, hogy a fáradtság kifogjon rajta s azt sem, hogy a többi halász megsejtsen valamit a gyöngeségéből. „Hozzá kell szoknom" – győzködte magát.

Kora délután tértek vissza, csöndes délkeleti széllel hajóztak a szárazföld felé, és az asszony arra gondolt, jólesik majd elnyúlni a gyékényen. Keményen összezárta a száját, konok elhatározással többször megismételte magában: „Hozzá kell szoknom." Pillantása a partot kémlelte, s fölfedezte a part fölött csillogva suhanó pontokat.

– Repülők.

Néhány pillanat múlva hallani lehetett a gépek zúgását is, aztán pedig észrevette a repülők testétől elváló bombákat.

Mire kikötöttek, romokban hevert és égett a falu. A bárka személyzete a többiekkel együtt mentette, amit menthetett.

Az asszony gondolkodás nélkül, gépiesen tette, amit tennie kellett, s amikor a lángok kihunytak, hazatért férjével a faluvégi homokdombra, ahol hajnalban még állt a házuk. A háznak csupán egyetlen fala nem dőlt le. A fal tövében sértetlenül hevert az asszony anyjának pirosra festett, díszes koporsója. Az asszony sógornője sivalkodva jajveszékelt a koporsó mellett, az asszony anyja pedig a koporsóban feküdt, és pihegve nyögdécselt.

Az asszony megpróbálta lecsillapítani sógornőjét, de semmire se ment vele, így hát férje gondjaira bízta, maga pedig karjára vette az anyját, a kórházba indult. Gyakran meg kellett állnia, mert a törékeny öregasszony teste magatehetetlenségében elnehezedett, alig bírta cipelni, és a kórház is messze volt.

A kórház föld alatti üregben működött, és az asszony átadta anyját egy ápolónak, aztán leguggolt a bejárat mellett, várta a felcsert, aki rövid idő múlva kijött az üregből, cigarettára gyújtott, s odalépve hozzá, rekedtes hangon megszólalt:

– Mit mondhatnék, Khuu anya... – leguggolt az asszony mellé, könyökét a térdére támasztva, megszívta a cigarettáját. – Nem tudok mondani semmit. Mindent elkövetek. Ebben biztos lehetsz.

Az asszony átható, vizsgálódó szemmel nézett rá. A felcser felsóhajtott.

– Talán – mondta. Bólogatva megismételte: – Talán... – Nagyot szippantott a cigarettából, s gyors mozdulattal belenyomta a parazsat a földbe. – Sok a sebesült.

Az asszony fölemelkedett ültéből. A felcser is fölállt, köszönésképpen két tenyerét a melle előtt összeérintve meghajolt kissé, s gyors léptekkel visszatért az üregbe. Az asz-

szony visszafordult a falu felé. Sietett, de a hold már fölkelt, amikor az első házakat szegélyező bambuszligethez ért.

– Ki vagy?

A hang váratlanul csapott rá. Az asszony megtorpant.

– Én vagyok. Khuu, a halász.

– Bocsáss meg Khuu nővér, nem ismertem rád.

Árnyék vált ki a bambusz cserjéi közül. Az asszony fölismerte a hangot, de mielőtt bármit kérdezhetett volna, a pergő hang megadta a választ.

– A gyermekeid rendben vannak, ne aggódj miattuk...

Az asszony föllélegzett.

– A lányod megijedt a bombázástól. Sivalkodott, de a bátyja, Be, mindjárt ráncba szedte. A fiad nagyon bátran viselkedett, sokat segített nekem. A csöppség végigbömbölte a bombázást, mint a többi csecsemő. A bombázás után teleették magukat, azóta egyhuzamban alszanak.

– Köszönöm, La nővér.

– Végezd nyugodtan a munkád, vigyázunk rájuk.

Az asszony elköszönt. Továbbment a csípős szagot árasztó üszkös romok között. A szél elállt, és a kellemetlen szag megült a falu fölött, minduntalan tüsszentésre ingerelte. „Jó, hogy nincs szél" – gondolta. La nővér szavain töprengett, és összevonta a szemöldökét.

Már nem sietett annyira. Úgy érezte, mindenről értesült, amiről tudnia kell. Ólmos fáradtság költözött a tagjaiba, a szeme égett, és vörös karikák keringtek előtte. A homokdomb lábánál megállt kicsit, kifújta magát, aztán nekivágott a szelíd lankának.

A férje a romok között hajladozott, az ép téglákat szedegette ki, s hordta a kert szélébe. Az asszony megállt előtte, csöndes, erőtlen hangon mondta:

– Talán.

A férje bólintott.

Az asszony széttekintett a romok fölött.

– Kishúgod?

– Alszik – mormogta a férfi bosszúsan. – Jobb is. Majd szétrepedt a fejem a bombolésétől. Kértem, főzzön, hogy ehessünk amikor megjössz, de csak feküdt a földön és bombolt. Aztán elaludt. Legalább csend van.

– Mindjárt főzök. Mindjárt, csak egy kicsit kifújom magam. Nagyon elfáradtam – mondta az asszony.

– Sütöttem egy kis maniókát. Meghagytam a felét.

Az asszony a kókuszpálmához lépett. Leült a tövébe, hátát a fa törzsének vetette, és lecsukta szemét. A nyelve nehezen forgott.

– Hue sivalkodott a bombázás alatt. La nővér mondta. El tudom képzelni, mit csinált...

– Eltanulta a húgomtól – dörmögött bosszúsan a férfi. Hangot váltott. – Edd meg azt a kis maniókát.

– Mindjárt főzök hozzá rizst – motyogta az asszony, és elnyomta az álom. Egyenletesen szuszogva lélegzett.

A férfi szakadozott gyékénydarabot szedett elő a megmentett holmik közül. Karjára emelte az asszonyt, s ráfektette a gyékényre. Az asszony megmoccant, de nem ébredt föl. A férfi leheveredett mellé a földre. „Még sohasem láttam ennyire kimerültnek. Biztosan az anyja miatt..." – a húga felsírt álmában, és ő nem fejezte be a gondolatot, dühös lett a húgára. „Ostoba..." Egy ideig nézte a csillagokat, aztán elaludt.

Az asszony napkelte előtt nyitotta ki a szemét. Az ég megfakult, már csak néhány csillag világított, s neki eszébe jutott, hogy most kell kivetni a horgokat tintahalra, mert ilyenkor sokkal jobban harapnak, mint éjszaka. Hirtelen ráeszmélt, hogy menthetetlenül elaludt: lassan be kellene fejezni a halászatot, ő pedig még el se kezdte. A ház romjai eltakarták a tűzhelyet, nem látta, ki van ott, de a tűzhelyről

füst szállt föl. Riadtan szólította férjét, s közben arra gondolt, miként magyarázhatja meg a hajó személyzetének meg a vezetőknek, hogy elaludta a munkát, s miatta nincs zsákmány. Férje nem felelt, ő pedig végiggondolva a dolgot, összeharapta ajkát. „Legalább fél tonna halat vesztettünk miattam." Föltápászkodott a gyékényről, kicsit hangosabban újra szólította a férjét.

Sógornője bukkant fel a romok mögött, keresztülszaladt az omladékon, és amikor megállt előtte, lesütötte a szemét.

– Bocsáss meg, Khuu nővérem. Elvesztettem a fejem. Magamtól nem is jöttem rá, milyen csúnyán viselkedtem. Than magyarázta meg, nélküle eszembe se jutott volna. Úgy megrémültem a robbanástól, hogy azt is elfelejtettem, élek-e. Nem tudtam, mit teszek. Ne haragudj rám...

„Neki kellett volna elvinnie anyámat mindjárt akkor, amikor megsebesült. Helyette vittem el, attól merültem ki... Ha mentséget akarnék, kapóra jönne. De nem akarok mentséget" – gondolta az asszony.

– Hol van Than?

– Napkeltére visszajön. A milíciától voltak itt. Than elment helyetted valami megbeszélésre, mondta, legyek csöndesen, hadd aludd ki magad, és készítsek reggelit, mire feljön a nap. Már föltettem főni a rizst... – Hadarva beszélt, közben aggodalmas pillantással leste az asszony arcát, és minden átmenet nélkül hozzátette: – Szeretném, ha el tudnád felejteni.

– Beszélj értelmesen. Miért nem keltett föl Than? Ki kellett volna mennünk a tengerre.

– Az üzenet miatt, amit a milíciától hoztak... Már megint összevissza fecsegek, még mindig kótyagos vagyok a félelemtől. Azt mondta Than, hogy nem halásztok, és szól a többieknek, mert más utasítás van, és majd az értekezlet

után értesíti őket, hogy mi a helyzet – megrázta vállát, pityergős hangon kérlelte az asszonyt: – Bocsáss meg...

Az asszony szánakozó pillantással mérte végig.

– Hagyd abba – mondta. – Eredj, főzd meg a rizst.

– Csak ne lennél olyan szigorú...

Sógornője lehorgasztott fejjel bukdácsolt vissza a romhalmazon keresztül a tűzhelyhez.

Az asszony a kúthoz ment. „Nyafogás a gyöngék menedéke" – gondolta. Megmosta arcát, kiöblítette száját, aztán keresztüllépkedett a törmeléken, s a tűzhelyhez került. Sógornője a tűz mellett guggolt, az ételt kavargatta, halkan megszólalt:

– Maniókát főztem a rizshez.

Az asszony bólintott. A tűzhöz tartotta kezét, hogy hamarabb száradjon. A sógornője szipogva panaszkodott:

– Nem maradt evőcsészénk. Pálcikánk se maradt...

„Ha keseregsz, akkor lesz?" – kérdezte az asszony gondolatban. Elővette övéből a nádvágó kését, néhány bambuszdarabot kihúzott a rőzséből, s megfaragta evőpálcikának, odatette őket a tűz köré rakott kövekre.

A sógornője nem nézett rá, nagyot sóhajtott.

– Neked jó. Mindig tudod, mit kell csinálni – mondta.

– Sajnáld magad kevesebbet, és ne várj másokra, akkor te is tudni fogod, mit kell tenned.

A sógornője ismét sóhajtott. Megigazította a tüzet az edények alatt.

– Hallgass végig, Khuu. Jöttek a repülők, és kört írtak le a falu fölött. Akkor teljesen nyugodt voltam, ott mostam a kútnál, anyád blúzát meg az enyémet. Anyád bent volt a szobában. Láttam, amikor a repülőkről hullani kezdtek a bombák, de úgy néztem, hogy a falu másik végére dobják őket, és itt fölöttünk nem is láttam repülőt. Gondoltam, jó

lenne lemenni az óvóhelyre, és kiabáltam anyádnak, ő pedig kijött a szobából, megállt az ajtóban, legyintett, és azt mondta, hogy ne ijedezzek, még messze vannak a repülőgépek. De ahogy kimondta, már robbant a bomba, és hirtelen akkora por lett, hogy egyszerre semmit sem láttam. Nagyon sok bombát dobtak, rengett belé az egész domb. Közben délről ágyúzni kezdtek, az amerikai bázisról végiglőtték a folyópartot, és mindaddig ágyúztak, amíg a bombázás folyt, és a levegő tele volt homokkal meg porral. Olyan sötét lett, mintha bealkonyodott volna. Amikor a por elült, anyád ott támolygott a koporsója mellett, folyt a vére, és azt mondta, fektessem le, mert meghal. A koporsó volt az egyetlen ép holmi, nem is gondoltam át, mit csinálok, csak belefektettem, és sírtam, mert nem akartam, hogy meghaljon.

Az asszonynak nehezére esett végighallgatnia, de nem szólt közbe.

Sógornője levette az edényeket a tűzről, odaállította kettőjük közé, a földre. Az asszony fölemelt két pálcikát, enni kezdett. Sógornője is evett, merev tekintettel bámult az ételbe.

– Alig vártam, hogy hazajöjjetek, és minél később jöttetek, annál jobban megzavarodtam. Azt hittem, elpusztultatok. Ne haragudj rám.

Az asszony lenyelte a falatot.

– Nem rád haragszom. A tétlenségedre haragszom, az viszont nagyon is a sajátod.

– Megzavarodtam. Teljesen elvesztettem a fejem.

Az asszony kicsit később szólalt meg, szelíd hangon mondta:

– Magaddal törődtél, azért lettél gyenge is meg tétlen is, azért zavarodtál meg. Jajveszékelni könnyebb, mint elcipelni valakit a felcserhez. A felcser segített már embereken, a bőgés még senkin sem segített. Ezen törd a fejed, ne mentsé-

gen. Csak egyszer bújjon az ember valamilyen mentség mögé, aztán úgy viselkedik, hogy fedezze, akármit is csinál. A végén mindig másmilyennek kell mutatnia magát, mint amilyen.

Hirtelen hallgatott el. „Sokat beszélek, pedig ez annyira világos, hogy kár szót fecsérelni rá." Szótlanul ettek tovább.

A nap fölkelt, és az asszony nyugtalan lett.

– Nem mondta Than, hogy menjek utána?

– Nem. Semmi ilyesmit nem mondott, csak azt, hogy hagyjalak aludni.

Az asszony befejezte az evést, letette a pálcikákat.

– A kannában van forralt víz – mondta a sógornője. Elharapta a folytatást.

„A hőpalackok eltörtek" – fejezte be magában az asszony a mondatot. Maga elé emelte a füstös edényt, ivott. Apró kortyokban nyelte a vizet, és amikor elvette szájától, szemügyre vette a kannát. A franciáktól származó horpadások összekeveredtek rajta az amerikai bomba nyomaival. „Jó kanna. Múzeumba való." Zümmögés ütötte meg a fülét. A kókuszpálma alá ment, ahonnan kilátott a tengerre. Con Co, a cukorsüveg alakú sziget, elmosódott halványkék színt öltött a messzeségben, és egészen aprónak látszott. „Menetrend szerint" – gondolta. Kezével ellenzőt formált a szeme elé. A gépeket nem fedezte föl, belevesztek a tenger fölött lebegő párába, csak a fölrobbanó bombák tüzeit látta megmegvillanni a cukorsüveg tetején. A robbanások döreje elnyújtott mormogásként érkezett a fülébe, aztán torkolattüzek villogtak a cukorsüveg oldalán, az ágyúk dörgése belevegyült a mormogásba, amely hol erősödött, hol gyengült, de egybefüggően hangzott.

Az asszony elfordult a tengertől. A domboldalon minden ház romokban hevert, hatalmas bombatölcsérek tátongtak. A romok között emberek hajladoztak, holmijaikat kaparták elő a törmelékből. A folyó partján a bombatölcsérek

már megteltek vízzel, a törött csónakok szelíden ringatództak a sekély vízen azok között, amelyek átvészelték a támadást. „Sokan elmentek" – gondolta az asszony. A romok közé lépett, megállt a szétvert ház közepén. Módszeresen, kapkodás nélkül vette számba a veszteséget. A ház kissé rézsút, kelet felől kapta a bombát. Eltűnődve nézte a bombatölcsért, s azon töprengett, vajon hogyan lehetséges, hogy a ház keleti fala nem omlott le. Nem talált magyarázatot rá. Odament a falhoz, végigtapogatta, rá-ránehezedett, hogy meggyőződjék róla, szilárdan áll-e. „Hozzá lehet építeni" – állapította meg elégedetten. A téglakupacot méricskélte, amit a férje halomba rakott a kráter mellett, s úgy gondolta, három vékonyka falra való kijön az omladékból. „A téglákat élére állítjuk. Élére állítva biztosan kijön. Kicsi szoba lesz, össze kell húzódnunk. A tetőt megcsináljuk bambuszból, és befödjük szalmával."

Amint így elrendezte magában a hajlékuk ügyét, mindjárt megkönnyebbült. Válogatni kezdte a téglákat. „Meszet is magunk égetünk. Az a fő, hogy segítség nélkül oldjuk meg." Erőteljes fejbólintással erősítette meg a gondolatát. A falu segíteni fog – ebben bizonyos volt, és szerette volna a lehető legkisebbre csökkenteni a segítséget, amire rászorul. „A tenyér azért van, hogy dolgozzon, nem pedig azért, hogy az ember mások elé odatartsa" – ezt az anyja szokta mondani, és ahogy felidézte anyja szavait, szorongás fogta el. Lapos pillantást vetett a fal tövében sértetlenül maradt koporsóra. Szép, élénkvörös színű koporsó volt, anyja testmagasságához méretezve túlságosan nagy, de az anyja nagyon örült, amikor betöltve ötvenedik esztendejét, a szokás szerint megvásárolta. „Jó nagyot vettem, mert kényelmesen akarok feküdni benne – mondta elégedetten, s büszkén mutatta a fehér selyem halotti ruhát, amit a koporsó mellé vásárolt. – Szépen megyek el. Még a Tetet sem ünnepeltem soha ilyen

szép ruhában." Jól emlékezett rá, akkor elnézően és derűsen mosolygott anyja szavain. „Talán..." – nem fejezte be a gondolatot.

Megkívánt egy rágásnyi bételt. Nadrágja zsebébe nyúlt a kis vászonzacskó után, de a zacskó üres volt. Halászat előtt mindig összegöngyölt néhány csomagocska bételt, hánccsal összekötötte, és a zacskóban vitte magával. Eltűnődött, hogy mikor rágta meg az utolsót, de nem jutott eszébe. A bételhez szükséges holmik anyja szobájában voltak, az ősök oltárának szélén, külön tálkában a bétellevél, az arékadió meg a fakéreg, kis cseréptégelyben a mész. Körülnézett, hátha az oltár roncsai körül rábukkan a bétel kellékeire, de a bombák szele vastagon beszórta homokkal a romhalmazt, nem tudta megállapítani, melyik fadarab minek a maradéka. „Jöhetne már Than" – gondolta. Thannál még biztosan maradt bétel, vagy ha el is fogyasztotta, szerzett azóta valahonnan. Than szinte egyhuzamban rágja, s ha kiköpi az egyik adagot, néhány pillanat múlva máris szájába dugja a másikat.

Dörrenés reszkettette meg a levegőt. Az asszony megrezzent, fölegyenesedett, de a dörejt csend követte. Tisztában volt vele, hogy az időzített bombák még napok múltán is fognak robbanni. Tovább válogatta a téglákat a törmelékből. Rongydarabok kerültek a kezébe. Szétterítette őket, aztán félredobta. „Ezekből nem lesz már ruha." Később eszébe jutott, esetleg még jók lesznek foltnak, és összeszedte a nagyobbakat, hátravitte a fal mögé a tűzhelyhez. „Magába roskadt, s egyhuzamban sajnálja magát" – gondolta sógornőjéről, miközben a fal felé lépkedett.

Kellemes csalódás érte. Sógornője a fal mellett guggolt az árnyékban, nagy agyagkorsóból – amelyben a rizst tárolták, s amelynek egész felső része összetört – szakadozott szélű szalmakosárba válogatta a rizst. Az asszony kicsit odébb letette a rongydarabokat, s a korsóhoz lépett.

– Akkor hát van élelmünk is – mondta, mintegy önmagának. Belemarkolt a rizsbe, visszapergette tenyeréből az edénybe. Tele volt homokkal, malterdarabkákkal. A kert végébe pillantott. ahol külön kamrában a rizses edények álltak, a kamra helyén azonban csak homok volt. – Azt hittem, semmi se maradt.

Sógornője abbahagyta a válogatást, fölnézett rá.

– A másik két korsó teljesen szétment. Átszitálom a kamra helyén a homokot, valamit biztosan összekaparok. Nem lesz sok, a légnyomás kivitt onnan mindent, de valamennyi azért lesz. Előtte ezzel akarok végezni, félek, szétreped a korsó. – Végighúzta ujját a cserép oldalán futó girbegurba repedéseken. – Ha benne hagyom, a rizs szétfeszíti.

Ő helybenhagyólag bólintott, visszament, tovább válogatta a téglákat. Tartott tőle, hogy a sógornője rosszul közvetítette Than üzenetét. „Annyira megzavarodott, hogy biztos összekeverte az üzenetet is." Nem kérdezte meg újra, nem akarta zaklatni, de ahogy múlt az idő, egyre jobban aggasztotta a dolog.

Gyenge nyugati szél támadt. A sziget felől tompábban hallatszott a moraj, a szél a tenger felé sodorta a hangokat. Ő a téglákkal foglalatoskodott, és mind gyakrabban pillantott a domb aljában kanyargó ösvényre.

A nap magasra hágott, mire a férje visszatért.

Messziről fölismerte járásáról, és gyors léptekkel, majdnem szaladva sietett elé a domboldalon. Than lehajtott fejjel, gondolataiba mélyedve közeledett, kis bugyrot lógázott a jobbjában, s csupán az asszony lépteinek neszére pillantott föl. Elmosolyodott.

– Kialudtad magad? – kérdezte messziről köszönés helyett.

Az asszony megtorpant, bevárta. Than megállt előtte, és széles mosollyal kérdezte:

– Jót aludtál?

Az asszony figyelmes pillantással fölmérte férje arcát.

– Miért csináltad?

– Üzentek, hogy a halászat elmarad.

– Megrémítettél. Azt hittem, elaludtam. Ha szólsz, nyugodtan alszom tovább.

A férje legyintett.

– Semmit sem aludtál volna. Most jönnél hazafelé az értekezletről, és olyan éhes lennél, mint én vagyok.

Miközben beszélt, átvette baljába a bugyrot, jobbjával könyékig nyúlt mély zsebébe, aztán összeszorított öklét az asszony elé tartva hirtelen szétnyitotta zömök ujjait. Bételcsomagocska feküdt a tenyerén.

Az asszony szája köré halvány mosoly húzódott.

– Nagyon kívántam – mondta.

Than kissé megemelte a bugyrot.

– Vettem vagy két hétre valót. Meg vágott dohányt. Papír nincs, pedig azt is akartam venni. Néhány dohánylevelet hoztam helyette.

Az asszony élvezettel rágta a bételt. Fürkésző pillantással nézett a férjére.

– Két hétre valót?

– Két hétre valót.

A férje megindult fölfelé. Ő mellette lépkedett, és várta a folytatást. A férje kedvét lelte a játékban, mosolygott, ő pedig végül megkérdezte:

– Miért két hétre valót? Mi volt az értekezleten?

Than bólintott.

– Az értekezlet miatt. Halászat helyett fuvarozunk. Hosszú fuvar. Megmondtam, rendben van, de azért megkérdezlek. Ha nem akarod, visszamegyek, hogy kérjenek meg mást. – Arcáról eltűnt a mosoly. Vállat vont, lélegzetnyi szünet után folytatta: – Önkéntes fuvar.

– Beszélj érthetőbben.

Az asszony hangján érezni lehetett, megelégelte a bújócskát.

– Lőszerszállítás. Da Nangtól délre, a szabad zónába. Úgy száz mérföld.

– Valóban azt mondtad, hogy megkérdezel?

A férje nemet intett, és ismét elmosolyodott.

– Hát megkockáztatom, hogy a gyermekeim anyja átharapja a torkom? Négy hajó megy. A lőszert most viszik a tengerpartra. A berakást a hajó személyzete végzi, és a hajók vezetői rakodás előtt kapják meg a részletes utasításokat. A többieknek szóltam, nekünk is mennünk kell. Előtte szeretnék lenyelni néhány falatot.

Az asszony megszaporázta a lépteit.

– Siessünk. Én ettem. Ott a részed, de már hideg.

– Nekem hidegen is jó.

A házuk helyén a férje megjegyezte:

– Alaposan elintézték. Azt hiszem, a fal mellé lehet húzni egy szobácskát. Megnéztem tegnap, szilárdan áll. Kicsi szobát, a törmelékből.

– Így gondoltam én is. Fölépítjük magunk.

– A szövetkezet ad rizsszalmát a tetőhöz. Bejelentették az értekezleten. – A téglahalomra pillantott, és azt mondta: – Nem sokat aludtál.

– Napkelte előtt ébredtem föl. Ne tedd máskor, nagyon megijedtem.

A férfi a sarkára ült, enni kezdett. Kapkodó mozdulatokkal tömte szájába az ételt, s rágatlanul nyelte. Az asszony odaemelte elé a kannát.

– Szeretném megnézni a gyerekeket – mondta csendesen.

Than legyűrte a falatot, aztán válaszolt.

– Vissza kellene mennünk a falu másik végébe. Nincs idő rá.

Húga a rizst válogatta, erre fölpillantott.

– Elmentek?

– Hosszú útra megyünk – mondta az asszony. – Eltart néhány napig. Eredj majd a gyerekekhez, Huénak mondd meg, semmi rosszat nem akarok hallani róla. Benek azt üzenem, büszke vagyok rá. Vigyázzon Huéra meg az öccsére, amíg távol leszünk.

Sógornője várt egy darabig, de az asszony hallgatott, és akkor félénken megszólalt:

– És nekem mit mondasz, én mit csináljak?

„Embereld meg magad" – gondolta az asszony. Rezzenéstelen pillantással nézte sógornőjét, s azt mondta:

– Te felnőtt vagy, neked már magadtól kell rájönnöd, mit tegyél.

Than hosszan, mohó kortyokkal ivott a kannából, s amikor letette, megtörölte a száját, kezébe vette a bugyrot.

– Indulhatunk – feleségére pillantott. – A kalapod?

– Elhagytam tegnap. Jó, hogy szólsz, kerítek valamit.

Arra gondolt, kiválaszt egy nagyobb rongydarabot, fejére tekeri, de a sógornője lekapta a pálmakalapját, és elébe állt.

– Vidd ezt. – Az asszony nem nyúlt a kalapért, és ő erre közelebb tolta hozzá: – Vidd. Majd csinálok magamnak másikat. Semmi az egész.

Az asszony elvette a kalapot.

– Köszönöm – mondta. Gyors léptekkel előrement, nem akarta zavarni férje búcsúját a húgától.

Than hamarosan utolérte.

– Öreg Bang csónakkal vár a nagy fenyőnél. Saját csónakján jön, és hozza a fiáét.

Az asszony csak a pillantásával kérdezett.

– Szilánkot kapott a fia. Kórházba vitték. Egyelőre nincs szüksége a csónakra, és a folyón át rövidebb az út.

Az asszony beérte a magyarázattal. Bang negyvenesztendős

múlt csupán, a Dien Bien Phu-i győzelem évében a franciák letartóztatták a családjával együtt. Felesége belehalt a kínzásokba. Ő maga túlélte, és visszatért a faluba. Fél szeme hiányzott, arcát hosszú bajonettvágások csúfították félelmet keltő, torz vigyorba. Amerre ment, csoportostul gyűltek köré a gyerekek, s elrémülve bámulták. Bang nem tépte ki többé a szakállát. Ahogy szakálla kinőtt, újra megnősült. Gondosan fésült ritkás szakállt viselt, amelynek szálai ha nem is egészen, de némiképp eltakarták a képére metszett rút vigyort. A szakálla miatt nevezték „öreg"-nek.

A domb aljában, ahol a szakadékos part lankássá szelídült, letértek az ösvényről, s átvágtak a bambuszligeten a folyóhoz.

A nagy fenyőfa törzse rézsút messze kihajlott a folyó fölé, koronájáról körös-körül tucatszám lógtak mindenféle élősdi növények indái, amelyeknek sűrű levélzete árnyas sátrat alkotott a víz fölött. Az asszony a nyakát nyújtogatva leskelt be a sátor alá, de mielőtt fölfedezte volna, Bang álmos hangon megszólalt:

– Chao, nővérem. Soká jöttetek, elszundítottam kicsit.

Őt nem lehetett látni. Evezőjével félretolta az indákat, és keskeny bambuszcsónakot lökdösött a nyíláson keresztül a parthoz. Aztán maga is megjelent apró lélekvesztőjén a levelek között, s a napfényben hunyorogva ismét köszöntötte őket.

Viszonozták és az asszony hozzátette:

– Ne haragudj, hogy megvárattunk, öreg.

Bang fölnevetett.

– Hálás vagyok érte. Nem alhattam sokat, de rég aludtam ilyen jót. Úgy érzem magam, mintha egy teljes éjszakát átaludtam volna.

– Mi megyünk elöl – mondta az asszony. Letelepedett a csónak orrában. Férje szorosan mögéje ült, evezni kezdett.

– Inkább én haladnék elöl – tiltakozott Bang. Erőteljesebben húzta meg az evezőt.

Az asszony nem nézett vissza rá. Pillantása a folyó vizét fürkészte, parancsoló hangon felelt.

– Maradj mögöttünk.

– Az én gyerekeim... – kezdte Bang, de az asszony a szavába vágva megismételte:

– Maradj mögöttünk!

Bang nem zavartatta magát, nyugodtan folytatta.

– ... felnőttek már. Nincs jogod kockáztatni...

– Hallgass, öreg – mondta az asszony. – Hallgass és ne alkudozz. Főleg: ne zavarj a figyelésben. Ismerem az aknák helyét. Elfelejted, hogy fél esztendőn át halászgattam itt a folyón.

Bang felsóhajtott.

– Ugyanolyan keményfejű vagy, mint voltál – dörmögte. Hanghordozásából nem lehetett kiérezni, dicséretnek vagy korholásnak szánja-e szavait.

A csónakok a part szegélyén úsztak lefelé. A víz apró fodros hullámokat vetett, a folyó mozgása érezhetően lelassult.

Bang szuszogva evezett. Szeme a folyó másik partján az amerikai bázist kémlelte, a messzeségben magasodó hegyeket, amelyeken az ágyúk ültek.

– Nem figyelnek ide. Tegnap a zászló környékét is verték. Egészen friss gránáttölcséreket láttam körülötte.

Az asszony pillantása a vízre tapadt. A fenyőfától ellátni a zászlóhoz. Nagy zászló. A rúdja magas, majd negyven méter. Sajnálta, hogy nem nézett oda.

– A zászlót mindig lövik – mondta.

– Beszakadt néhány helyen...

Az asszony fölkiáltott:

– Balra, egészen a parthoz!

Than az evező egyetlen húzásával fordította el a csónakot.

Az akna mindjárt a víz színe alatt lebegett. Amikor elhaladtak mellette, Bang megjegyezte:

– Föl kéne robbantani. Kár, hogy nincs valamink, amivel fölrobbanthatnánk.

– Nem vagyunk olyan gazdagok – mondta Than.

Az asszony előrébb húzódott a csónak orrában, felsőtestével egészen a víz fölé hajolt, s mintegy mellékesen kérdezte:

– Mennyi robbanóanyag lehet egy ilyen aknában? Nem tudod, Than?

– Vagy száz kézigránátra való biztos megvan. Talán több. A franciák kisebbeket használtak, de azokból is kitelt ötvenhatvan töltet. Ezek jó nagyok.

Bang hallgatott.

Újabb aknával találkoztak, aztán még eggyel. A könnyű bambusz-alkotmányok gyorsan siklottak, csakhamar elérték a csónakok telephelyét. A csónakokon csak gyerekek tartózkodtak.

– Úgy látszik, gyűlés van – mondta az asszony.

– Igen. Megtárgyalják a helyzetet. – Bang minden átmenet nélkül folytatta: – A franciák csak a torkolatot aknásították el, de ezek az egész folyót teleszórták. Mindenütt ott vannak az aknáik. A franciáké becsületesebb szerszám volt, a víz színén úszott, az ember messziről észrevette. Ezek a víz alatt lebegnek. Alattomosak, mint a gazdáik.

Az asszony elmosolyodott. Még ilyen összefüggésben is furcsa volt Bang szájából jót hallani a franciákról.

– Most már mi vagyunk a gazdájuk – mondta megfontoltan. – Ellenük fordítjuk a saját fegyvereiket. A franciákkal is ez történt.

– Hagynának bennünket békén – morogta Bang. – Semmi bajunk nem lenne, ha békén hagynának.

Az asszony összevonta a szemöldökét. Nem értette, hová akar Bang kilyukadni, és idegesítette a fecsegése.

– Miért nem törődtél bele, hogy szolga maradj? A franciák is békén hagytak volna, ha beletörődsz!

Bang élénken tiltakozott.

– Az más. A franciák itt voltak, az amerikaiak meg nincsenek itt.

– Nézz jobbra, és meglátod őket. Az ágyúikat nem látod, de a gránátjaikat rád lövik ki. Az aknáik meg itt vannak az orrod előtt. Mit akarsz még?

Bang felsóhajtott. Rövid töprengés után vontatott hangon mondta:

– Én csak békességet szeretnék.

– Szólj annak, aki füvet eszik, ne háborogjon. Mindjárt békesség lesz. Szeretetcsomagos békesség. Emlékszel rá? Jegyre adták, háromnaponként, és fél kiló rizs volt benne. Emlékezned kell rá, ti is azon éltetek. Ingyen kaptuk, egy xuba sem került. Akkor neked sem kellett az effajta békesség. Miért akarnád most rátukmálni a többi éhesre? – Az asszony hangja leplezetlen gúnyba váltott. – Csak nem az a bajod velük, hogy te jóllakhatnál, ha ők békén ülnének a sarkukon?

Bang nem felelt. Az asszony fürkésző pillantással leste a vizet, s kicsit később annyit mondott:

– Gondold végig, mielőtt kimondasz valamit.

Újabb aknákat kellett kerülgetniük. Ahogy közeledtek a torkolathoz, az aknák száma szaporodott.

– Két héttel a szülésem előtt fölrobbant egy – mondta az asszony. – Följebb kicsit, majdnem a zászlónál. Nem tudom, mitől robbant föl. Négy vagy öt kis halat fogtam, a robbanás elkábította őket, oldalukra fordulva sodródtak a vízen, csak ki kellett nyúlnom értük a csónakból. Aztán még két nap múlva is hozta a víz lefelé a döglött halakat. Rohadtak már. Sajnáltam nagyon. Amúgy is kevés hal van a folyóban.

– Az már igaz – erősítette meg Bang.

Az asszony gyors pillantást vetett hátra, s ismét a víz fölé hajolt. Engesztelően megjegyezte:

– Ne haragudj, hogy kereken kimondtam.

– Ami azt illeti, igazad van – felelte Bang. – Irigyellek az eszedért. Nekem rengeteg ostobaság megfordul a fejemben ilyen nagy bombázás után. Telemegy a nadrág, attól van. Később aztán minden a helyére kerül, csak idő kell hozzá... – kényszeredetten nevetett.

Hínárhoz értek.

– Lassabban evezz – rendelkezett az asszony. Mindkét kezével kinyúlt a csónakból, s óvatosan félrehajtotta a hínárt a csónak orra előtt.

– Napkeltekor még úgy gondoltam, nem árt, ha meglátogatom az Urat és az Úrhölgyet – mondta Bang. – Meghajoltam a csontjaik előtt, imádkoztam, ahogy az apám tanított, hadd járjunk szerencsével. Be se fejeztem az imát, eszembe jutott, milyen ostoba vagyok – odaállok könyörögni két bálna megkövesedett csontvázának, mintha a csontok vagy a szellemek segíthetnének nekem. Mindjárt az is eszembe jutott, hogy a tiszteletlen gondolattal amúgy is tönkretettem az imádság erejét, és jól összeszidtam magam, mivel az égi szellemek nem hoztak még nekem szerencsét, de a magunk szelleme már segített néhány dolgomban, hasznosabb hát, ha a saját erőnkben bízom. Láthatod, egy kis idő kell, amíg a bombázás után helyrebillenek. Nagy bombázás után hosszabb idő. Aztán már újra tudom, hogy a világot a legszegényebbek ízlése szerint kell berendezni. Világos ez...

„Addig meg fecsegsz" – gondolta az asszony. Hallotta, hogy Bang felsóhajt, s amikor a férfi bűnbánó hangon megszólalt és azt mondta: – Addig meg összevissza fecsegek – elmosolyodott. A csónak pereme nyomta a mellét. Fészkelődött, de nem talált kényelmesebb helyet, s a melle megfájdult, amíg átvergődtek a hínároson.

A tenger csöndesen, szelíden tárult eléjük, a gyönge szél alig fodrozta a hullámokat, s a bárka nyugodtan pihent a folyó torkolatától följebb, a félkörben húzódó korallsziklák alkotta öbölben.

Az asszony fölemelte tekintetét a víz tükréről. Előbb a bárkára nézett, aztán a sziget felé, ahonnan most erősebben hallatszott a harc zaja. A sziget fölött porfelhő ült. Néhány másodpercig nézte, aztán a partra pillantott, és összeráncolta a homlokát.

– Nem érdemes kiszállni – mondta Bang. – Csöndes a tenger, előbb ott vagyunk csónakon.

Az asszony csak egy főbiccentéssel válaszolt, és egyre a partot leste. Thanhoz fordult.

– Megkezdték a szállítást?

– Még az éjszaka.

Az asszony megint a partot figyelte.

– Senkit sem látni – mormogta maga elé.

– A betonerődben várnak – mondta Than.

A betonerőd a korallsziklákon innen feküdt. Még a franciák emelték, szűk, egyemeletes építmény volt. Földszinti és emeleti részét amerikai bombák rombolták szét, tengerre néző pincéje azonban szilárdan állt. Egy ideig partvédő ágyút tartottak benne, aztán az ágyút máshová vitték, s az erőd lőrései üresen tátongtak.

Than a parthoz kormányozta a csónakot.

– Készüljetek a rakodáshoz – mondta az asszony. Levetette a gumisaruját, átgázolt a sekély vízen.

A betonerődben félhomály volt. A lőréseken keresztül hosszúkás, keskeny csóvákban tűzött be a nap, s éles szögletű fénykockákat vetett a földre. A fénycsóvák alatt két férfi és egy nő guggolt. Az asszony csak az egyik férfit ismerte közülük, a milícia komisszárját.

– Ez Khuu anya, a második hajó parancsnoka – mondta a komisszár.

A két idegen fölállt, s fölállt a komisszár is, bemutatta őket az asszonynak.

– A hadsereg küldöttei.

Az asszony kezet fogott velük.

– Ülj le, Khuu anya – mondta a komisszár. – A férjed nyilván beszámolt róla, mi a teendő.

Az asszony leguggolt, karját a két térdére fektette. Megvárta amíg a többi is elhelyezkedik.

– Említette – lélegzetnyi szünet után hozzátoldotta: – nagyjából.

A komisszár enyhén elmosolyodott.

– Lőszert kell vinni Da Nang alá, a szabad zónába. – Térképtáskát vett föl a földről, térképet szedett ki belőle, széthajtogatta az asszony előtt: – Négy hajó megy, de a többiekről nem kell tudnod. Már úgy értem, ha föltartóztatnának. Napnyugta után két órával indulsz. – Ujjával a térképre bökött. – Itt van Da Nang.

Az asszony vállat vont.

– Nekem ott hiába mutatod. Az utat viszont ismerem, jártam arra. Másfél esztendeje. Dai Long vezette a hajót. Akkor még nem látták szívesen a nőket hajón, de ő megengedte, hogy vele halásszam. Ha ugyanoda kell menni, fölösleges mutogatnod.

– Ugyanoda – a komisszár nem csukta össze a térképet. Az asszony szavai láthatólag kellemetlen emlékeket ébresztettek föl benne. Összeráncolta homlokát. – Az útvonal azonban más. A nyílt tengeren kell hajóznotok.

– Dai Longgal is ott hajóztunk.

– A teher súlyos. Mindössze négy hajónk van. Valamennyi megy, és mindegyik túlterheléssel.

Az asszony szeme megrebbent.

– Négy hajónk? Tegnap még nyolc volt...

– Tegnap reggel volt nyolc – mondta a komisszár tárgyilagosan. – Tegnap délután óta már csak négy van. Azonkívül csónakjaink vannak csupán.

Az asszony fölsóhajtott, csöppet lehajtotta fejét, aztán mindjárt fölemelte.

– Rendben van – mondta.

– A harcosok élelmet is várnak. Ez azonban tőletek függ. Tőled meg a halászaidtól. A szövetkezet rizse az utolsó szemig elégett. Annyi rizs van a faluban, amennyi a házaknál megmaradt, ha maradt egyáltalán. Kérünk az emberektől, estére biztosan összegyűlik valamennyi. Négy-öt zsáknál akkor sem lesz több, ha minden szemet odaadnak. A harcosoknak azonban enniük kell. Tőletek függ, lesz-e mit enniük. Amit fogtok, adjátok oda mind. Megmondhatod, mihelyst szerzünk rizst, azonnal küldünk. Jelenleg magunknak sincs.

– Rendben van – mondta az asszony.

– Kifutás után északról megkerülitek Con Cót, és amilyen gyorsan lehet, egyenesen ki a nyílt tengerre. Minél messzebb a parttól. Csak odakünn fordulj Délnek.

– Értem.

– Magányos halászbárkának lássanak a repülők.

Az asszony bólintott.

– ... Nehogy rátok uszítsák az őrnaszádokat. Ha lecsap is rátok ellenséges gép, ne lőjetek rá. A puskáitokat rejtsétek el, ne legyen szem előtt. Ha őrnaszád kerül elétek, akkor is. Csak végszükségben nyúljatok fegyverhez.

– Világos.

– A szállítmány fontosabb, mint akár egy őrnaszád. Nem tehetitek kockára.

Az asszony intett a fejével, hogy érti.

A komisszár borítékot húzott ki a térkép lapjai köüzl. Elolvasta a címzést, és odanyújtotta az asszonynak.

– Con Co után tíz mérföldnyire, a nyílt tengeren bonthatod föl. Mielőtt Délnek fordulnál. Minden tudnivaló benne van. Kinek kell átadnod a szállítmányt, milyen jelszót használj. Minden benne van, ami szükséges.

Az asszony elvette a borítékot, blúzába rejtette.

A hadsereg küldöttei közül a férfi aggodalmasan kérdezte:

– Honnan fogja tudni, anyám, hogy a szabad zóna magasságába hajózott, s ideje nyugatnak fordulnia?

„Vizsgáztat – gondolta az asszony, és alig észrevehetően vállat vont. – Fiatal vagy még nagyon, de csak vizsgáztass nyugodtan." Hangosan pedig azt mondta:

– Megérzem az áramlásról. Da Nang alatt fordul a víz sodra. Ha azt az áramlatot elérjük, hozzá sem kell nyúlnom a kormányhoz, akkor is besodor a nyílt tengerről a szabad zónába.

A férfi bólogatott.

– A csillagokon is eligazodom – tette hozzá az asszony.

– Aknagránátokat fog vinni, anyám. Déli testvéreink Da Nangot támadják, a támaszpontot. Kevés a lőszerük. Nagyon várják a szállítmányt.

Az asszony egyetlen szóval felelt:

– Megkapják.

– Az utánpótlás döntő jelentőségű lehet a harc folytatása szempontjából. Időben kell odajutnia, és bizonyosan oda kell jutnia. Az utánpótlás jelentősége óriási...

A hadsereg küldötte rövid hatáskeltő szünetet tartott. Az asszony a komisszárra emelte pillantását, s mielőtt a hadsereg küldötte folytathatta volna fejtegetését, megkérdezte:

– Hol a szállítmány? Mikor kezdhetünk rakodni?

A komisszár gyors, apró köhentésekkel palástolta mosolyát.

– Ne rohanj, Khuu anya – összehajtotta a térképet, fejével a hadsereg küldötte felé intett. – Hallgasd végig türelemmel.

Az asszony várakozó tekintettel nézett a hadsereg küldöttére. A fiatalembert zavar fogta el a pillantásától.

– Lényegében elmondtam – megakadt, a földre bámult maga elé, aztán hadarva folytatta: – Bocsásson meg, ha rosszul beszéltem, anyám. Nem kioktatni akartam, ne úgy értelmezze... Ha testvéreink nem kapják meg a gránátokat, elhallgatnak az aknavetők, és az ellenség kivédheti a támadást. Fölül is kerekedhet...

– Megkapják – mondta az asszony.

– Szerencsére az idő kedvez nekünk. A tenger csöndes.

Az asszony összeráncolta a homlokát.

– Túlontúl csöndes – halkan és erőteljesen hangsúlyozott minden szót. – Nem szeretem, amikor ennyire csöndes.

– Azt hittem, jó jel – a fiatalember elhallgatott, kérdő tekintettel nézett a komisszárra.

– Éppenséggel nem valami kedvező jel – jegyezte meg a komisszár. – Amikor ilyen szelíd a tenger, akkor rendszerint valamire készül. A gránátokat viszont mindenképpen oda kell juttatnunk.

Az asszony bólintott, és a lányhoz fordult:

– Megmondanád, hol a szállítmány, húgom? A férfiak hadd beszélgessenek a dolog fontosságáról, mi meg addig elintézzük a tennivalókat.

A lánnyal együtt a komisszár is fölnevetett, sietősen visszadugta térképét a táskájába, s közben a fejét csóválva mondta:

– Az elvtársnő odavezet a szállítmányhoz. Indulás előtt még találkozunk.

– Akkor nem búcsúzom el – mondta az asszony, miközben fölállt.

A lány is fölállt. Udvariasan előre akarta engedni az asszonyt, de ő egy mozdulattal maga elé intette.

– Te tudod, hová kell mennünk. Vezess csak.

A lány elindult, és amikor kiléptek a betonerődből, hátrafordult, csillogó szemmel mosolygott rá.

– Mindjárt ott vagyunk – mondta. – Legszívesebben magával mennék a hajón.

A homokbuckák között mentek a hajó irányába, fölfelé a part mentén, és az asszony a lány szavain tűnődött.

– Minden embernek megvan a saját helye – dünnyögte.

A lány megtorpant, egy homokbucka oldalára mutatott.

– Ez az.

A homok alól gyékény kandikált elő. Az asszony a bárka felé pillantott, fölbecsülte a távolságot.

– Közel hoztátok – mondta elégedetten.

A lány fölhajtotta a gyékényt. Keskeny deszkaládák feküdtek alatta.

– Elég nehezek. Szóljak a társainak?

Az asszony nemet intett.

– Előbb a hajón kell helyet csinálni. Eredj csak vissza, intézd a dolgaidat.

A lány elment, ő pedig megemelt egy ládát. „Nehéz. Valóban nehéz." Visszahajtotta az álcázásul szolgáló gyékényt, homokot sepert rá.

A kisebbik csónak a hajóval egy magasságban a parton hevert. Az asszony a térde fölé gyűrte nadrágja szárát, vízre emelte a csónakot, s a bárkához evezett.

Fölkapaszkodott a hajóra, egyetlen pillantással fölmérte a fedélzetet. A két férfi elrakta a hálókat és minden egyéb eszközt, ami halászathoz kellett. Az árbocrudat előkészítették, de még nem állították a helyére. Bang a nagy vitorla-

vászon szakadását varrta, Than az összecsavart orrvitorlán ült, és bételcsomagocskákat gyártott.

– Az orrvitorla rendben van – szólt oda az asszonynak. – Amint Bang végez, fölállítjuk az árbocot.

– Az árbocot utoljára hagyjuk – mondta az asszony. Átment a bárka bal oldalára, leguggolt a férje mellé. Than előtt a deszkán már jókora halom csomagocska feküdt. Az asszony elvett egyet, megnézte minden oldaláról, aztán a szájába dugta. – Utoljára hagyjuk az árbocot – mondta újra, miközben a bételt rágta. – Közvetlenül indulás előtt állítjuk föl. – Aggodalmas pillantással nézett a sziget irányában az ég felé. – Ha erre vetődnek, ne lássák a készülődést.

Than is a sziget felé nézett.

– Folyton ott köröznek – mondta.

– Kár volt eltenni a hálókat. Halásznunk kell.

– Túlterheléssel? Hiszen ... – Than nem fejezte be a mondatot, kérdőn bámult az asszonyra. Bang a szeme sarkából pillantott rájuk és megjegyezte:

– Ha ilyen békés marad a tenger, miért ne?

Az asszony fölemelkedett, a hajó oldalához lépett, s a bétel levét kiköpte a tengerbe.

– A tenger nem marad csöndes – mondta. – Te is éppen olyan jól tudod, mint én. Halásznunk mégis kell. Magunknak is kell halat fognunk meg a délieknek is.

– Az értekezleten erről nem volt szó – morogta Than. – A párttitkár azt mondta ...

Az asszony a szavába vágott:

– Mindegy mit mondott. A rizs elégett. Csak halat tudunk vinni. Azt is akkor, ha kifogjuk.

– Azt mondták, szereznek rizst.

– Sokáig akarsz vitatkozni? – kérdezte az asszony élesen. Lélegzetvételnyi szünet után csendesen folytatta: – Az emberektől kérnek rizst. Abból, ami a házaknál megmaradt.

Bang az utolsó öltésekkel bíbelődött, megint odanézett rájuk.

– Akkor nem lesz sok – mondta. – Nekünk úgy három főzet maradt. Egyet már kölcsön is adott a feleségem a szomszédunknak.

Az asszony nem válaszolt neki.

– A hálókat a hajó farába rakjuk. A kisebbeket tesszük fölülre. Horgokat meg zsinórokat is elő kell készíteni. Amint megvagyunk vele, rakodunk. Én lehordom a ládákat a csónakba. Bang idehozza, és föladja neked. Te elveszed, aztán amíg Bang fordul a csónakkal, elrendezed őket. Szorosan rakd egymás mellé, hogy minden sort külön leköthessünk, és az egészet is rögzíteni tudjuk. Érted?

Than bólintott.

– Mi van Thuannal és Tronggal?

– Szóltam nekik – mondta Than.

– Ha megjönnek, Trong neked segít, Thuan meg Bangnak.

– Ennyi elég, egyelőre – jegyezte meg Than, fölbecsülve a bételhalmot. – Vegyél amennyit akarsz.

Visszacsomagolta az anyagokat a bugyorba, s hátravitte a hajó farába. Az asszony előhúzta vászonzacskóját, belerakott egy maréknyi csomagocskát.

Bang befejezte a varrást, elvágta késével a fonalat, s fölcsavarta a vásznat a rúdra.

– Ez kész.

Az asszony a halomra intett.

– Vegyél. Biztosan jólesik.

Bang elvett egyet, zsebébe dugta.

– Majd később rágom el, rakodás közben. Azt hiszem, jobb lenne, ha Thuan nem nekem segítene. A csónakban kicsi a hely, csak akadályoznánk egymást. Rakodjon veled a parton, annak több hasznát vesszük. A csónakot magamra vállalom.

Az asszony futó pillantást vetett rá.

– Köszönöm, Bang. Nem szorulok kíméletre.

– Persze, nem is azért mondom. De a kisebbik csónakban például két ember el se fér. Hiszen ültél benne, tapasztalhattad.

Az asszony magában igazat adott neki.

– Majd meglátjuk – mondta. Fölállt. – Vigyük a hálókat a helyükre.

Than visszajött, s miközben a hálókat hordták, félrevonta az asszonyt, súgva kérdezte:

– Mit gondolsz a rizsről? Tőlünk is fognak kérni.

– Kishúgod tartson meg három főzetet. A többit adja oda.

– Jó lenne tartalékolni valamennyit – morogta Than.

Az asszony megütközve pillantott rá.

– Bang családja három főzetből egyet kölcsönadott. – Mintegy mellékesen hozzátette: – Indulás előtt a komisszár még a hajóra jön, vele megüzenem kishúgodnak.

Than a fejét csóválta, de nem tett ellenvetést.

Rendbe rakták a hálókat meg a horgokat, s az asszony és Bang a két csónakkal partra szállt. Együtt rakták meg a nagyobb csónakot, aztán Bang a hajóhoz evezett, s az asszony egyedül hordta a ládákat a kisebb csónakba. A csónak csupán három ládát bírt el, és az asszonynak elég sokat kellett várnia, amíg Bang visszatért.

– Most én vártam rád, a nagy csónakra pedig neked kell majd várnod. Hozz magaddal egy gyékényt.

Bang nem kérdezte, minek a gyékény. Elhozta, aztán maga is cipelte a ládákat a homokbuckától a csónakba. Amikor a nagy csónak megtelt, elevezett.

Az asszony megrakta a kis csónakot, majd tovább hordta a ládákat a partra, és leterítette őket a gyékénnyel.

– Így már folyamatosan megy a dolog – mondta Bangnak. – Egyikünknek sem kell várakoznia a másik miatt.

– Nem lesz pihenőd.

Az asszony csak legyintett.

„Pihenőkkel még tovább tartana" – gondolta. Hordta a ládákat, és magában számolta, mennyit rakott csónakra. A nagyobb csónak hetet bírt elvinni egyszerre. Melege lett a cipekedéstől, feltűrte a blúza ujját. „Vízről kell gondoskodni. Ha nem végzünk időben, a hajón forraljuk fel. A tűzifa sem elég, azt is szerezni kell." Összehúzta szemöldökét. Trong és Thuan nem szokott késni. „Jöjjetek már" – sürgette őket gondolatban.

A nagy csónakot rakta, amikor a sógornője ráköszönt. Az asszony döbbenten kapta föl a fejét, csodálkozva nézett rá.

– Mi történt?

– Trong apót megölte egy bomba. Időzített bomba. Thuannak a felesége sebesült meg. Azt üzeni, beviszi a kórházba, és onnan egyenesen idejön, számíthattok rá.

Az asszony csöppet lehunyta a pilláját.

– Thuan anyja volt nálunk...

Az asszony bólintott, gépies mozdulattal nyúlt egy láda után.

– Thuan nagyon ideges, hogy késni fogtok miatta – mialatt beszélt, az asszony elindult a ládával a csónak felé. A lány követte a víz széléig, ott megállt. – Megüzentem neki, lássa el a feleségét, itt leszek addig helyette. Mondd meg, mit csináljak.

Az asszony leplezetlen álmélkodással tekintett rá. „Megjön az eszed?"

– Khuu néném... – a lány elakadt, ujjaival a nadrágját morzsolgatta, s hirtelen bökte ki: – Rosszat csináltam... – ismét elakadt, bűnbánó szemekkel bámult az asszonyra.

Az asszony berakta a ládát a csónakba, visszafordult.

– Beszélj – mondta. Kilábolt a vízből, újabb ládáért ment.

– Eljöttek a falu vezetésétől, rizst kértek a frontnak. Odaadtam mind, amit összeszedtem. Csak aztán jutott eszembe, hogy nekem nincs is rizsem, a tiéteket adtam oda.

Az asszony föllélegzett.

– Emiatt ne aggódj – mondta. Játékos fény csillant fel a szemében, elmosolyodott. – Végre úgy csináltál valamit, ahogyan kellett, és máris furdal a lelkiismeret?

A lány megrázta a fejét.

– Nem az én rizsem volt. Meghallottam, ahogy a szomszédoknak újságolják: „Than húga az utolsó szem rizsét is odaadta a frontnak." És akkor Le anyó átjött hozzám, és megkérdezte, mikor kerestem meg a saját két kezemmel a megélhetésre valót, és honnan szereztem a rizst, amit odaadtam? Egészen kikelt magából. Olyanokat mondott, hogy a ti bőrötökre vagyok jó, és ha nem hozom helyre magamtól az ügyet, végigjárja a falut, és mindenkinek elbeszéli, hogy tetőtől talpig aljas teremtés vagyok...

Az asszony fölemelt egy ládát, kinyújtott karral cipelte a csónakhoz. „Le anyó túloz" – gondolta. Nagyon jól el tudta képzelni a jelenetet, s befelé mosolygott rajta. „A rizs jó helyre került, ez a lényeges. Nem érdekel, kinek a nevében adta." Várta a folytatást. Sógornője hallgatott. Ő letette a ládát, újabbért indult, s közben sürgetően intett neki.

– És?

– És... először azt gondoltam, megkérlek, add kölcsön nekem a rizst, amit odaadtam, és akkor minden rendbe jön, én pedig dolgozni fogok, és visszaadom, amint megkerestem. Aztán rájöttem, hogy ez olyan... Szóval, olyan, hogy nem is hozakodom elő vele.

„Akkor miért mondod?" – gondolta az asszony. Lehajolt a ládáért, nem nézett a sógornőjére.

– Ez történt – folytatta a sógornője. Mély lélegzetet vett. – Most pedig nem tudom, mit csináljak.

A csónak megtelt ládával. Az asszony a partra lépett.

– Hozd helyre – mondta. – A rizs odakerült, ahová szántuk. A többin neked kell törnöd a fejed.

– Félek Le anyótól.

– Beváltja a szavát. Igaz asszony.

A lány hallgatott kicsit.

– Megkérem a szövetkezet vezetőségét, vegyenek föl...

– Rég kellett volna.

– Igen, de nát otthon...

Az asszony egy mozdulattal félbeszakította:

– Otthon segítettél, és az jó ürügy volt arra, hogy kibújj az igazi munka alól. Mit szépíted? Thannak sem tetszett. Nem akart megbántani, hallgatott inkább, te meg kihasználtad az engedékenységét. Most aztán megrémültél Le anyó szájától.

A lány nem felelt a kifakadásra, gyámoltalanul bámult maga elé. Az asszony felsóhajtott.

– Kérj Bangtól kötelet, és hozz tűzifát. Sokat. Kérj tőle vödröt is. A víztárolók üresek. Talán még lesz idő rá, hogy a parton forraljuk föl a vizet. Jobb lenne, mint a hajón bíbelődni azzal is.

Otthagyta a lányt, a buckához ment.

„Megáll végre a saját lábán" – gondolta. „Valami ajándékot viszek Le anyónak. Nagyon szép ajándékot kellene vinni, és úgy mondani köszönetet neki." Sajnálta, hogy a bomba semmit sem hagyott meg, amit ajándékul adhatna az öregasszonynak. „Egy tál kagylót szedek. Kijövök valamelyik hajnalon, ha szerencsém van, összeszedek egy tálra valót. Szereti a kagylót, biztos örül majd."

Lecipelt egy ládát a víz mellé. Bang akkor indult el a parttól, s a lány elkezdte megrakni a ládákkal az üres csónakot. „Már tudod, mit csinálj?" – kérdezte gondolatban az asszony. Hangosan nem szólt semmit. „Pedig még csak elhatároztad, hogy dolgozni fogsz..." – kicsit fölvonta a szemöldökét, csodálkozott, hogy a csupasz elhatározás is hatással van az emberre. „Nem rossz lány" – állapította meg.

Újabb ládát hozott, és azon tűnődött, hogy hiába „nem rossz" valaki, igazi munka nélkül sohasem válik valóban jó emberré. Thanra pillantott – a hajódeszkák eltakarták férjét, csak a felsőtestét látta –, és neheztelően elhúzta a száját. „Ha nem vagy olyan puhaszívű, régesrég dolgozik, és megtakarítja magának ezt a gyötrelmet. Fölösleges gyötrelem. És te is oka vagy, mert mindig megsajnáltad, elfogadtad a mentségeit, szinte ösztönözted vele, hogy mankóként használjon..."

Még három ládát vitt a parthoz amíg Bang visszatért a kötéllel, és a lány, szaporán szedve lábát, elindult a homokdombokon át az erdő felé.

Bang a homlokát törölgette.

– Tartsunk egy cigarettányi pihenőt – javasolta.

– Thannál van dohány – mondta az asszony. Megigazította a gyékényt a ládák fölött, s leereszkedett melléjük a sarkára.

– Nálam is van. – Bang dohányoszacskót vett elő, belekotort. – Jó, fekete dohány. Kicsit erős, de a füstje jóízű. – Cigarettapapírt húzott ki a dohány alól, s a zacskót az asszony elé tartotta.

Az asszony vékony szivarkát sodort. Bang odakiáltott Thannak:

– Gyújts rá! Pihenünk kicsit.

Fújták a füstöt.

– Megéheztem – mondta Bang. – Pedig reggel nagy lako-

mát csaptunk. A négy tyúkból három odalett, azokat főzte meg a feleségem. Ünnepi ebédnek beillett volna...

Az asszony a cigarettát forgatta ujjai között, Bangra pillantott.

– Ez elveszi az éhségedet. Tényleg erős dohány.

– Azért szeretem. Rágyújtok, aztán az annyi, mintha ettem volna... Nektek maradt állatotok?

Az asszony a fejét ingatta.

– Eddig nem kerültek elő. Két tyúkunk volt csak.

Bang kinyújtotta karját, a tenger fölé mutatott. Az asszony elhallgatott, a következő pillanatban már ő is látta a két gyorsan növekvő ezüstös pontot. Az egyik gép a folyó közepe fölött húzott el, a másik valamivel alább, a déli part mentén követte. Az asszony tekintete végigkísérte őket, amíg el nem tűntek a nyugati hegyek irányában.

– Visszajönnek – dörmögte Bang. – Néhány perc múlva. Meg kellene várni.

– Akkor örökké várhatnánk. Mindig jönnek.

Az asszony a vízbe hajította a cigarettavéget, fölállt.

– Várj kicsit – mondta Bang. Nagyot szippantott a cigarettából, közben a hegyek felé kémlelt. – Mindjárt visszajönnek.

Az asszony szó nélkül nyúlt egy ládáért, a csónakba vitte.

Bang még egyet szippantott a cigarettájából, aztán fölállt. Az asszony újabb ládát rakott a csónakba. Bang megcsóválta a fejét, s meg akart fogni egy ládát.

– Feküdj! – kiáltott rá az asszony. Beugrott a csónakba és lekuporodott.

A két repülő egészen alacsonyan szállt. Néhány másodperc múlva eltűntek a tenger fölött.

– Mondtam, hogy rögtön jönnek – dünnyögte Bang.

– Than betakarta a ládákat a bárkán?

Bang fölemelte a fejét.

– Az a sor volt takaratlan, amelyikkel dolgozott.

Az asszony kiszállt a csónakból, Bangra nevetett.

– Fölkelhetsz már.

A férfi föltápászkodott. Segített az asszonynak cipekedni, s amikor beült a csónakba, korholó hangon megjegyezte:

– Legalább a homokra feküdtél volna le.

– Melyik jobb? – kérdezte az asszony. – Ha a pilóta egy embert lát a csónakban, vagy ha lőszeresládákat fedez föl benne?

Bang gyorsan evezni kezdett.

Az asszony sietősebben rakta a ládákat, és szemmel tartotta az ég alját a tenger fölött. „Lehet, hogy két elkószált gép, de lehet, hogy felderítők. Akkor bombázók is jönnek." Furcsának találta, hogy a falu fölött nem nyitottak tüzet a repülőkre sem ágyúból, sem géppuskából. „Puskalövést se hallottam. Vagy elaludtak, vagy parancsra nem lőttek." Mindenesetre gondosan betakarta a parthoz cipelt ládákat a gyékénnyel. Szólt Bangnak, vegyen magához gyékényt, s addig is takarja le a szállítmányt, amíg a part és a bárka között evez.

Vagy két rizsfőzésnyi idő telt el, amikor meglátta az ég alján az ezüstös pontokat. Hullámokban jöttek, hármasával, egészen alacsonyan. Than is észrevette őket a hajóról. Ugyanazon az útvonalon repültek, amelyen előbb a felderítő géppár, és most sem lőtték őket a falu fölött. Az asszony számolta a hullámokat. „Tizenkétszer három..."

A gépek eltűntek a hegyek irányában. Az asszony nagyon hosszúnak vélte az időt, amíg visszatértek, pontosan követve a felderítő géppár útvonalát. Zavartalanul jöttek, egyetlen fegyver sem lőtte őket. Az ötödik hullámban három gép helyett kettő repült csupán. Eltávolodtak a tenger fölé, s amikor ismét apró pontokká zsugorodtak a messzeségben, az asszonynak eszébe jutott, hogy nem hallotta a bombák

robaját. „A hegyek mögött szórták le, Laoszban... Ott szedték le azt is, amelyikkel kevesebb megy vissza" – gondolta. Nézte a kékszínű szigetet, szerette volna, hogy megszólaljanak az ágyúi. Con Co azonban hallgatott, és ő folytatta a cipekedést.

Még két ízben jöttek a gépek, mind a kétszer nagy csoportban. Az egyik csoport ugyanígy a tenger felől érkezett, s a laoszi hegyek irányába szállt, a másik pedig a szárazföld fölött tartott északra, és mindkettő hosszú idő múltán tért vissza. A fegyverek egyik csoport gépeit sem lőtték.

A második kötelék elvonulása után Than húga megjött az erdőből. Három nagy köteg fát hozott, egyiket a hátán cipelte, kettőt pedig kötélen vonszolt maga után. Ledobta a fát, vízért ment.

A nap lebukott a hegyek mögött, és az asszony a bárka merülését figyelte. „Nem rakhatunk többet" – gondolta. A szél megélénkült kissé, de a tenger csöndesnek mutatkozott. „Túlságosan csöndes" – állapította meg. Nem ment újabb ládákért.

– Hogy áll Than?

Bang végigmustrálta a gyékény alatt rejlő ládahalmot.

– Ennyivel körülbelül egy szintre kerül az egész rakomány...

– Akkor a következő fordulód lesz az utolsó. Than mondja meg, hány ládára van még szüksége. Kössétek le jól az egészet, aztán pihenünk csöppet.

Bang rosszallóan megcsóválta a fejét.

– Cammogni fogunk, mint a fáradt elefánt – mondta.

Az asszony a sarkára ült. „Nem szabad elfáradnom" – gondolta. A háta megfájdult a hajladozástól, pihegve szedte a levegőt. „Odakünn eszünk majd, és mindjárt könnyebb lesz."

Bang visszafordult a csónakkal, messziről kiáltotta:

– Három kell csak!

Az asszony bólintott. Elkezdte visszahordani a homokbuckához a fölösleges ládákat. Most nehezebbnek érezte, mint amikor a parthoz vitte őket. „Kivették belőlem az erőt. Pedig nem szabad elfáradnom. Eszünk majd, és rendbe jövök" – biztatta magát gondolatban.

Bang elvitte a három ládát, maga is fölmászott a hajóra, segített Thannak rögzíteni a rakományt. Az asszony elrendezte a homokbuckát, s a parton a sarkára ereszkedve várta őket. Hamar jöttek.

– Szívjunk el egy cigarettát – mondta az asszony.

Than a víz fölé hajolt, megöblítette a száját.

– Egy csöpp víz sincs a tartókban – mondta. Kényszeredetten nevetett. – Amint észrevettem, hogy nincs víz, rögtön megszomjaztam. Addig eszembe se jutott.

– Velem is így szokott lenni – bólogatott Bang. – Amikor valami nincs, akkor kívánja az ember.

– Kishúgod hoz vizet – mondta az asszony. Ügyelt rá, hogy a fáradtság ne érződjék a hangján. – Fát már hozott.

– Segíteni jött?

– Thuant helyettesíti. Thuan kórházba vitte a feleségét, mert az asszony megsebesült. Kishúgod addig dolgozik helyette. Trongot megölte egy bomba.

Cigarettát sodortak. Az asszony mohón szívta a füstöt. Eszébe jutott, említeni kellene Thannak a rizst meg azt is, hogy a húga dolgozni akar. „Majd kettesben" – gondolta.

Még a parton ültek, s a cigarettát szívták, amikor a lány megjött a vízzel. Thuan is vele jött, meg két gyerek, ők is hoztak két-két vödör vizet a vállukon.

– Hozzak még? – kérdezte a lány.

– Elég – mondta az asszony. Thanra nézett. – Hetet önts a víztartóba. Egyet mindjárt fölforralunk. A fát is vidd föl.

– Rakok tüzet – ajánlkozott a lány.

– Odább csináld, és lehetőleg rejtve.

A lány fölkapott egy vödröt, s eltűnt a homokdombok között.

Thuan letelepedett az asszony és Bang közé.

– Adjatok egy kis szívnivalót – mondta.

Bang odanyújtotta neki a dohányoszacskót. Thuan vastag cigarettát csavart, rágyújtott. Komoran bámult a füstbe. Később tompa hangon megszólalt.

– Elment.

Hallgattak. Thuan a cigarettája füstjét bámulta, az asszony és Bang a homokra nézett. Valamivel később Thuan ismét megszólalt.

– A fiad rendben van. Kiszedték belőle a szilánkot.

Bang föllélegzett.

– Köszönöm – mondta.

Az asszony a szeme sarkából pillantott Thuanra.

– Él – mondta Thuan. Az asszonyra tekintett. – Folyton azt hajtogatja, „Khuu lányom, vigyázz..." Egyebet nem beszél.

– A felcser? – kérdezte az asszony.

– Azt mondta, elég szívós a szervezete. Talán túléli. Nem tudja.

Csönd lett. A bárkáról zubogás meg csörömpölés hallatszott, ahogy Than magasra emelve a vödröket, a tárolókba zuhintotta a vizet. Bang nagyot szippantott a cigarettájából, csontjait ropogtatva fölállt, és elhajította a cigarettavéget.

– Ideje lenne helyére rakni az árbocot – mormogta mintegy önmagának.

– Csak indulás előtt – felelte az asszony ugyanolyan hangon. Ő is fölállt. Kezével tölcsért formált a szája elé, a bárkára kiáltott a férjének. – Ne felejtsd el a kulacsokat!

Than visszaevezett, odaadta a gyerekeknek a vödröket, s megköszönte a segítségüket. A két gyerek elszaladt, Than

pedig a dugók szíjánál összefogta a kulacsokat, feleségéhez lépett.

– Mindjárt sötét lesz.

– Az árboc miatt mondod? – kérdezte az asszony. – Várunk, amíg egészen besötétedik. Hanem só van a hajón? A sóról megfeledkeztem.

– Nálam van – szólt oda Bang. – Én mindig hordok magammal. – Nadrágzsebéből nylonzacskót vett elő, odamutatta az asszonynak: – Elég?

Az asszony elnevette magát.

– Persze hogy elég. Nem egy hónapra kell.

– Ma töltöttem fel – magyarázta Bang, miközben zsebébe süllyesztette a zacskót. – Még a franciák idején szoktam meg, hogy mindig vigyek magammal sót. Amikor monopólium volt. A feleségem orrol érte, de én titokban csak hordozom, akárhová megyek... Amott jön a komisszár.

A komisszár üdvözölte őket.

– Hány láda ment rá? – kérdezte az asszonyt, és fejével a bárka felé intett.

Az asszony megmondta. A komisszár füzetet vett ki a térképtáskájából. Följegyezte a ládák számát, és eltette a füzetet.

– Megnézem a hajót – mondta.

Az asszony követte a komisszárt a hajóra. A komisszár sorban megrángatta a ládákat rögzítő köteleket.

– Jól raktátok – mondta elismeréssel.

– Than rakta. Mi csak hordtuk.

– A bóják?

– Még nem ellenőriztem őket.

A komisszár a bárka orrába ment. Mindkét oldalon egy-egy szorosra kötözött derékvastagságú bambuszcsomó volt a hajó orrára erősítve s hosszú kötéllel áttekerve. A komisszár alaposan szemügyre vette őket.

– Jó – mondta. A tatra erősített két bóját is megnézte. Rendben találta. Alulról fölfelé végigkopogtatta a víztartókat, aztán ismét a bójára pillantott.

– Nagyon csöndes a tenger, Khuu anya – jegyezte meg halkan.

Az asszony értette és bólintott.

– Tartok tőle.

A komisszár is értette. Hallgatott kicsit.

– Az árboc?

– Sötétben – felelte az asszony.

A komisszár egyetértőleg biccentett.

– Trongot megölték, bizonyára tudod. Kérsz helyette valakit?

– Elboldogulunk.

– Mikor ettél ma?

– Miért érdekel? – kérdezte vissza az asszony. A hangja élesebbre sikerült, mint akarta, s mindjárt hozzátette: – Bocsáss meg. Nem akartalak megbántani.

– Tudom – mondta a komisszár. – A nőszervezet tagjai hoznak majd ételt. Indulás előtt egyetek. – Még egyszer végigtekintett a bárkán, azzal befejezte a vizsgálódást. – Menjünk. Mindjárt sötét lesz, állítsátok föl az árbocot és induljatok. Előbb azonban egyetek.

Visszaeveztek a partra. A komisszár elbúcsúzott. Néhány perccel később egy leány jött kosárral, s banánlevélbe burkolt csomagot adott át az asszonynak.

– Fogyasszák el, amíg meleg – mondta, azzal tovább is lépdelt.

A csomagban nyolc nagy darab főtt manióka volt. Az asszony négyfelé szakította a banánlevelet, mindegyikre két maniókát tett. Nekiláttak. Amikor az asszony végzett az egyik darab maniókával, felállt, elmenőben odavetette társainak:

– Megnézem, mi van a vízzel.

Vitte magával a másik darab maniókát, és amint hátat fordított a többieknek, bebugyolálta a banánlevélbe. Hamar megtalálta sógornőjét. A tűz mellett ült, a lángokat nézte, s a léptek neszére feléje fordult.

– Soká lesz kész?

– Már fő egy ideje – felelte a lány.

– Edd meg ezt – mondta az asszony. Lerakta a maniókát a lány mellé a homokra. – Még nem hűlt ki egészen. Aztán igyekezz.

Visszament a többiekhez. Azok füstöltek már. Than cigarettát nyújtott elé a tenyerén.

– Neked is csavartam.

Az asszony néhányat szippantott csak a cigarettából. Amikor a többiek elszívták, ő is eldobta magáét.

– Menjetek a bárkára – parancsolta. – Bang, mi a szándékod a két csónakkal?

– Vihetjük.

– A kisebbiket rakjátok föl. Tegyétek helyére az árbocot meg a vitorlarudakat. Bang, toldd ki az árbocrudat, amennyire csak lehet. Thuan készítse elő az orrvitorlát, Than, te meg ahogy végeztetek az árboccal, gyere értem.

A bárka most már nagy sötét foltnak látszott. Az asszony az égre kémlelt. „Elrágok egy bételt, addigra minden csillag világít majd" – gondolta.

Sógornője meghozta a vizet, teletöltötték a kulacsokat. A vödörben maradt még víz. Kisvártatva Than is megérkezett.

– Kész? – kérdezte az asszony.

– Igen. – Than közelebb lépett a húgához. – Viselkedj jól – mondta.

Az asszony fölmarkolta a kulacsokat meg a vödröt, berakta a csónakba, és visszaszólt a sógornőjének:

– Csináld meg, amit elhatároztál.

Than vízre lökte a csónakot, beszállt. Az asszony evezni kezdett. A lány ott maradt a parton, nézte ahogy a csónak a bárka mellé úszik.

Az asszony fölmászott a fedélzetre.

– Kösd a csónakot a hajó farába – szólt vissza Thannak. Tüzetesen megvizsgálta az árbocot, aztán a kormányhoz ment, megragadta a rudat.

– Mindenki a helyére! Horgonyt fel!

Nagy kődarab szolgált horgonyként. Bang és Thuan erőlködve emelték be a fedélzetre, ledobták a hajó orrába.

– Vitorlát kibontani!

Than húzni kezdte a kötelet. A vászon szétterült, lobogva csattogott.

– Jobbra kissé!

Bang igazított a vitorla rúdján.

– Még, jobbra!

A vászon megfeszült, ahogy a szél belekapott. A bárka lassan siklani kezdett.

– Orrvitorlát felhúzni!

A bárka futása érezhetően felgyorsult. Kecses ívben megkerülte a félkörben sorjázó korallsziklákat. Az asszony igazított a kormányrúdon, s a hajó orra keletre fordult.

– Fogjatok csalétket. Bang, rögzítheted a vitorlát. Készíts elő horgokat meg zsineget, kettőt-kettőt mindenkinek.

A csillagok meg-megcsillantak a vízen. A tenger alig hullámzott. „Olyan mintha tavon hajóznánk" – gondolta az asszony. Válla fölött visszatekintett. A bárka hosszú, egyre szélesedő csíkot húzott, amely messze mögötte belesimult a szelíd hullámokba. A szárazföld fekete tömegnek látszott, és ahogy a bárka kifelé haladt a tengeren, feltűnt a folyó tompán fénylő tükre, amelyen csillagok úsztak, s az asszony megkönnyebbült. „A korallsziklákat elhagytuk" – állapította

meg. A hullámok valamelyest megnövekedtek, gyengéden ringatták a bárkát, ő pedig a csillagokat nézte. „Az Con Co fölött világít, pontosan fölötte." Nem tudta a csillag nevét. Beállította a kormányt, lekötötte, de még ott maradt a rúdnál.

Than lelkendezve felkiáltott:

– Rengeteg van! Egész tömeg!

Than és Thuan a bárka bal oldalán vetett ki egy kis hálót, s húzták befelé.

Az asszony a szárazföld felé pillantott, fölbecsülte a távolságot. „Kilencméteres mélység lehet. A tintahalak tanyája." A bárka oldalához lépett, mélyen kihajolt a víz fölé. „Trich... Trich-raj" – nem akart hinni a szemének, erősen összecsukta és kinyitotta ismét. „Trich-raj, nem tévedek... a part felé tart..."

Than önfeledten kiabált.

– Most kellene halászni! Micsoda zsákmányunk lenne!

Az asszony megint a part felé pillantott. „Legföljebb kilenc méter" – gondolta. Visszalépett a kormányrúdhoz.

– Thuan, mérd meg a mélységet!

A férje bambuszkosárba öntötte az apró fickándozó halakat.

– Rekordzsákmányunk lenne, Khuu! Minden hálót ki kellene vetnünk!

– Nyolc és fél méter – jelentette Thuan.

„És a part felé húznak... – gondolta az asszony. Az eget kémlelte. Apró sötét foltot fedezett föl északnyugati irányban az ég alján. Tenyérnyi volt csak, és az asszony hosszasan fürkészte, aztán felsóhajtott. – Most kellene visszafordulni." Odaszólt Bangnak.

– Bang, készen vagy?

– Mindjárt.

Bang belemarkolt a kosárba, kivett néhány halat, s kezdte

felszúrni őket a horgokra. Than fölkapta a kosarat, odavitte az asszonyhoz, egészen eléje tartotta, s megrázta a kosarat.

– Hagyjuk a horgokat, Khuu – halkan, suttogva beszélt, nehogy a többiek meghallják, s a hangja teli volt izgalommal. – Nem látod? Akkora fogásunk lenne, hogy évekig emlegetnék a környéken!

Az asszony nem nézett a kosárba, pillantása meg se rebbent. „Elkapta a szenvedély" – gondolta. Fölemelte a hangját:

– Eredj a helyedre.

Than megütközve bámult rá, közelebb tolta elé a kosarat.

– Nézd meg, láthatod...

– Eredj a helyedre!

Than sértődötten elfordult, lecsapta a kosarat.

Az asszony otthagyta a kormányt. Banghoz ment, és Than mellett elhaladva csillapítóan hozzáért a karjához. Than összeráncolta homlokát, rosszallóan megcsóválta fejét.

„Nem érted" – gondolta az asszony. Sajnálta és furcsállotta, hogy éppen Than nem érti.

Bang az utolsó horogra tűzte föl a csalétket.

– Mindenki fogjon kettőt – rendelkezett az asszony. – Csak annyi hal kell, amennyit megeszünk.

A hajó farában, bal oldalon dobta ki a két horgot, s a zsinegeket tenyerére hurkolva várt. A trich-raj a hajóval szemben kissé rézsút vonult a korallsziklák irányába. „Rekordfogás lenne... – gondolta az asszony. – Még sohasem láttam ilyen hatalmas rajt." A trichek tömege egyetlen óriási sötét foltnak látszott, cikázva-nyüzsögve tolongtak a hajó alatt. Az asszony az apró halak áradatának végét leste. Ragadozókat várt a nyomukban, makrélákat vagy tonféléket, olyan halat, amelynek húsa erőt ád, nem csupán az éhség érzését veszi el. A bárka lomhán úszott a raj fölött, s a nyüzsgő sokadalom csak hosszú idő múltán kezdett fogyatkozni,

majd egészen elmaradt mögöttük. „A tengerből érzik a veszélyt – gondolta az asszony. Északnyugaton a tenyérnyi sötét folt megnövekedett az ég alján. – Csak a tenger miatt menekülnek..."

– Megvan!

Thuan kiáltott föl a hajó orrában. Kapkodó, gyors mozdulatokkal húzta befelé a zsineget, s a hajó oldalára hurkolta. A hal feje kiemelkedett a vízből. Jókora hal volt, minden erejét összeszedve lökte fel magát a víz fölé, s azzal az egyetlen rántással elszakította a zsinórt. Thuan meglepetten meredt a vízre.

– Csak megvolt – mondta bosszúsan.

– Úgy akartad kifogni, mintha életedben először tartanál zsinórt a kezedben – jegyezte meg az asszony minden él nélkül. – Ki kellett volna fárasztanod.

– Nem gondoltam, hogy ilyen nagy – dünnyögte Thuan.

A következő hal meglehetősen hosszú idő után került horogra. Than fogta ki, és ahogy a fedélzetre dobta, mindjárt a másik horgára is akadt egy. Foltos hal volt mindkettő, nem túlságosan nagyok, együtt nyomhattak tíz kilót.

– Befejeztük – mondta az asszony. Föltekerte a zsinórjait. Az ég alján egyre terebélyesebbé vált a feketeség. „Valamennyit pihenni kellene addig..." – nem fejezte be a gondolatot.

– Bang, rakj tüzet, ti meg tisztítsátok meg a halakat.

A kormányállás előtt négyszögletes vaslap szolgált tűzhelyül, amely fölé gyékényből emeltek sátrat. Amikor a tűz pattogni kezdett, Bang előbújt a gyékénysátor alól.

– Megsütjük mind a kettőt, és egyetek annyit, amennyi jólesik – mondta az asszony. – A maradékot majd reggel fogyasztjuk el.

– Te süsd meg – javasolta Bang. – Megcsinálhatjuk mi is, de jobb, ha te sütöd. Én addig a kormánynál leszek.

A szigethez közeledtek, s az asszony a távolságot méregette.

– Jó – egyezett bele.

Bang odaállt a helyére, ő pedig vastag szeletekre vágta a megtisztított halakat, berakta a serpenyőbe, s hirtelen pirította le a szeletek mindkét oldalát, ügyelve rá, hogy belül nyersek maradjanak. Jobban szerette az egészen átsült halat, de a pirított haltól nagyobb erőre kapott. „Nyersen a leghasznosabb" – gondolta.

– Nyersen is akartok? – kérdezte a három férfit.

Egyik sem akart. Az asszony félretett magának egy darabot.

Étkezés után pihenni küldte mindhármukat. A férfiak szabadkoztak, mindegyik fölajánlotta, hogy virraszt helyette a kormánynál, de ő rájuk parancsolt. Erre bemásztak a rakományt borító gyékény alá, letették a fejüket s szinte azon nyomban elaludtak.

A bárka Con Co mellett úszott, s az asszony úgy találta, túlságosan közel a kopár szirtekhez. Megmarkolta a kormányrudat, mélyebb vízre vezette a hajót. „Lassan mozog" – mormogta magában elégedetlenül. A csillagokra pillantott. Úgy vélte, messzebb kellene járniuk. A szél erősödött kicsit, és hűvösebbé vált. „Kabát kellene – gondolta. – Ha lesz pénzem, mindjárt veszek egy kabátot." Felvonta szemöldökét. „Ábrándozok, akár valami gyerek" – intette magát rosszallóan. Hirtelen tucatnyi holmi jutott eszébe, amit előbbre valónak tartott beszerezni, mint a kabátot. Hajladozni kezdett, egyre sebesebb ütemben, aztán levetette gumisaruját, s helyben futott, amíg egészen kimelegedett, akkor ismét lábára húzta saruit. „Nem is fontos a kabát" – összegezte tanulságként.

Con Co kicsivé zsugorodott a bárka mögött. Az asszony megmérte a víz mélységét, és csalódottan szemlélte a zsi-

nórt. „Nagy a teher" – gondolta. Bang horkolni kezdett. Furcsa, éles hangon horkolt, mosolyra késztette az asszonyt. „Horkolj csak – biztatta magában. – Pihend ki magad." Ahogy hallgatta a ritmikus hangot, hamarosan rátört a fáradtság, a pillái majd lecsukódtak. Kihajolt a víz fölé, megmosta arcát, aztán tornázott megint, hogy kiűzze tagjaiból az ólmosságot. „Fordulás után pihenek. Lehet, hogy horkolok is majd." Eszébe jutott, amikor Than éjszaka fölkeltette. „Ne aludj olyan hangosan" – kérlelte Than. Azon az éjszakán történt, amelyet életükben először töltöttek a szárazföldön, házban. Pontosan emlékezett arra a napra és az éjszakára. Reggel hagyták el az ócska bárkát, amelyen Than született, s ahol ő is életet adott Benek és Huénak. Than a gyékényeket cipelte, ő pedig Huét az egyik karján és egy lábast a másikon, és Be a nadrágjába kapaszkodva meztelenül csetlett-botlott mellette. Furcsa volt a házban. Nem érezte sem rossznak, sem jónak – szokatlan volt, és este soká forgolódott a gyékényen, nem tudott elaludni. Hiányzott a bárka ringása, hiányoztak a folyó megszokott neszei, s minduntalan fölriadt a szárazföld gyanús és idegen zajaira. Végül elaludt, és álmában tigris támadt rá. Valami erdőben volt, nem ismerte a környéket, menekülni akart, de ahogy egy fa mögé ugrott, a tigris előtte termett, leteperte, és ő látta a tigris tátott szájában a fogakat, s érezte arcán a tigris forró leheletét, és amikor fölriadt, Than rázta a vállát, ő pedig elszégyellte magát a horkolás miatt.

Eltűnődött annak az éjszakának az emlékén. Kiszámolta magában, pontosan két évig, hét hónapig és négy napig volt házuk. Azalatt be is rendezték. A tigrisre gondolt, és összeráncolta homlokát. Úgy emlékezett, a nádvágó kése is az övén lógott, mint ahogy mindig magával hordta mindenhová, hogy kéznél legyen, ha kell, és nem értette hogyan feledkezhetett meg álmában a késről. Ezen sokat töprengett

azóta, s mindig ugyanarra a gondolatra lyukadt ki. „A késről sohasem szabad megfeledkezni." Sajnálta, hogy a tigris többé nem jött elő újra álmában. „Megölném a késsel. Nem horkolnék. Megölném."

Előszedte a mérőónt, ismét a vízbe dobta. Mély víz fölött jártak. „Itt az ideje" – gondolta, de azért a csillagok halványuló fényéből is következtetett rá, mióta lehetnek vízen, s milyen messze távolodhattak ennyi idő alatt a parttól. „Körülbelül egyezik" – összegezte a számításokat.

Északnyugaton a sötét folt már egészen betöltötte az ég alját, hosszúkás felhőtömeg nyúlt ki belőle, amely toronyként dőlt az ég közepe felé. Az asszony tekintete néhány pillanatig elidőzött a fellegeken. „Valamit még pihenhetek. Akármilyen keveset, de pihennem kell, hogy elég erőm legyen" – mormogta. Bement a gyékénysátorba, tapogatózva megkereste az olajlámpást, gyufát kotort elő a zsebéből, meggyújtotta a kanócot, s kivette blúzából a borítékot.

Lassan silabizálta az írásokat. Egyiken az állt, amit a komisszár is elmondott meg a jelszó, a másik nyugta volt arról, hogy a szállítmányt átvették, a harmadikra a csillagok állását rajzolták, hogy milyen képet alkotnak, amikor a nyílt tengerről partközelbe kell hajóznia. A vázlat alatt nagy nyomtatott betűk hívták fel a figyelmét: „Csak ebben a hónapban érvényes, kizárólag napnyugta után két órával!" Még egy térkép volt az égboltozatról, ugyanezzel a rendeltetéssel, de az a napkelte előtti csillagállásokat mutatta. Az asszony átnézte mindegyiket, aztán visszarakta a papírokat a borítékba. „A térképrajzolást megtakaríthatták volna" – gondolta. Blúzába dugta a borítékot, elfújta a mécsest, s kibújt a sátorból, fölébresztette Bangot.

– Menj a vitorlához – utasította.

Bang a szemét dörzsölte, kimászott a gyékény alól. A hajó

oldalához lépett, egyik markával vizet mert, s egyetlen mozdulattal kimosta szeméből az álmot, aztán a vitorlához szaladt.

– Egyenesre a vitorlát!

Az asszony a kormányt fogta. A bárka széles ívben kanyarodott dél-délkeleti irányba. Az asszony még állíttatott a vitorlán, aztán rögzítette a kormányrudat.

– Tartsd az irányt. Akármi történik, azonnal ébressz.

– Aludj nyugodtan – felelte Bang. A kormányrúd mellé kuporodott, cigarettát sodort magának.

Az asszonynak eszébe jutott, hogy Bangnak nincs bétele. Kihalászta zsebéből a zacskót, odanyújtotta neki.

– Vegyél többet. Amennyit akarsz.

– Kettő elég – mondta Bang.

Az asszony visszasüllyesztette zsebébe a zacskót. Lefeküdt a gyékény alá, Bang helyére, arcára igazította kalapját, és behunyta szemét. Csukott szemmel gondolattalanul feküdt. Így fekve, furcsának érezte a bárka ringását, s a hajótest neszei, a kötélnyikorgás, a rudak reccsenései szokatlan zajként hatottak a fülében. Sokára aludt el.

Sötétben riadt föl. Azonnal fölült, gépies mozdulattal feje tetejére illesztette a kalapot. Az eget fekete felhők takarták, lökésszerű szél söpört a víz fölött. A tenger vadul hullámzott, s a bárka nagyokat zöttyenve hányódott hullámról hullámra. Than meg Thuan aludt, Bang a kormányrúdnál cigarettázott. Az asszony kiugrott a gyékény alól, ráförmedt Bangra.

– Miért nem ébresztettél? Megmondtam, ébressz, akármi történik!

Bangot nem érte váratlanul a kifakadás. Nyugalommal felelt.

– Semmi sem történt, és neked is kell aludnod, nővérem. A tenger rákezdte, de hát erre számítottunk.

Az asszony nem bocsátkozott vitába. Gyors mozdulattal szorosabbra húzta álla alatt a kalap zsinórját, aztán megragadta a kormányrudat, s ráparancsolt Bangra:

– Ébreszd a többieket! Be a vitorlát! Amilyen gyorsan lehet, be kell vonni a vitorlát!

Nekifeszült a kormányrúdnak, hogy elfordítsa a bárkát – ne pontosan szemközt, hanem rézsút fusson a hullámoknak. „Ostoba..." – gondolta. Szeme sarkából figyelte Bang mozdulatait, és utána kiáltott:

– Gyorsan!

A szél hatalmasat lódított a bárkán, hullám csapott a fedélzetre.

„Amióta megszületett, a vízen él..." – fortyogott magában az asszony. Teljes erejével nyomta a kormányrudat. Kieresztette a hangját:

– A fővitorlát előbb! Valamennyien a fővitorlához!

Villám cikázott. „Egy..." – az asszony gépiesen kezdett számolni magában, de a dörej nyomban véget vetett a folytatásnak. Az árboc csúcsa nagy köröket írt le, ahogy a hajó imbolygott.

Bang a kötelet engedte, Than és Thuan a vászonnal küszködött.

– Gyorsabban!

A bárka orra végre oldalról, rézsút vette a hullámokat. A fővitorlát becsavarták.

– Bang kötözze be! Ti ketten az orrvitorlához! Gyorsan!

Egy széllökés elszakította az orrvitorla felső tartókötelét. Az asszony felkiáltott:

– Ha nem megy másképp, levágni! Vágjátok le!

A háromszögletű vászon elszabadult csücske puskaként csattogott. Than elvágta az elülső tartókötelet. A szél a fedélzetre csapta a vitorlát, s Thuan rávetette magát, megpróbálta maga alá gyűrni a vásznat.

„Ledobja" – gondolta az asszony.

Than átvágta a másik tartókötelet.

– Hagyjátok! – kiáltotta az asszony. – Vesszen el a vitorla!

Akkor már Than is a vásznon feküdt. Nehezen birkóztak vele, de végül mégis összegyömöszölték, s benyomkodták a gyékény alá.

Hullám söpört végig a fedélzeten.

– Vizet merni! Kössétek le magatokat!

Az asszony torkaszakadtából kiabálva osztotta a parancsokat, közben dereka köré tekerte a kormányálláson függő kötelet, s hóna alá szorítva a kormányrudat, odakötötte magát az állás gerendájához.

Villámok hasogatták az eget. A mennydörgés egybefolyt. Az orkán szele patakokba verte a kövér esőcseppeket, s a víz függönyt vont az asszony kalapja körül.

Az asszony a kormánnyal birkózott, hogy rézsút irányítsa a hajót a hullámoknak, s meglovagolja őket. A hullámok hol toronymagasra lökték, hol hirtelen mélyre ejtették a bárkát, s egymásnak ütközve át-átcsaptak rajta. Az asszony már nem adott utasításokat, úgysem hallotta volna senki. Keményen összeharapta fogait, teljes erejével a kormánynak feszült. A víz időnként zuhatagszerűen ömlött végig a testén, s ledöntötte a lábáról. Az asszony térdre bukott, vagy a kormányállás mögé vágódott, de a rudat nem engedte ki a markából, visszakapaszkodott mellé, erősen tartotta, s amennyire tudta, megkísérelte követni a hullámok mozgását. Nem tudta, mennyi az idő, azt sem tudta, mennyi telt el a vihar kitörése óta. Egyetlen dolgot tudott: a hajót meg kell védenie, neki és mindannyiuknak. Sötét volt, sokkal sötétebb, mint éjszaka, és a villámok fénye alig-alig világlott át a záporozó vízen. „Add már ki az erőd" – gondolta. A vihar dühöngött-tombolt, nem hagyott alább. Az asszony fázott, didergett, izmai görcsössé merevedtek az erőlködéstől, de a

száját konokul összeszorította, és kezében tartotta a kormányt, vezette a hajót. „Add ki az erőd" – gondolta. – Én nem adhatom meg magam."

Hullám zúdult rá, térdre lódította, s derekán a kötél belevágott a húsába. Az asszony felnyögött, megrázta fejét, aztán talpra húzódzkodott, nekifeszült a kormányrúdnak. Térdén meg hátán nem érezte az esések okozta fájdalmat, de hasába belenyilallott a fájás, valahányszor a kötél megszorította.

A villámok megritkultak, és a zápor alábbhagyott valamelyest. A tenger nem csillapodott ugyan, az asszony mégis föllélegzett, mint aki túljutott valaminek a nehezén. Világosabb lett. Pillantásával most már pontosan követte a bárka előtt tornyosuló hullámokat, és idejében tudta futásuk szerint igazítani a hajót. A bárkán is végiglátott. Bang és Than a vizet merték. Tekintete Thuant kereste. Felkiáltott:

– Thuan!

A két férfi a vizet merte, oda sem pillantottak. „Nem hallják" – gondolta. A szeme kimeredt üregéből, úgy harsogta:

– Thuan!

Most sem hallotta egyik sem. Merték a vizet. Az asszony körültekintett a tengeren, de csak vizet látott. Nem kiabált többet. A hullámokat figyelte, a hajó előtt, és közben kémlelt körös-körül. Később a hajó bal oldalán valami sárga foltot fedezett föl a szürke vízen. Összehúzott szemmel figyelte, aztán ráeszmélt, hogy a gyékénysátor, ami tetőként szolgált a konyha fölött. A konyha helyén csupán a két vasrúd meredezett, amelyre a főzőedényt szokták állítani.

„Thuan..." – gondolta. A torka összeszorult, egy pillanatra behunyta szemét.

Hullám vágott át a fedélzeten.

„Nem lehet – gondolta az asszony. Nagyot lélegzett, ösz-

szeszedte magát, s ismét a hullámokra összpontosította figyelmét. – Nincs idő siratni."

Estére alábbhagyott a szél, s az éjszaka közepére a tenger is megcsöndesedett annyira, hogy az asszony kiadhatta az utasítást:

– Eloldozhatjátok magatokat. Tartunk egy kis pihenőt.

Than fölegyenesedett, nem tette le a vízmerő edényt.

– A feneken még van víz – mondta.

Az asszony lecsavarta derekáról a kötelet, s karikába tekerve visszaakasztotta a kormányállásra. Közelebb lépett a férjéhez, hogy a rakomány és a bárka bordái közé lásson.

– Nem olyan sok. Ettől már pihenhetünk csöppet – mondta. – Kifújjuk magunkat, aztán hármasban végzünk vele.

Than letette a merítőedényt, eloldozta magát, s az asszony felé indult, de néhány lépés után megállt. A bárka egyik bordájáról pálmarost kötél darabja csüngött alá. A fonat vége a vízbe lógott. Than utánanyúlt, kezébe vette a kötelet, megnézte a végét, aztán kiengedte a markából.

– Olyan, mintha kés metszette volna ketté.

Az asszony elnyomott egy sóhajt, nem felelt. Letelepedtek a kormányállás alá, és akkor Bang halk hangon megszólalt:

– Kerítsünk valami táblácskát, amire fölírjuk a nevét.

„Nem vagyok hivő" – gondolta az asszony, de nem ellenkezett, csupán megjegyezte:

– Hol van táblácska? És festék? Ecsetünk sincs.

Bang a homlokát ráncolta, gondterhelten bámult maga elé.

– Nem azért, mintha hinnék benne. Csak szokásból – mormogta.

A dohányuk elázott, nem tudtak rágyújtani. Bételt rágtak. A bételcsomagocskák kesernyés ízt kaptak a tenger vizétől.

Bang reszketett a hidegtől, két karját keresztbefonta a mellén.

– Fogni kellene valamit – mondta.

Than a tengert nézte, aztán Bangra pillantott.

– Nincs az a hal, amelyik most harapna. – Kicsit később hozzátette: – Csalétkünk sincs.

Az asszony didergett.

– Merítsük ki a vizet – mondta és fölállt.

Gyorsan dolgoztak, hogy kimelegedjenek. Amint végeztek a vízzel, a rakományt ellenőrizték, szorosra húzták az itt-ott meglazult köteleket. Az asszony föltekertette az orrvitorlát, s visszatétette a gyékény alá.

– Majd reggel helyére rakjuk. Menjetek aludni.

– Nem igazságos – ellenkezett Bang. – Tegnap is te kezdted az őrködést.

Az asszony nem felelt. A kormányhoz lépett, kezébe vette a rudat, és körülhordozta pillantását az égen.

Than borzongott, bemászott a gyékény alá. Bang rövid ideig még ott állt a fedélzeten, de az asszony nem figyelt rá, és ő megunta az álldogálást, rosszalló fejcsóválások közepette lefeküdt.

Az eget felhők borították, de már nem volt olyan mélységesen sötét. A felhők néhol megritkultak, átsejlett rajtuk egy-egy csillag fénye. Az asszony nézte, de nem ismerte fel őket.

A bárka imbolyogva szelte a hullámokat. A szél heves volt, minduntalan változtatta irányát. „Csak annyi időre bújjatok elő, hogy eligazodhassak – nógatta a csillagokat. – Lehet, hogy rossz irányban haladunk." Nyugtalan lett ettől a gondolattól, összehúzott szemmel leste a fellegek ritkás gomolyait, de a csillagok nem mutatták meg magukat, és ő újra fázni kezdett. Tornázott ismét, de sehogy sem tudott fölmelegedni.

„Kifáradtam és éhes vagyok – gondolta. – Pihennem kellene, meg enni valamit, akkor mindjárt erőre kapnék." Ismét az eget kémlelte. „Napkelte előtt tudnom kellene, merre to-

vább. Mielőtt fölébrednek. Mindjárt más lesz a kedvük, ha rájövök..."

Bedobta a mérőónt a vízbe, kieresztette az egész zsineget, aztán hosszú horgászzsinórt kötött hozzá, de a nehezék a toldalékkal együtt sem érte el a tenger fenekét. „Kifelé sodort" – dünnyögte. Befelé húzta a mélységmérőt, és miközben a vizet nézte, mintha halat látott volna elsuhanni a bárka mellett. Csodálkozva bámult a vízbe, sietősen föltekerte a zsinórt, és előszedte a legkisebb hálót, kivetette. Üresen húzta be, kivetette újra. Elképzelhetetlennek tartotta, hogy bármit is fogjon ekkora hullámzásban, s csupán a lelkiismerete megnyugtatására dobta ki újra meg újra a hálót.

Gyorsan dolgozott, s amikor vagy tizedszerre vetette ki a hálót, halat érzett benne. Karnyi hosszú makrélát emelt ki a vízből. A makrélát a hálóval együtt lökte a fedélzetre, közben előhúzta nádvágó kését, a kés fokával nagyot sújtott a hal fejére, aztán kirázta a hálóból. A makréla vérzett, jobb oldalán nem volt uszonya, és a testéből is hiányzott egy darab. „Ezt megtépték" – gondolta az asszony. Csodálkozva nézte a megcsonkított makrélát, aztán a vizet, s egészen kihajolt a bárka oldalán. Kisvártatva árnyék úszott el a bárka alatt. „Cápa... – nyomban másik árny tűnt föl, s az asszony helyesbítette magát. – Cápák..."

Az árnyak kis mélységben köröztek a bárka körül. Szerette volna megállapítani, milyen cápák, de nem emelkedtek közelebb a víz színéhez, s ő hiába meresztette a szemét, csupán annyit látott, hogy a fejük széles, és a testük hosszú, aztán reccsenést hallott a kormány felől. Odaugrott a kormányrúdhoz, és akkor a hajó mögött megpillantotta az egyik cápa fejét. A cápa a hátán úszott, bambuszdarabok voltak a szájában, aztán lemerült, s kis idő múlva a bambuszdarabok fölvetődtek a víz színére.

„Átkozottak..." Az asszony a hajó után kötött csónakot

szemlélte, amelynek farát éhségében és dühében a cápa szétharapta. „Elrontottam a lakomájukat, ők meg tönkretették a csónakot... Még mindig jobb, mintha a kormányba harapott volna." Elment a szigonyért – a hajótest közepén volt a bárka oldalához erősítve – s amikor levette a kötélről, eszébe jutott, hogy Thuan biztosítókötele talán a szigony vasába akadt bele, az metszette át. Odamérte a kötél csonkját és bólintott.

Akkor hallotta a második reccsenést. A hajó farába szaladt, és a kormány mögül figyelte a vizet. A csónak vége a második harapástól teljesen szétnyílt. „Megenni se tudod, csak pusztítod..." A kötéllel behúzta a csónakot egészen a bárka végébe, s két kézre fogta a szigonyt. „Gyere, te átkozott, gyere... Kieresztem a véred..." Amint az árnyék megjelent a bárka alatt, teljes erejéből beledöfött. A szigony nyelén érezte a cápa csontjainak ropogását, s akkor egész testének súlyával ránehezedett a szigonyra, aztán hirtelen visszszarántotta fegyverét.

„Jó helyre szúrtam" – gondolta. Várt, két kézzel markolta a szigonyt. „A csónaknak vége, de nem ingyen kapjátok." Figyelmesen nézte a vizet, újabb árnyék nem mutatkozott. Visszatette helyére a szigonyt, és kibelezte, megtisztította a makrélát. A hal fejét és belső részeit félretette csaléteknek, aztán levágott egy darabot a halból, s lassan megrágva minden falatot, megette.

A hal inas húsa majdnem olyan rágós volt, mint az öreg bivaly húsa, de hús volt. Az asszony erőre kapott tőle, s amint az éhe elmúlt, a nyugtalansága is szertefoszlott. A kormányrúd mellé telepedett, bételt vett a szájába, és az eget figyelte ismét, konok, kitartó tekintettel. „A szél erős, valahol felszakítja a felhőket – bizakodott. – Csak annyi időre szakítsa föl, hogy eligazodjak."

A csillagokra gondolt, és azon tűnődött, mennyire osto-

bán mondja némelyik ember, amikor a felhőborította égről beszél, hogy csillagtalan az ég. „Csillagok akkor is vannak, ha felhő takarja őket. Sokan azt hiszik, mivel nem látják, nincsenek is csillagok. Pedig vannak..."

Félbeszakította töprengését, mereven bámult az égre. Tenyérnyi kék fény tűnt föl a felhők között, aztán egy csillag kandikált ki a felhőfoszlányok mögül. Az asszony lassú mozdulattal fölállt, szemhunyorításnyi időre sem vette le szemét a csillagról. A hasadék kitágult valamelyest, még egy csillag tűnt föl benne, s ő visszafojtott lélegzettel figyelte a lassan nagyobbodó résen át előbukkanó csillagfényeket.

– A Háló – mondta önfeledten. – Ez a Háló...

Fölemelte jobbját, ujjával vonalakat rajzolva összekötötte a csillagkép alakját. Gondterhelten felsóhajtott. „Észak-északkelet dél-délkelet helyett..." A kormányrúdhoz kapott. Mire helyes irányba terelte a bárkát, a csillagképet újra felhők takarták. „Érdemes volt figyelni" – gondolta elégedetten. Csodálkozva állapította meg, hogy a fáradtsága elmúlt. Nem tudta mitől, s találgatta magában, attól-e, hogy evett vagy attól-e, hogy jó irányba halad a hajó, s melyiktől inkább? „Ha nincs fogás, minden halásznak lóg az orra a hajón, és úgy mozog egytől egyig valamennyi, mintha agyagból gyúrták volna. Ha van zsákmány, akkor meg fürgék és vidámak, ha korog is a gyomruk." A vizet nézte, s föltűnt neki, hogy a hajó mozgása lelassult, pedig a szél változatlan hevességgel és hátulról fújt. Hirtelen fordította tekintetét a csillagképre, de már csak felhőket látott. „A szerencse nem szokott ismétlődni" – gondolta. Visszafordította a hajót északkeleti irányba, egy darabig nézte a siklását – könnyedén szelte a hullámokat –, majd ismét dél-délkelet felé kormányozta. A hajó újra ellustult. Álmélkodva ingatta a fejét. „Ennyire messze..." – sehogy sem tudott megbékélni fölfedezésével, hogy a vihar a partmelléki, délke-

leti irányú melegáramlásról kiragadta az észak felé húzó vizekre. Meleg áramlatok voltak ezek is, bár nem annyira melegek, mint a nyílt tenger szélén délkeletre mozgó vizek. „A fejcsóválással nem sokra jutsz" – korholta magát gondolatban. „Amint a szél alkalmat ad rá, föl a vitorlát, és szaladni, amilyen gyorsan lehet, vissza a délkeleti áramlatra. Amilyen gyorsan lehet... Ez a fontos: gyorsan. Ha eláll a szél, ez a víz még messzebb kihajt, hetekig kószálhatunk az áramlat sodrásában a nyílt tengeren."

Elvégzett néhány tornagyakorlatot, bár már nem fázott annyira, mint előbb. A szél majdnem teljesen szárazra fújta testén a ruhát. Visszakuporodott a kormányállás mellé, ismét az eget figyelte, azon a ponton, amelyen a nap fölkeltét várta. Világosodott és végre ki tudta venni a fellegek rajzolatát. Ritkás, laza felhőtömegek függönyözték be az eget, gyors iramban kergették egymást. „Estére kiderül, és a szél is lecsöndesedik – gondolta. Aggodalmasan felsóhajtott: – Még az evezőket is elő kell vennünk majd."

A nap halvány vörös korongnak látszott a felhők mögött, és pontosan ott tűnt elő a látóhatáron, ahol az asszony szerint fel kellett bukkannia. „Nagyon messze kisodródtunk" – gondolta. Némi habozás után úgy döntött, erről egyelőre hallgatni fog.

A két férfi egyszerre ébredt. Kibújtak a gyékény alól, s egyformán kezdték a napot. A bárka oldalához lépve elvégezték szükségüket, aztán kimosták szemükből az álmot, és üdvözölték az aszonyt, aki addig nem nézett rájuk. Az asszony szertartásosan visszaköszönt, és a halra mutatott:

– Fogjatok hozzá. Igyekezzetek, sok a tennivalónk.

Bang tágra nyílt szemmel bámult a halra, aztán szaporán pislogva kérdezte:

– Hogy jutottál hozzá?

Az asszony elmosolyodott:

– Vásároltam a piacon, és megkértem valakit, hozza ide, mert éhesek vagyunk. Néhány xuért meg is tisztította.

Than kurtán fölnevetett.

– Egyél velünk, aztán pihenj le – mondta a feleségének.

Bang is elnevette magát, két tenyerét melle előtt összetéve meghajolt, mintha vendégségbe érkezett volna.

– Köszönet a lakomáért. Az első falat téged illet nővérem.

– Olyan áhítatosan szónokolsz, mint valami bonc – intette le az asszony. Miközben beszélt, ránevetett, hogy elvegye szavai élét. – Az első falatot rég megettem, mert nagyon éhes voltam. Rajtatok a sor.

Bang a hal mellé guggolt, késével nagy darabot kanyarított ki a hasa húsából, szó nélkül az asszony elé tette, majd Thannak és magának is vágott a halból. Mielőtt enni kezdett volna, eszébe jutott a dohány, elővette zsebéből a vászonzacskót, s felkötötte az árbocra, hadd fújja ki belőle a szél a nedvességet. – Mire elfogy a hal, rágyújthatunk – mondta vidáman.

Az asszony Bangra emelte a szemét.

– A csónakod tönkrement, öreg. Egy cápa szétharapta a farát. Majd elmegyünk hozzád Thannal, amikor neked is megfelelő. Segítünk csinálni másikat.

– Úgy beszélsz, mintha tehetnél a cápa támadásáról. – Bang felsóhajtott, aztán hozzátette: – Több is elveszett, azt se sirattam. A segítséget azonban köszönöm.

A halból csupán a farokrésze maradt meg. Az asszony a kormányállás mögé tette, s felhúzta a hajóra a törött csónakot.

– Jó fogai voltak – állapította meg Bang. Az asszonyhoz fordult. – Jólesne egy kis forró víz. Olyan lenne, mintha teát innánk.

Az asszony bólintott.

Bang szétszedte a csónakot, felhasogatta a bambuszt. Than karjára szedte a fát.

– Takarékoskodj – figyelmeztette az asszony.

Than kis máglyát rakott a konyha helyén. Egyetlen kulacs vizet melegítettek, s kézről kézre adva hörpölték a forró italt. Bang leszedte az árbocról a vászonzacskót s belekotort.

– Megpróbálhatjuk – mondta. A papír nyirkos volt, vagy fél tucatot elszakított, amíg megsodorta a három cigarettát. Rágyújtottak.

– Fölvette a tenger ízét – mondta Bang. Nagyot köpött. – Azért el lehet szívni, ha nincs más.

– A bétel is keserű lett – jegyezte meg az asszony. Előhúzta a zacskót, odakínálta nekik. Csak Bang vett belőle.

– Meg se kóstoltam – rántotta meg a vállát Than. – Pedig bétellel szoktam ébredni – magyarázta Bangnak. – Fölnyitom a szemem, az első, hogy rágni kezdem, és a rágástól kimegy az álom a szememből. Most meg se kóstoltam. Ha majd süt a nap, kiszárítom, akkor nem lesz olyan keserű. Nem szeretem, amikor a bételnek mellékíze van.

Bang egyetértően bólogatott. Szívták a cigarettát, és Bang rövid hallgatás után tűnődve kérdezte:

– Mi lesz a gyerekeivel? – nem mondta ki Thuan nevét.

Az asszony gondolatban visszakérdezte. „Mi lenne velük?” Thanra pillantott, és azt mondta:

– Elférnek nálunk is.

– Elég gond a három gyereked. Még kettőt hozzávenni nagy felelősség.

„Hármat eltemettem” – gondolta az asszony. Tompa hangon felelt.

– Felnőnek velük.

Bang hallgatott, az asszony meg kicsit később hozzátette:

– A közösség majd segít.

– Nálunk is ellehetnek – mondta Bang.

Than elmosolyodott, nem szólt bele a beszélgetésbe.

Az asszony elhajította cigarettáját, száraz hangon közölte:

– Korán vitatkozunk. Van egy csomó család a faluban, amelyik kérni fogja, hogy örökbe fogadhassa őket. Nem lenne különben folytatásuk és kihalnának. A falu vezetői majd eldöntik, melyik családhoz helyezik őket.

Bang a lába elé bámult.

– Szeretném, ha az én kérésem támogatnád.

– Korai még beszélni róla – felelte az asszony. – Hozzátok rendbe az orrvitorlát.

A két férfi munkához fogott, az asszony pedig végigjárta a bárkát, megvizsgált minden fölszerelést, aztán letelepedett a kormányállás tövébe. A felhők eszeveszett gyorsasággal kergették egymást, s a gomolyok foszlányai közül elő-előtünedezett az égboltozat kékje.

– Húzzátok be az árboc rúdját – rendelkezett az asszony.

Than mászott föl az árbocra.

Az asszony tűnődve nézte az imbolygó rudat, és az árboc ellenállóképességét meg az orkánszerű szél erejét becsülgette. „Meg kell kísérelni vagy ittrekedünk" – gondolta.

– Orrvitorlát föl!

A szél belekapott a háromszögletű vászonba, s a hajó meglódult, amikor pedig az asszony a fővitorlát is fölvonatta, valósággal röpülni kezdett. Az árboc hajladozott. Bang az asszonyhoz szaladt.

– Szükség van erre? – kérdezte. Szorongó pillantást vetett az árbocra. – Aligha bírja...

– Ki kell bírnia. Nagyon messze sodródtunk.

Than is az árbocot nézte, ő is odament az asszonyhoz. Egyetlen szót ejtett ki a száján:

– Kockázatos.

Az asszony is egyetlen szóval felelt:

– Kockáztatunk.

Bang a fejét csóválta.

– Úgy robogunk, mint egy autó... A szél gyengülni fog, nem lenne jobb kivárni?

– Az eget figyeljétek! – kiáltott az asszony. – Időben észre kell vennetek, ha repülő jön!

Bang azt hitte, az asszony nem érti. Füléhez hajolva kiáltotta:

– Várjunk, amíg lankad a szél...

Az asszony összerántotta a szemöldökét.

– Az eget figyeld!

A hajótest recsegett-ropogott az eszeveszett rohanásban. Az asszony a kormányrudat markolta, a két férfi lekuporodott a fedélzet szélén, az eget lesték, s görcsösen kapaszkodtak a hajó oldalába. A felhők lassan fogyni kezdtek az égboltozaton, s a bárka egyre száguldott, szédítő iramban hasította a vizet. A nap delelőre járva előbukott a felhők mögül, a rohanás pedig még mindig tartott, és amikor a napkorong már jócskán túljutott a fejük fölött, Bang nagyot kiáltott.

– Repülők!

– Be a vitorlát! – parancsolta az asszony.

Nehezen küszködve birkóztak a vászonnal, s az asszony türelmetlenül felkiáltott:

– Gyorsabban!

Végre betekerték a vitorlát. A bárka lendületéből még hosszú ideig tartott, sokára lassult le a futása.

Két repülőgép húzott el az ég nyugati peremén. Lomhán szálltak, hol előbukkantak, hol meg eltűntek a felhők között. „Kószáló gépek vagy járőr – találgatta magában az asszony. – Ha járőr, akkor helyben vagyunk. A parti vizeket szokták így kutatni." Odaszólt Thannak:

– Figyeld az áramlást.

Férje megvárta, amíg a bárka teljesen elveszti lendületét. Karját fölemelve mutatta a tenger sodrásának irányát.

Az asszony megkönnyebbülve föllélegzett. „Sikerült" – gondolta elégedetten. Vonásai megenyhültek, mosolygós arccal nézett a repülők után, és mosolyogva nézte a hullámokat, mintha rég nem látott kedves ismerőst köszöntött volna bennük. Hirtelen rettenetes fáradtság tört rá, lehunyta csöppet a szemét. Eszébe jutott a hal feje, amit félretett csaléteknek, s ott hevert a kormányállás mellett.

– Hagyjatok pihenni két rizsfőzésnyi ideig. Nem tovább, csak két rizsfőzésnyit... Próbáljatok addig fogni valamit – kezével a csalétekre mutatott, miközben levette a kalapját, és a karjára fűzte.

Ledőlt a rakományt borító gyékényre, s azon nyomban elaludt.

Nem keltették, magától ébredt föl, és amint kinyitotta szemét, a nap állásából rögtön megállapította, hogy körülbelül annyi időt aludt át, amennyit alvásra engedélyezett magának. Frissnek érezte tagjait, nagyot nyújtózva fölült. Than állt előtte.

– Éppen ébreszteni akartalak – mondta.

– Adj egy kis dohányt – kérte az asszony. A nap bántotta a szemét, fejére tette kalapját, és szorosra húzta a zsinórt az álla alatt.

Than az árbochoz ment, a dohányoszacskójával tért vissza.

– Már száraz. Kitettem száradni. Bételt is csináltam, nem akarsz?

– Később – hárította el az asszony. Elvette a zacskót, dohánylevelet terített a tenyerére, rászórta a vágott dohányt.

Than gyufa után kutatott a zsebében, közben egy szuszra elhadart minden említésre méltó eseményt:

– A szél megcsöndesedett, az irányt betartottuk, fogtunk egy macskacápát.

Az asszony a lánghoz hajolt, fújni kezdte a füstöt.

– Mást nem fogtatok?

– Csak a macskacápát. Azt is nehezen. Az összes csalétket lezabálta, amíg horogra akadt. Ravasz, vén jószág, nem akarta bekapni a horgot. Még néhány macskacápát láttunk, mást nem.

Az asszony szeme megcsillant.

– Merre úsztak?

Than az állával nyugat felé bökött.

„Biztonságban érzik magukat. Visszatérnek partközelbe" – tűnődött az asszony. Nyugat felé tekintett, furcsállóan összerántotta a szemöldökét.

– Apróhalakat nem láttatok?

– Nem.

„Lehet, hogy már korábban kihúzódtak. Vagy a macskacápák elibük vágtak, és várják a lakomát. Mindenesetre partközelben vagyunk" – gondolta az asszony. Nagyokat szívott a cigarettából.

– Megtisztítottátok?

– A macskacápát? – kérdezte vissza Than. – Még nem volt rá időnk.

– Lássunk neki – mondta a felesége. Fölállt, mintegy mellékesen kérdezte: – Repülők?

– Egyszer jöttek azóta. Ugyanúgy, ahogy először. Két gép ugyanabból az irányból, és ugyanarra röpültek, mint ahogyan te is láttad. Ezek sem jöttek vissza.

„A szokásos járőr – következtetett az asszony. – Öt-hat mérföldet lát át a levegőből, először végigrepüli a külső sávot a nyílt tenger szegélyén, aztán a belső sávra fordul, és a partot követve tér haza." Eszébe jutott a komisszár. „Jó parancsot adtál" – mondta neki gondolatban.

A cápa a macskacápák kisebbik fajtájához tartozott. Karhosszúságú, különösen erőteljes állat volt. „A fogunk bele-

törik" – gondolta az asszony, miközben lenyúzta a cápa szokatlanul vastag bőrét. Nem kedvelte a macskacápát a kemény húsa miatt, és ez az öreg állat ugyancsak rágósnak ígérkezett.

Fölmetszette a cápa gyomrát. Két kisebb tintahalat szedett ki belőle, amelyek teljesen frissek voltak, meg egy kisujjnyi nagyságú világítóhalat, amely szintén rövid időt töltheteth a cápa gyomrában, s az oldala ezüstös, a csillagokéhoz hasonló fénnyel világított a csalétek maradványai között.

Az asszony nyugat felé tekintett. Nem látott földet, s arra gondolt, hogy nem is szabad közelebb hajózniuk a parthoz. „A repülők valószínűleg Da Nangban szálltak föl. Da Nang fényeit mindenképpen meglátjuk." Jól emlékezett rá, hogy a támaszpont repülőterén magas oszlopokra szerelt reflektorok világítanak éjjel, s a reflektorok fölött vörös lámpák mutatják az utat a gépeknek. „Messzebbre látszanak, mint akármilyen világítótorony fénye."

A szél percről percre lankadt. „Ki kell használnunk, amíg fúj" – gondolta az asszony. Sietve befejezte a macskacápa tisztítását. A tintahalakat meg a kis világítóhalat a cápafejjel együtt félretette csaléteknek. Levagdosta a húst a cápa csontjáról, s a csontvázat meg a beleket a kormányálláshoz vitte, bedobta a tengerbe, aztán megtörölte kezét a nadrágja szárába, és megfogta a kormányrudat.

– Vonjátok fel a vitorlákat – mondta. – Utána eszünk.

A szél kifeszítette a vitorlákat, a bárka gyorsan siklott a vízen.

– Most jó vitorlázni – jegyezte meg Bang. Az asszonyra pillantott, megcsóválta a fejét. – Az a rohanás nagyon kockázatos volt. Még mindig borzong a hátam tőle.

Az asszony hallgatott.

– Én most indulnék odakünnről – folytatta Bang.

Az asszony fölemelt egy szelet húst, rágni kezdte. Thanhoz fordult.

– A legöregebb macskacápát fogtátok ki – mondta. – Olyan a húsa, mintha gumit rágna az ember. Eláll a szél, mire megesszük.

Than teli szájjal felelt:

– A szél hamar eláll. Szerencsénk lesz, ha ma még nem kell evezni.

Bang két falat között megcsóválta a fejét.

– Inkább evezek, mint még egy ilyen rohanás – közölte a legkevésbé sem titkolva bosszúságát. – Csoda, hogy nem esett szét alattunk a hajó! – egy újabb falat után folytatta. – Különben sem értem a borúlátásotokat. A szél kedvez, miért éppen most állna el? Én bízom . . . – elharapta a mondatot, aztán így fejezte be: – a szélben. Szépen odafuvaroz bennünket.

Az asszony hallgatagon evett. „Én bízom – ismételte magában Bang szavait, és azzal folytatta: – . . . az égiekben." Úgy érezte, ez az igazi kulcs Bang megértéséhez, s egyben magyarázat arra, miért viselkedik néha úgy, mintha először hajózna a tengeren.

Gondosan rágta az inas húst, nem pillantott Bangra, és azon tűnődött, hogy Bang mindig jót akar. Mindig és csakis jót – ahogy a hit előírja. Jót akart akkor is, amikor őt aludni hagyta, s kis híján valamennyien belepusztultak a jócselekedetébe, mert készületlenül talált rájuk a vihar. Szerencsésnek találta, hogy most nincs idő vitatkozni – túlságosan keményen mondaná meg a véleményét Bangnak, s ahelyett, hogy meggyőzné vele, csak megbántaná a hitében. Törte a fejét, hogyan fogalmazhatná meg Bang számára érthető módon, hogy a jótékonykodás és az elnézés szelleme ugyanolyan kárt okozhat az ügynek, mint maga az ellenség. Bizonyos volt benne, hogy amikor mindezt elmondja

Bangnak, a férfi szomorú lesz. Ha csupán azt látja be, hogy semmihez sem fért hozzá a jócselekedetével, és amit elért, azt mind úgy harcolta ki az élettől, már akkor is szomorú lesz. „De többé talán nem lesz szomorú – gondolta. – Ha megérti, akkor harcos lesz, nem pedig jótevő, és a harcos sohasem szomorú."

Valóban sokáig ették a macskacápát, de jóllaktak belőle, aztán vizet forraltak a kulacsban, és elszívtak egy-egy cigarettát, meg bételt is rágtak, s a víz csöndesen ringatta őket.

A nap közben lehanyatlott az égboltozat aljára, és a vitorlák meg-meglebbentek a fuvallattá erőtlenedett, mindinkább gyöngülő szélben, aztán kifeszültek újra, ahogy a szellő rövid időre ismét erőre kapott. A bárka siklása fáradt vánszorgássá lassult. Sirálycsapat keringett a víz fölött.

– Jó halászatunk lesz! – kiáltotta Bang, és a sirályokra mutatott.

Than odalépett Bang mellé a hajó orrába, hogy jobban lássa a madarakat. Elnézték a sirályok röptét, amint kődarabként zuhannak a víz alá, s egy pillanat múlva kiemelkednek zsákmánnyal a csőrükben, csapkodva evickélnek a víz fölött, majd magasra szállnak, és rikoltozva elnyelik a halakat. Sűrűn csaptak le, s egyszer sem hiába.

Az asszony összehúzott szemmel figyelte a sirályok zsákmányát, de nem tudta megállapítani, milyen halat esznek. „Ott halásznak, ahová a felhő árnyékot vet..." – nem jutott tovább gondolatban, pillantása megakadt a cikázó madarakon túl nyílegyenesen közeledő és gyorsan növekvő ezüstös-szürkés ponton. Megragadta a kormányrudat, ráparancsolt a két férfira:

– Menjetek a helyetekre!

Bang felüvöltött, ordítása elnyomta az asszony hangját.

– Bombázó! – egy pillanatig dermedten bámult a gépre,

aztán a bójához ugrott, lerántotta a hajó oldaláról, és a tengerbe vetette magát. A víz nagyot loccsant.

Az asszony nem vette le pillantását a repülőről. Látta a gép törzséből aláhulló fekete pontokat, amelyek úgy zuhantak a víz felé, mint a sirályok, s megcsapta a repülő motorjának fülszaggató dübörgése, amelybe fenyegető vijjogás vegyült. Hirtelen tolta jobbra a kormányrudat, teljes erejével nekifeszült, és bár tudta, hogy egyik sem hallja meg a szavát, ösztönösen felkiáltott.

– Maradjatok!

A bombák akkor robbantak, amikor a repülőgép elhúzott a bárka fölött. A bárka, mint valami hinta lódult meg, az orra magasra szökkent.

Az asszony görcsösen kapaszkodott a kormányrúdba, miközben teljes erejéből jobbra nyomta. Hatalmas vízáradat csapott át rajta, majdnem lesodorta a kormány mellől. Semmit sem látott. A dörrenések késszúráshoz hasonló fájdalmat okoztak a fülében. Érezte, hogy a víz letépi fejéről a pálmakalapot, érezte, hogy a bárka orra minden robbanás után újra és újra meglódul, kiemelkedik a hullámokból, és zuhanva csapódik vissza a tenger színére, s újabb és újabb víztömeg zúdul át a kormányálláson.

Az asszony keze belefájdult a görcsös szorításba. Teste megfeszült a zuhatag nyomása alatt. Nem bírta tartani magát. A víztömeg leteperte a kormány tövébe, de a rudat nem engedte ki a markából. Levegő után kapkodott, aztán hirtelen teljes hosszában szeme elé tárult a törött árbocon féloldalra billent vitorlázat.

A repülő akkor kanyarodott vissza, a bárka fölé.

Az asszony mozdulatlanul hevert a kormányállás tövében. Pillantásával követte a gépet. A repülő elzúgott a bárka fölött. „Alacsonyra ereszkedik és visszajön" – gondolta az asszony. Mozdulatlanul feküdt tovább, csak a pillantása

fordult el az égboltozatról. Az árbocot nézte, amely a vitorlarúd magasságában roppant ketté, s az árbocrúddal együtt a vízbe lógó fővitorlát, amelynek súlya féloldalra húzta a bárkát. Csak a kötelek láncolták még a hajótesthez. A törött árbocrúd tehetetlenül vergődött ide-oda, ahogy a hullámok rángatta vászon dobálta, amellyel most a víz vitorlázott. Az orrvitorla teljes egészében leszakadt, és háromszögletű sapkaként borult a hajó orrára.

A gép mélyrepülésbe ereszkedve fordult vissza.

Az asszony mozdulatlanul feküdt. A vitorla egyre jobban féloldalra húzta a bárkát, s az asszony arca eltorzult, de fekve maradt. „Ha fölugrom és elmetszem a kötelet, géppuskázni fog. Nem mozoghatok..."

A gép a bárkához közeledett, s az asszony egy pillanatra meglátta a pilóta arcát, amely kifejezéstelen és közönyös volt, s mindjárt el is tűnt előle, amint a gép a bárka fölé suhant. Szinte ugyanakkor hallotta a csattanást is. Azt hitte, a gépről lőttek, de a bárka hirtelen a másik oldalára billent, aztán himbálódzva megállapodott. „Elszakadt" – gondolta megkönnyebbülve. Az árboc felé tekintett, de már csak a csonkot látta meg egyetlen kötelet, amely a csonk tövéből a hajó oldaláig feszült, s a hajó oldalán túl eltűnt a szeme elől. A kötél meg-megrándult, vele rándult a bárka is. Az asszony látta, hogy a kötél egyik fonata megpattan a hajó oldalán. „Ez elveszett..." – nem volt ideje végiggondolni, a kötél akkorát dörrent, mint egy ágyú, s aztán a gyékényre csapódott, amely a rakományt födte.

A gép ismét a bárka felé közeledett. Az asszony előtt szemvillanásnyi időre megint föltűnt a pilóta közönyösen szemlélődő képe, aztán felhangzott a repülő gépágyúinak kattogó döreje.

Az asszony szíve összeszorult, szája megnyílt kissé, pihegve lélegzett. „Kiugrottak..." – csak ennyit gondolt, nem

többet. Feküdt a kormányállás tövében, az ujja se moccant, és ez járt az eszében: „Kiugrottak..."

A repülő még négyszer fordult vissza, s zúgott el a bárka fölött, de csak az első két alkalommal nyitott tüzet, és akkor sem a bárkára. Harmadszor már magasabbra emelkedve szállt el, és negyedszer csupán apró pontnak látszott odafönn. Zümmögve távolodott mind messzebb-messzebb, aztán beleveszett az égboltozaton rekedt ritkás felhőfoszlányok gomolyába.

Az asszony mindvégig mozdulatlanul feküdt, akár egy szélütött, ugyanolyan merev tartásban, ahogyan a víz leteperte a kormány tövébe, s azután is így feküdt még, amikor a repülő tovatűnt. A gépek nem szoktak ennyit törődni célpontjaikkal – legalábbis eddig az ellenkezőjét tapasztalta: ledobálják bombáikat, aztán elröpülnek – s tartott tőle, hogy a pilóta túlbuzgóságában vagy a kíváncsiságtól sarkallva esetleg újra visszatér.

Sokára moccant meg. Nehézkes mozdulatokkal tápászkodott föl. Kontyba tűzött haja szétbomolva, ziláltan tapadt a vállára. Csodálkozva bámult rá, mintha nem is az ő haja lett volna, s megérintette bütykös hüvelykujjával. „Nem fehér" – jutott eszébe. Egy filmet látott – régen, amikor még volt mozi a faluban – és nagyon megindította a szenvedésektől kifehéredett hajú lány története.

Hátralökte válláról a haját, és gyors pillantással körbenézett a tengeren.

A bárka körül bambuszdarabok hányódtak, és döglött apróhalakat dobált a víz. Az egyik bója alig csónakhosszznyira a hajótest mellett himbálódzott. Az asszony a csáklyáért futott, szorosan a bárkához húzta a bóját, s kiemelte a vízből. Behúzta a bója kötelét is, amely korábban a hajóhoz rögzítette a bambuszköteget. Pillantása a másik bóját

kereste a hullámokon, de sehol sem fedezte föl, és már a vitorlát sem látta.

– Than... – motyogta. Hosszú ideig állt a bárka oldalánál, konokul fürkészte a vizet, de csak az emelkedő-süllyedő hullámokat látta, meg a hullámokon sodródó apró döghalakat, bambusztörmeléket és fölsóhajtott. Lassú, tétova mozdulattal elfordult a víztől. Tekintete a bárka orrára tévedt, megakadt az orrvitorla háromszögén. Réveteg szemmel nézte a foltos vásznat, aztán eszébe jutott, hogy be kell szednie, mert még szükség lesz rá. A lába gépiesen moccant, bizonytalan léptekkel vánszorgott az orrvitorlához, nehézkes mozdulatokkal kezdte összehajtogatni. A torka összeszorult, s mintha függönyön keresztül nézte volna, olyan homályosan látta, mit csinál. A férjére gondolt meg Bangra, ahogy a sirályok röptét figyelik. A keze elerőtlenedett, és a lába is meggyöngült. Le kellett térdelnie. Kinyújtott karjával a fedélzetre támaszkodott, a félig összehajtott vászonra, az arca eltorzult, és felrémlett előtte a pillanat, amikor a viharban Thuan nevét kiáltotta. Hevesen megrázta fejét, mindkét öklét halántékához nyomva fölegyenesedett, és hangosan, sikoltva szakadt ki belőle:

– Térj észhez, Khuu! Térj eszedre, különben mindennek vége...

Talpra állt, lihegve szedte a levegőt.

A hajó oldalához lépett, kihajolt a bárkából, vizet mert a tenyerével, s gyors mozdulattal az arcába csapta. Megismételte néhányszor, aztán fölegyenesedett, végignézett a hajón.

„Az iránnyal kellett volna kezdeni – latolgatta magában. – Most már fejezd be a vitorlát, ostoba." Összehajtogatta a vásznat, benyomta a rakományt borító gyékény alá, majd a kormányhoz ment.

A napkorong két tenyérnyire állt a víztükör pereme fölött.

Az asszony fájdalmasan ingatta a fejét. „Rengeteg időt elvesztegettem" – gondolta.

Megragadta a kormányrudat, hogy helyes irányba terelje a hajót, de a rúd lazán lötyögött a kezében. Kihajolt a bárka farán. A kormányrúdról a kormánylapát helyén csupán a két elgörbült vaspánt meredt a vízbe, amelyek valaha a lapátot tartották. Néhány pillanatig nézte a görbe vaspántokat és fölsóhajtott. Kiválasztotta a legnagyobb tollú evezőt, átvetette a bárka jobb oldalán, az utolsó evezőállás villáján és kormányozni kezdte a hajót.

„Van egy orrvitorlám – mérte föl magában a helyzetét. – A kötélszorító bambuszt beállítom árbocnak. Elég vastag, és elég erős. A bambuszt át kell fúrnom, hogy a vitorla kötelét keresztülhúzhassam rajta. Valahol a rúd közepe tájékán csinálok lyukat. Túlságosan hosszú rúd, és kár lenne elvágni, mert még szükség lehet rá. A közepén még elég erős, hogy tartsa a vitorlát. Gyönge szélben kibírja, viszont a rakomány kötése meglazul, egy újabb bombázásnál szétesik az egész. Mást nem tudok használni árbocként, csak ezt a bambuszt... Evezőket teszek a bambuszrúd helyére. Öt evezőm van, négyet felhasználhatok belőlük a rakomány leszorítására és azonfölül még a kis csónak evezőjét is. A vitorlát nappal nem feszíthetem ki. A vitorla csábította ide a repülőt. Amíg nem vontuk föl, nem figyeltek ránk..."

A bárka lomhán fordult helyes irányba, és az asszony letette az evezőt. Töprengett, hogy a vizet merje ki, vagy az árbocot csinálja-e meg előbb. A víz magasan állt a hajótestben.

„Először az árbocot – szabta meg magának. – A vizet éjszaka is merhetem."

Az árboc csonkját gyorsan kiemelte, s mindjárt nekiállt felhasogatni, de megkínlódott vele. Kemény törzsű, szívós fa volt, s ahogy az asszony baltaként visszájára fordítva bele-

verte a nádvágó kést, teljes szélességében magába nyelte a pengét, aztán a kés megakadt, és ő hiába feszegette-püfölte, sem a fa nem hasadt szét, sem a kést nem tudta kicsavarni belőle. „Sötétedés előtt meg kell raknom a tüzet" – gondolta. Leakasztotta a bárka oldaláról a bunkót, amellyel a nagy halakat szokták főbe kólintani. Maga sohasem bunkózta a halakat, a nádvágó késsel ölte meg a zsákmányt, akármilyen nagy volt is. A bunkóval verte a fába szorult kést, s megküzdött minden centiméterért, amellyel a kés pengéje mélyebbre hatolt. Az árboccsonk csupán az utolsó negyedénél hasadt ketté. Pihenés nélkül vágta bele a kést a féltörzsekbe, amelyekkel könnyebb dolga volt, de azok is megizzasztották.

Gyékényt állított a tűzhely köré, tüzet rakott. A lángok közé dugta a nádvágó kés pengéjét, és amíg a késre várt, kifújta magát. Egy kulacs vizet is a tűz fölé akasztott. „Jól fog esni" – gondolta.

Az átizzott késsel lyukat ütött a bambuszon, s kitágította annyira, hogy a vitorla kötelét keresztülhúzhassa rajta. Könnyen végzett vele, és azonnal kioltotta a tüzet, bár a víz éppencsak felforrt a kulacsban. Nem főzte tovább, úgy találta, máris túl sötét van, és a tűz messzire világít. „Azért csak fölforrt" – vigasztalta magát, miközben a kést lóbálta, hogy hamarabb lehűljön. Ivott néhány korty forró vizet. Fölfrissült tőle.

A négy evező elegendőnek bizonyult a kötélszorító bambusz helyettesítésére. Úgy határozott, hogy a bambuszcsónak evezőjét belevarrja a vitorla háromszögének keskenyebb oldalába. „Úgy egészen rendesen dolgozhatok vele" – gondolta. Elégedett volt az ötletével, sebtében meg is varrta a vitorlát, és néhányszor alaposan megszúrta az ujját, mert közben teljesen besötétedett.

Föl akarta állítani a bambuszrudat, de a rúd túlságosan hosszú és nehéz volt, s ide-oda hajladozott a kezében. Nem

bírta megtartani, leejtette a fedélzetre. Megkísérelte néhányszor, de próbálkozásai sorra kudarcot vallottak. „Föl kell állítanom" – parancsolta magának. Újra megpróbálta, és a rúd megint a fedélzetre zuhant. Összeharapta a száját. „Amikor majdnem egyenesen áll, akkor nem bírom tovább tartani." Némi töprengés után lehasított egy darabot a gyékényből, kibélelte vele az árboc helyének hátsó oldalát, és a kiálló gyékénydarabhoz támasztva a rúd vastag végét, magasra nyomta a rudat. A bambusz alá lépett, feje fölött tolta magasabbra és magasabbra, végül a bambusz nagy zökkenéssel a nyílásba zuhant, s ide-oda billegve az árboc helyén, megállt.

Az asszony megfaragta az árbocrúd csonkjának fölaprított darabjait, a keskeny lécekkel körös-körül kicövekelte a bambuszrudat, hogy egyenesen és szilárdan álljon, ahogyan egy árbocnak állnia kell. Közben rájött arra, hogy megfeledkezett az orrvitorla köteléről. Emlékezett rá, valamennyi kötél van a vásznon, de hogy elegendő hosszúságú-e, azt nem tudta. Bosszús lett, amiért ilyen fontos dolog kiment a fejéből, és még jobban bosszankodott, amikor kiderült, hogy alig kétméteres kötéldarab lóg a vászonról. Összeszedte a biztosítóköteleket, még azt a darabot is, amely Thuan után megmaradt. Egymáshoz erősítve elég hosszúnak találta őket. Fogai közé kapta a kötél végét, fölmászott a bambuszrúdra, és átfűzte a lyukon. A bambusz sokkal erősebben kilengett, mint az árbocrúd, nem érezte biztonságosnak, és a felülete is síkos volt, keze-lába minduntalan megcsúszott, amíg akkora darab kötelet sikerült keresztülhúznia, hogy a fedélzetről elérhesse.

Mielőtt leereszkedett volna a rúdról, körülnézett. Az ég fátyolfelhős volt, s néhol csillagok világítottak ki a fátyolfelhők alól. Az asszony Da Nang lámpáit kereste, de a messzire világító reflektorok nem égtek, és a vörös jelzőfények

sem látszottak. Abban az irányban, amerre Da Nangot sejtette, alig észrevehető villanásokat látott az ég alján. „Verjétek csak nyugodtan" – gondolta. Bizonyosnak vélte, hogy a villanások a Da Nangot lövő ágyúk és aknavetők torkolattüzei, s a támaszponton azért nem égnek a reflektorok meg a jelzőfények, hogy ne szolgáljanak célpontul a gránátoknak. „Verjétek – ismételte meg magában, s hozzátette: – én megteszem, ami tőlem telik."

Lemászott a fedélzetre, és fölvonta a vitorlát.

A szél egészen gyengén fújt, a vásznat ugyan kifeszítette, de alig volt ereje. „Valamennyit azért segít, legalább annyit, hogy megy a hajó" – gondolta az asszony, miközben rögzítette a vitorlát. Az ég aljára tekintett. Innen a fedélzetről nem látszottak a villanások. „Még nagyon messze van" – állapította meg. Fáradtnak érezte magát. „Ki kell mernem a vizet, akkor gyorsabban haladunk. Még halásznom is kell. Nem szabad kifáradnom." Eszébe jutott a bugyor, Than a rakományt borító gyékény alá dugta, hogy ne érje nedvesség. Nem emlékezett rá, pontosan hová, de némi keresés után megtalálta, és a sötétben tapogatva kövér cigarettát sodort magának. „Reggel csinálok bételt is" – határozta el magában, s tenyerébe rejtva a parazsat, nagyokat pöfékelt.

A cigaretta jólesett. Visszarakta a bugyrot a gyékény alá, és elkezdte kifelé merni a vizet. Sokáig merte, gyorsan hajladozva. Amikor megpihent, megint elszívott egy cigarettát. A nadrágja és a blúza is nyirkos volt még, s amint félbehagyta a munkát, fázni kezdett. Sietősen fújta a füstöt. Eszébe jutott a levél – a blúzában volt, és átázott az is. Nem vette elő. „A térképeket biztos lemosta a víz, de térképre nincs szükségem. A papírokat géppel írták." Elhajította a cigarettáját, munkához fogott.

Éjfél múlt, amikor ismét letette a merítőedényt. Zihálva lélegzett, a lába reszketett. A bárka érezhetően megkönnyeb-

bült. Még maradt víz a hajótestben, de nem ért föl a ládák aljáig. „Ezt majd nappal. Most halásznom kell. Elszívok egy cigarettát, aztán kivetem a hálót. Jó, hogy ez a dohány megmaradt. Rágyújtok és egy darabig nem érzem az éhséget. Az első fogásból eszem, attól visszatér az erőm." A gondolatsor utolsó mondatán megakadt, nem tartotta helyénvalónak, hogy az első fogásból egyen. „Muszáj ennem, hogy erőre kapjak. Evés után jobban tudok dolgozni. De azért inkább megvárom a második vagy a harmadik fogást..."

Az evezőhöz lépett, ellenőrizte a hajó irányát. A szél alig fújt, a bárka vánszorogva imbolygott hullámról hullámra. „Egy mérföldet se tesz meg óránként" – bosszankodott. Előszedte a kisebbik hálót és kivetette. Három apró halat fogott, egyik sem volt nagyobb az ujjánál. Horogra tűzte mindhármat, odakészítette keze ügyébe a szigonyt, s jó mélyre, de különböző mélységbe eresztette a zsinórokat.

Az egyik zsinór mindjárt megrándult.

Heves, erőteljes rándítás volt, és egészen fölvillanyozta. „Nagy hal" – gondolta reménykedve. A zsinór megfeszült a tenyerében, súlyos teher húzását érezte rajta. Lassan engedte a zsinórt a hal után, közben a másik két zsineget kiakasztotta a bárka oldalára, hogy mindkét kezét szabaddá tegye. Két marokra fogta a zsinórt, csak annyit eresztett belőle, amennyit a hal kikövetelt magának, és amint lazulni érezte a zsinór feszülését, visszaszedte belőle, amennyit csak vissza tudott szedni, majd megint utánaengedte, amikor a hal erőre kapva meglódult, s szabadulni igyekezett. „Jó nagy hal" – gondolta. Hosszú ideig fárasztotta, és akkor is csak üggyel-bajjal sikerült fölkényszerítenie a bárka mellé, a víz színére. Tágra nyílt szemmel leste a vizet, amikor a hal feje kiemelkedett belőle, és csalódottan felsóhajtott.

Macskacápa imbolygott a zsinór végén.

Az asszony egy lendülettel akarta a hajóra dobni, de a

zsinór síkos volt, és a cápa visszacsúszott a vízbe. Újra megpróbálta, de amint kiemelte a vízből, a cápa csapkodni kezdett a farkával, és ő nem bírta megtartani. Beledöfte a szigonyt. A szigony segítségével végre nagy nehezen fölvonszolta a fedélzetre. A cápa még élt, ismét csapkodott a farkával, s az asszony teljes erejével ránehezedett a szigony nyelére. „Rosszul találtam el" – gondolta, miközben elővette a kését. Bal lábát a cápa oldalára tette, talpával igyekezett lefogni a cápa csapkodó farkát, míg a feje mögé sújtott a késsel. Minden erejét beleadta a csapásba, de érezte, hogy nem ölte meg a cápát, csak elkábította, és újra, aztán pedig még egyszer lecsapott.

A cápa kinyúlt.

Az asszony visszatette a nádvágó kést a tokjába, kihúzta a szigonyt a cápa testéből, és erőtlenül odaejtette mellé. Lihegve nézte zsákmányát. A nagyobbfajta macskacápák közül való volt, de nem ütötte meg a méteres hosszúságot, s nem is látszott különösen erős példánynak. „Nagyon elfáradtam – tűnődött magában. Alsó karjával megtörölte a homlokát, és egy fejmozdulattal hátradobta haját a válláról. – Talán jobban elfáradtam, mint a cápa. Kis híján kifogott rajtam, pedig nem ő volt erős, hanem én vagyok fáradt. Mégiscsak ennem kell, hogy visszatérjen az erőm."

Újra elővette a kését, levágta a cápa fejét, kihasított egy darabot a testéből. Csak azt a darabot nyúzta le, szeletekre vágta, és enni kezdett. „Fiatal cápa volt" – állapította meg az első falat után. Omlós, ruganyos a húsa, egyáltalán nem rágós és jóízű. Röstelkedve nyelte, jobban szerette volna, ha ki tudja várni a következő fogásokat.

Megette az egész darab húst és felélénkült.

A cápafejet fölvagdosta, egy darabot fölszúrt belőle csaléteknek a horogra, és ismét kivetette a horgot, ugyanolyan mélyre, mint az imént, aztán hosszasan kémlelte az ég alját

Da Nang irányában. Az apró föllobbanások olyan halványnak látszottak, mintha egy-egy szemvillanásnyira fel-felderengene a hajnal fénye, aztán kihunyna megint. „De már látszik – gondolta. Végtelenül lassúnak érezte a bárka haladását. – Majd később evezek. Most halásznom kell."

A bárka szélére kuporodva összehúzott szemmel leste a vízben a halak járását, s a horgokra is figyelt közben. Föl-fedezett egy halcsapatot, amely a bárkával szemben úszott, és kivetette eléje a hálóját.

Pirkadatig halászott. Akkor tette el a hálót, amikor világosodni kezdett. Bevonta a vitorlát, és elrendezte a zsákmányt a rakományt borító gyékény tetején. „Halászhajónak lássanak" – idézte föl magában a komisszár utasítását, és kiegészítette: „Jobb, ha egyáltalán nem látnak." Végignézett a zsákmányon. Még két macskacápát fogott és legalább két mázsányi kisebb halat. „A körülményekhez képest megteszi. De csak a körülményekhez képest" – gondolta. Nem volt túlságosan elégedett, bár nem tehetett szemrehányást magának. Szeretett volna több halat vinni. Bang szavai jutottak eszébe, a széles karlendítése, amellyel a sirályok felé mutatott, „Jó halászatunk lesz..." Bang valóban ügyesen kezelte a hálót, és Than még nála is jobban értett hozzá. „Hét-nyolc mázsát biztosan kifogtunk volna..." A torka elszorult, keze fejével végigsimított a homlokán.

„Nem szabad rájuk gondolnom – mondta magában. – Később majd lehet, de most nem. Most eveznem kell, és szemmel kell tartanom a zsinórokat. Ennem is kell újra, hogy bírjam az evezést. Nem gyöngülhetek el."

A megkezdett macskacápából vágott egy darabot megint. Most nem ízlett annyira, mint éjszaka, amikor először ette. „Só kellene hozzá" – állapította meg, de azért az utolsó falatig elfogyasztotta, amit leszelt, aztán elvégezte a szüksé-

gét, egy cigarettát is elszívott, és odaállt az evező mellé, húzni kezdte.

Teljes erejét beleadta az evezőcsapásokba. A bárka lassan cammogott a vízen, mint valami óriás teknősbéka a szárazon. Az eget még mindig fátyolfelhők borították, aztán fölszállt a hajnali köd, s a napsütés elnyelte a villanások fényét. Sajnálta, hogy egész nap nem láthatja őket, csak napnyugta után tűnnek föl megint. „Ha nem látszik, akkor is verik – biztatta magát. – Te csak törődj a bárkával, s tedd meg a magadét."

Homlokát csakhamar kiverte a verejték. „Ésszel tedd a dolgod, te" – korholta magát. Egy pillanatra az újságíró jutott eszébe, aki nagyon régen, a Dien Bien Phu-i csata évében látogatott a falujukba, s azon ámuldozott, hogyan lehetséges, hogy legyőzték a franciákat, és egyre a győzelem „titkát" akarta kifürkészni, és nem hitte, hogy nincs „titkuk". Európai újságíró volt, végigjárta a falut, este meg a falu népe összegyűlt, az újságíró kérdéseket tett föl, s ők válaszoltak neki. Nem jegyezte meg az újságíró nevét, az arcára sem emlékezett, csak arra, hogy egyre azt hajtogatta: „Micsoda szerencsés véletlenek!" Ő meghúzódott az emberek között, örült, hogy az újságíró elnéz fölötte, és nem kérdezi, hát válaszolnia sem kell. Csodálkozott rajta, hogy az újságíró véletlennek tartja: csupán tizennyolc francia tartózkodott a poszton, amikor megrohanták és bevették, azt is a véletlennek tudja be, hogy csak egy-két katona tartotta megszállva az erődöket, amikor sorra megostromolták egyiket a másik után. Hallgatta a kérdéseket meg a feleleteket és nem volt bátorsága megszólalni, hogy való igaz, kevesen voltak a franciák a poszton meg az erődökben, de nem véletlenül, hanem azért, mert a nép egy csomó olyan dolgot csinált, amiért a franciáknak szét kellett aprózniuk az erejüket.

„Hozd össze a véletleneket, Khuu – vonta le a következtetést az emlékből. – Ésszel, hogy célba juss."

Megtörölte a homlokát. Lassított a tempón, egyenletes ütemben evezett, nem lassan, de nem is túlságosan gyorsan, nehogy idő előtt kifogyjon az erejéből. A nap mind följebb kúszott az égboltozaton, s ő elhatározta, nem áll meg, amíg a napkorong delelőre nem ér. Szinte ugyanabban a pillanatban az egyik zsinór – amelyiknek horgára a macskacápa fejéből szúrt csalétket – megrándult, és ő a zsinórhoz ugrott, markába kapta.

Nagyon erős húzást érzett, azt is érezte, hogy a hal rángatja a zsinórt, és éppen utána akarta engedni, amikor a hal akkorát rántott rajta, hogy a zsinór a bal tenyeréről teljes hosszában lehorzsolta a bőrt, s majdnem berántotta a vízbe őt magát is. Felszisszent fájdalmában, gyors mozdulattal átvetette csuklóján a zsinórt, hogy biztosabban tarthassa, és akkor a zsinór meglazult. „Elszakította" – gondolta. Húzni kezdte a zsinórt befelé, de a zsinór végén érezte a súlyt, amely nehéz volt, és engedelmesen követte mozdulatait, aztán meglátta a csőrös fejet, és a delfin háta is kiemelkedett a vízből, odasimult a bárka mellé.

„Szerencsém van. Akkora, mint egy csónak. Nagy volt a horog, úgy nyelhette el, hogy egyenesen a szívébe szúrt. Nagyon nagy szerencsém van vele" – gondolta. Hátrahúzta a delfint, a zsinórnál fogva odakötötte a kormányállás gerendájához. „A zsinór elég erős, nem szakad el. Viszont most már ide is figyelnem kell, nehogy cápák kapjanak rá. Jó, hogy nem kellett használnom a szigonyt."

A tenyere vérzett. Jól kimosta a tengerben, attól elállt a vérzés. Visszament az evezőhöz, evezett és időnként egy-egy pillantást vetett a hajó farába is.

„Nagyon nagy szerencsém van" – ismételte magában. Sehogy sem tudott napirendre térni afölött, hogy ilyen köny-

nyen zsákmányolt egy nagy delfint. „Ha elmondom valakinek, el sem hiszi talán. De hát itt van. A fő, hogy nem ment ki a vére. Ha meg kellett volna szigonyoznom, nem sok hasznát vennénk. A cápák csapatostul jönnének rá a vérnyomon – kedvtelve nézett a delfinre, és bólogatva megállapította: – Egy ezred jóllakik belőle, csak a cápák ne kapjanak rá."

Örült a szerencséjének, s eltűnődött rajta. Dai Long jutott eszébe, aki megengedte neki, hogy tengerre szálljon vele, akkoriban, amikor az emberek még úgy tartották, hogy a tengeri halászat nem nőnek való foglalkozás, meg a komisszárra gondolt. Dai Longot a legjobb halásznak tudták a faluban. Kemény ember volt, önmagához és másokhoz is kemény. Bomba ölte meg. „Hozzám is kemény volt, és alaposan kitanított. Megtanított minden fogásra, amit a tengeren tudni kell, és azonfelül arra is megtanított, hogy a szerencse nem véletlen, ami egyik-másik ember kezére játszik, míg a többi csak reménykedik benne. Meg kell küzdeni érte, ki kell verekedni az élettől, ahogyan a zsákmányért is meg kell küzdeni a tengerrel. Megtanított rá. Attól kezdve nem akartam többé saját hajót. Azóta a komisszár is megtanulta, mikor ellenkezzék, és mikor ne. Ezért lett jó komisszár."

A komisszár körömszakadtáig ellenezte, hogy a nők hajóra szálljanak. Akkor még nem komisszár volt, hanem a halászbrigád vezetője, és a pártszervezet kötelezte rá, hogy egy külön hajót bocsásson a négy nő rendelkezésére, akik addig különböző hajókon dolgoztak a férfiak mellett. Adott hajót – a legrozogább alkotmányt, a legrongyosabb vitorlát, a legócskább hálókat adta nekik, és azt is csúfondáros szavak kíséretében. Ő, Khuu, lett a hajó parancsnoka, szótlanul vette át a bárkát, nem felelt a csúfolódó szavakra. Egy hónap múltán pedig a komisszár csak bámult rá, és a fejét csóválta.

„De nagy szerencsétek van!" – mondta. Neki akkor az újságíró lelkendezése jutott az eszébe. A komisszár abban a pillanatban egészen furcsa módon annyira az újságíróra emlékeztette, hogy torkán akadt a szó, nem is tudott mindjárt válaszolni neki, de azt tudta, nem véletlen játszik közre abban, hogy többet zsákmányolnak, mint a férfiak, hanem az irgalmatlanul kemény harc, amit a zsákmányért vívnak a tengerrel.

„Kiharcoltuk a szerencsét" – gondolta, miközben az evezőt húzta. A falu gyűlésén emelt szót és pirított rá a komisszárra, és a komisszár nem védekezett, hanem ott, az egész falu előtt kért bocsánatot tőlük, amiért voltaképpen lenézte s lebecsülte őket, és a pártszervezet határozatának csak a betűit hajtotta végre, a szelleméhez nem igazodott. Mindjárt aztán a legjobb hajót adta alájuk, amelyet új vitorlával és új hálókkal szereltek föl, s azóta is röstelli, hogy akkor beleragadt a régi szokások sarába. A nők pedig követték a példát, csapatostul jöttek a tengerre, és a szövetkezet termelési eredménye éppen a kétszeresére nőtt, bár sok férfi elment a faluból katonának. „Kiharcoltuk, hogy természetes legyen: emberek vagyunk" – gondolta. Amikor a bombázások meg a feladatok miatt át kellett csoportosítani a halászokat, a komisszár sajnálta legjobban, hogy a legénységet férfi-női vegyes személyzetre kellett osztani.

Jólesett visszagondolnia ezekre a dolgokra, és szerencsésnek érezte magát, amiért pontosan emlékezik rájuk. Eltűnődött azon, hogy sok ember nem szereti fölidézni a rég történteket: szégyellik az egykori viselkedésüket vagy a körülményeiket, s a múlt bolygatása kellemetlen emlékeket ébreszt bennük. Ő úgy vélte, mindig kell emlékezni és mindig pontosan, mert az ember a múltjából megy a jövőjébe. Nem szabad elfelejtenie, honnan indult és milyen úton haladt, mert ha

elfelejti, akkor arról is megfeledkezik, hová akart menni, és azt sem tudja fölmérni, meddig jutott el.

A repülőgépek – napkeltétől kezdve – rendszeres időközönként föltűntek az ég peremén. Ugyanúgy röpültek mint az előző napon – párosával, délről észak felé. Búgásuk távoli zümmögésnek hallatszott, s nem látta őket visszatérni.

Evezés közben ritmikusan lépdelt előre-hátra. Ahogy az idő múlott, egyre nehezebbnek érezte tagjait, de kitartott, nem akart megállni, amíg a nap a feje fölé nem ért. Örült az edzettségének. Elég szívós és elég erős hozzá, hogy sokat elviseljen, és amikor fogytán az ereje, az akarata segíti. Sógornőjére gondolt, sajnálta, hogy a lány gyönge akaratú. „A mi hibánk, Thané meg az enyém" – állapította meg tárgyilagosan. Sokáig töprengett ezen. A házasságkötése jutott eszébe, az a délután, amelyen Than elhozta anyjának a húsz piasztert. Ő a hajósgazdánál szolgált, és csak azért volt otthon, mert az anyja elkérte a gazdától arra a napra, hogy búcsút vegyen tőle. A férfi szorongó képpel állt a csónakban, halkan beszélt. „Nincs több pénzem. Semmim sincs, és a rokonaimtól sem tudok szerezni... Adja nekem Khuut" – mondta. Anyja ismerte Than családját, ugyanúgy éltek, mint ők. Nem nézett a férfira, a csónak deszkáit bámulva, őszintén felelt: – Nincs egyéb választásom. Napnyugtáig meg kell fizetnem húsz piasztert, és öt xum van... – Than átnyújtotta anyjának a kendőbe csavart pénzt, anyja pedig elment, hogy lefizesse a húsz piasztert adóba meg tartozásra. Egyedül maradt a férfival a csónakban. Than hallgatott, a folyót nézte, ő pedig hálás volt, amiért megmentette anyját az adósok börtönétől, ahonnan sohasem szabadult volna. Nem szerette Thant, akkor még nem, és ezen csupán az akarata juttatta túl – jó felesége akart lenni. Később aztán megszerette, és amikor törvényt hoztak a kényszerházasságok

felbontásáról, meg se fordult a fejében, hogy Than nélkül is lehetne élni.

Hosszasan kutatott emlékei között, és nem talált egyetlen esetet sem, amikor megengedhette magának, hogy gyönge legyen, vagy ne tudja, hogy mit kell tennie. Sógornőjére gondolt ismét. Than mindig megsajnálta a húgát, elnézte neki, hogy kibújjon a munka alól, könnyített a dolgán, vagy éppenséggel elvégezte helyette. Jószívűségből csinálta, szebb, gondtalanabb fiatalságot szeretett volna a húgának, mint amilyen az övék volt, ő meg ráhagyta Thanra, pedig tudta, hogy a jobb élet nem könnyebb élet. Mégis ráhagyta. Rossz érzés fogta el, amiért hibázott, és sovány vigasznak találta, hogy a gyerekeivel szemben viszont nem volt elnéző, és Thannak sem engedte meg, hogy az legyen.

Amikor az árnyéka egészen kicsivé zsugorodott a talpa körül, letette az evezőt, és leült csöppet a sarkára. „Pihennem kell" – gondolta. Sajnálta pihenésre fecsérelni az időt, de a karja ólmossá vált, a szeme égett a fáradtságtól. „Eszem és addig pihenek" – határozta el magát.

Most is a macskacápából szelt egy darabot. Gépiesen rágta a húst, sokáig forgatta szájában a falatokat. Nem érzett éhséget, csak tompa nyomást a gyomra tájékán, nem érezte a hús ízét, és az ereje sem tért vissza tőle úgy, mint éjszaka meg reggel. „Aludnom is muszáj" – állapította meg, és felsóhajtott.

Lefeküdt a rakomány tetejére.

A nap már ferdén szórta sugarait a fátyolfelhőkön át, amikor kinyitotta a szemét. Éktelen rikoltozást hallott. Néhány pillanatig nyitott szemmel, kábán feküdt, aztán hirtelen pattant fel. Csapatnyi sirály szállta meg a fedélzetet, összeverekedtek a halakon, éktelen rikoltozás közepette martákvágták egymást. Az asszony közibük rontott. Csak a gyávábbja röppent föl, a többi nem zavartatta magát. Az asz-

szony kést rántott, leütött egyet, aztán egy másikat valósággal kettéhasított, s akkor a sirályok szárnyaikat suhogtatva, nagy rikkantásokkal elrepültek.

Szétvetett lábbal állt a gyékényen, kezében a véres késsel. Düh és keserűség fojtogatta. A sirályok a zsákmány apraját mind elpusztították, a nagyobb halakba is belemartak. „Átkozottak... A háromnegyedét fölfalták. Legalább a háromnegyedét..." – becsülte föl a veszteséget. Mellére horgasztotta fejét, nehezen lélegzett. A mozdulat ismerős, távolivá idegenedett érzést keltett életre benne. Megrázkódott tőle, fölütötte a fejét. „A delfinre meg a cápák..." nem fejezte be, hogy „vetették rá magukat." Ledobta a kést, a szigonyért futott, és markába kapva, a hajó farába szaladt.

A delfin csöndesen úszott a bárka után. Az asszony egy darabig fürkészte a vizet, aztán föllélegzett. Helyére rakta a szigonyt, lemosta a vért a késéről. Néhány falatnyi húst leszelt a macskacápáról.

Most jobban ízlett a hús, mint az előbb. Keveset evett, jóformán csak a száját ízesítette meg vele, de fölfrissült attól a pár falattól. „Gyerünk, Khuu, ne tátsd a szád – biztatta magát. – Sodorj egy cigarettát, majd evezés közben elszívod, azzal se húzd az időt."

Megnézte a horgokat. Üresek voltak, és már egyiken sem volt csalétek. Új csalétket szúrt rájuk, visszadobta őket a vízbe, aztán vastag cigarettát készített, rágyújtott és evezni kezdett.

A tenyere sajgott, hiába próbálta úgy tartani az evezőt, hogy a rúd ne érintse a sebét. „Majd elmúlik – biztatta magát. – Megszokod, és akkor nem fáj annyira." Ütemesen lépdelt előre-hátra, erőteljesen húzta az evezőt. A maradék zsákmányt nézte s a sirályokon tűnődött. „Éjszaka megint halásznom kell... Nem láttak mozogni. Azt hitték, halott vagyok."

Az evező rúdja egyhangúan nyikorgott a favillában. A monoton hang a bambusz ágainak nyekergő zajára emlékeztette. A bambuszliget jutott eszébe, amelyen keresztül átvágtak Thannal, hogy előbb érjenek a nagy fenyőfához, ahol Bang várta őket. Látta maga előtt a liget sűrű bokrait, a legcsekélyebb szellő nyomán is hajladozva nyekergő sudár ágakat, a napsütésben csillogó hosszúkás leveleket s a bedöglött meg időzített gránátokat, amelyek a bokrok között hevertek. Furcsának találta, hogy amikor keresztülhaladt a ligeten, nem is figyelt rájuk, most pedig pontosan emlékezik mindenre.

Ekkor jutott eszébe először, hogy egyedül van, teljesen egyedül a nyílt tengeren, csak a víz hullámzik körülötte, és amerre néz, nem lát egyebet, csak a tenger hullámait meg az eget, a sirályokat és az ellenség repülőit az ég peremén. Emlékeiből rég hallott történet ködlött fel egy emberről, aki magányosan bolyongott a nyílt tengeren, és végül belepusztult a magányosságba. Fölvonta szemöldökét.

„Magam vagyok, igaz. Rajtam kívül senki más nincs a hajón. De nem vagyok egyedül, és ha nem lennének a gyerekeim, akkor sem lennék egyedül a világban. Várnak azok, akikhez megyek, és azok is várnak rám, akiktől jövök. Az ellenség is vár rám. Repülőket küld ellenem meg katonákat. Hogyan is lennék egyedül?"

Húzta az evezőt, és bodor füstfelhőket bocsátott ki a száján. Az ellenségre gondolt. Megtörténhet, hogy az ellenség elpusztítja, és meghal, mint a többiek. Úgy érezte, nagy kár lenne, ha hiába várnák a rakományát. „Akkor is győznek – gondolta. – De így előbb győznek, és kevesebbnek kell feláldoznia az életét. Mindenképpen oda kell érnem. Az ember harcoljon, ameddig csak mozog."

A rakományt borító gyékényt nézte, pillantása megakadt a két levágott sirályon. Eszébe jutott, ahogy ott állt, fejét

a mellére horgasztva, visszaemlékezett rá, régen is így állt mindig, amikor a részét osztották a hajón. A gazda a hajó szélén állt, öten sorakoztak előtte, és a gazda kiosztotta a részüket. Egy mázsa hal után öt kilót – a gazda válogatta a halakat, melyik az övé, s melyik illeti a halászt. Akkor állt úgy, dühvel, tehetetlenül, mellére horgasztva a fejét. „A javát válogatta ki a szánkból – emlékezett rá. – Átkozottnak hívtuk magunk között, és az lett a sorsa, mint ennek a két sirálynak..."

A cigaretta a körmére égett, elhajította.

Már nem emlékezett pontosan a gazda vonásaira. Fiatalon került a gazdához, és jó esztendőbe tellett, amíg megbékélt a tengerrel. Több mint egy éven át mindig háborgott a gyomra, aztán megszokta a víz mozgását. Élni kellett, hát megszokta. Másból nem tudott megélni, csak a vízből. Anyja a folyón próbálta megkeresni a megélhetésre valót, azon a kis csónakon, amelyen világra hozta őt, a folyóban pedig kevés volt a hal, s a vizén sok volt a halász. Apja után csupán az adósság maradt, amit vissza kellett adni a gazdának. Ott élt a gazda hajóján, s akkor még saját hajót, tulajdon hálót szeretett volna – anyja is arról álmodozott mindig, hogy saját hajójukon maguknak halásszanak a tengeren.

Újra meg újra megkísérelte fölidézni emlékezetében a gazda arcát, de sikertelenül. „Az ember hamar elfelejti, ami kevéssé fontos, és a külső nem sokat jelent" – gondolta. Eszébe jutott, hogy annak idején minden szörnyeteget egyformán „átkozott"-nak hívtak a faluban. A hajósgazdát nevezték így, az emberevő cápát mondták annak, meg az ellenség katonáit és a földbirtokosokat – mindenkit, aki mások véréből élt. Úgy érezte, egyformán illett rájuk az elnevezés, és most a sirályok is megérdemelték.

Evezett kitartóan, erőteljes csapásokkal, csupán olyankor állt meg, amikor a repülőgépek a szokott módon föltűntek

az ég alján, s csupán addig állt, amíg a gépek nem húztak el észak felé. A repülők pontosan jöttek, meghatározott időközönként, és ő várta, föltűnnek-e időben. Föltűntek és végigsuhantak az ég szélén, ő pedig hosszan nézett utánuk, nem kanyarodik-e vissza valamelyik a bárka irányába.

„Nem vesznek észre – állapította meg. Felsóhajtott. – Ha ideszállnak, ledobom az evezőt, és halottnak tettetem magam. Az evezővel nem tudok kitérni a a bombák elől, kormányom meg nincs. Nem csinálhatok mást, halottnak tettetem magam. Talán elhiszik, hogy a bárka gazdátlanul hányódik a vízen, és nem fogják bombázni. El kell hitetnem velük . . ."

Evezni kezdett újra, ütemesen előre-hátra lépdelve. A repülőkön töprengett, és fölrémlett előtte a pilóta közönyös, rózsaszínű arca. Eszébe jutott, hogy a pilóta csak akkor boldog, ha másokat boldogtalanságra kárhoztat. „Zsoldos – gondolta. – El kell pusztítani, akármilyen fajta."

A napkorong a tengerbe csúszott, s amikor a repülők megjelentek a nyugati láthatár fölött, aranyosan tündököltek a sugarakban. Az asszony kezében megállt az evező, pillantásával a gépeket követte, amíg csak látszottak.

„Még egyszer elröpültök, aztán kibontom a vitorlát – mondta magában. – Alaposan kifáradtam, és jó lenne aludni egyet. De hát halásznom kell. A szél nagyon gyönge, evezni is kellene, hogy gyorsabban haladjak."

Előbb sötétedett, mint ahogy számította. A következő géppár röptét már nem tudta szemmel kísérni. Hallotta a zümmögést, és amikor a zúgó hang elhalt, letette az evezőt.

Pihent egy keveset, közben a nyugati eget kémlelte. A fények már kirajzolódtak az ég alján, a hajóval egy vonalban villantak föl, sápadt derengésként hatottak, rögtön kihunytak, és mindjárt újak lobbantak a helyükben.

„Az Da Nang – mondta magában. – Lassan az áramlathoz

kell érnem, amely a part felé sodor. Onnan már könnyebb lesz..."

Megvizsgálta a horgokat. Az egyikről megint leette valami hal a csalétket. Újat tett rá, s visszaeresztette a zsinórokat a vízbe, aztán fölvonta a vitorlát.

A vászon alig feszült meg a gyönge fuvallatban.

Evett keveset, majd elővette a hálót s kivetette.

Az éj derekáig két kisebb halat fogott csak, pedig nem tétlenkedett, s már arra gondolt, hogy nem tudja pótolni, amit a sirályok elprédáltak a zsákmányból, amikor pöttyös halak raja vetődött a bárka útjába. Néhány perc alatt csapatnyit emelt a fedélzetre. A raj elhúzott, és akkor fölbecsülte a zsákmány súlyát.

„Megvan három mázsa" – tűnődött.

Megtisztított egy halat, és enni kezdett. Valahogy különösen ízletesnek találta, megette az egészet, s gondosan leszopogatta minden csontját.

„Jó, hogy megettem" – gondolta, és a vitorlára nézett.

A szél elállt, a vitorla vászna petyhüdten lógott.

„Evezni kell – gondolta. – Most újra csak a vizet szűrném a hálóval, teljesen hiába. Jobb, ha evezek. Minél előbb el kell érnem az áramlatot. Élelmet szereztem, most már csak azon szabad törnöm a fejem, hogy haladjak."

Elrakta a hálót a helyére, a zsinórokat is felhúzta, és evezni kezdett.

A szél kevéssel azután föltámadt, gyengén fújt, de éppen szemből. Az asszony bevonta a vitorlát, és tovább evezett, napkeltéig. Akkor megpihent újra, bételt csinált magának, élvezettel rágta. A fátyolfelhők letisztultak az égboltról.

„Rossz lesz kalap nélkül. Jobban elfáradok, ha a fejemre tűz a nap – gondolta. Koszorúba kötötte haját a feje tetején. – Már az áramlaton kellene haladnom. Ha nincs ez az ellenszél, elértem volna..."

Az ég peremén megjelentek a repülőgépek. Az asszony összehúzott szemmel figyelte őket.

Délig evezett, akkor megint pihent kicsit.

Evett is, és evés után elálmosodott, de tovább evezett.

„Nem alhatok. El kell érnem az áramlatot. Ha elalszom, a sirályok újra megrabolnak. Nem alhatok" – gondolta. Érezte, hogy nem tiszta a feje, ki kell aludnia magát, de semmiképpen sem akart elmozdulni az evező mellől, amíg a hajót nem vezette az áramlat sodrára.

Vakítóan tűzött a nap. Az asszony vizet locsolt a fejére, a víz jólesően lehűtötte átforrósodott koponyáját, fölfrissült valamicskét.

A repülők szakadatlanul végezték járőrútjukat, ugyanúgy, mint korábban. Az asszony kezében mindannyiszor megállt az evező arra a pár pillanatra, amíg átrepültek a látóhatár szélén. Kevéssel alkony előtt nagyobb köteléket vett észre. „Bombázók" – gondolta. Sokan voltak, nem tudta megszámolni hányan, mert a gépek el-eltakarták egymást szálltukban, s Da Nang irányában nyugatra fordulva eltűntek a szeme elől. Később fölbukkantak ismét, onnan, ahol az asszony Da Nangot sejtette, s dél felé kanyarodva, elröpültek.

„Evezz, Khuu – biztatta magát. – Bombáztak, de ne törődj velük. Te csak húzd az evezőt, hadd menjen a bárka. Evezz, vidd a pusztulásukat..."

Gépies mozdulatokkal lapátolta a vizet, s folyton az járt az eszében, hogy rég el kellett volna érnie a nyugati áramlást. Amikor feljöttek a csillagok, csupán annyi időre állt meg, hogy eloszlassa kételyeit. „Az irány helyes – állapította meg a csillagokról. – Nincs más hátra, mint evezni. Kétségbeejtően lassan cammogok..."

Újra nekidőlt az evező rúdjának, és közben törte a fejét, hogyan szélesíthetné ki az evező lapátját, hogy nagyobb erő-

vel feszítse a vizet, s meggyorsítsa a hajó járását. „Valami deszkát kell hozzászögezni – gondolta. – Csakhogy nincs deszkám. Ameddig bírom, evezek. És aztán is eveznem kell. Ha már nem bírom, eszem valamit, és újra lesz erőm evezni. Evezni kell."

Éjfél után kicsit gyöngült az ellenszél. „Fordulj meg, te szél – gondolta az asszony. – Igazán megfordulhatnál." A szél azonban kitartott, és ő nem tudta fölvonni a vitorlát, hogy könnyítsen a helyzetén. Pitymallat előtt keze-lába remegett a megerőltetéstől, a szeme égett, majd leragadt. Lihegve letette az evezőt. Cigarettát sodort magának. „Eszem néhány falatot" – gondolta. Sarkára ereszkedett, végigszívta a cigarettát, és mindjárt újat csinált, rágyújtott megint. „Cigaretta után eszem."

Letisztított egy halat, de csak néhány falatot nyelt a húsából. Félretette és ismét rágyújtott. „Jó lenne aludni – gondolta, miközben a füstöt fújta. – De hát eveznem kell."

Elhajította a cigarettavéget. Nagyot nyújtózva megropogtatta merev tagjait, s kezébe vette az evezőt. A csillagokra tekintett. Néhány pillanatig mozdulatlanul szemlélte őket, aztán összeráncolta homlokát.

A hajó orra a szárazföld irányába fordult. A szél kissé rézsút szemből fújt.

„Ne képzelődj! – intette magát szigorúan. – Kifáradtál, az eszed nem fog tisztán. Könnyen megzavarodsz."

Visszakormányozta a hajót dél-délkelet irányába. Letette az evezőt. A csillagokat nézte. „Mindjárt elhalványulnak" – gondolta.

A bárka orra lassan elfordult a part felé.

Fölkapta az evezőt, néhányszor visszafelé húzva próbálta a vizet, aztán evezni kezdett rendesen, egyforma, ütemes mozdulatokkal. Érezte a sodrás erejét, és érezte, hogy a bárka könnyebben halad, és akkor teljes erejével nekifeküdt

a lapátnak. A nap még nem kúszott a látóhatár fölé, de már bevilágította az égboltot, és a hajóval szemben fölröppent az ég peremére két repülőgép, apró, fekete pontoknak látszottak, végigsuhantak az ég szélén, és eltűntek az északi oldalon, csupán a zúgásuk hallatszott.

Kevéssel azután fölkelt a nap. Az ég kék volt, és a napsugarak vakítóan csillogtak a hullámokon. Az asszony húzta az evezőt, amennyire az erejéből tellett, és amikor forrónak érezte a fejét, vizet locsolt rá, hogy lehűtse valamelyest. Néha odapillantott a delfinre, aztán ismét előrevetette a tekintetét. Evezett, konokul összeszorított szájjal, kitartóan.

A nap a feje fölé került, és valamivel később meglátta a szárazföldet. Megállt csöppet, a nap felé nézett, hogy megállapítsa az időt, s eszébe jutott, ennie kell. Nem érzett éhséget. A hal, amelyet hajnal előtt megtisztított és kibelezett, mellette hevert. Sebtében levágott belőle egy darabot, aztán újra evezni kezdett, s evés közben sem hagyta félbe az evezést.

A repülők megnőttek, már látta a nyílhegy alakú szárnyaikat, s nem az ég alján szálltak, magasabbra csúsztak a horizonton, és azt is látta, ahogyan útjuk végeztével visszatérnek a part fölött dél felé.

Ő csak evezett. Amíg a gépeket látta, valósággal szoborrá dermedt az evező mellett, pihegve lélegzett. Amint a repülők elszálltak, gépiesen mozgatta karját, ütemesen lépdelt előrehátra. Alkonytájt fölismerte a partot. Pontosan tudta, hol jár, és merre kell haladnia.

Mindjárt azután az egyik járőröző gép a bárka irányába fordult.

Az asszony jókor észrevette. Ledobta az evezőt, arcára borulva végigterült a fedélzeten.

A távolban felkattogott egy géppuska. Hosszan kattogott, mintha sohasem akarná abbahagyni.

Az asszony csúfondárosan félrehúzta a száját. „Belebújhatsz a fenekembe géppuskástul-mindenestül – gondolta megvetően. – Most már az se számít, ha megölsz. A hajót már nélkülem is odaviszi az áramlat, és valaki majd a helyemre áll."

A repülőgép elzúgott a bárka fölött.

A géppuska egyre kattogott. Ő feküdt a fedéizeten, és nem hallotta a golyók kopogását a vízen, sem a füttyenésüket a levegőben. „Hová tüzelsz?" – kérdezte magában a repülőtől. A motorzaj elhalkult, aztán fölerősödött ismét, ahogy a repülő visszafordult.

A géppuska rövid szünetet tartott, és újra kattogni kezdett, ő pedig ráeszmélt, hogy nem a repülő tüzel, hanem egy parti géppuska lövi a repülőgépet.

A repülő egészen alacsonyan húzott el a bárka fölött. A motor döreje lélegzetvételnyi időre elnyomta az asszony fülében a kattogást.

Kicsit később fölemelte a fejét. A géppuska hosszú sorozatokat lőtt, és neki az járt a fejében, hogy a fegyver miatta kattog. A két gép a part fölött körözött. „A tüzelőállást keresik" – gondolta. Látta, ahogy a repülők ledobálták a bombáikat, elröpültek, és akkor a géppuska is elhallgatott.

„Igyekezz, Khuu, sok lőszert elpazaroltak miattad" – mondta magában sajnálkozva. Evezni kezdett. Húzta a lapátot ahogyan csak bírta.

Sötétben ért a part elé. Tudta, hogy a rejtett kikötők közelében jár, s azzal is tisztában volt, hogy maga nem talál rájuk. Aztán evezőcsapásokat hallott. Hirtelen szorongás fogta el. „Kelepce is lehet" – gondolta. Letette az evezőt, a hajó végébe ment a kis raktárszekrénykéhez, amelyben a fegyverek álltak, és közben elmondta magában a jelszó szövegét. Elővett egy karabélyt, óvatosan csőre töltötte. A zár

halkan, fémesen csattant. Az evezőcsapások közeledtek, aztán kirajzolódott előtte a csónak sötét foltja. „Hárman vannak" – állapította meg. Az evezők elhallgattak, kiáltás harsant.

– Kik vagytok, és hová mentek?

– Halászok vagyunk – felelte az asszony az előírás szerint. Ujját a karabély billentyűjére csúsztatva folytatta: – Halat viszünk Saigon felé.

– Saigonba mentek? Itt is eladhatjátok a halat. Szükség van rá. Jó pénzt kaptok érte.

„Pontos válasz" – gondolta az asszony. Föllélegzett, leengedte a karabélyt. – Vezessetek.

A bárkát kikötötték. Az asszony hamarosan ott állt a parancsnok előtt egy föld alatti fedezékben. Kivette blúzából a borítékot, átadta a parancsnoknak.

– A legjobbkor jött, nővérem – mondta a parancsnok, miközben előszedte az írásokat a borítékból. Széthajtotta a papírokat, az olajmécs világa felé fordította őket, s futó pillantást vetett fölöttük az asszonyra. – Nagyon vártuk, kell a lőszer.

– A többi hajó? – kérdezte az asszony aggodalmasan.

A parancsnok olvasás közben mormogta a választ.

– Kettő megérkezett. A harmadiknak a sorsáról nem tudunk. Az a két hajó már visszafordult. Hajnal előtt magának is ki kell futnia a nyílt tengerre. Nappal nem tartózkodhat hajó a part mentén. A bárka legénységének azonnal meg kell kezdenie a rakodást.

Az asszony felsóhajtott.

– Csak én maradtam meg a személyzetből – mondta csöndesen.

A zizegő papírok elnémultak a parancsnok kezében. Figyelmes, kutató pillantással nézett az asszonyra.

– Adj valami segítséget – folytatta az asszony. – Magam

nem bírok el a rakodással. Deszkára is szükségem lenne, kormányt csinálni. A bombák leszakították a kormányt. Csak deszkát adj, a többit elvégzem már magam odakünn a tengeren.

– Más sérülést nem szenvedett a hajó?

– Eltörött az árboc és a fővitorla a tengerbe veszett. De ez nem fontos. Az árbocot elintéztem egy bambuszrúddal, hazáig megteszi. Az orrvitorlám megvan. Csak a kormányt nem tudtam pótolni.

A parancsnok tekintete mindvégig az asszony arcát fürkészte. Az asszony elhallgatott, és ő is hallgatott egy darabig.

– Pihenjen le – mondta. – Elintézzük a rakodást, és a hajón is próbálunk segíteni. Deszkát mindenképpen szerzünk. Aludjon addig. Mindjárt mellettünk van egy másik fedezék, ott talál gyékényt, feküdjön le rá.

Az asszony bólintott.

– Nagyon kifáradtam – mondta mentegetőzve.

Sötétben költötték föl, és a parancsnokot nem látta viszont. A partra vezették, ahol csónak állt a homokon, és emberek guggoltak a csónak mellett. Egy katonaruhás férfi száraz, majdnem hivatali hangon közölte:

– Itt egy boríték, adja át a falujában. Az útvonal ugyanaz, amelyen jött. A rakomány javításra szoruló fegyverekből áll. A parancsnok úgy rendelkezett, hogy egy ember magával megy. Siessen, mert az idő nagyon előrehaladt.

– Köszönöm – mondta az asszony. Blúzába rejtette a borítékot. – Ki jön velem?

Női hang csendült:

– Dien a nevem.

Az asszony fiatalnak ítélte a hangjáról. Vonásait nem tudta kivenni, csak annyit látott, hogy kötést visel a fején az egyik szeme fölött.

Két férfi vízre tolta a csónakot. Az asszony a kormányra gondolt, és mielőtt beszállt volna a csónakba, megkérdezte a katonaruhás férfit, akitől a borítékot kapta:

– Tudtak deszkát szerezni?

Dien felelt a férfi helyett:

– A kormány rendben van.

– Ne vesztegessék az időt – sürgette a katonaruhás. – Jó utat.

A csónak a bárkához siklott. Két evezős a hajóra mászott, fölszedték a horgonyként szolgáló követ, aztán sietve visszaugrottak a csónakba. – Jó utat! – kiáltották majdnem egyszerre.

Az asszony végignézett a hajón. A rakományt gyékény borította éppen úgy, mint idejövet, s bambuszrúd szorította le a köteleket. „Jól rakodtak" – gondolta. Az árbocra emelte pillantását. A bambuszt kicserélték. Az árbocon vitorlarúd volt és összegöngyölt vitorla.

– A csücskös vitorla ott van, elöl – mondta Dien.

Az asszony fölvonta a vitorlát. Toldozott-foldozott furcsa anyag volt. „Fő, hogy van" – gondolta. A vitorla megfeszült az enyhe szélben, a hajó megindult.

– Mit csináljak? – kérdezte a lány.

– Várj.

Az asszony fölhúzta az orrvitorlát is, és a kormányhoz ment. A lapátot valamivel nehezebbnek érezte, mint a régit, de a hajó engedelmesen követte minden mozdulatát.

A lány néhány lépéssel odább egyik lábáról a másikra nehezedett.

– Most vagy először hajón? – kérdezte az asszony.

– Utaztam már – hangzott kicsit sértődötten.

– Halásztál is?

– A mi vidékünkön nincs tenger. Patak van a falunk mellett, abból néha fogtunk ki halakat.

– Nem félsz? Hogy kerültél ide?

Válasz csak a második kérdésre érkezett:

– Kivontak a frontról. Szilánk ment a szemembe.

Az asszony hallgatott.

– Örülök, hogy nem félsz – mondta később. Rögzítette a kormányrudat, és előhozott két evezőt. – Evezni fogunk. Hajnal előtt ki kell jutnunk a nyílt tengerre. Úgy tartsd az evezőt, ahogy én tartom. Csináld pontosan utánam.

Napkelte előtt fölerősödött a szél. Az evezőket a helyükre rakták.

– Együnk – indítványozta Dien.

– Ha enni akarunk, előbb halásznunk kell.

– A társaimtól kaptam maniókát. Azt mondták, tömjem tele magam, mert az úton biztos csak halat eszünk. Elhoztam, ne utasítsd vissza.

Az asszony éhes volt, és gondosan ügyelt rá, nehogy mohónak lássék. „Hiányzott a főtt étel" – gondolta.

Miközben ettek, kivilágosodott, és az asszony a vitorlát nézte. A vitorlát kabátokból, ingekből, rizseszsákokból varrták össze, egy szétfejtett nadrág is volt benne, fekete vászna valósággal rikított a többi anyag között. „Nekem csinálták – mondta magában, és nagyot sóhajtott. – Mit fogtok viselni?" Szeme sarkából a lányra pillantott, halkan megkérdezte:

– Ti csináltátok a vitorlát? Te és a társaid?

– Nem tudom, kik csinálták.

Az asszony észak-északnyugatnak fordította a hajó orrát, és bevonta a vitorlákat. Evezni kezdett. A lány segített neki.

Nappal eveztek, éjszaka vitorlázva haladtak egész úton. A lány jó segítségnek bizonyult, de az asszony alig pihent. Félt rábízni a hajót a lányra, és csak akkor aludt egy-egy órát, amikor végképp nem bírta tovább nyitva tartani a sze-

mét. Aztán egy hajnalon megpillantotta Con Co szigetét. A sziget fölött bombázók keringtek, apróknak látszottak, akár a legyek, és a motorjaik hangja is olyan halk volt, mint a légyzümmögés.

Este lett, mire a hajó oldala egy magasságba került a szigettel, s a bárka a szárazföld felé kanyarodott. Kibontották a vitorlákat, de a szél elnyugodott az alkonyattal. Egész éjszaka eveztek, és jóval napkelte után siklottak a félkört alkotó korallsziklák mellé. Az asszony messziről észrevette a parton álló embereket. „Várnak" – gondolta. Látta, hogy csónakot tolnak a vízre. Horgonyt akart vetni, de meg se tudta mozdítani a követ, aztán ketten kínlódtak vele, és nem tudták átgurgatni a hajó oldalán.

A csónak a bárka mellé úszott. A komisszár ugrott föl a fedélzetre, odaszaladt hozzájuk a hajó orrába, meglódította a követ, amely végre belezuhant a vízbe.

Az asszony lassú mozdulattal kiegyenesítette a derekát.

– Köszönöm – mondta pihegve. Eszébe jutott a boríték. Előhúzta blúzából, és odaadta a komisszárnak.

A komisszár kurta biccentéssel nyugtázta a borítékot. – Menj haza, Khuu. Bízd ránk a többit. Tudunk mindent, értesítettek a mieink... A gyerekeid rendben vannak. Tegnap beszéltem a sógornőddel, arra kért, engedjük meg, hogy veled halásszon. Majd megbeszéljük. Menj. Ha végeztünk, elmegyek hozzád.

Az asszony Dienre pillantott.

– Róla is tudunk – mondta a komisszár. – Te csak menj haza nyugodtan. A csónakkal partra visznek.

Az asszony beszállt a csónakba, és amikor partra lépett, csodálkozva nézte a lábát. „A sarum is elhagytam..." Nem emlékezett rá, mikor maradt le a saru a lábáról. Roskatag léptekkel vánszorgott haza. A ház helyén ott volt a rom és a törmelék, de az ép fal mellett három vakolatlan téglafal

emelkedett, úgy ahogyan elképzelte, hogy meg kellene csinálni, s a tetején szalmafödél sárgállott.

Egy darabig állt a házikó előtt, aztán benyitott. Idegenül nézett körül benne. A szoba végében vörösen virított a koporsó. A fal tövében kiterített gyékény hevert, és a sarokban megpillantotta az összevissza horpadozott füstös kannát. Az ajtót nem húzta be maga után. A gyékényhez botorkált, végigfeküdt rajta.

A komisszár napnyugta előtt jött el hozzá. Négy nő kísérte, köztük volt az asszony sógornője is, ő kukkantott be a házikóba, és a küszöbön visszafordult:

– Alszik – mondta.

Az asszony ekkor megmozdult.

A sógornője megijedt, attól félt, hogy fölzavarta, s moccanni se mert, a lélegzetét is visszafojtotta.

A komisszár az ujjával intett neki, hogy jöjjön vissza.

– Hagyd aludni, ameddig alszik – suttogta. – Ha fölébred, mondd meg neki, szeretném, ha ti négyen lennétek az új személyzete. Ne aggódj, neki nem lesz ellenvetése. Reggel újra eljövünk.

Az asszony ugyan megmozdult, de nem ébredt föl a sógornője neszezésére. Álmot látott éppen, és álmában a tigris jelent meg előtte, a fenevad leteperte a földre, és ő látta a tátott szájából kivillanó fogakat, érezte arcán a tigris forró leheletét, ám a kés a kezében volt, és markolatig döfte a tigris torkába – a tigris vonaglott néhányat, azután kinyúlt.

Amikor a komisszár reggel megint eljött az új személyzettel, az asszony még mindig aludt, immár álom nélkül, egyenletes lélegzettel szedve a levegőt, ők pedig letelepedtek a házikó előtt, s csöndesen beszélgetve várták az ébredését.

84600

Tartalom

A bőrzekés 5

Különös ember 145

Énekek éneke 321
Salamon király betoppan 323
A világszínvonal falán 333
Botrány – ami van 352
Botrány – ami nincs 377
Golyó, méreg, vagy – demokratizmus? 401
Testületben az igazság 419
Exkluzív rongyok és gyomormosások 435
Bakai hoppon – Salamon a falon marad 448

Az asszony, akire várnak 465

ISBN 963 15 1080 8

Felelős kiadó a Szépirodalmi Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő Győri János • Műszaki vezető Pintér
László • Műszaki szerkesztő M. Beck Anna • A borító- és
kötésterv Szák András munkája • A szerző fényképét
Kutas Rudolf készítette • Megjelent 1978-ban, 28,4 A/5
ív terjedelemben MSZ 5601—59 és 5602—55
Sz 2875—h—7879
77-4681 Pécsi Szikra Nyomda — F. v.: Szendrői György
igazgató